

M. T. CICERONIS
LIBER *57 n 13*
DE
CLARIS ORATORIBUS,
QUI DICITUR
BRUTUS.

Ad M. Brutum Orator.

Ad C. Trebatium Topica.

Oratoriæ Partitiones.

Liber de Optimo Genere Oratorum.

CUM
INTERPRETATIONE,
AC
NOTIS,

Quas in Usū

SERENISSIMI DELPHINI

Edidit *JACOBUS PROUST,*

è Societate JESU.

Cum INDICE Copioso.

Juxta Editionem Novissimam Parisiensem.

OXONI,
ET TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO,

An. Dom. MDCCXVI.

Impensis Stephani Fletcher Bibliopolæ,

Imprimatur,

J O. B A R O N

Vice-Can. Oxon.

Maii 2. 1716.

M. T. CICERONIS
LIBRI
DE
CLARIS ORATORIBUS,
QUI DICITUR
BRUTUS,
ARGUMENTUM.

TULLIUS anno U. C. dccviii, ante Christum
XLVI, ætatis suæ LXI. hunc librum scripsit, post
victum in acie Pharsalica Pompeium, nondum
tamen confecto bello Africano: neque enim cum
de Oratoribus mortuis differere suscepisset, Catonem omis-
teret Uticensem, nisi hic superstes foret. Tribus de Ora-
tore libris perfecti Oratoris speciem informaverat, in hoc
libro veterum oratorum, imò scriptorum, tum Græcorum
tum Latinorum, memoriam propè omnem relegit, ut quam
mente designavit, si quis olim exstiterit, repræsentet.

I. à n. I. ad 25. præmiū ducitur.

1 Brutus] Sic liber hic dicitur, vel
quodd Bruto sit inscriptus, vel quodd is
in hoc dialogo primas secundum Cice-
ronem teneat. M. autem Junius Bru-
tus à Bruto Romanæ libertatis vindice
originem duxit, & avitæ virtutis hæ-
res Julium Cæsarem, summum impe-
rium usurpantem, in Senatu confodit.

Nec multo post, cum in Thessaliæ ad
Philippos prius amentis Marte pug-
nasset adversus Octavianum & Anto-
nium, altero prælio victus sibi violentas
manus attulit, anno U. C. dcccxi,
ante Christum xlii, ætatis xxxvii. Dio,
Plutarchus, Appianus, &c.

A

II. à 25.

2 DE CL. ORATORIBUS LIB.

II. à 25. ad 52. Brutus & Atticus, sed præcipue Cicero, qui primas in hoc dialogo tenet, differunt de Græcis oratoribus.

III. à 52. ad finem libri, de Latinis; quorum in dicendæ facultate virtutes & vitia, & si quæ in gestis memoratu digna, summo lepore ac venustate persequuntur.

1.¹ **C**UM è Cilicia decedens, Rhodum venissem, & ^aed mihi de ²Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem. Nam & ³amico amisso, cum consuetudine jucunda, tum multorum officiorum conjunctione me privatum videbam, & interitu talis ⁴auguris, dignitatem nostri ^bcollegii diminutam dolebam: qua in cogitatione, & ^ccooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo ^djuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & ^einauguratum ab eodem: ex quo, augurum institutis, in parentis eum loco colere debebam.

2. Augebat etiam molestiam, quodd magna sapientium civium, bonorumque penuria, vir egregius, conjunctissimus-

^a Tibi nuncium accepissem de Q. Hortensii morte. ^b ordinis. ^c receptum. ^d testimonio, & juramento confirmaverat me esse dignum augurato. ^e consecratum.

1 Cum è Cilicia] Anno U. C. DCCLIII, ante Christum LI. Cicero Proconsul Ciliciam & Cyprum cum duabus legionibus obtinuit. Rem ibi præclare gessit, ab insidiis imminentibus liberavit Ariobarzanem Cappadociæ regem, ad Amanum montem magnis hostium copiis deletis, castellis munitissimis expugnatis & incensis, Imperator appellatus est, quod ipse testatur lib. v. ad Atticum epist. 20. Magistratu functus, & è Cilicia decedens venit Rhodum, quod de morte Hortensii ipsi allatum est. Porro de Cilicia diximus in notis ad lib. 1. de Orat. num. 82. Rhodus insula est in mari Carpathio cum urbe cognomine, L'Isle de Rhodes. De qua Strabo, Plinius, &c.

2 Q. Hortensii] De quo prolixius sub hujus libri finem disserit Tullius.

3 Amico amisso] Ciceronem inter & Hortensium veram intercessisse amicitiam cum ex hoc libro colligitur, tum

ex Cornelio Nepote, qui in Attici vita sic scribit. Utebatur autem Q. Hortensio, qui his temporibus principatum eloquentia tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero an Hortensius: & id quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tanta laudis esset amulatio, nulla intercederet obretractio, essetque talium virorum copula. Si quando igitur in Hortensium invehitur Tullius, uti facit atrociter lib. 1. ad Q. Fratrem epist. 3. & aliquot ad Atticum litteris, id ex eo accidit, quodd consilium ab Hortensio datum cedendi Clodianorum furori ex invidia profectum arbitraretur, & in exilium pulsus, quodd dolor, & ira suggerebar, impotentiùs effunderet.

4 Auguri] Ex avium volatu, pastu, cantu, futura prædicebant augures; quorum tanta erat auctoritas, ut sive domi sive foris nihil momenti gravioris, iis inconsultis, gereretur.

que

que mecum consiliorum omnium societate, ^a alienissimo reip. tempore extinctus, & auctoritatis, & prudentiæ suæ triste nobis desiderium reliquerat: dolebamque, quod non, ut plerique ^b putabant, adversarium, aut obrectatorem laudum mearum, sed socium potius, & consortem ^b gloriosi laboris amiseram.

3. Etenim, si in leviorum artium studio ^c memoriæ proditum est, ^a poetas nobiles poetarum æqualium morte do-
luisse: quo tandem animo ejus interitum ferre debui, cum quo certare erat gloriosius, quam omnino adversarium non habere? cum præsertim ^b non modo nunquam sit aut illius à me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contra semper alter ab altero adjutus & communicando, & monendo, & favendo.

4. Sed, quoniam perpetua quadam felicitate usus ille, cessit è vita, suo magis, quam suorum civium tempore, & ^a tum occidit, cum lugere facilius Remp. posset, si viveret, quam juvare: vixitque tamdiu, quam licuit in civitate bene, beateque vivere: ^d nostro incommodo, detrimentoque, si est ita necesse, doleamus: ^e illius vero mortis opportunitatem benevolentia potius, quam misericordia prosequamur, ut, quotiescunque de clarissimo, & beatissimo viro cogitemus, illum potius, quam nosmetipsos, diligere videamur.

5. Nam, si id dolemus, quod eo jam frui nobis non licet: nostrum est id malum: quod modice feramus, ^f ne id non ad amicitiam, sed ad ^f domesticam utilitatem referre videamur. ^g sin, tanquam illi ipsi acerbitatis aliquid acciderit, angimur; summam ejus felicitatem non satis grato animo interpretamur.

^a Maledici, quibus nulla fides habenda. ^b gloria forensis. ^c scriptis antiquorum traditum est. ^d nostri incommodi causa. ^e ipsi potius sua morte gratulemur. ^f nostram. ^g sin dolemus, tanquam ipsi mors immatura acciderit, non sari grato animo accipimus beneficium, quod in eum contulit natura, dum sic multis miseris eripuit.

¹ Alienissimo tempore] Quo civile noceat. Tunc enim illud Hesiodium bellum impendebat, adeoque Respubl. probatur esse verum, ut ipse ipse singulus seculo invidet.

² Poetas nobiles] Sophoclem ferunt summo luctu prosecutum Euripidis U. C. decem. quo elapso, Cæsare principatum in Rep. invadente, eversa est Romana libertas.

³ Non modo nunquam] Qui ejusdem artis societate conjunguntur mutuo se se diligere solent, ut notat Aristoteles lib. 11. Rhet. c. 4. nisi forte alter alteri

4 DE CL. ORATORIBUS LIB.

6. Etenim si viveret Q. Hortensius, cætera ^a fortasse desideraret una cum reliquis bonis, & fortibus civibus: hunc autem & præter cæteros, aut cum paucis sustineret dolorem, cum forum populi Romani, quod fuisset quasi theatrum illius ingenii, ^b voce erudita, & Romanis, Græcisque auribus digna, spoliatum, atque orbatum videret.

7. Equidem ^c angor animo, non consilii, non ingenii, non auctoritatis armis egere Rempublicam, quæ didiceram tractare, quibusque me assuefeceram, quæque erant propria cum præstantis in Rep. viri, tum bene moratæ, & bene constitutæ civitatis. Quod si fuit in Republ. tempus ullum, cum extorquere arma posset è manibus ^d iratorum civium, boni civis auctoritas & oratio: tum profecto fuit, ^e cum patrocinium pacis exclusum est aut errore hominum, aut timore.

8. Ita nobismet ipsis accidit, ut quamquam essent multo magis alia lugenda, tamen hoc doleremus, quod, quo tempore ætas nostra perfuncta ^f rebus amplissimis, tanquam in portum confugere deberet, non inertię, neque desidii, sed otii moderati, atque honesti: cumque ipsa oratio jam nostra ^g canesceret, haberetque suam quandam maturitatem, & quasi senectutem, tum ^h arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi, qui didicerant eis uti gloriose, quemadmodum salutariter uterentur, non reperiebant.

9. Itaque ii mihi videntur fortunate, beateque vixisse, cum in cæteris civitatibus, tum maxime in nostra, quibus cum auctoritate, rerumque gestarum gloria, tum etiam sapientiæ laude perfrui licuit, quorum ⁱ memoria, & recordatio in maximis nostris, gravissimisque curis jucunda sane fuit, cum in eam nuper ^j ex sermone quodam incidissemus.

^a Leges, jura, libertatem. ^b erudita sua facundia. ^c Valde doleo quod Resp. uti nolis armis consilii, ingenii & auctoritatis, quibus armis tractandis assuetus eram. ^d Cæsaris & Pompeii. ^e cum pacis conditiones rejectæ sunt aut errore hominum qui Pompeium putabant fore victorem & libertatis vindicem, aut timore hominum qui sibi vim à Cæsare metuebant, nisi prior opprimeretur. ^f Prætura, consulari, provincia &c. ^g Robur quoddam haberet senibus maxime conveniens. ^h tum Pompejus arma sumpsit, quibus ille ipse, qui contra hostes Resp. gloriose uti didicerat, quomodo ad salutem suam uteretur imminente Cæsare, non reperiebat. ⁱ occasione cujusdam sermonis.

^j Memoria] Memoria ad animum, recordatio ad sermonem spectat.

10. Nam

10. Nam cum inambularem in ^a xylo, & essem otiosus ^b domi, M. ad me Brutus, ut consueverat, ^c cum T. Pomponio venerat, homines cum inter se conjuncti, tum mihi ita cari, itaque jucundi, ut eorum adspectu omnis, quæ me angebat de Repub. cura ^e confederit. Quos postquam salutavi, Quid vos, inquam, Brute, & Attice, nunc? quid tandem novi? nihil sane, inquit Brutus, ² quod quidem aut tu audire velis, aut ego pro certo dicere audeam.

11. Tum Atticus, Eo, inquit, ad te animo venimus, ut de Republica ^d esset silentium, & aliquid audiremus potius ex te, quam te afficeremus ulla molestia. Vos vero, inquam, Attice, & præsentem me cura levatis, & absenti magna solatia dedistis. nam ³ vestris primum ^e litteris recreatus, me ad pristina studia revocavi. Tum ille, ^f Legi, inquit, perlubenter epistolam, quam ad te Brutus misit ex ^g Asia: qua mihi visus est & monere te prudenter, & consolari amicissime.

12. Recte, inquam, est visus, nam me istis scito litteris, ex diuturna perturbatione totius valetudinis tanquam ad aspiciendam lucem esse revocatum. Atque ut post ⁴ Cannensem illam calamitatem primum ⁵ Marcelli ad Nolam

^a in porticu. ^b Roma. ^c conquisiverit. ^d cujus mentio non nisi ingrata tibi esse potest. ^e libris. ^f Atticus. ^g Asia minore, quæ nunc dicitur Natolia.

1 Cum Tito Pomponio] T. Pomponius Atticus eques Romanus suavitate morum ac moderatione admirabili præditus nunquam honores petiit, quos facillime poterat adipisci. Sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiaris, quam hoc sene. Elegans non magnificus, splendidus non sumptuosus. Maximæ illud sapientiæ indicium, quod Cæsaris & Antonii benevolentiam retinuerit, inter quos principatus æmulatio intercedebat. Morbo gravi ac doloribus oppressus, voluntaria inedia vitam finivit anno U. C. DCCXXII. ante Christum XXXI. ætatis LXXVII. Cornelius Nepos in ejus vita.

2 Quod aut tu audire velis] Ubi que fama increbrescebat de victoriis Cæsaris, de cladibus Pompejanorum: quod nec Ciceroni placebat, nec pro certo audebat affirmare Brutus deditus Academicis, qui nihil quod es-

se posset falsum, volebant asseverare.

3 Vestris litteris] Bruti scilicet epistola, & Attici libro, quo omnem rerum memoriam breviter & perdiligenter complexus est, ut dicitur n. 14.

4 Cannensem] Anno U. C. DXXXVIII. ante Christum CCXVI. ad Cannas Apulix vicum impatienti Terentii Varronis consulis temeritate atrocissimam cladem ab Hannibale Romani accipere, cæsis peditum quadraginta millibus, duobus equitum millibus & septingentis, inter quos plurimi consulares & prætorii cæterisque magistratibus fun-cti cecidere. Livius, Polybius, Plutarchus &c.

5 Marcelli] M. Claudius Marcellus Proconsul ad Nolam Picentinorum urbem quam præsidio tenebat, justis præliis sæpius victum Hannibalem in Apuliam cedere coegit anno U. C. DXXXVIII. Livius, Plutarchus &c.

prælio,

prælio, populus se Romanus erexit, posteaque prospere res deinceps multæ consecutæ sunt : sic post rerum nostrarum, & communium gravissimos casus, nihil ante epistolam Bruti mihi accidit, quod vellem, aut quod aliqua ex parte sollicitudines allevaret meas.

13. Tum Brutus, Volui ^a id quidem efficere certe, & capio magnum fructum, siquidem, quod volui, tanta in re consecutus sum. Sed scire cupio, ^b quæ te Attici litteræ delectaverint. Istæ vero, inquam, Brute, non modo delectationem mihi ; sed etiam, ut spero, salutem attulerunt. Salutem ? inquit ^c ille. quodnam tandem genus istuc tam præclarum litterarum fuit ? An mihi potuit, inquam, esse aut gratior ulla salutatio, aut ad hoc tempus aptior, quam illius libri, quo me hic ^e affatus, quasi jacentem excitavit ?

14. Tum ille, ^d Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breviter, &, ut mihi quidem visum est, perdiligenter complexus est ? Istum ipsum, inquam, Brute, dico librum mihi saluti fuisse. Tum Atticus : ^e Optatissimum mihi quidem est quod dicis : sed quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut novum, aut tanto usui posset esse ?

15. Ille vero & ^f nova, inquam, mihi quidem, multa, & eam utilitatem, quam requirebam, ut, explicatis ordinibus temporum, uno in conspectu omnia viderem : quæ cum studiose tractare cœpissem, ipsa mihi tractatio litterarum salutaris fuit, admonuitque, Pomponi, ut à te ipso sumerem aliquid ad me reficiendum, teque remunerandum, si non pari, at grato tamen munere : quamquam illud ^g Hesiodium

^a Inquit. ^b Brutus. ^c Atticus allocutus. ^d Brutus. ^e jucundissimum. ^f nondum mihi cognita. ^g dictum Hesiodi.

1. *Quæ te Attici litteræ*] Multa scripsit Atticus, annales Imperii Romani, ut patet ex Ciceronis lib. 12. epist. 24. ad Atticum, & Cornelio Nepote ; familiarum originem : attingit quoque poëticam eodem Nepote teste.

2. *Hesiodium*] Hesiodus poeta antiquissimus ex Alceæ vico Boeotiae, ætate Homeri paulo fuit inferior, vel etiam, ut aliqui contendunt, æqualis. Itaque floruerit annis ante Christum circiter

æ. Quod autem Hesiodi laudatur hic dictum, de promptum est ex carmine quod inscribitur ΕΡΥΧΑΙ ΑΙΜΙΕΩΝ ΟΡΑΝ ΕΥ ΔΙΩΓΕΣ 347.

Εὐ μὲν μετρίως καὶ κατὰ γένος, εὖ δ' ἀνδ' ἀνὰ

Αὐτὸ τὸ μέτρον καὶ λαίον αἶψα δ' ὄψασθαι.

Bona quidem mensura accipe à vicino, & bona reddo eadem mensura, & cumulatim, si possis.

laudatur

laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere jubet, qua acceperis, aut etiam ^a cumlatiore si possis.

16. Ego autem voluntatem tibi profecto ^b emetiar: sed ^c rem ipsam nondum posse videor: idque ut ignoscas, à te peto. ^d Nec enim ex novis, (ut agricolæ solent) fructibus est, unde tibi reddam quod accepi. sic omnis foetus repressus, exultusque flos siti veteris ubertatis exaruit: nec ex conditis, qui jacent in tenebris, & ad quos omnis nobis aditus, qui pæne solis patuit, obstructus est. Seremus igitur aliquid tanquam in inculto, & derelicto solo: quod ita diligenter colemus, ut ^e impendiis etiam augere possimus largitatem tui muneris; modo idem noster animus efficere possit, quod AGER, qui cum multis annos quievit, uberiores efferre fruges solet.

17. Tum ^d ille, Ego vero & expectabo ea, quæ ^a polliceris, neque exigam, nisi tuo commodo, & erunt mihi pergrata, si solveris. Mihi quoque, inquit Brutus, & expectanda sunt ea, quæ Attico polliceris, etsi fortasse ego à te ^e hujus voluntarius procurator petam, quod ipse, cui debes, se ^f incommodo exacturum negat.

18. At ^g vero, inquam, tibi ego, Brute, non solvam, nisi prius à te caverò, amplius eo nomine neminem, cujus petitio sit, petiturum. non mehercule, inquit, tibi ^h repromittere istuc quidem ausus sim. nam ⁱ hunc, qui negat, video flagitatorem, non illum quidem tibi molestum, sed assiduum

^a Majorè. ^b remetiari, reddendi voluntatem offeram. ^c aliquid opus. ^d Atticus. ^e Attici robis gerendis intentus. ^f dicit se non petiturum incommodo tuo. ^g non id faciam, Brute, nisi prius mihi promittas, fore, ut is qui jure petere possit, non amplius illud idem exigat. ^h spondere. ⁱ video Atticum, qui negat se exacturum, id abs te flagitaturum non quidem importune, sed assidue & vehementer.

¹ Nec enim ex novis] Perpetua locus hic allegoria contextus est; significat Tullius se non posse novum aliquid opus scribere, quo rependat Attico dignum aliquid præclaris libris, quibus ipsius agnatio levata fuerat. Ex novis, inquit, fructibus sive libris, quos ad me, Attice, misisti; nihil est, unde te remunerem. Quemcumque novum ingenii foetum possum in lucem edere, is suppressus siti ac desiderio quo teneor veteris ubertatis: neque etiam est mihi quod tibi referam ex reconditis libris

meis de Philosophia, qui nunc jacent in tenebris: aditus enim ad philosophiam, qui mihi vobisque Attice, & Brute, fere solis patebat, nunc interclusus est vitio temporum. Itaque cum & novi & veteres fructus mihi defint, seremus, id est, commentabimur aliquid, quod non sine scânore manus tuum compense.

² Impendiis] Impendium scânus est teste Varrone lib. 4.

³ Polliceris] Pollicemur sponda, promittimus rogati. Servius.

tamen,

8 DE CL. ORATORIBUS LIB.

tamen, & acrem fore. Tum Pomponius, Ego vero, inquit, Brutum nihil mentiri puto. Videor enim jam te ausurus esse ^a appellare: quoniam longo intervallo modo primum animadverti paullo te hilariorem.

19. Itaque, quoniam hic, quod mihi deberetur, se exaturum professus est: ¹ quod huic debes, ego à te peto. Quidnam id? inquam. Ut scribas, inquit, aliquid. Jampri-dem enim conticuerunt tuæ litteræ. Nam ut illos de Republica libros edidisti, nihil à te sane postea accepimus: eisque nosmetipsi ad veterum annalium memoriam ^b comprehendendam impulsî, atque incensi sumus. Sed ^c illa cum poteris, atque, ut possis, rogo.

20. Nunc vero, inquit, ^d si es animo vacuo, expone nobis quod quærimus. Quidnam est id? inquam. Quod mihi ² nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam & quales fuissent. quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, vel nostrum potius detulissem, magnopere hic audire se velle dixit. Itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse ^e vacuum. Quare si tibi est commodum, ^f ede illa, quæ cœperas, & Bruto, & mihi.

21. Ego vero, inquam, si potuero, faciam vobis satis. Poteris, inquit: relaxa modo paulum animum, aut sane (si potes) ^g libera. Nempe igitur hinc tum, Pomponi, ductus est sermo, quod erat à me mentio facta, causam ³ Dejotari, fidelissimi atque optimi regis, ornatissime & copiosissime à Bruto me audisse defensam. Scio, inquit, ab isto initio tractum esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem, quasi deflevisse judiciorum ^h vastitatem, & fori. Feci, inquam, istuc quidem, & sæpe facio.

22. Nam mihi, Brute, in te intuenti, crebro in mentem

^a Admonere debitorem. ^b scriptis commendandam. ^c libros Tusculanarum quaestionum &c. ^d si quid est tibi otii. ^e minime occupatum. ^f dicto. ^g omni sollicitudine exsolve. ^h ruinam.

¹ Quod huic debes] An libros vel Tusculanarum quaestionum, vel de natura deorum vel de aliis argumentis Bruto inscriptos?

² Nuper in Tusculano] Hinc Romæ non in Tusculano habitum hunc dialogum constat.

³ Dejotari] Dejotarus Gallogræciæ

rex reus ad Cæsarem bis delatus est: primo quidem quod arma pro Pompeianis contra Cæsarem tulisset, deinde quod domi suæ adversus eum hospitii jure violato conjurasset: in priore causa à Bruto Nicææ, ut scribit Tullius lib. 14. epist. 1. ad Attic. In posteriore ab ipso Cicerone defensus est.

venit

venit vereri, ecquodnam curriculum aliquando sit habitura tua & natura admirabilis, & exquisita doctrina, & singularis industria. Cum enim in maximis causis versatus esses, & cum tibi ætas nostra jam cederet, ^a fascesque submitteret, subito in civitate cum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit.

23. Tum ille, ^a Cæterarum rerum causa, inquit, istuc & doleo, & dolendum puto: ^b dicendi autem me non tam fructus, & gloria, quam studium ipsum, exercitatioque delectat: quod mihi nulla res eripiet, te præsertim tam studioso. Etenim dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter intelligit. Quare qui eloquentiæ veræ dat operam, dat prudentiæ, qua ne maximis quidem in bellis æquo animo carere quisquam potest.

24. Præclare, inquam, Brute, dicis, eoque magis ista dicendi laude delector, quod cætera, quæ sunt quondam habitata in civitate pulcherrima, nemo est tam humilis, qui se non aut posse adipisci, aut adeptum putet: eloquentem neminem video factum esse victoria. Sed quo facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus.

25. Cum idem placuisset illis, tum in pratulo propter Platonis statuam consedimus. Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, & quanta vis sit ejus, expromere, quantamque iis, qui sint eam consecuti, dignitatem afferat, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium. Hoc vero sine ulla dubitatione confirmaverim, siue illa arte pariatur aliqua, siue exercitatione quadam, siue natura; rem unam esse omnium difficillimam. Quibus enim ex ^a quinque rebus constare dicitur, earum unaquæque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim, quantamque difficultatem habeant, existimari potest.

26. Testis est Græcia, qui cum eloquentiæ studio sit incensa, jamdiuque excellat in ea, præstetque ceteris, tamen

^a Quod amiserimus libertatem & honores. ^b eloquentia.

¹ Fasces submitteret] Populares magistratus, ut populi majorem esse vim quam suam indicarent, fasces submittebant, quod per translationem dicitur de iis, qui se fatentur inferiores.

² Quinque rebus] Quinque illæ partes eloquentiæ, de quibus sæpe Tullius, sunt, inventio, dispositio, elocutio, memoria & pronuntiatio.

omnes artes vetustiores habet, & multo ante non inventas solum, sed etiam perfectas, quam hæc est à Græcis elaborata dicendi vis, atque copia. In quam cum intueor, maxime mihi occurrunt, Attice, & quasi lucent Athenæ^a tuæ: qua in urbe¹ primum se orator extulit, primumque etiam monumentis, & litteris oratio^b est cœpta mandari.

27. Tamen ante² Periclem, cujus scripta quædam feruntur, &³ Thucydidem, qui non nascentibus Athenis, sed jam adultis fuerunt, littera nulla est, quæ quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris esse videatur. Quamquam opinio est, & eum, qui multis annis ante hos fuerit, ⁴ Pisistratum, & paulo seniore etiam ⁵ Solonem, posteaque ⁶ Clisthenem, multum, ut temporibus illis, valuisse dicendo.

28. Post hanc ætatem aliquot annis, ut^c ex Atticis monumentis potest perspicui, ⁷ Themistocles fuit: quem constat cum prudentia, tum etiam eloquentia præstitisse: post Pericles, qui cum floreret omni genere virtutis, hac tamen fuit laude clarissimus. ⁸ Cleonem etiam temporibus illis turbulentum illum quidem civem, sed tamen eloquentem constat fuisse.

^a In quibus olim versatus es. ^b cum arte. ^c ex Atheniensium historiis.

¹ *Primum se orator*] Prioris enim, ut Empedocles, Gorgias &c. rhetores non oratores fuere.

² *Periclem*] Hic Atheniensis eloquentia percelebris Remp. per 40 annos administravit. Anno secundo belli Peloponnesiaci pestilentia mortuus est, annis ante Christum ccccxxx. *Plutarchus*. Vide notæ in lib. 3. de orat. n. 138.

³ *Thucydidem*] V. lib. 2. de orat. n. 56. Floruit annis mxxxx. post fundatum à Cecrope regnum Athenis.

⁴ *Pisistratum*] Pisistratus absente Solone, cum sibi populum blandis sermonibus & ficta probitate conciliasset, Athenis tyrannidem occupavit. Bis pulsus in exilium, post annos undecim eandem usurpavit potestatem. Mortuus est anno xxxiii. ab initio primi dominatus, anno 11. Olymp. lxxiii. ante Christum dxxvii. *Aristoteles in Politicu*.

⁵ *Solonem*] De quo in notis ad lib. 1. de orat. n. 58.

⁶ *Clisthenem*] Atheniensem & civem egreium extitisse tradit Tullius lib. 2.

de legibus. Athenis tyrannide liberatis inclaruit, longe alius ab eo, quem ut mollem Aristophanes in Ranis persequitur. Vide Herodotum & Isocratem in Areopagitico.

⁷ *Themistocles*] Atheniensis eloquentiæ & militiæ gloria insignis, Xerxem Persarum regem cum innumerabilibus copiis in Græciam irrumpentem, primum sustinuit, deinde etiam vicit & fugavit. Ab ingratis prodicionis accusatus ad Persas confugit. Belli cura cum ei committeretur ab Artaxerxe, ne aut in patriam crudelis, aut in regem de se bene meritum perfidus videretur, epoto, ut tradunt, tauri sanguine se se interfecit, anno 11. Olymp. lxxix. ante Christum ccclxiii. *Plutarchus*, *Cornelius Nepos* &c. De hujus morte vide n. 43.

⁸ *Cleonem*] Cleonem filium Atheniensium ducem, qui & ipse, ut turbulentus, à Thucydide notatur. Vir levitate insignis, in pugna occubuit.

29. Huic ætati suppres ¹ Alcibiades, ² Critias, ³ Thera-
menes : quibus temporibus quod dicendi genus viguerit, ex
Thucydidis scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maxime
potest : grandes erant verbis, crebri sententiis, compressione
rerum breves, & ob eam ipsam causam interdum subobscuri.

30. Sed ut intellectum est, quantam vim haberet accu-
rata, & facta quodammodo oratio ; tum etiam magistri di-
cendi multi subito exstiterunt : tum ⁴ Leontinus Gorgias,
⁵ Thrasymachus Chalcedonius, ⁶ Protagoras Abderites,

¹ *Alcibiades*] Filius Clinix, Athe-
niensium imperator, dicendi laude per-
celebris, &, ut refert Theophrastus
apud Plutarchum, in inveniendis iis
quæ causæ prodesse, acutissimus. Ex-
stitit præterea militaris disciplinæ adeo
peritus, ut, quamcunque in partem in-
clinaret, eo victoria sequeretur. Ab-
sens à suis sacrilegii postulatus Lace-
dæmonem se recepit ; tumque Athe-
nienses, quibus omnia belle processer-
ant, terra marique fusi sunt. Deinde
restitutus in patriam, priorem suorum
fortunam revocavit. Cum ad Persas se
contulisset, factionibus Atheniensium,
Persarum perfidia confosus occubuit
anno ætatis circiter quadragesimo,
Olympiad. xciv. an. 1. ante Christum
cccciv. *Cornelius Nepos, Plutarchus &c.*

² *Critias*] Socratis primum discipu-
lus, evasit postea unus ex triginta ty-
rannis, qui Athenis à Lyandro expa-
gnatis, cives crudeli servitute oppres-
sere. Olympiadis xciv anno 1. Trien-
nio post à Thrasibulo sunt exterminati.
Xenophon. Erat ille, ut testatur
Hermogenes, gravis sententiis, & elat-
us, verbis purus ac perspicuus.

³ *Theramenes*] Unus pariter ex tri-
ginta illis tyrannis, cæteris modera-
tior, quorum de sævitia conquestus, in
carcerem conjectus ac iussus venenum
ebibere, partem hausit, reliquum sic
è poculo ejecit, ut id resonaret. Quo
sonitu reddito arridens, propino, in-
quit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum
fuerat teterrimus. Id evenit Olymp.
xciv. anno 1. ante Christum ccciv.
*Cicero lib. 1. Tuscul. Quæst. Plura Aristo-
phanis interpretes, Suidas &c.*

⁴ *Leontinus Gorgias*] Is oriundus à
Leontio Siciliæ oppido. Isocratis præ-
ceptor, similiter desinentia & antitheta

secundum aliquos primus invenit, tan-
to plausu, ut dies quibus orationes ha-
beret *ἑσπρὰν festi dies*, orationes ipsæ
λαμπράδης lampades dicebantur. Floruit
an. 1. Olymp. xc. annis ante Christum
ccccxx. Cum centesimum & septimum
ageret annum, interrogatus quapropter
tamdiu vellet in vita remanere : Quia
nihil, inquit, habeo, quod senectutem
meam acculem. *Pausanias in Eliaci,
Valerius Maximus lib. 9. cap. 13. &c.*

⁵ *Thrasymachus*] E Chalcedone, quæ
urbs est Bithyniæ in Asia minore, pri-
mus in oratione numeros ac periodos
invenit, teste Suida, qui fallitur, cum
eum Platonis & Isocratis ait fuisse di-
scipulum : ex hoc quippe Tullii loco
patet Socrati suppre, adeoque Pla-
tonis & Isocratis nedum discipulus fo-
ret, magistrum esse potuisse.

⁶ *Protagoras*] Abderæ natus in urbe
Thraciæ, quæ nunc *Asperosa* dicitur,
annos natus xc. obiit. Floruit, ut ex
Apollodoro tradit Laertius, Olympiade
LXXXIV. annis ante Christum ccccliv.
Verum Apollodorus in supputanda ra-
tione temporum Protagoræ, an Demo-
criti ? non parum aberrat. Idem enim
tradit Democritum natum fuisse Olym-
piade LXXX. ergo Olympiade LXXXIV.
annum ætatis attigerat circiter deci-
mum quintum : at tunc temporis, quo
vix dum primis Philosophiæ rudimen-
tis institui poterat, potuit habere disci-
pulos ? potuit florere Protagoras ejus
auditor, quem adolescentem ipse vir,
ut refert Gellius lib. 5. cap. 3. in scho-
lam abduxerat ? Imo hinc colligitur
ne ipsius quidem Thrasylli apud Laer-
tium sententiam stare posse, qui cen-
set Democritum natum esse anno 111.
Olymp. LXXVII. ante Christum cccclxx.
De Protagora vide Gellium loco citato.

B 2

Prodicus

¹ Prodicus Ceius, ² Hippias Eleus, in honore magno fuit, aliique multi temporibus eisdem docere se profitebantur, arrogantibus sane verbis, Quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset.

31. Iis opposuit sese ³ Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat verbis. Hujus ex uberrimis sermonibus exstiterunt doctissimi viri: primumque tum philosophia, ^a non illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc, in qua de bonis rebus & malis, deque hominum vita & moribus disputatur, inventa dicitur: quod quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, abhorret, philosophos aliud in tempus rejiciamus: ad oratores, à quibus digressi sumus, revertamur.

32. Exstitit igitur jam senibus illis, quos paulo ante diximus, ⁴ Isocrates, cujus domus cunctæ Græciæ quasi ^b ludus quidam patuit, atque officina dicendi, magnus orator, & perfectus magister, quamquam ^c forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, ⁵ est poeta consecutus. Is & ipse scripsit ⁶ multa præclare, & docuit alios: & cum cætera melius, quam superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione, dum versum effugeres, modum tamen, & numerum quandam oportere servari.

33. Ante hunc enim verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio, nulla erat: aut, siquando erat,

^a Non Physica, sed moralis Philosophia.

^b schola. ^c in forum non se contulit.

¹ Prodicus Ceius] Philosophus à Ceo insula in mari Egæo oriundus, Democrito & Gorgia æqualis, quem Athenis veneno sublatum ut juventutis corruptorem tradit Suidas.

² Hippias Eleus] Vide lib. 3. de orat. n. 127.

³ Socrates] Consulantur notæ in lib. 1. de Invent. n. 51. & lib. 1. de orat. n. 232.

⁴ Isocrates] Atheniensis, Theodoti filius, Gorgia discipulus: natus est Olymp. lxxxvi. annis ante Christum cccxxxvi. attigit ætatis annum xcvi. aut etiam c. ut alii tradunt. In orationibus nitidus & comptus, & palæstra quam pugnae magis accommodatus omnes dicendi videres sectatus est. Plu-

tarchus, Dionys. Halicarn. Quintil. lib. 10. cap. 1. &c.

⁵ Est poeta consecutus] Sic ex Rufino grammatico reponendum censet Lipsius; cum vulgo habeatur est postea consecutus. Quantumvis enim Isocratem amaverit Cicero, nunquam eum contulerit, nedum prætulerit Demostheni. Sed quia intra privatos parietes poetarum in morem versata est ejus oratio, neque prodit in forum, non cum oratorum gloria esse comparandum dicit Tullius, sed in suo genere meruisse eam laudem, ad quam nemo poeta pervenerit. Lips. lib. 3. var. lect. c. 14.

⁶ Multa] Sexaginta ejus nomine ferebantur orationes, ut tradit Plutarchus: hodie una tantum & viginti habentur,

non

non apparebat eam dedita opera esse quæsitam: quæ fortitan laus sit: verumtamen ^a natura magis tum, casuque nonnunquam, quam aut ratione aliqua, aut observatione fiebat.

34. Ipsa enim natura circumscriptione quadam verborum comprehendit concluditque sententiam: quæ cum aptis ^b constricta verbis est, cadit etiam plerumque numerose. Nam & aures ipsæ, quid plenum, quid inane sit, judicant, & spiritu, quasi necessitate aliqua, verborum ^c comprehensio terminatur: in quo ^d non modo defici, sed etiam laborare turpe est.

35. Tum fuit ¹ Lysias, ipse quidem in causis forensibus non versatus, sed egregie subtilis scriptor, atque elegans, quem jam prope audeas oratorem perfectum dicere. Nam plane quidem perfectum, & cui nihil admodum desit, ² Demosthenem facile dixeris. Nihil acutè inveniri potuit in eis causis, quas scripsit, nihil (ut ita dicam) subdolè, nihil versutè, quod ille non viderit: nihil subtiliter dici, nihil pressè, ^e nihil enucleatè, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum vel verborum gravitate, vel sententiarum, quo quidquam esset elatius.

36. Huic ^f ³ Hyperides proximus, & ⁴ Æschines fuit, &

^a Oratio numerosa fiebat potius natura duce aut casu, quam arte & observatione, ^b conjuncta. ^c periodus. ^d turpe est tam longam proferre periodum, ut pronunciantem te vox ac spiritus deficiat, vel non nisi difficile prosequatur. ^e nihil eleganter dixit, quo possit aliud elegantius dici. ^f ad Demosthenem proxime accedit Hyperides &c.

¹ Lysias] Cephalii Syracusani filius, natus est Athenis anno 11. Olymp. LXXXII. ante Christum CCCCL. Obiit annos natus LXXVI. aut LXXX. aut amplius, ut alii volunt. Orator subtilis atque elegans, inquit Fabius lib. 10. cap. 1. & quo nihil, si oratori satis sit docere, quare perfectius. Nihil enim est inane, nihil arcessitum: puro tamen fonti quam magno flumini propior. Vide Gellium lib. 11. cap. 5.

² Demosthenem] Is ignobili loco natus ad amplissimos magistratus aditum sibi fecit ingenii & maxime eloquentiæ laude: Philippo Macedoniæ regi summum sibi jus in Græciam usurpanti, acriter restitit: patriæ libertatis vindex in manus Antipatri tyrannidem affectantis ne veniret, venenum hausit anno ante Christum

cccxxi. Plutarchus &c. Oratorum Græciæ facile princeps est, in quo, teste Fabio lib. 10. c. 1. nec quod desit, nec quod redundet, invenias. Etsi tamen operi illius adjici nihil potest, inquit Valer. Maxim. l. 8. c. 10. tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest; quod legitur potius quam auditur.

³ Hyperides] Atheniensis orator, de quo aliud alii sentiunt: Fabio quidem est dulcis & acutus, Hælicarnasseo plenus leporum, at Hermogeni minime accuratus & durus videtur. Antipater Alexandri Magni in Græcia successor, eum, Æginam cum confugisset, ex templo extractum occidi jussit, abscissa ultro sibi prius, ut ferunt, lingua, ne quid invitus prodere cogeretur. Plutarchus &c.

⁴ Æschines] Atrometi filius, orator Atheniensis,

¹ Lycurgus, & ² Dinarchus, & is, cujus nulla exstant scripta, ³ Demades, aliique plures. Hæc enim ætas effudit hanc copiam; &, ut opinio mea fert, ^a succus ille, & sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non fucatus nitor.

37. ⁴ Phalereus enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus ille quidem horum omnium, sed ^b non tam armis institutus, quam palæstra: itaque delectabat magis Athe-

^a *Nativa & sincera eloquentia forma.* ^b *in signis non tam vi orationis quam nitore & temperato genere.*

Atheniensis, æmulus Demosthenis, quicum propter morum dissimilitudinem ac diversarum partium studia, inimicitias exercebat. Cum enim Athenienses duas in factiones essent divisi, Demosthenes Persarum regi, Æschines Philippo Macedoni favebat, uterque pecunia corruptus. Demosthenis eloquentiæ cessit tandem Æschines, & exsul Rhodum abiit; tum in insulam Samum se recepit, ibique vita functus est. *Plutarchus &c.* Demosthene plenior est, inquit Fabius, & magis fusus & grandiori similis, quo minus strictus est; carnis plus habet, minus lacertorum. Orationis genus ut negligentius & incomptum carpit Hermogenes.

¹ *Lycurgus*] De quo jam lib. 1. de orat. in notis ad n. 58. Id tantum addiderim ex Hermogene, ejus dictionem asperam & duram diligentiam esse expertem.

² *Dinarchus*] Cujusdam Socratis aut Sostrati filius, aliis Atheniensis, aliis Corinthius, Theophrasti illius, qui Aristoteli in schola successit, discipulus, natus est, ut computat Dionysius Halicarnassæus Archonte Nicophemo, anno 14. Olymp. civ. ante Christum 000LXI. Peloponnesi procurator ab Antipatro constitutus, eo defuncto, Polysperchonis insidiis sublatu est, ut tradunt Plutarchus & Suidas. Ejectum fuisse in exilium Archonte Anaxicrate, & decimo quinto post anno, qui fuit ante Christum 000CXIII. senem fuisse revocatum à Demetrio, scribit Halicarnassæus in Dinarcho. Orator Hermogeni foro idoneus, perspicuus, sententiis quam verbis vehementior; concitato &

acri dicendi genere accedit ad Demosthenem; unde per jocum à nonnullis appellatus est Demosthenes Hordeaceus.

³ *Demades*] Atheniensis orator ætate suppar Demostheni, cujus lucubrationes extemporali dicendi facultate superabat: suis tantum utilitatibus intentus, partes Macedonum Athenis tuebatur. Eum ex immoderatis sumptibus ad inopiam redactum ridens Antipater victimis casis similem dicebat, de quibus nihil nisi lingua superest. Periiit ab Antipatro Alexandri successore in lacum Amphipolitanum dejectus. *Plutarchus & Suidas.*

⁴ *Phalereus*] Demetrius Phalereus, à Phaleris Atheniensium portu appellatus; Phanostrati filius, Theophrasti auditor. Principatum decem annos tenuit Athenis, ubi tanto honore affectus est, ut ipsi statum trecentæ sexaginta fuerint erectæ. Nihilominus postea judicio capitis damnatus, cessit invidiæ, & ad Ptolemæum Lagidam in Ægyptum confugit. Ejus successori Philadelpho invisus in carcerem conjectus est, ibique aspidis morfu periit. Is ipse est, qui Alexandrinæ bibliothecæ præfectus sacros codices ex Hebræo in Græcum sermonem verti curavit, quo tempore cum patre regnabat Philadelphus. Obiit Demetrius Olymp. cxxiv. anno 1. ante Christum 000LXXXIV. Tum stricta tum soluta numeris oratione plura scripsit, quam omnes ætatis suæ Peripatetici, ut notat Laertius. Multum habuit, auctore Quintiliano, & ingenii & facundiæ, vel ob hoc memoria dignus, quod ultimus est fere ex Atticis, qui dici possit orator.

nientes,

nientes, quam inflammabat: ^a processerat enim in solem, & pulverem, non ut è militari tabernaculo, sed ut è Theophrasti, doctissimi hominis, umbraculis.

38. Hic primus ^b inflexit orationem, & eam mollem, teneramque reddidit: & suavis, sicut fuit, videri maluit, quam gravis: sed suavitate ea, ^c qua perfunderet animos, non qua perfringeret: & tantum ut memoriam concinnitatis suæ, non (quemadmodum de Pericle scripsit ^d Eupolis) cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, à quibus esset auditus:

39. Videsne igitur, ut in ea ipsa urbe, in qua & nata, & alta ^d sit eloquentia, quam ea sero prodierit in lucem? Si quidem ante Solonis ætatem, & Pisistrati, de nullo, ut diserto, ^e memoriæ proditum est. At ^f hi quidem, ² ut populi Romani ætas est, senes: ut Atheniensium sæcula numerantur, adolescentes debent videri. Nam etsi ³ Servio Tullo regnante viguerunt, tamen ⁴ multo diutius Athenæ jam erant, quam est Roma ad hodiernum diem: nec tamen dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio.

40. Neque enim jam ⁵ Troicis temporibus tantum laudis

^a Eloquentiam adeptus erat non in foro, sed in tranquilla Theophrasti Philosophi schola. ^b Demetrius dicendi genus prius vehemens inclinavit ad suavitatem. ^c qua delectaret animos, non permoveret. ^d nutrita. ^e loquuntur historia. ^f Solon & Pisistratus, habita ratione Roma, sunt antiqui.

¹ Eupolis] Atheniensis veteris comædix poeta, jam tum ab anno ætatis decimo septimo florere cœpit. In Hellesponto ab Alcibiade navigante in Siciliam submersum ferunt tempore belli Peloponnesiaci, anno ante Christum circiter ccccxxx. Suidas. Quamquam in mari periisse negat Eratosthenes, ut ait Cicero lib. 6. ep. 1. ad Atticum.

² Ut populi Romani] Roma condita est anno lvi. Olympiadis vi. ante Christum dccliv. Solon itaque cum, teste Laertio, Olympiade xlv. Pisistratus cum Olymp. lx. floreret, hic ducentis, ille paucioribus ab urbe condita annis; sane cum ab ipsis Romæ nascentis initiis propius abessent, si ætas Romæ spectaretur, senes erant. At cum longe ante, Mosis scilicet temporibus, Atheniensium regnum auctore Cecrope cœ-

perit annis ante Christum omnino mille quingentis quinquaginta octo, patet Solonem & Pisistratum, si referantur ad Atheniensium sæcula, juniores esse.

³ Servio Tullo] Servius Tullus vi. Romanorum rex anno iv. Olympiad. l. U. C. clxxvii. ante Christum dlxxvii. regnum administrare cœpit, quod xlv annos tenuit.

⁴ Multo diutius Athenæ] Anni ab U. C. ad id usque tempus, quo librum hunc scribebat Tullius, fluxerant dccvii. Ab Atheniensium regno fundato ad initia Servii Tulli numerantur anni dcccclxxxi.

⁵ Troicis temporibus] Capta est à Græcis Troja, annis ante Romam fundatam ccccxxxii. ante Christi ortum mclxxxiv.

in dicendo Ulyssi tribuisset Homerus, & ¹ Nestori, (quorum ² alterum vim habere voluit, ^b alterum suavitatem) nisi jam tum esset honos eloquentiæ: neque ipse poëta hic tam idem ornatus in dicendo, ac plane orator fuisset: cujus etsi ³ incerta sunt tempora, tamen ³ annis multis fuit ante Romulum: siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit, à ^c quo est disciplina Lacedæmoniorum adstricta legibus.

41. Sed studium ^d ejus generis, majorque vis agnoscitur in Pisistrato. Denique hunc proximo sæculo Themistocles insecutus est, ⁴ ut apud nos, perantiquus: ut apud Athenienses, non ita sane vetus. Fuit enim regnante jam Græcia, nostra autem civitate ⁵ non ita pridem dominatu regio liberata: nam ⁶ bellum Volscorum illud gravissimum, cui Coriolanus exsul interfuit, eodem fere tempore, quo Persarum bellum, fuit, similisque fortuna ^e clarorum virorum.

^a Ulysem. ^b Nestorem. ^c qui leges scripsit Lacedæmoniu. ^d eloquentia. ^e Themistocli & Coriolani.

¹ Nestori] Qui heros apud Homerum dexteritate, eloquentia ac prodigiosa vita diuturnitate celeberrimus est.

² Incerta sunt tempora] Ut Homeri patriam variz gentes, sic ætatem diversa tempora quasi sibi vindicant. Inde nata diversitas opinionum, quod apud Archilochum octo Homeri, plures apud Xenophontem referantur, quorum variz ætates uni poetæ attributz sunt. Tradit Herodotus tempus Homericæ natalis incidere in annum ab expugnatione Trojæ clxviii. Philochorus apud Clementem lib. 1. Strom. eum refert ad clxxx. Euthymenes ad cc. Apollodorus Atheniensis ad ccxl. post Trojam captam. Eum alii supparem Trojanis temporibus fecere, ut Dionysius apud Tzetzen. Alii à Troja removerunt tantum octoginta annis, ut Crates grammaticus apud Clementem & Eusebium: alii centum, ut Eratosthenes: alii centum quadraginta, ut Aristarchus. Haud multo major est Latinos inter scriptores consensus, ut patebit criticis, quibus Cornelii Nepotis, Velleii, Cassii, Plinii, & Gellii, discrepantes de temporibus Homericis opiniones expendere libuerit. At quibus tandem præ cæteris habenda fides?

his subscribimus, qui Homerum neque remotius ad Trojana, neque ad Olympiadum tempora propius referunt; sed mediam ineunt viam, ac floruisse volunt sub annum ante Christum m. post excidium Trojæ clxxxiv. Eusebius in Chronico &c.

³ Annis multis] Omnino ccxlviii. ex nostra computandi ratione.

⁴ Ut apud nos, perantiquus] Themistocles, de quo diximus n. 28. obiit anno 11. Olympiadis lxxix. U. C. cxc1. ante Christum cccclxxx. quatuor & amplius, ex quo Tullius hæc scriberet, ætatibus.

⁵ Non ita pridem] Anno ante mortem Themistoclis xlviii. Roma reges pulsi sunt.

⁶ Bellum Volscorum] Belli Volscei initium cadit in annum U. C. cclix. dum maxime bellum illud arderet, C. Marcius Coriolanus à captis Coriolis Volscorum oppido nominatus, damnatus absens transfugit ad Volscos Latii populos, & maternis precibus infractus ab oppugnatione patriæ destitit anno U. C. cclxvi. Dionysius, Livius &c. Octavo post anno qui 1. est Olymp. lxxv. Græcis bellum Xerxes Persiarum rex intulit, Herod. Plutarch.

42. Si-

42. Siquidem uterque, cum civis egregius fuisset, populi ingrati pulsus injuria, ^a se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedavit. Nam etsi ¹ aliter est apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, ut huic generi mortis potius assentiar. At ille ridens, Tuo verò, inquit, arbitrato: quoniam quidem concessum est rhetoribus ^b eumentiri in historiis, ut aliquid dicere possint argutius: ut enim tu nunc de Coriolano, sic ² Clitarchus, sic ³ Stratocles de Themistocle finxit.

43. Nam, quem Thucydides, qui & Atheniensis erat, & summo loco natus, summusque vir, & ⁴ paullo ætate posterior, tantum mortuum scripsit, & in Attica clam humatum; (addidit, fuisse suspicionem, veneno sibi conscivisse mortem) hunc isti aiunt, ⁵ cum taurum immolavisset, excepiisse sanguinem patera, & eo poto, mortuum concidisse. Hanc enim mortem rhetoricè, & tragicè ornare potuerunt: illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum. Quare, quoniam ^c tibi ita quadrat, omnia fuisse in Themistocle paria, & Coriolano, pateram quoque à me sumas licet: præbebo etiam hostiam, ut Coriolanus sit plane alter Themistocles.

44. Sit sane, inquam, ut lubet, de isto: & ego cautiùs posthac historiam attingam, te audiente, quem rerum

^a Coriolanus ad Volscos, Themistocles ad Persas transit, uterque iram repressit, morte sibi ultrà allata. ^b fingere. ^c ex tua sententia recte convenit.

¹ Aliter est apud te] Coriolanum materna pietas cum flexisset, Dionysius, Plutarchus & alii ferunt ob invidiam rei à Volscis occisum. Verum aliter sentiebat Atticus, qui res non populari trutina expendebat. Abibat, credo, in sententiam Fabii. Sic enim Livius lib. 2. Coriolanum, inquit, invidia rei periisse tradunt, alii alio leto. Apud Fabium longe antiquissimum auctorem, usque ad senectutem vixisse eundem invenio. Refert certe hanc sæpe eum exalta ætate usurpasse vocem, multò miserius seni exsilium esse.

² Clitarchus] Alexandri Magni expeditionum comes historicus, cujus, inquit Quintilianus lib. 10. c. 1. probatur ingenium, fides infamatur: quem, ut tradit Cicero 1. de legibus, si quis assequeretur, aliquantum ab optimo ta-

men abesset. Floruit annis ante Christum circiter cccxx.

³ Stratocles] Scriptor, de quo veterum in monumentis nihil mihi occurrit.

⁴ Paullo ætate posterior] Natus est Thucydides, anno III Olymp. LXXVII. ante Christum cccclxx. ut refert Pamphila apud Gellium lib. 15. cap. 27. septem annis ante Themistoclis obitum.

⁵ Cum taurum immolavisset] De Themistoclis morte multis modis apud plerisque scriptum est: sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesia, quæ Aliz minoris urbs est ad Mæandrum, morbo mortuum: neque negas fuisse famam venenum suâ sponte sumpsisse. Cornelius Nepos in Themistocle. Addit Plutarchus eum obiisse ætatis anno Lxv.

C

Roma-

Romanarum auctorem laudare possum religiosissimum. Sed ¹ tum fere Pericles, Xanthippi filius, de quo ante dixi, primus adhibuit doctrinam: quæ quamquam tum nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora physico eruditus, ² exercitationem mentis à reconditis, abstrusisque rebus ad causas forenses, popularesque faciliè traduxerat. Hujus suavitate maxime hilaratæ sunt Athenæ: hujus ubertatem, & copiam admiratæ, ejusdem vim dicendi, ³ terroremque timuerunt.

45. Hæc igitur ætas prima Athenis oratorem prope perfectum tulit. Nec enim in constituentibus rempublicam, nec in bella gerentibus, nec in impeditis, ac ^b regum dominatione devinctis, nasci ^c cupiditas dicendi solet. Pacis est comes, otii que socia, & ^d jam bene constitutæ civitatis quasi alumna quædam, eloquentia.

46. Itaque ait Aristoteles, cum sublati in Sicilia tyrannis, res privatæ longo intervallo judiciis repeterentur, tum primum (quodd esset acuta illa gens, & ^e controversa natura) artem, & præcepta Siculos, ³ Coracem & Tisiam, conscripisse. Nam antea neminem solitum ^f via, nec arte, sed accuratè tamen, & de scripto plerosque dicere: scriptasque fuisse, & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc communes appellantur loci.

47. Quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes, vituperationesque conscripisset: quod judicaret hoc oratoris esse maxime proprium, rem augere posse laudando, vituperandoque rursus ^g affligere. Huic ⁴ Antiphon-

^a Implicatus philosophiæ questionibus abjectus, animum applicuerat ad causas in foro perorandas. ^b regum dominationi subiectus. ^c eloquentiæ studium. ^d in civitate recte constituta fovetur eloquentia. ^e indole suâ contentioni amans. ^f methodo. ^g extenuare.

¹ Tum fere Pericles] Maxime inclauit Olympiade xciii. & sequentibus.

² Terrorem] Pericles ab Aristophane posita fulgurare, tonare & permiscere Græciam dicebatur, ut in oratore refert Tullius.

³ Coracem & Tisiam] Artis rhetorice scriptores antiquissimi sunt Corax & Tisias, inquit Quintilianus lib. 3. cap. 1. Vide notas in lib. 2. ad Herenn. n. 38.

⁴ Antiphontem] Antiphon Sophili filius Rhamnufius, (Rhamnus autem

Atticæ pagus est) Thucydidis, ut ferunt, discipulus fuit, æqualis Socrati, quicum de ratione disserendi disputavit. Inclauit annis ante Christum fere ccccxx. Vitam produxit ad popularis status in Atheniensi rep. mutationem à quadringentis factam, cujus auctor fuisse perhibetur. Ideoque sublati quadringentis illis, in jus vocatus, condemnatus & poena in proditores decreta affectus, & cadavere insepulto abjecto, perpetua infamie nota inustus est. Sunt, qui à triginta tyrannis occisum

tem Rhamnufium fimilia quædam habuiffe conſcripta, quo neminem umquam melius ullam oraviſſe capitis cauſam, cum ſe ipſe defenderet, ^a ſe audiente, locuples auctor ſcripſit Thucydides.

48. Nam Lyſiam primo profiteri ſolitum artem eſſe dicendi: deinde, quod ^b Theodorus eſſet in arte ſubtilior, in orationibus autem ^c jejuniior, orationes eum ſcribere aliis cœpiſſe, artem removiſſe. Similiter Iſocratem primo artem dicendi eſſe negaviſſe, ſcribere autem aliis ſolitum orationes, quibus in judiciis uterentur, ſed, cum ^d ex eo (quia quaſi committeret contra legem ^e, quo quis iudicio circumveniretur) ſæpe ipſe in iudicium vocaretur: orationes aliis deſtituiſſe ſcribere, totumque ſe ad ^f artes componendas tranſtuliſſe.

49. Et Græciæ quidem oratorum ^g partus, atque fontes vides, ad noſtrorum annalium rationem, veteres: ad ^h ipſorum, ſane recentes. Nam antequam delectata eſt Athenienſium civitas hac laude dicendi, multa jam memorabilia & ⁱ in domeſticis, & in bellicis rebus effecerat. Hoc autem ^j ſtudium non erat commune Græciæ, ſed proprium Athenarum.

50. Quis enim aut ^k Argivum oratorem, aut ^l Corinthium, aut ^m Thebanum ſcit fuiſſe temporibus illis? niſi quid de Epaminonda, docto homine, ſuſpicari libet. ⁿ La-

^a Qui audiit, Thucydides fide dignus auctor ſcribit. ^b tenuior. ^c propter orationes alius ſcriptas. ^d qua vetat, ne quis in iudicio fallatur. ^e ad inſtitutiones oratorias. ^f ortus & principia. ^g Græcorum. ^h tum in pace, tum in bello. ⁱ eloquentiæ.

ſum putent. Plutarchus in vitis decem Rhetorum. Orator, inquit Hermogenes, idoneus foro, grandiloquus, accuratus, mediocriter & concitatus & gravis. Prompto ingenio, idcœque Neſtor cognominatus.

¹ Theodorus] Byzantius Sophiſta, quem propter egregiam dicendi varietatem & ſolertiam Plato in Phædro *λογισμικὸς* appellat, id eſt, verborum artificem. Scripſit contra Thraſybulum, & Andocidem, & alia nonnulla. Suidas.

² Argivum] Ex Argo Peloponneſi urbe in Argia regione.

³ Corinthium] Ex Corintho, quæ urbs eſt Achaiæ in anguſtiis Iſthmi Peloponneſiaci, olim celeberrima, nunc priſtinæ dignitatis rudera tantum exhibet; dicitur etiamnum Corintho. Dinarchum tamen putant aliqui Corinthium, qui ab aliis dicitur in agro Athenienſis natus.

⁴ Thebanum] Natum Thebis, urbe Bæotiz. Plurima ſunt aliis regionibus oppida ejuſdem nominis.

⁵ Lacedæmonium] Lacedæmonios ſcribit Iſocrates in Panathenæico ab ediſcendis litteris abhorruiffe.

cedæmonium vero usque ad hoc tempus audiui fuisse ^a neminem. ¹ Menelaum dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem. Brevitas autem, laus est interdum in aliqua parte dicendi, in universa eloquentia laudem non habet.

51. At vero extra Græciam magna dicendi studia fuerunt, maximique huic laudi habiti honores illustre oratorum nomen reddiderunt. Nam ut ^b semel è ² Pireæo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis ³ oblineret moribus, omnemque illam salubritatem ⁴ Atticæ dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui pæne dedisceret. Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed ^c parum pressi, & nimis redundantes. Rhodii saniores, & Atticorum similiores.

52. Sed de Græcis hætenus. etenim hæc ipsa forsitan fuerint non necessaria. Tum Brutus: Ista vero, inquit, quam necessaria fuerint, non facile dixerim: jucunda certe mihi fuerunt, neque solum non longa, sed etiam breviora, quàm vellem. Optime, inquam: sed veniamus ad nostros, de quibus difficile est plus intelligere, quàm quantum ex monumentis suspicari licet.

53. Quis enim putet aut celeritatem ingenii ⁵ L. Bruto

^a Oratorem. ^b ut semel Athenis propagata est alias in regiones eloquentia, effudit se in omnes insulas maris Ægæi, atque ita totam Asiam lustravit, ut peregrinis moribus corrumpereetur. ^c copiosiores.

¹ Menelaum] Agamemnonis fratrem, unum ex heroibus, quos loquentes Homerus inducit, at paucis, Iliados 111.

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λυγρὸς ἐπεὶ ἰ πολύμυθος, κλ.

Pauca quidem, sed valde suaviter & argute, quoniam verbosus non erat, &c.

² Pireæo] Athenarum portu celeberrimo, quadringentarum navium capaci, qui nunc dicitur Porto Leone, ut tradit Marius Niger.

³ Oblineret] Mores comparat Cicero cum unguentis, quibus corpus oblinitur.

⁴ Atticæ dictionis] Attici limati quidem & emuncti nihil inane aut redundans ferebant. Asiatica gens tumidior alio-

qui & jactantior vaniore etiam dicendi gloria inflata est. Tertium mox, qui hac dividebant, adjecerunt genus Rhodium: quod velut medium esse, atque ex utroque mistum volunt. . . . Æschines, qui Rhodum exilio delegerat, intulit eo studia Athenarum, qua, velut sata quadam celo terraque degenerant, saporem illum Atticum peregrino miscuerunt. Quintilianus lib. 12. c. 10.

⁵ L. Bruto] De quo præter ea, quæ diximus in notis ad n. 66. lib. 4. ad Herennium, hæc accipe, quæ lucem huic loco afferant. Ad interpretanda prodigia Delphos missi sunt juvenes Romani, Titus & Aruns, quibus comes additus Brutus, Ut ex oraculo audiret

illi, ^a nobilitatis vestrae principi, defuisse? qui de matre ^b suavianda ex oraculo Apollinis tam acute, arguteque con-
jecerit: qui summam prudentiam simulatione stultitiae texe-
rit: qui potentissimum regem, clarissimi regis filium expu-
lerit, civitatemque perpetuo dominatu liberatam magistra-
tibus annuis, legibus, judiciisque devinxerit: qui collegae
suo imperium abrogaverit, ut de civitate regalis nominis me-
moriā tolleret: quod certe effici non potuisset, nisi esset
oratione persuasum.

54. Videmus item ¹ paucis annis post reges exactos, cum
plebs prope ripam ² Anienis ad tertium ³ milliariū conse-
disset, eumque montem, qui ⁴ Sacer appellatus est, occu-
pavisset, M. Valerium dictatorem dicendo sedavisse discor-
dias, eique ob eam rem honores amplissimos habitos, &
eum primum ob eam ipsam causam Maximum esse appella-
tum. Ne L. Valerium quidem Potitum, arbitror non ali-
quid potuisse dicendo, qui ⁵ post ⁶ decemviralem invidiam,
plebem in partes incitatam, legibus & concionibus
suis mitigaverit.

^a Generis tui, ^b Brute, auctori. ^b Osculanda. ^c Commotum in decemviros odium.

tum cum ex illis legatis summum
Romae habiturum imperium, qui pri-
mus osculum matri tulisset, dum alii
forti permittunt, uter prior, cum Ro-
mam redisset, osculum matri daret;
Brutus aliò vocem Apollinis spectare
ratus, veluti si prolapsus cecidisset, ter-
ram osculo contigit: scilicet quòd ea
communis mater esset omnium mortali-
um. *Livius* lib. 1. Idem consul Tar-
quinius Collatinum collegam propter
affinitatem Tarquiniorum suspectum
coegit consulari se se abdicare, & de
civitate cedere. Anno U. C. ccxlv.
ante Christum dix. *Livius* lib. 2. *Dionysius*, &c.

¹ *Pauci post annis*] Annis post ejectos
reges xiv. U. C. cclix. ante Christum
ccccxv. plebs à patribus ob grave res
alienum dissidens juxta ripam ulterio-
rem fluminis Anienis in colle, qui di-
citur Sacer, armata confedit. Pericu-
lous illis temporibus M. Valerius di-
ctator creatus populum nova libertate
temere gaudentem, oratione ad saniora
consilia revocatum senatui subjecit.

Valerius Maximus lib. 8. cap. 9. &c.

² *Anienis*] Anio fluvius Latii, Blon-
do *Teyerens*.

³ *Milliariū*] Spatium mille pas-
sum, quod fere mediæ leucae Gallicae
aequale est.

⁴ *Sacer*] Ex eo dictus est Sacer,
quod cum plebs occupasset, ut *Dionysius*
& *Appianus* scribunt, nec causam
satis explicant, quam esse *Corradus* cre-
dit, quod in eo leges sacratae sint latae,
& magistratus sacrosancti sint creati,
vel quod plebs ipsa montem illum Jovi
consecraverit, ut refert *Sext. Pompeius*.
Hodie dicitur, teste *Cluverio*, *Castello*
San-Silvestro.

⁵ *Post Decemviralem invidiam*] An-
no U. C. ccciv. ante Christum ccccl.
mutata reip. forma consulibus succes-
sere decemviri, quorum potestas cum
in tyrannidem degeneraret, plebs in
Aventinum tum in Sacrum montem
secessit, & extorsit, ut ejectis decem-
viris consules & tribuni plebis resti-
tuerentur anno U. C. cccv. *Dionysius*,
Livius, &c.

55. Possu-

55. Possumus ¹ Appium Claudium suspicari disertum, quia senatum jamjam ² inclinatum, à ³ Pyrrhi pace revocaverit. Possumus ³ C. Fabricium, quia sit ad Pyrrhum de captivis ^b recuperandis missus orator: ⁴ Ti. Coruncanium, quod ex pontificum commentariis longe plurimum ingenio valuisse videatur: ⁵ M[?] Curium, quod is tribunus plebis, ⁶ interrege Appio cæco, diserto homine, ^c comitia contra leges habente, cum de plebe Coss. non accipiebat, ^d patres ante auctores fieri coëgerit: quod fuerit permagnum, nondum ⁷ lege Mænia lata.

56. Licet aliquid etiam de ⁸ M. Popilii ingenio suspicari, qui cum consul esset, eodemque tempore sacrificium publicum

^a Ad fœdus faciendum. ^b redimendus. ^c comitia consularia contra leges habere volente. ^d coëgerit senatum hujus facti comprobatorem esse.

¹ Appium Claudium] Qui gestis magistratibus amplissimis infinitum numerum annorum, ut ait Valer. Maxim. lib. 8. cap. 13. orbatus luminibus exegit. Cum de pace Pyrrhi ageretur, & gratia potentium per legatum Cyneam pretio quæreretur, senex & cæcus lectica in senatum latus, turpissimas conditiones magnifica oratione discussit. Anno U. C. cccclxxv. ante Christum cclxxix. Auctor de viris illustribus, Valer. Max. Plutarchus, &c.

² Pyrrhi] Pyrrhus Epirotarum rex auxilium Tarentinis adversus Romanos laturus in Italiam navigavit, ac primo impetu Romanos nova Elephantorum specie territos vicit, & Fabricio captivos omnes sine pretio reddidit anno U. C. cccclxxiv. ante Christum cclxxx. Plutarchus, &c.

³ C. Fabricium] Vide notas in lib. 3. de orat. n. 56.

⁴ T. Coruncanium] De quo in eodem libro n. 134.

⁵ M[?] Curium] Dentatum cognominatum, quod cum dentibus natus esset. Creatus est tribunus plebis anno cccclvi. ante Christum cxcviii. Quo tempore interreges fuere Appius Claudius, ac deinde P. Sulpicius, is consularia comitia habuit, ut indicat Livius. Moris erat, ut ex Padiano con-

stat, comitia non haberi ab interrege primo, sed vel à secundo, vel consequentibus. Ea igitur contra leges habere nitebatur Appius, ut plebeios à consulatu excluderet; verum acriter ei restitit Curius, evicitque, ut plebeiis aditus ad consulatum pateret. Postquam de Samnicibus iterum, & de rege Pyrrho triumphasset, obiit anno U. C. cccclxiii. ut ex Frontino colligitur, ante Christum cclxi.

⁶ Interrege] Interregis munus erat, cum vacaret magistratibus resp. omnia gerere, quæ ad reges vel consules pertinerent, atque imprimis comitia subrogandorum magistratuum curare.

⁷ Lege Mænia] Anno U. C. cccclxxvii. ante Christum cclxxxvii. Mænius tribunus plebis talem legem tulit, uti rogatore. comitiarum. iusto. postulante. patres. ante. inita. suffragiis. fierent. auctores. ejus. rei. quam. populus. tunc. iussurus. erat. Ea lege Senatus auctoritas infringebatur, quem populo cogebant obsequi, idque comprobare, quod ille iussurus esset. Vide Pighii annales.

⁸ M. Popilii] Hic consul anno U. C. cccxcv. ante Christum ccclix. cum læna sic amictus in concionem venisset, Lænas dictus est; quod cognomen totam in gentem deinceps transiit.

cum

cum ¹ læna faceret, quod erat ² Flamen Carmentalis, ³ plebei contra patres concitatione, & seditione nunciata: ut erat læna amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedavit. Sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum ullum eloquentiæ præmium fuisse, nihil fane mihi legisse videor: tantummodò conjectura ducor ad suspicandum.

57. Dicitur etiam ⁴ C. Flaminius, is, qui tribunus pleb. legem de ⁵ agro Gallico & ⁶ Piceno viritim dividendo tulit, qui consul apud ⁷ Trasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo. ⁸ Quintus etiam Maximus Verrucosus, orator habitus est temporibus illis: & ⁹ Q. Metellus, is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone consul fuit. ¹⁰ Quem verò exstet, & de quo sit memoriæ proditum, eloquentem fuisse, & ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus, cujus eloquentiæ est ^b auctor, & idoneus quidem, meâ sententiâ, Q. Ennius, præsertim cum & ipse eum audiverit, & scribat de mortuo: ex quo nulla suspicio est, amicitiae causa esse mentitum.

58. Est igitur sic apud illum in nono, (ut opinor) annali:

c Additur orator ¹⁰ Cornelius suaviloquenti

^a Quam ex veterum scriptis constat fuisse eloquentem. ^b testis. ^c Marcus Cornelius Cethegus Marci filius, orator suavitatis sermonis insignis adjungitur in consulari collega P. Sempronio Tuditano.

¹ Læna] Vestis auguralis lænea, vestimentis cæteris super poni solita. A læna lænam derivat Varro: Sext. Pompeius à vocæ Græcæ χλωιν deduci ab aliis refert.

² Flamen] Flamines sacerdotes à filo quasi filamines nomen habuere: quod enim filo caput semper cinctum esset, flamines dicti sunt: quippe nefas erat nudis capribus incedere.

³ Flamen Carmentalis] Sacerdos Carmentis, quæ mater Evandri aliis nominibus Themis & Nicostrata appellata, Romæ templum habuit. Strabo, Plutarchus, &c.

³ Plebei] Plebs plebis, & plebes plebei in patriâ casu dicitur.

⁴ C. Flaminius] C. Quinctius Flaminius Tribunus plebis anno U. C. DXXII. quanquam de ejus tribunatus tempore dissentit à Polybio Tullius, quod Pighius observat; de Piceno Gallicoque

agro viritim plebi dividendo, legem agrariam tulit, quæ belli Gallici causa fuit. Aliquantò plura de Flaminio diximus in notis ad lib. 2. de Invent. n. 52.

⁵ Agro Gallico] M. Cato libro Originum apud Varronem lib. 1. de re rustica cap. 2. Ager Gallicus, inquit, Romanus vocatur, qui viritim Casare jubente datus est ultra agrum Picenum.

⁶ Piceno] Picenum Italiæ regio: nunc La Marche d'Ancone.

⁷ Trasimenum] Trasimenus sive Trasumenus Tusciæ lacus. Lago de Perugia vocant Itali.

⁸ Q. etiam Maximus] De quo lib. 2. de orat. n. 283.

⁹ Q. Metellus] Q. Cæcilius Metellus, & L. Veturius Philo consulatum gessere anno U. C. DCLVII. ante Christum CCLVI. Tabula Capitolina.

¹⁰ Cornelius] Sempronii Tuditani collega

Ore Cethegus Marci' Tuditano collega,
Marci Filius.—

Et oratorem appellat, & suaviloquentiam tribuit: quæ nunc quidem non tam est in plerisque: latrant enim jam quidam oratores, non loquuntur. sed est ea laus eloquentiæ certe maxima.

—^a dictus, ollis popularibus olim,
Qui tum vivebant homines, atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi.

59. ^b Probe vero. Ut enim hominis decus ingenium, sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, qua virum excellentem præclare tum illi homines florem populi esse dixerunt,—
—^c suadæque medulla. ³ Πειθω quam vocant Græci, cujus effector est orator, hanc Suadam appellavit Ennius: ejus autem Cethegum medullam fuisse vult, ut, quam Deam in Periclis labris scripsit Eupolis ^d sessitavisse, hujus hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit.

60. At hic Cethegus cos. cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, questorque his cosl. ⁴ M. Cato, modo plane annis CXL. ante me cos. & idipsum nisi unius esset Ennii testimonio cognitum, hunc vetustas, ut alios fortasse multos, oblivione obruisset. Illius autem ætatis qui sermo fuerit, ex Nævianis scriptis intelligi potest. His enim consulibus, ut in veteribus commentariis scriptum est, ⁵ Nævius est mor-

^a Ille flos è populo selectus olim appellabatur à suis illis civibus, qui tum vivebant, & ætatem agebant. ^b Recte id quidem dictum est. ^c eloquentia medulla. ^d consedisse.

collega fuit, tum in censura anno U.C. DCLV. ante Christum CCIX. tum in consulatu quinto post anno. Cornelii more antiquo abjecto s dicitur, ut constet versus.

¹ *Dictus ollis*] Ne metri ratio repugnet, sic vertus legendus:

Marci filii', dict' ollis popularibus olim. Hæc erat veterum licentia. Cæterum hos Ennii versus, ut ridiculos, Senecam exhibuisse Gellius auctor est lib. 12. cap. 2.

² *Suadæque medulla*] Sic absolvit Ennius versum, cujus initium mox relatam.

³ *Πειθω*] Suada persuasionis dea Πειθω à Græcis appellatur.

⁴ *M. Cato.*] Hic, ut refert Plinius

lib. 7. cap. 27. *Tres summas in homine res prastitisse existimatus est, optimus orator, optimus imperator, optimus senator.* Quater & quadragies, eodem teste, causam dixit, nec quispiam sapius postularus & semper absolutus: scripsit de re militari, scripsit libros Originum, quas Nepos historias, epitome Liviani vocat Annales; ac præterea orationes amplius cl. Ejus egregiam laudem persecutus est Livius lib. 39. Cum L. Valerio Flacco consulatum gessit anno U.C. DLIX. ante Christum CCXV. Obiit anno U.C. DCV. ante Christum CXLIX. ætatis LXXXV. Cosl. Marcio & Manilio, ut infra dicitur.

⁵ *Nævius*] De quo lib. 2. de Orat. n. 257.

tutus,

tuus, quanquam Varro noster diligentissimus investigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Nævii producit longius. Nam ¹ Plautus P. Claudio, L. Porcio ², viginti annis post illos, quos ante dixi, consules mortuus est, Catone cenfore.

61. Hunc igitur Cethegum consecutus est ætate Cato, qui annis IX. post eum fuit consul: eum nos ut perveterem habemus, qui L. Marcio, M. Manilio consulibus mortuus est, annis LXXXIII, ipsis ante me consulem. Nec vero habeo quemquam antiquiorem, cujus quidem scripta proferenda putem, nisi quem Appii Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes forte delectant. ^b Et hercules hæc quidem exstant.

62. Ipsæ enim familiæ suæ quasi ornamenta, ac monumenta fervabant, & ad usum, ^c si quis ejusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobilitatem suam: quamquam his laudationibus ^d historia rerum nostrarum est facta mendosior. Multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ² à plebe transitiones, ^e cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus: ut, si ego me à ³ M^o Tullio esse dicerem, qui patricius cum Servio Sulpicio consule, anno X. post exactos reges fuit.

63. Catonis autem orationes ⁴ non minus multæ ^f veræ sunt, quam Attici Lysiae: cujus arbitror plurimas esse. Est

^a Consulibus. ^b & sane illa supersunt. ^c si quis repentina morte sublatu alia non poterat, quam majorum, laude frui. ^d in quibus multa exaggerabantur assentationis causa. ^e cum homines ignobiliores clariori familia infererentur. ^f non appositicia.

¹ Plautus] Ex hoc loco corrigendum Eusebii chronicon, quo mors Plauti refertur ad Olympiadem CXLV. cum enim obierit Plautus cons. P. Claudio & L. Porcio anno U. C. DLXX, qui primus est Olympiadis CXLIX. patet Eusebium sedecim annis Plauti mortem antevertisse.

² A plebe transitiones] Sic legendum esse monet ipsa series orationis: in plerisque tamen editionibus habetur, ad plebem transitiones. Quod jamdudum observavit Corradus.

³ M^o Tullio] Manius Tullius consul fuit anno U. C. CCLIV. ante Christum D. Qui cum, indictis ob conjurationem feliciter detectam ludis, è sacro curru in ipso circo delapsus esset, tertio post calum die obiit. Dionysius.

⁴ Non minus multa] Catonis orationes amplius CL. se legisse Cicero paulò inferius tradit: orationes Lysiae feruntur quadringentæ viginti quinque, ex quibus veras esse ducentas triginta affirmant Dionysius & Cæcilius apud Plutarchum.

D

enim

enim Atticus, quoniam certe Athenis est & natus & mortuus, & functus omni civium munere: quamquam ¹ Timæus eum, quasi ² Licinia, & Mucia lege ³ repetit ⁴ Syracusas: & quodam modo est nonnulla in iis etiam ⁵ inter ipsos similitudo. Acuti sunt, elegantes, faceti, breves. Sed ⁶ ille Græcus ab omni laude felicior.

64. ^a Habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates consecretur; quos valetudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat: quamquam in Lysia sæpe ^d sunt etiam lacerti, sic ut fieri nihil possit valentius: verum est certe genere toto ^e strigosior, sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa ejus subtilitate admodum gaudeant.

65. Catonem vero quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit? aut quis novit omnino? At quem virum? dii boni! mitto civem, aut senatorem, aut imperatorem: oratorem enim hoc loco quærimus. Quis illo gravior in laudando? acerbior in vituperando? in sententiis ^f argutior? in docendo, edisserendoque subtilior? ^g Refertæ sunt orationes amplius centum quinquaginta (quas quidem adhuc invenerim, & legerim) & verbis, & rebus illustribus: licet ex his eligant ea, quæ notatione & laude digna sint: omnes oratoris virtutes in eis reperientur.

66. Jam vero ^h Origines ejus quem florem, aut quod lumen eloquentiæ non habent? Amatores huic desunt, sicuti

^a Repetit ab Atheniensibus, ut eum faciat Syracusanum. ^b sed Lysias felicior est, quod ab omnibus laudetur. ^c habet enim Lysias additis suo stilo quosdam domines, quos oratio abundans, & copiosa minus delectat, quam jejuna, & exilis. ^d est orationis robur. ^e tenuior. ^f gravior. ^g plena. ^h libri, quos inscripsit Origines, quibus non abundant ornamentis?

¹ Timæus] De quo lib. 2. de Orat. in notis ad n. 38.

² Licinia & Mucia lege] Anno U. C. DCCLX. ante Christum XCV. consules L. Licinius Crassus & Q. Mucius Scaevola legem hanc tulerunt, cujus hæc capita fuisse colligit Pighius, uti quæreretur in eos, qui non cives se pro civibus gererent: uti in civitates suas redierent etiam Romæ nati, numeribusque civium functi, quorum majores jure Italici civitate Romana propter virtutem donati non fuissent. Maximas ea

lex concitavit turbas, & belli, quod paulo post exarsit, principium fuit.

³ Syracusar] Celeberrimam Siciliæ urbem, Syracusæ.

⁴ Inter ipsos similitudo] Inter Lysias Timæique scripta est aliqua similitudo, adeo ut Siculus uterque videri possit.

⁵ Strigosior] Strigosus proprie dicitur equus macilentus & exhaustus, cujus corpus aut fame aut alio vitio restrictum est, ut ex Nonio constat. Orator strigosus per translationem est jejunos & tenuis.

¹ multis

¹ multis jam ante sæculis & Philisto Syracusio, & ipsi Thucydidi. Nam ² ut horum concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis, ³ cum brevitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione, atque altitudine orationis suæ: quod idem Lysia Demosthenes; sic Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata alius oratio.

67. Sed & in nostris incititia est, quod ii ipsi, qui in Græcis antiquitate delectantur, eaque subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone, non noverunt quidem: ^b Hyperidæ volunt esse, & Lysia. Laudo. sed cur nolunt Catonis? Attico genere dicendi se gaudere dicunt.

68. Sapienter id quidem, atque utinam imitarentur, ^c nec ossa solum, sed etiam sanguinem: gratum est tamen, quod volunt. Cur igitur Lysias & Hyperides amatur, cum penitus ignoretur Cato? Antiquior est hujus sermo, & quædam ^d horridiora verba: Ita enim tum loquebantur. Id muta, quod tum ille non ^e potuit; & adde numeros; & aptior sit oratio: ipsa verba compone, & quasi coagmenta ^f, quod ne Græci quidem ^g veteres factitaverunt: jam neminem antepones Catoni.

69. Ornari orationem Græci putant, si verborum ^h immutationibus utantur, quos appellant ³ τροπας, & sententiarum, orationisque formis, quæ vocant ⁱ σχήματα. ^k non verisimile est, quam sit in utroque genere & creber, & distinctus Cato. Nec vero ignoro, nondum esse satis politum ^l hunc oratorem, & quærendum esse aliquid perfectius: quippe cum

^a Quæmadmodum Theopompus magnifica dictionis pompa nocet angustioribus sententiis Philisti & Thucydidi, quæ interdum non sunt satis clara propter brevitatem & argutias, quas confectantur; & quæmadmodum ab eadem causam Lysia nocet Demosthenes: sic eorum, qui consecuti sunt, alia & exaggerata oratio, Catonis ornamenta obscuravit. ^b imitatores esse cupiunt Hyperida & Lysia. ^c nec tantum id in eloquentia confectantur, quod est gracile, sed præterea quod est nervosum & succi plenum. ^d aspera & incompta. ^e cum non liceret alium adhibere sermonem, quam qui usu tum esset receptus. ^f ut sint numerosa. ^g ut Gorgias & Hermagoras, &c. ^h translationibus. ⁱ figuras. ^k incredibile est, quam frequenter & variè Cato iis utatur. ^l Catonem.

¹ Multis jam ante sæculis] A tribus fere sæculis, ut ex ratione temporum patet, quam in recensendis lib. 2. de Oratore n. 53. &c. historiis Græcis, persequuti sumus.

² Cum brevitate, tum nimio acumine]

Hæ voces criticis acutissimis glossæ redolent: nec immerito.

³ Τροπῆς] De tropis, & figuris tum verborum, tum sententiarum fuscè dictum lib. 5. de Oratore n. 155. &c.

ita sit ad nostrorum temporum rationem vetus, ut nullius scriptum exstet dignum quidem lectione, quod sit antiquius: sed ^a maiore honore in omnibus artibus, quam in hac una dicendi, versatur antiquitas.

70. Quis enim eorum, ^b qui hæc minora animadvertunt, non intelligit, ¹ Canachi signa, ^c rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem? ² Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quam Canachi. Nondum ³ Myronis satis ^d ad veritatem adducta, jam tamen, quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua ⁴ Zeuxim, & ⁵ Polygnotum, & ⁶ Timanthem, & eorum, ⁷ qui non sunt usi plus, quam quatuor coloribus, formas, & lineamenta laudamus. At in ⁸ Aetione, ⁹ Nicomacho, ¹⁰ Protogene, ¹¹ Apelle, jam perfecta sunt omnia, & nescio, an reliquis in rebus omnibus idem ^e eveniat. Nihil est enim simul & inventum, & perfectum.

^a Antiquitas dat rebus omnibus aliis artificialibus potius, quam eloquentia, pretium: tamen si, quæ sunt longe antiquissima, non maxime commenduntur. ^b qui de minoribus artibus judicare possunt. ^c rudiora. ^d veritatem exprimentia. ^e non.

¹ Canachi] Hic statuarius insignis Olympiade xcv. annis ante Christum cccc. floruit; ut auctor est Plinius lib. 34. cap. 8.

² Calamidus] Calamis statuarius equis feliciter exprimendis excelluit, teste Plinio ibidem.

³ Myronis] De quo & Polycleto lib. 4. ad Heren. n. 9.

⁴ Zeuxim] De quo lib. 2. de Invent. n. 1.

⁵ Polygnotum] Thasium; qui clarus fuit arte pingendi ante Olymp. xc. sive annis ante Christum plus ccccx. Plinius lib. 35. cap. 9.

⁶ Timanthem] Timanthes, cujus in picturis plurimum erat ingenii, æmulus fuit Xerxis, qui florere cepit Olympiadis xcv anno iv. ante Christum cccxcvii. Plinius lib. 35. cap. 9. & 10.

⁷ Qui non sunt usi] Quatuor coloribus solum immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores. Plinius lib. 35. cap. 7.

Vides in iis, quæ sequuntur, à Plinio dissentire Ciceronem, qui colores plures, quam quatuor ab Apelle & Nicomacho sentit adhibitos. In alterutro vel memoriz lapsus, vel ex veterum monumentorum varietate opinionum dissimilitudo. Certiora tamen à Plinio, cum de pictura proprie scriberet, quam à Cicerone aliud agente, narrari censer Paulus Manutius.

⁸ Aetione] Eximio pictore. Legunt alii Echione, qui claruit Olymp. cvii. teste Plinio lib. 35. cap. 10.

⁹ Nicomacho] Quo non fuit alius in arte recte pingendi velocior. Vixit temporibus Alexandri Magni. Vide Plinium ibidem.

¹⁰ Protogene] Qui ex Cauno Cariz oppido oriundus, æqualis fuit Apellis, qui dicebat omnia sibi cum Protogene paria esse, aut illi meliora; sed uno se præstare, quod manum ille de tabula nesciret tollere; memorabili præcepto nocere sæpe nimiam diligentiam. Floruit Olympiade circiter cx. annis ante Christum cccxi. Plinius ibidem.

¹¹ Apelle] Lib. 3. de Orat. n. 36.

71. Nec

71. Nec dubitari debet, quin fuerint ¹ante Homerum poëta: quod ex eis carminibus intelligi potest, quæ apud illum, & in ²Phæacum, & in ³procorum epulis canuntur. Quid? nostri veteres versus ubi sunt?

— ⁴quos olim Fauni, vatesque canebant,

⁵Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti studiosus erat:

Ante hunc: ait ipse de se: nec mentitur in gloriando. sic enim sese res habet. Nam & ⁵Odyssæa Latina est, sic ⁶tanquam opus aliquod Dædali, & ^bLivianæ fabulæ, non satis dignæ, quæ iterum legantur.

72. Atque hic ¹Livius, qui primus fabulam, C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano cos. ^cdocuit, anno ipso, antequam natus est Ennius: post Romam conditam autem quatuordecimo, & quingentesimo, ut ^dhic ait, quem nos sequimur. Est enim inter scriptores de numero annorum contro-

² Quo tempore nondum quisquam in Parnassum ascenderat, nec studiosus erat elegantia poetica, ante Ennium, ut loquitur de se Ennius. ^b comædia & tragædia à Livio composita. ^c Dedit spectandam. ^d Atticus, qui hic præsens adest.

¹ *Ante Homerum poëta*] Quales Linus, Orpheus, Musæus, & alii, de quibus diligenter & eruditè Lilius disserit. Et vero multos ante Homerum poëtas floruisse tradit Aristoteles in poetica.

⁴ Imo & ante ipsum nonnulli Iliadem scripsere. Poëta quidam nomine Syagrus, teste Eliano lib. 14. cap. 21. primus dicitur Trojanum bellum cecidisse: & Corinnus Iliensis, heroicus poëta, ut quibusdam apud Suidam videtur, primus Iliadem scripsit bello Troiano adhuc durante, ut Homerus eum suæ poësis argumentum ex isto sumplerit. Horum antiquissima carmina vulgo ignota, & jam à plurimis seculis periisse, hoc unum Velleii Patriculi lib. 1. indicaverit. Homerus, inquit, magnitudine operum & fulgore carminum solus appellari poëta meruit; in quo hoc maximum est, quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est; neque quemquam alium, cujus operi primus auctor fueris, in eo perfectissimum, præter Homerum & Archilochum reperiemus.

² *Phæacum*] Horum rex Alcinoüs

ejectum tempestate Ulyssæm hospitio placide exceperit, ac Demodoci musici cantu recreavit. Odyssæe lib. 8. Phæaces autem incolæ sunt Corèyræ, de L'isle de Corfou.

³ *Procorum epulis*] Proci sunt, qui aliquam uxorem ducere appetunt. Eorum intempestivam lætitiæ vide compressam libris ultimis Odyssæe.

⁴ *Quos olim Fauni*] Versus Ennii. Fauni semidei geniti, ut ferunt, à Fauno antiquissimo Aboriginum rege.

⁵ *Odyssæa Latina*] Carmen de Ulyssæ à Livio Andronico scriptum, quod Gellius testatur lib. 3. cap. 16.

⁶ *Tanquam aliquod opus Dædali*] Id est, antiquissimum. Socrates apud Platonem in Hippia majore dicebat Dædalum, si eo tempore talia effingeret, ex quibus alias famam consecutus erat, judicio sculptorum ridiculum fore. Dædalus autem Athenienfis faber egregius erat, & pater Icari.

⁷ *Livius*] Andronicus Latinorum antiquissimus poëta, primam docuit fabulam anno U. C. DCLV. ante Christum CCL.

versia.

versia. ¹ Attius autem à Q. Maximo quintum consule captum Tarento scripsit Livium, ² annis xxx, postquam eum fabulam docuisse & Atticus scribit, & nos in antiquis commentariis invenimus.

73. ³ Docuisse autem fabulam annis post xi ³ C. Cornelio, Q. Minucio cons. ludis ^b Juventatis, quos ⁴ Salinator ⁵ Senensi praelio voverat. In quo tantus error Attii fuit, ut his cons. xl annos natus Ennius fuerit: cui cum aequalis fuerit Livius, ^c minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit, quam ii, qui multas docuerant ante hos cons. & Plautus, & Naevius.

74. Hæc si minus apta videntur huic sermoni, Brute, Attico assigna, qui me inflammavit studio, illustrium hominum ætates, & tempora persequendi. Ego vero, inquit Brutus, & delector ista quasi notatione temporum, & ad id, ^d quod instituisti, oratorum genera distinguere ætatibus, istam diligentiam esse accommodatam puto.

75. Recte, inquam, Brute, intelligis: atque utinam exstarent illa carmina, quæ multis sæclis ante suam ætatem in epulis esse cantitata à singulis convivis de clarorum virorum laudibus, in Originibus scriptum reliquit Cato: tamen ^e illius, quem ^f in vatibus, & Faunis enumerat Ennius, bellum Punicum, quasi Myronis opus, delectat.

^a Tradit Attius Livium fabulam primam exhibuisse undecimo anno post quintum Mancini consulatum. ^b dea Juventutis. ^c ex sententia Attii sequitur aut, qui primus dederit, fuisse juniorem Plauto & Nevio, qui multas jam ante exhibuerant. ^d quod tibi proposuisti. ^e Nevii, quem inter vetustate oblitos numerat Ennius, carmen de bello Punico, ut opus antiquitate commendabile, nobis placeat.

¹ Attius] Sive L. Accius natus auctore Eusebio in Chronico, Hostilio Mancino & Atilio Serano cons. anno U. C. DLXXXIV. ante Christum CLXX. tragedias & annales carmine conscripsit.

² Annis triginta] Anno scilicet U. C. DCLXIV. ante Christum cccx.

³ C. Cornelio, &c.] Quorum consulatus incidit in annum U. C. DLVII. ante Christum cxcvii.

⁴ Salinator] M. Livius tum consul anno U. C. DCLVII. per prolepsin Salinator dictus, quod cognomen non nisi triennio post ipsi impositum est. ut alibi notavimus l. 2. de Oratore n. 273.

⁴ Praelio Senensi] Commissio ad Senam, quæ urbs à Senonibus Gallis conditoribus appellata, hodie dicitur Senigallia.

⁵ In vatibus & Faunis] Ennius hic Nevium, ut vetustate obsoletum, excludit, cum ipse tamen à Cicerone Tusculan. Quest. lib. 1. n. 3. dicitur natu major, quam Plautus & Naevius. Tullius de utriusque poetæ incerta ætate alias aliis locis secutus fuerit opiniones: vel, quod probabilius, memorie vitio lapsus fuerit. Qui enim, ut nimis antiquum, videret Nevium Ennius, nisi ipse anteo junior foret?

76. Sit Ennius sane, ut est certe, perfectior: qui si ^a il-
lam, ut simulat, contemneret, non omnia bella ^b perfe-
quens, primum illud Punicum, ^c acerrimum bellum ^d reli-
quisset. Sed ipse dicit, cur id faciat: *scripsere*, inquit, *alii*
rem Versibus; & luculentè quidem scripserunt, etiam si
minus, quam tu, politè. Nec vero tibi aliter videri de-
bet; qui à Nævio vel ^e sumfisti multa, si fateris: vel, si ne-
gas, surripuisti.

77. Cum hoc Catone grandiores natu fuerunt ^f C. Fla-
minius, ^g C. Varro, ^h Q. Maximus, ⁱ Q. Metellus, ^j P. Len-
tulus, ^k P. Crassus, qui cum superiore Africano consul
fuit. ^l Ipsum Scipionem accepimus ^m non infantem fuisse:
ⁿ filius quidem ejus, is, qui hunc minorem ^o Scipionem à

^a Nævium. ^b carmine describens. ^c omisisset, quod putavit laudabiliter à Næ-
vio scriptum. ^d bellum Punicum: ^e satis disertum. ^f P. Scipionem Africanum
Pauli Æmilii filium.

¹ Acerrimum bellum] Belli primi Pu-
nici causa fuit Romana Punicæque
gentis utrinque suspecta potentia. In eo
bello potissimum inclaruit invicta tor-
mentis Attilii fides. Anno vigesimo
tertio devictis Pœnis ac tributo multa-
tis, finis bello impositus, U. C. ^{dxiii}.
ante Christum natum ^{ccxli}. Livius,
Polybius, &c.

² Minus quam tu, politè] Delicioris
erant fastidii Augusti sæculo. Certe Ovi-
dio lib. 2. Tristium dictus est Ennius in-
genio maximus, arte rudis. Ennium, in-
quit Fabius lib. 10. cap. 1. sicut sacros
potestate lucas adoremus, in quibus gran-
dia et antiqua robora non tantam habent
eciem, quantam religionem.

³ Sumfisti] Sumimus palam, & quæ
ecet: subripimus clam, & quæ non licet.

⁴ C. Flaminius] Consule superiores
notas n. 57.

⁵ C. Varro] C. Terentius Varro idem
Ædis Cænensis auctor, loco non hu-
mili solum, sed etiam sordido ortus,
patre lanio, ipse mercis institor. Cum
cedisset se foro, primum in notitiam
populi, deinde ad amplissimos magi-
stratus & ad consularum pervenit. Elo-
quentem ex eo fuisse constat, quod
amplius inventus sit suator legis, de æ-
quando magistri equitum, & dictatoris
jure. Livius lib. 22.

⁶ Q. Maximus] Vide lib. 2. de Orat.
n. 273.

⁷ Q. Metellus] Q. Cæcilius Metellus
filius L. Metelli pontificis, bis consulis,
dictatoris, & magistri equitum; ora-
tionem, ut refert Plinius lib. 7. cap. 43.
habuit de supremis laudibus patris sui.
Ipse consul fuit anno U. C. ^{dxlviii}.
(& dictator biennio post) anno ante
Christum ^{ccvi}. Livius, &c.

⁸ P. Lentulus] An P. Cornelius Len-
tulus Caudinus, qui consulari functus
est anno U. C. ^{dxviii}? an ille, qui in
Sicilia proprator fuit anno ^{dxlii}? De
quo Livius lib. 25.

⁹ P. Crassus] P. Licinius Crassus Di-
ves in consulatu anno U. C. ^{dxlix}.
ante Christum ^{ccv}. collega fuit P. Cor-
nelii Scipionis, qui postea Africanus
dictus est. Cassiodorus, &c.

¹⁰ Ipsum Scipionem] P. Cornelius
Scipio Africanus Major bellum in Afri-
cam transtulit, ubi Asdrubale Cartha-
ginienſi & Syphace Numidiz rege ite-
rum debellatis, illustre consecutus est
Africani cognomentum. Accusatus de
capta ab Antiocho pecunia ad pacis le-
ges ferendas, adversariorum invidiis
cessit, & Linternum in Campaniam se
transtulit; ibique obiit anno U. C.
^{dxxx}. ante Christum ^{clxxxiv}. Livius,
Plutarchus, &c.

¹¹ Filius quidem ejus] Cn. Cornelius
Scipio Africani Majoris filius, à pater-
na virtute quantum degeneraverit, pau-
cis enarrat Valerius Maximus lib. 3.
cap. 5.

Paulo adoptavit, si corpore valuisset, in primis habitus esset disertus. Indicant cum oratiunculae, tum historia quaedam Græca, scripta dulcissime.

78. ^a Numeroque eodem fuit ¹ Sex. Ælius, juris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus. ^b De minoribus autem, ² C. Sulpicius Gallus, qui maxime omnium nobilium Græcis litteris studuit, isque & oratorum in numero est habitus, & fuit reliquis rebus ornatus, atque elegans. Jam enim erat ^c unctior quædam, splendiorque consuetudo loquendi. Nam, hoc prætor ludos Apollini faciente, cum Thyesten fabulam ^d docuisset, ³ Q. Marcio, Cn. Servilio cons. mortem obiit Ennius.

79. Erat iisdem temporibus ⁴ Ti. Gracchus, P. F. qui bis cos. & censor fuit, cujus ^e est oratio Græca apud Rhodios: quem civem cum gravem, tum etiam eloquentem constat fuisse. ⁵ P. etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui item bis consul & censor fuit, habitum eloquentem, ⁶ M. alium illius, qui sacra acceperit, filium dicunt. etiam ⁷ L. Lentulum, qui cum C. Figulo cos. fuit:

^a Inter oratores quoque numerandus est. ^b inter juniores iis, quos supra appellavimus. ^c plenior & nitidior. ^d spectandam exhibuisset. ^e exstat.

cap. 5. Nihilominus cum hic & alibi, præcipue in Catone, laudetur Africani filius, putamus cum Corrado plures ei fuisse filios, quorum unus, qui Cneius à Valerio vocatur, degeneravit, alter Publius cum liberis careret, P. Scipionem Æmilianum L. Pauli, qui Persen vicit, filium adoptavit.

¹ Sex. Ælius] Cognomento Carus ob acumen ingenii & eximiam juris scientiam, consul fuit anno U. C. DLV. ante Christum CXCIX.

² C. Sulpicius Gallus] Vir nobilitate, virtute, poëticis, oratoriis, philosophicis, mathematicisque disciplinis celeberrimus. Consulatum gessit, ac de Liguribus triumphavit anno U. C. DLXXXVII. ante Christum CLXVII. Livius, Plutarchus, &c.

³ Q. Marcio, Cn. Servilio cons.] An. scil. U. C. DLXXV. ante Christum CLXIX.

⁴ Ti. Gracchus] Tiberius Sempronius Gracchus censor fuit cons. Q. Marcio, Cn. Servilio, bis consularum obiit,

primum quidem anno U. C. DLXXVII. ante Christum CLXXVII. iterum anno U. C. DXXI. ante Christum CLXXII.

⁵ P. Scipionem] P. Cornelius Scipio Násica cognomento Corculum ob egregiam humanitatem: bis consul, primum anno U. C. DXXII. ante Christum CLXII. deinde anno DXXIX. ante Christum CLV. Quo tempore de Dalmatis triumphavit: præterea censura functus est anno U. C. DXXV. ante Christum CLIX.

⁶ M. alium illius] Depravatum hunc locum censet Pighius ad annum U. C. DLXXIX. & sic corrigit. Censor fuit, Publii illius qui sacra acceperat filium habitum eloquentem dicunt. Et vero Násica Corculum filius erat Publii Násicæ, qui optimus civitatis iudicatus Matrem magnam hospitio exceperat.

⁷ L. Lentulum] L. Cornelius Lentulus Lupus & C. Marcius Figulus consulatum inière, anno U. C. DXXVIII. ante Christum CLVI.

¹ Q. Nobis

¹ Q. Nobiliorem, M. filium, jam patrio instituto deditum studio litterarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre ejus in Ætolia militaverat, civitate donavit, cum triumvir coloniam deduxisset: & T. Annium Luscum, hujus Q. Fulvii collegam, non indifertum dicunt fuisse.

80. Atque etiam ² L. Paullus Africani pater, personam principis civis facile dicendo tuebatur: at vero etiam tum Catone vivo, qui annos quinque, & LXXX. natus excessit è vita, cum quidem eo ipso anno ³ contra Ser. Galbam, ad populum summa contentione dixisset; quam etiam orationem scriptam reliquit. Sed vivo Catone minores natu multi uno tempore oratores floruerunt.

81. Nam & A. ⁴ Albinus, is, qui Græce scripsit historiam, qui consul cum L. Lucullo fuit, & litteratus & disertus fuit: & tenuit cum hoc locum quendam ⁵ etiam ⁶ Ser. Fulvius, & una ⁶ Ser. Fabius Pictor, & juris, & litterarum, & antiquitatis bene peritus. ⁷ Quintusque Fabius Labeo fuit ornatus iisdem fere laudibus. Nam ⁸ Q. Metellus, is, cujus quatuor filii consulares fuerunt, in primis est habitus

^a Inter oratores.

¹ *Q. Nobiliorem*] Q. Fulvius Nobilior, Ti. Annio Lusco collega, consul fuit anno U.C. DCI. ante Christum CLIII. bellum in Hispania non feliciter gessisse testis est Appianus libro de rebus Hispaniæ.

² *L. Paulus*] Is est L. Æmilius Paulus, qui devicta Macedonia de Perse rege per triduum pompa ut nunquam alias insigniore triumphavit anno U.C. DLXXXVII. ante Christum CLXVII. Livius, &c.

³ *Contra Ser. Galbam*] De cujus causa diximus lib. 1. de oratore n. 227.

⁴ *Albinus*] A. Posthumius Albinus scripsit non modo Græcos, sed etiam Latinos annales: quos citat Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 16. Consulatum tenuit anno U.C. DCIII. ante Christum CLI. Festivum est, quod de Albino narrat Gellius lib. XI. cap. 8. cum Græce scripsisset, ac veniam imperitiæ peteret in historię principio, hæ tu, inquit Cato, nimium nugator es, Albine, qui maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare.

⁵ *Ser. Fulvius*] Ser. Fulvius Flaccus

consul anno U.C. DCXIX. ante Christum CXXV. Vardæos Illyricis infestis uno prælio subegit. Livii Epitome, & Appianus.

⁶ *Ser. Fabius*] Ser. Fabius Pictor, quæstor provinciæ fuit anno U.C. DCCVIII. ante Christum CLVI. & prætor anno DCCVIII. ante Christum CXLVI. Inter alia scripsit annales.

⁷ *Q. Fabius Labeo*] Primum quæstor urbanus, deinde prætor de Creta triumphum egit anno U.C. DLXV. ante Christum CLXXXIX. consulari etiam functus anno U.C. DLXXI. ante Christum CLXXXIII.

⁸ *Q. Metellus*] Q. Cæcilius Metellus Macedonicus ex Macedonia triumphavit anno U.C. DCCVIII. ante Christum CXLVI. triennio post consul. Denique censor anno U.C. DCCXIII. ante Christum CXXI. Vir felicissimæ virtutis, senex à quatuor filiis consularibus elatus, Q. Balæarico, L. Diademato seu Vittato, M. Metello, & C. Caprario, Plutarchus de fortuna Romanorum. Plinius lib. VII. cap. 44.

E

eloquens,

eloquens, qui pro ¹ L. Cotta dixit, ² accusante Africano, ³ cuius & aliae sunt orationes, & contra Ti. Gracchum exposita est in ⁴ C. Fannii annalibus.

82. Tum ipse L. Cotta ⁵ veterator habitus, sed ⁶ C. Laelius, & ⁷ P. Africanus in primis eloquentes: quorum exstant orationes, ex quibus ⁸ existimari de ingeniis oratorum potest. Sed inter hos ætate paulum his antecedens sine controversia ⁹ Ser. Galba eloquentia præstitit: & nimirum is princeps ex Latinis, illa oratorum propria, & quasi legitima opera tractavit, ut egrederetur à proposito ornandi causa, ut delectaret animos, aut permoveret, ut augeter rem, ut miserationibus, ut communibus locis uteretur: sed nescio quomodo huius, quem constat eloquentia præstitisse, ¹⁰ exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quam aut Lælii, aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonis. Itaque ¹¹ exaruerunt: vix jam ut appareant.

83. De ipsius Lælii, & Scipionis ingenio, quamquam ea jam est opinio, ut plurimum tribuatur ambobus; dicendi tamen laus est in Lælio illustrior. At oratio Lælii ¹² de collegiis, non melior, ¹³ quam, de multis quam voles, Scipionis: non quo illa Lælii quidquam sit dulcius, aut quod de religione dici possit augustius: sed multo tamen vetustior, & horridior ille, quam Scipio, &, cum sint in dicendo variae voluntates, delectari mihi magis antiquitate

¹ Metelli. ² *calidior in agendis causis.* ³ *judicari.* ⁴ *primus.* ⁵ *ex antiqui stilo.* ⁶ *deseruit esse in prælo.* ⁷ *quam qualibet ex plurimis, quas scripsit Scipio.*

¹ L. Cotta] L. Aurelius Cotta consul renunciavit anno dēx. ante Christum cxiiv.

² Accusante Africano] Africanum Æmilianum huius Metelli fuisse inimicum scribit Plinius loco citato.

³ C. Fannii] De quo infra n. cxi.

⁴ C. Lælii] Cognomento Sapiens, Africani Minoris amicitia, ingenio, doctrina, poësi, eloquentia celebris; quo Terentium familiariter usum scribit in vita Terentii Suetonius, & ab eo in componendis fabulis adjutum, quod indicat, & sibi laudi vertit Terentius in prologo Adelphorum. Prætor anno dēix. ante Christum cxiiv. Viriathum Lusitanum bellica virtute fragit: con-

sul denique fuit anno U. C. dēxiv. ante Christum cxi.

⁵ P. Africanus] Æmilianus scilicet, de quo consulatur notæ in lib. iv. Herennian. n. 19.

⁶ Ser. Galba] Vide lib. i. de Oratore n. 227.

⁷ De collegiis] Anno U. C. dēix. ante Christum cxiiv. C. Licinius Crassus legem de Sacerdotiis promulgavit; ut cum vacarent, non deinceps collegii cooptatione, sed populi suffragiis, ut alii magistratus, habitis comitiis darentur. Legi ferendæ intercessit C. Lælius prætor. Vide Ciceronis librum de Amicitia.

videtur,

videtur, & lubenter verbis etiam uti paullo magis priscis Lælius.

84. Sed est mos hominum, ut nolint ^a eundem pluribus rebus excellere. Nam ut ex bellica laude adspirare ad Africanum nemo potest, in qua ipsa egregium ¹ Viriathi bello reperimus fuisse Lælium: sic ingenii, litterarum, eloquentiæ, sapientiæ denique, etsi utrique primas ^b, priores tamen libenter deferunt Lælio. Nec mihi cæterorum iudicio solum videtur, sed etiam ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse.

85. ^c Erat omnino tum mos, ut in reliquis rebus melior, sic in hoc ipso humanior: ut faciles essent in suum cuique tribuendo. Memoria teneo, ² Smyrnæ me ex ³ P. Rutilio Rufo audisse, cum diceret, adolescentulo se accidisse, ut ex S. C. ⁴ Publius Scipio, & D. Brutus (ut opinor) cossi. de re atroci magnaque quærent. Nam cum ⁵ in silva Sila facta cædes esset, notique homines interfecti, insimulareturque familia, partim etiam liberi, ^d societatis ejus, quæ ⁶ picarias de ⁷ P. Cornelio, L. Mummius cens. redemisset, decrevisse senatum, ut de ea re cognoscerent & ⁸ statuerent consules.

^a Quasi invidia commoti. ^b inter omnes æquales. ^c sic erant illis temporibus mores hominum & in cæteris rebus meliores, & in hoc aequiores, quod facile suum unicuique tribuerent. ^d publicanorum, qui conducebant loca, ubi pix fieret.

¹ Viriathi bello] Viriathus ex venatore latro, ex latrone dux & imperator Lusitanorum in Hispania, multos Romanorum duces variis præliis devicit: à C. Lælio, ut diximus, deinde ab aliis fufus & fugatus, tandem à Q. Servilio Cæpione circumventus corruptis ejus legatis, ac dolo interfectus est, non mediocri Romani nominis dedecore. Florus. Appianus, Orosius.

² Smyrna] Smyrna urbs Ioniæ ab una Amazonum cognomine sic appellata: dicitur etiamnum hodie Smyrne.

³ P. Rutilio Rufo] De quo inferius n. 110. & 113.

⁴ P. Scipio] P. Cornelius Scipio Nasica & D. Junius Brutus postea Callaicus nominatus, consules fuere anno U. C. DCXVI. ante Christum cxxxviii.

⁵ In silva Sila] Quæ, teste Strabone, est in Brutiis Italiæ populis, ubi nunc

Calabria inferior. Turnebianæ conjectura adhæsimus: legunt alii in silva sua ita facta cædes esset: alii divinant in silva Scantia.

⁶ Picarias] Picis apud veteres frequens usus: cum ad alia adhibebatur, tum ad navalia munienda; quod notat Plinius lib. xvi. cap. 11. tum ad vinæ condienda, idem lib. xiv. c. 20. Picarix fortasse loca fuerint, ubi pix fiebat. Hic aliis in editionibus habetur picariis: aliis pecuarias, id est, pascuæ.

⁷ P. Cornelio] P. Cornelius Scipio Africanus Æmilianus, L. Mummius censores lustrum condidit anno U. C. DCXII. ante Christum cxxlii.

⁸ Statuerent consules] Tum quæstio de ficiis non communi jure prætoribus, sed extra ordinem consulibus mandata est.

86. Causam pro^a publicanis accurate, ut semper solitus esset, eleganterque dixisse Lælium. Cum consules, re audita, ^c amplius de consilii sententia pronuntiavissent, paucis interpositis diebus iterum Lælium multo diligentius, meliusque dixisse: iterumque eodem modo à consulibus rem esse ^eprolatam. Tum Lælium, cum eum socii domum reduxissent, egissentque gratias, & ne defatigaretur, oravissent, locutum esse ita; se, quæ fecisset, honoris eorum causa, studiose, accurateque fecisse: sed se arbitrari, causam illam à Ser. Galba, quod is in dicendo ornator, acriorque esset, gravius & vehementius posse defendi. Itaque auctoritate C. Lælii publicanos causam detulisse ad Galbam.

87. Illum autem, quod ei viro succedendum esset, verecunde, & dubitanter ^d recepisse. ^e unum, quasi ^f comperendinatus, medium diem fuisse, quem totum Galbam in consideranda causa, componendaque posuisse: & cum cognitionis dies esset, & ipse Rutilius rogatu ^f sociorum domum ad Galbam mane venisset, ut eum admoneret, & ad dicendi tempus adduceret: usque ^g illum, quoad ei nuntiatum esset consules descendisse ^h, omnibus exclusis ⁱ commentatum in quadam testudine cum servis litteratis fuisse: quorum aliud dictare eodem tempore solitus esset. Interim cum esset ei

^a Iu, qui certo pretio loca illa conduxerant. ^b statuisent differendum in aliud tempus iudicium. ^c dilatam. ^d causam, quæ ad se deferrebat. ^e Galbam in expendenda instruendaque causa consumpsisse medium ex tribus diebus, quasi illi fuissent comperendinatione assignati. ^f publicanorum. ^g Galbam. ^h in forum ad causam cognoscendam. ⁱ in conclavi sub quodam fornice meditatum esse cum servis, quibus in scribendo utebatur.

1 *Amplius*] Vetus hæc erat Romanorum in iudiciis consuetudo, ut si quis esset absolvendus, statim absolveretur; si quis damnandus, statim damnaretur: at si causa dubia esset, tunc ampliabatur reus, id est, pronunciabatur amplius examinandam esse causam; & duabus litteris N. L. iudices significabant sibi non liquere, quid esset statuendum, causamque denuo esse dicendam, *Asconius Pedianus*.

2 *Comperendinatus*] Sive comperendinationis, quæ tum erat, cum hominis rei iudicium in secundam actionem perendie, id est, tertio post die habendam differebatur, tametsi de reo jam

convicto actione prima potuisset iudicari. Eam autem comperendinationis legem primus tulit Glaucia, quod tradit Asconius, ut accusatis, si forte essent innocentes, liceret per tempus objecta crimina refellere. Porro triplex ampliatio inter & comperendinationem est discrimen: ampliatio certum numerum actionum non habebat, comperendinatio iteratam tantum actionem: deinde ampliatio actionem differebat in tempus iudicium arbitrio præscriptum, comperendinatio non nisi in tertium diem: denique ampliatio ex iudicum voluntate pendebat, comperendinatio erat lege constituta.

nuntiatum

nuntiatum tempus esse, exisse in ædes ^a eo colore, & iis oculis, ut egisse causam, non commentatum putares.

88. Addebat etiam, idque ad rem pertinere putabat: scriptores illos male multatos exisse cum Galba. Ex quo significabat, illum non in agendo solum, sed etiam in meditando vehementem, atque incensum fuisse. Quid multa? magna expectatione plurimis audientibus, coram ipso Lælio sic illam causam, tanta vi, tantaque gravitate dixisse Galbam, ^c ut nulla fere pars orationis silentio præteriretur. Itaque multis querelis, multaque miseratione adhibita, socios, omnibus approbantibus, illa die, ^d quæstione liberatos esse.

89. Ex hac Rutiliana narratione suspicari licet, cum duæ summæ sint in oratore laudes, una subtiliter disputandi, ad docendum: altera graviter agendi, ad animos audientium permovendos: multoque plus proficiat is, qui inflammet iudicem, quam ille, qui doceat: elegantiam in Lælio, vim in Galba fuisse. Quæ quidem vis tum maxime cognita est, cum, ^e Lusitanis à Ser. Galba prætore, ^c contra interpositam, ut existimabatur, fidem, interfectis, L. Libone tribuno pl. populum incitante, & ^f rogationem in Galbam ^g privilegii similem ferente, ^h summa senectute (ut ante dixi) M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines suas retulit, paucis, antequam mortuus est, ^h an diebus, an mensibus?

90. Tum igitur ⁱ recusans Galba pro sese, & populi Romani fidem implorans, cum suis pueris, tum C. Gallii etiam filium ^k flens commendabat: cujus orbitas & fletus

^a Tam ardenti vultu, tam acerbis oculis. ^b servos litteratos vehementiori commutatione Galbæ, qui celerius disceret, fatigatos. ^c ut omnes fere partes orationis fausta acclamatione exciperentur. ^d exemptos esse tormentis ad inquirendum crimina adhiberi solitis. ^e contra datam fidem. ^f ferente legem de redimendis Lusitanis, quos Galba vendiderat; qua lex videbatur esse privilegium, sive privata lex contra Galbam. ^g annum agens octogesium quintum. ^h aut diebus aut mensibus. ⁱ Sulpicii. ^k cujus tutor erat.

¹ Lusitanis] Hujus causæ seriem & eventum exposuimus lib. 1. de Orat. 227.

² Privilegii similem] Privilegium enim ferri vetabant leges XII. tabularum. Non erat privilegium illa lex, quæ ferebatur de Lusitanis in liberta-

tem restituendis, sed quod in Galbam ferri videretur, erat privilegii similis.

³ Recusans Galba] Recte conjiciunt eruditi ex lib. VIII. cap. 1. Valerii Maximi, qui ex veteribus aliquando mutuari verba solet, addendum hic nihil recusans Galba.

mire

mire miserabilis fuit propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit ^a flamma propter pueros, misericordia populi commota, sicut idem scriptum reliquit Cato. Atque etiam ipsum ¹ Libonem ^b non infantem video fuisse, ut ex orationibus ejus intelligi potest.

91. Cum hæc dixissem, & paullum interquievissem: Quid igitur, inquit, est causæ, Brutus, si tanta virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orationibus ejus appareat? quod mirari non possum in eis, qui nihil omnino scripti reliquerunt. ^c Nec enim est eadem, inquam, Brute, causa non scribendi, & non tam bene scribendi, quam dixerint. Nam videmus alios oratores inertia nihil scripsisse, ne domesticus etiam labor accederet ad forensem: ^d pleræque enim scribuntur orationes habitæ jam, non ut habeantur.

92. ^e Alios non laborare, ut meliores fiant: nulla enim res tantum ad dicendum proficit, ^f quantum scriptio: ^g memoriam autem in posterum ingenii sui non desiderant, cum se putant satis magnam adeptos esse dicendi gloriam, eamque etiam majorem visum iri, ^h si in existimantium arbitrium sua scripta non venerint: ⁱ alios, quod melius putent dicere se posse, quam scribere: quod peringeniosis hominibus, neque satis doctis, plerumque contingit, ut ipsi Galbæ.

93. Quem fortasse vis non ingenii solum, sed etiam animi, & naturalis quidam dolor dicentem incendebat, efficiebatque, ut & incitata, & gravis, & vehemens esset oratio: dein, cum ^j otiosus stilum prehenderat, motusque omnis animi, tanquam ventus, hominem defecerat, ^k flaccescebat oratio: quod iis, qui ^l limatius dicendi confectantur genus, accidere non solet, propterea quod prudentia numquam de-

^a Ex invidia & judicio. ^b scilicet eloquentem. ^c diversi rationibus moventur ad non scribendum, & ad non tam bene scribendum, quam dixerint. ^d pleræque orationes per otium domi scriptæ sunt, postquam habitæ fuere in foro, non vero ut habeantur. ^e videmus alios non esse sollicitos de accuratiore eloquentia. ^f nolunt ingenii sui monumentum esse orationes scriptas. ^g si sua scripta non subjiciantur censura criticorum. ^h videmus alios non scriptis commendare suas orationes. ⁱ cum quietus se dabit ad scribendum. ^k languescebat oratio. ^l accuratius.

¹ Libonem] L. Scribonius Libo trib. plebis anno U. C. DCV. ante Christum CXLIX. alios etiam deinde magistratus obiit. An is est, cujus annalem citat Cicero lib. XIII. ad Attic. epist. 30?

² Quantum scriptio] Verum enim, quod Cicero tradit lib. I. de Oratore n. 150. Scilicet optimus & præstantissimus dicendi effector ac magister,

scit oratorem, qua ille utens eodem modo possit & dicere & scribere: ardor animi non semper adest, isque cum^a conficit, omnis illa vis, & quasi flamma oratoris exstinguitur. Hinc igitur ob causam videtur Lælii mens spirare etiam in scriptis, Galbæ autem vis^b occidisse.

94. Fuerunt etiam in oratorum numero mediocrium^c L. & Sp. Mummi, fratres, quorum exstant amborum orationes: simplex quidem Lucius, & antiquus: Spurius autem nihil ille quidem ornator, sed tamen^c adstrictior: fuit enim doctus ex disciplina Stoicorum. Multæ sunt^c Sp. Albi orationes. Sunt etiam^c L. & C. Aureliorum Orestarum, quos aliquo video in numero oratorum fuisse.

95. P.⁴ etiam Popilius cum civis egregius, tum non infertus fuit. C. vero, filius ejus, disertus. ⁵ Cajusque Tuditans cum omni vita, atque victu excultus, atque expolitus, tum ejus elegans est habitum etiam orationis genus. Eodemque in genere est habitus is, qui injuria accepta fregit Ti. Gracchum patientia, civis in rebus optimis constantissi-

^a Se se remisit. ^b perisse. ^c pressior.

[L. & Sp. Mummi] L. Mummius nomen Achaicus amplissimis quibusque magistratibus, quaestura, tribuatu, prætura, consulatu, egregie functus, perdomita Achaia & eversa Corintho consul triumphavit anno U. C. dcxviii. ante Christum cxlvi. Vir tantæ moderationis, ut ex pretiosissimis Achaie signis & tabulis domum suam nihil iniecerit. *Auctor de Viris illustribus*. Sec. Denique censor fuit anno U. C. cxi. ante Christum cxln.

Sp. Mummius rebus gestis, non eloquentia fratri inferior, ei legatus in expeditione Achaica adfuit, ut testatur Ciceroni in epistolis ad Atticum. Porro quod dicitur incerto patre nati. Simplicitatis hanc originem tradit Plinius in questionibus Romanis. Qui tamen erant certo patre geniti gemina littera S. P. id est, sine patre designatur: quæ gemina littera cum neminem nomen Romanum Spurius competere indicaret, eadem significatio iis attributa, quorum nomen iisdem litteris exprimeretur.

[Sp. Albi] Qui videtur esse Sp.

Posthumius Albinus, is qui consulatum gessit anno U. C. dcvi. ante Christum cxlviii. Cum de nonnullis hisce oratoribus, nulla sit veterum in scriptis mentio, plusculum conjecturae necessariotribuendum est.

[L. & C. Aureliorum] L. Aurelius Orestes, qui tribunus plebis, ædilis, deinde prætor, denique consul fuit anno U. C. dxcvii. ante Christum clvi. C. Aurelius pariter tribunus plebis & ædilis, prætoram gessit, anno U. C. dxcxiv. ante Christum cxxx.

[P. Popilius] P. Popilius Lænas consul anno U. C. dxcxi. ante Christum cxxxi. in socios Ti. Gracchi, qui in remp. conjuraverat, inquisivit. Male ipsi cessit egregium facinus. Nam non post anno a C. Graccho Titi fratre perduellionis postulatus, non expectato populi iudicio, vir consultis exilio sponte se multavit. *Plutarchus in Gracchi.*

[Cajusque Tuditans] C. Sempronius Tuditanus & M. Aquillam consules exhibent Orellius & Cassiodorus anno U. C. dxcxv. ante Christum cxxix.

MUS,

mus, ¹ M. Octavius. At vero ² M. Æmilius Lepidus, qui est Porcina dictus, iisdem temporibus fere, quibus Galba, sed paullo minor natu, & summus orator est habitus, & fuit, ut apparet ex orationibus, scriptor sanè bonus.

96. Hoc in oratore Latino primum mihi videtur & lenitas apparuisse illa Græcorum, & ^a verborum comprehensio, etiam ^b artifex (ut ita dicam) stilus. Hunc studiose duo adolescentes ingeniosissimi, & prope æquales, C. Carbo, & Ti. Gracchus audire soliti sunt: de quibus jam dicendi locus erit, cum de senioribus pauca dixerò. ³ Q. enim Pompeius non contemptus orator, temporibus illis, fuit, qui summus honores, homo ^c per se cognitus, sine ulla commendatione majorum est adeptus.

97. Tum ⁴ L. Cassius multum potuit, non eloquentia, sed dicendo tamen: homo non liberalitate, ut alii, sed ipsa tristitia, & severitate popularis: cujus quidem ⁵ legi tabellariæ, M. Antius Briso, tribunus plebis diu restitit, M. Lepido Cos. adjuvante. Eaque res P. Africano vituperationi fuit, quod ejus auctoritate de sententia deductus Briso putabatur. Tum ⁶ duo Cæpiones multum clientes consilio & lingua, plus auctoritate tamen, & gratia sublevabant. ^d Sed Pompeii sunt scripta nec nimis extenuata, (quamquam veterum est similis) & plena prudentiæ.

^a Numerosa oratio. ^b discendi effector. ^c obscuro loco natus. ^d L. Cassius & Cæpiones nihil scripsere, sed quæ exstant Pompeii scripta &c.

¹ M. Octavius] Cognomento Cæcina Tribunus plebis anno U. C. DCXXI. ante Christum CXXXIII. Tib. Graccho item tribuno plebis legem Agrariam seditionem ferenti invitatus intercessit; erant enim familiarissimi. Hinc in Octavium commotus Gracchus collegæ tribunatum populi suffragiis novo exemplo abrogavit. *Plutarchus in Gracchis.*

² M. Æmilius Lepidus] Consul fuit anno U. C. DCXVII. ante Christum CXXXVII. aliquanto junior erat, quam Galba, qui octo ante ipsum annis consulari defunctus erat.

³ Q. Pompeius] Creditus tibicinis filius consularum gessit cum Cn. Servilio Cæpione anno U. C. DCXIII. ante Christum CXL. prius quæstura, tribunatu, ædilitate & prætura defunctus.

⁴ L. Cassius] L. Cassius Longinus &

L. Cornelius Cinna consules fuere anno U. C. DCXXXVII. ante Christum CXXVII. Vir tantæ severitatis, ut ejus prætoris tribunal reorum scopulus vocaretur. *Valer. Max.*

⁵ Legi tabellariæ] Decennio ante consulatum L. Cassius tribunus plebis astante Scipione Africano legem tabellariam de judiciis tulit, uti populus Romanus in omnibus judiciis, præterquam perduellionis, sententias, quæ voce dicebant, tabellis ferrent; quo liberius quisque mentem aperiret. M. Antius Briso tunc quoque tribunus plebis auctore Lepido consule diu restitit collegæ. Nec nisi Africani consilio ab intercessione destitit.

⁶ Duo Cæpiones] Cn. & Q. Servillii Cæpiones iisdem parentibus nati; ut refert Valerius Maximus lib. VIII. c. 5. per

98. ¹ P. Crassum valde probatum oratorem iisdem fere temporibus accepimus, qui & ingenio valuit, & studio, & habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. Nam & cum summo illo oratore, Ser. Galba, cujus C. filio filiam suam collocaverat, affinitate sese devinxerat: &, cum esset P. Mucii filius, fratremque haberet P. Scævola, domi jus civile cognoverat. In eo ^b industriam constat summam fuisse, maximamque gratiam, cum & consuleretur plurimum, & diceret.

99. Horum ætatibus adjuncti ² duo C. Fannii, C. & M. filii, fuerunt: quorum C. filius, qui cos. cum Domitio fuit, unam orationem de sociis, & nomine Latino, contra Gracchum reliquit; sane & bonam, & nobilem. Tum Atticus, Quid ergo? estne ista Fannii? nam varia opinio pueris nobis erat: alii à ³ C. Persio, litterato homine, scriptam esse aiebant, illo, quem significat valde doctum esse Lucilius: alii multos nobiles, quod quisque potuisset, in illam orationem contulisse.

100. Tum ego, Audivi equidem ista, inquam, de majoribus natu, sed numquam sum adductus, ut crederem, eamque suspicionem propter hanc causam credo fuisse, quod Fannius in mediocribus oratoribus habitus esset: oratio autem vel optima esset illo quidem tempore orationum omnium: sed nec ejusmodi est, ut à pluribus ^c confusa vi-

^a Domi etiam eruditus est aliis artibus. ^b laboriosam sedulitatem. ^c conscripserat.

per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem provecti sunt. Cn. consulatum gessit anno U. C. DCXIII. ante Christum CXLII. Quintus ejus frater anno consequenti consul Viriathum dolo interficiendum curavit. *Livius, Eutropius, &c.*

¹ P. Crassum] P. Licinius Crassus Mucianus, cujus pater P. Scævola transfuit in Crassorum familiam adoptatus, traditur à Sempronio Asellione historiz Romanæ scriptore quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod juris consultissimus, quod pontifex maximus. *Gellius lib. I. cap. 13.* Asiam Attali regis testamentò pop. Romano legatam

cum Aristonicus regis Eumenis filius occupasset, adversus eum Licinius missus prælio victus & occisus est anno U. C. DCXXIV. ante Christum CXXX. *Livius in epitome lib. LIX. Velleius, Justinus lib. XXXVI. c. 4. &c.*

² Duo C. Fannii] C. Fannius Strabo Cati filius, annitente C. Graccho, ut narrat Plutarchus, consul creatus est an. U. C. DCXXXII. ante Christum CXXII. De altero Fannio paulo post dicitur.

³ C. Persio] C. Persius Flaccus ætate sua Romanorum eruditissimus, cujus censuram reformidabat Lucilius poeta, quaestor fuit anno U. C. DCIX. ante Christum CXLV. tribunus plebis anno U. C. DCXIV. ac denique prætor anno DCXX. ante Christum CXXXIV.

F

deatur.

deatur: ^a unus enim sonus est totius orationis, & idem stilus. ^b Nec de Persio reticuiſſet Gracchus, cum & Fannius de Menelao ¹ Maratheno, & de cæteris objecisset; præsertim cum Fannius numquam sit habitus elinguis: nam & causas defenſitavit, & ² tribunatus ejus, arbitrio & auctoritate P. Africani gestus, non obscurus fuit.

101. Alter autem ³ C. Fannius, M. F. C. Lælii gener, & moribus, & ipso genere dicendi durior. Is ^c soceri instituto, quem, quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille Q. Scævola ^d sibi minorem natu generum prætulisset: cui tamen Lælius se excusans, non genero minori dixit se illud, sed majori filia detulisse: Is tamen instituto Lælii Panætium audiverat. Ejus omnis in dicendo facultas ex historia ipsius non ineleganter scripta perspicui potest: quæ neque nimis est ^e infans, neque perfecte diserta.

102. ⁴ Mucius autem augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, ut ⁵ de pecuniis repetundis contra ⁶ T. Albucium: is oratorum in numero non fuit: juris civilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit. ⁷ L. Coelius Antipater, scriptor (quemadmodum videtis) fuit, ut temporibus illis, luculentus, juris valde peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister.

^a Eadem est forma. ^b nec Gracchus tacuisset Fannii orationem à Persio compositam fuisse, cum Fannius exprobrasset Graccho eum Menelai Maratheni Graci rhetori & aliorum opera uti in scribendis suis orationibus. Præterea nunquam Fannius habitus est indiseratus. ^c hortatu Lælii. ^d Fannio. ^e indiserata.

¹ Maratheno] An ex Maratha, quæ est & Arcadiæ vicus apud Pausaniam, & Oſrhœnæ urbs, Metaphraſti? an ex Maratho Arcaniæ urbe apud Stephanum, & Phœniciæ urbe Pomponio, quæ Margath Olivario?

² Tribunatus ejus] Quem gessit anno U. C. DCXX. ante Christum CXXXIV.

³ C. Fannius] C. Fannius Marci filius scripsit annales; ipsi veritatis laudem attribuit Sallustius in primo historiarum, ut auctor est Marius Victorinus in primum Ciceronis de Inventionem.

⁴ Mucius] De quo lib. 1. de Orat. n. 24.

⁵ De pecuniis repetundis] Vide lib. 1. Heren. n. 20.

⁶ T. Albucium] Quis fuerit, exponetur paulo inferius.

⁷ L. Coelius Antipater] De quo jam nonnulla obiter diximus lib. II. de Orat. n. 54. Plus eloquentiæ, quam scientiæ juris operam dedit, si credimus Pomponio de Orig. juris. Quid ex Cælii orationibus? (inquirit auctor de causis corruptæ eloquentiæ) nempe hæ placent sive universa sive partes earum, in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoscimus. Sordes autem verborum & hians compositio & inconditi sensus redolent antiquitatem: nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Cælium ex ea parte laudet, quæ antiquus est. In scribendo videtur omnino rudis Ciceroni in Oratore

103. Utinam in ¹Ti. Graccho, ²Caioque Carbone talis mens ad rempublicam bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit! profecto nemo his viris gloria præstisset. Sed eorum ³alter propter turbulentissimum tribunatum, ad quem ^bex invidia foederis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa repub. est interfectus: ^calter propter perpetuam in populari ratione levitatem, morte voluntaria se severitate iudicum vindicavit. Sed fuit uterque summus orator, atque hoc memoria patrum teste dicimus.

104. Nam & Carbonis, & Gracchi habemus orationes, nondum fatis splendoris verbis, sed acutas, prudentiæque plenissimas. Fuit Gracchus diligentia ³Corneliæ matris ^dà puero doctus, & Græcis litteris eruditus. Nam semper habuit exquisitos à Græcia magistros, in eis jam adolescens ^eDiophanem Mitylenæum, Græciæ, temporibus illis, disertissimum: ^esed & breve tempus ingenii augendi, & declarandi fuit.

105. ³Carbo, ^fquoad vita suppeditavit, est in multis iudiciis, causisque cognitus: Hunc qui audierant prudentes

^a Gracchus. ^b iratus bonis omnibus, quibus odiosus erat propter initum cum Numantini foedus. ^c C. Carbo. ^d à pueritia. ^e sed propter acceleratam sibi necem breve tempus habuit, quo posset ingenium augere & ostendere. ^f quamdiu vixit.

tore n. 230. Coelius quaestor fuit anno U. C. DCXVII. ante Christum CXXXVII.

¹ Ti. Graccho] Tiberius Sempronius Gracchus vir magnis virtutibus vitiisque temperatus, sed præcipue dicendi gloria celebris. Cum Mancinum consulem obsessum tenerent Numantini, unum Gracchum quaestorem foederi feriendo præesse voluerunt: id tum viri fortitudini, tum patris memorie datum. Ex quo non mediocrem invidiam collegit Gracchus. Non multo post, anno scilicet U. C. DCXXI. ante Christum CXXXIII. tribunus plebis, agraria lege lata, ne quis ultra quingenta agri jugera possideret, cum tribunatum insequentem annum ambiret, ab optimatibus, senatu & equestri ordine, in Capitolio oppressus est, auctore P. Scipione Nasica ejus consobrino, qui patriam cognationi prætulit. *Plutarchus in Gracchis, Velleius, Livius, Florus, &c.*

² C. Carbone] De quo paulo post n. 105.

³ Cornelia] Quæ P. Scipionis Africani Majoris filia magnis animi, ingenique dotibus fuit instructa; cui etiam à Romanis athenæa statua erecta est. Post eadem majoris filii oppressa luctu ad Misenum Campaniæ in sua prædia secessit. *Plutarch. Plinius.*

⁴ Diophanem] Hic oriundus ex Mitylene Lesbi insulæ oppido nunc Mitylin, in Italia tunc exsulabat, ut refert Plutarchus, & post Tib. Gracchi mortem occisus est.

⁵ Carbo] C. Papirius Carbo ingenii eloquentiæque laudes detrivit inquieto animo & ad turbas concitandas promptissimo. Seditiose tribunatum plebis gessit anno U. C. DCXXXI. ante Christum CXXXI. undecimo post anno consulatum: quo elapso ob turbulentissimum tribunatum, & concitatum in se ex morte P. Africani invidiam exilio multatus est, ut testatur Valerius Maximus lib. III. cap. 7. Hic tamen Tullius tradidit Carbonem voluntaria morte

homines, in quibus familiaris noster ¹ L. Gellius, qui se ^a illi contubernalem in consulatu fuisse narrabat, canorum oratorem, & ^b volubilem, & satis acrem, atque eundem & vehementem, & valde dulcem, & perfacilem fuisse dicebat: addebat, industrium etiam, & diligentem, & in exercitationibus, commentationibusque multum operæ solitum esse ponere.

106. Hic optimus, illis temporibus, est patronus habitus, eoque forum tenente plura fieri judicia ^c coeperunt: nam & ^d quæstiones perpetuæ, hoc adolescente, constitutæ sunt, quæ antea nullæ fuerunt, (² L. enim Piso, tribunus plebis legem primus de pecuniis repetundis, Censorino & Manilio Coss. tulit. ipse etiam Piso & causas egit, & multarum legum aut auctor, aut dissuasor fuit: isque & orationes reliquit, quæ jam evanuerunt, & annales, sane exiliter scriptos) & judicia populi, quibus aderat Carbo, jam magis patronum desiderabant, ^e tabella data: ³ quam legem L. Cassius, Lepido, & Mancino Coss. tulit.

107. ^f Vester etiam ⁴ D. Brutus, M. filius, ut ex familiari ejus ⁵ L. Attio poëta sum audire solitus, & dicere ^g non inculte solebat, & erat cum litteris Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, satis eruditus. Quæ tribuerat idem Attius etiam ⁶ Q. Maximo, L. Paulli nepoti. Et vero ante maximum illum Scipionem ^h, quo duce privato Ti.

^a Ejus domesticum. ^b concitatum & fervidum. ^c crescente improborum audacia. ^d tum esset adolescens Carbo, constituta est publicorum judiciorum forma, quæ perpetuo deinceps uterentur. ^e cum ex lege Cassia in judiciis suffragia ferrentur per tabellam. ^f ex vestra gente Junia. ^g satè ornate. ^h Nasicam.

se se à judicium severitate vindicasse. Alibi, nimirum lib. ix. epist. 21. ad Patrum, Caius Carbo, inquit, accusante L. Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Est autem cantharis insecti genus graviter olens & letiferum.

¹ L. Gellius] De quo inferius, n. 174.

² L. Piso] L. Calpurnius Piso tribunus plebis anno U. C. dcv. ante Christum cxxxix. ad coercendam magistratum avaritiam de repetundis primus legem tulit, qua provinciales pecunias à se contra jus exactas judicio repetere possent. Vide lib. 11. de Orat. n. 51.

³ Quam legem] De qua consule superiores notas n. 97.

⁴ D. Brutus] Decius vel Decimus Junius Brutus consul anno U. C. dcxvi. ante Christum cxxxviii.

⁵ L. Attio] Poeta comico & historico, de quo diximus lib. 111. de Orat. n. 27.

⁶ Q. Maximo] Q. Fabius Maximus filius ejus, qui, cum L. Æmilius Paulum patrem haberet, à Q. Fabio Maximo Labeone adoptatus est. Gallos ad Isaram magna clade afflixit, ex Biturici exercitu caelis hominum millibus centum viginti, anno U. C. dcxxxiii. ante Christum cxxi. Livius in Epitoma lib. lxi. &c.

Gracchus

Gracchus occisus esset, cum omnibus in rebus vehementem, tum acrem ^a aiebat in dicendo fuisse.

108. Tum etiam ¹ P. Lentulus ille princeps, ^b ad rempublicam contraxat quod opus esset, satis habuisse eloquentiæ dicitur. Idemque temporibus ² L. Furius Philus perbenè Latine loqui putabatur, litteratiusque, quam cæteri. ³ P. Scævola valde prudenter & acute, paullo etiam copiosius. Nec multo minus prudenter ⁴ M. Manilius. ⁵ Appii Claudii volubilis, sed paullo fervidior erat oratio. ⁶ In aliquo numero etiam ⁷ M. Fulvius Flaccus, & ⁸ C. Cato Africani sororis filius: mediocres oratores: etsi Flacci scripta sunt, ^c sed ut studiosi litterarum. Flacci autem ^d æmulus ⁹ P. Decius fuit, non infans ille quidem: sed ut vita, sic oratione etiam turbulentus.

109. ¹⁰ M. Drusus, C. filius, qui in tribunatu C. Gracchum, collegam, ¹¹ iterum tribunum, fecit, vir & oratione

^a Attius dicebat. ^b quantum sufficiebat regenda reip. ^c sed qua ostendunt illum fuisse litteratum. ^d imitator in promovendis Gracchi partibus.

¹ P. Lentulus] Princeps senatus, potentissimus reip. civis: ab ingrata reip. cui utilem in opprimendo C. Graccho operam præstiterat, expulsus, exilium petiit, à diis precatus, ne unquam ad ingratum populum revertetur, cuius voti se compotem fecit. *Inter. Maxim. lib. v. c. 9.*

² L. Furius Philus] Eloquentia, juris, poetices, varietque eruditionis inde insignis, quaestor fuit anno U. C. DCXXV. ante Christum CXXIX.

³ P. Scævola] Mucius Scævola consul anno U. C. DCXXI. ante Christum CXXIII. eximius jurisconsultus.

⁴ M. Manilius] Consulatu superatus est anno U. C. DCV. ante Christum CXXIV.

⁵ Appii] Appii Claudii Pulchri, qui consul renunciatus est anno U. C. DCXI. ante Christum CXXIV. Salassius in Gal. delevit. *Orosius, &c.*

⁶ In aliquo numero] Forte sic legendum: In aliquo numero etiam M. Fulvius Flaccus, & C. Cato Africani sororis filius: mediocres oratores etsi Flacci scripta sunt, sed ut studiosi litterarum.

⁷ M. Fulvius Flaccus] Consul anno U. C. DCXXIX. ante Christum CXXV. annis post de Liguribus triumphavit.

vit, ac demum conjurationis cum Graccho particeps caesus est, ejusque domus diruta. *Appianus, Plutar. Patore. &c.*

⁸ C. Cato] C. Porcius Cato quaestor, tribunus plebis, prætor, denique consul anno U. C. DCXL. ante Christum CXXV.

⁹ P. Decius] P. Decius Mus tribunus plebis anno U. C. DCXXXIV. ante Christum CXX. L. Opimium consularem majestatis reum peregit, quod Gracchum ejusque socios indemonstratos occidisset. Verum frequentibus suffragiis evasit absolutus Opimius. *Livius in epitoma libri ante citati.*

¹⁰ M. Drusus] M. Livius Drusus cum Patribus plebem conciliavit, adeoque patronus senatus est appellatus. Quis reip. vulnera imponebat C. Gracchus, eadem ille sanabat, inquit Cicero lib. IV. de Finibus. Atque hunc recte conjicit Pighius hic legendum, collegam iterum tribunum fragis, non fecit. Tribunum enim C. Gracchum facere Drusus anno superiore non poterat, tum ipsa candidatus & ejus competitor.

¹¹ Iterum tribunum] C. Gracchus tribunatu iterum functus est anno U. C. DCXXXII. ante Christum CXXII. *Patronus & Plutarchus.*

gravis,

gravis, & auctoritate: eique proxime adjunctus ¹ C. Drusus frater fuit. ² Tuus etiam gentilis, Brute, ³ M. Pennus facile ^b agitavit in tribunatu C. Gracchum paullum ætate antecedens. Fuit enim M. Lepido, & L. Oreste Coss. quæstor Gracchus, tribunus Pennus, illius M. filius, qui ³ cum Q. Ælio Cos. fuit: sed omnia is summa sperans, ^c ædilitius est mortuus. Nam de ⁴ T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi Latine diligenter locutum.

IIIO. Iis adjuncti sunt ⁵ C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. De Scauro, & Rutilio breviter licet dicere, quorum neuter summi oratoris habuit laudem, & uterque in multis causis versatus erat. In quibusdam laudandis viris, etiam si maximi ingenii non essent, ^d probabilis tamen industria: quamquam iis quidem non omnino ingenium, sed ^e oratorium ingenium defuit. Neque enim referre videre, quid dicendum sit, nisi id queas solute, & suaviter dicere: ne id quidem satis est, nisi id, quod dicitur, sit voce, vultu, motuque ^e conditius.

IIII. Quid dicam, opus esse doctrina? sine qua etiam si quid bene dicitur, adjuvante natura, tamen id, quia ^f fortuito fit, semper paratum esse non potest. In ⁷ Scauri ora-

^a Qui eadem, qua tu, gente Junia ortus est. ^b infectatus est. ^c adilitate functus. ^d laudanda est laboriosa diligentia. ^e elegantius ornatum. ^f Casu, non ratione.

¹ C. Drusus] C. Livius Drusus Claudianus, de Claudia Pulchrorum familia adoptatus in Liviam, ut refert Suetonius, insignis jurisconsultus, cujus ob senium postea cæci domus consulti-
bus repleri solebat, teste Tullio, lib. 5. *Tuscul. quæst.* Præturam obiit anno U. C. DCXXV. ante Christum CXIX.

² M. Pennus] M. Junius Pennus tribunus plebis anno U. C. DCXXVIII. ante Christum CXVI. legem Juniam tulit de peregrinis ab Urbe prohibendis, quam Gracchus ad sociorum benevolentiam sibi demerendam frustra dissuasit. Cum ad amplissimos magistratus M. Pennus aspiraret, ædilis plebis anno U. C. DCXXXI. ante Christum CXIII. paulo post immatura morte raptus est.

³ Cum Q. Ælio] Q. Ælius Pætus & M. Junius Pennus consules anno U. C. DLXXXVII. ante Christum CLXVII.

⁴ T. Flaminio] T. Quintius Flamininus collega Q. Cæcilio Metello con-

fulatum gessit anno U. C. DCXXXI. ante Christum CXIII.

⁵ C. Curio, &c.] Quorum dicendi characterem cum infra paulo fufius explicet Tullius, eo notæ sunt referenda.

⁶ Oratorium ingenium] Quale sit, pluribus exponit Tullius lib. 1. de Orat. n. 113. ingenii celeres motus sint, ad excogitandum acuti, ad explicandum orandumque uberes, ad memoriam firmi atque diuturni.

⁷ Scauri] M. Æmilius Scaurus princeps senatus, bis consul, primo quidem anno U. C. DCXXXIX. ante Christum CXV. deinde anno DCXLVII. ante Christum CVII. Decimo sexto post anno apud populum accusatus à Q. Vario tribuno plebis, judicium hac oratiuncula discussit. *Varius Suconensis Æmilius Scaurum, regia mercede corruptum, imperium populi Romani prodidisse ait: Æmilius Scaurus huic se affinem esse culpa negat: utri credigis? Valer. Maxim. lib.*

cone, sapientis hominis, & ^a recti, gravitas summa, & naturalis quædam inerat auctoritas, non ut causam, sed ut testimonium dicere putares, cum pro reo diceret.

112. Hoc dicendi genus, ad patrocina mediocriter aptum videbatur: ad senatoriam vero sententiam, cujus erat princeps, vel maxime: significabat enim ^b non prudentiam solum, sed, quod maxime rem continebat, fidem. Habebat hoc à natura ipsa, quod ^c à doctrina non facile posset: quamquam ^d hujus quoque ipsius rei, quemadmodum ceteris, præcepta sunt. Hujus & orationes sunt, & tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta, sane utiles, quos nemo legit. At ^e Cyri vitam, & disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tam rebus nostris aptam, nec tamen ^f Scauri laudibus anteponendam.

113. Ipse etiam ^g Fufidius ^h in aliquo patronorum numero fuit. ⁱ Rutilius autem in quodam tristi, & severo genere dicendi versatus est, & ^k uterque natura vehemens, & acer. Itaque ^l cum una consulatum petivissent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusavit ambitus designatum competitorum, sed Scaurus etiam absolutus, Rutilium in iudicium vocavit: multaque opera, multaque ^m industria Rutilius fuit, quæ erat propterea gravior, quod idem magnum munus de jure respondendi sustinebat.

114. Sunt ejus orationes jejunæ: multa præclara de jure: doctus vir, & Græcis litteris eruditus, Panætii auditor, prope perfectus ⁿ in Stoicis; quorum peracutum, & artis plenum orationis genus, sed tamen exile, ^o nec satis populari assensionem accommodatum.

^a Incorrupti. ^b non solum prudentia illum præditum, sed etiam esse fide dignum, quod maxime proderat rei, quam agebat. ^c quod institutione ac studio non facile posset acquiri. ^d tenenda gravitatis ac decori servandi. ^e præferendam operibus Scauri. ^f aliquod nomen habuit inter patronos. ^g Scaurus & Rutilius. ^h diligentia. ⁱ in Stoicorum doctrina. ^k nec satis aptum ad animos populi commovendum.

11. cap. 7. &c. Vides naturalis, quæ in Scauro inerat, auctoritatis exemplum.

¹ Cyri vitam] A Xenophonte libris octo descriptam, non ad historię fidem, ut ait alibi Tullius, sed ad effigiem justissimi imperii.

² Fufidius] Quaestor fuit anno U. C. cxxxii. ante Christum cxxxiii.

³ Rutilius] P. Rutilius Rufus consul anno U. C. dcxliix. ante Christum cv. Consule lib. 1. de Orat. n. 229.

⁴ Cum una consulatum petivissent] Nodus hic in historia Romana difficilis solvitur in notis ad lib. 11. de Oratore n. 280.

115. Ita-

gravis, & auctoritate: eique proxime adjunctus ¹ C. Drusus frater fuit. ² Tuus etiam gentilis, Brute, ³ M. Pennus facile ^b agitavit in tribunatu C. Gracchum paulum ætate antecedens. Fuit enim M. Lepido, & L. Oreste Coss. quæstor Gracchus, tribunus Pennus, illius M. filius, qui ³ cum Q. Ælio Cos. fuit: sed omnia is summa sperans, ^c ædilitius et mortuus. Nam de ⁴ T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi Latine diligenter locutum.

II. Iis adjuncti sunt ⁵ C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. De Scauro, & Rutilio breviter licet dicere, quorum neuter summi oratoris habuit laudem, & uterque in multis causis versatus erat. In quibusdam laudandis viris, etiam si maximi ingenii non essent, ^d probabilis tamen industria: quamquam iis quidem non omnino ingenium, sed ^e oratorium ingenium defuit. Neque enim referre videtur, quid dicendum sit, nisi id queas solute, & suaviter dicere: ne id quidem satis est, nisi id, quod dicitur, sit voce, vultu, motuque ^e conditius.

III. Quid dicam, opus esse doctrina? sine qua etiam si quid bene dicitur, adjuvante natura, tamen id, quia ^f fortuito fit, semper paratum esse non potest. In ⁷ Scauri ora-

^a Qui eadem, qua tu, gente Junia ortus est. ^b infectatus est. ^c adilitate functus. ^d laudanda est laboriosa diligentia. ^e elegantius ornatum. ^f Casu, non ratione.

¹ C. Drusus] C. Livius Drusus Claudianus, de Claudia Pulchrorum familia adoptatus in Liviam, ut refert Suetonius, insignis jurisconsultus, cujus ob senium postea cæci domus consultoribus repleri solebat, teste Tullio, lib. 5. *Tuscul. quæst.* Præturam obiit anno U.C. DCXXXV. ante Christum CXIX.

² M. Pennus] M. Junius Pennus tribunus plebis anno U.C. DCXXVIII. ante Christum CXXVI. legem Juniam tulit de peregrinis ab Urbe prohibendis, quam Gracchus ad sociorum benevolentiam sibi demerendam frustra dissuasit. Cum ad amplissimos magistratus M. Pennus aspiraret, ædilis plebis anno U.C. DCXXXI. ante Christum CXXIII. paulo post immatura morte raptus est.

³ Cum Q. Ælio] Q. Ælius Pætus & M. Junius Pennus consules anno U.C. DLXXXVII. ante Christum CLXVII.

⁴ T. Flaminio] T. Quintius Flamininus collega Q. Cæcilio Metello con-

sulatum gessit anno U.C. DCXXXI. ante Christum CXXIII.

⁵ C. Curio, &c.] Quorum dicendi characterem cum infra paulo fufius explicet Tullius, eo notæ sunt referenda.

⁶ Oratorium ingenium] Quale sit, pluribus exponit Tullius lib. 1. de Orat. 113. ingenii celeres motus sunt, ad excogitandum acuti, ad explicandum operandumque uberes, ad memoriam firmi atque diuturni.

⁷ Scauri] M. Æmilius Scaurus princeps senatus, bis consul, primo quidem anno U.C. DCXXXIX. ante Christum CXV. deinde anno DCXLVII. ante Christum CVII. Decimo sexto post anno apud populum accusatus à Q. Vario tribuno plebis, iudicium hac orationculi discussit. Varius Sucronensis Æmilius Scaurum, regia mercede corruptum, imperium populi Romani prodidisse ait: Æmilius Scaurus huic se affinem esse culpa negat: utri credidit? Valer. Maxim. lib.

one, sapientis hominis, & ^a recti, gravitas summa, & naturalis quædam inerat auctoritas, non ut causam, sed ut testimonium dicere putares, cum pro reo diceret.

112. Hoc dicendi genus, ad patrocinia mediocriter tantum videbatur: ad senatoriam verò sententiam, cujus erat princeps, vel maxime: significabat enim ^b non prudentiam solum, sed, quod maxime rem continebat, fidem. Habebat hoc à natura ipsa, quod ^c à doctrina non facile posset: quamquam ^d hujus quoque ipsius rei, quemadmodum ^e is, præcepta sunt. Hujus & orationes sunt, & tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta, sane utiles, quos nemo legit. At ^f Cyri vitam, & disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tam rebus nostris aptam, nec tamen ^g Scauri laudibus anteponendam.

113. Ipse etiam ^h Fufidius ⁱ in aliquo patronorum numero fuit. ^j Rutilius autem in quodam tristi, & severo genere dicendi versatus est, & ^k uterque natura vehemens, & ter. Itaque ^l cum una consulatum petivissent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusavit ambitus designatum competitorum, sed Scaurus etiam absolutus, Rutilium in iudicium vocavit: multaque opera, multaque ^m industria Rutilius fuit, quæ erat propterea gratior, quod idem magnum munus de jure respondendi sustinebat.

114. Sunt ejus orationes jejunæ: multa præclara de jure: doctus vir, & Græcis litteris eruditus, Panætii auditor, prope perfectus ⁿ in Stoicis: quorum peracutum, & artis plenum orationis genus, sed tamen exile, ^o nec satis populari assensui accommodatum.

^a Incorrupti. ^b non solum prudentia illum præditum, sed etiam esse fide dignum, quod maxime proderat rei, quam agebat. ^c quod institutione ac studio non facile posset acquiri. ^d tenenda gravitatis ac decori servandi. ^e præferendam operibus Scauri. ^f aliquod nomen habuit inter patronos. ^g Scaurus & Rutilius. ^h diligentia. ⁱ in Stoicorum doctrina. ^k nec satis aptum ad animos populi commovendos.

ut. cap. 7. &c. Vides naturalis, quæ in Scauro inerat, auctoritatis exemplum.

^f Cyri vitam] A Xenophonte libris &c. descriptam, non ad historię fidem, ut ait alibi Tullius, sed ad effigiem justissimi imperii.

^h Fufidius] Quæstor fuit anno U. C. cxxx. ante Christum cxxiii.

^j Rutilius] P. Rutilius Rufus consul anno U. C. dcxliix. ante Christum cv. Consule lib. 1. de Orat. n. 219.

^l Cum una consulatum petivissent] Nodus hic in historia Romana difficultatis solvitur in notis ad lib. 11. de Oratore n. 280.

115. Ita-

115. Itaque illa, quæ propria est hujus disciplinæ, philosophorum de se ipsorum opinio, firma in hoc viro, & stabilis inventa est: ^a qui quamquam innocentissimus in judicium vocatus esset, (quo judicio ^b convulsam penitus scimus esse rempublicam) cum essent eo tempore eloquentissimi viri L. Crassus, & M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit: dixit ipse pro sese; & pauca C. Cotta, quod sororis erat filius, & is quidem tamen, ut orator, quamquam erat admodum adolescens. Sed Q. Mucius ^c enucleatè ille quidem, & politè, ut solebat, nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud ^d iudicii, & magnitudo causæ postulabat.

116. Habemus igitur in Stoicis oratoribus Rutilium, Scaurum in antiquis: utrumque tamen laudemus, quoniam per illos ^e ne hæc quidem in civitate genera, hac oratoria laude caruerunt. ^f Volo enim, ut in scena, sic etiam in foro, non eos modo laudari, qui celeri motu, & difficili utantur, sed eos etiam, quos ^g statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas, non molesta.

117. Et quoniam Stoicorum est facta mentio, ^h Q. Ælius

^a Probavit & confirmavit ex se ipso eam, quæ propria est philosophia Stoica, sententiam philosophorum beatitatem in sua tantum virtute constituentium. ^b afflictam dissensionem ordinum. ^c perspicue. ^d repetundarum. ^e floruit duplex eloquentia genus Stoicorum & antiquum. ^f ut in theatro sic in foro laudari debent non modo qui inter agendum discursant ac tumultuantur, sed etiam qui stantes loquuntur, & modo simplice ac naturali, non insulenti, & operosius accersito familiaris congressu oculis exhibent.

¹ Qui quamquam innocentissimus] Hic ille scilicet est Rutilius, qui cum injustis amici precibus resisteret, atque is dixisset, Quid mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis? respondit, Imo quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturum sum? Valer. Maxim. lib. vi. cap. 4. Vir, inquit Velleius lib. ii. non modo sæculi sui, sed omnis ævi optimus, interrogatus lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis damnatus est. Epitome Livii lib. lxx.

² Statarios] Qui in fabulis statarias partes agunt. Comœdiæ, inquit Donatus, aut motorie sunt, aut statariæ, aut mixtæ. Motoriæ turbulenti: statariæ quietiores: mixtæ ex utroque actu consistentes. Motoriæ ac statariæ descri-

men exhibet Terentius in prologo Heautontimorumeni.

— Date potestatem mihi;

Statariam agere ut liceat per silentium:
Ne semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,

Avarus leno, assidus agendi sint mihi,
Clamore summo, cum labore maximo.
Idem enim est, ac si dixisset, per vos mihi liceat statariam agere, ne mihi semper agenda sit motoria.

³ Q. Ælius Tubero] Is, cujus avunculus fuit P. Cornelius Scipio Africanus Æmilianus, qui filius erat P. Æmilii, vir eruditissimus, integerrimus & civis optimus. Quæstor fuit anno U. C. dcxvi. ante Christum cxxxviii. Si verum est, quod tradit Pomponius de Origine

Tubero fuit illo tempore, L. Paulli nepos, nullo in oratorum numero, sed vita severus, & congruens cum ea disciplina^a, quam colebat: paullo etiam durior: qui quidem^b in triumphatu judicaverit contra P. Africani, avunculi sui, testimonium, ^b vacationem augures, quo minus judiciis operam darent, non habere: sed ut vita, sic oratione durus, incultus, horridus: itaque honoribus majorum respondere non potuit. Fuit autem constans civis, & fortis, & in primis Graccho molestus, quod indicat Gracchi in eum oratio. Sunt etiam in Gracchum, Tuberonis. Is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando.

118. Tum Brutus, Quam hoc idem in nostris contingere intelligo, quod in Græcis, ut omnes fere Stoici, prudentissimi in differendo sint, & ^d id arte faciant, sintque architecti pæne verborum: iidem traducti à disputando ad dicendum, ^e inopes reperiantur. Unum excipio ^a Catonem, in quo, perfectissimo Stoico, summam eloquentiam non desiderem: quam exiguam in Fannio, ne in Rutilio quidem magnam, in Tuberone nullam video fuisse.

119. Et ego, Non, inquam, Brute sine causa ^f, propterea quod istorum in dialecticis omnis cura consumitur: ^g vagum illud orationis, & fustum, & multiplex non adhibetur genus. ³ Tuus autem avunculus, quemadmodum scis, habet à Stoicis id, quod ab illis petendum fuit: sed dicere didicit à dicendi magistris, eorumque more se exercuit. Quod si omnia à philosophis essent petenda: Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio.

120. Quo magis, tuum, Brute, iudicium probo, qui eo-

^a Stoicorum. ^b augures non esse immunes ab exercendis judiciis. ^c repulsam passus in præturæ petitione. ^d & id præstent arte dialectica, & novas voces inducant. ^e elingues. ^f nulla in iis videtur eloquentia. ^g copiosum & abundans.

Origine juris, eum consulem fuisse, cum de illo fileant fasti, suspectum oportuit, an M. Porcio Catoni, qui in magistratu mortuus est anno U. C. DCXXXVI, ante Christum cxxviii?

1 In triumphatu] Triumviri Romæ fuere tum capitales, qui carceri custodiendo præsent; tum mensarii sive summularii, qui monetæ cudendæ præficiabantur; tum etiam nocturni, qui

vigilarent, ne domus incendio corruerent. Erant præterea alii alii muneribus addicti triumphviri; at inter quos censeri debeat hic Tubero, non liquet.

2 Catonem] Uticensem intelligendum esse patet ex iis, quæ sequuntur.

3 Tuus autem avunculus] M. Caro Serviliæ matris tuæ frater, ut refert Plutarchus in Bruto.

ingenio ex orationibus ejus ^a existimari potest. Sunt enim et aliæ, & ¹pro Ser. Fulvio ²de incestu, nobilis oratio. Nobis quidem pueris, omnium optima putabatur, quæ vix cum compareret in hac ^b turba novorum voluminum.

123. ^cPræclare, inquit Brutus: teneo qui istam turbam voluminum effecerit. Et ego, inquam, intelligo, Brute, quæ dicas. certe enim & boni aliquid attulimus juventuti, magnificentius, quam fuerat, genus dicendi, & ornatius: & docuimus fortasse, quod veteres orationes post nostras, non me quidem, (meis enim illas antepono) sed à plerisque regi sunt desitæ. Enumera, inquit, me in plerisque: quamquam video mihi multa legenda jam te auctore, quæ antea contemnebam.

124. Atqui hæc, inquam, de incestu laudata oratio, puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore, loci sane inanes: verumtamen ^e nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita civitate, tolerabiles. Scripsit etiam alia nonnulla, & multa dixit, & illustria, & in numero patronorum fuit: ut eum mirer, ^f cum & vita superavit, & splendor ei non defuisset, Cos. non fuisse.

125. Sed ecce ^g in manibus vir, & præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus à puero, ³C. Gracchus. Noli enim putare, quemquam, Brute, pleniorē & uberiorē ad dicendum fuisse. Et ille, Sic prorsus, inquit, existimo; atque istum de superioribus, pæne solum lego. Immo plane, inquam, Brute, legas, censeo. Damnum enim, illius immaturo interitu res Romanæ, Latinæque literæ fecerunt.

^a Judicium ferri. ^b multitudine. ^c recte tu quidem, inquit Brutus: scio qui istam librorum copiam induxeris. ^d loci communes pueriliter tractati. ^e nondum assueti præstantiori dicendi generi. ^f cum diutius vixeris. ^g habemus in manibus opera C. Gracchi.

¹ Pro Ser. Fulvio] An illo, qui gessit quaesturam anno U. C. DCXXXVII. ante Christum CXVII?

² De incestu] Vide lib. I. de Invent. n. 73.

³ C. Gracchus] Tam virtutibus omnibus quam dominandi cupiditate fratri similis, ingenio etiam eloquentiaque longe præstantior. Summa animi quiete civitatis princeps esse poterat: verum aut adipiscendæ regis potestatis, aut fraternæ necis ulciscendæ studio

incensus fratris vestigiis insitit: tribunatum plebis obtinuit anno U. C. DCXXXI. ante Christum CXXIII. iterumque anno consequenti conciliato variis artibus populo, tribunus est renunciatus. Repulsam in tertii tribunatus petitione passus, cum vim armis pararet, ab Opimio consule oppressus est anno U. C. DCXXXII. ante Christum CXXI. Plutarchus in Gracchi, Velleius lib. II. Appianus, &c.

126. ^a Utinam non tam fratri pietatem, quam patriam, præstare voluisset. Quam ille facile tali ingenio, diutius si vixisset, ¹ vel paternam esset, vel avitam gloriam consecutus! Eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem: grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus extrema non accessit operibus ejus: præclare inchoata multa, perfecta non plane. Legendus, inquam, est hic orator, Brute, si quisquam alius, juventuti: non enim solum acnere, sed etiam alere ingenium potest.

127. ^b Huic successit ætati ² C. Galba, Servii illius eloquentissimi viri filius, ^c P. Crassi eloquentis, & jurisperiti gener. Laudabant hunc patres nostri, favebant etiam propter patris memoriam, sed cecidit in cursu. Nam ³ rogatione Mamilia, ⁴ Jugurthinæ conjurationis invidia, cum profese ipse dixisset, oppressus est. Extat ejus peroratio, qui epilogus dicitur: qui tanto in honore, pueris nobis, erat, ut eum etiam disceremus. Hic, qui in collegio sacerdotum esset, primus post Romam conditam judicio publico est condemnatus.

128. P. ⁵ Scipio, qui est in consulatu mortuus, non multum ille quidem, nec sæpe dicebat, sed & Latine loquendo, cuiusvis erat par, & omnes sale, facetiisque superabat. Ejus

^a Utinam maluisset pius esse in patriam, quam in fratrem, cujus necem ulcisci cupiebat. ^b Post Gracchi &c. tempora floruerunt C. Galba, &c. ^c P. Licinii Crassi Muciani

¹ Vel paternam esset vel avitam] C. Gracchi pater Ti. Sempronius Gracchus amplissimis magistratibus functus de Celtiberis triumpharat anno U. C. DLXXXVI. ante Christum CLXXVIII. Postea bis consul, semel censor fuerat. Avus autem T. Sempronius item bis consul, rebus contra Annibalem feliciter gestis, fraude Lucani hospitis ab hostibus captus est.

² C. Galba] C. Sulpicius Galba quaestor anno U. C. DCLXXXIV. ante Christum CXX. Sacerdotum primus publico judicio damnatus est lege Mamilia, ut conjurationis Jugurthinæ reus, anno U. C. DCLXLIV. ante Christum ex. Sallustius in Jugurth.

³ Rogatione Mamilia] Manilia perperam legitur. C. Mamilius tribunus plebis legem tulit, uti quaereretur in

eos, quorum consilio Jugurtha senatus decreta neglexisset, quique ab eo in legationibus aut imperiis pecunias acciperent: qui elephantos, quique perugas tradidissent: item qui de pace aut bello cum hostibus pactiones fecissent. Sallustius in Jugurth.

⁴ Jugurthina] Jugurtha filius fratris Micipsæ regis Numidarum, ut solus regno potiretur, Micipsæ filios insidiis interfecit. Atrocitate rei commoti Romani bellum indicunt Jugurthæ, qui tandem captus ac ductus per triumphum à Mario, in carcerem detrusus ac fame necatus est. Sallustius, Plutarchus in Mario, &c.

⁵ P. Scipio] P. Cornelius Scipio Nasica in magistratu mortuus, & L. Calpurnius Piso Bestia consules anno U. C. DCLXIII. ante Christum CXI.

collega

collega ¹ L. Bestia bonis initiis orsus tribunatus, (nam P. Popillium vi C. Gracchi expulsum sua ² rogatione restituit) viracer, & non indifertus, tristes exitus habuit consulatus. Nam invidiosa lege Mamilia quæstio C. Galbam sacerdotem, quatuor consulares, L. Bestiam, C. Catonem, Sp. Albi-um, civemque præstantissimum L. Opimium Gracchi in-ferectorem, à populo absolutum, ^b cum is contra populiudium stetisset, Gracchani iudices ^c sustulerunt.

129. ^d Hujus dissimilis in tribunatu, reliquaque omni-ita, civis improbus ² C. Licinius Nerva non indifertus fuit. C. Fimbria temporibus iisdem ferè, sed longius ætate pro-ectus, habitus est sane (⁴ ut ita dicam) luculentus patronus, sper, maledicus, genere toto paullo fervidior, atque com-otior: diligentia tamen, & virtute animi, atque vita, bo-us auctor in senatu. Idem tolerabilis patronus, nec rudis a jure civili, & cum virtute, tum etiam ipso orationis ge-ere liber: cujus orationes pueri legebamus, quas jam re-erire vix possumus.

130. Atque etiam ingenio, & sermone eleganti, vale-udine incommoda, ⁵ C. Sextius Calvinus fuit: qui, etsi

^a Lege. ^b cum pro optimatibus & senatu contra populum stetisset. ^c damnarunt. L. Bestia.

¹ L. Bestia] An potius, ut in mar-ioribus Capitolinis legitur, Bestia di-endum? In quo, teste Sallustio, mul-æ bonæ artes animi & corporis erant, quas omnes avaritia praprediebat: patiens laborum, acris ingenio, satis providens, belli haud ignarus, firmissimus contra pe-icula & insidias. Tribunus plebis anno U. C. DCXXXIII. ante Christum CXXI. bonis initiis orsus est tribunatus, quippe qui P. Popillium consularem, lege C. Gracchi ante biennium ex urbe ejectum, rogatione sua revocavit: tristes habuit exitus consulatus, qui eo functus con-demnatus est, quod consul per legatos Jugurthæ pecunia corruptus pacem cum hoste flagitiosam, à Pop. Romano im-probatam, inconsulto senatu, fecisset. Sallustius, &c.

² C. Licinius Nerva] Videtur tribu-natum gessisse anno U. C. DCXXXIII. ante Christum CXXI. & Gracchi fa-ctioni adhæsisse. Prætor fuit anno U. C. DCXXXVIII. ante Christum CXVI.

³ C. Fimbria] C. Flavius Fimbria consul anno U. C. DCI. ante Christum civ. septemdecim annis elapsis cum Marius exul in Urbem revertisset, oc-cisus est.

⁴ Ut ita dicam luculentus] Quoties ante præmunit Cicero, toties signi est eum vel durum verbum mollire velle, vel insolens & parum tritum notare, vel illius loci minus proprium quasi excusare. At minus ne proprie lucu-lentus patronus dicitur, quam luculen-tus scriptor, quod non semel Cicero dixit? Vavassori, libello de vi & usu quorundam verborum, suspectus est iste locus errati; eoque magis, quod statim post idem Fimbria, quem hic luculentum patronum appellat, tolera-bilis patronus fuisse dicatur.

⁵ C. Sextius Calvinus] Quæstor anno U. C. DCXLIV. ante Christum CX. Duo-decimo post anno Macedoniam prætor obtinuit.

^a cum

^a cum remiserant dolores pedum, non deerat in causis, tamen id non sæpe faciebat. Itaque consilio ejus, cum volebant, homines utebantur: patrocínio, ^b cum licebat. Iisdem temporibus ^c M. Brutus, in quo magnum fuit, Brute, dedecus generi vestro, qui cum tanto nomine esset, patremque, optimum virum habuisset, & juris peritissimum, ^e accusationem factitaverit, ut Athenis Lycurgus ^d: is magistratus non petivit, sed fuit accusator vehemens, & molestus, ut facile cereres naturale quoddam stirpis bonum degeneravisse vitio depravatæ voluntatis.

131. Atque eodem tempore accusator de plebe ^a L. Casulenus fuit, quem ego audiui jam senem, cum ab L. Sabellio ^e multam ^b lege Aquilia de ^c justitia petivisset. Non fecissem hominis pæne infimi mentionem, nisi judicarem, qui ^f suspiciosius aut criminosius diceret, audivisse me neminem. Doctus etiam Græcis ^g T. Albucius, vel potius, pæne Græcus. Loquor, ut opinor: sed licet ex orationibus judicare. Fuit autem Athenis adolescens, perfectus Epicureus evaserat, ^h minime aptum ad dicendum genus.

132. Jam ^a Q. Catulus, non antiquo illo more, sed hoc nostro (nisi quid fieri potest perfectius) eruditus. Multæ literæ; summa non vitæ solum, atque naturæ, sed orationis etiam comitas, incorrupta quædam Latini sermonis integritas: quæ perspicui cum ex orationibus ejus potest, tum facillime ex eo libro, quem de consulatu, & de rebus gestis

^a Cum leviores facti erant dolores podagra. ^b cum poterat causas orare Sextius. ^c vixeris quaestu calumnia. ^d qui præcipuam in accusando operam ponebat. ^e penam decretam lege Aquilia. ^f qui dicendo plures offerret suspensiones, aut crimina magis exaggeraret. ^g litteris. ^h Epicurea differendi ratio non est apta ad eloquentiam.

1 M. Brutus] De quo jam nonnihil dictum lib. 11. de Oratore n. 223. &c. ubi, qualis sit ille Brutus, graphice describit.

2 L. Casulenus] Vir obscuri nominis & ex infima plebe, vixit anno U. C. DCL. ante Christum CIV.

3 Lege Aquilia] L. Aquilius Gallus tribunus plebis anno U. C. DLXXIII. ante Christum CLXXXI. Aquiliam legem tulit de damno injuria dato.

4 Justitia] An injuria potius legendum, ut nonnullis eruditus placet?

5 T. Albucius] Eques Romanus admodum levis, & morum peregrinitate

odiosus, Sardiniam prætor obtinuit anno U. C. DCLXIX. ante Christum CV. Cum sibi, non expectato senatus judicio, triumphum arrogasset homo vanissimus, ejus temeritas supplicatione denegata notata est. Cicero orat. de Prov. Consul.

6 Minime aptum] Epicurus enim orationis ornamenta à Platone & aliis adhiberi solita negligebat.

7 Q. Catulus] Q. Lutatius Catulus consul anno U. C. DCLII. ante Christum CIV. consequenti de Cimbris triumphavit. De ejus morte alibi dictum lib. III. de Orat. n. 9.

is conscriptum molli, & Xenophonteo genere sermonis, fuit ad ¹ A. Furium poetam, familiarem suum: qui liber nullo notior est, quam illi tres, de quibus ante dixi, Scau-
libri.

133. Tum Brutus, Mihi quidem nec iste notus est, nec: sed hæc mea culpa est: numquam enim in manus in-
derunt. Nunc autem & à te sumam, & conquiram ista
isthac curiosus. Fuit igitur in Catulo sermo Latinus: quæ
us dicendi non mediocris ab oratoribus plerisque neglecta
t: nam de sono vocis, & inavitate ² appellandarum litte-
rum, quoniam ³ filium cognovisti, noli expectare, quid
eam. Quamquam ⁴ filius quidem non fuit in oratorum
mero, sed non deerat ei tamen in sententia dicenda
m prudentia, tum elegans quoddam, & eruditum ora-
onis genus.

134. Nec habitus est tamen pater ipse Catulus ⁵ princeps
numero patronorum: sed erat talis, ut, cum quosdam au-
res, qui tum erant præstantes, videretur esse inferior:
tum autem ipsum audires sine comparatione, non modo
contentus esses, sed melius non quæreres.

135. ⁶ Q. Metellus Numidicus, & ejus collega ⁷ M. Si-
lus dicebant de repub. ⁸ quod esset illis viris, & consulari
gnitati satis. ⁹ M. Aurelius Scaurus non sæpe dicebat, sed
olite: Latine vero in primis est eleganter locutus. Quæ
us eadem in ¹⁰ A. Albino bene loquendi fuit. Nam flamen
binus etiam in numero est habitus disertorum. ¹¹ Q. etiam

a Pronunciandum. b præstantissimus. c eo modo, quo decebat tantas viros &
gnitatem consulem.

1. A. Furium] A. Furius Antias poeta
stinus annis ante Christum centum
ruit; ex cujus operibus non pauca
excerpsisse Virgilium ostendit Macro-
bius Saturnalium lib. vi. c. 1.

2. Filium] Q. scilicet Lutatium Catu-
m consulem anno U. C. DCLXXVI. an-
te Christum LXXVII. & censorem anno
CLXXXIX. ante Christum LXX.

3. Q. Metellus] Q. Cæcil. Metellus
anno U. C. DCLV. ante Christum CIX.
M. Silanus consules collega renun-
tati sunt. Metellus fracto (& præliis
ommissis, & urbibus expugnatis) Ju-
rurtha, Numidicæ rege in Africa, Nu-

midici cognomentum adeptus est. Sal-
lustius, Paterculus, &c.

4. M. Silanus] M. Junius Silanus in
consulatu Metelli collega, rem adversus
Cimbros infelicitè gessit. Primus Si-
lanorum consul creatus est. Livius lib.
LXV. &c.

5. M. Aurelius Scaurus] Consulatum
gessit anno U. C. DCLVI. ante Christum
CVIII.

6. A. Albino] A. Posthumio Albino
consule anno U. C. DCLV. ante Chri-
stum XCIX.

7. Q. Cæpio] De quo lib. 1. ad He-
ren. n. 24.

Cæpio,

Cæpio, vir acer, & fortis, cui fortuna belli, crimini: invia populi, calamitati fuit.

136. Tum etiam ¹C. & L. Memmii, fuerunt oratores mediocres, accusatores acres, atque acerbi. Itaque in iudicio capitis multos vocaverunt, pro reis non sæpe dixerunt. ²Sp. Torius satis valuit in populari genere dicendi, is qui ³agrum publicum vitiosa, & inutili lege vectigali levavit. ³M. Marcellus Æterni pater, non ille quidem in patronis, sed & in promptis tamen, & non inexercitatis ad dicendum, fuit, ut filius ejus, P. Lentulus.

137. ⁴L. etiam Cotta, prætorius, in mediocrium oratorum numero, dicendi non ita multum laude processerat, sed de industria, cum verbis, tum etiam ipso sono quasi subrustico prosequabatur, atque imitabatur antiquitatem. Atque ego & in hoc ipso Cotta, & in aliis pluribus, intelligo, me non ita disertos homines & retulisse in oratorum numerum, & relaturum. Est enim propositum colligere eos, qui hoc munere in civitate functi sint, ut tenerent oratorum locum: quorum quidem quæ fuerit ^bascensio, & quam in omnibus rebus difficilis optimi perfectio, atque absolutio, ex eo, quod dicam, existimari potest.

138. Quam multi enim jam oratores commemorati sunt, & quam diu in eorum enumeratione versamur, cum tamen ^cspisse atque vix, ut dudum ad Demosthenem & Hyperidem, sic nunc ad Antonium, Crassamque pervenimus! Nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, & in his primum cum Græcorum gloria Latinè dicendi copiam æquatam.

139. Omnia veniebant ^dAntonio in mentem: eaque

^a Inutili & mala lege lata imminuit vectigalia, qua publicus ager pendere debebat. ^b quasi per gradus progressio. ^c tarde & difficulter. ^d quia erat summa perspicacia prædictus.

¹ C. & L. Memmii] C. Memmius Gallus tribunus plebis an. U. C. DCXLIII. ante Christum CXI. Jugurtham reum pro concione fecit. Sallustius. L. Memmius eundem magistratum gessit quatuor post annis.

² Sp. Torius] Consule lib. 11. de Orat. n. 284. Hujus autem lex inutilis hic dicitur, quia cum pecuniam ex vectigalibus quaesitam plebi viritum divideret, publicum ærarium fraudabat.

³ M. Marcellus] M. Claudius Marcellus pater M. Claudii Marcelli Æterni, & P. Cornelli Lentuli Marcellini, qui ex adoptione nomen habuit.

⁴ L. Cotta] L. Aurelius Cotta quaestor anno U. C. DCXLV. ante Christum C. octavo post anno prætor.

⁵ Antonio] De quo plurima passim in libris de Orat. Consule lib. 1. de Orat. n. 24. & lib. III. n. 10.

in suo quaque loco, ubi plurimum proficere, & valere possent: ut ab imperatore equites, pedites, levis armatura: sic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabantur. Erat memoria summa, nulla meditationis suspicio: imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur: sed ita erat paratus, ut iudices, illo dicente, nonnumquam viderentur non satis parati ad cavendum fuisse.

140. ^b Verba ipsa, non illa quidem elegantissimo sermone: itaque diligenter loquendi laude caruit: neque tamen est admodum ^c inquinatè locutus: ^d sed illa, quæ propriè laus oratoris est in verbis: (nam ipsum Latine loqui, est illud quidem, (ut paullo ante dixi,) in magna laude ponendum: sed ^e non tam sua sponte, quam quod est à plerisque neglectum. Non enim tam præclarum est scire Latine, quam turpe nescire: neque tam id mihi oratoris boni, quam civis Romani proprium videtur:) sed tamen Antonius in verbis ^f eligendis, (^g neque id ipsum tam leporis causa, quam poneris) & collocandis, & ^h comprehensione devinciendis, nihil non ad rationem, & tanquam ad artem dirigebat: verum multo magis ⁱ hoc idem in sententiarum ornamentis, & conformationibus.

141. Quo genere quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus. ¹ *Συμμετα* enim quæ vocant Græci, ea maxime ornant oratorem: earumque non tam in verbis ⁱ pingendis habent pondus, quam in illuminandis sententiis. Sed cum hæc magna in Antonio, tum actio singularis: quæ si partienda est in gestum, atque vocem; gestus erat non verba exprimens, sed cum sententiis congruens: manus, humeri, latera, ² suppositio pedis, status, incessus, omnisque motus cum verbis, sententiisque

^a Quia professioni iudicio valebat. ^b distis, quam adhibebat, non erat elegantissima. ^c negligenter. ^d sed illa laude non caruit, quam propriè merentur oratores in usurpandis verbis, quæ ars sua exigit, aptis scilicet & selectis. ^e non tam per se laudabile est, quam quod est rarum, & à plerisque neglectum. ^f neque tam ad delectandum, quam ad permovendum. ^g periodo alligandis. ^h hoc idem faciebat in sententiarum figuris. ⁱ ornandis.

¹ *Συμμετα* Quas Fabius & recentiores figuras appellavêre, dicuntur à Tullio orationis conformationes, habitus, formæ, lumina, flores, stellæ, & Gr. *οὐκ ἰσχυρὰ*.

² *Suppositio pedis* Debet esse rarior: decet vehementer commotos, ipsaque auditorem movere.

H

consen-

consentiens: vox. ^apermanens, verum subrauca natura: sed hoc vitium huic uni in bonum ^bconvertebat.

142. ^cHabebat enim flebile quiddam ^din quaestionibus, aptumque cum ad fidem faciendam, tum ad misericordiam commovendam: ut verum videretur in hoc illud, quod Demosthenem ferunt ei, qui quaesivisset, quid primum esset in dicendo, actionem: quid secundum, idem, & idem tertium, respondisse. Nulla res magis penetrat in animos, eosque fingit, format, flectit: talesque oratores ^evideri facit, quales ipsi se videri volunt.

143. Huic alii parem esse dicebant, alii anteponebant ^aL. Crassum. Illud quidem certe omnes ita judicabant, neminem esse, ^fqui, horum alterutro patrono, cujusquam ingenium requireret. Equidem, quamquam Antonio tantum tribuo, quantum supra dixi, tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. Erat summa gravitas, erat cum gravitate junctus facetiarum, & urbanitatis oratorius, non ^gscurrilis, lepos. Latine loquendi accurata, & ^hsine molestia diligens elegantia: in differendo mira explicatio: cum de jure civili, cum de aequo & bono disputaretur, argumentorum, & similitudinum copia.

144. Nam, ut Antonius conjectura movenda, aut sedanda suspitione, aut excitanda, incredibilem vim habebat: sic in interpretando, in definiendo, in explicanda aequitate, nihil erat Crasso copiosius: idque cum saepe alias, tum apud centumviros ⁱin M^o Curii causa cognitum est.

145. Ita enim multa tum contra scriptum pro aequo & bono dixit, ut hominem acutissimum, Q. Scævolam, & in jure, in quo illa causa vertebatur, paratissimum, obrueret argumentorum, exemplorumque copia: atque ita tum ab his patronis aequalibus, etiam consularibus, causa illa dicta est, cum uterque ex contraria parte jus civile defenderet, ut eloquentium jurisperitissimus Crassus, jurisperitorum elo-

^a Firma. ^b vertebatur. ^c ipsa vocis raucitas. ^d in rerum capitalium judicium. ^e summos scilicet. ^f qui cum alterutrum sive Antonium, sive Crassum patronum haberet, ad aliquem alium confugeret. ^g mimicus. ^h sine affectatione.

ⁱ L. Crassum. Cujus laudes mirifice extollit Tullius in libris de Oratore. Vide lib. 1. n. 24. & lib. III. n. 6.

^a In M^o Curii causa] De qua in notis

ad lib. 1. de Orat. n. 180. De Scævola autem lib. 1. de Orat. n. 24. & lib. III. de Orat. n. 19.

quentissimus Scævola putaretur: qui quidem cum peracutus esset ad excogitandum, quid in jure, aut in æquo verum esset, aut non esset, tum verbis erat ad rem cum summa brevitate mirabiliter aptus.

146. Quare sit nobis orator in hoc interpretandi explanandique, & differendi genere mirabilis, sic ut simile nihil viderim: in augendo, in ornando, in refellendo^b magis existimator metuendus, quam admirandus orator. Verum ad Crassum revertamur.

147. Tum Brutus, Etsi satis, inquit, mihi videbar habere cognitum Scævolam ex iis rebus, quas audiebam sæpe ex C. Rutilio, quo utebatur propter familiaritatem Scævolæ nostri, tamen ista mihi ejus dicendi tanta laus, nota non erat. Itaque cepi voluptatem, tam ornatum virum, tamque excellens ingenium fuisse in nostra republica.

148. Hic ego, Noli, inquam, Brute, existimare, his duobus quidquam fuisse in nostra civitate præstantius. Nam, ut paullo ante dixi, ^c consultorum alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse, sic in reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses, utrius te malles similiorem. Crassus erat elegantium parcissimus, Scævola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam severitatis fatis: Scævolæ multa in severitate non deerat tamen comitas.

149. ^d Licet omnia hoc modo: sed vereor, ne fingi videantur hæc, ut dicantur à me quodammodo: res se tamen sic habet, cum omnis virtus sit, ut vestra, Brute, ¹ vetus Academia dixit, mediocritas: uterque horum medium quiddam volebat sequi: ² sed ita cadebat, ut alter ex alterius laude partem, uterque autem suam totam haberet.

^a Scævola habeatur à nobis. ^b artii eloquentia peritus iudex magis timendus, quam orator admirabilis. ^c alterum jurisconsultorum eloquentissimum, alterum eloquentium jurisconsultissimum. ^d etsi hæc omnia vera sunt, tamen timeo, &c.

¹ *Vetus Academia*] De vetere, media & nova academia vide notas in lib. 1. de Orat. n. 9.

² *Sed ita cadebat*] Hæc est hujus loci sententia. Virtus in mediocritate posita est. Crassus itaque & Scævola eximii virtutis amatores medium quiddam inter severitatem & comitatem sequi volebant. In severitatem magis

Scævola, in comitatem magis propendebat Crassus: sed ita tamen, ut severitatem suam Crassi comitate leniret Scævola, & Crassus comitatem sibi propriam Scævolæ severitate temperaret. Uterque singulari laude dignus, cum alter ab altero virtutis partem decerpere, & suam integram servare videretur.

150. Tum Brutus, Cum ex tua oratione mihi videor, inquit, bene Crassum, & Scævolam cognovisse, tum de te, & de ^a Ser. Sulpicio cogitans, esse quandam vobis cum illis similitudinem judico. Quonam, inquam, isthuc modo? Quia mihi & tu videris, inquit, tantum juris civilis scire voluisse, quantum satis esset oratori: & Servius eloquentiæ tantum assumpsisse, ut jus civile facile possit tueri: ætatesque vestrae, ut illorum, nihil, aut non fere multum differunt.

151. Et ego, De me, inquam, dicere nihil est necesse: de Servio autem & tu probe dicis, & ego dicam, quod sentio. Non enim facile quem dixerim plus studii, quam illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. Nam & in iisdem exercitationibus ineunte ætate, fuimus; & postea una Rhodum ille etiam profectus est, quo melior esset, & doctior: & inde ut rediit, videtur mihi ^b in secunda arte primus esse maluisse, quam ^c in prima secundus. Atque haud scio, ^d an par principibus esse potuisset, sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longe omnium, non ejusdem modo ætatis, sed eorum etiam, qui fuissent, in jure civili esse princeps.

152. Hic Brutus, ^e Ain'tu? inquit: etiamne Q. Scævolæ Servium nostrum anteponis? Sic enim, inquam, Brute, existimo, juris civilis magnum usum & apud Scævolam, & apud multos fuisse, artem ^f, in hoc uno ^g: ^h quod numquam effecisset ipsius juris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem universam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando; ambigua primum videre, deinde distinguere, postremo habere

^a In scientia juris civilis. ^b in bene dicendi scientia. ^c fortasse equalis esse potuisset primis oratoribus. ^d itane vero hoc dicu? ^e juris civilis. ^f Servio Sulpicio. ^g ex notitia juris nunquam Servius juris ipsius artem assecutus esset, nisi præterea aliam artem didicisset, nempe dialecticam.

¹ Ser. Sulpicio] Ser. Sulpicius Rufus consul anno U. C. DCCLII. ante Christum t. i. cum in causis orandis primum locum, aut pro certo post M. Tullium obtineret, traditur ad consulendum Q. Mucium de re amicis suis pervenisse: cumque eum sibi respondentem de jure Servius parum intellexisset, iterum Quintum interrogasse, & à Q. Mucio responsum esse, nec tamen percepisse: & ita oburgatum esse

à Q. Mucio. Namque eum dixisse, turpe esse patris & nobili & causis orandi, jus, in quo versaretur, ignorare: ea veluti contumelia Servius tractatus, operam de die juri edidit. . . . Cum in legatione petisset, statim ei pop. Rom. pro rostris posuit. . . . Reliquit autem prope centum & octoginta libros. Pomponius de Origine juris.

regulam,

regulam, qua vera & falsa judicarentur, ^a & quæ quibus potius essent, quæque non essent consequentia.

153. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem, ad ea, quæ confuse ab aliis aut respondebantur, aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Recte, inquam, intelligis; sed adjunxit etiam & litterarum scientiam, & loquendi elegantiam, quæ ¹ ex scriptis ejus, quorum similia nulla sunt, facillime perspicere potest.

154. Cumque discendi causa duobus peritissimis ^c operam dedisset, ² L. Lucilio Balbo, ³ C. Aquillio Gallo; Galli, hominis acuti, & exercitati promptam & paratam in agendo, & in respondendo celeritatem subtilitate diligentiaque superavit: Balbi, docti & eruditi hominis in utraque re consideratam tarditatem vicit, expediendis conficiendisque rebus; sic & habet, quod uterque eorum habuit, & explevit, quod utrique defuit.

155. Itaque, ut Crassus mihi videtur sapientius fecisse, quam Scævola: (^d hic enim causas studiose recipiebat, in quibus à Crasso superabatur: ^e illi se consulti nolebat, ne qua in re inferior esset, quam Scævola) sic Servius sapientissimè. Cum enim ^f duæ civiles artes, ac forenses plurimum & laudis haberent, & gratiæ: perfecit, ut ^g altera præstaret omnibus: ex ^h altera tantum assumeret, quantum esset, & ad tuendum jus civile, & ad obtinendam consularem dignitatem satis.

156. Tum Brutus, Ita prorsus, inquit, & antea putabam. Audiavi enim nuper eum studiose, & frequenter, ⁴ Sami, cum

^a Et regulam, qua cognosceretur bona & mala conclusio. ^b politioris litteratura cognitionem. ^c discipulum se tradidisset. ^d Scævola suscipiebat causas perorandas. ^e Crassus nolebat consultoribus de jure respondere. ^f scientia juris civilis & scientia bene dicendi. ^g juris civilis cognitione. ^h eloquentia.

¹ Ex scriptis] Quæ omnia vel injuria temporum, vel majorum incuria perire præter epistolas duas perelegantes, quæ lib. iv. Epistolarum Ciceronis ad Familiares reperiuntur.

² L. Lucilio Balbo] Mucii auditore, ut tradit Pomponius. Floruit annis ante Christum LXXX.

³ C. Aquillio Gallo] Mucii item di-

scipulo equite Romano: quem amplissimis ludibus passim, sed potissimum in oratione pro A. Cæcina, Tullius extollit, & vocat collegam suum, quia simul præturam gessere anno U. C. DCLXXXVII. ante Christum LXXII.

⁴ Sami] Samos triplex est, ut ostendit Ortelius, hæc videtur esse Ionica.

ex eo jus ^a nostrum pontificium, qua ex parte cum jure civili junctum esset, vellem cognoscere, & nunc meum judicium multo magis confirmo testimonio & judicio tuo: simul illud gaudeo, quod & æqualitas vestra, & ¹ pares honorum gradus, & artium, ² studiorumque quasi finitima vicinitas, tantum abest ^b ab obrectatione invidiæ, quæ solet lacerare plerosque, uti ea non modo non ^c exulcerare vestram gratiam, sed etiam ^d conciliare videatur: ^e quali enim te erga illum perspicio, tali illum in te voluntate judicioque cognovi.

157. Itaque doleo & ^f illius consilio, & tua voce populum Rom. carere ³ tam diu: quod cum per se dolendum est, tum multo magis consideranti, ⁴ ad quos ^g ista non translata sint, sed nescio quo pacto devenerint. Hic Atticus, Dixeram, inquit, à principio, de repub. ut sileremus: itaque faciamus: nam si isto modo volumus singulas res desiderare, non modo quærendi, sed ne lugendi quidem finem reperiemus.

158. Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, & institutum ordinem persequamur. Paratus igitur veniebat Crassus, expectabatur, audiebatur: à principio statim, (quod erat apud eum semper accuratum) expectatione dignus videbatur: non multa jactatio corporis, non inclinatio vocis, nulla inambulatio, non crebra suppositio pedis: vehemens, & interdum irata, & plena iusti doloris oratio: multæ & cum gravitate facetiæ: quodque difficile est, idem & perornatus, & perbrevis.

159. Jam in ⁵ altercando invenit parem neminem: versatus est in omni fere genere causarum, maturè in locum

^a Quod pertinet ad nos augures. ^b à concitanda mutua utriusque vestrum invidia. ^c imminuere. ^d augere. ^e quantum, ut video, tu illum amas & asimas, tantum visissem te & amas & asimas. ^f Sulpicii. ^g jui consilii dandi & publice dicendi.

¹ Pares honorum gradus] Cicero & Sulpicius quaestura, ædilitate, prætura & consulatu functi fuerant.

² Studiorumque &c.] Inter eos, qui artem eandem exercent, frequentior est invidia, quam benevolentia; juxta illud Hesiodium

Καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὁ πόθος, καὶ
τὸ πένθος τὸ πρὸς τοῖς φίλοις.

Es figulus figulo infectus est, & fabro faber.

³ Tam diu] Anni jam quatuor erant, ex quo vox Tullii strepitu bellorum civilium oppressa in foro conticebat.

⁴ Ad quos] Cæsarianos vocat, penes quos, victo Pompeio, rerum summa erat.

⁵ Altercando] Altercatio oratio brevis est atque concisa, quæ intentione

aut

principum oratorum venit. ¹ Accusavit C. Carbonem, eloquentissimum hominem, admodum adolescens: summam ingenii non laudem modo, sed etiam admirationem est conatus.

160. ² Defendit postea Liciniam virginem, cum annos XVII natus esset. In ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisque ejus scriptas quasdam partes reliquit. Voluit adolescens ³ in colonia Narbonensi causæ popularis aliquid attingere, eamque coloniam (ut fecit) ipse deducere. Exstat eam legem senior, (ut ita dicam) quam illa ætas ferebat, oratio. Multæ deinde causæ; sed ita ⁴ tacitus tribunatus, nisi in eo magistratu cœnavisset apud præconem Gracchum, idque nobis bis narravisset Lucilius, tribunum plebis sciremus fuisse.

161. Ita prorsus, inquit Brutus: sed ne de Scævola quidem tribunatu quiddam audivisse videor, & eum collegam Crassi credo fuisse. Omnibus quidem aliis, inquam, in magistratibus, sed ^b tribunus anno post fuit, & eoque in rostris assente suavit Serviliam legem Crassus. Nam censuram sine Scævola gessit: eum enim magistratum nemo umquam Scævarum petivit. Sed hæc Crassi cum edita oratio est, quam sæpe legisse certo scio, quatuor & triginta tum habebat annos, totidemque annis mihi ætate præstabat. ⁵ His enim Crass. eam legem suavit, quibus nati sumus, cum ^d ipse esset Q. Cæpione Cos. natus, & C. Lælio, triennio ^e ipso minor, quam Antonius: quod idcirco posui, ut, dicendi Latine prima maturitas in qua ætate exstitisset, posset notari:

^a Obscurus. ^b Crassus. ^c & Scævola tribuno plebis. ^d Crassus. ^e integro.

de depulsione constet, interrogandoque respondendo fiat. Maximum ingenium ac solertiam desiderat. Ad Cicilianum lib. vi. cap. 5.

¹ Accusavit] L. Crassus annos natus annis & viginti C. Papirium Carbonem Gracchanæ conjurationis reum accusavit, & convictum à judicibus damnari compulsi anno U. C. DCXXXV. ante Christum CXIX.

² Defendit] Anno U. C. DCXLI. ante Christum CXIII. Licinia Vestalis incedere postulata, causam ejus perorante Licinio Crasso, primum absoluta, deinde à Cassio Longino prætoris in ju-

dicium revocata & damnata est. Epitome Livii lib. LXIII.

³ In colonia Narbonensi] Vide lib. II. de Orat. n. 223.

⁴ Tacitus Tribunatus] Q. Mucius Scævola tribunus plebis anno U. C. DCXLVIII. ante Christum CVI. quo natus est Cicero tertio nonas Januariæ, quem diem natalem suum appellat lib. VII. ad Atticum epist. 5.

⁵ His enim consulibus] C. Attilio Ser-rano & Q. Servilio Cæpione Q. F.

⁶ Q. Cæpione] Q. Servilio Cn. F. Cæpione & C. Lælio Sapiente Coss. anno U. C. DCXIV. ante Christum CXL.

& intelligeretur jam ad summum pæne esse perductam, ut eò nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui à philosophia, à jure civili, ab historia fuisset instructor.

162. Erit, inquit M. Brutus, aut jam est iste, quem exspectas? Nescio, inquam. Sed est etiam L. Crassi^a in consulatu, ^a pro Q. Capione, defensione juncta, ^b non brevis, ut laudatio: ut oratio autem, brevis, postrema censoris oratio, qua anno duodequingagesimo usus est. In his ^c omnibus inest quidam sine ullo fuce veritatis color: quinetiam comprehensio, & ambitus ille verborum (si sic periodum appellari placet) erat apud illum contractus, & brevis, & in membra quedam, quæ ~~nam~~ Græci vocant, dispertiebat orationem lubentius.

163. Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, vellem aliquid Antonio, præter illum de ratione dicendi sane exllem libellum, plura Crasso libuisset scribere. Cum enim omnibus memoriam suam etiam ^d disciplinam dicendi, nobis reliquissent. Nam Scævolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quæ reliquit, habemus cognitam.

164. Et ego, Mihi quidem à pueritia quasi magister fuit, inquam, ^e illa in legem Capionis oratio: in qua & ædioritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur: & invidia concitatur in judicium, & in accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. Multa in illa oratione graviter, multa leniter, multa asperè, multa facerè dicta sunt: plura etiam dicta, quam scripta, quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis intelligi potest. Ipsa illa censoria contra ² Cn. Domitium collegam non est oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paullo plenius: nulla est enim altercatio clamoribus umquam habita majoribus. Et vero fuit in hoc & popularis dictio excellens.

^a Tum consulis oratio pro Q. Capione. ^b non ea brevitate, qua solet esse laudatio, sed ut oratio, brevis est illa postrema oratio, quam habuit censor annos naqus quadraginta ætate. ^c Crassi orationibus. ^d artem eloquentia. ^e L. Crassi oratio pro leg. Servilia, qua senatoribus judicia communicabantur cum equitibus Romanis.

¹ Pro Q. Capione] Vide lib. 1. Heren. n. 24.

² Cn. Domitium] Consule lib. 11. de Oral. n. 45.

165. Antonii genus dicendi multo aptius judiciis, quam concionibus. Hoc loco ipsum Domitium non relinquo: nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen ^apono satis in eo fuisse orationis, atque ingenii, quo & magistratus personam, & consularem dignitatem ^btueretur: quod idem de ^cC. Cœlio dixerim, ^cindustriam in eo summam fuisse, summasque virtutes, eloquentiæ tantum, ^dquod esset in rebus privatis, amicis ejus, in repub. ipsius dignitati satis.

166. Eodem tempore ^eM. Herennius in mediocribus oratoribus Latine & diligenter loquentibus numeratus est, qui tamen summa nobilitate hominem, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia L. Philippum in consulari petitione superavit. Eodem tempore ^fC. Clodius, etsi propter summam nobilitatem, & singularem potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiæ quandam mediocritatem afferebat.

167. Ejusdem fere temporis fuit eques Romanus ^gC. Titius, qui meo judicio, eo pervenisse videtur, quo potuit fere Latinus orator sine Græcis litteris, & sine multo usu pervenire. Hujus orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut pæne Attico stilo ^hscriptæ esse videantur. Easdem argutias in tragœdias satis quidem ille acutè, sed parum ⁱtragicè transtulit. Quem studebat imitari ^jL. Afranius poëta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam, ut scitis, disertus.

168. Fuit etiam ^kQ. Rubrius Varro, qui à senatu hostis cum C. Mario judicatus est, acer, & vehemens accusator. In eo genere sane probabilis, doctus autem Græcis litteris, pro-

^a Judico. ^b sustineret. ^c studium & contentionem. ^d quantum sufficiebat ad quendas res domesticas, amicos & temp. ^e qui elegantissimus est. ^f graviter.

¹ C. Cælio] C. Cælius Calvus nulla majorum commendatione maximos honores adeptus est, quæsturam anno U. C. DCXLII. ante Christum CXII. alios subinde magistratus ac denique consulatum anno U. C. DCLX. ante Christum XCIV.

² M. Herennius] Decursis cæterorum magistratuum gradibus ad consulatum homo novus pervenit anno U. C. DCLXI. ante Christum XCIII.

³ C. Clodius] C. Clodius Appius Pal-

cher consul fuit anno U. C. DCLXII. ante Christum XCII.

⁴ C. Titius] De quo scriptum nihil veterum in monumentis reperimus.

⁵ L. Afranius] Cujus fabularum fragmenta non nisi apud veteres grammaticos reperiuntur.

⁶ Q. Rubrius Varro] Tribunus plebis anno U. C. DCLXIII. ante Christum XCI. hostis postea à senatu cum Mario & aliis undecim senatoribus judicatus est.

& intelligeretur jam ad summum pæne esse perductam, ut ed nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui à philosophia, à jure civili, ab historia fuisset instructor.

162. Erit, inquit M. Brutus, aut jam est iste, quem exspectas? Nescio, inquam. Sed est etiam L. Crassi^a in consulatu, ^b pro Q. Capione, defensione juncta, ^b non brevis, ut laudatio: ut oratio autem, brevis, postrema censoris oratio, qua anno duodequingagesimo usus est. In his ^c omnibus inest quidam sine ullo fuce veritatis color: quinetiam comprehensio, & ambitus ille verborum (si sic periodum appellari placet) erat apud illum contractus, & brevis, & in membra quædam, quæ ^d Græci vocant, dispartiebat orationem lubentius.

163. Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, vellem aliquid Antonio præter illum de ratione dicendi sane exillem libellum, plura Crasso libuisset scribere. Cum enim omnibus memoriam futurum etiam ^e disciplinam dicendi, nobis reliquissent. Nam Scævolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quæ reliquit, habemus cognitam.

164. Et ego, Mihi quidem à pueritia quasi magister fuit, inquam, ^e illa in legem Capionis oratio: in qua & auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur: & invidia concitatur in judicium, & in accusatorum factionem contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. Multa in illa oratione graviter, multa leniter, multa aspèctum, multa facerè dicta sunt: plura etiam dicta, quam scripta, quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis intelligi potest. Ipsa illa censoria contra ² Cn. Domitium collegam non est oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paullo plenius: nulla est enim altercatio clamoribus umquam habita majoribus. Et vero fuit in hoc & popularis dictio excellens.

^a Tum consultu oratio pro Q. Capione. ^b non ea brevitate, qua solet esse laudatio, sed ut oratio, brevis est illa postrema oratio, quam habuit censor annos natus quadraginta ætate. ^c Crassi orationibus. ^d artem eloquentia. ^e L. Crassi oratio pro leg. Servilia, qua senatoribus judicia communicabantur cum equitibus Romanis.

¹ Pro Q. Capione] Vide lib. 1. Heren. n. 24.

² Cn. Domitium] Consule lib. 11. Orat. n. 45.

165. Antonii genus dicendi multo aptius judiciis, quam concionibus. Hoc loco ipsum Domitium non relinquo: nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen ^apono satis in eo fuisse orationis, atque ingenii, quo & magistratus personam, & consularem dignitatem ^btueretur: quod idem de ^cC. Cœlio dixerim, ^dindustriam in eo summam fuisse, summasque virtutes, eloquentiæ tantum, ^equod esset in rebus privatis, amicis ejus, in repub. ipsius dignitati satis.

166. Eodem tempore ²M. Herennius in mediocribus orationibus Latine & diligenter loquentibus numeratus est, qui tamen summa nobilitate hominem, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia L. Philippum in consulari petitione superavit. Eodem tempore ³C. Clodius, etsi propter summam nobilitatem, & singularem potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiæ quandam mediocritatem afferebat.

167. Eiusdem fere temporis fuit eques Romanus ⁴C. Titius, qui meo judicio, eo pervenisse videtur, quo potuit esse Latinus orator sine Græcis litteris, & sine multo usu pervenire. Hujus orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut pæne Attico stilo scriptæ esse videantur. Easdem argutias in tragœdias satis quidem ille acutè, sed parum ^ftragicè transtulit. Quem studebat imitari ⁵L. Afranius poëta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam, ut scitis, disertus.

168. Fuit etiam ⁶Q. Rubrius Varro, qui à senatu hostis cum C. Mario judicatus est, acer, & vehemens accusator. In eo genere sane probabilis, doctus autem Græcis litteris, pro-

^a Judicio. ^b sustineret. ^c studium & contentionem. ^d quantum sufficiebat ad tuendas res domesticas, amicos & temp. ^e qui elegantissimus est. ^f graviter.

¹ C. Cælio] C. Cælius Calvus nulla majorum commendatione maximos honores adeptus est, quaesturam anno U. C. DCLXII. ante Christum CXII. alios subinde magistratus ac denique consulatum anno U. C. DCLX. ante Christum XCIV.

² M. Herennius] Decursis cæterorum magistratuum gradibus ad consulatum homo novus pervenit anno U. C. DCLXI. ante Christum XCIII.

³ C. Clodius] C. Clodius Appius Pal-

cher consul fuit anno U. C. DCLXII. ante Christum XCII.

⁴ C. Titius] De quo scriptum nihil veterum in monumentis reperimus.

⁵ L. Afranius] Cujus fabularum fragmenta non nisi apud veteres grammaticos reperiuntur.

⁶ Q. Rubrius Varro] Tribunus plebis anno U. C. DCLXIII. ante Christum XCI. hostis postea à senatu cum Mario & aliis undecim senatoribus judicatus est.

pinquus noster, factus ad dicendum, ¹ M. Grati dius M. Antonii per familiaris: cuius præfectus cum esset in Cilicia, est interfectus: qui accusavit C. Fimbriam, M. Marii Grati diani pater.

169. Atque etiam apud ² socios & Latinos oratores habiti sunt Q. Vettius Vettianus, è ³ Marfis, quem ipse cognovi, prudens vir, & in dicendo brevis: ⁴ Q. & D. Valerii Sorani, vicini, & familiares mei, non tam in dicendo admirabiles, quam docti & Græcis litteris & Latinis: C. Rusticellus ⁵ Bononiensis, is quidem & exercitatus, & natura volubilis. Omnium autem eloquentissimus extra hanc urbem ⁶ T. Betucius Barrus Asculanus, cuius sunt aliquot orationes Asculi habitæ: illa Romæ contra Cæpionem, nobilis sane, cui orationi Cæpionis ore respondit ⁷ Ælius: qui scripsitavit orationes multas, orator ipse numquam fuit.

170. Apud majores autem nostros video disertissimum habitum ex Latio L. Papirium ⁸ Fregellanum, ⁹ Ti. Gracchi, P. F. fere ætate: ejus etiam oratio est pro Fregellanis, coloniisque Latinis, habita in senatu. Tum Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis istis externis quasi oratoribus? Quid censes, inquam ^a, nisi idem, quod ^b urbanis, præter unum, quod ^c non est eorum urbanitate quadam quasi colorata oratio?

171. Et Brutus, ^d Qui est, inquit, iste tandem urbanitatis color? Nescio, inquam: tantum esse quendam scio. Id tu,

a Tribuendum. b in, qui in urbe Roma floruerunt. c in eorum oratione non reperitur elegantia Romana. d quam est ista propria Romanorum elegantia?

1 M. Grati dius] Arpinas, homo popularis ac seditiosus. Hujus soror Grati dia Ciceronis avo nupsit, quod ipse Tullius III. de legibus refert. Hinc vocat eum propinquum suum.

2 Socios & Latinos] Latini Latium, socii cæteras Italice regiones incolebant.

3 E Marfis] Oriundus è Marfis Italice populis, quos & Tuscos appellari tradit Isidorus.

4 Q. & D. Valerii Sorani] Q. Valerium Soranum togatorum ætatis suæ litteratissimum refert apud Ciceronem L. Crassus. Fuit item, ut auctor est Plutarchus in Pompeio, philosophus insignis; de violenta ejus morte consentiunt historici, de modo & causa dissentiunt. Illi porro Valerii Sorani di-

cuntur à Sora Latii urbe & colonia, quæ etiamnum vetus nomen retinet.

5 Bononiensis] E Bononia urbe Gallicæ Togatæ, nunc Boulogne.

6 T. Betucius] Quæstor anno U. C. DCLXXXVI, ante Christum LXXXVIII. Oriundus ex Ascolo Picenorum oppido, quod hodie dicitur Ascoli.

7 Ælius] Videtur is esse, quem in Academicis ad Varronem Tullius ait peritum philosophiæ Stoicæ.

8 Fregellanum] Oriundum ex Fregellis, illustri Volscorum urbe in Latio, in cuius ruinis extructum est castrum Ceperano.

9 Ti. Gracchi] Tib. Sempronius Gracchus Publii filius, Gracchorum pater, qui seditionibus remp. perturbavit.

Brute,

Brute, jam intelliges, cum in ¹ Galliam veneris: audies tu quidem etiam verba quædam non ^a trita Romæ: sed hæc mutari, dediscique possunt. Illud est majus: quod ^b in vobis nostrorum oratorum recinit quiddam, & resonat urbanus: nec hoc in oratoribus modo apparet, sed etiam in cæteris.

172. Ego memini T. Tincam ² Placentinum, hominem facetissimum, cum familiari nostro Q. Gratio præcone ^c diacitate certare. ^d Eon', inquit Brutus, de quo multa Lucius? Isto ipso: sed Tincam non minus multa ridiculè dicentem Granius ^e obreuebat nescio quo sapore vernaculo: ut ego jam non mirer, illud ³ Theophrasto accidisse, quod dicitur, cum percunctaretur ex anicula quadam, quanti aliquid venderet: & respondisset illa, atque addidisset, ^f *Hospes, non pote minoris*: tulisse eum moleste, se non effugere hominis speciem, cum ^g ætatem ageret Athenis, optimèque loqueretur. Omnino sic (ut opinor) in nostris est quidam ^h urbanorum, sicut ille Atticorum sonus: sed domum redeamus, ubi est, ad nostros revertamur.

173. Duobus igitur summis, Crasso & Antonio, ⁴ L. Philippus ⁵ proximus accedebat, sed longo intervallo, tamen proximus. Itaque eum, ⁱ etsi nemo intercedebat, qui se illi anteferebat, neque secundum tamen, neque tertium dixerim. Nec enim in ^k quadrigis eum secundum numeraverim, aut tertium, qui vix ^l è carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit: nec in oratoribus, qui tantum absit à primo, vix ut in eodem curriculo esse videatur: sed tamen erant ea in Philippo, quæ, qui sine comparatione illorum

^a Ustrata. ^b in vocabulis pronunciandis plus habent concinnitatis oratores Romani, ^c joci ac facetiæ. ^d an illo? ^e superabat nativa quadam comitate. ^f hospes, non est viliori pretio vendi. ^g viveret. ^h eorum, qui Roma versantur. ⁱ etsi nullus orator erat inter Philippum & duos illos præstantissimos. ^k quadrigarum curriculo. ^l ex loco, unde cursus initium.

¹ Galliam] Citeriorem nimirum, quæ hodie Longobardia dicitur, La Lombardie.

² Placentinum] Oriundum ex Placentia urbe Gallie Togate in Italia. Plaisance.

³ Theophrasto] Vide lib. I. de Invent. n. 61.

⁴ L. Philippus] L. Marcius Philippus

consul anno U. C. DCLXIII. ante Christum xci. De quo jam nonnulla diximus lib. I. de Orat. n. 24. & lib. III. n. 4.

⁵ Proximus] Quem locum poetarum princeps expressit V. Æneid.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo

Insequitur Silius.

I 2

spectaret,

spectaret, satis magna diceret: summa libertas in oratione, ^a multæ facetiæ: satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententiis: erat etiam in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, in altercando cum aliquo aculeo, & maledicto facetus.

174. Horum ætati prope conjunctus ¹ L. Gellius non tam ^b vendibilis orator, quam ^c ut nescires, quid ei deesset. Nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, ^d nec Romanarum rerum immemor, & verbis solutus satis: sed in magnos oratores inciderat ejus ætas: multam tamen operam amicis, & utilem præbuit: atque ita diu vixit, ^e ut multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis versaretur.

175. Iisdem fere temporibus ² D. Brutus, is, qui Cos. cum Mamerco fuit, homo & Græcis doctus litteris, & Latinis. Dicebat etiam ³ L. Scipio non imperitè, ⁴ Cneusque Pompeius Sex. F. aliquem numerum obtinebat. Nam Sex. frater ejus præstantissimum ingenium contulerat ad summam juris civilis, & ad perfectam geometriæ, & rerum Stoicarum scientiam. Item in jure & ante hos M. Brutus, & paullo post eum ⁵ C. Bilienus, homo per se magnus, prope similitudine summus evaserat, qui Cos. factus esset, nisi in Marianos consulatus, & ^f in eas petitionis angustias incidisset.

176. ⁶ Cn. autem Octavii eloquentia, quæ fuerat ante

^a Plurimus lepos. ^b probabilis. ^c ita comparatus, ut vix reperire posses, quid ei deesset. ^d nec deerat memoria ad res Romanæ complectendas, & ejus oratio satis erit profuens. ^e ut aequalis esset oratoribus multarum ætatum. ^f incidisset in ea tempora, quibus frustra consulatum ambibant, cum Marius potentior eum sapissime sibi vindicaret.

¹ L. Gellius] L. Gellius Poplicola omnibus honoribus, inquit Valerius Maximus lib. v. cap. 9. ad censuram usque defunctus est. Consulatum gessit anno U. C. DCLXXXII, ante Christum LXXII.

² D. Brutus] Consul cum Mamerco anno U. C. DCLXXVII. ante Christum LXXVII.

³ L. Scipio] L. Cornelius Scipio Asiaticus & C. Junius Norbanus consules anno U. C. DCLXXI, ante Christum LXXXIII.

⁴ Cn. Pompeius] Cn. Pompeius Strabo Sextri filius, Magni pater, ordine magistratus amplissimos adeptus ad consulatum pervenit, & de Alculanis Pi-

centibusque triumphavit anno U. C. DCLXY, ante Christum LXXXIX. Quanta ejus in filium populi charitas, tanta in hunc fuit invidia. Fulmine percussus obiit, cumque cadaver efferretur, populus vi facta è lecto detractum omni contumelia affecit. Plutarch. in Pompeio.

⁵ C. Bilienus] An potius C. Annius Bellienus, qui prætura functus est anno U. C. DCLXVIII, ante Christum CVI?

⁶ Cn. Octavii] Qui consul anno U. C. DCLXVII, ante Christum LXXXVII ex urbe collegam Cinnam ejecit, à quo mox redeunte occisus est. Plutarchus, Appianus, &c.

consulatum

consulatum ignorata, in consulatu multis concionibus est vehementer probata. Sed ab eis, qui tantum in ¹ dicentium numero, non in oratorum fuerunt, jam ad oratores revertimur. Censeo, inquit Atticus: eloquentes enim videbare, non ² sedulos velle conquirere.

177. Festivitate igitur, & facetiis, inquam, ³ C. Julius, F. & superioribus, & æqualibus suis omnibus præstitit, oratorque fuit minimè ille quidem vehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore, nemo suavitate ^b conditior. Sunt ejus aliquot orationes, ex quibus, sicut ex ejusdem tragediis, lenitas ejus sine ^c nervis perspicui potest.

178. Ejus æqualis ³ P. Cethegus, ^d cui de repub. satis supereditabat oratio: totam enim tenebat eam, penitusque ignorat. Itaque in senatu ^e consularium auctoritatem assequebatur: sed in causis publicis nihil, in privatis satis ^f verator videbatur. Erat in privatis causis ⁴ Q. Lucretius Vispillo, & acutus, & jurisperitus. ⁵ Nam Aphilia, aptior concionibus, quam judiciis. Prudens etiam ⁶ T. Annius Velina, & ^g in ejus generis causis orator sane tolerabilis. In eodem genere causarum multum erat ⁷ T. Juventius, nimis ille quidem lentus in dicendo, & pæne frigidus: sed & callidus, & in capiendo adversario versutus, & præterea nec indoctus, & magna cum juris civilis intelligentia.

179. Cujus auditor ⁸ P. Orbis, meus fere æqualis, in dicendo non nimis exercitatus, in jure autem civili non inferior, quam magister fuit. Nam ⁹ T. Aufidius, qui vixit

^a Bene dicendi studiosus. ^b elegantior. ^c robore. ^d qui de rep. satis facile & copiose dicebat. ^e auctoritate par erat viris consularibus. ^f callidus. ^g in concionibus.

¹ Dicentium] Dicentes sunt, qui natiæ prædiis destituti laborem & industriam ad bene dicendum adhibent: oratores, qui ingenio & arte eloquentiam assecuti sunt.

² C. Julius] De quo sæpius in libris de Oratore: Qua morte sublatus fuerit, narratur lib. III. n. 10.

³ P. Cethegus] P. Cornelius Cethegus prætor anno U. C. DCLIX, ante Christum LXXXV.

⁴ Q. Lucretius Vispillo] Is fortasse, prætor anno U. C. DCLII, ante Christum cii. & quinto post anno tribunus plebis.

⁵ Nam Aphilia] Legunt alii *Aphilia*

Lucretio, de quo epitome Livii lib. LXXXVIII. Alii *Ofella* Lucretio, cujus meminit Paterculus. Divinant alii *Ofilius*, quem inter jurisconsultos recenset Pomponius.

⁶ T. Annius] Ex tribu Velina. Velina Romæ collis editior.

⁷ T. Juventius] T. Juventius Thalna quæstor anno U. C. DCLII, ante Christum cii. ac quinto post anno tribunus plebis.

⁸ P. Orbis] Proconsul Asiam sortitus obtinuit anno U. C. DCXCI, ante Christum LXIII.

⁹ T. Aufidius] Frater M. Virgilii, sed tantum ex eadem matre, quæ, ut censet

ad summam senectutem, volebat esse similis horum, eratque & bonus vir, & innocens, sed dicebat^a parum. Nec sane plus frater ejus¹ M. Virgilius, qui tribunus pl. L. Syllæ imperatori^b diem dixit. Ejus collega² P. Magius, in dicendo paullo tamen copiosior.

180. Sed omnium oratorum, five³ rabularum, qui & plane indocti, aut inurbani, aut rustici etiam fuerunt, quos quidem ego cognoverim, solutissimum in dicendo, & acutissimum judico nostri ordinis^c ⁴Q. Sertorium, equestris⁵ C. Gorgonium. Fuit etiam facilis, & expeditus ad dicendum, & vitæ splendore multo, & ingenio sane probabilis. ⁶T. Junius, L. filius, tribunitius, quo accusante P. Sextius pr. designatus, damnatus est ambitus. Is processisset honoribus longius, nisi semper infirma, atque etiam ægra valetudine fuisset.

181. Atque ego præclare intelligo, me in eorum commemoratione versari, qui nec habiti sint oratores, neque fuerint, præteririque à me⁷ aliquot ex veteribus, commemoratione, aut laude dignos: sed hoc quidem ignoratione. Quid enim est superioris ætatis, quod scribi possit de iis

^a Raro. ^b in jui vocavit. ^c senatorii, in quem ex equestri ordine cooptatus fuerat Tullius.

cenfer Pighius, Aufidium & Virgilium maritos habuerat, & ex utrisque filios, quæstor fuit anno U. C. DCLXX, ante Christum LXXXIV. ac septimo post anno ædilis plebis.

¹ M. Virgilius] Cinnæ factioni addictus, L. Syllæ infensus, tribunus plebis anno U. C. DCLXVII. ante Christum CLXXXVII. Eum Plutarchus in Syllæ Verginium appellat.

² P. Magius] P. Magius Chilo in tribunatu Virgilio collega.

³ Rabularum] Rabulæ sunt advocati seu patroni causarum: id nominis alii derivant à rabie, ut Nonius: alii, ut Festus, à ravi, quod caufidici pugnaciter loquentes vocem habeant raucam & parum liquidam: alii denique à radendo, quod parati sint ad quodlibet radendum & auferendum.

⁴ Q. Sertorium] Hic in causis dicendis satis versatus, cum ex eloquentia nonnullas opes collegisset, animum ad res bellicas transtulit vir prudens &

audax. Marianas partes secutus, Syllæ in Urbem redeunte, fugit in Hispaniam, ibique dux Lusitanorum decessit bellum aliquot annos sustinuit. Attrivit variis præliis quatuor Romanorum duces contra se missos. A Perpenna proditore invitatus ad convivium trucidatus est. Anno U. C. DCLXXX ante Christum LXXXIII. Plutarchus, &

⁵ C. Gorgonium] De quo nihil in antiquorum scriptis occurrit nobis.

⁶ T. Junius] Tribunus plebis anno U. C. DCLII, ante Christum CII. anno sequenti P. Sextium prætorem designatum ambitus accusavit, & effecit, ut damnaretur.

⁷ Aliquot ex veteribus] Prætermisit P. Sempronium Tuditanum consulem anno U. C. DL, ante Christum CCII. qui (ut narrat Livius sub initium lib. xxx.) facundissimus habebatur, seu causæ oranda, seu in senatu & ad populum suadendi ac dissuadendi locus esset, juris peritissimus.

de quibus nulla monumenta loquuntur, nec aliorum, nec
eorum? De iis autem, quos ipsi vidimus, neminem fere
intermittimus eorum, quos aliquando dicentes vidimus.

182. Volo enim sciri, in tanta, & tam vetere repub.
maximis præmiis eloquentiæ propositis, omnes cupisse di-
cere, non plurimos ausos esse, potuisse paucos. Ego tamen
de unoquoque dicam, ut intelligi possit, quem existimem
amatorem, quem oratorem fuisse. Iisdem fere temporibus,
etate inferiores paullo quam Julius, sed æquales propemo-
dum fuerunt ¹ C. Cotta, P. Sulpicius, ² Q. Varius, Cn. Pom-
ponius, C. Curio, L. Fufius, M. Drusus, P. Antistius, nec
ita ætate uberior oratorum foetus fuit.

183. Ex his Cotta & Sulpicius cum meo iudicio, tum
omnium, facile primas tulerunt. Hic Atticus, Quomodo istuc
dictum, inquit, cum tuo iudicio, tum omnium? semperne
oratore probando, aut improbando vulgi iudicium cum
intelligentium iudicio congruit? An alii probantur à multi-
tudine, alii autem ab iis, qui intelligunt? Recte requiris, in-
quam, Attice: sed audies ex me fortasse, quod non omnes
probent.

184. An tu, inquit, id laboras, si huic modo Bruto pro-
baturus es? Planè, inquam, Attice, disputationem hanc de
oratore probando aut improbando multo malim tibi & Bruto
placere: eloquentiam autem meam populo probari velim.
Nem enim necesse est, qui ita dicat, ut à multitudine probetur,
eandem doctis probari. Nam, quid in dicendo rectum sit,
ut pravum, ego iudicabo, si modo is sum, qui id possim,
ut sciam iudicare: qualis vero sit orator, ex eo, quod is
dicendo efficiet, poterit intelligi.

185. Tria sunt enim (ut quidem ego sentio) quæ sint ef-
ficienda dicendo: ut doceatur is, apud quem dicetur, ut
delectetur, ut moveatur vehementius. Quibus virtutibus
oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator
aut non assequatur hæc, aut etiam in his labatur, & cadat,
artifex aliquis iudicabit. Efficiatur autem ab oratore, necne,

^a *Qui callet artem eloquentia.*

[C. Cotta] Hunc & P. Sulpicium
libris de Oratore loquentes indu-
cit. De Cotta diximus lib. 1. de Orat.

n. 25. De Sulpicio lib. 1. Herenn. n. 25.

² *Q. Varius, &c.*] De quibus infe-
rius dicitur n. 221.

ut

ut ii, qui audiunt, ita afficiantur, ut orator velit: vulgi sensu, & populari approbatione judicari solet. Itaque nunquam de bono oratore, aut non bono, doctis hominibus cum populo dissensio fuit.

186. An censes, dum illi vigerunt, quos ante dixi, eosdem gradus oratorum vulgi iudicio, & doctorum fuisse? De populo si quem ita rogavisses, Quis est in hac civitate eloquentissimus? In Antonio & Crasso aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. Nemone Philippum, tam suavem oratorem, tam gravem, tam facetum, his anteferebat quem nosmetipsi, ^a qui hæc arte aliqua volumus expendere proximum illis fuisse diximus? Nemo profecto. Id enim ipsum est summi oratoris, summum oratorem populo videre.

187. Quare tibicen ¹ Antigenidas dixerit discipulo ^b canenti fringenti ad populum, ² *Mihi cane, & Musis*: ego huic Bruto ^c dicenti, ut solet, apud multitudinem, ³ *Mihi cane, & populo*, mi Brute, dixerim: ^d ut, qui audient, quid efficiatur ego etiam cur id efficiatur, intelligam. ^e Credit iis, quæ dicuntur, qui audit oratorem: vera putat, assentitur, probat ^f fidem facit oratio.

188. Tu ^g artifex, quid quæris amplius? delectatur audiens multitudo, & ^h ducitur oratione, & quasi voluptate quadam perfunditur. Quid habes, quod ⁱ disputes? gaudet, dolet, ridet, plorat, favet, odit, contemnit, invidet, ad misericordiam inducitur, ^k ad pudendum, ad pigendum, irascitur, miratur, sperat, timet: hæc perinde accidunt, ut eorum, qui adsunt, mentes verbis, & sententiis, & actionibus tractantur. Quid est, quod expectetur docti alicujus sententia?

^a Qui de illis oratoribus iudicium ferimus juxta artis oratoria leges. ^b parum liciter populo se approbanti. ^c eo modo dicenti, quo solet dicere. ^d ut audientes sentiant se doceri & commoveri, ego peritus artis oratoriae intelligam, cur id faciat & auditor persuadetur iis, quæ dicuntur. ^e oratio persuadet. ^f quid vis amplius? ^g quid vis amplius? ^h afficitur. ⁱ contendat ad perfectam eloquentiam opus est eruditi iudicio. ^k ad pudorem, ad penitentiam alicujus facti.

¹ Antigenidas] Thebanus musicus, Alcibiadae imperatoris temporibus claruit, annis ante Christum fere cccc. Gellius lib. xv. cap. 17. Suidas, &c.

² Mihi cane & Musis] Sententia est: Siquidem tibi canenti plebs ignara non plaudit; non plebi, sed mihi & Musis cane, quorum erudito suffragio laude-

ris. Hinc sibi canere in proverbio abiit, cum quis facit quippiam, non ut alieno, sed ut suo genio indulget.

³ Mihi cane & populo] Sic dicas, non modo mihi doctisque orationis existimatoribus facias satis, sed etiam ipsi multitudini approberis.

tie? Quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est: denique hoc specimen est popularis iudicii, in quo numquam fuit populo cum doctis, intelligentibusque consensio.

189. Cum multi essent oratores in vario genere dicendi, quis umquam ex his excellere iudicatus est vulgi iudicio, qui non idem à doctis probaretur. Quando autem dubium fuisse apud patres nostros, ^a eligendi cui patroni daretur optio, an aut Antonium optaret, aut Crassum? Aderant multi: ^b tamen utrum de his potius, dubitasset aliquis: quin iterum, nemo. Quid adolescentibus nobis, cum esset Cotta, Hortensius, num quis, cui quidem eligendi potestas esset, nemquam his anteponebat?

190. Tum Brutus, quid tu, inquit, quæris alios? de te so nonne, quid optarent ^c rei, quid ipse Hortensius iudicasset, videbamus? qui ^d cum partiretur tecum causas, (sæpe enim interfui) perorandi locum, ^e ubi plurimum pollet oratio, semper tibi relinquebat. Faciebat ille quidem, inquam: mihi, benevolentia, credo, ductus, tribuebat omnia. Sed ego, quæ de me populi sit opinio, nescio: de reliquis hoc firmo, Qui vulgi opinione disertissimi habiti sint, eosdem intelligentium quoque iudicio fuisse probatissimos.

191. Nec enim posset idem ^e Demosthenes dicere, quod dixisse ^a Antimachum Clarium poetam ferunt, qui cum convocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod novistis,

^a Quis is, cui daretur potestas eligendi patroni, optaret aut Antonium aut Crassum? si cui propositi fuissent reliqui oratores, habisset incertus, quem præcipue eligeret: omnibus simul propositis, nemo dubitasset eligere aut Antonium aut Crassum. ^c illi orationum res agebatur. ^d ubi præcipua pars est orationis propter affectus commovendos. ^e Orator aliquis præstantissimus, qualis fuit Demosthenes.

^a Cum partiretur] Veterum Romanorum consuetudinem observa. Uni cause perorandæ plures adhibebantur oratores, quorum aliis exordium, aliis illa pars orationis, eloquentissimo plerumque consociendus erat & pronuntiandus epilogus. Quod ipsum apertius tribuit & improbat inferius n. 207. &c. defenderunt Scaurum, inquit Alconius, & patroni, cum ad id tempus raro quilibet pluribus quam quatuor uteretur: post bella civilia ante legem Juliam duodenos patronos esse perventum.

² Antimachum] Antimachus Colophonius dicitur hic Clarius à Claro Colophoniorum urbe; in eo, si credimus Fabio lib. x. c. 1. Vis & gravitas & minime vulgare eloquendi genus habet laudem. Sed quamvis ei secundas fere grammaticorum consensus deferat, & affectibus & jucunditate & dispositione & omnino arte deficitur, ut plane manifesto appareat, quanto sit aliud proximum esse, aliud secundum. Thebaidem spissum opus scripsit. Suidas, &c.

volumen suum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquissent, *Legam*, inquit, *nihilominus: Plato enim mihi unus instar est^a omnium millium*: & recte. Poëma enim reconditum, paucorum approbatione^a; oratio^b popularis, ad sensum vulgi debet moveri. At, si eundem hunc Platonem unum auditorem haberet Demosthenes, cum esset relictus à cæteris, verbum facere non posset.

192. Quid tu, Brute, posses, si te, ut Curionem quondam, concio reliquisset? Ego vero, inquit ille, ut me tibi indicem, in eis etiam causis, in quibus omnis res nobis cum iudicibus est, non cum populo, tamen si à^c corona relictus sim, non queam dicere. Ita se, inquam, res habet. Ut, si tibiæ inflatæ non referant sonum, abjiciendas eas sibi tibi cen putet: sic oratori populi aures tanquam tibiæ sunt: ea^d si inflatum non recipiunt, e^e aut si auditor omnino² tanquam equus non facit, agitando finis faciendus est.

193. Hoc tamen interest, quod vulgus interdum non probandum oratorem probat, sed probat sine comparatione, cum à mediocri, aut etiam à malo delectatur: eo est³ contentus: esse melius non sentit: illud, quod est, qualecumque est, probat. ^fTenet enim aures vel mediocris orator, sit modo aliquid in eo: Nec res ulla plus apud animos hominum, quam ordo, & ornatus orationis valet.

194. Quare quis ex populo, cum Q. Scævola⁴ pro M. Coponio dicentem audiret in ea causa, de qua ante dixi, quidquam politius aut elegantius, aut omnino melius aut expectaret, aut posse fieri putaret?

195. Cum is hoc probare vellet, M^p Curium, cum ita hæres institutus esset, Si pupillus ante mortuus esset, quam⁵ in suam tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse

^a Estimari potest. ^b quæ facta est ad siccendam multitudinem. ^c à multitudine, quæ solet circum subsellia stare. ^d si non possunt inflari, ultra opus nihil est contendere. ^e aut si auditor instar equi intractati stimulis renititur, non est necesse eum ulterius impellere. ^f Auditores attentos tenet ^g sui iuri esset.

¹ Omnium millium] More Græcorum, qui *μυρία χίλια* dicunt.

² Tanquam equus non facit] Turnebus lib. xiv. Adversar. cap. 22. putat facere verbum esse circense, à quo quatuor in circo factiones nomen habuere. Equum igitur putat non facere, qui aurigæ non paret, nec in curriculo

corripit spatium, sed ignavus stimulis non sentit.

³ Contentus] Legunt nonnulli contentum, ut referatur ad vulgus, quod plerumque neutrius, raro est generis masculini.

⁴ Pro M. Coponio] Cujus causam explicuimus in not. ad lib. i. de Orat. n. 186.

non posse: quid ille non dixit de testamentorum jure? de antiquis formulis? quid, ^a quemadmodum scribi oportuisset, etiam filio non nato hæres institueretur?

196. Quam ^b captiosum esse populo, quod scriptum esset, negligi, & ^c opinione quæri voluntates, & interpretatione iurisperitorum, scripta simplicium hominum ^d pervertere?

197. Quam ille multa de auctoritate ^e patris sui, qui semper jus illud esse defenderat? quam omnino multa de conservando jure civili? quæ quidem omnia cum peritè, & scienter, tum ita breviter, & pressè, & satis ornatè, & perleganter diceret, quis esset in populo, qui aut exspectaret, aut fieri posse quidquam melius putaret? At vero, ut contra Crassus ^f ab adolescente delicato, qui in littore ambulans ^g scalmum reperisset, ob eamque rem ædificare navem concupivisset, exorsus est: similiter Scævola ex uno scalmo captionis, centumvirale judicium hæreditatis effecisse: hoc in illo initio consecutus, multis ejusdem generis sententiis delectavit, animosque omnium, qui aderant, in hilaritatem à severitate traduxit: quod est unum ex tribus, quæ dixi ab oratore effici debere. Deinde hoc voluisse eum, qui testamentum fecisset, hoc sensisse, quoquo modo filius non esset, qui in suam tutelam veniret, sive non natus, sive ante mortuus, Curius hæres ut esset: ita scribere plerosque, & id valere, & valuisse semper. Hæc, & multa ejusmodi dicens, fidem faciebat: quod est ex tribus oratoris officiis alterum.

198. Deinde ^h æquum bonum, testamentorum sententias, voluntatesque tutatus est: ⁱ quanta esset in verbis captio, cum in cæteris rebus, tum in testamentis, si negligerentur volun-

^a Quibus verbis oportuisset scribi testamentum. ^b quam periculosum sit populo. ^c conjectura inquiri, quid voluissent. ^d in aliam, atque ipsi vellent, partem torquere. ^e P. Mucii Scævola, qui semper contenderat æquum esse verbis scripti adherere. ^f Lingnum teres, ad quod alligati remi commodius vertuntur. ^g docebat. ^h defendit ex equitate esse, interpretari testamenta non ex ipsis scripti vocibus, sed ex scribentis voluntate ac sententia. ⁱ quantum esset in verbis periculum.

¹ Ab adolescente] Scævola explicatis fusius juris formulis iudicum animos fatigaverat; eos itaque Crassus recreavit ipso orationis aditu, historia faceta de quodam adolescente, qui scalmo reperto extruere navem voluit & incepit. Ridicule ille quidem, qui propter rem tantillam aggredi tantum opus

cogitaverit. Huic Crassus similem dixit Scævola, qui propter levissimam captionem, quæ privato arbitrorum judicio discuti facile poterat, centumvirale judicium effecerit. De centumviralibus causis diximus lib. 1. de Orat. n. 173. De scalmo ibidem n. 174.

tates: quantam sibi potentiam Scævola assumeret, si nemo auderet testamentum facere postea, nisi ^a de illius sententia. Hæc cum graviter, tum ab exemplis copiosè, tum variè, tum etiam ridiculè, & facetè explicans, eam admirationem, assensionemque commovit, dixisse, ut contra nemo videretur. Hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. Hic ille de populo iudex, qui separatim alterum admiratus esset, idem, audito altero, iudicium suum contemneret. At vero intelligens & doctus, audiens Scævolam, sentiret esse quoddam uberius dicendi genus & ornatus ^b. Ab utroque autem, causa perorata, si quæreretur, uter præstaret orator, numquam profecto sapientis iudicium à iudicio vulgi discreparet.

199. ^cQui præstat igitur intelligens imperito? magna re & difficili: siquidem magnum est scire, quibus rebus efficiatur, amittaturve dicendo illud quidquid est ^d, quod aut effici dicendo oportet, aut amitti non oportet. Præstat etiam illo doctus auditor indocto, quod sæpe, cum oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit, intelligit. Nam illud, quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari potest. ^e Ut enim ex nervorum sono in fidibus, quam scienter ii pulsi sint, intelligi solet: sic ex animorum motu cernitur, quid tractandis his perficiat orator.

200. Itaque intelligens ^f dicendi existimator, non assidens, & attentè audiens, sed uno adspectu, & præteriens, de oratore sæpe iudicat. Videt oscitantem iudicem, loquentem cum altero: nonnumquam etiam ^gcirculantem; mittentem ^h ad horas; ⁱ quæsitorem, ut dimittat, rogantem: intelligit, oratorem in ea causa non adesse, qui possit animis iudicum admoveere orationem, tanquam fidibus manum. Idem si præteriens adspexerit ^k erectos intuentes iudices, ut aut doceri de re, idque etiam vultu probare videantur: aut,

^a Ex Scævola mento. ^b quam quod adhiberet Scævola, & quod vulgus imperitum non animo occuparet. ^c qua re igitur vir intelligens superius ignarum? cum superat re magna & difficili, nempe artis oratoria peritia. ^d quo se auditoribus approbat orator. ^e nam sicut ex chordarum sono in cithara iudicatur, quam peritus sit citharædus. ^f artis oratoria iudex. ^g caput hinc inde circumferentem. ^h ad clepsydram quæsitum an hora ad dicendum definita effluxerint. ⁱ postulantem à pratore, ut dimittat oratorem ineptum. ^k attentos.

ut avem cantu aliquo, sic illos viderit oratione, quasi suspensum, teneri: aut, id quod maximè opus est, misericordia, cuncto, motu animi aliquo perturbatos esse vehementius: ea præteriens (ut dixi) adspexerit, si nihil audierit, tamen oratorem versari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, ut perfectum jam esse, profecto intelliget.

201. Cum hæc disseruissem, ^buterque assensus est, & ego inquam de integro ordiens, Quando igitur, inquam, ^aCotta, Sulpicio hæc omnis fluxit oratio, cum hos maximè iudicio illorum hominum, & illius ætatis dixissem probatos, revertar ad eos ipsos: tum ^creliquos, ut institui, deinceps persequar. Quoniam ergo oratorum bonorum (hos enim prærimus) duo genera sunt, ^dunum attenuatè, pressèque: alterum sublatè amplèque dicentium: etsi id melius est, quod splendidius, & magnificentius, tamen IN BONIS omnia, & summa sunt, jure laudantur.

202. Sed cavenda est presso illi oratori inopia & jejunitas ^e: amplo autem, inflatum, & corruptum orationis genus. Inveniebat igitur acutè Cotta, dicebat purè ac ^fsolutè: & ut ^gad infirmitatem laterum perscipienter contentionem omnem remiserat, sic ad virium imbecillitatem, dicendi accommodabat genus. Nihil erat in ejus oratione nisi sincerum, nihil nisi ^hsiccum, atque sanum: illudque maximum, quod, cum contentione orationis flectere animos iudicum vix posset, nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat, ut idem facerent ⁱà se commoti, quod ^aSulpicio ^kconcitati.

203. Fuit enim Sulpicius vel maximè omnium, quos quidem ego audiverim, grandis, &, ut ita dicam, ^ltragicus orator. Vox cum magna, tum suavis, & splendida: gestus & motus corporis ita venustus, ut tamen ad forum, non ad scenam institutus videretur: incitata, & ^mvolubilis, nec ⁿredundans tamen, nec circumfluens oratio. Crassum hic volebat imitari, Cotta malebat Antonium: ^psed ab hoc his aberat Antonii, Crassi ab illo lepos.

^a Orationem haberi ab eloquenti viro. ^b Brutus & Atticus. ^c de reliquis ordine dicam. ^d unum stilo tenui & conciso, alterum grandi & copioso dicentium. ^e quæ sunt oratori necessaria. ^f expedite. ^g pro laterum infirmitate temperabat vim dicendo. ^h ex parte vitiosa ubertatis. ⁱ leniter indulti. ^k vehementer impulsus. ^l grandiloquus. ^m velox. ⁿ plus quam par sit copiosa. ^o Sulpicius. ^p sed nec Cotta vim habebat Antonii, nec Sulpicius leporem Crassi.

204. O magnam, inquit, artem, Brutus: siquidem istis, cum summi essent oratores, ^a duæ res maximæ, altera alteri defuit. Atque in his oratoribus illud animadvertendum est, posse esse summos, qui inter se sint dissimiles. Nihil enim tam dissimile, quam Cotta Sulpicio, & uterque æqualibus suis plurimum præstitit. Quare ^b hoc ^c doctoris intelligentis est, videre, Quo ferat natura sua quemque: & ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio ^d Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frænos.

205. Sulpicii orationes, ^e quæ feruntur, eas post mortem ejus scripsisse P. Canutius putatur, æqualis meus, homo extra nostrum ordinem ^d, meo judicio disertissimus. Ipsius Sulpicii nulla oratio est: sæpeque ex eo audiui, cum se scribere neque consuesse, neque posse diceret. ^e Cottæ ^a pro se lege Varia quæ inscribitur, eam ^b L. Ælius scribit Cottæ rogatu. Fuit is omnino vir egregius, & eques Romanus cum primis honestus, idemque eruditissimus & Græcis litteris, & Latinis; antiquitatisque nostræ & in inventis rebus, & in actis, scriptorumque veterum litteratè peritus. Quam scientiam ^d Varro noster acceptam ab illo, auctamque per sese, vir ingenio præstans, omnique doctrina, pluribus & illustrioribus litteris explicavit.

206. Sed idem Ælius, Stoicus esse voluit, orator autem nec studuit umquam, nec fuit: scribebat tamen orationes, quas alii dicerent; ut Q. Metello F. ut Q. Cæpioni, ut Q.

^a Vis & lepos. ^b ejus, qui alium instituit. ^c qua sub ejus nomine vulgata sunt. ^d senatorium. ^e oratio, cujus titulus pro lege Varia, & qua tribuitur Cotta, eam composuit L. Ælius Cotta rogatu.

¹ Theopompi] De quo ut & Ephoro dictum lib. 11. de Orat. n. 57.

² Pro se lege Varia] Vocula se redundat. Varia lex, quam de majestate tulit Q. Varius tribunus plebis an. dclxiii. ante Christum xci. Ea lege quærebatur de iis, quorum ope & consilio socii contra pop. Romanum arma cepissent. Hac ipsa lege, quam tulerat, Varius damnatus est.

³ L. Ælius] L. Ælius Stilo Varro nis magister à Charisio citatus Instit. Gram. lib. 1.

⁴ Varro] M. Terentius Varro sena-

tor, Romanorum omnium doctissimus, qui, ut refert Tullius lib. 1. Academ. Quæst. ætatem patriæ, descriptiones temporum, domesticam bellicamque disciplinam, sedem regionum & locorum, omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuit. Tam multa legit, inquit Terentianus apud S. August. lib. vi. de Civit. c. 2. ut aliquid ei scribere vacasse miremur; tam multa scripsit, quam vix quemquam legere potuisse credamus. Obiit prope nonagenarius Olymp. clxxxviii. anno 1. ante Christum xxviii.

Pompeio

Pompeio Rufo : quamquam is etiam ipse scripsit eas, quibus pro se est usus, sed non sine Ælio.

107. ^a His enim scriptis etiam ipse interfui, cum essem ad Ælium adolescens, eumque audire perstudiosè solerem. totam autem miror, summum ipsum oratorem minimèque ceptum, ^b Ælianas leves oratiunculas, voluisse existimari suas. his duobus ejusdem ætatis annumerabatur nemo tertius : sed mihi placebat Pomponius maximè, vel dicam, minimè discebat. Locus erat omnino in maximis causis, præter eos, quibus supra dixi, nemini : propterea quod Antonius, qui maximè expetebatur, facilis in causis recipiendis erat, ^c facilius Crassus, sed tamen recipiebat. Horum qui neutrum volebat, confugiebat ad Philippum fere, aut ad Cæsarem : tota & Sulpicius expetebantur. Ita ab iis sex patronis causæ illustres agebantur : neque tam multa, quam nostra ætate, iudicia fiebant : neque hoc, quod nunc fit, ut causæ singulæ defenderentur à pluribus, quo nihil est vitiosius.

108. ^d Respondemus iis, quos non audivimus : in quo primum ^e sæpe aliter est dictum, aliter ad nos relatum : deinde magni interest coram videre me, quemadmodum adversarius de quaque re ^f asseveret, maximè autem, quemadmodum quæque res audiatur ^g. Sed nihil vitiosius, quam, cum unum corpus debeat esse defensionis, ^h nasci de integro causam, cum sit ab altero perorata.

109. Omnium enim causarum, unum est naturale principium, una peroratio : reliquæ partes, quasi membra, suo quæque loco locata, suam & vim, & dignitatem tenent. cum autem difficile sit in longa oratione ⁱ non aliquando aliquid ita dicere, ut sibi ipse non conveniat ; quanto difficilius cavere, ne quid dicas quod non conveniat ejus orationi, qui ante te dixerit ? Sed quia & labor multo major est, totam causam, quam partem dicere, & quia ^k plures ineuntur gratiæ, si uno tempore dicas pro pluribus, idcirco hanc consuetudinem lubenter ^l adscivimus.

110. Erant tamen, quibus videretur illius ætatis tertius

^a Aderam, cum eas orationes scriberet Ælius. ^b voluisse tennes Ælii oratiunculas haberi pro suis. ^c difficilior. ^d cum singula causæ à pluribus defenduntur. ^e sæpe aliter dixerunt, quam ad nos relatum sit. ^f dicat. ^g à iudicibus. ^h repetendam esse ab initio causam. ⁱ quam idem orator habeat. ^k plurimum benevolentia conciliatur. ^l assumpsimus.

¹ Curio,

¹ Curio, quia splendidioribus fortasse verbis utebatur: quia Latine non pessime loquebatur, usu, credo, aliquo domestico: nam litterarum admodum nihil sciebat. Sed magis interest, ² quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puero: quemadmodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur.

211. Legimus ³ epistolas Corneliæ, matris Gracchorum apparet filios non tam in gremio educatos, quam in sermone matris. Auditus est nobis Læliæ Caii filiæ ⁴ sæpe sermo. Ergo illam patris elegantia ⁵ tinctam vidimus: & filias ejus Mucias ambas, quarum sermo mihi fuit notus: & neptem ⁶ Licinias, quas nos quidem ambas, hanc vero Scipionem ⁷ etiam tu, Brute, credo, aliquando audisti loquentem. Ego vero, ac lubenter quidem, inquit Brutus: & eo lubentius quod L. Crassi erat filia.

212. Quid ⁸ Crassum, inquam, illum censes istius Liciniae filium, Crassi ⁹ testamento qui fuit adoptatus? Summe iste quidem dicitur ingenio fuisse, inquit. Et vero hic Scipio ¹⁰ collega meus, mihi sane bene & ¹¹ loqui videtur, & dicere. Recte, inquam, judicas, Brute. ¹² Etenim istius generis est ex ipsius sapientiae stirpe generatum. Nam & de ¹³ duobus avis jam diximus, Scipione, & Crasso: & de ¹⁴ tribus

a Quam Sexvola duxerat uxorem. b imbutam. c è filia & L. Licinia Cæciliæ nata. d uxorem. e ortum ducit à viris sapientissimis.

1 Curio] C. Scribonius Curio illius, de quo superius egimus, filius: tribunus plebis fuit anno U. C. DCLXIV. ante Christum xc. & decimo quarto post anno consul.

2 Quos quisque audiat] Id in institutione pueri præcipuum esse sentit Fabius, quem consule lib. 1. cap. 1. ut & Plutarchum libro de educandis liberis.

3 Epistolæ Corneliæ] Duarum ejus epistolarum reliquias ex Cornelii Nepotis fragmentis ab Andrea Schotto collectis refert Pighius lib. XIII. Annalium ad annum U. C. DCCXIX.

4 Crassum] Licinium Crassum Scipionem, qui parentibus P. Nafica & Licinia Crassi oratoris filia natus, ab avo materno adoptatus est.

5 Testamento qui fuit adoptatus] Non modo principis auctoritate & magistratus imperio, sed etiam testamento aliquando fiebat adoptio. Id patet cum

ex hoc loco, tum ex Velleio lib. 2. Caesaris testamentum apertum est, qui Octavianum adoptabat. & Cornelio Nepote in Attico. Cæcilius moriens testamentum adoptavit eum, heredemque fecit. Testamento adoptatus adibat hereditatem ejusque nomen assumebat, qui scripsit rat testamentum. Vide Cujacium de serv. lib. VII. cap. 7.

6 Collega meus] Bruti collega fuit dicitur in minore pontificatu.

7 Loqui] Loquitur, qui in congressu familiari disserit: dicit, qui publice perorat.

8 De duobus avis] Licinii Crassi Scipionis paternus avus fuit P. Scipio Nafica in consulatu mortuus anno U. C. DCLXII. ante Christum cxi. Avus maternus L. Licinius Crassus orator.

9 De tribus proavis] Primus fuit C. Metellus Macedonicus, cujus filiam Cæciliam duxerat P. Nafica Crassi Scipio

oavis, Q. Metello, cujus quatuor filii : P. Scipione, qui ex
minatu Ti. Gracchi privatus in libertatem temp. vindi-
vit: Q. Scævola augure, qui peritissimus juris, idemque
comis est habitus.

213. Jam ^a duorum abavorum quam est illustre nomen,
Scipionis, qui bis Cos. fuit, qui est Corculum dictus: al-
ius omnium sapientissimi, C. Lælii? ^a O generosam, in-
it, stirpem, & tanquam in unam arborem plura genera :
in istam domum multorum insitam atque illuminatam sa-
pientiam ! Similiter igitur suspicor, (ut conferamus ^b parva
agnis) Curionis, et si pupillus relictus est, patrio fuisse in-
truto, puro sermone affueta domum : & eo magis hoc
dico, quod neminem ex iis quidem, qui aliquo in numero
erunt, cognovi in omni genere honestarum artium tam in-
ctum, tam rudem.

214. Nullum ille poetam noverat, nullum legerat orato-
m, nullam memoriam antiquitatis collegerat : non publi-
m jus, non privatum, & civile cognoverat : quamquam id
idem fuit etiam in aliis, & magnis quidem oratoribus,
eos parum his instructos artibus vidimus, ut Sulpicium, ut
Antonium. Sed ii tamen unum illud habebant, dicendi opus
laboratum : idque cum constaret ex quinque notissimis par-
tibus ^c, nemo in aliqua parte earum omnino nihil poterat :
in quacumque enim una planè claudicaret, orator esse
non posset.

215. Sed tamen alius in alia excellebat magis : reperie-
at, quid dici opus esset, & quomodo præparare, & quo loco
ari : memoriaque ea comprehendebat Antonius : excel-
bat autem actione : erantque ei quædam ex his paria
um Crasso, quædam etiam superiora. At Crassi magis eni-

^a O gentem nobilem, in cujus familiam clarissima multorum sapientia videtur insita,
ut in unam arborem inferuntur varia præstantissimarum stirpium genera. ^b res parvas
Curionis, cum rebus magnis Scipionis. ^c inventione, dispositione, elocutione,
memoria & pronuntiatione. ^d qui in una illarum quinque partium omnino infir-
mus esset, ille non poterat esse orator.

avus : alter P. Scipio Nasica Sera-
o consul anno U. C. dxcvi. ante Chri-
am cxxxviii. Tertius Q. Mucius Scæ-
la Augur, pater Muciae L. Crassi uxo-

duorum abavorum] Licinii Crassi

Scipionis abavus paternus P. Cornelius
Scipio Nasica Corculum consul primum
anno U. C. dxcii. ante Christum clxii.
iterum anno dxcix. ante Christum clv.
Abavus maternus C. Lælius Sapiens, de
quo dictum superius.

L

tebat

tebat oratio. Nec vero Sulpicio, neque Cottæ dicere possumus, neque cuiquam bono oratori, rem ullam ex illis quinque partibus planè, atque omnino defuisse.

216. Itaque in Curione hoc verissimè judicari potest, nulla re una magis oratorem commendari, quam verborum splendore, & copia. Nam cum tardus in cogitando, tum ^a in instruendo dissipatus fuit. Reliqua duo sunt, agere, & meminisse. In utroque cachinnos iridentium commovebat. ^b Motus erat is, quem & C. Julius in perpetuum notavit, cum ex eo, in utramque partem, toto corpore, vacillante, quæsit, ^c quis loqueretur è lentre; & Cn. Sicinius, homo impurus, sed admodum ^e ridiculus, neque aliud in eo oratoris simile quidquam.

217. Is cum ^a tribunus pleb. Curionem & Octavium Coss. produxisset, Curioque multa dixisset, sedente Cn. Octavio collega, qui devinctus erat fasciis, & multis medicamentis, propter dolorem artium, delibutus, Numquam (inquit) Octavi, collegæ tuo gratiam referes, qui nisi se suo more ^d jactavisset, hodie te istic muscæ comedissent. Memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. Qui in judicio privato vel maximo, cum ego pro Titinia ^e Cottæ peroravissem, ille contra me pro Ser. Nævio diceret, subito totam causam oblitus est, idque beneficiis, & ^f cantionibus Titiniæ factum esse dicebat.

218. Magna hæc immemoris ingenii signa: sed nihil turpius, quam quod etiam in scriptis oblivisceretur, quid paullo ante posuisset, ^g ut in eo libro, ubi se exeuntem è senatu, & cum Panfa nostro, & cum Curione filio colloquen-

^a In disponendis orationis partibus non servavit ordinem. ^b corporis motus à C. Julio in perpetuum notatus est dictorio. ^c ad risum facile movendum aptus, facetus. ^d maximos & indecoros gestas fecisset. ^e uxore. ^f incantamentis.

¹ Quis loqueretur è lentre] Hac interrogatiuncula C. Julius notabat in Curione solum corporis hinc inde vacillantis motum, qualis esse solet in iis, qui in cymba fluctibus agitata hinc illinc æncipiti nutu titubant.

² Tribunus plebis] An. U. C. DCLXXVIII. ante Christum LXXVI, Cn. Sicinius cum de tribunicia potestate restituenda seditione agens Cn. Octavium, & C. Curio-

nem consules in jus traxisset, in magistratu occisus est hortatu Curionis. Salustius in fragmentis.

³ Ut in eo libro] Curio dialogum edidit, quem habitum finxit anno U. C. DCCXV. ante Christum LIX. simul ac senatum Cæsar tum consul dimisit: & tamen idem ille Curio temporis, quo suum sermonem astrinxerat, tam immemor fuit, ut cum debuisset tantum differere

tem facit, cum senatum Cæsar Cos. habuisset, omnisque ille sermo ductus ^a è percunctatione filii, quid in senatu esset actum. In quo ^b multis verbis cum inveheretur in Cæsarem Curio, disputatioque esset inter eos, ut est consuetudo dialogorum, cum sermo esset institutus ^c senatu misso, quem senatum Cæsar Cos. habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administravisset in Gallia.

219. Tum Brutus admirans, ^d Tantamne fuisse oblivionem, inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem, umquam senserit, ^e quantum flagitii commisisset? Quid autem, inquam, Brute, stultius, quam, si ea vituperare volebat, quæ vituperavit, non eo tempore instituere sermonem, cum illarum rerum jam tempora præteriissent? Sed ita totus errat, ^f ut in eodem sermone dicat, in senatu se, Cæsare Cos. non accedere, sed id dicat ipso Cos. exiens è senatu. Jam qui ^g hac parte animi, quæ custos est cæterarum ingenii partium, tam debilis esset, ut ne in scripto quidem meminisset, quid paullo ante posuisset, huic ^h minimè mirum est ex tempore dicenti solitam effluere mentem.

220. Itaque ⁱ cum ei nec officium deesset, & flagraret studio dicendi, perpaucae ad eum causæ deferebantur. Orator autem, vivis ejus æqualibus, proximus optimis numerabatur, propter verborum bonitatem, ut ante dixi, & expeditam, ac profluentem quodammodo ^j celeritatem. Itaque ejus orationes adspiciendas tamen censeo. Sunt illæ quidem languidiore, verumtamen possunt augere, & quasi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuisse concedimus: quod

^a Ex interrogatione. ^b dialogo. ^c statim atque dimissus est senatus, quem eo die Cæsar consul convocaverat. ^d Fieri ne potest, ut tanta ejus scribentis fuerit oblivio? ^e quantum errorem. ^f non est mirandum eum, cum dicit imparatus, memoria deficere. ^g etsi erat officiosus & dicere admodum cupiebat, tamen perpaucae &c. ^h copiam.

differere de iis, quæ tum gesta erant, excurret ad ea, quæ Cæsar anno post & deinceps consequentibus annis administravisset in Gallia.

ⁱ Ut in eodem sermone] Vitiō memoriæ turpiter allucinabatur Curio: In eodem dialogo dicebat se tempore consulatus Cæsaris non venire in senatum; & tamen fingeat tum institutum ser-

monem, cum exiret è senatu, Cæsare consule.

^j Hac parte animi] Partem animi memoriam dicit: sic & Virgilius *æloga* ix.

Omnia fert ætas, animum quoque.
Id est, omnia tempore deficiunt, & ipsa memoria.

habet tantam vim, ut solum sine aliis in Curione speciem oratoris alicujus effecerit. Sed ad instituta redeamus.

221. In eodem igitur numero ^a ejusdem ætatis ¹ C. Carbo fuit, illius eloquentissimi viri filius, non satis acutus orator; sed tamen orator numeratus est. Erat in verbis gravitas, & facile dicebat, & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior ² Q. Varius rebus inveniendis, nec minus verbis expeditus: fortis vero actor, & vehemens, & verbis nec inops, nec abjectus, & quem plane oratorem dicere auderes, ³ Cn. Pomponius ^b lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, ^c criminofus.

222. Multum ab iis aberat ⁴ L. Fufius, tamen ex accusatione ⁵ M? Aquilii diligentiae fructum ceperat. ^d Nam ⁶ M. Drusum, tuum magnum avunculum, ^e gravem oratorem, ita duntaxat cum de rep. diceret: ⁷ L. autem Lucullum, etiam acutum, ⁸ patremque tuum, Brute, juris quoque & publici, & privati sane peritum: ⁹ M. Lucullum: ¹⁰ M. Octavium, Cn. filium: (qui tantum auctoritate, dicendoque valuit, ut legem Semproniam frumentariam, populi frequentis suffragiis

^a Oratorum. ^b contenta voce utens contra adversarios. ^c criminum suspensionem movens. ^d Nam ex oratorum in foro illustrium numero removeamus M. Drusum &c. ^e qui gravis tantum erat orator, cum de rep. sermonem habebat.

¹ C. Carbo] Filius Carbonis illius, de quo dictum n. 105.

² Q. Varius] Sucronensis ex Hispania dictus Hybrida propter ambiguum jus civitatis, quaestor anno U.C. DCLVIII. ante Christum xcvi. lege sua, quam tribunus plebis contra intercessionem collegarum perrogavit, majestatis damnatus, exilio multatus est anno U.C. DCLXIV. ante Christum xc. Valerius Maximus lib. 8. cap. 6.

³ Cn. Pomponius] Quaestor, tribunus plebis, ac denique prætor anno U.C. DCLXVII. ante Christum LXXXVII.

⁴ L. Fufius] L. Fufius Calenus, de quo nonnihil perstrinxit Tullius lib. 11. de Orat. n. 91. quaesturam gessit anno U.C. DCLVIII. ante Christum xcvi.

⁵ M? Aquilii] Qui consul fuit anno U.C. DCLIII. ante Christum ci. ab Antonio egregie defensus, ut refertur lib. 11. de Orat. n. 194.

⁶ M. Drusum] M. Livius Drusus, Drusi consularis filius, maternæ avie

Bruti frater, cum tribunus plebis judicia ab equitibus ad senatores transferre moliretur, occisus est an. U.C. DCLXIII. ante Christum xci. Livius, Appian. &c.

⁷ L. Lucullum] L. Licinius Lucullus quaestor anno U.C. DCLXVI. ante Christum LXXXVIII. An ejus filius, qui de Mithridate & Tigrane triumphavit, ut cenfet Corradus?

⁸ Patremque tuum] Is fuit M. Junius Brutus eodem, quo Lucullus, anno quaestor, postea prætor Galliam Cisalpinam obtinuit, & à Cn. Pompeio judicatus hostis, ac deinde per deditionem cum suis in fidem receptus, contra jus occisus est an. U.C. DCLXXVII. ante Christum LXXXVII. Plutarchus in Pompeio, &c.

⁹ M. Lucullum] L. Luculli fratrem, ut docet Plutarchus in Lucullo.

¹⁰ M. Octavium] Qui tribunus plebis anno U.C. DCXXXIV. ante Christum cxx. lege frumentaria lata Semproniam frumentariam item legem abrogavit.

abrogaverit)

brogaverit) ¹ Cn. Octavium, M. filium: ² M. Catonem patrem, ³ Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie, id est, iudiciis, & in præsidiis reipub. cui facile satisfacere possint, collocemus.

223. ⁴ Eodem ⁵ Q. Cæpionem referrem, nisi nimis equestri ordini deditus, à senatu diffedisset. ⁶ Cn. Carbonem, M. Marium, & ex eodem genere complures ^b minime dignos elegantis conventus auribus, aptissimos cognovi turbulentis concionibus. Quo in genere (ut in iis perturbem etatum ordinem) nuper ⁷ L. Quintius fuit: aptior autem etiam ⁸ Palicanus auribus imperitorum.

224. Et, quoniam hujus generis facta mentio est, seditionosorum omnium post Gracchos, ⁹ L. Apuleius Saturninus, eloquentissimus visus est: magis specie tamen, & motu, atque ipso ¹⁰ amictu capiebat homines, quam aut dicendi copia, aut mediocritate prudentiæ. Longè autem post natos homines, improbissimus ¹¹ C. Servilius Glaucia, sed peracu-

a In eorundem numerum referrem. b indignos, qui audiantur ab eruditu hominibus.

1 Cn. Octavium] Qui magistratibus illis perfunctus consulatum obrinuit an. U. C. DCLXVIII. ante Christum LXXXVI.

2 M. Catonem patrem] Illius scilicet Catonis, qui Uticæ se se occidit. De genere familiæ Porciæ consule Gellium lib. XIII. cap. 19.

3 Q. etiam Catulum] Viri consularis & triumphalis filium. Quæstor fuit, tribunus plebis, ædilis & prætor anno U. C. DCLXXI. ante Christum LXXXIII.

4 Q. Cæpionem] De quo diximus lib. 1. ad Heren. n. 24.

5 Cn. Carbonem] Vir perditissimus Marianas partes secutus ter consulatum invasit, & in magistratu occisus poenas scelerum dedit anno U. C. DCLXXII. ante Christum LXXXII.

6 M. Marium] M. Marius Gratidianus, cui etiam Caius prænomen est, quæsturam exercuit anno U. C. DCLVI. ante Christum XCVIII. alios subinde magistratus gessit.

7 L. Quintius] Homo maxime popularis tribunus plebis fuit anno U. C. DCLXXX. ante Christum LXXIV.

8 Palicanus] M. Lollius Palicanus humili loco, Picens, loquax magis quam facundus, quæstor anno U. C. DCLXXV. ante Christum LXXIX. Subin-

de tribunus & ædilis plebis ad ipsum quoque consulatum aspiravit. *Quintilianus lib. IV. cap. 2.*

9 L. Apuleius] Vide notas in lib. 1. Herennianum n. 21.

10 Amictu] Amictus in oratore non tam vestis est, quam certa quædam ratio componendæ togæ ad aptam conformationem & condecantiam præsentis habitus, & actionis futuræ. Recte itaque apud Ovidium lib. 11. eleg. 5. de Ponto legeris,

Dumque silens astat, status est vultusque deserti,

Spemque docens docta vocis amictus habet.

cum vulgo perperam habeatur

Dumque silent, astat. status est, vultusque deserti,

Spemque docens docta vocis amicus habet.

Consule Vavassorem libello postumo de vi & usu verborum.

11 C. Servilius Glaucia] Quem alibi Tullius vocatum scribit curiæ sterces, quæstor fuit: deinde tribunus plebis anno U. C. DCL. ante Christum CIV. Legem de iudiciis tulit, uti contra Q. Cæpionis legem Serviliam equites soli ex lege Sempronii iudicarent, equitum animos

tus, & callidus, cum primisque ridiculus. Is ex summis, & fortunæ, & vitæ fordibus in prætura, Cos. factus esset, si rationem ejus haberi licere judicatum esset. Nam & plebem tenebat, & equestrem ordinem beneficio legis devinxerat. Is prætor eodem die, quo Saturninus tribunus plebis Mario & Flacco Coss. publicè est interfectus, homo simillimus Atheniensis ¹ Hyperboli: cujus improbitatem veteres Atticorum comædiæ notaverunt.

225. Quos ² Sex. Titius consecutus, homo loquax sane, & satis acutus, sed tam solutus, & mollis in gestu, ut ³ saltatio quædam nasceretur, cui saltationi Titius nomen ^a esset. Ita cavendum est, ne quid in agendo, dicendove facias, cujus imitatio rideatur. Sed ad paullo superiorem ætatem ^b re-
vecti sumus: nunc ad eam, de qua aliquantum locuti sumus, revertamur.

226. Conjunctus igitur Sulpicii ætati ⁴ P. Antistius fuit, rabula sane probabilis, qui multos cum tacuisset annos, neque contemni solum, sed irrideri etiam solitus esset, in tribunatu primum contra C. Julii illam consulatus petitionem ^c extraordinariam, ^d veram causam agens, est probatus: &

a Quod ridiculos ejus gestus exprimeret. b rejeſti sumus. c extra ordinem & contra leges. d in ea causa pro aq̃uitate dicens.

animos sibi conciliaverat. Quarto post anno urbanam jurisdictionem sortitus prætor eodem die, quo Saturninus perierit, jussu Marii consulis occisus est, anno U. C. DCLIV. ante Christum c.

¹ Hyperboli] Lucernarum fabri, quem Aristophanes poeta comicus in Equitibus Actu IV. exagitat hoc versu

Ανδρῶν μοχθηρῶν πολιτῶν, ὀξύνων
Ἰπρίοσδεον.

Virum & civem improbum, vappam, per-
versum Hyperbolum. Annitentibus Alci-
biade & Nicia ostracismo in exilium
decennale pulsus est. Thucydides, Plu-
tarchus in Alcibiade & Nicia, Scholiastes
Aristophanis & Suidæ. Proverbium ul-
tra Hyperbolum in eos quadrat, qui in-
star Hyperboli litium cupidissimi sunt.

² Sex. Titius] Seditiosus civis tribu-
nus plebis anno U. C. DCLV. ante Chri-
stum xcix.

³ Saltatio quædam] Veterum saltatio
in brachiorum gestibus & inflexione

lacertorum ad numeros maximè con-
sistebat. Ovidius lib. I. de Arte,

Si vox est, cantas; si mollia brachia, saltas.
Et lib. III.

Quis dubitet, quin scire velim saltare
puellam,

Ut moveat posito brachia jussa sono.

Neque tamen excluderetur motus pe-
dum, ut ex eodem constat lib. I. de
Remedio.

Exige, quod cantet, si qua est sine voce
puella:

Fac saltet, nescit si qua movere pe-
dem.

⁴ P. Antistius] Anno U. C. DCLXVI.
ante Christum LXXXVIII. P. Antistius
Labeo tribunus plebis cum collega P.
Sulpicio Rufo acriter restitit C. Cæsari
Straboni consulatum contra leges pe-
tentis. Triennio post prætor Pompeio
cum filiam collocaſſet, quasi Sullæ par-
tibus addictus, à Damaspippo in senatu
interfectus est. Plutarchus in Pompeio.

o magis, quod eandem causam cum ageret ejus collega
le ipse Sulpicius, hic plura, & acutiora dicebat. Itaque
ost tribunatum primo multæ ad eum causæ, deinde omnes,
maximæ quæcumque erant, deferebantur.

227. Rem videbat acutè, componebat diligenter, me-
moriam valebat: verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed
amen non abjectis. Expedita autem erat, & perfacile cur-
rens oratio. Et erat ejus quidem tanquam habitus non inur-
anus: actio paullum cum vitio vocis, tum etiam ineptiis
laudicabat. Hic temporibus floruit iis, quibus inter pro-
fectionem, reditumque L. Sullæ sine jure fuit, & sine ulla
dignitate resp. Hoc etiam autem magis probabatur, quod
erat ab oratoribus quædam in foro solitudo. Sulpicius oc-
ciderat, Cotta aberat, & Curio: vivebat è reliquis patronis
ejus ætatis nemo præter Carbonem, & Pomponium: quo-
rum utrumque facile superabat.

228. Inferioris autem ætatis erat proximus L. Sisenna,
doctus vir, & studiis optimis deditus, benè Latinè loquens,
ignarus reip. non sine facetiis: sed neque laboris multi, nec
ætatis versatus in causis: interjectusque inter duas ætates,
Hortensii, & Sulpicii, nec majorem consequi poterat, & mi-
nori necesse erat cedere. Hujus omnis facultas ex historia
perspicui potest, quæ cum facile omnes vincat supe-
riores, tum indicat tamen, quantum absit à summo, quam-

a Antistius. b inveniebat subtiliter, & accuratè causa partes disponebat. c actio
laborabat. d in foro paucissimi erant oratores. e occisus fuerat. f interpositus fuit.
g nec poterat assequi majorem natu Sulpicium, & necesse erat cedere Hortensio natu
minori.

1 Inter profectiorem] Anno U. C.
DCLXVII. ante Christum LXXXVII. L.
Cornelius Sulla proconsul Asiam ac bel-
lum Mithridaticum fortitus in Græciam
primum se contulit, ibique Mithridatis
duces variis præliis fregit, Bæotiam-
que & Atticam, quæ ad eum defece-
rant, recepit. Deinde in Asiam traji-
ciens ad duras pacis condiciones adegit
Mithridatem, totamque Asiam quin-
quennial tributo multavit. Anno post
inceptam expeditionem quarto in Ita-
liam rediit. Appianus in Mithridaticis,
Plutarchus in Sulla, &c. Totum igitur
illud tempus inter profectiorem & re-
ditum Sullæ interjectum, quo floruit
Antistius, fuit annorum quatuor.

2 L. Sisenna] L. Cornelius Sisenna,
quæstor Cn. Norbani in Sicilia, ut qui-
dam Pighio probabile videtur ad an-
num U. C. DCLXXVI. De quo sic Tul-
lius lib. 1. de Legib. n. 7. Is neque ora-
tor in numero vestro unquam est habitus,
& in historia puerile quiddam consola-
tur: ut unum Clitarcham, neque præterea
quamquam de Græcis legisse videatur:
cum tamen velle duntaxat imitari; quem
si assequi posset, aliquantum ab optimo
tamen abesset. Aristidis fabulas Milesia-
cas vertit Sisenna: meminit Ovidius
lib. 11. Tristium,

Vertit Aristidem Sisenna; nec obsuri illi
Historia turpes infernisse jocos.
Consule Vossian.

que

que genus hoc ^a descriptionis nondum sit Latinis litteris illustratum. Nam Q. Hortensii admodum adolescentis ingenium, ut ¹ Phidiae signum, simul adspectum, & probatum est.

229. ^b Is ² L. Crasso, Q. Scaevola Coss. primum in foro dixit, & apud hos ipsos quidem Coss. & cum eorum, qui affuerunt, tum ipsorum Coss. qui omnes intelligentia antebant, judicio discessit probatus. Undeviginti annos natus erat eo tempore. Est autem ³ L. Paulo, C. Marcello Coss. mortuus: ex quo videmus, eum in patronorum numero annos quatuor & XL. fuisse. Hoc de oratore paullo plura dicemus. Hoc autem loco volumus aetatem ejus in disparem oratorum ^c aetatem includere: quamquam id quidem omnibus usu venire necesse fuit, quibus paullo longior vita contigit, ut & cum multo majoribus natu, quam essent ipsi, & cum aliquanto minoribus compararentur, ut Attius iisdem aedilibus ait se, & Pacuvium docuisse fabulam, cum ^d ille octoginta, ^e ipse triginta annos natus esset.

230. Sic Hortensius non cum suis aequalibus solum, sed & mea cum aetate, & cum tua, Brute, & cum aliquanto superiore conjungitur. Siquidem & Crasso vivo dicere solebat: & magis jam etiam vigeat cum Antonio, & cum Philippo jam sene, pro Cn. Pompeii bonis dicente. In illa causa adolescens cum esset, ^f princeps fuit, & in eorum, quos in Sulpicii aetate posui, numerum facile pervenerat: & suos inter aequales ⁴ M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Lentulum, P. Lentulum Suram longe praestitit: & me adolescentem natus octo annis minorem, quam erat ipse, multos annos in studio ejusdem laudis ^g exercuit: & tecum simul, sicut ego ^h pro multis, sic ille pro ⁵ Appio Claudio dixit, paullo ante mortem.

231. Vides igitur, ut ad te oratorem, Brute, pervenerimus, tam multis inter nostrum, tuumque initium dicendi in-

^a Scribenda historia. ^b Hortensius. ^c qui cum aetate superabant. ^d Pacuvius. ^e Attius. ^f primas partes tulit. ^g eloquentiae. ^h tecum dixi.

¹ Phidia] De quo dictum lib. 11. de Orat. n. 73. Quae primo aspectu ab omnibus probantur, ut Phidiae signum, placere, nec sine proverbii specie, dicuntur.

² L. Crasso, Q. Scaevola consulibus] Anno U. C. DCCLX. ante Christum XCV.

³ L. Paulo, C. Marcello consulibus]

Anno U. C. DCCIV. ante Christum L.

⁴ M. Pisonem, &c.] De quibus paulo inferius disseritur.

⁵ Pro Appio Claudio] Qui ambitus accusatus, judicium evasit, quod ipse gratulatur Cicero epist. 12. lib. III. ad Familiarem.

terpositis

terpositis oratoribus? ex quibus, quoniam in hoc sermone nostro statui neminem eorum, qui viverent, nominare, ne vos curiosius eliceretis ex me, quid de quoque judicarem: eos, qui jam sunt mortui, nominabo. Tum Brutus, Non est, inquit, ista causa, quam dicis, quamobrem de iis, qui vivunt, nihil velis dicere. Quænam igitur, inquam, est? Vereri te, inquit, arbitror, ne per nos hic sermo tuus^a emanet, & ii tibi succenseant, quos præterieris. Quid, vos, inquam, tacere non poteritis? Nos quidem, inquit, facillimè; sed tamen te arbitror malle idipsum tacere, quam taciturnitatem nostram experiri.

232. Tum ego, Verè, inquam, tibi, Brute, dicam. Non me existimavi in hoc sermone usque ad hanc ætatem esse venturum: sed ita traxit ordo ætatum orationem, ut jam ad^b minores etiam pervenerim. Interpone igitur, inquit, si quos videtur: deinde redeamus ad te, & ad Hortensium. Immo vero, inquam, ad Hortensium: de me alii dicent, si qui volent. Minimè vero, inquit, nam etsi me facile omni tuo sermone tenuisti, tamen is mihi longior videtur, quod propero audire de te: nec vero tam de virtutibus dicendis, quæ cum omnibus, tum certè mihi notissimæ sunt, quam quod gradus tuos, & quasi processus dicendi studeo cognoscere.

233. Geretur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenii prædicatorem esse vis, sed laboris mei. Verum interponam, ut placet, alios, & à¹ M. Crasso, qui fuit æqualis Hortensii, exordiar. Is igitur mediocriter à doctrina instructus, angustius etiam à natura, labore & industria, & quod adhibebat ad obtinendas causas curam etiam, & gratiam, in principibus patronis aliquot annos fuit. In hujus oratione sermo Latinus erat, verba non abjecta, res compositæ diligenter: nullus flos tamen, neque lumen ullum: animi magna, vocis parva contentio, omnia fere ut similiter, atque uno

^a Divulgetur. ^b juniores.

¹ M. Crasso] M. Licinius Crassus Romanorum ditissimus amplissimis magistratibus ipsoque consulatu iterum perfunctus, Syriam proconsul obtinuit anno U. C. dcc. ante Christum LIII. belloque adversus Parthos infeliciter gesto, amissa maxima exercitus parte

occisus est. *Plutarchus in Crasso, Appianus in Parthico, &c.* Aurum liquidum in os ejus cadaveris infuderunt barbari, ut ejus animus, inquit Florus, arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exsangue corpus exureretur.

M

modo

modo dicerentur. Nam hujus æqualis, & inimicus ¹ C. Fimbria, non ita diu jactare se potuit: qui omnia magna voce dicens, verborum sane bonorum cursu quodam incitato: ita furebat tamen, ut mirarere ^a tam alias res agere populum, ut esset insano inter disertos locus.

234. ² Cn. autem Lentulus ^b multo majorem opinionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: qui cum esset nec peracutus (quanquam & ex facie, & ex vultu videbatur) nec abundans verbis, etsi fallebat in eo ipso: sic intervallis, exclamationibus, voce suavi & canora, ^c admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea, quæ deerant, non desiderarentur. Ita tanquam Curio copia nonnulla verborum, ^d nullo alio bono, tenuit oratorum locum.

235. Sic Cn. Lentulus cæterarum virtutum dicendi mediocritatem actione occultavit, in qua excellens fuit. Neque multo secus ³ P. Lentulus, cujus & excogitandi, & loquendi tarditatem tegebat formæ dignitas, corporis motus plenus & artis, & venustatis, vocis & suavitas, & magnitudo. Sic in hoc nihil præter actionem fuit, cætera etiam minora, quam in superiore.

236. ⁴ M. Piso quidquid habuit, habuit ex ^e disciplina, maximeque ex omnibus, qui ante fuerant, Græcis doctrinis eruditus fuit. Habuit à natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte ^f limaverat, quod erat in reprehendendis verbis versutum, & solers: sed sæpe ^g stomachosum, nonnunquam

^a Tam perversum judicium ferre. ^b ipso gestu & pronuntiatione videbatur eloquentior, quam revera esset. ^c fingeat se admirari. ^d sine aliis dotibus oratoris. ^e oratorum & philosophorum Peripateticorum. ^f expolierat. ^g iracundiam.

¹ C. Fimbria] Is ipse est C. Flavius Fimbria, tribuens plebis anno U. C. ~~deluxx~~ ante Christum ~~lxxxiv~~. post hominum memoriam audacissimus & furiosissimus. Is egerat, ut Q. Scævola pontifex in funere C. Marii jugularetur: cum Scævolam ex vulnere recreatum comperit, ad populum accusare instituit. Interrogatus, quid tandem dicturus esset in eum, cui pro sanctitate morum satis digna laudatio reddi non posset: respondit se objecturum illi, quod non totum telum corpore recepisset. *Valer. Maxim. lib. ix. cap. xi. &c.* Apud Thyatiram cum ab exercitu Syllæ obsideretur, in templo Æsculapii sua &

fervi manu interfectus est. *Livius lib. lxxxviii.*

² Cn. Lentulus] Consul cum L. Gellio anno U. C. ~~delcxxxii~~. ante Christum ~~lxxii~~.

³ P. Lentulus] P. Cornelius Lentulus Sura consul anno U. C. ~~delcxxxiii~~. ante Christum ~~lxxi~~. octavo post anno prætor conjurationis cum Catilina reus auctore Cicerone in carcere strangulatus est. *Sallustius, Plutarchus, &c.*

⁴ M. Piso] M. Pupius Piso Calpurnianus biennio post Ciceronem consul anno U. C. ~~delcxciii~~. ante Christum ~~lxi~~. Proconsul de Hispanis ante Ciceronis consularum triumphavit. *Asconius.*

frigidum,

frigidum, interdum etiam facetum. Is laborem, quasi cursum forensem, diutius non tulit, quod & corpore erat infirmo, & hominum ineptias ac stultitias, quæ devorandæ nobis sunt, non ferebat, iracundiusque respuebat, sive morosè, ut putabatur, sive ingenuo, liberoque fastidio. Is cum satis floruisse adolescens, minor haberi est coeptus postea; deinde ex virginum iudicio magnam laudem est adeptus, & ex eo tempore quasi revocatus in cursum, tenuit locum tam diu, quam ferre potuit laborem: postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria.

237. ² P. Murena mediocri ingenio, sed magno studio rerum veterum: litterarum & studiosus, & non imperitus: multæ industriæ, & magni laboris fuit. ³ C. Censorinus Græcis litteris satis doctus: quod proposuerat, explicans expedite: non inuenustus actor, sed iners, & inimicus fori. L. Turius parvo ingenio, sed multo labore, quoquo modo poterat, sæpe dicebat. Itaque ei ⁴ paucæ centuriæ ad consulatum defuerunt.

238. ⁵ C. Macer auctoritate semper eguit, sed fuit patronus propemodum diligentissimus: hujus si vita, si mores, si vultus denique non omnem commendationem ingenii reverteret, majus nomen in patronis fuisset. Non erat abundans, non inops tamen: non valde nitens, non plane horrida oratio: vox, gestus, & omnis actio sine lepore: at in

² Patienter toleranda. ⁶ Macro semper auctoritas defuit.

¹ Ex virginum iudicio] Cum Clodius tribunus plebis Sacerdotes & Vestales virgines, quas inter adibat periculum Fabia Terentia Ciceronis conjugis soror, ad populum calumniaretur, earum patrocinium suscipere M. Piso, & maxime Cato minor, qui infamiae notam in Clodium retorlit, eumque ex urbe cedere coëgit. Plutarchus in Catone minore.

² P. Murena] P. Licinius Murena tribunus plebis anno U. C. DCLXII. ante Christum XCII. Quinto post anno prætor.

³ C. Censorinus] C. Marius Censorinus quaestor anno U. C. DCLXIV. ante Christum XE. Mariane factioni additus Cn. Octavius consulem occidit, & ipse vicissim occisus est reverio Sulla

anno U. C. DCLXXII. ante Christum LXXXII. Appianus. De L. Turius, nihil, quod sciam, extat.

⁴ Pauca centuria] In centurias divisus erat populus; unde comitia centuriata, in quibus consules populi suffragiis renunciabantur.

⁵ C. Macer] C. Licinius Macer à prætore Cicerone repetundarum damnatus præter opinionem, ita percussus est, ut mox decumbens obierit, ut in Cicerone Plutarchus refert, cui minor tamen quam Ciceroni fides haberi debet, cum ab eo dicitur, *Λίσιμος Μάξις δριπ καὶ αὐτὸς λόγους ἔχων πρὸς πλῆθος*. Licinius Macer vir per se magna Roma præditus auctoritate; qua tamen eguit, quemadmodum ex hoc Ciceronis, qui tum vivebat, testimonio convincitur.

inveniendis, componendisque rebus mira accuratio: ut non facile in ullo diligentior, majoremque cognoverim, sed eam ut citius ^a veteratior, quam oratoriam diceret. Hic etsi etiam in publicis causis probabatur, tamen in privatis illustriorem obtinebat locum.

239. C. deinde ¹ Piso, ^b statarius, & sermonis plenus orator, minime ille quidem tardus in excogitando, verumtamen vultu & simulatione, multo etiam acutior, quam erat, videbatur. Nam ejus æqualem ³ M. Glabrium, bene institutum avi Scævola diligentia, focors ipsius natura, negligensque tardaverat. Etiam ⁴ L. Torquatus, elegans in dicendo, in ^c existimando admodum prudens, toto genere perturbans. Meus autem æqualis ⁵ Cn. Pompeius, vir ad omnia summa natus, majorem dicendi gloriam habuisset, nisi eum majoris gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. Erat oratione satis amplus, rem prudenter videbat: actio vero ejus habebat, & in voce magnum splendorem, & in motu summam dignitatem.

240. Noster item æqualis ⁶ D. Silanus, vitricus tuus, studiū ille quidem habuit non multum, sed acuminis, & ora-

^a Ad fallendum comparatam. ^b gravi. ^c judicando.

¹ C. Piso] Post reliquos magistratus consulatum assecutus est anno U. C. DCLXXXVII. ante Christum LXVII.

² Statarius] Consule superiores notas ad n. 116.

³ M. Glabrium] Manius Acilius Glabrio C. Pisonis in consulatu collega.

⁴ L. Torquatus] L. Manlius Torquatus Ciceronis & Attici condiscipulus, consul anno U. C. DCLXXXIX. ante Christum LXV. Nepos in Attico.

⁵ Cn. Pompeius] Cnæi Pompeii mores nemo pressius & ingeniosius Velleio descripsit. Vir fuit, inquit, innocentia eximius, eloquentia mediocris, dux bello peritissimus, civis in toga, nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem, modestissimus; potentia sua nunquam, aut raro ad impotentiam usus, pater omnium vitiorum expertus. In quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat; neque eo viro quisquam aut alia omnia minus, aut gloriam magis concupiscit: in appetendu honoribus immodicus, in gerendu verecundissimus. His dotibus rebusque fortiter ge-

stis jam ab adolescentia Magni cognomen consecutus est. Domitium in Africa vicit, subegit Numidiam, bellum servile, piraticum & Mithridaticum feliciter confecit. Mediam, Albaniam, Iberiam ac Syriam subiecit Romanis. Quocunque arma ferret adeo felix, ut primum ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet: & quæ partes orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. In bello civili ex Italia fugatus à Julio Cæsare, ab eoque victus in Pharsalicis campis, cum in Ægyptum profugisset, Ptolemæi regis gratiam victoris turpiter ambientis iussu cæsus est anno ætatis LIX. U. C. DCCVI. ante Christum XLVIII. Plutarchus in Pompeio, &c.

⁶ D. Silanus] D. Junius Silanus vitricus M. Bruti, cujus mater Servilia cum esset vidua, Silano nupserat, quaestor anno U. C. DCLXXVI. ante Christum LXXVIII. Postea consul anno U. C. DCCXII. ante Christum LXII.

onis satis. ¹ Q. Pompeius A. F. qui Bithynicus dictus est, biennio quam nos fortasse major, summo studio didicendi, multaque doctrina, incredibili labore, atque industria, quod scire possum. Fuit enim mecum, & cum M. Cicerone cum amicitia, tum studiis, exercitationibusque conunctus. Hujus actio non satis commendabat orationem: in hac enim satis erat copiae, in illa autem leporis parum.

241. Erat ejus æqualis ² P. Autronius, voce peracuta, atque magna, nec alia re ulla probabilis. Et ³ L. Octavius Reatinus, qui cum multas jam causas diceret, adolescens est mortuus: is tamen ad dicendum veniebat magis auctor, quam paratè. Et ⁴ C. Stalenus, ^a qui se ipse adoptaverat, & de Staleno Ælium fecerat, fervido quodam, & pecculanti, & furioso genere dicendi: quod quia multis gratum erat & probabatur, adscendisset ad honores, nisi ⁵ in facinore manifesto deprehensus, poenas legibus, & judicio dedisset.

242. Eodem tempore ⁶ C. & L. Cæpasi fratres fuerunt, qui multa opera ignoti homines, & ^b repentini, quæstores celeriter facti sunt oppidano quodam, & incondito genere dicendi. Addamus huc etiam, ne quem ^c vocalem præteriiſſe videamur, ⁷ C. Cosconium Calidianum, qui nullo acumine, tamen verborum copiam, si quam habebat, præbebat populo cum multa concursione, magnoque clamore. Quod

^a Qui non adoptatus ab Ælio nomen ejus assumpserat, quasi ab eo fuisset adoptatus. ^b obscuro genere. ^c voce valentem.

¹ Q. Pompeius] Ab Oroſio dicitur eum Pompeio Magno in Ægypto occiſus: filius A. Pompeii, qui cum in provincie formam Pontum & Bithyniam redegiſſet, Bithynicus eſt appellatus.

² P. Autronius] P. Autronius Pætuſ quæſtor anno U. C. DCLXXIX. ante Chriſtum LXXV.

³ L. Octavius Reatinus] De quo nihil in veterum monumentis vidimus. Reatinus dictus eſt à Reate Umbræ urbe.

⁴ C. Stalenus] C. Ælius Stalenus Mam. Æmilii quæſtor anno U. C. DCLXXVIII. ante Chriſtum LXXVI. ſeditionem in ejus exercitu conſlavit, & cum hoc crimine, tum aliis majestatis damnatus eſt. Cicero in Cluentiana & in Topicis. Pighius legendum cenſet, Et de Staleno

Pætuſ fecerat, non Ælium. Pætuſ enim à Balbo vocatur in Cluentiana.

⁵ In facinore manifeſto] Exponit illud Tullius in Topicis n. 75. Multa etiam in res odiſſas imprudentes inciderunt, ut Staleno nuper accidit, qui ea locutus eſt, bonis viris ſubauſcultantibus, pariete interpoſito, quibus patefactus, in judiciumque prolatus, rei capitalis jure damnatus eſt.

⁶ C. & L. Cæpaſi] Quæſtores fuere anno U. C. circiter DCLXXVI. ante Chriſtum LXXVIII. Redolebat eorum dicendi genus non urbem, ſed oppidum, unde orti erant.

⁷ C. Coſconium] Quæſtorem anno U. C. DCLXX. ante Chriſtum LXXIV.

idem

idem faciebat ^a Q. Arrins, ^a qui fuit M. Crassi, quasi ^a secundarum. Is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac urbe ^b polleat multorum obedire tempori, multorumque re honori, vel periculo servire.

243. His enim rebus, infimo loco natus, & honores, & pecuniam, & gratiam consecutus, etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, aliquem numerum pervenerat. Sed ut pugiles inexercitati, etiam si pugnos, & plagas, ^c Olympiorum cupidi, ferre possunt, solem tamen saepe ferre non possunt: sic ille, cum omni jam fortuna prosperè functus labores etiam magnos excepisset, illius ^d judicialis anni se veritatem, quasi solem, non tulit.

244. Tum Atticus, Tu quidem ^e de face, inquit, hauris idque jamdudum: sed tacebam: hoc vero non putabam, usque ad ^f Stalenos & Autronios esse venturum. Non putam inquam, existimare te, ambitione me ^g labi, quippe de mortuis ^h: sed ordinem sequens ^h in memoriam notam, & a qualem necessario incurro. Volo autem hoc perspicere, omnibus conquisitis, qui in multitudine dicere ausi sint, memoria quidem dignos perpaucos: verum, qui omnino nomen habuerint, non ita multos fuisse. Sed ad sermonem institutum revertamur.

245. T. Torquatus, T. filius & doctus vir ⁱ ex Rhodia disciplina ^j Molonis, & à natura ad dicendum satis ^k solutus, atque expeditus: (cui si vita suppeditavisset, sublato am-

^a Qui quasi secundum à Crasso locum obinebat. ^b prope plurimis obsequium prestare, cum indigent. ^c Ludorum Olympicorum. ^d contemptissimos oratores vocantur, & prorsus indignos oratoris nomine. ^e peccare. ^f loquor. ^g commemoro eos, qui nobis sunt noti, & qui fuerunt nostra aetate. ^h quem Molo Rhodius instituerat. ^k comparatus.

¹ Q. Arrius] Quaestor anno U. C. DCLXXIV. ante Christum LXXX. & quadriennio post tribunus plebis.

² Secundarum] Subaudi partium aliorum: qua locutione utitur Plinius lib. VII. cap. 12. Spinther secundarum tertiarumque Pamphilus. Legunt alii secundarius.

³ Olympiorum] De quibus lib. III. de Orat. n. 127.

⁴ Judicialis anni] An, quemadmodum suspicantur Corradus & Manucius, intelligendus annus U. C. MCCII. ante Christum LII. quo Cn. Pompeius tertium consul, teste Asconio, brevior

judiciorum formam reia lege praescripsit, qua duas horas acculator, ut reus ad dicendum haberet? Verum ejus occasione fori libertas omnis simul cum arte oratoria primum cepit languescere, tumque impositos eloquentiae finnos tradit auctor dialogi de oratoribus. ⁵ Molonis] Apollonius Molon Rhodius, summus causarum actor & magister: huic, quem Romae quoque audierat, Rhodi rursus se formandum, ut velut recoquendum dedit Tullius, *Fortibus lib. XII. cap. 6. Plutarchus in Cicerone, &c.*

cui consul factus esset:) plus facultatis habuit ad dicendum, quam voluntatis. Itaque studio huic non satis fecit: studio vero nec in suorum necessariorum causis, nec in sententia senatoria defuit.

246. Etiam M. Pontidius, ^a municeps noster, multas priatas causas agitavit, celeriter sane verba volvens, nec hebes in causis, vel dicam, plus etiam quam non hebes, sed effervescens in dicendo stomacho sæpe, ^a iracundiaque vehementius: ut non cum adversario solum, sed etiam (quod mirabile) cum iudice ipso, cuius ^b delinitor esse debet orator, regio sæpe contenderet. ^a M. Messala minor natu, quam is, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum: prudens, acutus, minimè incautus, patronus in causis agnoscendis, componendisque diligens, magni laboris, multæ operæ, multarumque causarum.

247. ^a Duo etiam Metelli, Celer, & Nepos, nihil in causis versati, nec sine ingenio, nec indocti, hoc erant populi dicendi genus assecuti. ^a Cn. autem Lentulus Marcellinus, nec umquam indifertus, & in consulatu peteloquens solus est, non tardus sententiis, non inops verbis, voce castra, facetus satis. ^a C. Memmius, Lucii filius, perfectus exteris, sed Græcis: fastidiosus sane Latinarum: argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modo dicendi, ve-

^a Indignatione. ^b blandus moderator.

[^a Municeps] Erat scilicet Pontidius ex Arpino Hirpinorum urbe in omnicibus, quæ Ciceronis patria fuit. [^a M. Messala] M. Valerius Messala triennio post Ciceronem consulatum tenuit anno U. C. DCCXIII. ante Christum LXI.

[^a Duo Metelli] Duo fratres, aut potius parueles, ut conjicit Corradus. Q. Metellus Celer prætor Urbanus, vir strenuus, egregiam Cicerone consule adversus Catilinæ copias operam reip. navavit, anno U. C. DCCXI. ante Christum LIII. *Sallustius*. Triennio post consulatum adeptus est. Eum à Clodia uxore Ciceroni sublatam esse in Cœliana Cicerone deplorat.

Q. Cæcilius Metellus Nepos tribunus plebis anno U. C. DCCXII. ante Christum LXII. graves cum Cicerone ini-

micitias exercuit: cui, cum abiret à consulatu, de rebus à se gestis differere paranti silentium imposuit, quod indigna causa cives condemnasset accusans. cumque jurare tantummodo permitteret, Cicero juravit remp. sua unius opera esse salvam. *Dio, Plutarchus, &c.* Consul fuit hic Metellus anno U. C. DCCXVII. ante Christum LVII.

[^a Cn. Lentulus] Ante Claudius Marcellus, post in Corneliam familiam adoptatus, vocatus est Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus, qui consulatu functus est anno U. C. DCCXVIII. ante Christum LVI.

[^a C. Memmius] C. Memmius Gemellus prætor Bithyniam & Pontum fortiter obtinuit anno U. C. DCCXVII. ante Christum LVII. Epicureæ sectæ addictus in exilio decessit.

rum

rum etiam cogitandi laborem, tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit ^a industriæ.

248. Hoc loco Brutus, Quam vellem, inquit, de hiis etiam oratoribus, qui hodie sunt, tibi dicere luberet: &, de aliis minus, de duobus tamen, quos à te scio laudari solere, Cæsare, & Marcello, audirem non minus libenter, quam audiui de iis, qui fuerunt. Cur tandem, inquam? expectas, quid ego iudicem de istis, qui tibi sunt æquè notæ ac mihi? Mihi mehercule, inquit, ¹ Marcellus fatis est notus: ² Cæsar autem parum: illum enim sæpe audiui: hic cum ego iudicare jam aliquid possem, abfuit.

249. Quid igitur de illo iudicas, quem sæpe audisti? Quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? Næ ego, inquam, si ita est, ³ velim tibi eum placere quam maximè. Atqui & ita est, inquit, & vehementer placere nec vero sine causa: nam & didicit, &, omiſſis cæteris studiis, unum id egit, seseque quotidianis commentationibus acerrimè exercuit.

250. Itaque & lectis utitur verbis, & frequentibus, &

^a sedulitatis ac diligentia.

¹ Marcellus] M. Claudius Marcellus consul anno U. C. dcciii. ante Christum l. i. apertus hostis Cæsaris, qui victor illas à Marcello injurias precanti senatui condonavit. Marcellus cum esset profectus Athenis & Italiam cogitaret, à P. Magio Chilone familiari suo pugione percussus diem suum obiit. Cicero lib. iv. ad Famil. epist. xii. Sulpicii 11. Livius lib. cxv. &c.

² Cæsar] Hic est ille C. Julius Cæsar primum consul renunciatus collega M. Calpurnio Bibulo, anno U. C. dcxcv. ante Christum l. ix. Tumque Pompeium Julia filia collocata sibi devinxit: conciliato præterea Crasso & cæteris potentioribus Galliam obtinuit provinciam anno U. C. dcxcvi. eamque annos novem administravit. Deinde glisciente discordia Romam infesto exercitu contra Pompeium contendit: hic fugit & delato ad Pharsaliam in Thessalia bello deletur, iterumque profugus in Ægypto occisus est à Ptolemæo. Romam reversus Cæsar perpetuum se dictatorem appellat, sed paullo post conjuratione Bruti & Cassii viginti tribus vulneri-

bus in senatu confossus periit anno ætis lvi. U. C. dccx. ante Christum xliv. Vir vigore animi, ut ait Velleius acerrimus, munificentia effusissimus, nimis super humanam & naturam & filio evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum. Magno illi Alexandro, sed sobrio, neque iracundo simillimus; qui denique semper & somno & cibo in vitam non in voluptatem uteretur. Mirum vero, quod de illo tradit Plinius lib. vii. hist. nat. cap. 25. Scribere & legere simul, distare & audire solitum, epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter librarii distare, aut nihil aliud ageret, septenas. Idem septuaginta quinque dimicavit... præterea civiles victorias c. & xcii millia hominum occisa præliis ab eo. Et quod laudem omnium instar esse possit, omnes eloquentia superavit. Vide Plutarchum, &c.

³ Velim tibi &c.] His verbis indicat Tullius sibi pergratum esse, si Brutus probetur, cum Marcellum, cui ipse Cicerone similis dicitur, cupit Bruto maxime placere.

splendore

splendore vocis, & dignitate motus fit speciosum, & illustre, quod dicitur: omniaque sic suppetunt, ut ei nullam deesse virtutem oratoris putem: maximèque laudandus est, qui hoc tempore ipso, cum liceat, in hoc communi nostro, & quasi fatali malo, consoletur se cum conscientia optimæ mentis, tum etiam usurpatione, & renovatione doctrinæ. Vidi enim ¹ Mytilenis nuper virum, atque (ut dixi) vidi plane virum. Itaque cum eum antea tui similem in dicendo viderim, tum vero nunc à doctissimo viro, tibi que, ut intellexi, amicissimo, Cratippo, instructum omni copia, multo videbam similiorem.

251. Hic ego, Etsi, inquam, de optimi viri, nobisque amicissimi laudibus lubenter audio, tamen incurro in memoriam communium miseriarum, quarum oblivionem quærens, hunc ipsum sermonem produxi longius. Sed de Cæsare cupio audire, quid tandem Atticus judicet. Et ille, Præclarè, inquit, tibi constas, ut de iis, qui nunc sint, nihil velis ipse dicere: & hercle si sic ageres, ut de iis egisti, qui jam mortui sunt: neminem ut prætermitteres, næ tu in multos Autronios, & Stalenos incurreres. Quare sive hanc turbam effugere voluisti, sive veritus es, ne quis se aut præteritum, aut non satis laudatum queri possit: de Cæsare tamen potuisti dicere, præsertim ^a cum & tuum de illius ingenio notissimum iudicium esset, nec illius de tuo obscurum.

252. Sed tamen, Brute, inquit Atticus, de Cæsare & ipse ita iudico, & ^b de hoc hujus generis acerrimo æstimatore læpissimè audio, illum omnium fere oratorum Latinè loqui ² elegantissimè: nec id solum ^c domestica consuetudine, ut dudum de Læliorum & Muciorum familiis audiebamur: ^d sed, quamquam id quoque credo fuisse, tamen ut esset perfecta illa benè loquendi laus, multis litteris, & iis qui-

^a Cum omnes sciant & quid de Cæsare ingendo tu sentias, & quid de te Cæsar sentiat. ^b à Cicerone, qui artis dicendi acutissimus iudex est. ^c consecutus est. ^d veritas etiam industria & diligentia est id consecutus, quam etsi arbitror ad benè loquendi laudem multum contulisse, tamen ad perfectam illam laudem, usus est plurimè & interiore litteratura.

¹ Mytileni] Quæ urbs in insula Lesbo dicitur Mytilin.

² Elegantissimè] Loquendi eloquentia neque grammaticæ propria est, neque rhetoricæ; sed medium quiddam

vel expers amborum vel particeps, consuetudinis domesticæ, aut privatz observationis. Vassor libro de vi & usu quorundam verborum.

dem reconditis & exquisitis summoque studio & diligentia est consecutus.

253. Quinetiam in maximis occupationibus, cum ad ^a te ipsum (inquit, in me intuens) ¹ de ratione Latine loquendi accuratissime scripserit: primoque in libro dixerit, verborum delectum, originem esse eloquentiae: tribueritque, mi Brute, huic nostro ^b, qui me de illo maluit, quam se dicere, laudem singularem: (nam scripsit his verbis, ^c cum hunc nomine esset affatus: ^d Ac, si cogitata praeclare eloqui possent, nonnulli studio & usu elaboraverunt, cujus te pæne principem copiae atque inventorem, bene de nomine ac dignitate populi Romani meritum esse existimare debemus) hunc facilem, & quotidianum novisse sermonem, nunc ^e pro relicto est habendum.

254. Tum Brutus, Amice, hercule, inquit, & magnifice te laudatum puto, quem non solum principem, atque inventorem copiae dixerit, quæ erat magna laus, sed etiam bene meritum de populi Romani nomine, & dignitate. Quo enim uno ^f vincebamus à victa Græcia, id aut ereptum illis est, aut certe nobis cum illis communicatum. Hanc autem, inquit, gloriam, testimoniumque Cæsaris, ³ tuæ quidem supplicationi ^g non, sed triumphis multorum antepono.

255. Et rectè quidem, inquam, Brute, modo sit hoc Cæsaris iudicii, non benevolentiae testimonium. Plus enim certè attulit huic populo dignitatis, quisquis est ille, si modo est aliquis, qui non illustravit modo, sed etiam genuit in hac

^a Ciceronem. ^b Ciceroni. ^c cum Ciceronem proprio nomine, ut sit in processibus, compellisset. ^d Et vero si nonnulli dant operam, ut quæ excogitaverunt, eleganter eloqui possint, cum tu sis primus auctor huius dicendi copiae, populum Romanum magno à te beneficio ornatum credere debemus. ^e nulla laude dignum est. ^f eloquentia laudo. ^g non præfero.

¹ De ratione Latine loquendi } C. Cæsar vir ingenii præcellentis, sermonis præter alios atavis suæ castissimi, libros duos ad M. Ciceronem de analogia scripsit. Gellius lib. xix. cap. 2.

² Ac si cogitata } Verba Cæsaris usque ad has voces, hunc facilem. Quorum veram assequi sententiam, cum libri de analogia perierint, non nisi divinando possumus.

³ Tua quidem supplicationi } Oppressa

Catilinæ conjuratione, supplicatio à Senatu Ciceroni decreta est. Supplicatio autem tum erat, cum re feliciter gesta populus Romanus ex senatus consulto ad deorum templa cæsis victimis gratulabatur. Aliud quoque fuit supplicationis genus, quod ante bellum ad deorum gratiam demerendam indicebatur. De sua supplicatione vide Ciceronem ipsum oratione iii. in Caillinam, & in Pisoniana, & pro Sylla.

urbe

urbe dicendi copiam, quam illi, ^a qui Ligurum castella expugnaverunt: ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphi.

256. Verum quidem si audire volumus, omissis illis divinis consiliis, quibus saepe constituta est imperatorum sapientia, salus civitatis ^a aut belli, aut domi; multo magis orator praestat minutis imperatoribus. At prodest plus imperator. Quis negat? sed tamen, (non metuo ne mihi ^b acclametis: est autem quod sentias, dicendi liber locus) malim mihi L. Crassi unam pro M. Curio ^c dictionem, quam ^d castellanos triumphos duos. At plus interfuit resp. castellum capi Ligurum, quam bene defendi causam M. Curii. Credo.

257. Sed Atheniensium quoque plus interfuit firma tecta in domiciliis habere, quam Minervæ signum ex ebore pulcherrimum, tamen ego me Phidiam ^e esse malle, quam vel optimum fabrum tignarium. Quare non, quantum quisque proficit, sed ^f quanti quisque sit, ponderandum est: praesertim cum pauci pingere egregie possint, aut fingere: operarii autem, aut bajuli deesse non possint. Sed perge, Pomponi, de Caesare, & redde, quæ restant.

258. ^g Solum quidem, inquit ille, & quasi fundamentum oratoris vides, locutionem emendatam, & Latinam: ^h cujus penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis. ⁱ Mitto C. Lælium, P. Scipionem. ^k Etatis illius ista fuit laus, tanquam innocentiae, sic Latine loquendi: nec omnium tamen: nam illorum æquales, ^l Cæcilium, & ^m Pacuvium, male locutos videmus. Sed

^a Sive belli sive pacis tempore. ^b clamando repugnetis. ^c orationem. ^d triumphos duos decretos ob expugnata castella. ^e sculptorem præstantissimum. ^f quanta sit dignitatio, considerandum est. ^g basim. ^h Qua qui excelluerunt, id debent non rationi aut arti, sed bonæ consuetudini. ⁱ præterea. ^k ut illo tempore integritas morum, sic usus recte loquendi Latine florebat.

^l Qui Ligurum castella] Ligures eam incolebant regionem, quæ jam vocatur ora Genuensis, la coste de Genes. De Liguribus quam plurimi triumpharunt. Q. Fabius Maximus anno U. C. DXXI. P. Furius anno DXXXI. Q. Minucius anno DLVII. L. Aemilius Paulus anno DLXXIII. C. Claudius Pulcher anno DLXXVII. & biennio post P. Mucius Scaevola. Tum alii aliis annis non pauci.

^m Cæcilium] Statius Cæcilius natione Insaber Gallus, professione comicus poeta Romæ vixit, & comædix prin-

ceps habitus est etate sua. Eum licet dicat Cicero malum Latinitatis auctorem, tamen ei primas inter comicos tribuit Volcatius Sedigitus apud Gellium lib. xv. cap. 24. Claruit anno U. C. DLXXVII. ante Christum CLXXVII. Obiit, Eusebio teste, Olymp. CLIII.

ⁿ Pacuvium] Hæc, de quo superioribus libris diximus, auctor & summa in excolendis operibus inanis defuit, teste Quintiliano lib. x. cap. 1, qui tamen perperam ait id vitio potius temporum, quam ipsius poetæ, contigisse.

omnes tum fere, qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domestica ^a infuscaverat, rectè loquebantur. Sed hanc certe ^b rem, deteriore vetustas fecit & Romæ, & in Græcia: confluxerunt enim & Athenas, & in hanc urbem multi ^c inquinatè loquentes ex diversis locis. Quo magis expurgandus est sermo, & adhibenda, tamquam ^d obrussa, ratio, quæ mutari non potest, nec utendum pravissima consuetudinis regula.

259. ^e T. Flaminium, qui cum Q. Metello consul fuit, pueri vidimus. Existimabatur ^f benè Latine, sed litteras nesciebat. Catulus erat ille quidem minimè indoctus, ut à te paullo est antè dictum: sed tamen suavitas vocis, & lenis appellatio litterarum, bene loquendi famam confecebat. Cotta, quia se ^g valdè dilatandis litteris à ^h similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, ⁱ sonabatque contrarium Catulo, subagreste quiddam, planèque subrusticum: alia quidem, quasi inculta, & silvestri via, ad eandem laudem pervererat. Sisenna autem, quasi emendator sermonis usitati, cum esse vellet: ne à ^j C. Rufio quidem accusatore deterreri potuit, quominus inusitatis verbis uteretur.

260. Quidnam istuc est? inquit Brutus: aut quis est iste C. Rufius? Et ille, Fuit accusator, inquit, vetus, quo accusante Chritilium, Sisenna defendens, dixit, quædam & ejus sputatilica esse crimina. Tum C. Rufius, ^k Circumvenior, inquit, iudices, nisi subvenitis. Sisenna quid dicas, nescio: metuo insidias: sputatilica, quid est hoc? sputa quid sit, scio, tilica nescio. Maximi risus: sed ^l ille tamen familiaris meus rectè loqui putabat esse, inusitatè loqui.

^a Inquinaverat. ^b rectè loquendi consuetudinem. ^c malè. ^d credebat se bene Latine, sed erat eruditionis expertus. ^e alienus erat à consuetudine Græcorum, qui litteras suaviter appellant. ^f adhibebat pronuntiationem contrariam Catulo. ^g Rufii crimina obscæna & sputo digna. ^h decipior ab adversario, qui mihi struit insidias. ⁱ Sisenna amicus meus Attici.

¹ *Obrussa*] Nota est, qua exploratur, an aurum sit expurgatum. Obryzum autem ipsum est aurum excoctum & purgatum. *Auri experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis: atque ipsum obryzum vocant.* Plinius lib. xxxiii. cap. 3.

² *T. Flaminium*] De quo ut & de Catulo, Cotta &c. actum superius.

³ *Valdè dilatandis litteris*] Cotta IOTA litteram tollebat & E plenissimum dicebat, ut non oratores antiquos, sed menses Ciceroni videretur imitari. Cicero lib. III. de Oratore n. 46.

⁴ *C. Rufio*] C. Erucio legendum putat Pighius in Fastis ad annum U. C. dcxiii. Is Bruto cum ignotus fuerit, non mirum si à nobis ignoretur.

261. Cæsar

261. Cæsar autem rationem ^a adhibens, consuetudinem studiosam & corruptam, pura & incorrupta consuetudine commendat. Itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latino- rum (quæ etiam si orator non sis, & sis ingenuus civis Ro- manus, tamen necessaria est) adjungit illa oratoria ornamen- ta dicendi: tum videtur tamquam tabulas benè pictas collo- care in bono lumine. Hanc cum habeat præcipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere. Splendi- dam quandam, minimèque ^b veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma etiam magnifica, & generosa quodammodo.

262. Tum Brutus, Orationes quidem ejus mihi vehe- nenter probantur, complures autem legi. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum. Valdè qui- dem, inquam, probandos: nudi enim sunt, ^c recti, & ve- nusti, omni ornatu orationis, tamquam veste, detracto: sed dum voluit, alios habere parata, undesumerent, qui vellent scribere historiam: ineptis gratum fortasse fecit, ^d qui volunt illa ^e calamistris inurere: sanos quidem homines à scribendo deterruit. Nihil enim est in historia, pura & illustri brevitate dulcius. Sed ad eos, si placet, qui vita excesserunt, re- vertamur.

263. ³ C. Sicinius igitur, Quinti Pompeii illius, ⁴ qui censor fuit, ex filia nepos, ^e quæstorius mortuus est, proba- bilis orator: jam vero etiam probatus, ^f ex hac inopi ad or- nandum, sed ad inveniendum expedita, ⁵ Hermagoræ disci-

^a Sermonis regulam. ^b callidam. ^c simplices, nec fucati. ^d qui volunt illa ornatu molestius accersito expellere. ^e quæstura functus. ^f dederat operam Hermagora, cujus institutiones jejuna sunt ad ornandum, promptæ & faciles ad inveniendum.

¹ Commentarios] De quibus sic Hir- tius in præfatione libri viii. de Cæsaris bello Gallico: Adeo probantur omnium judicio, ut præcepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Cujus tamen rei ma- jor nostra, quam reliquorum est admiratio. Cateri enim quam benè atque emendatè, nos etiam quam facile atque celeriter eos perscripserit, scimus. Eisdem tamen com- mentarios acriore censura nonnulli per- stringunt. Pollio Aspinus parum diligen- ter parumque integra veritate compositos putat: cum Cæsar pleraque & qua per alios erant gesta, temere crediderit: & qua per se, vel consulto, vel etiam memo-

ria lapsus perperam ediderit: existimat- que rescripturum & correcturum fuisse. Suetonius in Julio Cæsare cap. 56.

² Calamistris] Calamister sive cala- mistrum proprie acus est, qua calefacta crispantur capilli in cincinnos compo- siti: metaphoricè est ascticius oratio- nis ornatus.

³ C. Sicinius] Quæstor anno U. C. dclxxvii. ante Christum lxxvii.

⁴ Qui censor fuit] Anno nimirum U. C. dcxxiii. ante Christum cxxxi.

⁵ Hermagora] Vide lib. 1. de Invent. n. 8.

plina.

plina. Ea dat rationes certas, & præcepta dicendi: quæ minorem habent apparatus, (sunt enim ^a exilia) tamen habent ordinem, & ^b quasdam errare in dicendo non patientes vias. Has ille tenens, & paratus ad causas veniens, verborum non egens, ^c ipsa illa comparatione, disciplinaque dicendi jam in patronorum numerum pervenerat.

264. Erat etiam vir doctus in primis ¹ C. Visellius Varro, consobrinus meus, qui fuit cum Sicinio ætate conjunctus. h. cum post curulem ædilitatem ^d iudex quæstionis esset, est mortuus: In quo fateor vulgi iudicium à iudicio meo ^e discessisse. Nam populo non erat satis ^e vendibilis: præcepta quædam, & cum idcirco obscura, quia peracuta, tum rapida, & celeritate ^f cæcata oratio: sed neque verbis aptiorem cito alium dixerim; neque sententiis crebriorem. Præterea ^g perfectus in litteris, jurisque civilis jam à patre Aculeone traditam tenuit disciplinam.

165. Reliqui sunt, qui mortui sint, ² L. Torquatus, quem tu non tam citò rhetorem dixisses, (etsi non deerat oratio) quam, ut Græci dicunt, ^h πολὺ μὲν. Erant in eo plurimæ litteræ, nec eæ vulgares, sed interiores quædam, & reconditæ: divina memoria, summa verborum & gravitas, & elegantia: atque hæc omnia vitæ decorabat dignitas, & integritas. Me quidem admodum delectabat etiam ³ Triarii, in illa ætate, plena litteratæ senectutis oratio. Quanta severitas in vultu! quantum pondus in verbis! quam nihil non consideratum exhibat ex ore!

266. Tum Brutus, Torquati, & Triarii mentione commotus, (utrumque enim eorum admodum dilexerat) Næ ego, inquit, (ut omittam cætera, quæ sunt innumerabilia) de istis duobus cum cogito, doleo, nihil tuam perpetuam ⁱ auctoritatem de pace valuisse. Nam nec istos excellentes viros,

^a Tenuia. ^b & quandam methodum, quam qui tenet, in dicendo non errat. ^c illa facultate, quam sibi ex præceptis Hermagora comparaverat. ^d exercenda inter facinorosos quæstioni præfectus, quæstor, prætor. ^e probatus. ^f obscurata. ^g doctus in primis. ^h gerenda reip. peritum. ⁱ sententiam.

¹ C. Visellius Varro] Natus ex matre Ciceronis, quæ C. Aculeonis uxor erat, quæsturam exercuit anno U. C. DCLXXVII. ante Christum LXXVII.

² L. Torquatus] L. Manlius Torquatus ædilis curulis anno U. C. DCCIII.

ante Christum LI. biennio post prætor. In bello civili, quod Cæsarem inter & Pompeium exarsit, occisus est.

³ Triarii] C. Valerius Triarius quæstor, deinde tribunus plebis anno U. C. DCCIII, ante Christum LI. Asiaticis navibus

et multos alios præstantes cives respub. perdidisset. Sileamus, inquam, Brute, de istis, ne augeamus dolorem: nam & præteritorum recordatio est acerba, & acerbior expectatio liquorum. Itaque omittamus lugere, & tantum quid quisque dicendo potuerit, (quoniam id quærimus) prædicemus.

267. Sunt etiam ex iis, qui eodem bello occiderunt,

M. Bibulus, qui & scriptitavit accuratè, cum præsertim non esset orator, & egit multa constanter: Appius Claudius, socer tuus, collega, & familiaris meus: hic jam & satis odiosus, & valdè cum doctus, tum etiam exercitatus orator, & cum auguralis, tum omnis publici juris, antiquisque nostræ benè peritus fuit. L. Domitius nulla ille eadem arte, sed Latine tamen, & multa cum libertate utebatur.

268. Duo præterea Lentuli consulares, quorum Publius

a Civili Cæsarem inter & Pompeium. b juris. c antiqua historia Romana.

us cum D. Lælio præfuit magno illo Pompeium inter & Cæsarem bello civilis. *Caesar lib. 111. de Bello civili.*

Præteritorum recordatio acerba. Si præteriti lætitia, nec spe futuri subest; alioquin jucunda est præteritorum malorum memoria, ut affirmant Stoici lib. 1. Rhet. cap. 11. &c. *Æneid. lib. 1.*

Forſan & hæc olim meminisse juvabit. Seneca,

Quod fuit durum pati,

Meminiſſe dulce eſt.

Acerbior exſpectatio reliquarum. *Facile exſtimari poteſt, inquit Cornelius Nepos in Attici vita, prudentiam quomodo eſſe divinationem, non enim Ciceronem ea ſolum, qua vivo ſe acciderunt, prædicat, ſed etiam qua nunc uſa veniunt, prædicat, ut vates.*

M. Bibulus. M. Calpurnius Bibulus cum C. Julio Cæsare anno U. C. 69. ante Christum 111. renunciatus est nomine potius quam re consul. Quicquid enim sibi vitium eſſet, Cæſar conſulto collega faciebat. Hinc facti homines annum illum notabant C. Julio Cæsare. Tumque emanavit illud Stichon, ut refert Suetonius in Julio, p. 20.

Nam Bibulus quicquam nuper, ſed Cæſare factum eſt:

Nam Bibulus fieri conſule nil memini.

Quarto post anno Bibulus cenſuram geſſit; ac deinde proconſul anno U. C. 69. ante Christum 111. claſſem atque præfecturam totius oræ maritimæ obtinuit, & undecunque naves diſpoſuit, ut Cæſarem arceret, quicum non publicis modo, ſed etiam privatis inimiciis exercebat. *Caſar lib. 111. de Bello civili, Appianus, &c.*

4. Appius Claudius. App. Claudius Pulcher, cujus filiam primo duxerat Brutus, ſubinde enim uxorem accepit Porciam Catonia; frater fuit P. Claudii, & conſulatum geſſit anno U. C. 69. ante Christum 111.

5. L. Domitius. L. Domitius Ahenobarbus hujus Appii Claudii in conſulatu collega. Initio belli civilis eſt provincia Gallia obtigit; à Pompeio deſectus, à Cæſare obſeſſus, & captus incolumis diſmiſſus eſt. In acie Pharfaliſica demum occubuit. *Suetonius in Nerone, Caſar lib. 111 de Bello civili, Appianus, &c.*

6. Publius. P. Corn. Lentulus Spinther Cicerone conſule adilis erat: ad eum ſcriptus eſt lib. 1. epistolarum ad famil. conſulatu functus eſt anno U. C. 69. ante Christum 111. Sexennio poſt proconſul ex Cilicia redux triumphavit.

ille,

ille, nostrarum injuriarum ultor, auctor salutis, quidquid habuit, quantumcumque fuit, illud totum habuit ^a ex disciplina: ^b instrumenta naturæ deerant: sed ^c tantus animi splendor, & tanta magnitudo, ut sibi omnia, quæ clarorum virorum essent, non dubitaret adsciscere, eaque omni dignitate obtineret. ¹ L. autem Lentulus, satis erat fortis orator, si modo orator, sed cogitandi non ferebat laborem. Vox tamen nora, verba non horrida sane, ut plena esset animi, & terribis oratio. Quæreret in judiciis fortasse ^d melius: ^e in re quod erat, esse judicares satis.

269. Ne ² Titus quidem Posthumius contemnendus in dicendo: de rep. vero non minus vehemens orator, quam bellator fuit effrænatus, & acer nimis, sed benè juris publicæ leges, atque instituta cognoverat. Hoc loco Atticus, P. rem te, inquit, ambitiosum esse, si (ut dixisti) ii, quos jam diu colligis, viverent. Omnes enim commemoras, qui aliquando sunt ³ stantes loqui, ut mihi ^f imprudens ⁴ M. Servilium præteriisse videre.

270. Non, inquam, ego istuc ignoro, Pomponi, multum fuisse, & qui verbum numquam in publico fecissent, cum melius aliquanto possent, quam isti oratores, quos colligo, dicere: sed his commemorandis etiam illud assequor, ut intelligatis primum ex omni numero, quam non multi aut sint dicere, deinde ex iis ipsis, quam pauci fuerint laudæ digni.

271. Itaque ne hos quidem ^h equites Romanos, amicos nostros, qui nuper mortui sunt, P. Comminium ⁵ Spoletinum quo accusante defendi C. Cornelium: in quo & compositum

^a Studio & institutione. ^b vox, laterum firmitas &c. ^c tot animi virtutes dicendi genus. ^d sufficiebat illud dicendi genus, ut resp. satisfaceret. ^e inscientia ^f qui nunquam publicè orationes habuerint. ^h prætermittam.

¹ Lucius autem] L. Cornel. Lentulus Crus consul an. U. C. dccv. ante Christum XLIX. Post Pompeii cædem à Prolempæo comprehensus apud Pelusium in custodia necatus est. Orosius, &c.

² T. quidem Posthumius] Eum esse probabile est, qui prætor fuit anno U. C. dxcviii. ante Christum LVI. de quo senatus decreverat, ut statim in Siciliam iret, Fuffanoque succederet; quod narrat Cicero lib. vii. ad Atticum epist. 15.

³ Stantes loqui] More veterum. Sæpius ad hos clypei dominus septemplex Ajax. Ovid. lib. xiii. Metam. & apud Homerum lib. i. Iliad. Τῶν δ' ἀνδρῶν ὅτε τις πρῶτος ἀνὴρ Ἀχαιοῖς. Ad quem surgens locutus est pedibus celer Achilles.

⁴ M. Servilium] M. Servilius Geminus tribunus plebis anno U. C. dxcviii. ante Christum LX.

⁵ Spoletinum] E Spoletio Vilumbrosum in Italia urbe, etiamnum dictum Spoletum.

dicendi

dicendi genus, & acre, & expeditum fuit: T. Accium ¹ Pis-
laurensem, cujus accusationi respondi pro A. Cluentio: qui
& accuratè dicebat, & satis copiosè: eratque præterea do-
ctus Hermagoræ præceptis: ^a quibus etsi ornamenta non
satis opima dicendi, tamen, ut hastæ, velutibus ² amentatæ,
sic apta quædam, & parata singulis causarum generibus ar-
gumenta traduntur. Studio autem neminem, nec industria
majore cognovi.

271. Quamquam ne ingenio quidem qui præstiterit, fa-
cile dixerim, ³ C. Pisoni, genero meo. ^b Nullum tempus illi
umquam vacabat aut à forensi dictione, aut à commenta-
tione domestica, aut à scribendo, aut à cogitando: itaque
tantos processus efficiebat, ut evolare ^c, non excurrere vide-
retur. Eratque verborum & delectus elegans, & apta, & quasi
rotunda constructio: cumque argumenta excogitabantur ab
eo multa, & firma ad probandum, tum concinnæ, acutæque
sententiæ: gestusque natura ita venustus, ut ars etiam, quæ
non erat, & è ^d disciplina motus quidam videretur accedere.
Vereor, ne amore videar plura, quam fuerint in illo, dicere:
quod non ita est: alia enim de illo majora dici possunt: nam
nec continentia, nec pietate, nec ullo genere virtutis quem-
quam ejusdem ætatis, cum illo conferendum puto.

273. Nec vero ⁴ M. Coelium prætereundum arbitror,
quæcumque ejus in exitu vel fortuna, vel mens fuit: qui

^a Quibus præceptis etsi non continentur illustrissima dicendi ornamenta, tamen idonea
ad quælibet causas argumenta depromuntur, ut à levi armatura militibus torquentur
hastæ amentata. ^b semper occupatus erat aut dicendo in foro, aut meditando domi.
^c ad perfectam eloquentiam. ^d studio & institutione. ^e quacunque tandem ejus
vel infelicitas vel improbitas fuerit in fine vita.

¹ Pislaurensem] Ex Pisauro urbe Sem-
nonum in Italia: nunc Pesaro.

² Amentata] Jacula alias manu sola
missa, alias loro revincta & eo excusso
adjuta, dicebantur amentata. Amentum
lorum est, quæ hastæ media religatur, in-
quit Servius. Vide Lipsium.

³ C. Pisoni] C. Calpurnius Piso Frugi
primus Ciceronis gener, cujus filiam
Tulliolam duxit. juvenis non ita mul-
to post Ciceronis ab exilio reditum
obiit. Quæstor fuit anno U. C. DCXCVII.
ante Christum LVII.

⁴ M. Coelium] Is ipse est M. Coelius
Rufus, quem à Clodia veneficii postu-
latum, luculenta, quæ exstat, oratione,

Tullius defendit. Vir eloquio animo-
que insignis, sed ingeniosè nequam.
Tribunatum plebis gessit anno U. C.
DCCII. ante Christum LII. Quadriennio
post prætor cum in Urbe res novas se-
ditiosè moliretur, referente Servilio
consule, ex senatus auctoritate ipsi ma-
gistratus est abrogatus. Quod ægrè se-
rens, Miloni exuli, qui fugitivorum
manum contraxerat, sese adjunxit,
bellumque parans circa Thurios armis
oppressus & occisus est; dignus, cui &
mens melior & vita longior contigisset.
Dis, Cesar, Livius in epitome, Velleius,
&c. Quæ fuerit ejus dicendi facultas
patet tum ex ejus epistolis, quæ librum

quam diu auctoritati meæ paruit, talis tribunus pleb. fuit, ut nemo contra civium perditorum^a popularem turbulentamque dementiam, à senatu & à bonorum causa steterit constantius: quam ejus actionem, multum tamen & splendida, & grandis, & eadem in primis faceta, & perurbana commendabat oratio. Graves ejus conciones aliquot fuerunt, acres accusationes tres, æque omnes^b ex reip. contentione susceptæ: defensiones, etsi illa erant in eo meliora, quæ dixi, non contemnendæ tamen, sanæque tolerabiles. Hic cum summa voluntate bonorum ædilis curulis factus esset, nescio quomodo^c discessu meo discessit à sese, ceciditque postea quam eos imitari coepit, quos ipse perverterat.

274. Sed de^d M. Calidio dicamus aliquid, qui non fuit orator^d unus è multis: potius inter multos prope singularis fuit: ita reconditas, exquisitasque sententias^e mollis, & pellucens vestiebat oratio. Nihil tam tenerum, quam illius^f comprehensio verborum: nihil tam flexibile: nihil, quod magis ipsius arbitrio fingeretur, ut nullius oratoris æque in potestate fuerit: quæ primum ita pura erat, ut nihil liquidius: ita liberè fluebat, ut nusquam adhæresceret: nullum, nisi loco positum, &^g tanquam² in *vermiculato emblemate*, ut ait Lucilius, structum verbum videres: nec vero ullum aut durum, aut insolens, aut humile, aut longius ductum: ac non propria verba rerum, sed pleraque tralata: sic tamen ut ea non irruisse in alienum locum, sed immigrasse in suum diceres: nec vero hæc soluta, nec diffuentia, sed adstricta

^a Clodianorum, quibus restitit. ^b ex reipublica causâ. ^c cum in Ciliciam profectus sum, à seipso degeneravit. ^d vulgari. ^e concinna & splendida. ^f perit. ^g ita sunt coagmentata verba, ut in pavimento inter se conserata sunt ex arte tessellata.

VIII. ad Familiares conficiunt, tum ex dialogo de oratoribus. Quid ex Calianis, inquit, orationibus? nempe hæc placent: siue universa, siue partes earum, in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoscimus. Sordes autem verborum & hians compositio & inconditi sensus redolent antiquitatem: nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Calianus ex ea parte laudet, quæ antiquus est.

[M. Calidio] Cui prætori Tullius ab exilio revocatus in oratione post reditum in senatu gratias egit anno U.C.

DCXCVII. ante Christum LVII. Fabius lib. x. cap. 1. eum pro domo Ciceronii dixisse tradit, & lib. xii. cap. 10. subtilitatem ipsi attribuit. Apollodori Pergameni Græci oratoris discipulus fuit, & Cæsarianas partes in bello civili secutus, cum togatam Galliam regeret, Placentiæ obiit. Eusebii Chronicon ad annum iv. Olymp. CLXXX. qui est ante Christum LVII.

2 In *vermiculato*] Integrum Lucili locum exposuimus lib. III. de Orat. n. 171.

numeri,

numeris, non apertè, nec eodem modo semper, sed variè, dissimulanterque conclusis.

275. Erant autem & verborum, & sententiarum illa lumina, quæ vocant Græci ^a *ῥήματα*, quibus tanquam ^b insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. ^c ¹ Qua de re agitur autem illud, quod multis locis in jurisconsultorum includitur formulis, & ubi esset, videbat. Accedebat ordo rerum plenus artis, actio liberalis, totumque dicendi placidum, & ^d sanum genus.

276. Quod si est optimum suaviter dicere: nihil est, quod melius ^e hoc quærendum putes. Sed cum à nobis paullo ante dictum sit, tria videri esse, quæ orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moveret: duo summè tenuit, ut & rem ^f illustraret differendo, & animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate. Aberat tertia illa laus, quam permoveret, atque incitaret animos, quam plurimum polere diximus, nec erat ulla vis, atque contentio, sive consilio, quod eos, quorum altior oratio, actioque esset ardentior, furere, & bacchari arbitraretur: sive quod natura non esset ita factus, sive quod non consuesset, sive quod non posset. Hoc unum illi, si nihil utilitatis habebat, ^g absuit: si opus erat, defuit.

277. Quinetiam memini, cum in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset, sibi eum venenum paravisse, idque à se esse deprehensum, seseque chirographa, testificationes, indicia, quæstiones, manifestam rem, deferre diceret, deque eo crimine accuratè & exquisitè disputavisset: me in respondendo, cum essem argumentatus, quantum res ferebat: hoc ipsum etiam posuisse pro argumento, quod ille, cum pestem capitis sui, cum indicia & mortis, se comperisse manifesto, & manu tenere diceret, tam ^h solutè egisset, tam leniter, tam oscitanter.

^a *Figuras.* ^b *notis illustrioribus.* ^c *videbat præcipuum totius controversiæ caput, quod jurisperiti notant in suis formulis, ubi aiunt, quæ de re agitur.* ^d *prudentiæ plenum.* ^e *hoc dicendi genere, quod adhibuit Calidius.* ^f *doceret.* ^g *mortis sibi paratæ.* ^h *frigidè.*

¹ *Quæ de re agitur*] Consulantur Topica n. 95.

² *Absuit*] Rem aliquam minus est abesse nobis quam deesse. Id quo care-

mus, si fuerit supervacaneum & inutile, abesse: si utile ac necessarium, deesse dicitur.

278. Tu istuc, M. Calidi, nisi fingeres, ^a sic ageres? præsertim cum ista eloquentia, alienorum hominum pericula defendere acerrimè soleas, tutum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi, qui etiam ex infantium ingenii elicere voces, & querelas solet? nulla perturbatio animi, nulla corporis, ^b frons non percussa, non femur: pedis (quod minimum est) nulla supplotio. Itaque tantum absuit, ut inflammaret nostros animos: somnum isto loco vix tenebamus. Sic nos summi oratoris vel sanitate ^b, vel vitio, pro argumento ^c ad diluendum crimen usi sumus.

279. Tum Brutus, ^d At qui dubitamus, inquit, utrum ista sanitas fuerit, an vitium? quis enim non fateatur, cum ex omnibus oratoris laudibus longe ista sit maxima, inflammare animos audientium, & quocunque res postulet modo, flectere, qui hac virtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit, defuisse? Sit sane ita, inquam: sed redeamus ad eum, qui jam unus restat, Hortensium, tum de nobismetipsis, quoniam id etiam, Brute, postulas, pauca dicemus, quamquam facienda mentio est, ut quidem mihi videtur, duorum adolescentium: qui, si diutius vixissent, magnam essent eloquentiæ laudem consecuti.

280. C. ^a Curionem te, inquit Brutus, & C. Licinium Calvum arbitror dicere. Rectè, inquam, arbitraris: quorum quidem ^c alter, ^b quod verisimile dixisset, ita ^f facile, solu-

^a An tam leniter causam perorares? ^b sanitate, si consilio tam molle dicendi genus usurparet, ^c visio, si natura aut viribus deficientibus eo uteretur. ^c ad refellendum crimen. ^d sed quomodo possumus dubitare, utrum istud in Calidio fuerit laudabile an vitiosum? ^e Curio. ^f facile profluentibus verbis.

1 Frons non percussa, &c.] Qui gestus in vehementioribus indignantis animi motibus apud Romanos alias decebant oratorem. Femur autem tres ob causas percutiebant, ad dolorem, ad admirationem, ad pudorem significandum.

2 [C. Curionem] C. Scribonius Curio patris consularis ac triumphalis eloquentia & ingenio similis, perditis moribus dissimilimus; quem Velleius lib. II. egregie describit: *Vir nobilis, eloquens, audax, sua alienaque & fortuna & pudicitia prodigus, homo ingeniosissime nequam, & facundus malo publico; cuius animo, voluptatibus vel libidinibus neque opes ulla, neque civitates sufficere possent.*

Tribunus plebis anno U. C. dcciv. ante Christum L. pecunia corruptus ad Caesarem à senatu defecit. Ad recipiendam Africam missus, pulso fugatoque Varone jam superbus, subito jubæ regis adventum, equitarumque Maurorum sustinere non potuit. Patebat visio fugæ, sed pudor suavit, ut amissum sui temeritate exercitum morte sequeretur, anno U. C. dccvi. ante Christum XLVIII. Florus lib. IV. cap. 2. Appianus, Caesar, &c.

3 Quod verisimile dixisset] Hæc verba, ut omnino supervacanea, nonnullis haud immerito videntur rejicienda.

tèque

que verbis volvebat satis interdum acutas, crebras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatus esse, nihil exeditius. Atque hic à magistris parum institutus, naturam habuit admirabilem ad dicendum: ^a ¹ industriam non sum expertus: studium certe fuit: qui si me audire voluisset, ut exuperat, honores, quam opes, consequi maluisset. Quidnam est, inquit, istud? & quemadmodum distinguis? Hoc modo, quam.

281. Cum Honos, sit præmium virtutis, iudicio, studioque civium delatum ad aliquem, qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus, & honoratus videtur. Qui autem occasione aliqua, etiam ² invitis suis civibus, nactus est imperium, ut ille ^b cupiebat: hunc nomen honoris adeptum, non honorem puto. Quæ si ille audire voluisset, maxima cum gratia, & gloria ad summam amplitudinem pervenisset, adscendens ^c gradibus magistratuum, ut pater ejus fecerat, ut reliqui clariores viri. Quæ quidem etiam cum ³ P. Crasso, M. F. cum ^d initio ætatis ad amicitiam se contulisset, sæpe egisse me arbitror, cum eum vehementer hortarer, ut eam laudis viam rectissimam esse duceret, quam majores ^e ejus ^f ei tritam reliquissent.

282. Erat enim cum institutus optimè, tum etiam perfectè, planèque eruditus: ineratque & ingenium satis acre, & orationis non inelegans copia: prætereaque sine arrogantia gravis esse videbatur, & sine segnitia verecundus. Sed hunc quoque absorbit æstus quidam non insolitæ adolescentibus gloriæ: qui, quia navarat miles operam imperatori, imperatorem se statim esse cupiebat: ^h cui muneri mos majore

^a Non sum expertus, quantum ingenii solertia valeret; at scio eum sedulum ac diligentem fuisse. ^b Cæsaris gratia fretus quidvis sperans. ^c qui sunt quaestura, ædilitas, prætura & consulatus. ^d adolescens. ^e Licinii. ^f qui diu vixerunt tum in his magistratibus functi. ^g P. Crassus. ^h quod munus imperatorum aetate certa, ad incerta sorte juxta majorum consuetudinem obtinetur.

¹ *Industriam*] Industria plerumque optimis Latinitatis auctoribus est acre studium, vehemensque animi contentio: hic tamen pro ingenii sagacitate, quæ distinguitur à studio, sumitur.

² *Invitis civibus suis*] Præter expeditionem omnium ad tribunatum pervenit, ut indicat Cicero lib. II. ad Fa-

mil. epist. 7. qua ipsi de hoc magistratu gratulatur.

³ *P. Crasso*] Qui in expeditione contra Parthos suscepta, patris comes fortiter pugnans occisus est, anno U. C. DCC. ante Christum LIII. *Plutarchus in M. Crasso, Livii epitome lib. CVI. &c.*

rum

rum ¹ ætatem certam, sortem incertam reliquit. Ita gravissimo suo casu dum ² Cyri, & ³ Alexandri similis esse voluit, ⁴ qui suum cursum transcurrerant: & L. Crassi, & multorum Crassorum inventus est dissimillimus.

283. Sed ad ⁴ Calvum, (is enim nobis erat propositus) revertamur: ⁵ qui orator fuisset cum litteris eruditior, quam Curio, tum etiam accuratius quoddam dicendi, & exquisitius ⁶ afferebat genus: quod quamquam scienter, eleganterque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese observans, metuensque ne vitiosum colligeret, etiam ⁷ verum sanguinem deperdebat. Itaque ejus oratio ⁸ nimia religione attenuata, doctis, & attentè audientibus erat illustris: à multitudine autem, & à foro, cui nata eloquentia est, devorabatur.

284. Tum Brutus, ⁹ Atticum se, inquit, Calvus noster dici oratorem volebat: inde erat ista ¹⁰ exilitas, quam ille de industria consequebatur. Dicebat, inquam, ita: sed & ipse errabat, & alios etiam errare cogebat. Nam ¹¹ si quis eos, qui nec ineptè dicunt, nec odiosè, nec putidè, Atticè putat

^a Qui ultra vires ætatis bella tentarunt. ^b sequebatur. ^c veram ac naturalem eloquentia formam amittebat. ^d nimium affectata diligentia ac superstitione ejus oratio exilior à peritis existimatoribus, qui attente audiebant, habebatur insignis: verum non gustabatur à populo, & iis, qui in foro versabantur, quorum causa, propter judicia scilicet, primum inventa est eloquentia. ^e Calvus volebat esse imitator Atticorum. ^f jesunitas ac siccitas orationis. ^g si quis putat eos Atticè dicere, qui non absurdè, non moleste, non fastidiosè dicunt, ut jure neminem nisi Atticum probare debet.

¹ [Ætatem certam] Imperatorio muneri ætas certa præscripta erat, quippe nisi ætatis anno quadagesimo expleto prætores fieri non poterant; fors autem erat incerta, quod plerumque provincias, in quibus bella gerenda essent, forte obtinerent, ut ex Romanis historicis patet.

² [Cyri] Junioris Persarum regis, qui Græcorum præcipuè Lacedæmoniorum copiis consiliis contra fratrem Artaxerxem Memnonem arma sumpsit, & in acie cecidit. *Xenophon.*

³ [Alexandri] Qui obiit anno ætatis xxxiii. Vide notas in lib. iv. ad Herennium, n. 31.

⁴ [Ad Calvum] C. Licinius Macer Calvus quaestor anno U.C. dcccix. ante Christum lv. dicendi facultatem poë-

tices laude cumulavit. Diu cum Cicerone, inquit Seneca lib. vii. controvers. iniquissimam litem de principatu eloquentiæ habuit. Orationum unum & viginti liberos reliquisse scribit auctor dialogi de oratoribus.

⁵ [Qui orator fuisset] Hic est aliquis labes: legendum cum orator fuisset, an orator fuit?

⁶ [Atticum se] Attici limati erant ac pressi, nec inane quicquam aut redundans ferebant. Quod assequi cum non possent Ciceronis temporibus oratores aridi & exsangues, imbecillitati suæ illustre sanitatis Atticæ nomen obtendebant. Consule Oratorem Ciceronis, n. 23. &c. lib. de opt. gen. orat. & Quintilianum lib. xii. cap. 10.

dicere:

dicere: is rectè, nisi Atticum, probat neminem. *Insulsitatem enim, & insolentiam, tanquam insaniam quandam orationis, odit: sanitatem autem, & integritatem, quasi religionem, & verecundiam oratoris probat: hæc omnium de oratorum eadem esse sententia.

285. ^b Sin autem jejunitatem, & siccitatem, & inopiam, dummodo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere ponit, hoc rectè duntaxat: sed quia sunt in Atticis alia meliora; videat, ne ignoret, & gradus, & dissimilitudines, & vim, & varietatem Atticorum. Atticos, inquit, solo imitari. Quos? nec enim est unum genus. Nam quid est tam dissimile, quam ^a Demosthenes, & Lyfias? quam idem, & Hyperides? quam omnium horum Æschines? quem igitur imitaris? Si aliquem; cæteri ergo Atticè non licebant. Si omnes: ^d qui potes, cum sint ipsi dissimillimi inter se? In quo etiam illud quæro, Phalereus ille Demetrius Atticè dixit. Mihi quidem ^e ex illius orationibus dolere ipsæ Athenæ videntur. At est floridior, ut ita dicam, quam Hyperides, quam Lyfias: ^f natura quædam, aut voluntas ita dicendi fuit.

286. Et quidem duo fuerunt per idem tempus dissimiles inter se: sed Attici tamen: quorum ³ Charisius multarum orationum, quas scribebat aliis, cum cupere videretur imitari Lyfiam: ⁴ Demochares autem, qui fuit Demosthenis sororis filius, & orationes scripsit aliquot: & earum rerum historiam, quæ erant Athenis ipsius ætate gestæ, non tam historico, quam oratorio genere perscripsit. At Charisii

^a Dicendi rationem absurdam & ab usu vulgari abhorrentem, ut stultitiam orationis, resecratur: sanam autem & rectam dicendi rationem, quasi præcipuum & sacrum orationis caput, approbat: ^b si quis Atticum orationis genus putat, quod est tenue, exile, & inops, modo sit informatum bonis sententiis & verbis, ille non ignorat, quale sit aliquod Atticum dicendi genus: hoc enim nonnulli Attici usurpârunt. ^c Demosthenes. ^d quomodo. ^e illius orationibus nihil mihi videtur magis Atticum. ^f aut indole sua aut consilio illud orationis genus adhibuit.

¹ Sin autem jejunitatem] Interpretationi nostræ lucem affert Tullius in Oratore n. 28. Putant, qui horridè, incultèque loquuntur, modo hoc eleganter, enucleatèque faciat, eum solum Atticè dicere. Errant, quod solum; quod Atticè, non falluntur.

² Demosthenes & Lyfias] De quibus

sub initium hujus libri disseruimus.

³ [Charisius] De quo vix quicquam memoriæ proditum.

⁴ Demochares] Vir cum bellicis rebus, tum eloquentia civili nemini secundus. Plutarchus in vitis decem oratorum in Demosthene.

vult ¹ Hegesias esse similis,isque se ita putat Atticum, veros illos ² præ se pæne agrestes putet.

287. At quid est ^b tam fractum, tam minutum, tam ipsa, (quam tamen consequitur,) concinnitate puerile? Atticorum similes esse volumus. Optimè. Suntne igitur ii Atticoratores? Quis negare potest? Hos imitatur. Quo modo qui sunt & inter se dissimiles, & aliorum? Thucydidem, inquit, imitatur. Optimè, si historiam scribere, non si causam dicere cogitatis. Thucydides enim rerum gestarum promptior sincerus, & grandis etiam fuit: hoc forense ^c concertatorium judiciale non tractavit genus. Orationes autem, quas interposuit, (multæ enim sunt,) eas ego laudare soleo, imitari neque possim, si velim, nec velim fortasse, si possim: ut quis ² Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut ^d proximis consulibus natum velit: nec rursus ira veterem, ^e ³ Opimium, aut ⁴ Anicium consulem quærat. Atqui ^f ex ⁵ natæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus, suavitatem, nec est jam sanè tolerabilis.

288. Num igitur ^g qui hoc sentiat, si is potare velit, ^h dolio ^b sibi hauriendum putet? Minimè: sed quandam ⁱ quatur ætatem. Sic ego istis censuerim & ^k novam istam quasi de musto, ac lacu fervidam orationem, fugiendam, non illam præclaram Thucydidi nimis veterem, ^l tanquam Atticoratores.

^a Atticos. ^b tam concisum & divisum in particulas sublati numeris. ^c litigiosum. ^d superiore anno. ^e ut natum sit Opimio aut Anicio consule. ^f i vinum. ^g consulatu Opimii & Anicii fuit optimum. ^h qui Falernum vetustius bibendum putet. ⁱ ubi reconditur novum. ^j mediam. ^k recens & immaturum dicendi genus. ^l quasi vetustissimum vinum.

¹ Hegesias] Magnesium orator ineptus & historicus floruit annis ante Christum circiter oct. Strabo lib. XIV. Tullius in Oratore II. 226.

² Falerno] A Falerno Campaniæ agrovitis confecto generosum Falernum vinum appellatum est.

³ Opimium] L. Opimio consule . . . ea cali temperies fuit quam colturam vocant, soli opere, natali Urbis DCXXXIII. (ante Christum CXXI.) durante adhuc vina ducentis fere annis, jam in speciem redacta mellis asperi. Plinius lib. XIV. cap. 4.

⁴ Anicium] L. Anicius Gallus consul anno U. C. DCCIV. ante Christum CLX.

⁵ Nota sunt optima] Vini vetustas in-

scriptis amphoræ consulibus notatur: annos enim consulibus numeros fuit.

⁶ De dolio] Vinum de dolio, quod doliare vocat Ulpianus, est vinum novum, quod quia vetustatem non habet, quæ diffuso quæritur, minoris erat pretii. Solebant alias vinum novum, quod nondum imbiberat maturitatem, ex dolis in amphoras transfundere, quod & diffusum dicebatur, Horat. lib. I. epist. I.

Vina bibes iterum Tauris diffusa. Has amphoras pice obductas & conatibus consulum notatas in apothecis sive horreis collocabant; & aliquot annos servabant: hinc deinde ad usus depromebant, Turnebus.

cianam

cianam notam, persequendam. Ipse enim Thucydides si posterius fuisset, ² multo maturior fuisset, & mitior. Demosthenem igitur imitemur. ¹ O dii boni! quid, quæso, nos aliud agimus, aut quid aliud optamus? At non assequimur?

289. Isti enim videlicet Attici nostri, quod volunt, & assequuntur: ne illud quidem intelligunt, non modo ita memoriae proditum esse, sed ita necesse fuisse, cum Demosthenes dicturus esset, ut concursus, audiendi causa, ex tota Græcia fierent. At cum isti Attici dicunt, non modo à ^d corona, (quod est ipsum miserabile) sed etiam ab advocatis relinquuntur. Quare si angustè, & exiliter dicere, est Atticorum, sint sanè Attici: sed in comitium ^f veniant, & ad stantem iudicem dicant. Subsellia grandiore, & pleniorē vocem desiderant.

290. Volo hoc oratori contingat, ut, cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi ^h scribæ sint in dando & cedendo loco, ⁱ corona multiplex, iudex ^k erectus: cum surgit is, qui dicturus sit, ^l significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes, risus, cum velit: cum velit, fletus: ut, qui hæc procul videat, etiam si, quid agatur, nesciat: at placere tamen, & ^m in ² scena esse Roscium intelligat. Hæc cui contingant, eum scito Atticè dicere, ut de Pericle audivimus, ut de Hyperide, ut de Æschine, de ipso quidem Demosthene maximè.

291. Sin autem acutum, prudens, & idem sincerum, & solidum, & exsiccatum genus orationis probant, nec illo graviore ornatu oratorio utuntur, & hoc proprium esse Atticorum volunt: ⁿ recte laudant. Est enim in arte tanta, tam-

^a Non ita pressò & exsangui stilo uteretur. ^b Demosthenem. ^c deteriores imitantur. ^d ab auditorum consensu. ^e ab iis, qui ius suggerunt. ^f ubi de minoribus causis agitur. ^g ad iudicem, qui stans eos brevi tempore sit auditurus. Cum sedet iudex, debet firmioris ac pleniori voce permoveri. ^h scribæ dando & cedendo loco civium illis scribarum favorem sibi conciliens. ⁱ frequens consessus. ^k comparatus ad audiendum. ^l à consessu indicetur silentium. ^m in foro dicere perfectum oratorem. ⁿ non falluntur, modo non contendant exsangue illud dicendi genus non esse solum Atticorum.

⁶ O dii boni! Verba sunt illorum Atticorum, qui, cum Demosthenem assequi se non posse videant, alios Atticos deteriores imitantur.

¹ In scena esse Roscium] Roscius per-

fectus histrio, id assecutus erat, ut in quo quisque artificio excelleret, in suo genere Roscius diceretur. Quod ipse superioribus libris testatur est Cicero.

P

que

que varia, etiam huic minutæ subtilitati locus. Ita fiet, ut non omnes, qui Atticè, iidem benè: sed, ut omnes, qui benè, iidem etiam Atticè dicant. Sed redeamus rursus ad Hortensium.

292. Sanè quidem^a, inquit Brutus: quamquam ista mihi tua fuit perjucunda à proposita oratione^b digressio. Tum Atticus, Aliquoties sum, inquit, conatus, sed interpellare nolui. Nunc, quoniam ad perorandum spectare videtur sermo tuus, dicam, opinor, quod sentio. Tu vero, inquam^c, Tite. Tum ille, Ego, inquit, ^dironiam illam, ^e quam in Socrate dicunt fuisse, qua ille in Platonis, & Xenophontis, & Æschinis libris utitur, facetam & elegantem puto. Est enim & minime inepti hominis, & ejusdem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsum detrahare, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant: ut apud Platonem Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæteros: se autem omnium rerum inscium fingit, & rudem. Decet hoc; nescio quomodo, illum: nec ^fEpicuro, qui id reprehendit, assentior. Sed in historia, qua tu es usus in omni sermone, cum, qualis quisque orator fuisset, exponeres, vide, quæso, inquit, ne tam reprehendenda sit ironia, ^g quam in testimonio.

293. Quorsus, inquam, istuc? non enim intelligo. Quia primum, inquit, ita laudavisti quosdam oratores, ut imperitos posses in errorem inducere. Equidem in quibusdam risum vix tenebam, cum Attico Lysia^h Catonem nostrumⁱ comparabas, magnum mehercule hominem, vel potius summum, & singularem virum: nemo dicet secus: sed & oratorem? sed etiam Lysia^j similem? quo nihil potest esse pietius: bella ironia, si jocaremur: sin^k asseveramus: vide,

^a Velim. ^b ad Atticos oratores. ^c dic Attice. ^d dissimulationem, qua quis aliud sentit, aliud dicit. ^e quam si quis testimonium dicens contra mentem loqueretur. ^f Censorium. ^g an aliquis dicet oratorem? an Lysia similem: quo Lysia nihil est elegantius ac politius. ^h serio loquimur.

ⁱ Quam in Socrate] De ironia Socratis dictum est lib. 11. de Orat. n. 270.

^j Epicuro] Atheniensis philosopho, qui felicitatem non, ut plerique existimant, in obscœnis corporis voluptatibus, sed in perfecta animi tran-

quillitate collocavit. Obiit nonagenario major, anno 11. Olympiadis cxxvii. ante Christum cclxxi. Vide Laertium.

^k Catonem] De quo diximus supra n. 60.

ne religio nobis tam adhibenda sit, quam si testimonium diceremus.

294. Ego enim Catonem ^a tuum, ut civem, ut senatorem, ut imperatorem, ut virum denique cum prudentia, & diligentia, tum omni virtute excellentem, probo: orationes autem ejus, ut illis temporibus, valdè laudo. Significant enim quandam formam ingenii, sed admodum impolitam, & planè rudem. Origines vero cum omnibus oratoris laudibus refertas dices, & Catonem cum Philisto & Thucydide comparares, Brutone te id censebas, an mihi probaturum? quos enim ne è Græcis quidem quisquam imitari potest, iis tu comparas ^b hominem Tusculanum, nondum suspicantem, quale esset copiosè, & ornatè dicere?

295. Galbam laudas. Si ut illius ætatis ^c principem, assentior: sic enim accepimus: sin ut oratorem, ^d cedo, quæso, orationes, (sunt enim) & ^e dic, hunc, quem tu plus quam te amas, Brutum, velle te illo modo dicere. Probas Lepidi orationes. Paullum hic tibi assentior, modo ita laudes, ut antiquas: quod item ^f de Africano, de Lælio, cujus tu oratione negas fieri quidquam posse dulcius. Addis etiam nescio quid augustius, nomine ^g nos capis summi viri, vitæque elegantissimæ verissimis laudibus. Remove hæc: ^h næ ista dulcis oratio ita sit abjecta, ut eam aspicere nemo velit.

296. Carbonem in summis oratoribus habitum scio: sed cum in cæteris rebus, tum in dicendo, semper, quo nihil est melius, id laudari, quaecumque est, solet. Dico idem de Gracchis: etsi de iis ea sunt à te dicta, quibus ego assentior. Omitto cæteros: venio ad eos, in quibus jam perfectam putas esse eloquentiam, quos ego audiavi sine controversia magnos oratores, Crassum, & Antonium. De horum laudibus tibi prorsus assentior: ⁱ sed tamen non isto modo, ut

^a Quem semper laudas. ^b hominem Tusculi natum, qui nondum videbat in quo posita esset eloquentia, postea civitate donatum. ^c in dicendo primum. ^d da nobis, obsecro, ejus orationes. ^e dic, quod velis hunc Brutum, quem plus quam te amas, illo modo dicere. ^f tibi assentior. ^g nobis admirationem moves nomine magni viri. ^h sanè ista Lælii oratio, quam suavem appellasti, ita est humilis, &c. ⁱ non tamen, quemadmodum Lyfippus dicebat Doryphorum Polycleti sibi fuisse canonem in arte statuaria, sic potes dicere orationem Crassi pro lege Servilia tibi fuisse regulam & exemplar perfectæ eloquentiæ, hoc dicere est verè loqui ironicè.

¹ Polyleti Dotyphoram sibi Lysippus aiebat; sic tu suasio-
nem legis Serviliæ tibi magistram fuisse: hæc germana ironia
est. Cur ita sentiam, non dicam, ne me tibi ^a assentari putes.

297. Omitto igitur, quæ de iis ipsis, quæ de Cotta, quæ
de Sulpicio, quæ modo de Cælio dixeris: illi enim fuerunt
certi oratores; quanti autem, & quales, ^b tu videris. Nam
illud minus curo, quod congeffisti ^c operarios omnes, ut mihi
videantur mori voluisse nonnulli, ut à te in oratorum nume-
rum referrentur.

298. Hæc cum ille dixisset, Longi sermonis initium de-
tulisti, inquam, Attice, remque commovisti, nova disputa-
tione dignam, quam in aliud tempus differamus. Volvendi
enim sunt libri cum aliorum, tum in primis Catonis: intel-
liges, ^d nihil illius lineamentis, nisi eorum pigmentorum,
quæ inventa nondum erant, florem, & colorem, defuisse.
Nam de Crassi oratione sic existimo, ipsum fortasse melius
potuisse scribere: alium, ut arbitror, neminem ^e. Nec in
hoc ^f ironiam duxeris esse, quod eam orationem mihi ma-
gistram fuisse dixerim: nam etsi tu melius existimare videris
de ea, si quam nunc habemus, facultate; tamen adolentes
quid in Latinis potius imitemur, non habebamus.

299. Quod autem plures à nobis nominati sunt, eo per-
tinuit (ut paullo ante dixi) quod intelligi volui, ^g in eo, cuius
omnes cupidissimi essent, quam pauci digni nomine evade-
rent. Quare ^h spera me, ne si ⁱ Africanus quidem fuit, (ut ait
in historia sua C. Fannius) existimari velim. ^k Ut voles, in-
quit Atticus. Ego enim non alienam à te putabam, quod &
in Africano fuisset, & in Socrate.

300. Tum Brutus, ^l De isto postea: sed tu (inquit, me
intuens) orationes nobis veteres explicabis? ^m Vero, inquam,

^a Adulari, ^b in iudicatu, ^c impotitissimos quosque orationum artifices, ^d ni-
hil in illius dicendi forma desiderari, nisi quemdam ornamentorum leporem & venusta-
tem, qua nondum ejus ætate inventa fuerat. ^e potuisse melius scribere. ^f dis-
tinctam. ^g in oratorio munere. ^h in similitudine. ⁱ P. Scipio Africanus minor.
^k nunc sentiam, quod volueris, te non esse similitudinem. ^l in de te postea differemus.
^m Ego vero differam.

¹ Polyleti Dotyphoram. ² Polyletus. Plinius lib. xxiv. cap. 1. Dotyphor
Dotyphorum civitatis puerum fecit, (sic
enim interpolatione sublati legimus)
quem canones artifices vocant, lineamenta
artu ex eo potentes, velut à lege quadam.

Brute:

Brute: sed in Cumano, aut in Tusculano, aliquando, si modo licebit: quoniam utroque in loco vicini sumus. Sed iam ad id, unde digressi sumus, revertamur.

301. Hortensius igitur cum admodum adolescens orsus esset in foro dicere, celeriter ad maiores causas adhiberi coepit. Quamquam ineliderat in Cotta, & Sulpicii aetatem, qui annis decem maiores, eccellente cum Crasso, & Antonio, deinde Philippo, post Julio, cum iis ipsis dicendi gloria comparabatur. Primum memoria tanta, quantam in ullo cognovisse me arbitror, ut quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitasset. Hoc adiumento ille tanto sic utebatur, ut sua & commentata, & scripta, & nullo referente, omnia adversarium dicta meminisset.

302. Ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo umquam flagrantius studium viderim. Nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut medicaretur extra forum: sæpissimè autem eodem die utrumque faciebat. Attuleratque minime vulgare genus dicendi: duas quidem res, quas nemo alius: partitiones, quibus de rebus dicturus esset, & collectiones, memor & quæ essent dicta contra, quæque ipse dixisset.

303. Erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus: eaque erat cum summo ingenio, tum exercitationibus maximis, consecutus: rem complectebatur memoriter, dividebat acutè: nec prætermittebat fere quidquam, quod esset in causa, aut ad confirmandum, aut ad refellendum: vox canora, & suavis: motus & gestus

a In nemine. b eloquentia.

1 Cumano] Cumani villa prope Caurus, quæ urbs Campaniæ in Italia nunc dicitur Foca nova.

2 Hortensius] Natus anno U.C. DCXL. ante Christum CXIV. undeviginti annos natus in foro dicere cepit. consulatum gessit an. U.C. DCXXXV. obiit an. U.C. DCCIV. ætatis LXXIV. ante Christum L. Hortensii scripta tantum intra famam sunt, qui dicitur princeps oratorum, aliquando attulit Ciceronis existimatur, et, ne offensa quod vixit secundus: ut appareat placuisse aliquid eo dicente, quod legentes non invenimus. Fabius lib. XI. cap. 3.

3 Memoria tanta] Cujus hoc indicium: Hortensius a Sestio provocatus, in aulione perdidit diem totum, & omnes res & prælia & emptores, ordine suo, argentarius recognoscensibus, ita ut in nulla falleretur, recensuit. Seneca rhetor proœmio lib. 1. Controvers.

4 Partitiones] Quibus apte suas in partes oratio distribuitur: collectiones autem interpretor tractationes, quibus in epilogo præcipua quæque argumenta breviter repetuntur, ut collecta magis moveant.

etiam

etiam ¹ plus artis habebat, quam erat oratori satis. ² Hoc igitur florescente, Crassus est mortuus, Cotta pulsus, ³ iudicia intermissa bello, nos in forum venimus.

304. Erat Hortensius in ⁴ bello primo anno miles, altero tribunus militum: Sulpicius ⁵ legatus aberat, etiam M. Antonius: ⁶ exercebatur una ⁶ lege iudicium Varia, cæteris propter bellum intermissis: ^b qui frequentes aderant (quamquam pro se ipsi dicebant) oratores non illi quidem principes L. Memmius, & Q. Pompeius, sed oratores tamen, teste disertio uterque Philippo, ⁷ cuius in testimonio contentio & vim accusatoris habebat, & copiam.

305. Reliqui, qui tum ^a principes numerabantur, in magistratibus erant, quotidieque fere à nobis in concionibus audiebantur. Erat enim ^a tribunus plebis tum C. Curio: quamquam is quidem silebat, ut erat semel à concione universa relictus. Q. Metellus Celer, non ille quidem orator, sed tamen ^d non infans: disertis autem Q. Varius, C. Carbo, Cn. Pomponius: & ii quidem habitabant in rostris. C. etiam Julius, ædilis curulis quotidie fere accuratas conciones habebat: sed me cupidissimum audiendi primus dolor per-

^a Exercebantur tantum in foro iudicia, qua lege Varia præscribebantur contra auctores belli Italici: cæteris legibus ad iudicia pertinentibus intermissis. ^b L. Memmius & Q. Pompeius, qui sæpe in foro aderant, (quamquam secundum legem Variam purgabant se de crimine belli Italici constati) non erant illi quidem præstantissimi oratores, sed uterque tamen erat orator, ipse Philippo teste viro disertio. ^c primi inter oratores. ^d non indifertus.

¹ Plus artis habebat] Nescires, inquit Valer. Maxim. lib. viii. cap. 10. utrum cupidius ad audiendum eum Hortensium, an ad spectandum concurreretur: sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba serviebant. Itaque constat Asopum & Roscium ludicra artis peritissimos, illo causæ agente, in corona frequenter assistisse; ut foro petitos gestus in scenam referrent. Gellius lib. i. cap. 5. refert eum ab æmulo L. Torquato nomine famose saltatriculæ Dionysiam vocatum: Id in gestuosum Hortensium ideo belle conveniebat, quod in inflexione brachiorum ad numeros veterum saltatio præcipue consisteret, ut superius observavimus n. 225.

² Hoc igitur florescente] Cum floreret Hortensius ætatis anno xxiii. U. C. dclxiii. mortuus est Crassus.

³ Iudicia intermissa] Tradit Afconius senatum decrevisse, ne iudicia, dum tumultus Italicus esset, exercerentur.

⁴ Bello] Marisco nimirum, de quo vide notas in lib. iii. de Orat. n. 8.

⁵ Legatus] Tunc Sulpicius legatus in Marrucinos profectus erat, quos cecidit, universamque illam regionem recepit. Livii epitome lib. lxxvi.

⁶ Lege Varia] Consule superiores notas n. 205.

⁷ Cuius in testimonio] Res, ut notat Corradus, fortasse tunc omnibus nota, certe nunc nobis ignota.

⁸ Tribunus plebis tum C. Curio] Scilicet Coss. L. Julio Cæsare. P. Rutilio Lupo, anno U. C. dclxiv. ante Christum xc. cum ætatis annum ageret Tullius decimum septimum.

cussit,

affit, Cotta cum est expulsus. Reliquos frequenter audiens
errimo studio tenebar, quotidieque & scribens, & legens, &
commentans, oratoriis tantum^b exercitationibus conten-
is non eram. Jam consequente anno Q. Varius sua lege
amnatu excoſſerat.

306. Ego autem, ^cjuris civilis studio, multum operæ da-
am^a Q. Scævola, P. F. qui quamquam nemini se ad do-
endum dabat, tamen, consulentibus respondendo, studiosos
audiendi docebat. Atque³ huic anno proximus Sulla con-
le & Pompeio fuit. Tum P. Sulpicii in tribunatu quotidie
oncionantis totum genus dicendi penitus cognovimus: eo-
emque tempore cum^d princeps Academiæ⁴ Philo cum
theniensium optimatibus⁵ Mithridatico bello^e domo pro-
gisset, Romamque venisset, totum ei me tradidi, admira-
lli quodam ad Philosophiam studio concitatus, in quo hoc
iam commorabar attentius, quod etſi rerum ipsarum
arietas, & magnitudo summa me delectatione retine-
at; tamen sublata jam esse in perpetuum ratio judicio-
am videbatur.

a Variis exercitationibus me formans ad dicendum. b declamationibus. c ad pro-
piendum jus civile assidue audiebam Q. Scavolam Publii filium. d qui in Academia
tonis maxime florebas. e Athenis.

1 Commentans] Quibus exercitationi-
as operam daret adolescens, sub per-
na Craſſi, opinor, indicavit lib. 1. de
rat. n. 154. In quotidianis cogitationi-
is equidem mihi adolescentulus proponere
lebam, illam exercitationem maxime, ut
et versibus propositum quam maxime gra-
ibus, aut oratione aliqua lecta ad eum
nem, quem memoria possem comprehen-
ere, eam rem ipsam, quam legissem, ver-
is aliis, quam maxime possem, lectis
ronuntiarem, &c. Consule hujus libri
310.

2 Q. Scavola P. F.] Q. Mucius Scævola Augur consul anno U.C. DCXXXVII.
ante Christum exvii. in fastis ubique
licitur Quinti filius: quare hunc in lo-
um irrepsisse mendum non dubitamus.
eterum hunc Scævola Pontificem
ntelligi non posse, inde constat, quod
cicero se ad Pontificem, non nisi Au-
gure mortuo contulit. Augur autem non
olum hoc anno U. C. DCXLV. verum
etiam sequente anno superſtes fuit, ac
um Ciceroni sermonem Lælii de ami-

cicia exposuit, ut ex Lælio Ciceronis
patet. Fabricius Marcoduranus.

3 Huic anno proximus] Qui est U. C.
DCLXVI. ante Christum LXXXVIII. Cice-
ronis decimus nonus.

4 Philo] Academicus philosophus,
Clitomachi discipulus, Athenis ab Ar-
chelao Mithridatis præfecto occupatis,
Romam confugit.

5 Mithridatico bello] Cujus hæc ori-
go fuit. Mithridates rex Ponti supra
modum crudelis & ambitiosus, Ario-
barzanem Cappadociæ, Nicomedem Bi-
thyniæ reges pop. Rom. amicos expul-
lit: fudit exercitus Romanos, & quid-
quid Italorum erat per totam Asiam
uno nuncio atque una litterarum signi-
ficatione occidit. Macedoniam, Thra-
ciam & Athenas armis sibi subjecit. Ve-
rum ducibus postea proſtigatis ad pacis
conditiones à victore Sulla compulſus
est. Recruduit subinde idem bellum,
cumque durasset, teste Floro, annos
quadraginta, tandem omnino extin-
ctum est Cicerone consule anno U. C.

DCXCI.

307. ^a Occiderat Sulpicius illo anno, tresque ^b proximum ætatum oratores erant crudelissimè interfecti, Q. Cæcilius, M. Antonius, C. Julius. Eodem anno etiam Molon Rhodio Romæ dedimus operam, & ^c actori summo causarum, & magistro. Hæc etiam videntur esse à proposita ratione diversa, tamen idcirco à me proferuntur, ut ^c nostrum cursum perspicere, quoniam voluisti, Brute, possis, (nam Attici hæc nota sunt) & videre quemadmodum simus in spatio Q. Hortensium ipsius vestigiis persecuti.

308. Triennium fere fuit urbs sine armis ^d, sed ^e oratorum aut interitu, aut discessu, aut fuga, (nam aberant etiam adolescentes M. Crassus, & Lentuli duo) primas in causis agebat Hortensius: magis magisque quotidie probabatur. Antistius Pisoni sæpe dicebat: minus sæpe Pomponius, nec Carbo: semel aut iterum Philippus. At vero ego hoc tempore omni noctes, & dies in omnium doctrinarum meditatione versabar.

309. Eram cum ^a Stoico Diodoto: qui cum habitavisset apud me, mecumque vixisset, ^b nuper est domi meæ mortuus. A quo cum in aliis rebus, tum studiosissimè in dialectica exercebar: quæ quasi contracta, & adstricta eloquentia persequenda est: sine qua etiam tu, Brute, judicavisti, te illam ^c istam eloquentiam, quam dialecticam dilatatam esse putare consequi non posse. Huic ego doctori, & ejus artibus variis atque multis ita eram tamen deditus, ut ab exercitationibus oratoris nullus dies vacuus esset.

310. Commentabar declamitans, (^a sic enim nunc loquuntur

^a Occisus fuerat. ^b summo actori & rhetori. ^c nostras in eloquentia persequenda cum bellum Mithridaticum gereret Sulla. ^d antistoribus aut occisis aut in fugam confectis, primum locum in foro tenebat Hortensius. ^e iuram.

DECECI. ante Christum LXXIII. Appianus, Plutarchus, Florus, Eutropius, &c.

1 Proximo] Anno scilicet U. C. DCXXVII. ante Christum LXXVII. Cass. Cn. Octavio, L. Cornelio Cinna.

2 Stoico Diodoto] De quo sic Tullius Tusculanarum Quest. lib. V. p. 113. Diodotus Stoicus cæcus multos annos domi nostra vixit. Id vero, quod credibile vixisset, cum in philosophia multo etiam magis assidue, quam antea versaretur, & cum fidibus Pythagoreorum more uteretur, cumque ei libri noctes & dies legentur,

quibus in studio oculi non egrediuntur, quod sine oculis fieri posse non videtur, geometria manus trahatur, vocibus propriis discantibus, unde, quo, quamque sententiam sentiant.

3 Diodor est mortuus] Tredecim, ætatem hanc scriberet Tullius, non mortuus est Diodotus Cass. Cæsar Bibulo anno U. C. DCXCV. ante Christum LXX.

4 Sic enim nunc loquuntur] Declamare & declamatio apud nullum antorem antiquiorem Calvo & Cicerone reperitur.

ur) saepe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio, aut cum aliquo quotidie: idque faciebam multum etiam Latine, sed Græcè sapius: vel quod Græca oratio plura ornamenta sup-
 editans, consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat: vel quod à Græcis summis doctoribus, nisi Græcè dicerem, neque corrigi possem, neque doceri.

311. ^a Tumultus interim ^b pro recuperanda republica, & crudelis interitus oratorum trium, Scævola, Carbonis, Antistii: relictus Cottæ, Curionis, Crassi, Lentulorum, Pompeii: leges & judicia constituta: recuperata respublica: ex numero autem oratorum ^c Pomponius, Censorinus, Murena sublati. Tum primum nos ad causas & privatas, & publicas adire cœpimus, non ut in foro disceremus, quod plerique fecerunt, sed ut, quantum nos efficere potuissemus, docti in forum veniremus.

312. Eodem tempore Moloni dedimus operam. ^d Dictatore enim Sulla, legatus ad senatum ^e de Rhodiorum præmiis venerat. Itaque ^f prima causa publica, pro Sex. Roscio dicta,

^a Accidit. ^b pro restituenda pristinum in statum republica.

periri potest, sicut nec ipsum controversæ vocabulum sensu à rhetoribus usurpato; ut auctor est Seneca rhetor proœmio lib. 1. Controvers.

1 Pro recuperanda rep.] Cum Italiam Marianæ Cinnanæque partes obsiderent, Sulla, pace in orientis regionibus stabilita, cum exercitu trajecit in Italiam, missisque legatis, qui de pace agerent, & à consule Cn. Carbone & C. Norbano violatis, eundem Norbanum prælio vicit. Et cum L. Scipionis alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exercitus consulis sollicitatus per emissos à Sulla milites, signa ad Sullam transtulit. Scipio cum interim posset dimissus Matilæ in exilio vixit anno U. C. DCLXXI. ante Christum LXXXIII. Livii epitome lib. LXXXV. Plutarchus, Appianus, &c.

2 Pomponius, &c.] A Sulla ex oratorum numero sublatis sunt, quod Marii partibus faverent.

3 Dictatore Sulla] Sulla vir, ut ait Paterculus lib. II. in bello hostibus, in

otio civibus infestissimus, quæstisque impatientissimus, . . . dum vincis, mirissimè ac justissimè tenior, post victoriam audito crudelior, pæne profligata Marianorum factione ab interrege L. Valerio Flacco dictatorem se renunciari curavit, anno U. C. DCLXXII. ante Christum LXXXII.

4 De Rhodiorum præmiis] Quod soli Romanis tum fidem servassent, cum totam Asiam in eos Mithridates concitasset. Livius in Epitome, Paterculus, &c.

5 Prima causa publica] pro Sex. Roscio parricidii reo dicta fuit anno U. C. DCLXXIV. Ciceronis xxvii. Roscius summa omnium admiratione judicio exemptus. Anno superiore M. Tullio & Cn. Dolabella consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixerat annos natus sex & viginti, ut recte ostendit Gellius lib. xv. cap. 28. Sed neque prima fuit ex privatis oratio pro Quintio, in qua sic loquitur ipse Tullius. Quod mihi consuevit in ceteris causis esse adjumento, id quoque in hac causa deficit.

Q

¹ tantum

tantum commendationis habuis, ut non ulla esset, quæ non digna nostro patrocinio videretur. Deinceps inde multas, quas non minus diligenter elaboratas, & tanquam elucubratas afferebamus.

313. Nunc, quoniam totum me non nævo aliquo aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere, complectar nonnulla etiam, quæ fortasse videantur minus necessaria. Erat eo tempore in nobis summa^a gracilitas, & infirmitas corporis: procerum & tenue collum: qui habui, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio. Eoque magis hoc eos, quibus eram carus, commovebat, quod omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione dicebam.

314. Itaque cum me & amici, & medici hortarentur, ut causas agere desisterem: quodvis potius periculum mihi adeundum, quam à sperata dicendi gloria discedendum putavi. Sed, cum censerem, remissione, & moderatione vocis, & commutato genere dicendi, me & periculum vitare posse, & temperatius dicere: ut consuetudinem dicendi mutarem, ea causa mihi in Asiam proficiscendi fuit. Itaque cum essem biennium versatus in causis, & jam in foro celebratum meum nomen esset: Roma sum profectus.

315. Cum venissem Athenas, sex menses cum Antiocho, veteris Academiæ nobilissimo, & prudentissimo philosopho, fui, studiumque philosophiæ numquam intermissum, à primaque adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo auctore, & doctore renovavi. Eodem tamen tem-

^a Tempus aliqua parte de puerilibus indiciis. ^b corporis habitus exilis.

1 *Tantum commendationis*] In Oratore tradit Tullius ea, quæ de supplicio parricidarum dixit, secundis totius orationis clamoribus excepta fuisse.

2 *Non nævo aliquo*] Proverbium hæc locutio redolet sumptum ex veteribus comædiis; in quarum nonnullis homines agnoscebantur vel aliqua corporis macula, qualis est Ulyssis agnitio ex cicatrice in Odyssea, vel ex crepundiis infantilibus, monilibus videlicet, &c. *Aristoteles lib. Poëticæ cap. 13.*

3 *Ea causa mihi*] Asiam refert Plutarchus in Cicerone, metum Syllæ, in

cujus libertum Chrylogonum acrimine vectus fuerat oratione pro Roscio Amerino. Etsi Plutarcho videatur Besebius in Chronico suffragari, Ciceroni de se dicenti majorem hic habemus fidem.

4 *Antiocho*] Alcalonita, cujus dicendi copia & lepore Cicero capiebatur, sed quæ in philosophicis innovaverat, ei minime probabat. *Plutarchus in Cicerone.* Antiochus, qui appellabatur Academicus, erat quidem, si per pauca mutavisset, germanissimus Stoicus. *Cicero lib. iv. Acad. Quest. n. 132.*

ore Athenis apud Demetrium Syrum, veterem, & non igno-
 ilem dicendi magistrum, studiosè exercere solebam. Post
 me Asia tota peragrata est, cum summis quidem oratori-
 us, quibuscum exercebar ipsis lubentibus, quorum erat
 princeps ¹ Menippus Stratonicensis, meo iudicio, tota Asia,
 illis temporibus, disertissimus: & si nihil habere molestia-
 um, nec ineptiarum, Atticorum est, hic orator in illis na-
 merari rectè potest.

216. Affiduissimè autem mecum fuit ² Dionysius Magnes
 rat etiam ³ Æschylus Gnidius, ⁴ Adramytenus Kenbeles. Hi
 in Asia rhetorum principes numerabantur. Quibus non
 contentus Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romæ
 audiveram, Molonem applicavi, cum actorem in versis
 ausis, scriptoremque præstantem, tum in notandis animad-
 vertendisque vitiis, & instituendo, docendoque prudentissi-
 um. Is dedit operam (si modò id consequi potuit) ^a ut ni-
 is redundantes nos, & superfluentes juvenili quadam di-
 endi impunitate, & licentia, reprimeret, & quasi extra ri-
 as diffuentes coerceret. Ita recepi me ^b biennio post, non
 modo exercitator, sed prope mutatus: nam ^c & contentio
 nimia vocis reciderat, & ^d quasi reserasset oratio, lateribus-
 ue vires, & corporis ^e mediocris habitus accesserat.

317. Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi
 cupiditate incitarent, Cotta, & Hortensius: quorum ^d alter
 emissus, & lenis, & propriis verbis comprehendens solutè,
 & facile sententiam: ^e alter ornatus, acer, & non talis, qua-
 m tu enim, Brute, jam deflorescentem cognovisti, sed ver-
 orum, & actionis genere commotior. Itaque cum Hor-

^a Ut filum uberius ac juvenilliter redundantes compesceret. ^b oratio nonnihil de
 remiserat, moderatior facta erat. ^c neque pinguior neque gracillior. ^d Cotta.
 Hortensius.

¹ Menippus Stratonicensis] Ex urbe Ca-
 Stratonica oriandus, quem ideo
 Lucarchus appellat Menippum Cæren.

² Dionysius Magnes] An ex Magnesia
 sua Propria urbe, an ex Magnesia Ma-
 donia regione?

³ Æschylus Gnidius] Ex Gnidiorum
 oppido in Coreya.

⁴ Adramytenus] Adramyteos sive
 adramyteon civitas est Trôadis aut
 Myas, teste Plinio.

⁵ Biennio post] Factus igitur est Euse-

bias in Chronico, qui non nisi triennio
 post Romam regressum esse Ciceronem
 ait.

⁶ Et contentio nimia vocis reciderat]
 Consule Plutarchum in Cicerone. Non-
 nulli putant non legendum reciderat,
 sed resederat, id est, remissa fuerat, seu
 conquieverat: sic Cælius in epist. ad
 Cic. lib. 8. Marcelli impetus resederunt.
 Horatius ode 3. lib. 3. Nil frigoris ductum
 seditionibus bellum resedit, &c.

tensio mihi magis arbitrabar rem esse, quod & dicendi ardore eram propior, & ætate conjunctior. Etenim videram in iisdem causis, ut pro ¹ M. Canuleio, pro ² Cn. Dolabella consulari, cum ³ Cotta princeps adhibitus esset, priores tamen agere partes Hortensium. Acrem enim oratorem, incensum, & agentem, & canorum, concursus hominum, forique strepitus desiderat.

318. ³ Unum igitur annum, cum rediissemus ex Asia, ⁴ causas nobiles egimus, cum quaesturam nos, consulatum Cotta, ædilitatem peteret Hortensius. Interim ⁵ me quaestorem Siciliensis excepit annus: Cotta ex consulatu est profectus in Galliam: princeps & erat, & habebatur Hortensius. Cum autem anno post è Sicilia me recepissem, jam videbatur illud in me, quidquid esset, esse perfectum & habere maturitatem quandam suam. Nimis multa videor de me, ipse præsertim: sed omni huic sermoni propositum est, non ut ingenium, & eloquentiam meam perspicias, unde longe absum, sed ut laborem, & industriam.

319. Cum igitur essem in plurimis causis, & in principibus patronis quinquennium fere versatus, ⁶ tum in patrocinio Siciliensi maxime in certamen veni designatus ædilis cum designato consule Hortensio. Sed quoniam omnis hic

³ Cum primus invitatus fuisset Cotta, ut ætate major, primum in dicendo hum tenuisse Hortensium.

¹ M. Canuleio] Quem repetundarum reum accusatum esse suspicatur Pighius in fastis ad annum U. C. DCLXXVI. sive juxta calculos nostros DCLXXVII. ante Christum LXXVII.

² Cn. Dolabella] Eodem anno Cn. Dolabella vir consularis ac triumphalis à Julio Cæsare tunc vigesimum tertium ætatis annum agente, repetundarum accusatus, Cotta & Hortensio defendentibus causam obtinuit, majore civitatis favore, quam reis præstari solet. Velletius, &c.

³ Unum annum] Qui fuit Ciceronis XXXI. U. C. DCLXXVIII. ante Christum LXXVI.

⁴ Causas nobiles] Inter quas oratio fuit pro Q. Roscio Comædo.

⁵ Me quaestorem] Bini quaestores erant in Sicilia Lilybætanus & Syracusanus. Cicero suffragiis omnibus renunciatus

est quaestor Lilybætanus, tumque magna comitatus, abstinentiæ, justitiæ, ac diligentia signa edidit, anno U. C. DCLXXIII. Ciceronis XXXII. Eodem tempore consulatum gessit Cotta.

⁶ Tum in patrocinio Siciliensi] Anno U. C. DCLXXXIV. Cicero natus annos XXXVII, à Siculis, quibus quaestor in Sicilia opem benignè promiserat, rogatus Verrem accusavit, qui prætor per triennium Siciliam libidinose, avarè & crudeliter administraverat. Ejus patrocinium suscepit Hortensius; sed frustra, nam Verrina tertia convictus Verres, voluntario sese ipse exilio multavit, ut auctor est Alconius; in eoque à Triumviris multo post tempore proscriptum perisse tradunt Seneca in Suetonii lib. I. & Lactantius. Cæteras Verrinas Cicero non dixit, sed ad specimen artis scriptas existare voluit.

sermo

sermo noster non solum enumerationem ^a oratoriam, verum etiam præcepta quædam desiderat: quid tanquam notandum & animadvertendum sit in Hortensio, breviter licet dicere.

320. Nam is post consulatum (credo quod videret, ex consularibus neminem esse secum comparandum, negligeret autem eos, qui consules non fuissent) summum illud suum studium remisit, quo à puero fuerat incensus, atque in omnium rerum abundantia voluit beatius, ut ipse putabat, remissius certè vivere. Primus, & secundus annus, & tertius tantum quasi de picturæ veteris colore detraxerat, quantum non quivis unus ex populo, sed existimator doctus, & intelligens posset cognoscere. Longius autem procedens, & in cæteris eloquentiæ partibus, tum maximè in celeritate, & continuatione verborum adhærescens, sui dissimilior videbatur fieri quotidie.

321. Nos autem non desistebamus, cum omni genere exercitationis, tum maximè stilo, nostrum illud, quod erat, augere, quantumcumque erat. Atque (ut multa omittam) in hoc spatio, & in iis post ædilitatem annis, & ¹ prætor primus, & incredibili populari voluntate sum factus. Nam cum propter assiduitatem in causis, & industriam, tum propter exquisitius, & minime vulgare orationis genus, animos hominum ad me dicendi novitate converteram.

322. Nihil de me dicam: dicam de cæteris, quorum nemo erat, qui videretur exquisitius, quam vulgus hominum, studuisse litteris: quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur: nemo, qui philosophiam complexus esset, ^d matrem omnium benefactorum, benèque dictorum: nemo, qui ius civile didicisset, rem ad privatas causas, & ad oratoris prudentiam, maximè necessariam: nemo, qui ^e memoriam rerum Romanarum teneret: ^f ex qua, si quando opus esset, ^g ab inferis locupletissimos testes excitaret: nemo, qui bre-

^a Oratorium. ^b quietius. ^c non ultra proficiens, sed contentus tum facultate, quam sibi comparaverat, inveniendi, disponendi, exornandi, tum volubilitate continua sermonis. ^d rerum omnium bonarum parentem. ^e historiam Romanam. ^f ex qua veteres fato funt: quodammodo revocaret ad vitam, & induceret loquentes.

¹ Prætor primus] An. U. C. DC. LXXXV. ante Christum LXXVI. Cicero annum agens XL. cunctis centuriis suffragantibus, primo loco factus est prætor ex illis octo, qui tum creabantur.

^g Ab inferis] Id non semel præstitit Tullius, lib. 1. in Verrem n. 94. excitat ab inferis Malleolum, qui officia tutelæ, sodalitatæ, familiaritatisque à Verre flagitet. In oratione pro Cælio revivum

viter argutęque, incluso adversario, laxaret iudicium animos, atque à severitate paulisper ad hilaritatem risumque traderet: nemo, qui dilatare posset, atque à propria ac definita disputatione hominis ac temporis, ad communem questionem universi generis orationem traderet: nemo, qui delatandi gratia digredi parumper à causa: nemo, qui ad iracundiam magnoperè iudicem; nemo, qui ad fletum posset adducere: nemo, qui animum ejus (quod unum est oratori maxime proprium) quocumque res postularet, impelleret.

323. Itaque, ^a cum jam pæne evanuisse Hortensius, & ego ^b anno meo, sexto autem post illum Consul factus essem, revocare se ad industriam coepit: ne cum patres honore essemus, aliqua re superiores videremur. Sic duodecim post meum consulatum annos in maximis causis, cum ego mihi illum, sibi me ille anteferebat, conjunctissime versati sumus: consulatusque meus, qui illum primo leviter ^c perstrinxerat, idem ^d nos rerum meatum gestarum, quas ille admirabatur, laude conjunxerat.

324. Maxime vero perspecta est utriusque nostrum exercitatio, paullo ante quam perterritum ^e armis hoc studium, Brute, nostrum conticuit subito, & obmutuit: cum ^f lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem, ^g novi veniebamur quotidie. Quibus quidem causis tu etiam, Brute, ^h prius fuisti, compluresque & nobiscum, & solus egisti: ut, qui non satis diu vixerit Hortensius, tamen hunc cursum confecerit. Annis ante decem causas agere coepit, quam tu es natus. Idem quarto, & sexagesimo anno perpauis ante mortem diebus, una ⁱ tecum socerum tuum defendit Appium. Dicendi autem genus quod fuerit in utroque, ^j orationes utriusque etiam posteris nostris indicabunt.

325. Sed, si quaerimus, cur adolescens magis floruerit

^a Cum maxime degeneravisset. ^b effundatur. ^c consulatus extincta conjuratione Catilinae celebris. ^d civili bello Casarem inter & Pompeium. ^e defensori, binia reculatori. ^f novis instructis orationibus. ^g interfusisti.

vivum Appium inducit, qui Clodium & majorum moribus deficientem objurgat n. 33, &c.

^h Anno meo] Ciceronis XLIV. U. C. actus. ante Christum XLII.

ⁱ Lege Pompeia] De qua superius n. 243.

^j Tecum socerum tuum] Laudat ionem Appii à M. Bruto scriptam laudat Dio-medes lib. 1.

^k Orationes utriusque] Hortensianae temporum injuria periere.

dicendo,

dicendo, quam senior Hortensius; causas reperimus verissimas duas. Primum, quod genus erat orationis Asiaticum, adolescentie magis concessum, quam senectuti. Genera autem Asiaticæ dictionis, duo sunt: Unum sententiosum, & ar-
gutum, sententiis non tam gravibus, & feveris, quam con-
tinuis. & venustis; qualis in historia Timæus, in dicendo
item; paucis nobis, Hierocles Alabandens, magis etiam
senectus, frater ejus, fuit: quorum utriusque orationes sunt
in primis, ut Asiatico in genere, laudabiles. Aliud autem
genus est non tam sententiis frequentatum, quam verbis vo-
ciferis, atque incitatum; quali est nunc Asia tota, nec solum
hinc solum orationis, sed etiam exornato, & faceto genere
verborum: in quo fuit Eschylus Gnidius, & meus æqualis
Milesius Eschines. In iis erat admirabilis orationis cursus,
magna sententiarum concinnitas non erat.

326. Hæc autem (ut dixi) genera dicendi, aptiora sunt
adolescentibus: in senibus gravitatem non habent. Itaque
Hortensius utroque genere florens, clamores faciebat ado-
lescentis. Habebat enim & Meneclium illud studium cre-
tarum, venustarumque sententiarum: in quibus, ut in illo
Græco, sic in hoc, erant quædam magis venustæ, dulces-
que sententiæ, quam aut necessariæ, aut interdum utiles. Et
erat oratio cum incitata, & vibrans, tum etiam accurata,
& polita. Non probantur hæc senibus. Saepè videbam cum
ridentem, tum etiam irascentem, & stomachantem Phi-
lipponem: sed mirabantur adolescentes, multando move-
bant.

327. Erat excellens iudicio vulgi, & facile primas te-
nebat adolescens. Eni enim genus illud dicendi, auctori-

a. liberius copia. b. excitabat sibi plausum. c. quod usurpabat Menæclæus. d. Me-
neclæ. e. Hortensio. f. acris, & vehemens, aut maxime florida, & luminibus di-
nita. g. gravius indignantem. h. consularem & jam senem.

1. Adolescentia magis concessum. Luxu-
ria enim ac redundans Asiaticorum
arguit fecunditatem in adole-
scentie laudabilem, in sene, qui gravis
sententiosus esse debet, reprehensi-
vanda.

2. Hierocles Alabandens. Vide notas in
b. ii. de Orat. n. 95.

3. Eschylus Gnidius. Ex Goldiorum
p. 10. insula Coreyra.

4. Milesius Eschines. J. Auctore Læ-
ticio, de politicis scripsit. Cum nimis di-
cendi libertate offendisset Pompeium
Magnum, in exilio mortuus est. Strabo
lib. xiv.

5. Excellens iudicio vulgi. Qui con-
gruunt ista cum superius explicata sen-
tentia, cum, qui a multitudine probe-
tur, eundem doctis probari? Scilicet in
eo dicendi genere, quod sequebatur
Hortensius,

tatis habebat parum, tamen aptum esse ætati videbatur: & certè, quod & ingenii quædam forma lucebat, & exercitatione perfectæ erat, verborumque ^a adstricta comprehensio summam hominum admirationem excitabat. Sed, cum iam honores, & illa senior auctoritas gravius quiddam requireret: remanebat idem ^b, nec decebat idem: quodque excitationem, studiumque dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa, crebritasque sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo orationis, quo consueverat, ornata non erat. Hoc tibi ille, Brute, minus fortasse placere quam placuisset, si illum flagrantem studio, & florentem in cultate audire potuisses.

328. Tum Brutus, Ego vero, inquit, & ista, quæ dico, video qualia sint, & Hortensium magnum oratorem semper putavi, maximèque probavi ^c pro Messala dicentem, cum tu abfuisti ^e. Sic ferunt, inquam, idque declarat totidem quot dixit (ut aiunt) scripta verbis oratio. Ergo ille ^a à Cæsare consule, & Scævola usque ad Paullum & Marcellum consules floruit: nos in eodem cursu fuimus à Sulla dictatore ad eosdem fere consules. Sic ^d Q. Hortensii vox extincta fato suo est: nostra, publico.

329. ^a Melius, quæso, ominare, inquit Brutus. Sit sane vis, inquam: & id non tam mea causa, quam tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea & non vidit, cum fierent, quæ providit futura. Sæpe enim inter nos impendentes casus deflevimus, cum belli civilis causas, in privatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. Sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper usus, ab eis miseriis, quæ consecutæ sunt, ^b morte vindictæ.

330. Nos autem, Brute, quoniam post Hortensii, clarissimi oratoris, mortem, ^c orbæ eloquentiæ quasi tutores reli-

^a Concisa periodus. ^b dicendi genus. ^c in Ciliciam profectus. ^d eloquentia Hortensii obmutuit, cum mortuus est; nostra, cum publica libertas sublata est. ^e in verba, obsecro, de futuris melius suspiceris. ^f Hortensii. ^g bella civilia Cæsaris & Pompeii. ^h tempestiva morte eripuisse. ⁱ parente privata.

Hortensius, intelligentium perinde ac vulgi iudicio placebat: sed docti Hortensiana præstantiorem aliquam orationis formam esse intelligebant, non item vulgus.

¹ Pro Messala] M. Valerio Messala

Hortensii sororis filio, quem primo solutum, deinde condemnatum scribit Cælius ad Ciceronem. lib. Familiar. epist. 4.

² A Crasso consule, &c.] Ab anno U. C. DCLIX. ad DCCIV. per quatuor

sumus, domi teneamus eam septam^a liberali custodia: & hos ignotos, atque impudentes^b procos repudiemus, tueamurque, ut adultam virginem, castè, & ab armatorum impetu, quantum possumus, prohibeamus. Equidem, etsi doleo, me in vitam paullo serius, tanquam in viam, ingressum, ^c priusquam confectum iter sit, in hanc reipub. noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam tu mihi, Brute, adhibuisti tuis suavissimis litteris: quibus me forti animo esse oportere censebas, quod ea gessissem, quæ de me, etiam me tacente, ipsa loquerentur, ^d mortuoque viverent. ^e Quæ, si rectè esset, salute reipublicæ; sin secus, interitu ipso, testimonium meorum de rep. consiliorum darent.

331. Sed in te intuens, Brute, doleo: ^f cuius in adolescentiam, per medias laudes, quasi quadrigis¹ vehentem, transversa incurrit misera fortuna reip. Hic me dolor tangit, hæc me cura sollicitat, & hunc mecum, socium ejusdem & amoris, & judicii. Tibi favemus, te tua frui virtute cupimus: tibi optamus eam remp. in qua ^g duorum generum amplissimorum renovare memoriam, atque augere possis. Tuum enim forum, tuum erat illud curriculum: tu illuc veneras unus, qui non linguam modo acuissem exercitatione dicendi, sed & ipsam eloquentiam locupletavisses graviorum artium^h instrumento, & iisdem artibus decus omne virtutis cum summa eloquentiæ laude junxisses.

332. Ex te duplex nos afficit sollicitudo, quod & ipse rep. careas, & illa te. Tu tamen (etsi cursum ingenii tui, Brute, ⁱ premit hæc importuna clades civitatis) ^k contine te in tuis perennibus studiis, & effice id, quod jam propemo-

^a Custodia, qua liberalibus & ingenuis adhibenda est. ^b rabulus, qui temerè ad eloquentiam aspirant, eos, qui Atticorum appellatione gloriantur. ^c priusquam mortem obirem, hac miserrima reip. tempora vidisse. ^d & meum nomen post mortem apud posteros commendarent. ^e facta mea dabant testimonium meorum de rep. consiliorum, si res bene verterent, salute reip. quam procurassem: si res malè verterent, ipso interitu reip. de quo frustra pramonuissem. ^f quem in ipso adolescentia flore inter oratores triumphantem retardat misera reip. calamitas. ^g duorum gentium clarissimarum. ^h praesidio. ⁱ impedit. ^k persevera.

ginta quinque annos floruit Hortensius. Idem eloquentiæ stadium cum Hortensio corripuit Tullius à Sulla dictatore ad mortem Hortensii, nimirum ab anno U. C. DCLXXIV. ad DCCIV. per annos triginta.

¹ Vehentem] Id est, vectum, non ignota aureæ Latinitatis ætati locutione.

² Duorum generum] Genere Junio paterno, & Servilio materno.

dum, vel planè potius effeceras, ut te eripias ex ea, quam ego congesti in hunc sermonem, turba patronorum. Nec enim decet te, ornatam uberrimis artibus, quas cum ^a domo haurire non posses, arcessivisti ^b ex urbe ea, quæ domus est semper habita doctrinæ, numerari ^c in vulgo patronorum. Nam quid te exercuit ¹ Pammenes, vir longè eloquentissimus Græciæ? quid illa vetus Academia, atque ejus hæres ² Aristus, hospes, & familiaris meus, siquidem ^d similes majoris partis oratorum futuri sumus?

333. Nonne cernimus, vix singulis ætatibus binos oratores laudabiles ^e constituisse? ³ Galba fuit inter tot æquales unus excellens, cui (quemadmodum accepimus) & Cato cedebat senior, & qui temporibus illis ætate inferiores fuerunt, Lepidus postea, deinde Carbo. Nam Gracchi in concionibus multo faciliore, & liberiore genere dicendi: quorum tamen ipsorum ad ætatem laus eloquentiæ perfecta nondum fuit. Antonius, Crassus, post Cotta, Sulpicius, Hortensius, nihil dico amplius: tantum dico, si mihi accidisset, ^f ut numerarer in multis, * si operosa est concursatio magis opportunorum. **

^a Ex urbe Roma. ^b Athenis. ^c inter plebeios oratores. ^d non superiores mediocribus oratoribus. ^e vix existisse singulis hominum ætatibus duos oratores laudabiles. ^f si locum haberem inter mediocres oratores.

¹ Pammenes] Quem Demosthenis studiosissimum fuisse tradit Cicero in Oratore.

² Aristus hospes meus] A quo exceptus est Tullius in Ciliciam proficiscens.

³ Galba fuit] Varias enumerat oratorum ætates; quarum aliis alii, sed pauci admodum floruerunt oratores, Galba & Cato; deinde Lepidus, postea Carbo, tum Crassus & Antonius; deinde Sulpicius & Cotta. postremo Hor-

tensius, cui se tacitè adjungit Tullius oratorum cujuscunque ætatis omnium judicio facile princeps.

⁴ Ut numerarer in multis] Pauci quidam hic desunt, quorum verum aliqui sensum non nisi divinando possumus. Hæc esse videtur sententia Ciceronis: Si mihi accidisset, ut numerarer in multis oratoribus, non tantum in eloquentiæ studio laboris infumpsissem; siquidem excellentium oratorum numme rara est multitudo.

M. T. CICERONIS
A D
MARC. BRUTUM
O R A T O R.
A R G U M E N T U M.

CICERO cum absolvisset librum de claris oratoribus anno U. C. DCCVIII. ante Christum XLVI. ætatis suæ LXI. sæpius à M. Bruto rogatus, suam de optimo eloquentiæ genere mentem exponeret, scripsit *Oratorem*, tractatum, iudice Cicerone, numeris omnibus perfectum. Sic enim ipse lib. 6. ad Famil. epist. 19. ad Leptam, Oratorem meum, inquit, tantopere à te probari, vehementer gaudeo. Mihi quidem sic persuadeo, me, quidquid habuerim iudicii de dicendo, in illum librum contulisse. Qui si talis, qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum: sin aliter, non recuso, quin, quantum de illo libro, tantumdem de mei iudicii fama detrahatur. In partes octo librum partimur.

I. à n. 1. ad 11. Proæmium est, in quo Tullius ait, licet difficilis sit eloquentiæ adeptio, nullius tamen studium ejus desperatione infringendum.

II. ab 11. ad 20. Eloquentiæ quasi fundamentum philosophiam statuit.

III. à 20. ad 43. Universim differit de triplici dicendi genere, grandiloquo, tenui & medio: carpit ineptos quosdam, qui Atticorum nomine perperam gloriabantur.

IV. à 43. ad 61. Tria videnda oratori: quid dicat, quo

loco, quomodo. Primum ad inventionem, alterum ad dispositionem, tertium ad actionem referri.

V. à 61. ad 75. Summæ eloquentiæ speciem in elocutione positam: optimum oratorem, qui doceat, delectet, & flectat.

VI. à 75. ad 134. Fusius explicat, qui proprius sit dictionis acutæ sive tenuis, mediæ sive temperatæ, & gravis sive copiosæ character: in his omnibus oratorem debere esse versatum.

VII. à 134. ad 168. Agit de forma orationis ac sententiarum verborumque luminibus seu figuris.

VIII. à 168. ad 237. De oratione numerosa, periodis, membris & incis. Denique librum brevi epilogo concludit.

I. **U**TRUM difficilius^a, aut majus^b esset negare tibi sæpius idem roganti, an efficere id, quod rogares, ^c diu multumque, Brute, dubitavi. Nam & negare ei, quem unice diligere, cuique me carissimum esse sentirem, præsertim & justa petenti, & præclara cupienti, durum admodum mihi videbatur: & suscipere tantam rem, quantam non modò facultate consequi difficile esset, sed etiam cogitatione complecti; vix arbitrabar esse ejus, qui vereretur reprehensionem doctorum, atque prudentium.

2. Quid enim est majus, quàm, cùm tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo, judicare, quæ sit optima species, & quasi figura dicendi? Quod quoniam me sæpius rogas, aggrediar, non tam perficiendi spe, quam experiendi voluntate. ^d Malo enim, cùm studio tuo sim obsecutus, desiderari à te prudentiam meam, quam, si id non fecerim, benevolentiam.

3. Quæris igitur, idque jam sæpius, quod eloquentiæ genus probem maximè, & quale mihi videatur illud, cui nihil addi possit, quod ego summum, & perfectissimum judicem. In quo vereor, ne, si id, quod vis, effecero, eumque oratorem, quem quæris, expressero: tardem studia multo-

^a Propter meam in te benevolentiam. ^b propter operis difficultatem. ^c jure suo. ^d malo videri tibi minus prudens, cùm fecero id, quod rogas, quàm minus amicus, si non fecero.

um, qui desperatione debilitati, ^a experiri id nolent, quod se assequi posse diffidant.

4. Sed ^b par est omnes omnia experiri, qui res magnas, & magno opere expetendas concupiverunt. Quodd si quem aut natura sua, aut illa præstantis ingenii vis fortè deficiet, aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis: teneat tamen eum cursum, quem poterit. ^c Prima enim sequentem, honestum est in secundis, tertiisque consistere. Nam in poëtis, non Homero soli locus est (ut de Græcis loquar) aut ^a Archilochus, aut Sophocli, aut ^b Pindaro: sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.

5. Nec verò Aristotelem in philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis: nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia, & copia, ^d cæterorum studia restinxit. Nec solum ab optimis studiis excellentes viri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se artibus suis removerunt, qui aut ^e Jalyfi, quem Rhodi vidimus, non potuerunt, aut ^f Coæ Ve-

^a Animum non applicabunt ad eloquentiam, quam &c. ^b convenit. ^c qui ad primum locum aspirat, cum dignitate in secundo & tertio consistere potest.

¹ Nam in poëtis] Homerus poëtarum Heroicorum facile princeps est: Neque continuò Hesiodus, Callimachus, Orpheus, & Apollonius, &c, laude sua caruerunt. Euripides & Sophocles in tragico carmine principatum tenent: Æschylus cum dignitate subsequitur. In lyricis excellunt Pindarus, & Archilochus: nec mediocriter Anacreon, Simonides, Stesichorus, & alii celebrantur. Cæterum quæ de Homero, Sophocle, & cæteris, cum oratoribus ac poëtis, tum philosophis, supra diximus, consulantur.

² Archilochus] Hic fuit ex insula Paro oriundus poëtarum petulantissimus olim dictus, ejus carmina propter obscenam maledicendi libertatem à Lacedæmoniis olim proscripta sunt. De eo sic Horatius in Arte Poetica: versu 79. Archilochum proprio rabies armavit jambe. Floruit Olymp. 23. teste Cyrillo lib. 1. contra Julianum, annis ante Christum 688. Eum refert Eusebius ad Olymp. 33. annos ante Christum 648. Summa in Archilochus vii elocutionis, cum valida, tum breves, vibrantesque sententia; plurimum sanguinis atque nervorum: adeo ut videatur quibusdam, quod

quoquam minor est, materia esse, non ingenii virium. Fabius lib. 10. cap. 1.

³ Pindaro] Poëta Thebis oriundo. Hic (teste Quintiliano lib. 10. cap. 1) Novem lyricorum longè princeps spiritus magnificentiæ, sententiæ, figuræ, beatissima rerum verborumque copia & velut eloquentia quodam flumine; propterque Horatius eum meritis crudis nemini imitabilem. Obiit annos natus 66. aut secundum alios 80. Olympiade 86. annos ante Christum 486. In ejus vita.

⁴ Cæterorum] Theophrasti & aliorum, quorum opera passim recensentur à Diogene Laërtio.

⁵ Jalyfi] Quod Protogenis statuarii simulacrum fuit; an, ut nobis videtur, Jalyfi, qui urbem in insula Rhodo cognominem condidit? an venatoris? an Satyri, quod alii opinantur? an Bacchi, ut ex Suida colligit Strebæus. De hac Jalyfi imagine vide Gellium lib. 15. cap. ult.

⁶ Coa Veneris] Apelles inchoaverat aliam Venerem Coi, superaturus etiam suam illam priorem. Invidit mori peracta parte, nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta, inventus est. Plinius lib. 35. cap. 10. Coa Venus est imago Veneris

134 AD M. BRUTUM ORATOR.

neris pulchritudinem imitari, Nec ¹ simulacro Jovis Olympii, aut ² Doryphori statuâ deterriti, reliqui minus experti sunt, quid efficere, aut quò progredi possent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cujusque genere laus, ut, cum summa miraremur, inferiora tamen probaremus.

6. In oratoribus verò, Græcis quidem, admirabile est, quantum inter omnes unus excellat. Attamen, cum esset Demosthenes, ³ multi oratores, magni, & clari fuerunt, & antea fuerant, nec postea defecerunt. Quare non est, eorum, qui se studio eloquentiæ dediderunt, spes infringitur, aut languescat industria. Nam neque illud ipsum, quod est optimum, desperandum est: & in præstantibus rebus, magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima.

7. Atque ego in summo oratore fingendo talem informabo, qualis fortasse nemo fuit. Non enim quæro, quis fuerit, sed quid sit illud, quo nihil possit esse præstantius: ⁴ quod in perpeditate dicendi non sæpè, atque ⁵ haud scio an unquam, in aliqua autem parte eluceat aliquando, idem apud alios densius, apud alios fortasse rariùs.

8. Sed ego sic statuo, nihil esse in ullo genere tam pulchrum, ⁶ quo non pulchrius id sit, unde illud, ut ex ore

^a Quod in tota oratione raro & fortasse nunquam, in aliqua autem orationis parte interdum erit sapientius apud alios oratores, rariùs apud alios. ^b quod non pulchritudine superet ideas, ex qua tanquam ex vultu animato, quasi imago, exprimitur.

Veneris depicta in Co, quæ nobilissima Egæi maris insula Strancon vocatur, auctore Bellonio, vel Iango, ut eam appellat Sophianus.

¹ *Simulacro Jovis Olympii*] Quod opus præstantissimum ex eboze confectum est à Phidia. Jupiter Olympius dictus est, quod ejus honoris causa magnificentissimi ludii ab Hercule ad Olympiam fuerint instituti. At simulacrum Jovis Olympii ab urbe Olympia, ubi teste Plinio lib. 34. cap. 8. elaboratum est, appellatum opinor, ut Venerem Coam ab insula Co.

² *Doryphori statuâ*] Vide superiorem librum. n. 296.

³ *Multi oratores*] Demostheni ætate superiores fuere oratores Gorgias, Pericles, Isocrates, Lyfias &c. æquales Æschines, Dinarchus, Hyperides & Demades: inferiores Demetrius, Phalereus,

& alii, quos in Bruto recensuit accuratè Tullius.

⁴ *Haud scio an unquam*] Nullus est, qui omni dicendi genere excellat, plus valent alii in genere deliberativo, alii in exornativo aut judiciali. Egregiè docent alii, non movent; movent alii, et docent, non perinde delectant. Imò ejusdem orationis est, qui bellè narrationem conficiat, & in confirmatione aut peroratione sui sit dissimilis. Nil est, ut aiebat Horatius, ab omni parte beatum.

⁵ *Quo non pulchrius sit &c.*] Methodum hic Platoniam ab Aristotele diversam sequitur Tullius. Plato via sapientiæ altissimæ rerum causas investigat; ideas rerum perfectissimas mentis exprimit, & ab universalibus, ut aiunt, ad singularia descendit. Aristoteles via scientiæ proximæ rerum causas inquiri-

rit,

11. Ac video ^a hanc primam ingressionem meam non ex oratoris disputationibus ductam, sed ^b media philosophia repetitam, & eam quidem cum antiquam, tum subobscuram, aut reprehensionis aliquid, aut certè admirationis habituram. Nam aut mirabuntur, quid hæc pertineant ad ea, quæ querimus: quibus satisfaciæ res ipsa cognita, ut non sine causa altè repetita videatur: aut reprehendent, quod inusitata vias indagemus, tritas relinquamus.

12. Ego autem & me sæpè nova videri dicere intelligo, cum pervetera dicam, sed inaudita plerisque: & fateor, me oratorem, si modò sim, aut etiam quicumque sim, non ex rhetorum officinis, sed ex Academiæ spatiis exstitisse. ^d Illi enim sunt curricula multiplicium, variorumque sermonum, in quibus Platonis primum impressa sunt vestigia: sed & ^e hujus & aliorum philosophorum disputationibus & exag-
^e ratus maximè orator est, & adjutus. Omnis enim ubertas, & ^e quasi silva dicendi, ducta ab illis est, nec satis tamen instructa ad forenses causas: quas, ut illi ipsi dicere solebant, ^f agrestioribus Musis reliquerunt.

13. Sic eloquentia hæc forensis, sprete à philosophis, & repudiata, multis quidem illa adjumentis, magnisque caruit: sed tamen ornata verbis, atque sententiis, & jactationem habuit in populo, nec paucorum judicium, reprehensionemque pertimuit. Ita & ^h doctis eloquentia popularis, & disertis elegans doctrina defuit.

14. Positum sit igitur in primis, (quod post magis intelligetur) SINE PHILOSOPHIA non posse effici, quem querimus, eloquentem: non ut in ea tamen omnia sint, sed ut sic adjuvet, ⁱ ut palæstra histriionem. (Parva enim magnis sæpè rectissimè conferuntur) Nam nec latius, nec copiosius de magnis, variisque rebus sine philosophia potest quisquam dicere.

^a Disputationis initium, qua loquer de ideis Platonis contra rhetorum consuetudinem. ^b recondita. ^c non ex rhetorum institutionibus, sed ex philosophorum Academicorum disputationibus. ^d diversis ac multiplicibus sermonibus abundans dissertationes illa philosophica, in quibus primus Plato maximè sese exercuit. ^e copiosius incultioribus artibus. ^f favorem. ^h eloquentia ad populum accommodata desit philosophi, & in, qui publice dicebant, defuit doctrina philosophorum. ⁱ ut locus, in quo formantur à magistris ad agendum in scena, adjuvat actorem fabularum.

ⁱ Hujus] Designat hic Gorgiam Platonis Dialogum, quo putat oratores ir-
rideri, sed falso, ut annotavimus lib. 1. de Orat. ad n. 47.

15. Siquidem etiam ^a in Phædro Platonis hoc Periclem præstitisse cæteris dicit oratoribus Socrates, quod is ^a Anaxagoræ physici fuerit auditor: à quo censet, eum, cum alia præclara quædam, & magnifica didicisset, uberem, & fecundum fuisse, gnarumque (quod est eloquentiæ maximum) quibus orationis modis, quæque animorum partes pellerentur. Quod idem de Demosthene existimari potest: ^b cuius ex epistolis intelligi licet, quam frequens fuerit Platonis auditor.

16. Nec verò sine ^c philosophorum ^a disciplina, genus, & speciem cuiusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus: nec judicare, quæ vera, quæ falsa sint, neque cernere consequentia, repugnantia videre, ambigua distinguere. Quid dicam de ^b natura rerum, cuius cognitio magnam orationis suppeditat copiam? ^c de vita, de officiis, de virtute, de moribus? sine multa earum rerum disciplina, aut dici, aut intelligi potest?

17. Ad has tot, tantasque res ^d adhibenda sunt ornamenta innumerabilia, quæ sola tum quidem tradebantur ab iis, qui dicendi numerabantur magistri. Quo fit, ut veram illam, & absolutam eloquentiam nemo consequatur, quod ^e alia in-

^a Dialectica sive logica. ^b physica. ^c an sine philosophia morali &c. ^d quas subministrat philosophia. ^e ab aliis magistris intelligendi, ab aliis dicendi præcepta traduntur.

1 In Phædro Platoni] Quem locum hic subicere haud abs re fuerit. Σωκρ. Κινδυνεύεις, ὃ ἄνθρωπε, ἀνδρῶν ὁ Περικλῆς πᾶν τὸν καιρὸν εἶναι τῇ ἐπιστάτῃ γινώσκειν ὃ δὲ Περικλῆς πρὸς τῷ συφύσειναι ἐκτίσας, ἀποσπῶντα γὰρ, οἷμαι ὅτι οὐκ ἔστιν Ἀναξαγόρας, μεταφυσικός ἡμπαρότης, καὶ ἐπὶ φύσει τῷ τι καὶ αἰτίας ἀφικόμενος. (ὃν δὲ οἷμαι τὸν πολλὸν λόγον ἐκείνῳ Ἀναξαγόρας) ἐπὶ αὐτοῦ ἀκούειν ἐπὶ τῇ τῶν λόγων τίχῃ τὸ πρῶτον ἐν τῇ. Socr. Videtur, optime Phædre, jure Pericles omnium perfectissimus oratorum existisse Harum artium subsidia Pericles ad ingenium suum adjunxit. Cum enim incidisset in Anaxagoram tantum virum, rerum sublimium notitia repletus est, & ad cognitionem mentis ac dementia pervenit (quibus de rebus suæ differens Anaxagoras) Inde hausit ad omnem oratoriam quantum utile esset. Anaxagoram & Periclem amicitia conjun-

ctos fuisse tradit etiam Plato epist. 2. ad Dionysium.

2 Anaxagoras] Vid. lib. 111. de Orat. num. 56.

3 Cujus ex epistolis] Quæ sine dubio perierunt: ex una ejus ad Heracleodorum epistola V. patet apud Demosthenem summo loco fuisse Platonem. Consulte lib. 1. de Orat. n. 89.

4 Philosophorum disciplina] Totam philosophiam tres in partes distribuit: in dialecticam sive logicam, cuius est de genere & specie disputare; definitionis, divisionis, argumentationis, ac dignoscendæ veritatis regulas tradere. In physicam, quæ rerum naturalium causas & effecta explicat. Denique in ethicam sive moralem, quæ de virtutibus ac vitiis, cæterisque ad mores pertinentibus differit.

S

telligendi,

telligendi, alia dicendi disciplina est: & ab aliis, rerum; ab aliis, verborum doctrina quaeritur.

18. Itaque M. Antonius, cui vel primas eloquentiae patrum nostrorum tribuebat aetas, vir natura peracutus, & prudens, in eo libro, quem unum reliquit, ¹ Disertos ait se vidisse multos, eloquentem omnino neminem. Infidebat videlicet in ejus mente species eloquentiae, quam cernebat animo, re ipsa non videbat. Vir autem acerrimo ingenio (sic enim fuit) multa & in se, & in aliis desiderans, neminem planè, qui rectè appellari eloquens posset, videbat.

19. Quod si ille nec se, nec L. Crassum eloquentem putavit: habuit profectò comprehensam animo quandam formam eloquentiae, cui quoniam nihil deerat, eos, quibus aliquid, aut plura deerant, in eam formam non poterat includere. Investigemus hunc igitur, Brute, si possumus, quem numquam vidit Antonius, aut qui omnino nullus umquam fuit, quem si imitari, atque exprimere non possumus, quod idem ille vix Deo concessum esse dicebat: at qualis esse debeat, poterimus fortasse dicere.

20. ² Tria sunt omnino genera dicendi, quibus in singulis quidam floruerunt: peræquè autem (id quod volumus) perpauca in omnibus. Nam & grandiloqui, ut ita dicam, fuerunt cum ampla & sententiarum gravitate, & majestate verborum, vehementes, varii, copiosi, graves: ad permovendos & convertendos animos instructi & parati. Quod ipsum alii aspera, tristi, horrida oratione, neque perfecta, neque ³ conclusa: alii levi, & instructa, & ^b terminata: Et contra tenues, acuti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora, facientes, subtili quadam, & ^c pressa oratione li-

^a Neque numeris comprehensa. ^b periodis definita. ^c angusta & contracta oratione politi.

¹ Disertos.] Disertus est, qui ornatè & copiosè disserit: eloquens, qui ita dicit, ut prober, ut delectet, ut flectat: qui in quolibet dicendi genere excellens & humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè potest dicere.

² Tria sunt genera dicendi.] Hæc est Græcorum doctrina, qui triplicem dicendi characterem statuunt, *ἀδεδῆς*, *ἰσχυρῆς*, *μικτῆς*, *uberem*, *gracilem*, *mediocrem*. Uberi

dignitas est & amplitudo: gracili venustas & subtilitas: medius in confinio est utriusque modi particeps. His singulis virtutibus vitia agnata sunt. Sufflati atque tumidi fallunt pro uberibus; squalentes & jejuni dicti pro gracilibus; incerti & ambigui pro mediocribus. Gellius lib. 7. cap. 14. Grandiloquus est Cicero in oratione pro Milone, tenuis & acutus, cum dicit pro Cecinna, temperatus in oratione pro lege Manilia.

mati.

mati. In eodemque genere ^a alii callidi, sed impoliti, & consultò rudium similes & imperitorum: alii in eadem ^b jejunitate concinniores, id est, faceti; florentes etiam, & leviter ornati.

21. Est autem quidam interjectus, inter hos medius: & quasi temperatus, nec acumine posteriorum, nec fulmine utens superiorum, ^c ut cinnus amborum, in neutro excellens, utriusque particeps; vel utriusque (si verum quærimus) potius expers. Isque uno tenore, ut aiunt, in dicendo fluit, nihil afferens præter facilitatem, & æquabilitatem: aut addit aliquos, ² ut in corona, ^d toros, omnemque orationem ornamentis modicis verborum, sententiarumque distinguit.

22. ^e Horum singulorum generum quicumque vim singuli consecuti sunt, magnum in oratoribus nomen habuerunt. Sed quærendum est, satísne id quod volumus, ^f effecerint. Videmus enim fuisse quosdam, qui iidem ornate, ac graviter, iidem versute & subtiliter dicerent. Atque utinam in Latinis talis oratoris simulacrum réperire possemus. Eset egregium non quærere ^g externa, domesticis esse contentos.

23. Sed ego idem, qui ^h in illo sermone nostro, qui est expositus in Bruto, multum tribuerim Latinis, vel ut horterer alios, vel quiddam amarem meos, recordor longè omnibus unum anteferre Demosthenem, qui vim accommodarit ad eam, ⁱ quam sentiam, eloquentiam, non ad eam, quam in aliquo ipse cognoverim. ^k Hoc nec gravior existit quisquam, nec callidior, nec temperatior. Itaque nobis monendi sunt ii, ^l quorum sermo imperitus increbuit, qui aut dici se desiderant Atticos, aut ipsi Atticè volunt dicere, ut mirentur

^a Exili. ^b tenuitate. ^c ut aliquid ex utroque commixtum. ^d partem aliquam magis eminentem. ^e quicumque singuli hi tribus dicendi generibus singuli, non universis, excelluerunt. ^f ad acquirendam eloquentiæ perfectæ gloriam. ^g ^d Gracii petita. ^h in dialogo de claris oratoribus, qui inscribitur Brutus. ⁱ quam animo expressi. ^k Demosthene nec in sublimi dicendi genere vehementior quisquam fuit, nec in tenui subtilior, nec in mediocri moderatior. ^l quorum imposita dictio capis à nonnullis usurpari.

¹ Ut cinnus] Perperam nonnullis in editionibus habetur vicinus. Veram lectionem ex Nonio Marcello ab eruditis detectam attulimus. Cinnus, inquit, est commistio plurimorum, unde & concinnare dicitur. Deinde locum hunc integrum subijcit.

² Ut in corona, toros] Volubile genus orationis, & rotundum, ut corona, suscipit ad ornamentum partes eminentiores, quasi toros, ne tanquam politum marmor, varietatis jucunditate careat. Strebaui.

^a hunc maximè, quo ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas. Quid enim sit Atticum, discant, eloquentiamque ^b ipsius viribus, non imbecillitate sua, metiantur.

24. Nunc enim tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. Sed tamen eos studio optimo ^c, iudicio minus firmo ^d præditos, docere, quæ sit propria laus Atticorum, non alienum puto. ^e Semper oratorum eloquentiæ moderatrix fuit auditorum prudentia. Omnes enim, qui probari volunt, voluntatem eorum, qui audiunt, intuentur, ad eamque, & ad eorum arbitrium & nutum totos se fingunt & accommodant.

25. Itaque ^f Caria & Phrygia & Mysia, quod minimè politæ minimèque elegantes sunt, adsciverunt, aptum suis auribus ^g opimum quoddam & tanquam ^h adipatæ dictionis genus, quod eorum vicini (ⁱ non ita lato interjecto mari) Rhodii numquam probaverunt, Græci multo minùs, Athenienses verò funditus repudiaverunt: quorum semper fuit prudens, sincerumque iudicium, nihil ut possent, nisi incorruptum, audire, & elegans. Eorum ^j religioni cum serviret orator, ^k nullum verbum insolens, nullum odiosum ponere audebat.

26. Itaque ^l hic, quem præstitisse diximus cæteris, in illa ^m pro Ctesiphonte oratione longè optima, ⁿ summissius à primo: deinde, dum de legibus disputat, ^o pressius: post sensim incedens, iudices ut vidit ^p ardentes, ^q in reliquis exsultavit audaciùs. Ac tamen ^r in hoc ipso, diligenter examinante verborum omnium pondera, reprehendit Æschines quædam,

^a Demosthenem. ^b Demosthenis. ^c quia ad eloquentiam Atticam aspirant. ^d quia eam discernere nequeunt. ^e auditorum ingenium & indoles semper fuit regula, cui se conformârunt oratores. ^f pinguis dictionis genus. ^g prudenti solertia. ^h nullam inusitatam, nullam ineptam vocem. ⁱ Demosthenes. ^k sine ulla contentione exorditur. ^l subtilius. ^m commotos. ⁿ reliqua oratione liberius loquutus est. ^o in ipso Demosthene, qui vim cuiusque vocis accuratè ponderabat, ejus æmulus orator Æschines arguit nonnullas ineptas &c.

¹ Caria & Phrygia &c.] Regiones Asiæ minoris, quæ jam dicitur La Natolia. Caria vocatur Aidinelli, Phrygia Germaniæ.

² Opimum] Inde fluxit in Asiæ fuscum ac crassum dictionis genus, quod paulatim sermone Græco in proximas Asiæ civitates delato, nondum satis periti loquendi facundiam concupierint: ideoque ea, quæ propriè signari pote-

rant, circuitu cœperint enunciare, ac deinde in eo perleverârint, ut tradit Quintilianus lib. 12. cap. 10.

³ Non ita lato] Decem ferè leucis Gallicis Rhodus distat à littoribus Carix.

⁴ Pro Ctesiphonte] Sive de corona oratione: cujus argumentum egregiè Tullius exponit libello de ôprimò genere oratorum.

& exagitat: illudensque, dura, odiosa, intolerabilia esse dicit. Quinetiam quærit ab ipso, ^a cum quidem eum belluam appelleret, utrum illa verba, an portenta sint: ut Æschini ne Demosthenes quidem videatur Atticè dicere.

27. Facile est enim verbum aliquod ^bardens (ut ita dicam) notare, idque reſtinctis jam animorum incendiis irribere. Itaque ^c se purgans jocatur Demosthenes, negat in eo positas esse fortunas Græciæ, ^d in hoc eum, huc, an illuc manum porrexerit. Quonam igitur modo audiretur ^e Mysus, aut Phryx Athenis, cum etiam Demosthenes exagitetur, ut putidus? Cum vero inclinata, ululantiqve voce, more Asiatico, canere cæpiſſet, quis eum ferret? aut quis potius non juberet auferri? Ad Atticorum igitur ^faures ^gteretes, & religiosas, qui se accommodant, ii sunt existimandi Atticè dicere.

28. ^h Quorum genera plura sunt, hi unum modò quale sit, suspicantur. Putant enim, qui horridè, incultèqve dicat, modò id eleganter, enucleatèqve faciat, eum solum Atticè dicere. Errant, quodd solum: quodd Atticè, non falluntur.

29. Istorum enim iudicio si solum illud ⁱ est Atticum, ne Pericles quidem dixit Atticè, cui primæ sine controversia deferebantur: qui si tenui genere uteretur, numquam ab Aristophane poëta fulgere, tonare, permiscere Græciam dictus esset. Dicat igitur Atticè venustissimus ille scriptor, ac

^a Eum belluam appellans. ^b in vehementissima contentione prolatum. ^c excusans ejusmodi voces. ^d ex Mysia aut Phrygia oriundus. ^e barbarè loquens. ^f eruditæ & ad numerosam orationem factas. ^g Atticè dicentium plura sunt genera: sed Latini, qui se dicere Atticè putant, unum sibi genus qualecunque sit, fingunt. Eum enim, qui tenui & exili dicendi genere utatur, putant Atticè dicere, cum illud bonis sententiis & verbis informat. Falluntur, quodd eum duntaxat dicere Atticè sentiant; non falluntur, quod in Atticorum numero collocent. ^h Tenue dictionis genus.

ⁱ In hoc eum] Mendosum hunc locum arguit cum sententia pendens & imperfecta, tum ipsa Demosthenis verba in oratione de corona. Πάνυ γὰρ παρὰ τῆς (ὡς ἴσμεν) γήρας τὰ τῶν Ελλήνων ποσύναι, εἰ τυτὶ τὸ πῦμα, ἀλλὰ μὴ τυτὶ δυνάμει ἴσος. ἢ δυνεὶ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ μὴ δυνεὶ παρὶνῆα. Certe enim hic, nonne vides, resp. fortunas non esse positas, si hoc verbum non illud dixerim, aut hoc manum non illuc porrexerim? Ex quibus sic restituendus est hic locus. Negat in eo positas esse fortunas Græciæ, hoc an illo ver-

bo usus sit, huc an illuc manum porrexerit, quomodo legit Ambrosius lib. 11. in Lucam cap. 2. ut observavit Manucius.

² Aures teretes] Id est, perfectas. Quo sensu dixit Horatius in Arte:

Gratiū ingenium, Gratiū dedit ore rotundo

Musa loqui.

³ Aristophane] Quem alii Rhodium, Æginetam alii dicunt, quidam etiam Ægyptium. Fuit facetissimus poëta veteris comœdiæ Græcæ: inimicitias exerceuit cum Socrate, cujus personam in scena

politissimus Lysias. Quis enim id possit negare? dum intelligamus hoc esse Atticum in Lysia, non quod tenuis sit, atque inornatus, sed quod nihil habeat ^a insolens, aut ineptum. Ornate verò, & graviter, & copiose dicere, aut Atticorum sit, aut ne sit Æschines, neve Demosthenes Atticus.

30. Ecce autem aliqui se ^b Thucydidos esse profitentur, novum quoddam imperitorum, & inauditum genus. Nam qui Lysiam sequuntur, causidicum quendam sequuntur: non illum quidem amplum, atque grandem: subtilem & elegantem tamen, & qui in forensibus causis possit præclare consistere. Thucydides autem res gestas, & bella narrat, & prælia, graviter sanè, & probe: sed nihil ab eo transferri potest ad forensem usum, & publicum. Ipsæ illæ conciones ita multas habent ^c obscuras, abditasque sententias, vix ut intelligantur: quod est in oratione civili vitium vel maximum.

31. Quæ est autem in hominibus tanta perversitas, ^d ut, inventis frugibus, glande vescantur? An victus hominum, ^e Atheniensium beneficio excoli potuit, oratio non potuit? ^f Quis porro umquam Græcorum rhetorum à Thucydide quidquam ^g duxit! At laudatus est ab omnibus. Fateor: sed ita, ut rerum explicator prudens, severus, gravis: non ut ^h in judiciis versaret causas, sed ut in historiis bella narraret.

a non usu probatum. b Thucydidi imitatores. c imitando sumpsit. d in forensibus causis ageres.

scena affatim deridendam multitudini præbuit. Floruit, Eusebio teste, Olympiada LXXXV. annis ante Christum MCCCXL. De Pericle dicebat in Acharnensibus ἄσπετος, ἰσχυρὸς, ἐνὶ μέσσοις τῶν ἑλλήνων. Fulgurabat, tonabat, permiscebat Græciam.

1 Thucydidi] Demosthenes tamen unum sibi Thucydidem imitandum proposuit, quem, ut refert Lucianus, octies manu sua descripsit. Imo cum incensa Atheniensi bibliotheca, simul periissent Thucydidis historiarum, ex auro nescio quo scribit Arsenius Monembasæ Episcopus in apophthegmatis Græcis, unum Demosthenem, cum eas memoriter teneret, describendas curasse. Quam tamen narrationem commentitiam cum Vossio arbitramur. Verum Thucydidem ab oratore Tullius ablegat, quod cum egregia Demosthe-

nis & aliorum suppetere opera, pressum, concisum & obscurum historicum à forensi dictione alienum ætate sua nonnulli sequerentur.

2 Obscurus] Obscurus Thucydides, tum quia compressione rerum brevis est, ut ait Tullius in Bruto; tum quia locutiones adhibet, quæ nisi conjectura intelligi non possunt, ut tradit Dionys. Halicarnastæus.

3 Ut inventus] Melioribus detectis, stultè deteriora eliguntur. Glandem nemo sapiens ad victum adhibeat, frugibus inventis: nemo cum Demosthenem possit, Thucydidem imitetur.

4 Atheniensium beneficio] Primos omnium Athenienses agriculturæ rationem à Triptolemo edoctos fuisse memoriarum proditum est.

5 Quis Græcorum rhetorum] Demosthenes, ut mox exposuimus.

32. Itaque

32. Itaque numquam est numeratus orator. Nec vero, si historiam non scripsisset, ¹ nomen ejus non exstaret, cum præsertim fuisset honoratus, & nobilis. Hujus tamen nemo neque verborum, neque sententiarum gravitatem imitatur: sed, cum ^b mutila quædam, & hiantia locuti sunt, quæ vel sine magistro facere potuerunt, ^c germanos se putant esse Thucydidas. Nactus sum etiam qui Xenophontis similem esse se cuperet: cujus sermo est ille quidem melle dulcior, sed ^d à forensi strepitu remotissimus.

33. Referamus nos igitur ad eum ^e, quem volumus, inchoandum, & eadem eloquentia informandum, quam in nullo cognovit Antonius. Magnum opus omnino & arduum, Brute, conamur: sed nihil difficile amanti puto. Amo autem, & semper amavi ingenium, studia, mores tuos. Incenditor porro quotidie magis, ^f non desiderio solum (quo quidem conficior) congressus nostros, consuetudinem victus, doctissimos sermones requirens tuos, sed etiam admirabili fama virtutum incredibilium, & quæ specie dispares, prudentia conjunguntur.

34. Quid enim tam distans, quam à severitate comitas? Quis tamen umquam te aut ^h sanctior est habitus, aut dulcior? Quid tam difficile, quam in plurimorum controversiis dijudicandis ab omnibus diligi? consequeris tamen, ut eos ipsos, ⁱ quos contra statuas, æquos, placatosque dimittas. Itaque efficis, ut, cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis. Ergo ^k omnibus terris, ² una Gallia communi non ardet incendio: in qua ^l fueris ipse te, cum in

^a Nomen ejus posteritati innotesceret. ^b decurtata & horrida aspero extremarum vocum cum insequentibus primis concursu. ^c credunt se eodem, quo Thucydides usus est, dicendi genere uti. ^d minime aptus judicialibus causis. ^e oratorem. ^f non solum desiderio tui, cujus me torquet absentia. ^g qua licet specie dissimiles sint, prudentia tua conjunguntur. ^h incorruptior. ⁱ adversus quos fers sententiam. ^k toto imperio Romano sola Gallia, quam administras, pacifica est & tranquilla, expertis bellorum civilium. ^l ex tuis virtutibus fructum colligis, cum in Italia celeberrima parte flores.

¹ Nomen ejus non exstaret] Ita Lambini editiones. Quod cum verbis sequentibus magis congruit. Ut sententia sit: nunquam Thucydides locum inter oratores habuit, celebris est tantum historici nomine: non continuo tamen si historiam non scripsisset, oblivioni fuisset traditus, si quidem & nobilitate

& honoribus Athenis inclaruit. In aliis editionibus particula negans supprimitur.

² Una Gallia] Trajæcturus in Africam Cæsar adversus Catonem & Scipionem Bruto Galliam cisalpinam magna illius provincie felicitate commisit. *Plutarchus in M. Bruto.*

Italiæ luce cognosceris, versarisque in optimorum civium vel flore, vel robore. Jam quantum illud est, quoddam in maximis occupationibus numquam intermittis studia doctrinæ? semper aut ipse scribis aliquid, aut me vocas ad scribendum?

35. Itaque hoc sum aggressus statim Catone absoluto, quem ipsum numquam attigissem, tempora timens inimica virtuti, nisi tibi hortanti, & illius memoriam mihi caram excitanti, non parere nefas esse duxissem: sed testificor, me à te rogatum, & recusantem, hæc scribere esse ausum. Volo enim mihi tecum commune esse crimen, ut, si sustinere tantam quæstionem non potuero, injusti oneris impositi tua culpa sit, mea recepti. In quo tamen iudicii nostri errorem, laus tibi dati muneris compensabit.

36. Sed in omni re difficillimum est, formam, (qui παρτυρ Græcè dicitur) exponere optimi: quoddam aliud aliis videtur optimum. Ennio delector, ait quispiam, quod non discedit à communi more verborum: Pacuvio, inquit alius: omnes apud hunc ornati, elaboratique sunt versus: multa apud alterum negligentius. Fac alium Attio. Varia enim sunt iudicia, ut in Græcis: nec facilis explicatio, quæ forma maximè excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita, & opaca: contra alios nitida, læta, collustrata delectat. Quid est, quo præscriptum aliquod, aut formulam exprimas, cum in suo quodque genere præstet, & generum plura sint? Hac ego religione non sum ab hoc conatu repulsus: existimavi, in omnibus rebus esse aliquid optimum, etiam si lateret: idque ab eo posse, qui ejus dignus esset, judicari.

a Libro de laudibus Catonis Uticensis. b Caesaris tyrannidem reformidans. c in grave scribendi argumentum. d quod mihi tantum onus imposueris. e quod tantum onus receperim. f ex hoc tibi dato manere quam percipiam laudem, ea compensatio vitium iudicii nostri, quo argumentum viribus majus suscepimus. g Ennium poetam. h Finge alium quempiam delectari Attio tragico poeta. i in Latinis scriptoribus, ut in Græcis. k tabella, qua redolens antiquitatem. l frequentibus umbris subobscurum objiciet aliquis. Quid est quod certam aliquam ac definitam eloquentia regulam sectus, cum multiplex sit eloquentia forma, & varia illius genera singula aliquid optimum habeant? n metu ne id mihi objiceretur. o qui eam rem intelligeret.

1 In maximis occupationibus] Adeo studio litterarum dedicum fuisse Brutum scribit Plutarchus, ut in castris daret operam legendis libris, & paulò ante Pharsalicam pugnam, aliis de even-

tu pugnae sollicitis, ipse Polybii epistola mea componeret.

2 Præscriptum] Litterarum characteres prius scripti, quos ludi-magistri pueris imitandos proponit.

37. Sed quoniam ¹plura sunt orationum genera, eaque diversa, neque in unam formam cadunt omnia: ^alaudationum, ^bscriptionum, & ^chistoriarum, & ^dtalium suasionum, qualem Isocrates fecit ^ePanegyricum, multique alii, qui sunt nominati ^fsophistæ, reliquarumque rerum formam, quæ absunt ab forense contentione, ejusque totius generis, quod Græcè *ἐνδεκτικόν* nominatur, quod quasi ad inspiciendum, delectationis causa comparatum est, non complectar hoc tempore, non quo ^gnegligenda sit: est enim illa quasi nutrix ejus oratoris, ^hquem informare volumus, & de quo molimur aliquid exquisitius dicere. Ab hac & verborum copia alitur, & eorum constructio, & numerus liberiore quadam fruitur licentia.

38. ⁱDatur etiam venia concinnitati sententiarum: & arguti, certique, & circumscripti verborum ambitus conceduntur: ^jde industriaque, non ex insidiis, sed aperte ac palam elaboratur, ut verba verbis quasi demensa & paria respondeant, ut crebrè conferantur pugnancia, comparenturque contraria: & ut pariter extrema terminentur, eundemque referant in cadendo sonum: quæ in ^kveritate causarum & rariùs multo facimus, & certè occultius^l. In ^mPanathenais autem Isocrates ea ⁿstudiosè confectatum fatetur.

^a Nunc non tractabo laudationes, argumenta ad exercitationem oratoriam proposita, historias, & suasiones, cujusmodi est Panegyricus Isocratis & plurimorum aliorum rhetorum, & reliquas ejusmodi orationes, quæ ad forum non pertinent, & versantur in genere demonstrativo, quod Græci appellant *ἐνδεκτικόν*, quod quasi ad ostentationem tantum factum sit. ^b forma illa orationum. ^c cujus ideam proponere volumus. ^d in illis dicendi generibus à forense ratione alienis toleratur venustas sententiarum, conceduntur periodi. ^e ars minimè latet; magno studio aperte & palam, non clam laborant, ut verba priora posterioribus ex aquo respondeant, ut crebris utantur antithetis, & similiter desinentibus. ^f cum vera in foro aguntur causæ. ^g quàm cum fictum aliquod ad exercitationem argumentum tractatur. ^h quæ auribus blandirentur.

¹ Plura sunt] Omnia tamen referuntur ad triplex genus, judiciale, deliberativum, & demonstrativum.

² Panegyricum] In quo elaborando decem aut etiam quindecim annos Isocratem consumpsisse tradunt. Oratio ex suasionem & laudationem mixta, cujus prima parte laudes Atheniensium persequitur, altera eosdem ad bellum regi Persarum inferendum impellit.

³ Sophista] Dicuntur tum qui philosophiam, tum qui rhetoricam docent. Nomen fuit primo honorificum, dein-

de in invidiam abiit, ut sophistæ dicebantur, qui fallacibus conclusivunculis fictam quandam scientiæ speciem jactitarent.

⁴ Panathenais] Isocratis oratione sic appellata vel quod habita fuerit Panathenæis solemnibus feriis, vel quod Atheniensium omnia egregia facta, eorumque laudes ab ultimâ origine repetit. Eam orationem scripsit annos natus nonaginta quatuor & in exordio fatetur Isocrates juniorum se rhetorum stultos studiosius conquississe.

T

Non

Non enim ad iudiciorum certamen, sed ad voluptatem aurium scripserat.

39. Hæc tractasse Thrasymachum Chalcedonium, primum, & Leontinum ferant Gorgiam: Theodorum inde Byzantium, multosque alios, quos ^a *καὶ ὁ ἀρχαῖος* appellat ^b in Phædro Socrates: quorum satis ^c arguta multa, sed ^d ut modò, primumque nascentia, minuta, & versiculorum similia quædam, nimiamque depicta. Quo magis sunt Herodotus, Thucydidesque mirabiles: quorum ætas cum in eorum tempora, quos nominavi, incidisset, longissime tamen ipsi à talibus delictis, vel potius ineptis abfuerunt. ^e Alter enim sine ulla salebris, quasi sedatus animis fuit: ^f alter incitator fertur, & de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicum: primisque ab his (ut ait Theophrastus) historia ^g commota est, ut auderet uberius, quàm superiores, & ornatius dicere.

40. Horum ætati successit Isocrates, qui præter cæteros ejusdem generis laudatur semper à nobis, nonnumquam, Brute, leviter, & eruditè repugnante te: sed ^h credas mihi fortasse, si, quid in eo laudem, cognoveris. Nam cum concisus ei Thrasymachus ⁱ minutis numeris videretur, & Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadam verba ^k vinxisse: Thucydides autem ^l præfractor, nec satis (ut ita dicam) rotundus: ^m primus instituit dilatare verbis, & mollioribus numeris explere sententias. In quo cum doceret eos, qui partim in dicendo, partim in scribendo principes existerunt, domus ejus officina habita eloquentiæ est.

41. Itaque ut ego, cum à nostro Catone laudabar, vel reprehendi me à cæteris facile patiebar: sic Isocrates videtur testimonio Platonis aliorum judicia debere contemnere. Est enim (ut scis) quasi in extrema pagina Phædri his ipsis verbis loquens Socrates, ⁿ ADOLESCENS etiam nunc, ô Phædre, Isocrates est: sed quid de illo augurer, lobet dicere.

^a Oratorum artifices. ^b in Platonis dialogo, qui inscribitur Phædrus. ^c acutis. ^d ut sunt ea, quæ primum nascuntur, numeri erant breviores, versiculorum instar coacti, & nimium ornati relictis, antichetis, contrariis &c. ^e Herodotus sine ulla dictione locutione. ^f Thucydides vehementior est, & sonans dictione in bellis describendis prope sonitum tubæ imitatur. ^g excitata est ad copiosius & ornatius dicendi genus, quam antea fuerat. ^h mecum fortasse laudabit Isocratem. ⁱ brevioribus. ^k verba simul illigasse in periodorum formam. ^l asperior. ^m Isocrates incepit.

ⁿ Adolescens. Locum hunc integrum transtulit ô Phædro Tullius.

Quid tandem? inquit ^a ille. Majore mihi ingenio videtur esse, quam ut cum orationibus Lysiae comparetur: præterea ad virtutem major indoles: ut minimè mirum futurum sit, si, cum ætate processerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc studet, tantum, quantum pueris, reliquis præstet omnibus, qui umquam orationes attigerunt, aut, si contentus his non fuerit, divino aliquo animi motu majora concupiscat. Inest enim natura philosophia in hujus viri mente quædam. Hæc de adolescente Socrates auguratur.

42. At ea de ^b seniore scribit Plato, & scribit æqualis, & quidem exagitator omnium rhetorum: hunc miratur unum: ^c Me autem, qui Isocratem non diligunt, unà cum Socrate, & cum Platone errare patiantur. Dulce igitur orationis genus, & ^d solum, & effluens, sententiis argutum, verbis sonans, est in illo ^e epideictico genere: quod diximus proprium ^f sophistarum: ^g pompæ, quàm pugnæ, aptius: gymnasiis, & palestræ dicatum: spretum, & pulsum foro. Sed ^h quòd educata hujus nutrimentis eloquentia, ipsa se postea colorat, & roborat, non alienum fuit de oratoris quasi incunabulis dicere. ⁱ Verum hæc, ludorum, atque pompæ: nos autem jam in aciem, dimicationemque veniamus.

43. Quoniam tria videnda sunt oratori, ^a quid dicat, & quo quidque loco, & quomodo: dicendum omnino est, quid sit optimum in singulis, sed aliquanto secus, atque in tradenda arte dici solet. Nulla præcepta ponemus (neque enim id suscepimus) sed excellentis eloquentiæ speciem & formam adumbrabimus: nec, quibus rebus ea pareatur, exponemus: sed qualis nobis esse videatur.

^a Phædrus. ^b de Isocrate, qui tum erat senior. ^c nullis salem impeditum. ^d demonstrativum. ^e dicendi magistrorum. ^f aptius ostentationi quàm foro, destinatum scholæ & umbratili exercitationi. ^g quia ab hiis elementis incipiens eloquentia, adolescit deinde & corroboratur. ^h sed hæc spectant genus exornativum, quod ad delectationem & ornatum adhibetur, veniamus ad genus judiciale, in quo cum adversarij quâsi in acie certandum.

ⁱ Me autem] Simile quid de Isocrate sentit Fabius lib. 10. cap. 1. Isocrates in diverso genere dicendi ætius & commodatus, quàm pugna magis accommodatur, omnes dicendi venores festinus est: nec immerito; auditoris enim se, non judicii comparat: in inventionis fa-

cilis, honesti studiosus: in compositione adeò diligens, ut cura ejus reprehendatur.

² Quid dicat] Quatuor hic eloquentiæ partes indicat: quid dicat orator, suggerit inventio: quo quidque loco, id præstat dispositio: modus dicendi elocutionem & actionem spectat.

44. Ac duo breviter prima^a. Sunt enim non tam insignia ad maximam laudem, quam necessaria, & tamen¹ cum multis pænè communia. Nam & invenire, & judicare, quid dicas, magna illa quidem sunt, & ^b tanquam animi instar in corpore: sed propria magis prudentiæ, quam eloquentiæ: qua tamen in causa est vacua prudentia? Noverit igitur hic quidem orator, quem summum esse volumus, ^{2c} argumentorum, & rationum locos.

45. Nam quoniam, quidquid est, ³ quod in controversia, aut in contentione versetur, in eo aut, sitne: aut, quid sit: aut, quale sit, quæritur: sitne, ^d signis: quid sit, definitionibus: quale sit, recti praviue partibus: quibus ut uti possit orator, non ille vulgaris, sed hic excellens, ⁴ à propriis personis, & temporibus semper, si potest, advocat controversiam, (^e latius enim de genere, quam de parte disceptare licet:) ut, quod in universo sit probatum, id in parte sit probari necesse.

46. Hæc igitur quæstio à propriis personis & temporibus, ad universi generis orationem traducta, appellatur ⁵ thesis. In hac Aristoteles adolescentes, non ad philosophorum morem ^f tenuiter differendi, sed ad copiam rhetorum, in utramque partem, ut ornatius, & uberius dici possit, exercuit: Idemque ⁶ locos (sic enim appellat) quasi argumentorum no-

^a inventionem & dispositionem explicabimus, qua non magnam nobis afferunt laudem, licet sint omnino ad dicendum necessaria. ^b id fere præstant orationi, quod animus corpori, sed ad prudentiam pertinent potius quam ad eloquentiam. Quamquam est ne aliqua causa, in qua non requiruntur prudentia? ^c locos rhetoricos, ex quibus eruuntur argumenta & rationes. ^d cognoscitur. ^e copiosius differere possumus de genere, quam de parte generis. ^f acutè disputandi.

1 Cum multis] Nulla ferè est ars, nulla disciplina, in qua necesse non sit invenire & disponere, quid dicas.

2 Argumentorum locos] De quibus in Topicis agemus.

3 Quod in controversia] Quælibet controversia ad triplicem causæ statum refertur. Si, quod objicitur, negas, conjecturæ status est, in quo signis & indicis, res facta sit, necne, investigandum. Si, quod ante factum est, fateris, sed negas eam vim nominis habere, quam adversarius criminatur, status est definitionis: causa definitionibus opportunè adhibitis discutienda: Si ne-

que factum neque nomen dubium est, sed jure factum contendis, utendum notione recti & pravi.

4 A propriis personis] Verbi gratia excitandus sit Catilina; non tantum ejus conjurationi insistendum, verum etiam in genere multa dicenda adversus eos, qui patriæ ruinam moliantur. Ex quo latior differendi campus aperitur.

5 Thesis] Quæstio infinita & generalis Thesis; certis temporibus, locis ac personis definita hypothesis appellatur.

6 Locos] Topicorum libros octo scripsit Aristoteles.

as, tradidit, unde omnis in utramque partem traheretur oratio.

47. Facile igitur hic noster (non enim declamatorem aliquem ^a de ludo, aut ^b rabulam de foro, sed ^c doctissimum, & perfectissimum quærimus) quoniam loci certi traduntur, percurreret omnes, utetur aptis, ^d generatim dicet, ex quo emanant etiam, qui communes appellantur loci. Nec verò utetur imprudenter hac copia, sed omnia expendet, & seliget. Non enim semper, ^e nec in omnibus causis, ex iisdem eadem argumentorum momenta sunt.

48. Judicium igitur adhibebit: nec inveniet solum, quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim est feracius ingeniis, iis præsertim, quæ disciplinis exculsa sunt. Sed ut segetes fecundæ, & uberes, non solum fruges, verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus: sic interdum ex illis locis, aut levia quædam, aut causis aliena, aut non utilia gignuntur: quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur.

49. ^f Alioqui quonam modo ille in bonis hærebit, & habitabit suis? aut molliet dura, aut ^g occultabit, quæ dilui non poterunt, atque omnino opprimet, si licebit, aut abducat ^h animos? aut aliud afferet, quod oppositum probabilius sit, quam illud, quod obstat?

50. Jam verò ea, quæ invenerit, qua diligentia collocabit? ⁱ quoniam id secundum erat de tribus. ^k Vestibula nimirum honesta, aditusque ad causam faciet illustres: ^l cumque animos prima aggressione occupaverit, infirmabit, excludetque contraria: de firmissimis ^m alia prima ponet, alia postrema, ⁿ inculcabitque leviora. Atque in ^o primis duabus

^a De schola. ^b imperitium causidicum. ^c oratorem. ^d à propriis personis ac temporibus ad universi generis translationem transferet orationem. ^e aliorum in aliis causis pondus est argumentorum. ^f nisi iudicium adhibeat orator, quomodo insistet in argumentis sua causa utilis? aut dura mitigabit, qua possent offendere sive iudices, sive eum, pro quo dicit. ^g dissimulabit, aut omnino supprimit, si liceat, ea, quæ refutari non poterunt, quasi illa vel essent extra causam, vel ut leviora contemneret. ^h ab iis, quæ causæ nocent, ad ea, quæ profunt. ⁱ ex tribus oratoris partibus, secunda est dispositio. ^k exordia. ^l cum in iudicum animos sese prima orationis parte insinnaverit, refutabit sua causa contraria. ^m argumentis. ⁿ argumenta leviora media interponet. ^o in inventione & dispositione.

ⁱ Generatim dicet] Lectionem Lipsii secuti sumus. In aliis editionibus habetur, utetur aptis generatim, discet ex

quo emanant etiam qui communes appellantur loci.

dicendi

dicendi partibus qualis esset, summatim breviterque descripsimus. Sed ut antè dictum est, in his partibus (etsi graves, atque magnæ sunt) minus & artis est, & laboris.

§1. Cum autem, quid, & quo loco dicat, inveniit, illud est longè maximum, videre, quonam modo. ^a Scitum est enim, quod ¹ Carneades noster dicere solebat, ² Clitomachum ^b eadem dicere, ³ Charmidam autem ^c eodem etiam modo dicere. Quod si in philosophia ^d tantum interest, quemadmodum dicas, ubi res spectatur, non verba penduntur: quid tandem in causis existimandum est, ^e quibus tota moderatur oratio?

§2. Quod quidem ego, Brute, ex tuis litteris sentiebam, non te id sciscitari, qualem ego in inveniando, & in collocando summum esse oratorem vellem, sed id mihi querere videbare, quod genus ipsius orationis optimum judicarem. Rem difficilem, (dii immortales!) atque omnium difficillimam. Nam cum est oratio mollis, & tenera, & ita flexibilis, ^f ut sequatur, quocumque torqueas: tum & naturæ variæ, & voluntates, multum inter se distantia effecerunt generum dicendi.

§3. ^f Flumen aliis verborum, volubilitasque cordi est, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam. ^g Distincta alios, & interpuncta intervalla, moræ, respirationesque delectant. Quid potest esse tam diversum? tamen est in utroque aliquid excellens. Elaborant alii in lenitate & æquabilitate, & puro quasi quodam, & candido genere dicendi. Ecce aliqui duritatem, & severitatem quandam verbis, & orationis quædam mœstitiâ sequuntur: quodque paulò antè ^h divisimus, et

^a Elegans est. ^b easdem semper sententias invenire, eodemque modo collocare. ^c uno eodemque stilo, simili semper orationis forma. ^d tanti est momenti, e in quibus præcipuam vim habet oratio. ^e alii delectantur oratione continua & volubili. ^f alii delectantur oratione concisa, crebris interpunctionibus distincta, qua non uno visu pronuncietur. ^g observavimus, cum oratorum genera divideremus.

¹ Carneades noster] Ciceronis ac Bruti familiaris, junior, quam celebris ille philosophus novæ Academicæ princeps, qui divina quadam celestitate ingenii, dicendique copia præstabat.

² Clitomachum] De quo lib. 1. de Orat. n. 45.

³ Charmidam] Locum hunc, quo perperam legebatur Carneadem, restituit Vi-

torius. Charmidas autem philosophus fuit Academicus, quem nonnulli credunt quartam Academicam cum Philone instituisse, uti refert Sextus Pyrrhonicorum hypotyposeon lib. 1. cap. 33.

⁴ Ut sequatur] Eadem oratio pro varia verborum collocatione, erit aut clara aut obscura, aut lenis & æquabilis aut dura & hiulca.

alii graves, alii tennes, alii temperati vellent videri, quot orationum genera esse diximus, totidem oratorum reperuntur.

54. Et quoniam corpi jam cumulatius hoc munus augere, quam à te postulatum est, (tibi enim tantum de orationis genere quærenti, respondi etiam breviter de inventiendo, & collocando)^b ne nunc quidem solum de orationis modo dicam, sed etiam de actionis: ita prætermissa pars nulla^c erit. Quandoquidem de memoria nihil est hoc loco dicendum, quæ communis est multarum artium. ^a Quo modo autem dicatur, id est in duobus, in agendo, & in eloquendo.

55. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia, cum constet ex voce, atque motu. Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maximè voce commoventur. Itaque ille perfectus, quem jamjudum nostra indicat ratio, ^a utcumque se affectum videri, & animum audientis moveri volet, ita certum vocis admovebit sonum: de quo si dicere, si hoc præcipiendi tempus esset, aut si tu hoc præciperes. Dicerem etiam de gestu, cum quo junctus est vultus. Quibus omnibus, dici vix potest, quantum intersit, nemadmodum utatur orator.

56. Nam & ^a infantes, ^a actionis dignitate, eloquentiæ præ fructum tulerunt: & diserti, ^b deformitate agendi, culti, infantes putati sunt: ut jam non sine causa Demosthenes tribuerit & ^b primas, & secundas, & tertias actioni. enim eloquentia nulla sine ^c hac, hæc autem sine eloquentia tanta est: certè plurimum in dicendo potest. Volet utitur ille, qui eloquentiæ principatum petet, & ^k contenta voce, atrociter dicere: & summissa, leniter: & ^l inclinata, videri gravis; & ^m inflexa, miserabilis.

57. Mira est enim quædam natura vocis: cujus quidem, tribus omnino sonis, ⁿ inflexo, acuto, gravi, tanta sit, & tam suavis varietas perfecta in cantibus. Est autem in di-

^a De forma elocutionis. ^b non solum de elocutione, sed etiam de actione tractabo. quæ ad eloquentiam spectet. ^c ratio dicendi consistit in duobus, actione scilicet elocutione. ^d quocumque modo. ^e minimè diserti. ^f cum cæteris venustate. ^g in primis, secundum, & tertium locum. ^h actione. ⁱ vehementi. ^j motu inter aerem & lenem sonum. ^k in mutata ab acuto sono ad gravem. ^l a primis, qui imperatus sit acuto & gravi, secundo, qui sit acutus, tertio, qui gravis.

^m Actionis dignitate. Consule quæ sub finem lib. 3. de oratore in notis observamus de actione.

cendo

cendo etiam quidam ^a cantus obscurior, ^a non hic è Phrygia & Caria rhetorum epilogus, pænè canticum: sed ille, quem significat Demosthenes, & Æschines, ^a cum alter alteri obijcit vocis ^b flexiones. Dicit plura etiam Demosthenes, illumque sæpè dicit ^a voce dulci & clara fuisse.

§ 8. In quo illud etiam notandum mihi videtur ad studium ^c persequendæ suavitatis in vocibus. Ipsa enim natura, ^d quasi modularetur hominum orationem, in omni verbo ^e posuit acutam vocem, ^e nec una plus, ^e nec à postrema syllaba citra tertiam: quo magis naturam ducem ad aurium voluptatem sequatur ^f industria.

§ 9. Ac vocis quidem bonitas optanda est: non est enim in nobis. Sed tractatio, atque usus in nobis. Ego ille ^g princeps variabit, & mutabit, omnes sonorum tum intendens tum remittens ⁱ, persequetur gradus: idemque motu sic utitur, nihil ut ^k superfit in gestu. Status erectus, & celsus; neque incessus, nec ita longus: excursio moderata, eaque ratio ^l nulla mollitia cervicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens: ^m trunco magis toto se ipse mo-

^a Non ille cantus, quo agrestes è Phrygia & Caria rhetores utuntur in perorationibus, qui similis est cantilena. ^b vitiosas. ^c adhibenda. ^d quasi numerum ac modularet orationi hominum. ^e neque plus una acuta voce, neque ultra antepenultimam. ^f labor ac sedulitas oratoris. ^g orator ille præstantissimus. ^h acuta & elata vox. ⁱ gravi & depressa voce. ^k redundet. ^l non sit cervicium mollis hinc & inde inflexio, nec celeres digitorum motiones, quales in præstigiatoribus esse solent, nec inflectantur articuli, quasi ad numerum, quod tibicines usurpant. ^m corporis trunco potius, quam ceteris partibus motum temperet.

1 Obscurior cantus] Cum præstantissimis oratoribus Demostheni atque Æschini placuerit, quis eum improbet? ait tamen Fabius lib. xi. cap. 3. cantum illum obscuriorem naturali vitio venire, seque ex omnibus actionis vitiis cantum minimè ferre posse.

2 Cum alter alteri obijcit] Obijciebat Æschines. Οὐκ ἔτι δ' αὖτις; τί ἡ κραυγὴ; τί ὁ τῶν. ἢ φωνῆς; Denique quorsum lacryma? quorsum vociferatio? quorsum vocis contentio? Hoc reponebat Demosthenes. Εἰς τὴν τῆς τῆς καὶ πρὸς ἅπαντας ἐξ ἑαυτοῦ ἐκ τῆς ἡσυχίας, ὡς αὖτις ἀντιμα, ἐκ τῆς καὶ σιφιστικῆς, καὶ στυμφοῦς ἡμῶν καὶ ἀθύρων, στυμφοῦς τούτων σαφῶς καὶ ἀπινύσι. Deinde hac occasione rhetor repente ex quiete, ut turbo, prodiit, & ubi cantitavit, & selegit verba & ora-

tiones, eas claro nec interrupto spiritu continuas.

3 Voce dulci & clara] Æschinem enim mia voce valuisse cum aliunde, cum et Demosthenis oratione de falsa legatione patet.

4 Posuit acutam vocem] Ea syllaba, quæ notatur accentu, aliquantò elatius efferi debet, aliæ depressius: ex quo suavis quædam modulatio.

5 Nec una plus] Nisi forte sequenti enclitica particula, quæ in ultimam præcedentem syllabam semper apud Latinos accentuinculam rejicit. Corporum clypeique. Apud Græcos quandam encliticæ notas vocum immutent aut rejiciant, docent grammatici.

6 Nec à postrema] Aurium id iudicium probatur. Improbatur, religio &c.

derans

derans, & virili laterum flexione, brachii projectione in contentionibus, contractione in remissis.

60. Vultus verò, qui ^asecundum vocem plurimum potest, quantam affert tum dignitatem, tum venustatem? in quo cum effeceris, ne quid ineptum, aut ^bvultuosum sit, tum oculorum est quædam magna moderatio. Nam ut imago est animi, vultus: sic indices oculi: ^cquorum & hilaritatis, & vicissim tristicie modum res ipsæ, de quibus agetur, temperabunt.

61. Sed jam illius perfecti oratoris, & summæ eloquentiæ species exprimenda est: quem hoc uno excellere, id est oratione, cætera in eo latere, indicat nomen ipsum. Non enim inventor, aut compositor, aut actor, hæc complexus est omnia, sed & Græcè ab eloquendo ¹ῥήτωρ, & Latine eloquens dictus est. Cæterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, ²partem aliquam sibi quisque vendicat: dicendi autem, id est eloquendi, maxima vis, soli huic conceditur.

62. Quamquam enim & philosophi quidam ³ornatè locuti sunt, (siquidem & Theophrastus divinitate loquendi nomen invenit, & ⁴Aristoteles Isocratem ipsum ^dlaceffivit, & Xenophontis voce Musas quasi locutas ferunt: & longè omnium, quicumque scripserunt, aut locuti sunt, existit & gravitate princeps Plato) tamen horum oratio ^eneque nervos, neque aculeos oratorios, ac forenses habet.

63. Loquuntur cum doctis, quorum sedare animos malunt, quàm incitare. Sic ^fde rebus placatis, ac minimè turbulentis, docendi causa, non ^fcapiendi, loquuntur: ut in eo ipso, quoddè delectationem aliquam dicendo aucupentur, plus

^a Post vocem. ^b triste ac severum, aut ridicula mutationi ac contorsioni obnoxium. ^c oculi vel lati vel tristes sint, ut exigent res, de quibus agetur. ^d dicendi facultate provocavit. ^e non nervorum robore contendit, non aculeis pungit. ^f fallendi adversarii causa.

¹ ῥήτωρ] Ab inusitato ῥῶ dico, unde ῥήτωρ dicam, ῥήτωρ δὲ δὲ, ῥήτωρ vocabulum, ῥήτωρ oratio.

² Partem aliquam] Inventionem ac dispositionem rerum sibi vendicant philosophi, mathematici, & alii.

³ Ornatè locuti sunt] Id si præstiterit, materies fuit philosophorum: ornatus ipse verborum oratoris putandus est.

⁴ Aristoteles Isocratem] Aristoteles

motus Isocratis rhetoris gloria dicere cepit, & adolescentes docere, vulgato illo, ut aiunt, versu ex Philocteta ulus. *Ἀλκίβητος τὸν ἰσὼκράτην ἰδὼν ἀνέειπε. Τυχεῖς εἰσὶν οἱ ἰσὼκράτης καὶ ἰσὼκράτης.*

⁵ De rebus placatis] De virtute ac vitio, de summo bono, de rerum causis & effectis, quæ philosophorum in scholis tractantur.

U

nonnullis,

nonnullis, quàm necesse sit, facere videantur. Ergo ab hoc genere ^a non difficile est hanc eloquentiam, de qua nunc agitur, secernere.

64. Mollis est enim oratio philosophorum, & umbratilis, nec sententiis, nec verbis instructa popularibus, nec iuncta numeris, sed soluta liberiùs. ^b Nihil iratum habet, nihil invidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil astutum: casta, verecunda, virgo incorrupta quodammodo. Itaque sermo potius, quàm oratio, dicitur. Quamquam enim omnis locutio, oratio est, tamen unius oratoris locutio, hoc proprio signata nomine est.

65. ^c Sophistarum, de quibus suprà dixi, magis distinguenda similitudo videtur, qui omnes eosdem volunt flores, quos adhibet orator in causis, persequi. Sed hoc differunt, quòd, cum sit ^d his propositum ^e non perturbare animos, sed placare potius: nec tam persuadere, quàm delectare: & apertius id ^f faciunt, quàm nos, & crebriùs: ¹ concinnas magis sententias exquirunt, quàm probabiles: ² à re sæpè discedunt, ³ intexunt fabulas, ⁴ verba apertius transferunt, eaque ita disponunt, ut pictores varietatem colorum: ⁵ paria paribus referunt, adversa contrariis, sæpissimèque similiter extrema definiunt.

66. Huic generi historia finitima est, in qua & narratur ornate, & regio sæpè, aut pugna describitur: interponuntur etiam conciones & hortationes: sed in his ^g tracta qua-

^a Philosophico. ^b non concitat audientium iram, non invidiam, non amplius atrocitatem alicujus facti, non conciliat admirationem, non tendit laqueos adversariis. ^c oratores, & qui rhetoricam docent, sunt aliquo modo similes, observandum tamen, quid in illa similitudine sit discriminis. Sophista utuntur iisdem figuris, qua adhibentur ab oratoribus. ^d Sophistis. ^e non excitare motus animorum. ^f verborum ac sententiarum figuras asserunt. ^g aquabili stilo deducta.

¹ Concinnas magis . . . quàm probabiles.] Talis est hæc Latini Pacati sententia in Panegyrico Theodosio n. 39. Rectè profecto germana illa pictorum potarumque commenta, victoriam finxere pennatam, quòd hominum cum fortuna euntium non cursus est, sed volatus.

² A re sæpè discedunt.] Isocrates in encomio Helenæ plura propè dicit præter rem, quàm ad rem. In exordio reprehendit rhetores, qui inepta tractant argumenta, & in sophistas invehitur: tum fusè excurrit in Thesei laudes.

³ Intexunt fabulas.] Quales de heroicis Thesei & Herculis factis in eodem encomio Helenæ scripsit Isocrates.

⁴ Verba apertius transferunt.] Sic Attonius in gratiarum actione ad Gratianum Augustum. Tua hæc verba sunt à te mihi scripta, solvere te, quòd debebam, & adhuc debere, quòd solveru. O menti aurea dictum bracteatum!

⁵ Paria paribus.] Quorum frequentiora sunt exempla, quàm ut opus sit hic referre.

dam

dam & fluens expetitur, non hæc ^a contorta, & acris oratio. Ab ^b his non multo secus, quàm à poëtis, hæc eloquentia, quam quærimus, sevocanda est. Nam etiam poëtæ ^c quæstionem attulerunt, quidnam esset illud, quo ipsi differrent ab oratoribus. Numero maximè videbantur antea & versu: nunc apud oratores jam ipse numerus ^d increbruit.

67. Quidquid est enim, quod sub aurium mensuram aliquam cadit, etiam si abest à versu, (nam id quidem ^e orationis est vitium) ^f numerus vocatur, qui Græcè *ῥυθμὸς* dicitur. Itaque video visum esse nonnullis Platonis & Democriti locutionem, etsi absit à versu, tamen, quòd incitatiùs feratur, & clarissimis verborum luminibus utatur, potiùs poëma putandum, quàm comicorum poëtarum: apud quos, nisi quòd versiculi sunt, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis. Nec tamen id est poëtæ maximum: etsi est eo laudabilior ^g, ^h quòd virtutes oratoris persequitur, cùm versu sit adstrictior.

68. Ego autem etiam si ⁱ quorundam grandis, & ornata vox est poëtarum, tamen in ea cum licentiam statuo majorem esse, quàm in nobis ^j faciendorum, jungendorumque verborum, tum etiam nonnullorum voluptati vocibus magis, quam ^k rebus inserviunt. Nec vero, si quid est unum inter eos simile, (id autem est iudicium, electioque verborum) propterea cæterarum rerum dissimilitudo intelligi non potest: sed id nec dubium est, & si quid habet ^l quæstionis, hoc tamen ipsum ad id, quod propositum est, non est necessarium. Sejunctus igitur orator à philosophorum eloquentia, à

^a Magna animi contentione habita. ^b historicis. ^c effecerunt, ut dubitarem. ^d usitatus est. ^e poëta comicus. ^f oratoris instar imitatur sermonem quotidianum, cum tamen versuum legibus astringatur. ^g heroicorum & tragicorum. ^h sententia. ⁱ oratores & poëtæ. ^k controversia.

¹ Orationis vitium est.] In quod Ciceronem nonnunquam incurrisse, inferius ostendimus.

² Numerus.] Duplex est, oratorius, qui *ῥυθμὸς* poëticus, qui *μέτρος* appellatur. Definitio numeri à Cicerone allata & oratorio convenit, & poëtico. Numerus oratorius est modus quidam orationis ex pedibus permixtis, quibus constat, apta ratione nascens. Sic numerosa est hæc Ciceronis sententia in oratione pro Ligario. Nihil habet, Ca-

sar, nec fortuna tua majus, quàm ut possis: nec natura melius, quàm ut veli servare quamplurimos.

³ Faciendorum jungendorumque verborum.] Magna poëtarum in fingendis vocibus licentia. Lucilius cochleam, teste Cicerone, appellabat

Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam.

Arietem Laberius *reciprocicornem*, *lanientem* &c.

sophistarum, ab historicorum, à poëtarum, explicandus est nobis, qualis futurus sit.

69. Erit igitur eloquens (hunc enim, auctore Antonio, quærimus) is, qui in foro, causisque civilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, ut flectat: probare necessitatis est: delectare suavitatis: flectere, victoriæ. Nam id unum ex omnibus ad obtinendas causas potest plurimum. Sed quot officia oratoris, tot sunt genera dicendi. Subtile in probando, ^a modicum in delectando, vehemens in flectendo: in quo uno vis omnis oratoris est.

70. Magni igitur iudicii, summæ etiam facultatis esse debet ^b moderator ille, & quasi temperator hujus triperitæ varietatis. Nam & iudicabit, quid cuique opus sit: & poterit, quocumque modo postulabit causa, dicere. Sed est eloquentiæ, sicut reliquarum rerum, fundamentum, ^c sapientia. UT ENIM in vita, sic in oratione, nihil est difficilius, quàm, quid deceat, videre. Πέποιον appellant hoc Græci: nos dicamus sane DECORUM. De quo præclare, & multa præcipiuntur, & res est cognitione dignissima. Hujus ignorance non modo in vita, sed sæpissimè & ² in poëmatibus, & in oratione peccatur.

71. Est autem, quid deceat, oratori videndum, non in sententiis solum, sed etiam in verbis. ³ Non enim omnis

^a Temperatum. ^b is, cujus est officium triplex illud dicendi genus accommodare ad varia argumenta. ^c magna prudentia.

¹ Sapientia] Horatius in Arte Scribendi rectè sapere est & principium & fons.

² In poëmatibus] An ubique seruet decorum Homerus, viderint perpetui ejus admiratores. Certe Iliados libro 1. heros arreptis è trivio maledictis se mutuo lacesunt. lib. xi. Ajax post magnam cladem illatam excedens ex prælio, comparatur cum asino, quem ex segetibus, quas populatur, pueri fustibus expellunt. lib. 23. Antilochus multis verbis equos ad cursum hortatur exemplo aliorum equorum, & comminatione mortis, si vincantur. Passim Jupiter Junoni & cæteris Diis convicium facit. Quid dicam de Odyssæa, ubi inducitur Ulysses apud Phæacas ebrius & eum mendicabulo pugnis & calcibus de-

certans. Hæc & alia decet Heroem?

³ Non enim omnis fortuna] Nec tantum quis, & pro quo, sed etiam apud quem dicas, interest. Facit enim & fortis discrimen & potestas: nec eadem apud principem, magistratum, senatorem, privatam tamen tantum, ratio est: nec eadem sœna publica judicia & arbitrorum disceptationes aguntur. . . . Tempus quoque ac locus egent observatione propria. Nam & tempus tuum latum, tum triste, tum liberum, tum angustum est. Atqui ad hæc omnia componendus orator. Et loci publico, privatoque, celebri, an secreto; divina civitate, an tua; in castris denique, an foro dicas, interest plurimum, ac sœna quidque formam & proprium quemdam modum eloquentiæ possit. Quintilianus lib. xi. cap. 1.

fortuna,

fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum: semperque in omni parte orationis, ut vitæ, quid deceat, est considerandum: quod & in re, de qua agitur, positum est, & in personis & eorum, qui dicunt, & eorum, qui audiunt.

72. Itaque hunc locum longè & latè patentem philosophi solent in officiis tractare, non cum de recto ipso disputant, (nam ^a id quidem unum est) ^b grammatici in poëtis, eloquentes in omni & genere, & parte causarum. Quàm enim indecorum est, ^c de stillicidiis cum apud unum iudicem dicas, ^d amplissimis verbis, & locis uti communibus: de maiestate populi Rom. ^e summis, & subtiliter? Hic genere toto: at persona alii peccant, aut sua, aut iudicum, aut etiam adversariorum: nec re solum, sed ^f sæpe verbo. Et si sine re nulla vis verbi est, tamen eadem res sæpe aut probatur, aut rejicitur, alio, atque alio elata verbo.

73. In omnibus rebus videndum est, ^g quatenus. Et si enim ^h suis cuique modus est, tamen ⁱ magis offendit nimium, quàm parum. In quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non sentirent, ^j quid esset satis. ^k Magnus esset locus hic, Brute, quod te non fugit, & magnum

^a Quod est rectum, aliquid unum est: decorum autem multiplex. ^b grammatici, cum explicant poetas, differunt de decore. ^c adhibere sublime & magnificum dicendi genus. ^d tenui & presso genere uti. ^e quousque progrediendum sit. ^f quis sit modus in piliis adhibendus. ^g copiosa esset disputatio de decore.

¹ De stillicidiis] Multiplex esse potest actio. Nam est recipiendi stillicidii servitus, qua vicinus pati cogitur, ut aqua pluvia per stillas ex tecto meo in aedes suas defluat. Item fluminis excipiendi servitus, qua ferre cogitur, ut aqua eadem in alveum canaleve recepta, in suas aedes cum impetu labatur.

² Sæpe verbo] Exempli gratia: verbum hoc quod iudices exasperasset, servi Milonis interfecerunt Clodium, sic emollic Cicero in Miloniana n. 29. Cum Milonem occisum etiam ex ipsa Clodio audirent, & iam esse putarent: fecerunt id servi Milonis (dicam enim non derivandi criminis causa, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque praesente domino, quod suos quisque servos in sali

re facere voluisset. Quæ sententia ex Demosthenis oratione contra Midiam expressa est, ut observarunt eruditi. Vide Abramum in Milonianam.

³ Suis cuique modus] Juxta illud Horatii

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

⁴ Magis offendit nimium] In mediocritate virtus consistit, cui extrema duo opponuntur, alterum defectu, alterum ut aiunt excessu. v. g. sic fortitudo metum inter & temeritatem media est. Minus offendit, quod parum, quia propius abesse videtur à moderatione, quæ virtus est. Vitium est, at quadam virtutis umbra coloratum.

volumen

volumen aliud desiderat. Sed ad id, quod agitur, illud satis: cum hoc decere, quod semper usurpamus in omnibus dictis & factis, minimis & maximis: cum hoc, inquam, decere dicimus, illud non decere, & id^a usquequaque, quantum sit, appareat: in^b alioque ponatur, aliudque totum sit, utrum decere, an oportere dicas:

74. Oportere enim, ^c perfectionem declarat officii, quo & semper utendum est, & omnibus: decere, quasi aptum esse, consentaneumque tempori, & personæ: quod cum in factis sæpissimè, tum in dictis valet, in vultu denique, & gestu, & incessu: contraque item dedecere. ^d Quod si ^e poëta fugit ut maximum vitium, qui peccat etiam, cum probam orationem affingit improbo, stultove, sapientis: si denique ^f pictor ille ^g vidit, cum immolanda ^h Iphigenia tristis Chalcas esset, mœstior Ulysses, mœreret Menelaus, obvolvendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari: si denique histrio, quid deceat, quærit: quid faciendum oratori putemus? Sed cum hoc tantum sit: quid in causis, earumque quasi membris faciat, orator viderit. Illud quidem perspicuum est, non modò partes orationis, sed etiam causas totas, alias alia forma dicendi esse tractandas.

75. Sequitur, ut ⁱ cuiusque generis nota quærat, & formula: magnum opus, & arduum, ut sæpè jam diximus: sed ^j Ingredientibus considerandum fuit, quid ageremus: nunc

^a In omnibus locis, temporibus ac personis. ^b in alia dissertatione quaratur, & aliud omnino sit id, quod oportet fieri, & id, quod decet fieri. ^c ostendit aliquid rectum, quod nemo bonus possit omittere. ^d indecorum. ^e fugiendum indecorum. ^f cuiusque generis, gravis, tenuis, ac temperati character examinetur. ^g sub initium disputationis nobis proponenda fuit idea cuiuscunque generis, universum spectati, quod minus arduum fuit: nunc de singulis generibus, quorum explicatio difficilior, in omnem eventum habenda dissertatio.

1 Si poëta fugit] Sermonem cuique pro suo statu accommodandum à poëta monet Horatius in Arte:

Intererit multum, Davusne loquatur, an
heros,

Maturusne senex, an adhuc florente ju-
venta

Fervidus, an matrona potens, an so-
dula nutrix,

Mercatorne vagus, cultorve virentis agelli,
Colebas, an Assyrius, Thebis nutritus,

an Argis.

2 Pictor ille] Timanthes pictor ingeniosissimus, cujus est tabella Iphigeniæ stantis ad aras & perituræ. De qua Plinius lib. xxxv. cap. 10.

3 Iphigenia] Agamemnonis & Clytemnestræ filia, quæ oraculi jussu à patre immolanda ope Dianæ translata est in Tauricam regionem. Chalcas Græcorum sacerdos. Ulysses rex Ithacæ, cujus artibus abducta fuerat à matre Iphigenia. Menelaus frater Agamemnonis.

quidem

quidem jam, quocumque feremur, danda nimirum vela sunt. Ac primum informandus est ille nobis, quem solum quidam vocant Atticum.

76. Summissus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indifertis re plus, quam opinione, differens. Itaque eum qui audiunt, quamvis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas, imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed ¹ nihil est experiendi ² minus. Etsi enim ³ non plurimi sanguinis est, habeat tamen succum aliquem oportet, ut, etiam si illis maximis viribus careat, sit (ut ita dicam) integra valetudine.

77. Primum igitur eum tanquam è vinculis numerorum eximamus. Sunt enim quidam (ut scis) oratori numeri (de quibus mox agemus) observandi, ratione quadam, sed alio in genere orationis, in hoc omnino relinquendi. ⁴ Solutum quiddam sit, nec vagum tamen, ut ingredi liberè, non ut licenter videatur errare. Verba etiam verbis quasi ^b coagmentare negligat. Habet enim ille tanquam hiatus concursu vocalium molle quiddam, & quod indicet non ingratam negligentiam, de re, hominis, magis, quam de verbis, laborantis. Sed erit videndum de reliquis, cum hæc duo ei liberiora fuerint, ^c circuitus, conglutinatioque verborum.

78. Illa enim ipsa contracta, & minuta, non negligenter tractanda sunt, sed QUÆDAM etiam ⁴ negligentia est diligens. Nam ut mulieres esse dicuntur nonnullæ inornatæ, ⁵ quas idipsum deceat: sic hæc subtilis oratio etiam incompta delectat. Fit enim quiddam in utroque, quo sit venustius, sed non ut appareat. Tum removebitur omnis insignis ornatus,

^a Minus imitabile. ^b connectere. ^c periodus & compositio verborum.

¹ Nihil est experiendi minus] Tale est illud dicendi genus, quale carmen, de quo loquitur Horatius in Arte:

— Ut sibi quivis

Speret idem: sudet multum, frustra que labores

Ausus idem.

² Non plurimi sanguinis] Comparatur orationis illa subtilitas cum corpore parum robustæ, sed tamen sanæ temperationis.

³ Solutum quiddam sit] Scitè Quin-

tilianus: laxius vinculum potius quam nullum. lib. 9. cap. 8.

⁴ Negligentia diligens] Nocet aliquando nimia diligentia. Apelles Protopogenem arguebat, quod nesciret manum de tabella tollere.

⁵ Quas idipsum] A quibusdam legitur quasi. Non malè: idè enim potissimum sese non ornant mulieres, quod ipso videantur formosiores. Sic Tacitus de Poppæa lib. 13. Annal. cap. 45. velata parte oris, ne satiaret aspectu; vel quia sic docebat.

quasi

quasi ¹ margaritatum. Ne ² calamistri quidem adhibebuntur.
 79. ³ Fucati verò medicamenta candoris, & ruboris, omnia repellentur: elegantia modò, & munditia remanebit. Sermo purus erit, & Latinus: dilucidè, planèque dicetur: quid deceat, circumspecietur. Unum aderit, quod quantum numerat Theophrastus in orationis laudibus, ornatum illud suave, & affluens: acutæ, crebræque sententiæ ponentur, & ⁴ nescio unde ex abdito erutæ, atque in hoc oratore dominabuntur.

80. ⁵ Verecundus erit usus oratoriæ quasi supellectilis. Supellex est enim quodammodo nostra, quæ est in ornamentis, alia rerum, alia verborum. Ornatus autem verborum, duplex: ⁶ unus simplicium, alter collocatorum. Simplex probatur in ⁷ propriis usitatisque verbis, quod aut optimè sonat, aut rem maximè explanat. In alienis, ⁸ aut translaturum, aut factum aliunde, ut mutud: aut factum ab ipso, aut novum: aut priscum, & inusitatum. Sed etiam inusitata, & prisca, sunt in propriis, nisi quod rardè utimur.

81. Collocata autem verba habent ornatum, si aliqui concinnitatis efficiunt, quod ⁹ verbis mutatis non maneat, manente sententia. Nam sententiarum ornamenta, quæ permanent, etiam si verba mutaveris, sunt illa quidem permulta, sed, quæ emineant, pauciora. Ego ille tenuis orator, modò sit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & in transferendis ¹⁰ verecundus, & parcus in priscis; reliquisque ornamentis & verborum, & sententiarum demissior: translatione

² Accersitus ornatus. ⁴ ex quadam interiore doctrina deprompta. ⁵ pauci autem oratoriis ornamentis illustrioribus. ⁶ unus est verborum scorsim spectatorum, alter verborum in orationis serie positorum. ⁷ in verbis, quæ propè cum ipsis rebus videntur nata. ⁸ sublimidus.

¹ Margaritarum] Margaritæ lapilli candidi in conchis nascuntur: à Latinis uniones appellati, quod nulli duo reperiantur indiscreti. Plin. lib. 17. cap. 35.

² Calamistri] Vide notas in Brutum num. 262.

³ Aut translaturum aut factum aliunde] Rectius sanè legeretur: aut translaturum & sumptum aliunde & mutud. Quis enim nescit translaturum omne verbum esse factum aut potius sumptum aliunde? Hæc est porro hujus loci senten-

tia. Aliena verba modo translata sunt & mutud aliunde accepta, cum, quod non habeas, aliunde sumas; multa enim necessitas genuit inopia coacta. Sic dicimus luxuriam segētum, latu-
 gētes, sitientes agros, &c. Modo facta sunt ab ipso verbo, unde derivantur, ut expellorare, grandiloquus, &c. Censule sis nostras in III. n. 153. &c. de Oratore notas, ubi eadem serè expnuntur.

⁴ Verbis mutatis non maneat] Vide lib. III. de Orat. n. 201.

fortasse

fortasse crebrior, qua frequentissime sermo omnis utitur non modo urbanorum, sed etiam rusticorum: siquidem est eorum, gemmare ^a vites, sitire ^b agros, lætas ^c esse segetes, luxuriosa ^d frumenta.

82. Nihil horum parum audacter, sed aut simile est illi, unde transferas: aut, ^e si res suam nullum habet nomen, docendi causa sumptum, non ^f ludendi, videtur. Hoc ornamento liberius paullo, quam cæteris, utetur hic ^g summissus: nec tam licenter tamen, quam si genere dicendi uteretur amplissimo.

83. Itaque illud indecorum, (quod quale sit, ex decore debet intelligi) hic quoque apparet, cum verbum aliquod ^h altius transfertur, idque in oratione humili ponitur, quod idem in alia deceret. Illam autem concinnitatem, quæ verborum collocationem illuminat his luminibus, quæ Græci quasi aliquos ⁱ gestus orationis, ^k *χρηματα* appellant (quod ^l idem verbum ab his etiam in sententiarum ornamenta transfertur) adhibet quidem hic subtilis, (¹ quem, nisi quoddam solum, cæteroquin rectè quidem vocant Atticum) sed paullo parcius. Nam ^m sic ut in epularum apparatu, à magnificentia recedens, non se parcum solum, sed etiam elegantem videri volet: eliget, quibus utatur.

84. Sunt enim pleræque aptæ huius ipsius oratoris, de quo loquor, parsimonix. Nam illa, de quibus antè dixi, ⁿ huic acuto fugienda sunt, ^o paria paribus relata, & ^p similiter con-

^a Cum primum edunt pampinum. ^b cum pluviis deficientibus exarescunt. ^c cum sunt copiosæ. ^d cum herbarum copiam iusto maiorem emittunt. ^e non habet proprium sed aliunde translatum nomen. ^f delectandi. ^g orator, qui versatur in tenui dicendi genere. ^h ex re aliqua remotiori petitur. ⁱ habitus. ^k *χρηματα* vocant etiam figuras sententiarum. ^l quem rectè quidem appellant Atticum, sed non rectè solum Atticum. ^m oratori, qui sectatur tenuis dictionis genus.

¹ Sic ut in epularum] Sententia est. Qui subtile dicendi genus usurpat, in eloquentix apparatu nec sit sordidus nec magnificus, sed elegans.

² Paria paribus relata] Idcirco Græci dicant, cum membrum unum alteri propè ex æquo respondet. Cuiusmodi est istud Ciceronis ad Quintium fratrem lib. 2. epist. 11. Tu vero ut me & appelles, & interpesles, & obloquare, & colloquare, velim.

³ Similiter conclusa] Cum voces simili sono clauduntur: ut in illis versiculis ab Hadriano imperatore moriente, ut refert Spartianus, compositis.

*Animula vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Qua nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos.*

clusa, eodemque pacto cadentia: & ¹ immutatione litteræ quasi quæsitæ venustates; ne elaborata concinnitas, & quoddam ² aucupium delectationis manifestè deprehensum appareat.

85. Itemque si quæ verborum ³ iterationes contentionem aliquam, & clamorem requirunt, erunt ^b ab hac summissione orationis alienæ: cæteris ^c promiscuè poterit uti; ^d continuationem verborum modò relaxet, & dividat, utaturque verbis quàm usitatissimis, translationibus quàm mollissimis: etiam illa sententiarum lumina assumat, quæ non erunt vehementer illustria. ^e Non faciet remp. loquentem, nec ab inferis mortuos excitabit, nec acervatim multa frequentans, ^f una complexione devinciet. ^g Valentiorum hæc laterum sunt, nec ab hoc, quem informamus, aut expectanda, aut postulanda. Erit enim ut voce, sic etiam oratione ^h suppressior.

86. Sed pleraque ex illis convenient etiam ⁱ huic tenuitati: quamquam iisdem ornamentis utetur ^k horridius: talem enim inducimus. Accedit actio non tragica, nec scenæ, sed modica jactatione corporis, vultu tamen multa conficiens: non hoc, quo dicuntur os ^l ducere, sed illo, quo significant ingenuè, quo sensu quidque pronuntient.

87. ^m Huic generi orationis adspurgentur etiam sales, qui in dicendo ⁿ nimium quantum valent: quorum duo genera sunt, unum facetiarum, alterum dicacitatis. Utetur utroque: sed altero in narrando aliquid venustè, altero in jaciendo, mittendoque ridiculo: cujus genera plura sunt: sed ⁴ nunc aliud agimus.

88. Illud admonemus tamen, ridiculo sic usurum orato-

^a Venatio delectationis. ^b ab hoc tenui dicendi genere. ^c verborum iterationibus. ^d periodis utatur, sed brevioribus, & concisis. ^e non adhibebis prosopopœiam. ^f ut ea amplificatione exaggerabis. ^g hac spectant oratores majoris spiritus. ^h minus dictus. ⁱ huic tenui dicendi generi. ^k negligentius. ^l os & vultum disorderare. ^m in hoc dicendi genere miscebuntur joci. ⁿ maxime.

¹ Immutatione litteræ] Quale est illud Ovidii 2. de Arte amandi.

Et venus in vinis, ignis in igne fuit.

² Iterationes] Qualis est hæc 1. Carilina n. 4. Viri, & viri non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.

³ Huic generi] Jocos ad subtile & infimum dicendi genus hic refert Tullius: in quo à se ipse dissentit. Scilicet alibi triplex oratoris esse munus

statuit: docere, quod ad orationem attenuatam; delectare, quod ad temperatam; permovere, quod ad grandem pertinet. Et qui lib. 2. de Oratore sales & jocos ad illud dicendi genus revocat, cujus est delectare; idem nunc eos infimo orationis generi attribuit.

⁴ Nunc aliud agimus] De risu & libilibus fusè disputatum lib. 2. de Oratore.

rem, ut nec nimis frequenti, ne scurrile sit: nec subobsæ-
no, ne mimicum: nec petulanti, ne improbum: nec in ca-
lamitatem, ne inhumanum: nec in facinus, ne odii locum
risus occupet: neque aut sua persona, aut judicium, aut tem-
pore alienum. Hæc enim ad illud indecorum referuntur.

89. Vitabit etiam quæsitæ, nec ex tempore fictæ, sed
a domo allatæ: b quæ plerumque sunt frigida: parcet & ami-
citiis, & dignitatibus: vitabit insanabiles contumelias: tan-
tummodò adversarios figet, nec eos tamen semper, nec
omnes, nec omni modo. Quibus c exceptis sic utetur sale, &
facetis, ut ego ex istis novis Atticis talem cognoverim ne-
minem, cum id certè sit vel maximè Atticum.

90. Hanc ego judico formam summissi oratoris, sed ma-
gni tamen, & d germani Attici: quoniam, quidquid est e fal-
sum, aut salubre in oratione, id proprium Atticorum est: &
quibus tamen non omnes faceti. Lyfias satis, & Hyperides:
Demades præter cæteros fertur: Demosthenes minùs habe-
tur: quo quidem mihi nihil videtur urbanius, sed non tam
dicax fuit, quam facetus s. Est autem h illud acrioris inge-
nii, i hoc majoris artis.

91. Uberius est aliud k, aliquantoque robustius, quàm
hoc humile, de quo dictum est: summissius autem, quàm
illud, de quo jam dicetur, amplissimum. Hoc in genere, ner-
vorum vel minimum, suavitatis autem est vel plurimum.
Est enim plenius, quàm hoc l enucleatum: quàm autem il-
lud m ornatum, copiosumque, summissius.

92. Huic n omnia dicendi ornamenta conveniunt, pluri-
mumque est, in hac orationis forma, suavitatis. In qua multi
floruerunt apud Græcos: sed Phalereus Demetrius meo ju-
dicio præstitit cæteris: cujus oratio cum sedatè, placideque
loquitur, tum illustant eam, quasi stellæ quædam, tralata ver-
ba, atque immutata. Tralata ea dico, ut sæpe jam o, quæ per

a Prius meditata. b convicia, quæ sequuntur implacabiles inimicitia. c inepcio-
ribus jocis exceptis, liberales adhibebis facietas, quibus qui utatur ex illis, qui se no-
vos Atticos gloriantur, novi neminem. d veri. e acutum & commodum. f in ja-
ciendo mittendoque ridiculo. g in oratione lepide tenenda. h esse dicacem.
i esse facetum. k dicendi genus mediocre & temperatum. l tenue & subtile.
m huic temperato generi. n dixi.

1 Ornatum] Cur grandem orationis
characterem Cicero vocat ornatum,

cum ornatus omnium dicendi generum
communis sit?

similitudinem ab alia re ¹ aut suavitatis, aut inopiæ causa transferuntur. Mutata, in quibus pro verbo proprio ² subjicitur aliud, quod idem significet, sumptum ex re aliqua consequenti.

93. Quod quamquam transferendo fit, tamen ³ alio modo transtulit, cum dixit Ennius "⁴ arcem & urbem orbas: alio modo, si pro patria arcem dixisset: "⁵ & horridam Afri-
cam terribili tremere tumultu cum dicit, pro Afris immutat Africam. Hanc ⁶ hypallagen rhetores, quia quasi summutantur verba pro verbis: ⁷ metonymiam grammatici vocant, quod nomina transferuntur.

94. ⁸ Aristoteles autem ⁹ translationi hæc ipsa subjungit, & ¹⁰ abusionem, quam *παράχρησιν* vocant; ut cum minutum dicimus animum pro parvo, & abutimur verbis propinquis, si opus est, vel quod delectat, vel quod decet. Jam cum fluxerunt plures continuæ translationes, alia planè fit oratio. Itaque ¹¹ genus hoc Græci appellant *ἀλλυγοίαν*, nomine rectè, genere melius ille, qui ista omnia translationes vocat. ¹² Hæc frequentat Phalereus maximè, suntque dulcissima: & quamquam translatio est apud eum multa, tamen ¹³ immutationes nusquam crebriores.

95. In idem genus orationis (loquor enim de illa modica, ac temperata) ¹⁴ verborum cadunt lumina omnia, multa etiam

¹ Romam & Capitolium civibus viduatum. ² Aristoteles hypallagen, metonymiam, & catachresin comprehendit nomine metaphora. ³ continuatam translationem. ⁴ in translationibus crebro utitur. ⁵ hypallage & metonymia. ⁶ omnes verborum, & multarum sententiarum figura.

[¹ Aut suavitatis] Ad ornatum spectant hæ translationes, inflammatus ira, &c. ad necessitatem, Gemma in vitibus, divortium in uxore, &c.

[² Subjicitur aliud] Ut si pro Afris Africam dixeris.

[³ Alio modo transtulit] Alia est translatio, cum sumit Ennius arcem pro Capitolio, alia, si sumeret arcem pro patria, primus translationis modus refertur ad synecdochen, qua genus ponitur pro specie, alter ad metaphoram, qua propter similitudinem res una substituitur alteri; ut enim arx & defendit & defendi debet, sic patria cives tuetur, eamque singuli debent tueri. Damus fortasse pulcillum conjectura: sed quid

aliud in evolvendis veterum fragmentis exspectes?

[⁴ Hypallagen] *παράχρησις* est submutare. Vide lib. iv. Heren. n. 43.

[⁵ Metonymiam] *μετωνυμία* est transmutatio, nominis pro nomine posita. De qua consule notas in lib. iii. de Orat. n. 166.

[⁶ Translationis] Translationis seu metaphora nomen ab Aristotele latius sumptum fuisse, patet vel ex eo hoc loco libri de Arte poetica cap. xxi. hunc consule.

[⁷ Abusionem] De qua diximus lib. iv. ad Heren. n. 45.

[⁸ *ἀλλυγοίαν*] Consule lib. iv. ad Heren. n. 46.

sentent-

sententiarum: latæ, eruditæque disputationes * ab eodem explicantur, & loci communes sine contentione dicuntur. Quid multa? è philosophorum scholis tales ferè evadunt^b: & nisi cotam erit comparatus ille fortior: per se hic, quem dico, probabitur.

96. Est enim quoddam etiam insigne & ¹ florens orationis, pictam, & expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes sententiarum illigantur lepores. Hoc totum ^c è sophistarum fontibus defluxit in forum, sed spretum à subtilibus^d, repulsum à ^e gravibus, in ea, de qua loquor, mediocritate confedit.

97. Tertius est ille amplus, copiosus, gravis, ornatus, in quo profectò vis maxima est. Hic est enim, cujus ornatum dicendi, & copiam admiratæ gentes, eloquentiam in civitatibus plurimum valere passæ sunt: sed hanc eloquentiam, quæ cursu magno, sonituque ferretur: quam suspicerent omnes, quam admirarentur, quam se assequi posse diffiderent. Hujus eloquentiæ est tractare animos, hujus omni modo permovere: hæc modò perfringit; modò irrepit in sensus: inserit novas opiniones, evellit insitas.

98. Sed multum interest inter hoc dicendi genus, & superiora. Qui in illo subtili, & acuto elaboravit, ut callidè, argutèque diceret, nec quidquam altius cogitaret: hoc uno perfectò, magnus orator est, si non maximus: ^f minimèque in lubrico versabitur, & ^g si semel constitit, numquam cadet. Medius ille autem, quem modicum & temperatum voco, ^h si modo suum illud facis instruxerit; non extimescit ancipites dicendi incertosque casus: etiam, si quando minus succedet, ut sæpe fit, magnum tamen periculum non adibit. ⁱ Altè enim cadere non potest.

^a A Demetrio Phalerico habentur dissertationes philosophicae. ^b quales Demetrius; & orator, qui in hoc genere eleganter versabitur, placebit, ut summus orator, nisi cum eo comparatur Demetrius, qui facile princeps est. ^c ex rhetorum scholis. ^d qui tenuè dicendi genus sequuntur. ^e a grandiloquio. ^f non est periculum, ne ex alto gradu decidas. ^g si semel pedem fixeris in tenui dicendi genere. ^h si suum orationis genus necessariis ornamentis illustraveris, non timebis casus, quibus exposti sunt, qui magnifico charactèri student. ⁱ qui non est in alto gradu, ex alto cadere non potest.

¹ Florens.] Quadruplicem statuit orationis characterem Demetrius, *parvus, magnus, durus, & durus, magnificus, tenuis, floridus & gravis*. Vi-

triosa partitio: siquidem omittitur stilus temperatus: deinde ad magnificum gravis revocatur, ut *parvus* aut commune est singulis characteribus, ut volunt

99. At verò ^a hic noster, quem principem ponimus, gravis, acer, ardens, si ad hoc unum est natus, aut in hoc solo se exercuit, aut huic generi studet uni, ^b nec suam copiam cum illis duobus generibus temperavit: maximè est contemnendus. Ille enim summissus, quod acutè, & ^c veteratorè dicit, sapiens jam: medius, suavis: hic autem copiosissimus, si nihil est aliud, vix satis sanus videri solet. Qui enim nihil potest tranquille, nihil leniter, nihil partitè, definitè, distinctè, facitè dicere, præsertim cum causæ partim totæ sint eo modo, partim aliqua ex parte tractandæ: si is non præparatis auribus inflammare rem cœpit: furere apud ^d sanos, & quasi inter sobrios bacchari vinolentus videtur.

100. Tenemus igitur, Brute, quem quærimus: sed animo: Nam manu siprehendissem, ne ipse quidem sua tanta eloquentia mihi persuasisset, ut se dimitterem. Sed inventus profectò est ille eloquens, quem numquam vidit Antonius. Quis est igitur is? Complectar brevi, differam pluribus. Is enim est eloquens, qui & humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè potest dicere.

101. Nemo is, inquit, umquam fuit. ^f Ne fuerit. Ego enim, quid desiderem, non, quid viderim, disputo: redeoque ad illam Platonis, de qua dixeram, rei ^g formam, & speciem: quam etsi non cernimus, tamen animo tenere possumus. Non enim eloquentem quæro, ^h neque quidquam mortale, & caducum, sed illud ipsum, cuius qui sit compos, sit eloquens: quod nihil est aliud, nisi eloquentia ipsa, quam nullis, nisi mentis oculis videre possumus. Is erit igitur eloquens, (ut idem illud iteremus) qui poterit parva summissè, modica temperatè, magna graviter dicere.

102. Tota mihi ^h causa pro Cæcina ^h, de verbis interdicti

^a Qui sublime & magnificum genus persequitur, qui primum inter oratores locum obtinet. ^b si non humilia subtili, media temperato stilo dicat. ^c versut. ^d tranquillar, nec ullo motu concitatos. ^e qui se dicebat vidisse disertos multos, eloquentem neminem. ^f esto sanè: nunquam fuerit. ^g ideam. ^h subtilis est ac tenuis.

volunt alii, aut ad mediocre genus refertur.

1. Neque quidquam mortale] Idea ex mente Platonis nec mutationi, nec corruptioni obnoxia est: orator autem caducus & mortalis.

2. Causa pro Cæcina] Cujus hoc argu-

mentum. De fundo quodam contendebant Ebutius & Cæcina. Eò Cæcinam ingredi parantem Ebutius cum armatis hominibus aditu prohibuit. Præter statim interdixit, ut unde dejectus esset Cæcina, eò restitueretur. Ebutius interdicto se non teneri credidit, quod non

fuit. Res involutas definiendo explicavimus: jus civile laudavimus: verba ambigua distinximus. Fuit ornandus in Manilia lege Pompeius^b: temperata oratione ornandi copiam persecuti sumus. Jus omne retinendæ majestatis^c Rabirii causa continebatur^e: ergo in omni genere amplificationis exarsimus.

103. At hæc^d interdum temperanda, & varianda sunt. Quod igitur in^e accusationis septem libris non reperitur genus? quod^f in Habiti? quod^g in Cornelii? quod in plurimis nostris defensionibus? quæ exempla selegissem, nisi vel nota esse arbitrarer, vel posse eligere, qui quærerent. Nulla est enim ullo in genere laus oratoris, cujus in nostris orationibus non sit aliqua, si non perfectio, at conatus tamen, atque adumbratio. Non assequimur: at, quid debeat, videmus.

104. Nec enim nunc^f de nobis, sed de re dicimus: in quo tantum abest, ut nostra miremur, ut usque ed difficiles, ac & morosi simus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes: qui quamquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen non semper implet aures meas. Ita sunt avidæ & h^g capaces: & semper aliquid immensum, infinitumque desiderant.

105. Sed tamen, quoniam & i^h hunc tu oratorem cum ejus studiosissimo Pammene^k, cum esses Athenis, totum di-

a Quo prætor aliquid fieri jubet, aut vetat. b quod spectabat ad genus meliorem. c ad id necessarium erat grave genus. d quæ gravia sunt. e in septem orationibus contra Verrem repetundarum reum. f non de nostra dicendi facultate, sed de ipsa eloquentia. g molesti severi. h perfectum aliquid audiendi cupida. i Demosthenem. k rhetore Græco celebri.

non deiecisset, sed tantum, ut aiebat, deiecisset Cæcinam. In hac causa status est definitionis, an interdicto de vi tepeatur is, qui non deiecit de fundo, sed anulum eiecit, id est, ab ejus ingressu prohibuit. Causa acta est anno U. C. circiter DCLXXXV. ante Christum LXXIX. ipsius Ciceronis XXXVIII.

1 Manilia lege] Qua Pompeius bello Asiatico imperator præficeretur. Eam legem suavit Tullius anno U. C. DCLXXXV. ante Christum LXVI. ipsius Ciceronis XLII.

2 Rabirii causa] C. Rabirius perduellionis accusatus, quod in Saturninum decreto senatus à consule Mario cæsum

seviisset, ejusque caput circumtulisset, à Cicerone defensus est anno U. C. DCCXI. Jus omne retinendæ majestatis in ea causa continebatur: sic enim contra intendebatur actio, ut si damnatus à duumviris fuisset Rabirius, in campo Martio infelici arbore penderet. Quod repugnabat legi Sempronie, qua cavebatur, ne de capite civis Romani injussu populi judicaretur.

3 In Habiti] In oratione an pro A. Cluentio Avito veneficii reo, an pro Postumo Habito?

4 In Cornelii] In duabus orationibus pro C. Cornelio majestatis reo, quarum etiamnum fragmenta superant.

ligentissime

ligentissimè cognovisti: neque eum dimittis è manibus: & tamen nostra etiam lectitas: vides profectò, illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos velle, quocumque modo causa postulet, ^a dicere. Sed ille magnus: nam & successit ipse ¹ magnis, & maximos oratores habuit æquales. Nos magnum fecissemus, si quidem potuissemus, quò contendimus, ^b pervenire, in ea urbe, in qua (ut ait Antonius) auditus eloquens nemo erat.

106. Atqui, si Antonio Crassus eloquens visus non est, aut sibi ^c ipse, numquam Cotta visus esset, numquam Sulpicius, numquam Hortensius. Nihil enim amplè ^d Cotta, nihil leniter Sulpicius, non multa graviter Hortensius. Superiores magis ad omne genus apti, Crassum dico, & Antonium. ^e Jejunas igitur hujus multiplicis, & æquabiliter in omnia genera fusæ orationis aures civitatis accepimus: eoque nos primi, quicumque eramus, & quantumcumque dicebamus, ad hujus generis dicendi, audiendi incredibilia studia convertimus.

107. Quantis illa clamoribus ^a adolescentuli diximus de supplicio parricidarum? quæ ^b nequaquam satis deferbuisse post aliquanto sentire cœpimus. *Quid enim tam commune, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus ejectis? Ita vivant, dum possunt, ut ducere autem de celo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa*

^a Optimè dicere. ^b ad perfectam eloquentiam. ^c non est visus eloquens, d dicebat. ^e cùm primùm diximus, *Roma non assueta erat oratoribus audientibus, qui in omni genere dicendi pro diversis causis peragere essent exercitati: nos primi, & nondum maturitatem affectura fuisse.*

1 Magni] Successit Pericli, Lyfia, Isocrati, &c. æquales habuit Aschineri, Dinarchum, Hyperidem, &c. de quibus dictum in Bruto paulò post initium.

2 Adolescentuli] Cicero annum agens vigesimum septimum pro Roscio Amerino orationem habuit, ex qua depromptus est elegans ille locus de supplicio parricidarum. *Quid enim tam commune &c.* n. 72. De parricidarum pena diximus in notis ad lib. 1. Herenn. num. 23.

3 Nequaquam satis deferbuisse] Translatio ducta à musto, quod effervescebat recens è lacu, & cùm aliquid accessit

ætatis, deservescit. Ceterùm rectè observat hic Tullius senior locum hunc de parricidarum pena, impem ac volubilitate juvenili effusum. Cum enim graviter ac magnificè tractari debet, totus contextus est stolicus, & stichetis propè dixerim puerilibus: Quantum enim videtur ad atrocitatem supplicii, quod tamen mirè engerat, quòd ossa terram non tangant, quòd nunquam alluantur, quòd ad hanc non conquiescant? Hæc tamen acule dicta, si magna contentione ab adolescente pronunciata fuerint, placens & auditorum animos quodammodo capiunt.

“ 1071

"terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut numquam
 "alluantur: ita postremo ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem
 "mortui conquiescant, & quæ sequuntur. Sunt enim omnia,
 sicut adolescentis, non tam re, & maturitate, quam spe, &
 expectatione, laudati.

108. Ab hac indole jam illa matura. ^a "Uxor generi,
 "noverca filii, filia ^b pellex. Nec verò hic unus erat ardor
 in nobis, ut hoc modo omnia diceremus. Ipsa enim illa pro
 Roscio juvenilis redundantia, multa habet attenuata, ² quæ-
 dam etiam paulò hilariora. ³ At pro Habito, pro Cornelio,
 compluresque aliae. Nemo enim orator tam multa, ne in
 Græco quidem otio scripsit, quàm multa sunt nostra: eaque
 hanc ipsam habent, quam probo, varietatem.

109. An ego Homero, Ennio, reliquis poëtis, & maximè
 tragicis concederem, ut ne omnibus locis eadem conten-
 tione uterentur, crebroque mutarent, nonnumquam etiam
 ad quotidianum genus sermonis accederent: ipse numquam
 ab illa acerrima contentione discederem? Sed quid poëtas
 divino ingenio profero? Histriones eos vidimus, quibus ni-
 hil posset in suo genere esse præstantius, qui non solum in
 dissimillimis personis satisfaciebant, cum tamen in suis ver-
 sarentur, sed & comcedum in tragediis, & tragedum in co-
 mœdiis admodum placere vidimus.

110. ^d Ego non elaborem? Cum dico me: te, Brute,
 dico. Nam in me quidem jam pridem effectum est, quod
 futurum fuit. Tu autem eodem modo omnes causas ages?
 aut aliquod causarum genus repudiabis? aut in iisdem cau-
 sis perpetuum & eundem spiritum sine ulla commutatione
 obtinebis? Demosthenes quidem, cujus nuper inter imagi-
 nes tuas ac tuorum, (quod eum, credo, attares) cum ad te
 in Tusculanum venissem, imaginem ex ære vidi, nihil Ly-

^a Profecta est illa sententia. ^b concubina. ^c ab hoc vehementissimo dicendi ge-
 nere. ^d cum ipsi histriones agendi modum commutent, non diversam ego dicendi
 rationem persequar?

¹ Uxor] Verba deprompta ex ora-
 tione pro Cluentio n. 199.

² Quadam paulò hilariora] Ut cum
 accusatores Roscii cum canibus & an-
 tesibus comparat.

³ At pro Habito] Legendum rectè

consent nonnulli, & pro Habito, aut, ut
 pro Habito. Sensus est orationes pro Ha-
 bito, pro Cornelio, & alias complu-
 res redundare nonnullis locis, habere
 multa attenuata, quædam etiam paulò
 hilariora.

fiæ subtilitate cedit, nihil argutiis & acumine Hyperidi, nihil lenitate Æschini & splendore verborum.

III. Multæ sunt ejus totæ orationes subtiles, ut ¹ contra Leptinem: multæ totæ graves, ut quædam ² Philippicæ: multæ variæ, ut contra Æschinem ³ falsæ legationis, ut contra eundem pro causa Cresiphontis. Jam illud ⁴ medium, quoties vult, arripit, & à gravissimo discedens, ed potissimum delabitur. Clamores tamen tum movet, & tum in dicendo plurimum efficit, cum gravitatis locis utitur.

II2. Sed ab hoc parumper abeamus: (quandoquidem de genere, non de homine quærimus) rei potius, id est, eloquentiæ vim, & naturam explicemus. Illud tamen, quod jam antè diximus, meminerimus, nil nos præcipiendi causa esse dicturos: atque ita potius acturos, ut ^b existimatores videamur loqui, non magistri. In quo tamen longius progredimur, quod videmus non te hæc solum esse lecturum, qui ea multo, quam nos, qui quasi docere videamur, habes notiora: sed hunc librum etiam si minùs nostra commendatione, tuo tamen nomine divulgari necesse est.

II3. Esse igitur perfectè eloquentis puto, non eam solum facultatem habere, quæ sit ejus propria, fusè latèque dicendi, sed etiam vicinam ejus atque finitimam dialecticorum scientiam assumere. Quamquam aliud videtur oratio esse, aliud disputatio: nec idem loqui esse, quod dicere: attamen utrumque in differendo est. Disputandi ratio & loquendi dialecticorum sit: oratorum autem dicendi & orandi. ^a Zeno quidem ille, à quo disciplina Stoïcorum est,

^a Dicendi genus. ^b Judices.

¹ *Contra Leptinem*] De rep. benè meritis Athenienses publicorum munerum immunitatem concesserant. Leptines, ne deficerent, qui muneribus illis defungerentur, intercessit, ne quis immunis foret. Contra Leptinem peroravit Demosthenes, cujus oratio in legibus variis expendendis versatur. Vide Libanium.

² *Philippica*] Orationes, quibus Demosthenes ad bellum Philippo Macedonum regi inferendum Athenienses hortatur.

³ *Falsa legationis*] Orationis *πρὸς τὴν ψευδοπροσέλας*, de falsa legatione, hoc est argumentum. Athenienses variis cla-

dibus attriti ad Philippum de pace legatos decem misere, inter quos Demosthenes & Æschines. Accusat Demosthenes Æschinem, quod pecunia & largitionibus corruptus, turpem ac perniciolosam pacem decerneret. Philocraui suffragatus sit.

⁴ *Zeno*] Itaque cum duo sint generis orationis, inquit Fabius lib. 11. cap. 22. altera perpetua, quæ rhetorice dicitur: altera concisa, quæ dialectice: quæ quidem Zeno adeo conjunxit, ut hanc compressam pugnum manus, illam explicita diceret similem: etiam disputatrix virtus erit. Zeno autem à Citio Cypri oppido oriundus, Stoïcorum princeps anno ætatis nonagesimo

manu demonstrare solebat, quid inter has artes interesset. Nam cum compresserat digitos, pugnumque fecerat: dialecticam aiebat ejusmodi esse: cum autem diduxerat, & manum dilataverat: palmæ illius similem eloquentiam esse dicebat.

II4. Atque etiam ante hunc ^a Aristoteles principio artis rhetoricæ dicit, illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticæ: ut hoc videlicet differant inter se, quod hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. Volo igitur huic summo ^a, omnem, quæ ad dicendum trahi possit, loquendi rationem, esse notam: quæ quidem res (quod te his artibus eruditum minimè fallit) duplicem habet docendi viam ^b. Nam & ipse Aristoteles tradidit præcepta plurima differendi, & postea, qui dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt.

115. Ergo cum censeo, qui eloquentiæ laude ducatur, non esse earum rerum omnino rudem: sed ^c vel illa antiqua, vel hac ² Chrysippi disciplina institutum. Noverit primum ³ vim, naturam, genera verborum, & simplicium, & copulorum: deinde quot modis quidque dicatur: qua ratione verum, falsumne sit, judicetur: quid ^d efficiatur è quoque: quod cui consequens sit, quodque contrarium: cumque ambigè multa dicantur, quomodo quidque eorum dividi, explanarique oporteat. Hæc tenenda sunt oratori: sæpe enim occurrunt. Sed quia ^e sua sponte squalidiora sunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor.

116. Et quoniam in omnibus, quæ ratione docentur &

a Oratori, cujus ideam informamus. b alteram planam & apertam, alteram spinosam & impeditam. c debere esse imbutum vel institutionibus, quas olim scripsit Aristoteles, vel præceptis, quæ tradidit Chrysippus. d concludatur. e hæc per se sunt inornata.

agesimo decessit Olympiade, ut ait Eusebius, cxxix. annis ante Christum cclx. At etiamnum Olympiade sequenti superstitem & senem fuisse Laërtius scribit.

1 Aristoteles] Qui sic incipit librum
1. Rhetoricæ. Η ΠΥΡΑΓΙΣ ΙΣΤΙΝ ΑΝΤΙΣΤΟΧΟΣ
ΤΗ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΑΜΕΤΟΧΩΝ ΥΔΡΟΣ ΜΕΤΙ ΤΟΙΣΤΡΩΤ
ΤΩΝΔΕ ΙΣΤΙΝ, &c. Rhetorica dialectica ex al-
tra parte respondet, amba enim in ejus-
modi rebus versantur, &c.

2 (*hryssippi*) De quo in notis ad lib.
1. de Orat. num. 50.

3 *Vim, naturam, genera verborum*] Hæc cum ab Aristotele in libris logicis maximam partem tractantur, tum à Chrylippo, qui, ut recenset Lærtius, scripsit definitionum dialecticarum libros sex, de dialecticis nominibus unum, connexorum probabilium quatuor, & alios quam plurimos de hujusmodi argumentis.

^a via, primum constituendum est, quid quidque sit: (nisi enim inter eos, qui disceptent, convenit, quid sit illud, de quo ambigitur, nec rectè differi, nec umquam ad exitum perveniri potest) ¹ explicanda est sæpe verbis mens nostra de quaque re, atque involutæ rei notitia definiendo aperienda est, siquidem definitio, est oratio, quæ, quid sit id, de quo agitur, ostendit quàm brevissimè. Tum, ut scis, explicato genere cujusque rei, videndum est, ² quæ sint ejus generis sive formæ, sive partes, ut in eas tribuatur omnis oratio.

117. Erit igitur hæc facultas in eo, quem volumus esse eloquentem, ut definire rem possit, neque id faciat tam pressè & angustè, quàm in illis eruditissimis disputationibus fieri solet: sed cum explanatiùs, tum etià uberius, & ad commune judicium, popularemque intelligentiam accommodatiùs. Idemque etià, cùm res postulabit, ³ genus universum in species certas, ut nulla neque prætermittatur, neque redundet, partiatur, ac dividet. Quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tempus: quoniam (ut supra dixi) judicem me esse, non doctorem volo.

118. Nec verò dialecticis modò sit instructus, sed habeat omnes philosophiæ ^b notos & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de virtutibus, aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore, nihil de voluptate, nihil de perturbationibus animi, & erroribus, quæ sæpe cadunt in causas, sed jejuniùs aguntur: nihil, inquam, sine ^c ea scientia, quam dixi, graviter, amplè, copiosè dici, & explicari potest.

119. De materia loquor orationis etià nunc, non ipso de genere dicendi. Volo enim priùs habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditis, quàm cogitet, quibus verbis quidque dicat, aut quomodo. Quem etià, quo

^a Methodo. ^b moralis. ^c philosophia morali.

¹ *Explicanda est*] Sæpe necessaria est definitio, ut si quis sacrilegii accusetur, quòd rem non sacram in loco sacro subripuerit, explicandum, quid sit sacrilegium. Vide lib. ii. de Orat.

² *Quæ sint ejus generis formæ*] Generis cujusque suæ sunt partes, logici spe-

cies, formas appellant rhetores. Exempli gratia, virtus est genus, cui substant partes, justitia, prudentia, fortitudo, & temperantia.

³ *Genus universum*] Quo modo virtutem omnes in partes suas mox dividimus.

grandior

grandior sit, & quodammodo excelsior (ut de Pericle dixi
suprà) ne^a physicorum quidem esse ignarum volo. Omnia
profecò, b cum se à celestibus rebus referet ad humanas, ex-
celsius, magnificentiusque & dicet, & sentiet.

120. Cùmque illa divina cognoverit, nolo ignoret ne hæc
quidem humana. Jus civile teneat, quo egent causæ foren-
ses quotidie. Quid est enim turpius, quam c legitimarum &
civilium controversiarum patrocinia suscipere, cùm sis le-
gum, & civilis juris ignarus? Cognoscat etiam rerum gesta-
rum, & d memorie veteris ordinem, maxime scilicet nostræ
civitatis: sed & imperiosorum populorum e, & regum illu-
strum f: quem laborem nobis Attici nostri levavit labor:
qui g conservatis, notatisque temporibus, nihil cùm illustre
pretermitteret, annorum septingentorum h memoriam uno
libro colligavit. Nescire autem, quid antea, quàm natus sis,
acciderit, id est semper esse puerum. i Quid enim est ætas
hominis, nisi memoria rerum veterum cum superiorum ætate
concretitur? Commemoratio autem antiquitatis, exemplo-
rumque prolatio summa cum delectatione, & auctoritatem
orationi affert, & fidem.

121. Sic igitur instructus veniet ad causas: quarum ha-
bebit genera k primò ipsa cognita. Erit enim ei perspe-
ctum, nihil ambigi posse, l in quo non aut res controver-
sam faciat, aut verba. Res, aut de vero, aut de recto, aut
de nomine. Verba, aut de ambiguo, aut de contrario. Nam

a Solentia rerum naturalium. b cum ab illa divina philosophia ad inferiores artes
se converteret. c qua legibus decidi debent. d seriem antiqua historia. e ut Athe-
niensium, Lacedæmoniorum, Carthaginiensium. f cum Assyriorum, tum Persa-
rum, tum Macedonum. g consignati ordine temporibus. h historiam. i Quantula
est ætas hominis, nisi cum superiorum ætate conjungitur? conjungitur autem memoria ve-
rum rerum. k tria, judiciale, deliberativum, & exornativum.

i In quo non aut res &c.] Causarum
statum, & controversiarum forensium
genera propè omnia breviter indicat.
In foro de nulla re potest ambigi, nisi
vel de rebus, vel de factis. Si contro-
versia fuerit de rebus, aut de vero, id
est, questio est, an sit verum id, quod
obijciatur, unde exsurgit status conje-
cturæ, v. g. an Cælius venenum Clo-
dii paraverit: vel de recto, id est, de
qualitate, cùm non factum negatur, sed
rectè factum contenditur, ut jure occi-

sum à Milone Clodium, qui status est
qualitatis: vel de nomine, ubi factum
fatemur, sed negamus eam vim habere,
quam criminatur adversarius: v. g. fa-
temur esse furtum, negamus sacrile-
gium; qui status est definitionis. Præ-
terea statum ambigui perstringit, si ve-
cùm voluntas scriptoris à scripto vide-
tur dissidere, si ve cùm incidit ambiguo-
lia. denique statum legum contraria-
rum; de quibus omnibus lib. 1. & 11.
ad Herennium plura precipiuntur.

174 AD M. BRUTUM ORATOR.

si quando aliud in sententia videtur esse, aliud in verbis, genus est quoddam ambigui, quod ex præterito verbo fieri solet: in quo, quod est ambiguum proprium, res duas significari videmus.

122. Cum tam pauca sint genera causarum, etiam argumentorum præcepta pauca sunt. Traditi sunt, de quibus et ducantur, duplices loci: b uni de rebus ipsis, alteri assumpti. Tractatio igitur rerum efficit admirabiliorem orationem: nam ipsæ quidem res in perfacili cognitione versantur. Quid enim jam sequitur, quod quidem artis sit, nisi ordiri orationem, in quo aut concilietur auditor, aut erigatur, aut paret se ad discendum? rem breviter exponere, & probabiliter, & apertè, ut, quid agatur, intelligi possit? sua confirmare? adversaria evertere? eaque efficere non perturbatè, sed singulis argumentationibus ita concludendis, ut efficiatur, quod sit consequens iis, quæ sumentur ad quamque rem confirmandam? post omnia perorationem inflammantem, restituentemve c concludere? Has partes quemadmodum tractet singulas, difficile dictum est hoc loco. Nec enim semper tractantur uno modo.

123. Quoniam autem non, quem doceam, quaero, sed quem probem: probabo primum eum, qui, quid deceat, videbit. Hæc enim sapientia maximè adhibenda eloquenti est, q ut sit temporum, personarumque moderator. Nam nec semper, nec apud omnes, nec contra omnes, nec pro omnibus, nec omnibus eodem modo dicendum arbitror. Is erit ergo eloquens, qui ad id, quodcumque decebit, poterit accommodare orationem. Quod cum statuerit, tum, ut quidque erit dicendum, ita dicet: e nec satura jejune, nec grandia minutè, nec item contra, sed erit rebus ipsis par & æqualis oratio.

124. f Principia verecunda, non elatis incensa verbis, sed acuta sententiis, vel ad offensionem adversarii, vel ad

a Argumenta. b uni sunt intrinseci, alteri extrinseci, de quibus fusè in Topicis, c animi motus in auditoribus. d ut habita temporum, personarumque ratione servet decorum. e nec copiosa præse, nec magnifica tenuiter dicet. f exordia modesta sunt, ornamentis oratoris parè usurpatis.

1 Principia] De exordii & virtutibus n. 6. &c. & lib. 1. de Invent. n. 19. & vitiis vide notas in lib. 1. ad Heren. &c.

commen-

commendationem sui. ¹ Narrationes credibiles, nec historico, sed propè quotidiano sermone explicatae dilucidè. Deinde tenues causae, tum etiam argumentandi ^a tenue filum & in docendo, & in refellendo ^b idque ita tenebitur, ut ^b quanta ad rem, tanta ad orationem fiat accessio.

125. Cum verò causa ea inciderit, in qua vis eloquentiae possit exprimi: tum se latius fundet orator, tum reget. & lectet animos, & sic afficiet, ut volet, id est, ut causae natura & ratio temporis postulabit. Sed erit duplex omnis ejus ornatus ille, admirabilis, propter quem ascendit in tantum honorem eloquentia. Nam cum omnis pars orationis esse debet laudabilis, sic ut verbum nullum, nisi aut grave, aut elegans excidat: tum sunt maximè luminosae, & quasi actione partes duae: quarum alteram in universi generis quaestione pono, quam (ut supra dixi) Graeci appellant ^c *Stasis*. Alteram in augendis amplificandisque rebus, quae ab eisdem ^d *Stasis* est nominata.

126. Quae etsi aequabiliter toto corpore orationis fusa esse debet, tamen in communibus locis maximè excellet: qui communes appellati, quòd ^e videntur multarum iidem esse causarum, sed proprii singularum esse debebunt. At verò illa pars orationis, quae est de genere universo, totas causas saepe continet. Quidquid est enim illud, in quo quasi certamen est controversiae, quod Graecè ^e *νευθμωρον* dicitur, id ita dici placet, ³ ut traducatur ^f ad perpetuam quaestionem, atque de universo genere dicatur: nisi cum de vero ambigetur: quod quaeri conjectura solet.

127. Dicitur autem non Peripateticorum more (est enim illorum exercitatio elegans jam inde ab Aristotele constituta) sed aliquanto nervosius: & ita de re ^h communia dicuntur, ut & pro reis multa leniter dicantur, & in adversa-

^a Tenues dictio. ^b pro rei dignitate assurgat oratio. ^c locum communem. ^d amplificatio. ^e judicatio Latinis, praeipuum causae caput. ^f ad thesim, ad quaestionem. ^g concitatis interdum affectibus. ^h loci communes tractabuntur.

¹ Narrationes] Consule lib. 1. ad Aeren. n. 12. & c. lib. 1. de Invent. n. 18. & c. & lib. 11. de Orat. n. 330.

² Videntur multarum] Quae in seditionum, in furem, in sicarium universum dicuntur, ea multis causis conve-

nire possunt; sed ista debent nostrae causae accommodari, ut ex ejus visceribus, non aliunde petita; ut innata, non inserta videantur.

³ Ut traducatur &c.] Si de facto v. g. de homicidio confiter, in thesi morabi-

rios asperere. Audendis verò rebus, & contrà^a abjiciendis nihil est, quod non perficere possit oratio: quod & inter media argumenta faciendum est, quotiescumque dabitur vel amplificandi, vel minnendi locus, ^b & pœnè infinitè in perorando.

128. ^a Duo sunt, quæ benè tractata ab oratore, admirabilem eloquentiam faciant. Quorum alterum est, quod Greci ^c ἱσθὶν vocant, ad naturas, & ad mores, & ad omnem vitæ consuetudinem accommodatum: alterum, quod iidem ^d ἀνδραγαθὸν nominant, ^e quo perturbantur animi & concitantur, in quo uno regnat oratio. Illud superius, come, jucundum, ad benevolentiam conciliandam paratum: hoc, vehemens, incensum, incitatum, ^h quo causæ eripiuntur: quod, cum rapidè fertur, sustineri nullo pacto potest.

129. Quo genere ⁱ nos mediocres, aut multo etiam nimis; sed magno semper usi ^k impetu, sæpe adversarios in statu omni dejecimus. Nobis ^l pro familiari reo sumus orator non respondit Hortensius. A pobis homo audacissimus Catilina in senatu accusatus ^m obmutuit. ⁿ Nobis ^o privata in causa magna & gravi, cum coepisset Curio patre respondere, subito affedit, cum sibi ^p venenis ereptam memoriam diceret.

130. Quid ego de ^q miserationibus loquar? quibus ^r

^a Imminuendi. ^b orator ad faciendos motus in peroratione utitur amplificatione nullis sibi præscriptis finibus. ^c morale. ^d affectibus movendis idoneum. ^e per animi ad amorem, ad odium, ad misericordiam, ad indignationem fluctuatur. ^f morale. ^g quadruplo. ^h quo quasi per vim ex adversariorum manibus eripitur causa. ⁱ vehementi & concitato. ^k consensione, amplificatione, affectuum commotione. ^l pro Verre, qui familiaris erat Hortensii. ^m incantamentum. ⁿ de affectibus, quibus misratio movetur.

no orator, & eò vim omnem eloquentiam disingat, ut universum ostendat, homicidarum audaciam meritis supplicii esse coercendam. Quod locum non habet in statu conjecturali, ubi locus, tempus, ac persona expenditur.

¹ Duo sunt.] Quorum altero mores suos ita commendat orator, ut auditorum animos ultro ad se alliciat, & quo velit, deducat: altero concitatis affectibus ita imperiose dominatur, ut etiam propè invitò ad nutum hinc & inde torqueat.

² Obmutuit.] Non ita tamen, ut ni-

hil reponeret. Rem narrat Sallustius. Ubi M. Tullius consilium peroravit, Catilina ut erat paratus ad simulanda omnia demisso vultu, voce supplicis, postulat Patribus caput, ne quid de se temere eveniret. . . . ad hac maledicta alia non adderet, obstreperè omnes, hostem apparricidam vocare. Tum ille furibundus: Quoniam quidem, inquit, ab inimico preceps agor, incendium meum ruina repleam: deinde se ex curia domum proripuit. ³ Nobis privata &c.] Illud idem patet Iulius refertur in Bruto.

sum usus pluribus, quodd etiam si plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant: in quo ut videret excellere, non ingenio, sed dolore assequebar. ^a Quæ qualiacumque in me sunt: me enim ipsum non poenitet, quanta sint: sed ^b apparent in orationibus: etsi carent libri spiritus illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quam cum leguntur, videri solent.

131. Nec verò miseratione solum mens judicium permovenda est, (qua nos ita dolenter uti solemus, ut puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus: ut alia in causa, excitato reo nobili, ^c sublato etiam filio parvo, plangore & lamentatione compleremus forum) sed etiam est faciendum, ut irascatur iudex, mitigetur, invideat, faveat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, satietate afficiatur, speret, metuat, lætetur, doleat: qua in varietate, ^d duriorum, accusatio suppeditabit exempla: mitiorum, defensiones meæ.

132. Nullo enim modo animus audientis aut incitari, aut leniri potest, qui modus à me non tentatus sit. Dicerem perfectum, si ita judicarem, nec in veritate crimen arrogantiae eximescerem. Sed (ut supra dixi) nulla me ingenii, sed magna vis animi inflamat, ut me ipse non teneam. Nec unquam is, qui audiret, incenderetur, nisi ardens ad eum perveniret oratio. Uterer exemplis ^e domesticis, nisi ea legisses: uterer alienis vel Latinis, si ulla reperirem: vel Græcis, si deceret. Sed Crassi perpauca sunt, ^d nec ea iudiciorum. ^e Nihil Antonii, nihil Cottæ, nihil Sulpicii. Dicebat melius, quam scripsit Hortensius.

133. Verum ^f hæc vis, quam quærimus, quanta sit, ^g suspicemur, quoniam exemplum non habemus: aut, si exempla sequimur, à Demosthene sumamus, ^h & quidem perpetuæ dictionis, ex eo loco, unde in Cresiphontis iudicio de suis

^a Equo animo fero ea in me talia esse, qualia revera sunt. ^b Severiorum affectuum exempla suppeditabit accusatio Verris. ^c qua deprimerem ex orationibus meis. ^d nec illa pertinent ad causas judiciales. ^e nihil est scriptum ab Antonio, &c. ^f movendorum affectuum. ^g conficiamus. ^h & non illa quidem brevia, sed fusa orationis serie contexta.

¹ Apparens in orationibus] Præcipue in perorationibus pro Roscio Amerino, pro Murena, pro Sylla, & præ cæteris in Miloniana.

² Sublato etiam filio parvo] Quod

præstitit, cum pro Sylla peroraret n. 89. Hic vos orat, iudices, parvus, ut se aliquando, si non integra fortuna, at afflicta, patri suo gratulari sinat, &c.

factis, consiliis, meritis in remp. aggressus est dicere. Ea profecto oratio ^a in eam formam, quæ est insita in mentibus nostris, includi sic potest, ut major eloquentia non requiratur.

134. Sed jam forma ipsa ^b restat, & character ille qui dicitur: qui qualis esse debeat, ex ipsis, quæ supra dicta sunt, intelligi potest. Nam & ^c singulorum verborum, & collocatorum lumina attigimus: quibus sic abundabit, ut verbum ex ore nullum, nisi aut elegans, aut grave, exeat: ex omni-que genere frequentissimæ translationes erunt, quod ex propter similitudinem transferunt animos, & referunt, ac movent huc, & illuc: qui motus cogitationis celeriter agitur per se ipse delectat. Et reliqua, ex collocatione verborum quæ sumuntur quasi lumina, magnum afferunt ornatum orationi. Sunt enim similia illis, quæ in amplo ornatu scæntiæ, aut fori appellantur ^d insignia: non quod sola ornent, sed quod excellent.

135. Eadem ratio est horum, ^e quæ sunt orationis lumina, & quodammodo insignia: ^f cum aut duplicantur, iteranturque verba, aut ^g breviter commutata ponuntur, ^h aut ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, aut in idem conjicitur, aut in utrumque, aut adjungitur idem iteratum, aut idem ad extremum ⁱ refertur, aut continenter unum verbum ^k non in eadem sententia ponitur: aut cum similiter vel ^l cadunt verba, vel ^m desinunt, aut multis modis contrariis relata contraria: aut cum ⁿ gradatim sursum versus reditur: aut cum demptis conjunctionibus, dissolutè plura ^o dicuntur: aut cum aliquid prætereuntes, cur id faciamus, ostendimus, aut cum corrigimus nosmetipsos, quasi reprehendentes: aut si est aliqua exclamatio vel admirationis, vel conquestionis: aut cum ejusdem nominis casus sæpius commutatur.

136. Sed sententiarum ^p ornamenta, majora sunt: qui-

^a Refertur potest ad illam eloquentiam ideam, qua impressa est mentibus nostris. ^b dictionis. ^c scorsim sumptorum, & in orationis serie positorum verborum figuras attigimus. ^d præcipua ornamenta. ^e quæ in oratione sunt figura verborum. ^f conduplicatio. ^g paronomasia figura. ^h cum vel eodem verbo sæpius incipitur oratio, vel eodem terminatur, vel ab eodem & incipitur & terminatur. ⁱ per regressionem, quæ dicitur epanodus. ^k non eodem sensu. ^l verba ponuntur in iisdem casibus, & temporibus, sive in fine, sive in serie orationis. ^m pari verborum sono. ⁿ gradatim adhibita, ab imo ad summum pervenitur. ^o asyndeta. ^p figura.

¹ Cum aut duplicantur] Hujus, & aliarum, quæ sequuntur, figurarum exem-

pla subjecimus in notis ad lib. III. de Oratore n. 202. &c.

bus quia frequentissimè Demosthenes utitur, sunt, qui putent, idcirco ejus eloquentiam maximè esse laudabilem. Et verò nullus ferè ab eo locus sine quadam ^a conformatione sententiæ edicitur: nec aliud quidquam est dicere, nisi omnes, aut certè plerasque aliqua specie illuminare sententias: quas cum tu optimè, Brute, teneas, ^b quid attinet nominibus uti, aut exemplis? tantum notetur locus.

137. Sic igitur dicet ^c ille, quem expetimus, ¹ ut verset sæpe multis modis eandem & unam rem; & hæreat in eadem, commoreturque sententia: sæpe etiam ut extenuet aliquid: sæpe ut irrideat: ut declinet à proposito, deflectatque sententiam: ut proponat, quid dicturus sit: ut, ^d cum transigerit jam aliquid, definiat: ut ^e se ipse revocet, ut, quod dixit, iteret: ut ^f argumentum ratione concludat, ut interrogando urgeat, ut rursus quasi ad interrogata sibi ipse respondeat, ut ^g contrà, ac dicat, accipi, & sentiri velit, ut addubitet, quid potius aut quomodo dicat: ut dividat in partes: ut aliquid relinquat ac negligat: ut antè præmuniat: ut in eo ipso, in quo reprehendatur, culpam in adversarium conferat:

138. Ut sæpe cum iis, qui audiunt, nonnumquam etiam cum adversario quasi deliberet: ut hominum sermones, moresque describat: ut muta quædam loquentia inducat: ut ab eo, quod agitur, avertat animos: ut sæpe in hilaritatem risumve convertat: ut antè occupet, quod videat opponi: ut comparet similitudines: ut utatur exemplis: ut aliud alii tribuens dispertiat, ut interpellatorem coërceat, ut aliquid reticere se dicat: ut denuntiet, quid caveant: ut liberius quid audeat: ut irascatur etiam, ut objurget aliquando, ut deprecetur, ut supplicet, ut medeatur, ut à proposito declinet aliquantulum, ut optet, ut exsecretur: ut fiat iis, apud quos dicet, familiaris.

139. Atque alias etiam dicendi quasi virtutes sequatur:

^a Figura. ^b quid opus est earum nomina, & exempla recitare: tantummodò notandum est locus, unde possunt deprimi. ^c orator, cujus ideam informamus. ^d cum convenerit de aliqua re, illius naturam explicet. ^e ad propositum redeat. ^f argumentum ratione confirmet. ^g ironia utatur.

¹ Ut verset sæpe] Consultatur lib. III. rarum propè omnium exempla collegimus. de Oratore num. 203. &c. ubi figuramus.

brevitatem, si res petet: sæpe etiam rem dicendo subijciat oculis: ^a sæpe supra feret, quam fieri possit: significatio sæpe erit major, quam oratio ^b: sæpe ^c hilaritas, sæpe vitæ, naturarumque imitatio. Hoc in genere (nam quasi ^d silvam vides) omnis eluceat oportet eloquentiæ magnitudo.

140. Sed hæc ^e, nisi collocata, & quasi structa, & nexa verbis, ad eam laudem, quam volumus, adspirare non possunt. De quo cum mihi deinceps viderem esse dicendum, etsi movebant jam me illa, quæ supra dixeram, tamen iis, quæ sequuntur, perturbabar magis. Occurrebat enim, posse reperiri non invidos solum, quibus referta sunt omnia, sed fautores etiam mearum laudum, qui non censerent ejus viti esse, de cujus meritis ^f tanta senatus judicia fecisset, comprobante populo Rom. quanta de nullo, de artificio dicendi litteris tam multa mandare. Quibus si nihil aliud responderem, nisi, me M. Bruto negare roganti noluisse, justa esset excusatio, cum & amicissimo, & præstantissimo viro, & recta & honesta petenti satisfacere voluissem.

141. Sed si profitear (quod utinam possem!) me studiosis dicendi præcepta, & quasi vias, quæ ad eloquentiam ferrent, traditurum, quis tandem id justus rerum æstimator reprehenderet? Nam quis umquam dubitavit, quin in rep. nostra primas eloquentia tenuerit semper, ^g urbanis, pacatisque rebus; secundas, juris scientia? cum in ^h altera, gratiæ, gloriæ, præsidii plurimum esset; in ^h altera, persecutionum, cautionumque præceptio, quæ quidem ipsa auxilium ab eloquentia sæpe peteret, ea verò repugnante vix suas regiones, finesque defenderet.

142. Cur igitur jus civile docere semper pulchrum fuit, hominumque clarissimorum discipulis floruerunt domus; ad dicendum si quis acuat, aut adjuvet in eo juventutem; vituperetur? Nam si vitiosum est dicere ornatè, pellatur omnino è civitate eloquentia. Sin ea non modò eos ornat, ⁱ penes

^a Hyperbole utetur. ^b adhibita emphasi. ^c locus. ^d materiam rudem, & indigestam. ^e ornamenta. ^f in urbe & tempore pacis. ^g eloquentia. ^h cum juræ scientia præciperet, quid esset persequendum, quid cavendum. ⁱ qui eloquentiam affectu sunt.

¹ Tanta senatus judicia fecisset] Q. Catulus princeps senatus Ciceronem patriæ parentem, senatus eum civem conservatorem reipublicæ appellavit, eique

supplicationem decrevit L. Gellius corona civica donandum esse censuit, incredibili populi gaudio ab exilio revocatus est, &c. Vido Pisonianam n. 34. &c.

quos est, sed etiam universam rempublicam; cur aut discere turpe est, quod scire honestum est, aut, quod nōsse pulcherrimum est, id non gloriosum docere?

143. At ^a alterum factitatum est, alterum novum. Fa-
teor: sed utriusque rei causa est. ^b Alteros enim respondentes
audire sat erat, ut ii, qui docerent, nullum sibi ad eam rem
tempus ipsi seponerent: sed eodem tempore & discantibus
satisfacerent & consulentibus. ^c Alteri, cū domesticum
tempus in cognoscendis componendisque causis, forense in
agendis, reliquum in seipsis reficiendis omne consumerent:
quem habebant instituendi, aut docendi locum? Atque ^d haud
scio, an plerique nostrorum oratorum ingenio plus value-
rint, quā doctrina. Itaque illi dicere melius, quā præci-
pere: nos contrā fortasse possumus ^e.

144. At dignitatem docere non habet. Certē, ^f si quasi
in ludo. Sed ^g si monendo, si cohortando, si percunctando, si
communicando, si interdum etiam unā legendo, audiendo:
nescio cur non docendo etiam aliquid aliquando, si possis
meliores facere, cur nolis? An, ^h quibus verbis sacrorum
alienatio fiat, docere ⁱ honestum est, ut est: quibus ipsa sa-
cra retineri, defendique possint ^k, non honestum est?

145. At jus profitentur etiam, qui nesciunt, eloquentiam
autem illi ipsi, qui consecuti sunt, tamen ea se valere dissimu-
lant, propterea quod PRUDENTIA ^l hominibus grata est, ^m lin-
gua suspecta. Num igitur aut latere eloquentia potest: ⁿ aut
id, quod dissimulat, effugit: aut est periculum, ne quis pu-
tet in magna arte, & gloriosa, turpe esse docere alios id,
quod ipsi fuerit honestissimum discere?

146. Ac fortasse ceteri ^o tectiores: ego semper me didi-
cisse P præ me tuli. ^q Quid enim possem, cū & abfuissem

^a At jurisperiti saepe docuerunt, novum est artem eloquentia tradere. ^b non erat
necesse, ut jurisperiti certum tempus seponerent ad docendum, sed cū respondebant con-
sulentibus, eodem tempore docebant discipulos. ^c oratores tempus domi consumeant in
cogitandis scribendisque causis, in foro eas agebant, reliquo tempore se ipsos reficiebant,
& curabant: quoniam igitur tempore potuissent docere? ^d fortasse nostri oratores in-
genio majore, quā doctrina præditi erant. ^e melius docere, quā dicere. ^f si do-
ceamus, quasi in schola. ^g dignitate non caret, si doceamus monendo, &c. ^h qua
verborum formula sacra familiarum possint alienari. ⁱ quod docent jurisperiti.
^k docere, ut docent oratores traditis variis præceptis. ^l qua præditus esse de-
bet jurisconsultus. ^m lingua oratoris arte exulta in suspicionem falsi venit. ⁿ aut
artificii quod regit, suspicionem evitat. ^o dissimulant se dedidisse operam eloquentia.
^p palam professus sum. ^q quomodo enim possem dissimulare me institutum præceptio-
nibus oratoriis, cū & domo abfuissem, &c.

adolescens,

adolescens, & horum studiorum causa mare transissem^a, & doctissimis hominibus referta domus esset, & aliquæ fortasse inessent in sermone nostro doctrinarum notæ^c : cumque vulgò scripta nostra legerentur, dissimularem me didicisse? Quid erat, cur probarem^b, nisi quoddam parum fortasse profeceram? ^e Quod cum ita sit, tamen ea, quæ suprà dicta sunt, plus in disputando, quàm ea, de quibus dicendum est, dignitatis habuerunt.

147. De verbis enim componendis, & de syllabis prope modum dinumerandis, & dimetiendis loquemur: quæ etiam si sunt, sicut mihi videntur, necessaria, tamen fiunt magnificentius, quàm docentur. Est id^d omnino verum, sed propriè ^e in hoc dicitur. Nam omnium magnarum artium, sicut arborum, altitudo nos delectat: radices stirpesque non item: sed resse illa sine his non potest. Me autem, siue ^g pervagatissimus ille versus, qui vetat,

^b *Artem pudere proloqui, quam facitites,*

dissimulare non finit, quin delectet; siue tuum studium hoc à me volumen expressit: tamen eis, quos aliquid reprehenduros suspicabar, respondendum fuit.

148. Quoddam si ea, quæ dixi, non ita essent; quis tamen se tam durum, agrestemque præberet, qui hanc mihi non daret veniam, ut, ⁱ cum meæ forenses artes & actiones publicæ concidissent, non me aut desidiæ, quod facere non possum: aut moestitiæ, cui resisto, potius, quàm litteris dederem? ^k quæ quidem me antea in iudicia, atque in curiam deducebant, nunc oblectant domi. ^l Nec verò talibus modò rebus, quales hic liber continet, sed multo etiam gravioribus & maioribus: quæ si erunt perfectæ, profectò forensibus nostris rebus etiam domesticæ litteræ respondebunt. Sed ad institutionem disputationem revertamur.

^a Ut Athenas, & Rhodum, & in Asiam me conferrem. ^b me non studuisse eloquentiæ. ^c cum minime sit inhonestum docere institutiones oratorias: tamen ea, quæ suprà dicta sunt de idea perfectæ eloquentiæ in disputatione plus habent dignitatis, quàm dissertatio de verbis, syllabis & pedibus, de quibus demicæps agendum. ^d in omnibus artibus. ^e in arte oratoria. ^f altitudo arborum sine radicibus esse non potest. ^g notissimus. ^h ne quem pudeat differere de arte, quam exercet. ⁱ cum mihi non liceret Cæsare dominante in foro publicè causas agere. ^k quæ artes eloquentiæ. ^l nec verò tantum occupor rebus rhetoricis, quales hic liber continet, sed philosophicis, quæ sunt multo majores: Quæ philosophica dissertationes si fuerint absoluta, tantam nobis afferent gloriam, quantam causa forenses, quam egimus.

149. Collocabuntur igitur verba, aut ut inter se quàm aptissimè cohæreant ^a extrema cum primis, eaque sint quàm suavissimis vocibus: aut ut ^b forma ipsa, concinnitasque verborum conficiat orbem suum: aut ut ^c comprehensio numerosè, & aptè cadat. Atque illud primùm videamus, quale sit, quod vel maximè desiderat diligentiam, ut fiat ^d quasi structura quædam, nec tamen fiat ^e operosè: nam esset cùm infinitus, tum puerilis labor, quod apud Lucilium scitè exagitat in Albucio Scævola,

Quàm lepide lexeis compostæ? ut tesserae omnes Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

150. Nolo tam minuta hæc constructio appareat: sed tamen stilus exercitatus ^f efficiet facilè hanc viam componendi. Nam ut in legendo oculus, sic animus in dicendo prospiciet, quid sequatur, ne extremorum verborum cùm insequentibus primis concursus, aut hiulcas & voces efficiat, aut asperas ^h. Quamvis enim suaves, gravesque sententiæ, tamen si inconditis verbis efferuntur, ² offendent aures: ⁱ quarum est iudicium superbissimum. Quod quidem Latina lingua sic observat, nemo ut tam rusticus sit, ^k quin vocales nolit conjungere.

151. In quo quidam etiam Theopompum reprehendunt, quòd eas litteras ¹ tanto opere fugerit; etsi id magister ejus Hocrates ^m. At ⁿ non ³ Thucydides: ne ille quidem haud paullo major scriptor Plato: nec solum in his sermonibus, qui dialogi dicuntur, ubi etiam de industria id faciendum

^a Extrema verbi prioris cum primis syllabis verbi sequentis. ^b ut forma ipsa, & congmentatio verborum conficiat periodum. ^c circuitus orationis. ^d compositio verborum. ^e anxie. ^f reddet facilem modum, quo rectè verba componantur. ^g si vocales durius concurrant. ^h si graviter collidantur consonantes. ⁱ qua delicata sunt, & fastidiosa. ^k qui non velit vocales ita componere, ut non lædant aures. ^l nimis affectato studio duriorum vocalium concursum fugeris. ^m evitaverit pariter. ⁿ at non Thucydides fugit asperas & hiulcas voces; ne ipse quidem Plato Thucydide multo major.

¹ Quàm lepide] Quem locum interpretatione & notis illustravimus lib. III. de Orat. n. 171.

² Offendent aures] Exempli causa sci- ta est, & elegans hæc sententia ex Orat. pro Marcello. Nunquam temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur. Commutato verborum

ordine gratiam amittet. Cum sapientia temeritas commiscetur nunquam, nec casus admittitur ad consilium.

³ Thucydides] Hiulcè & asperè scribit Thucydides: idem dictionis genus persequitur Plato tum in aliis dialogis, tum in Menexeno, qui & in itaq. 20-70, oratio funebri inscribitur.

fuit,

fuit, sed^a in populari oratione, qua mos est Athenis laudari in concione eos, qui sint in proeliis interfecti: quæ sic probata est, ut eam quotannis, ut scis, illo die recitari necesse sit. In ea est crebra ista vocum concursio, quam magna ex parte, ut vitiosam, fugit Demosthenes.

152. ^bSed Græci viderint: nobis, ne si cupiamus quidem, distrahere voces conceditur. Indicant orationes illæ ipsæ^c horridulæ Catonis: indicant omnes poëtæ, præter eos, qui ut versum facerent, ^dsæpe^d hiabant, ut Nævius,

"Vos, qui accolitis² Histrum fluvium, atque³ Algidam.
Et ibidem,

"Quam nunquam vobis Graii, atque Barbari.

At Ennius semel,

Scipio invictæ. —

⁴Et quidem nos,

"Hoc motu radiantis⁶ Etesie in vada ponti.

Hoc idem nostri sæpius non tulissent, quod⁷ Græci laudare etiam solent.

^a In funebri oratione ad populum. ^b verum id curent Græci in vitando litterarum duriorē concursu religiosiores: nobis propter penuriam vocum huiusmodi illum concursum fugere non licet. ^c aliquanto asperiores. ^d non elidebant concurrentes vocales.

¹ Sæpe hiabant.] Hoc non solum veteres illi incompti & horridi, sed etiam politicissimi post Ciceronis ætatem interdum usurparunt ad exprimendam antiquitatis imaginem. Virgil. 1. Georg.

Glaucus & Panopea & Ino Melicerta.

Et Æneid. 1.

Posthabita coluisse Sams: hic, illius arma.

Et ibidem

Es vera incessu patuit dea: ille ubi marem.

² Histrum.] Danubius Europæ fluvius longè maximus, per immania magnarum gentium diu Danubius est: deinde aliter appellantis accolis Hister fit. Mela lib. 11. cap. 1. Unde primum Illyricum alluit, Hister dicitur. Plinius lib. 14. cap. 12. *Le Danube.* Est & fluvius cognominis in Histria regione Italia. De utro loquatur Nævius, incertum.

³ Algidam.] Algida terra circa Algi-

dum montem & oppidum in Latio. Hodiè *Rocca del Papa.*

⁴ Et quidem nos.] Cicero adolescenti Arati Phenomena Græcè scripta verbis Latinis expressit.

⁵ Hoc motu.] Arati versus Græci huiusmodi
*Τῆμος δὲ κινδύνης ἰσχυρὰ ὑπὸ οὐρᾷ
Αἰετὸς ἰππὸς ἑλκεῖ.*

*Tunc resonantes etesie lato mari cretae
incumbunt.*

⁶ Etesia.] Venti sunt, qui, quod cetera anni tempestate spirent, hærent, illi est; annui dicti sunt: appellantur quoque *prodromi* quasi præcursores, quorum flatus ortum caniculæ diebus octo præcedit, ut notat Plinius. Vide Cellium lib. 11. cap. 22.

⁷ Græci laudare solent.] Innumerabiles apud Homerum aliosque Græcæ poetæ principes reperias versus, in quibus extremæ vocales etiam breves sequenti vocali interdum non eliduntur.

153. Sed quid ego ^avocales? sine vocalibus sæpe brevitatibus causa ^bcontrahebant, ut ita dicerent, ^cmulti^d modis, vas^e argenteis, palm^f & crinibus, tecti^g fractis. Quid verò licentius, quàm quoddam hominum etiam nomina contrahebant, quò essent aptiora? nam ut ^hduellum, bellum, & duis, bis: sic ⁱDuellium, eum, qui Pœnos classe devicit, Bellum nominaverunt, cùm superiores appellati essent semper Duellii. Quinetiam verba sæpe contrahuntur, non usus causa, sed aurium. Quomodo enim vester ^jAxilla, Ala factus est, nisi fuga litteræ vastioris? quam litteram etiam è ^kmaxillis, & taxillis, & vexillo, & paxillo, consuetudo elegans Latini sermonis evellit.

154. Libenter etiam copulando verba jungebant, ut sodes, pro, si audes: sis, pro, si vis. Jam in uno, capsis, tria verba sunt ^lain^m, pro, asine: nequire, pro, non quire: malle, pro, magis velle: nolle, pro, non velle. Dein etiam sæpe, & exin, pro, deinde, & exinde dicimus. Quid illud? ⁿnon olet, unde sit, quod dicitur, cum illis? cum autem nobis non dicitur, sed nobiscum? quia si ita diceretur, obscœnitùs concurrerent litteræ, ut etiam modò, nisi AUTEM interposuissim, concurrissent. Ex eo est mecum, & tecum: non, cum me, & cum te, ut esset simile illis vobiscum, atque nobiscum.

155. Atque etiam à quibusdam serò ^ojam emendatur antiquitas, qui hæc reprehendunt. Nam & prob delm atque hominum fidem: ^pdeorum aiunt. Ita credo: hoc illi nescie-

^a Hic vocales affero. ^b contrahebant vocabula ad tollendas consonantes huiusmodi. ^c multi modis, vase argenteis, palmis & crinibus, tectis fractis. ^d case si vis. ^e nonne apparet, quare dicatur cum illis? ^f neque enim præterita mutari possunt, ^g cùm antiqui dixerint. ^h illi recentiores. ⁱ quasi verò ignorassent antiqui dici posse deorum. nonne hanc licentiam molliendi per synopsin verbi dabat usus.

1 Duellum] Frustra sunt igitur, qui bellum quasi minimè bellum per antiphrasim dictum volunt.

2 Duellium] C. Duellius aut Duilius consul primus Romanorum navalem victoriam de Pœnis adeptus est anno U. C. cccxciv. ante Christum cclx.

3 Axilla Ala factus est] Plerisque lexicographis imposuit hic locus. Axillam interpretari sunt minutam alam: absurdè. Viri proprium nomen est, qui primum Axilla, deinde Ahala, postea

Hala, denique Ala dictus est. Vester Ahila appellatur à Tullio, quia librum hunc scripserat ad Brutum, qui mater-num genus referebat ad Servilium Alam.

4 Maxillis] Pro Maxillis malas, pro taxillis calos, pro vexillis vela, pro paxillis palos dicimus.

5 Cum autem nobis] Dicitum alias cum nobis, cum vobis, testis est Priscianus lib. xii. cap. ult. sed molestius concurrentibus litteris.

bant: an dabat hanc licentiam consuetudo? Itaque idem poëta, qui inusitatiùs contraxerat,

—¹ *Patris mei meum factum pudet, pro, meorum factorum:* Et,

Texitur: ^a *exitium examen rapit,* — pro, *exitiorum:* non dicit, *liberum*, ut plerique loquimur, cum, *Cupidos liberum*, aut, *In liberum loco*, dicimus: sed ut isti volunt,

^b *Neque tuum unquam in gremium extollas liberorum ex te genus.*

Et idem,

Namque Aesculapi liberorum. —

At ^c ille alter in ² Chryse, non solum,

Cives, antiqui amici majorum meum, quod erat usitatum, sed durius etiam,

^d *Consilium, augurium, atque extum interpretes.*

Idemque pergit,

Postquam ^e *prodigium horrifera, portentum pavos:* quæ non sanè sunt in omnibus neutris usitata. Nec enim dixerim tam libenter, *armum iudicium:* etsi est apud eundem, *Nihilne ad te de iudicio armum accidit?* quam *armorum.*

156. Jam (ut censoriæ tabulæ ^f loquuntur) *fabrum, & procum*, audeo dicere, non *fabrorum, & procorum.* Planèque, *duorum virorum iudicium*, aut, *trium virorum capitulum*, aut, *decem virorum* ^g *litibus iudicandis*, dico nunquam ^h. Atqui dixit Accius, *Video sepulcra*, ³ *dua duorum*

^a Turba malorum. ^b neque unquam in sinu tuo fovetis liberos, quos procreaveris. ^c Pacuvius in tragoedia Chryse, quam edidit. ^d consiliorum, auguriorum, atque extorum. ^e timor prodigiorum, &c. ^f quibus infames norantur. ^g qui præstant. ^h sed semper dico duumvirum, triumvirum, & decemvirum.

¹ *Patris mei*] De sententia horum & sequentium versiculorum, auctore me, nemo vehementer laboraverit. Desumpti sunt ex veteribus poëtis, quorum carmina maximam partem periere.

² *Chryse*] Chryses Apollinis sacerdos fuit, cui cum raptam filiam Chryseidem Agamemnon redditurum se negaret, is fufus ad Apollinem precibus impetravit, ut Græcorum exercitus pe-

ste affligeretur. Homerus Iliad. lib. 1.

³ *Dua*] Antiquo more dictum. Quam in rem Quintilianus lib. 1. cap. 5. Quid quod, inquit, quadam, quæ singula procul dubio vitiosa sunt, iuncta sine reprehensione dicuntur? Nam dua & tre & pondo diversorum generum sunt barbarismi: at duapondo & trepondo, usque ad nostram ætatem ab omnibus dictum est, & rectè dici Messala confirmat.

corporum.

corporum. Idemque, — *Mulier una duum virum.* ^a Quid verum sit, intelligo: sed alias ita loquor, ^b ut concessum est, ut hoc, vel, *Prob deum dico*, vel, *Prob deorum*: alias, ^c ut necesse est, cum *trium virum*, non *virorum*: cum *sestertium nummum*, non *nummorum*: quod in his consuetudo varia non est.

157. Quid, quod sic loqui, *nosse*, *judicasse*, vetant: *novisse*, jubent, & *judicavisse*? quasi verò nesciamus, in hoc genere & plenum verbum ^d rectè dici, & ^e imminutum ^f usitatè. Itaque utrumque Terentius, ^g *Ebo, tu cognatum tuum non noras?* — Pòst idem, *Stilphonem, inquam, noveras?* *Siet*, plenum est: *sit*, imminutum. Licet utare utroque; ergo ibidem ^h,

^h *Quàm cara sintque, post carendo intelligunt,*

Quàmque attinendi magni dominatus sient.

Nec verò reprehenderim,

— *Scriptere alii rem: & scripserunt*, esse ⁱ verius sentio: sed consuetudini auribus indulgenti libenter obsequor.

^k *Idem campus habet*, — inquit Ennius: &

In templis isdem, — probavit: at, *eisdem*, erat verius: nec tamen, *eisdem*, ^l opimius: malè sonabat, *iisdem*. Impe- tratum est à consuetudine, ut peccare suavitatis causa lice- ret: & ^m *pomeridianas quadrigas*, quàm *postmeridianas*, li- bentius dixerim: & *mebercule*, quàm ⁿ *mebercules*: *Non*

^a Scio, quid ratio exigat in usurpandis emendatè vocibus. ^b ut permittit usus. ^c ut regula jubent. ^d judicavisse. ^e judicasse. ^f agendum nonne cognoscebas cognatum tuum? ^g eodem loco, non apud Terentium, sed apud alium poetam, qui scripsit *siet*. ^h & intelligunt, quanti sint pretii ea, qua possidebant, cum in carent, & quanto studio retinenda sint magna imperia. ⁱ magis consentaneum legi verborum. ^k pro isdem. ^l pinguius quiddam, & magis rusticum sonabat. ^m quæ in cu- ruli certamine post meridiem in circo decurrebant.

¹ *Imminutum*] Imminuta & dimi- nuta vim eandem habent apud Latinos scriptores, sed à rhetoribus & gram- maticis bifariam distribuuntur. Immi- nuta sunt vocabula, quibus aliqua syl- laba per syncopen seu concisionem de- trahita est. quibus vocabulis respondent plena, ut *maxilla* plenum est, mala im- minutum vocabulum. Diminuta mi- nuunt significationem rerum, & nume-

rum augment syllabarum, ut *homulus*, *ho- munculus*, *homuncio*. iis opponuntur in- tegra, ut *homo*.

² *Ebo tu*] Desumptus ex Phormione Terentii Actu II. scena II. versiculus, ubi non *cognatum*, sed *sobrimum* legitur. *Ebo, tu sobrinum tuum non noras?*

³ *Mebercules*] Rectius dici videtur ex regulis grammaticæ: idem enim sonat, quod, *me Hercules juver*.

scire quidem, barbarum jam videtur: *nescire*, dulcius. Ipsum *meridiem*, cur non *medidiem*? credo, quod erat insuavius.

158. Una præpositio est, ¹ *Abs*, eaque nunc tantum in ^a accepti tabulis manet, ne his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est. Nam *amovis* dicimus, & *abegit*, & *absulit*, ut jam nescias, ^b *ab* ne verum sit, an *abs*. Quid si etiam *absugit*, turpe visum est; & *abfer* noluerunt, *aufer* maluerunt: quæ præpositio præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur. *Noti* erant, & ^c *navi*, & ^d *nari*, quibus cum in præponi oporteret, dulcius visum est, *ignoti*, *ignavi*, *ignari* dicere, quam ut veritas postulabat. *Ex usu* dicunt, & ^e *republica*, ^e quod in altero vocalis excipiebat, in altero esset asperitas, nisi litteram sustulisses: ut ² *exegit*, *edixit*, *refecit*, *retulit*, *reddidit*: adjuncti verbi primam litteram præpositio commutavit, ut *subegit*, *summutavit*, *sustulit* ^f.

159. Quid in 8 verbis junctis? quam scitè *insipientem*, non *insapientem*? *iniquum*, non *inæquum*? *tricipitem*, non *tricapitem*? *concisum*, non *concaesum*? Ex quo quidam *peritum* ^h etiam volunt: quod eadem consuetudo non probavit. ³ Quid verò hoc elegantius, quod non sit natura, sed quodam instituto? *inclytus* dicimus brevi prima ⁱ littera, *insanus* producta: *inhumanus* brevi, *infelix* longa: &, ^k ne multis, quibus in verbis ex primæ litteræ sunt, quæ in *sapiente*, atque *felice*, ^l productæ dicitur; in cæteris omnibus, breviter. Itemque ^m *composuit*, *consuevit*, *concrepuit*, *confecit*:

^a In tabulis, in quas refertur id, quod acceptum est, & id, quod expensum. ^b utrum *abs* an *ab* sit præpositio, ex qua componuntur illa verba. ^c id est, indutriti. ^d id est, periti. ^e quia in prioribus vocabulis vocalis sequebatur. ^f cum ex veritate debuisset dici, *submutavit*, *subtulit*. ^g vocabulis compositis. ^h pro peritum. ⁱ ratione habita pronuntiationis, non quantitatis. ^k ne plura dicam. ^l pronuntiantur longa, in iis voca afferendis aliquanto plus mora ponimus. ^m pronuntiantur prima littera brevi *composuit*, &c.

¹ *Abs*] Plena est præpositio, immittuntur sunt *ab* & à durioris soni evitandi causa. à præponitur consonantibus, Cic. Philip. iii. *Antonius à fronte*, à *roge*, à *lateralibus venatur*. ab vocalibus & quibusdam consonantibus, Cicero. lib. xii. epist. 8. ad Atticum. *Tantumne ab his tui est asti tibi*, ut etiam *Oratorem legas*. *abs* interdum præponitur T, & Q. Terentius in Andria. *O Daves itane*

contemnor abs te? & in *Adelphis*, *abs* quisvis homine beneficium accipere gratum est.

² *Exegit*] Legendum conjicit Lambinus, *exegit*, *edixit*, *effecit*, *extulit*, *edidit*.

³ *Quid vult Dr.*] Refert hunc locum & expendit Gellius lib. ii. cap. 17. quem Lambinus arguit, ut qui ad Ciceronis verba male attendit, atque ita falsè explicat.

consule

consule veritatem, ^a reprehendet: ^b refer ad aures, probabunt. Quære, cur? ita se dicent juvari: voluptati autem aurium ^c morigerari debet oratio.

160. Quin ego ipse, cùm scirem ita majores locutos esse, ut ^d nusquam, ^e nisi in vocali, adspiratione uterentur, loquebar sic, ut *pukros, Cetegos, triumphos, Kartaginem* dicerem: ^f aliquando, idque serò, convicio aurium, cùm extorta mihi veritas esset, ^g usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi. *Orcivios* tamen, & *Matones, Otones, Capiones, sepulcra, coronas, lacrymas* dicimus, quia per aurium iudicium semper licet. ^h *Burrum* semper Ennius, numquam *Pyrrhum*. *Vi patefecerunt Bruges*: non *Phryges*, ipsius antiqui declarant libri. Nec enim Græcam litteram adhibebant: nunc autem etiam duas: & cùm *Phrygum*, & cùm *Phrygibus* dicendum esset, absurdum erat aut tantum Barbaris casibus Græcam litteram adhibere, aut recto casu solum Græcè loqui, tamen & *Phryges*, & *Pyrrham* aurium causa dicimus.

161. Quinetiam, ⁱ quod jam subrusticum videtur, olim autem politius, ^j eorum verborum, quorum eadem erant postremæ duæ litteræ, quæ sunt in *optumus*, postremam litteram detrahebant, nisi vocalis insequeretur. Ita non erat offensio in versibus, quam nunc fugiunt poëtæ novi. Ita enim loquebamur,

^a Ex veritate non videbitur pronunciandas breves primas syllabas harum vocum, composuit, &c. ^b consule aures tuas. ^c servare. ^d nisi vocali aspirationem h' appuerent. ^e serò quidem, sed tandem coactus sum legitimam loquendi rationem relinquere, & consuetudini servire, quasi aures populi usitaram à me loquendi formam emitti effugarent. ^f populi gratia parvi consuetudini loquendi. ^g in verbis, quæ terminantur in us, elidebant ultimam litteram.

¹ Nusquam, nisi in vocali] Huc pertinent, quæ Fabius lib. 1. cap. 5. tradit de aspiratione. Parcissime ea veteres usi, etiam in vocalibus, cum cedos incolque dicebant. Diu deinde servatum, ne consonantibus aspiraretur, ut in Gracis & triumphis. Erupit brevi tempore nimis usus, ut choronæ, chenturiones, præchoronæ adhuc quibusdam inscriptionibus manent. Quæ de re Catulli nobile epigramma est,

Commoda dicebat, si quando com-
da vellet

Dicere, & hinfidias Arius infidias,
&c.

² Burrum] Non Purrum legendum esse probat Victorius lib. xiv. Var. lect. cap. 3. Usitata est π in b mutatio. *volgebuxus, Burrus & Bruges*, pro *Pyrrhus & Phryges*. Vide Quintilianum lib. 1. cap. 4.

³ Quod jam subrusticum] Illud idem tamen æqualis Ciceroni Lucretius usurpat, cujus lex de rerum natura libros versibus conscriptos emendasse dicitur ipse Tullius, uti refert Eusebius.

¹ Qui

¹ *Qui est omnibu' princeps*: non, omnibus princeps. Et,

² *Vita illa dignu' locoque*: non, dignus.

Quod si indocta consuetudo tam est artifex suavitatis, quid ab ipsa tandem arte, & doctrina postulari putamus?

162. Hæc dixi brevius, quàm si hac de re una disputarem. Est enim hic locus latè patens, de natura, usuque verborum: longius autem, quàm instituta ratio ^a postulabat. Sed quia ^b rerum verborumque iudicium, prudentiæ est: vocum autem & numerorum aures sunt iudices: &, quod ^c illa ad intelligentiam referuntur, ^d hæc ad voluptatem: in illis ratio invenit, in his sensus artem. Aut enim negligenda nobis fuit voluptas eorum, quibus probari volebamus, aut ars ejus conciliandæ reperienda.

163. Duæ sunt igitur res, quæ permulceant aures, sonus & numerus. De numero mox, nunc de sono quærimus. Verba (ut suprà diximus) legenda sunt potissimum benè sonantia, sed ea non ut poëtæ, exquisita ad sonum, sed ^e sumpta de medio. Quæ ³ *pontus Helles* — ^f superat modum. At, ⁴ *Auratus aries* ⁵ *Colchorum*, — splendidis nominibus illuminatus est versus: sed proximus inquinatus, ⁶ insuavissima littera finitus, *Fragifera*, & *ferta arva Asias tenet*.

164. Quare ^g bonitate potius nostrorum verborum utamur, quàm splendore Græcorum, nisi fortè sic loqui poenitet, ⁷ *Qua tempestate Paris Helenam*. — & quæ sequuntur. Immo verò ista sequamur, asperitatemque fugiamus,

^a Qua voluimus ideam perfecti oratoris informare. ^b rerum ac verborum delictus pertinet ad prudentiam, vocum, quæ ad numerum idonea sint, delectus est aurium eruditum. ^c res & verba. ^d voces numerosæ. ^e omnibus usitata. ^f nimis exquisitus ad sonum. ^g adhibeamus potius verba Latina bona, quàm splendida illa Græca. ^h quo tempore.

¹ *Qui est &c.*] Finis hexametri versus è nescio quo deprompti.

² *Vita illa*] Versus integer habetur Tusculana II. & à Nonio dicitur ex Lucilio desumptus.

³ *Pontus Helles*] Depromptus ex vetere poëta, cujus opera periire, versiculus. Est autem Hellespontus fretum inter Sestum & Abydum. *Le détroit de Gallipoli, ou le bras de St. George.*

⁴ *Auratus aries*] De vellere aureo loquitur poëta.

⁵ *Colchorum*] Populi Colchidos in

Asia regionem eam incolébant, quæ hodie dicitur *La Mingrelie*.

⁶ *Insuavissima littera*] S nimirum, quæ, teste Halicarnasseo, libro de compositione nominum, ingratum efficit sonum, & si sæpius usurpetur, vehementer offendit: quare cautè à veteribus adhibita est. Porro *Asias*, ubi duplex *s*, genitivus est antiquus, ut *familias*, &c.

⁷ *Qua tempestate*] Ex quibus antiquis hæc desumpserit Tullius, incertum.

Habeo

Habeo istam ego ^a *perterricrepam.* — Idemque, ^b *Versuti-*
loquas malitias. ^c Nec solum componentur verba ratione,
sed etiam finientur, quoniam id iudicium esse alterum au-
rium diximus. Sed finiuntur aut ^d compositione ipsa, &
quasi sua sponte, aut quodam genere verborum, in quibus
ipsis ^e concinnitas inest: quæ sive casus habent in exitu si-
miles, sive paribus paria redduntur, sive opponuntur con-
traria, suapte natura numerosa sunt, etiam si nihil est factum
de industria.

165. In ^f hujus concinnitatis consecratione Gorgiam fuisse
principem accepimus, quo de genere illa nostra sunt in Mi-
loniana. ¹ EST ENIM, JUDICES, hæc non scripta, sed nata
lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex
natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non
modi, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus. Hæc enim
alia sunt, ut, quia referuntur ad ea, ad quæ debent referri,
intelligamus non quæsitum esse numerum, sed secutum.

166. Quod fit item in contrariis referendis: ut illa sunt,
quibus non modo numerosa oratio, sed etiam versus efficitur,

² *Eam, quam nihil accusas, damnas.*

Condamnas, diceret, qui versus effugere vellet.

^h *Bene quam meritam esse autumas, dicis male mereri.*

Id, quod scis, prodest nihil: id, quod nescis, obest.

Versum efficit ipsa relatio contrariorum: id esset in oratione
numerosum, *Quod scis, nihil prodest: quod nescis, multum*

^a Qua terret increpando. ^b fraudes fallacibus verbis structas. ^c neque solum ex
iste verba inter se conjunguntur, sed etiam concluduntur: quorum prius ad pruden-
tiam, posterius ad aurium iudicium referri debet. ^d certa quadam conformatione
rationis. ^e elegantia. ^f in hoc elegantia genere adhibendo. ^g condemnas eam,
quam nullius criminis accusas. ^h dicis eam male facere, quam credis bene fecisse.

¹ Est enim iudices. In Miloniana n.
in qua paulo aliter hic locus habe-
t hoc modo. Non scripta, sed nata lex:
quam non didicimus, accepimus, legimus;
ex natura ipsa arripuimus, hausi-
mus, expressimus, &c. Videre est in hoc
templo similiter cadentia, ut scripta,
dicta, docti, facti; similiter desinentia,
didicimus, accepimus, legimus, arripui-

mus, &c. item paria paribus relata, sive
partes orationis eodem fere syllabarum
numero constantes, hæc non scripta, sed
nata lex, &c.

² *Eam, quam*] Versus Iambicus di-
meter. prima vox *eam* in unam sylla-
bam colliditur. Alii Iambum dimetrum
hypercatalecticum levi operæ pretio
esse contendunt.

obest.

obest. ^a Semper hæc, quæ Græci ^a ἀντίθετα nominant, cum contrariis opponuntur contraria, numerum oratorum necessitate ipsa efficiunt, & eum sine ^b industria.

167. Hoc genere antiqui, jam ante Isocratem delectabantur, & maximè Gorgias: cujus in oratione plerumque efficit numerum ipsa concinnitas. Nos etiam in hoc genere frequentes, ut illa sunt ^a in quarto accusationis, CONFERTI HANC pacem cum illo bello: hujus prætoris adventum, cum illius imperatoris victoria: hujus cohortem impuram, cum illius exercitu invicto: hujus libidines, cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas: ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Ergo & hi numeri sunt cogniti.

168. Genus illud tertium explicetur, quale sit, numerosa & aptæ orationis. Quod qui non sentiunt, quas aures habeant, aut quid in his hominis simile sit, nescio. Meæ quidem & perfectæ, completoque verborum ambitu gaudent, & ^c curta sentiunt, nec amant redundantia. Quid dico meæ? ^d conciones sæpe exclamare vidi, cum aptè verba cecidissent. Id enim expectant aures, ut verbis colligantur sententiarum. Non erat hoc apud antiquos. ^e Et quidem nihil aliud ferè non erat: nam & verba eligeant, & sententias graves, & suaves reperiebant, sed ^f eas aut vinciebant, aut explebant parum.

169. Hoc me ipsum delectat, inquiunt. Quid si antiquissima illa pictura paucorum colorum magis, quam hæc jam perfecta, delectet? illa nobis sit, credo, repetenda: hæc scilicet repudianda. Nominibus veterum gloriantur. HABENT autem, ut in ^h ætatibus auctoritatem senectus, sic in exemplis antiquitas: quæ quidem apud me ipsum valet plurimum.

^a Opposita. ^b studio. ^c offenduntur brevioribus & longioribus periodis. ^d multitudo auditorum. ^e Et quidem alii ferè omnes eloquentia partes usurpabant, inventionem, dispositionem, elocutionem, &c. ^f sententias non satis colligebant, nisi satis numerosas efficerent. ^g strigosi illi oratores, qui se Atticos falso jactabant in adolescentia, juventute, & ætate virili.

¹ Semper hæc, &c.] Id licet advertere vel in ipsis historicis, qui minimè omnium numeros requirunt. Deminari illi volunt, nos liberi esse: facere illi injurias, vos prohibere: postremo socii nostri velut hostibus, hostibus pro sociis utuntur.

Sallust. in bello Jugurth. Vol. lib. III. de Orat. n. 198.

² In quarto accusationis] In quarto libro in Verrem, de signis n. 117. ubi Syracusas à M. Marcello captas cum illis Syraculis à Verre administratis comparat.

Ne

Nec ego id, quod deest antiquitati, flagito potius, quam laudo, quod est: præsertim cum ea majora judicem, quæ sunt, quam illa, quæ desunt. Plus est enim in verbis, & in sententiis boni, quibus illi excellunt, quam in ^a conclusione sententiarum, quam non habent. ¹ Post inventa conclusio est, quæ credo usuros veteres illos fuisse, si jam nota atque usurpata res esset: quæ inventa, omnes usos magnos oratores videmus.

170. Sed habet nomen invidiam, cum in oratione judiciali, & forensi numerus Latinè, Græcè *ὑδαὶ* inesse dicitur. Nimis enim insidiarum ^b ad capiendas aures adhiberi videtur, si etiam in dicendo numeri ab oratore quærantur. Hoc freti isti & ipsi ^c infracta & amputata loquuntur, & eos vituperant, qui ^d apta & finita pronuntiant. Si ^e inanibus verbis, levibusque sententiis; jure: sin probæ res, lecta verba; ^f quid est, cur claudicare, aut insistere orationem malint, quam cum sententia pariter excurrere? Hic enim ^g invidiosus numerus nihil affert aliud, nisi ut sit aptè verbis comprehensa sententia: quod fit etiam ab antiquis, sed plerumque casu, sæpe natura ^h: & quæ valdè laudantur apud illos, ea ferè, quia sunt conclusa, laudantur.

171. Et apud Græcos quidem jam ⁱ anni propè quadringenti sunt, cum ^j hoc probatur, nos nuper agnovimus. ^k Ergo Ennio licuit, vetera contemnenti dicere:

^a In numero illo orationis ambitu. ^b ad fallendos auditores. ^c concisa. ^d numeris comprehensa. ^e si inanibus verbis, futilibusque sententiis ad explendos numeros utuntur, jure illi quidem reprehenduntur. ^f cur malunt orationis ambitum partes habere inæquales, aut subsistere in cursu orationis, quam aptis numeris ad finem perducere? ^g cui constant invidiam. ^h qua duce certis quibusdam numeris orationem illigamus. ⁱ hoc numerosum dictionis genus. ^k Ennius igitur, cum vetera poetarum carmina contemneret, potuit dicere ommissis versibus agrestibus, & impolicis, quos Fauni & antiquissimi vates canebant: idem de prisca oratoribus non possum, præsertim cum non disturus sim, ut Ennius, Ante hunc, nec quæ sequuntur dicturus sum, ut Ennius, Nos primi ausi sumus aperire iter ad Parnassum.

¹ P[er]f] Tum cum esset Cicero puer, oratio numerosa Romam inducta est. Si quid enim prius esset completum numeris, id casu potius quam arte dicebant.

² Infracta & amputata loquuntur] Quod frequentissimum antiquis declamatoribus. Faciamus potius de fine remedium, de necessitate solatium: exeamus sine consilio, pleni securitatu, gratias

agentes. solus vixit, quoad voluit, qui mori mavult. . . . Infirma prorsus terrenaque mentis est, ut numeretis annos: ego, quæ felicissima vel lassitudo vel satietas est, virtute consenui. Auctor declamationum, quæ tribuuntur Quintiliano, in Mathematico.

³ Anni propè quadringenti] Thralymachus numeros invenit, eisdem perfecit Ilocrates, uterque ante Cicero-

Verfibus, quos olim Fauni vatesque canebant:

mihî de antiquis eodem modo non licebit, præsertim cum dicturus non sum, *Ante hunc*, — ut ille; nec quæ sequuntur, *Nos ausi referare*. — Legi enim, audivique nonnullos, quorum propemodum ^a absolute concluderetur oratio. Quod qui non possunt, non est eis satis non contemni, laudari etiam volunt. Ego autem illos ipsos ^b laudo, idque merito, quorum se isti imitatores esse dicunt, etsi in eis aliquid desidero: hos verò minime, qui nihil illorum, nisi vitium, sequuntur, cum à bonis absumt longissime.

172. Quod si aures tam ^c inhumanas, tamque agrestes habent, ne doctissimorum quidem virorum eos movebit auctoritas? Omitto Isocratem, discipulosque ejus, Ephorum, & Naucratem: quamquam orationis faciendæ, & ornandæ auctores locupletissimi, summique ipsi oratores, ^d esse debeant. Sed quis omnium doctior, quis acutior, quis in rebus vel inveniendis, vel judicandis acrior Aristotele fuit? ^e quis porro Isocrati est adversatus insensius? ^f Is igitur verum in oratione vetat esse, numerum jubet. ^g Ejus auditor ^h Theodectes, in primis, (ut Aristoteles sæpe significat) politus scriptor, atque artifex, hoc idem & sentit, & præcipit. Theophrastus verò, iisdem de rebus etiam accuratius. Quis ergo istos ferat, qui hos auctores non probent? nisi omnino hæc esse ab his præcepta nesciunt.

173. Quod si ita est, (nec verò aliter existimo) quia ipsi suis sensibus non moventur: nihilne eis ⁱ inane videtur?

^a *Perfectis numeris clauderetur oratio.* ^b *Atticos.* ^c *indolitas.* ^d *haberi.* ^e *Aristotelis.* ^f *quod aures non expleat.*

nem senem floruit annis circiter coel. ut patet ex iis, quæ diximus in Bruto num. 30. & 32.

1 *Verfibus*] Fragmentum Ennii, quo poëta dicebat à se contemni obsoletos antiquitate versus. Fauni agrorum & sylvarum dii sunt.

2 *Ante hunc*] Antiquum aliquem appellabat poëtam Bonius, cui se se præferebat.

3 *Quis porro Isocrati*] Insensibilissimus Isocratis adversarius Aristoteles, idem tamen, quod ille, sentit de oratione numeris vincienda, signum est igitur numeros necessario adhibendos, quos

summorum virorum cæteris in rebus alioqui dissentientium, admittit iudicium.

4 *Is igitur verum*] Aristoteles lib. iii. Rhetor. cap. 8. de numero præcipit, *Ut dictionis forma neque versibus constet, neque numero careat.*

5 *Theodectes*] E. Lycia orator, Platonis, Isocratis & Aristotelis discipulus. scripsit versu artem oratoriam, annum etiam ad poësim tragicam summa laude appellat. Obiit anno ætatis xlii. floruit Olympiade ciii. annis ante Christum coel. x. Suidas.

nihil

nihil ^a inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil redundans? In versu quidem, ^b theatra tota exclamant, si fuit una syllaba aut brevior, aut longior. Nec verò multitudo pedes novit, nec ullos numeros tenet: nec illud, quod offendit, aut cur, aut in quo offendat, intelligit: & tamen omnium longitudinum, & brevitatum in sonis, sicut acutarum, graviumque vocum, iudicium ipsa natura in auribus nostris collocavit.

174. Visne igitur, Brute, totum hunc locum accuratius etiam explicemus, quàm illi ipsi, qui & hæc, & alia nobis tradiderunt? An his contenti esse, quæ ab illis dicta sunt, possumus? Sed quid quæro, velisne: cum litteris tuis eruditissimè scriptis, te id vel maximè velle perspexerim? Primum ergo origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum usus ipse explicetur orationis aptæ, atque numerosæ. Nam qui Isocratem maximè mirantur, hoc in ejus summis laudibus ferunt, quòd verbis solutis numeros primus adiunxit. Cum enim videret, oratores cum severitate audiri, poetæ autem cum voluptate: tum dicitur numeros secutus, quibus etiam in oratione uteremur, cum jucunditatis causa, tum, ut varietas occurreret satietati.

175. Quod ab his verò quadam ex parte, non totum, dicitur. Nam neminem in eo genere scientius versatum Isocrate, confitendum est: sed princeps invenjendi fuit Thrasymachus: cujus omnia nimis etiam exstant scripta numerosè. Nam, (ut paulò antè dixi) paria paribus adjuncta, & similiter definita, itemque contrariis relata contraria, quæ sua sponte (etiam si id non agas) cadunt plerumque numerosè, Gorgias primus invenit: sed his est usus ^c intemperantius. Id autem est genus ^d (ut antè dictum est) ex tribus partibus collocationis alterum.

176. Horum ^e uterque Isocratem ætate præcurrit: ut eos ille moderatione, non inventione vicerit. Est enim, ut in

^a Incompositum. ^b Spectatores omnes reclamant. ^c nulla moderatione adhibita, ^d quo forma ipsa verborum conficit periodum. ^e Thrasymachus & Gorgias.

¹ Id autem est genus] Collocationis verborum, ut ante Cicero explicavit n. 149. triplex est genus: primum, ut inter se verba aptissimè cohereant extre-

ma cum primis: alterum, de quo hic agitur, ut ipsa verborum concinnitas conficiat orbem suum: tertium, ut comprehensio numerosè cadat.

transferendis, faciendisque verbis tranquillior, sic in ipsis numeris sedatior. Gorgias autem avidior est ^a generis ejus, & his ^b festivitibus, (sic enim ipse cenlet) insolentius abutitur: quas Isocrates (cùm tamen audivisset in ^c Thessalia adolescens senem jam Gorgiam) moderatius temperavit. Quinetiam se ipse tantum, quantum ætate procedebat, (propè enim centum confecit annos) relaxarat à nimia necessitate numerorum: quod declarat ^d in eo libro, quem ad Philip-pum Macedonem scripsit, cùm jam admodum esset senex: in quo dicit sese minus jam servire numeris, quàm solitus esset. Ita non modò superiores, sed etiam se ipse correxerat.

177. Quoniam igitur habemus apæ orationis eos principes, auctoresque, quos dicimus, & origo inventa est: causa quærat. Quæ sic aperta est, ut mirer, veteres non esse commotos, præsertim cùm, ut fit, fortuitò sæpe aliquid ^e conclusè, aptèque dicerent: quod cùm animos hominum, auresque pepulisset, ut intelligi posset, id, quod casus effudisset, ^d cecidisse jucundè: ^e notandum certè genus, atque ipsi sibi imitandi fuerunt. Aures enim, vel animus aurium nuntio ^f naturalem quandam in se continet vocum omnium mentionem. Itaque & longiora, & breviora judicat, & perfecta, ac moderata semper expectat.

178. Multa sentit quædam, & quasi decurtata: quibus, & tanquam debito fraudetur, offenditur: productiora alia, & quasi immoderatius excurrentia, quæ magis etiam aspernuntur aures: quòd cùm in plerisque, tum in hoc genere nimium quod est, offendit vehementius, quàm id, quod videtur parum. Ut igitur poëtica, & versus inventus est terminatione aurium, observatione prudentium: sic in oratione animadversum est, multo illud quidem seriùs, sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionesque verborum.

^a Translationum & periodorum. ^b hos flosculos oratorios, sic enim existimat, præ morem adhibet. ^c numerosa conclusione. ^d suaviter fuisse terminatum. ^e observat certè debuerant formam dictionis numerosè cadentis, & quod ipsis fortuitò excederat, ex arte imitari. ^f facultate quadam naturali potest voces omnes, sive longas, sive breves, dimetiri. ^g tanquam ipsi non reddatur id, quod debetur.

¹ Thessalia] Celebris Græciæ regione; nunc dicitur Comenopolitani.

² In eo libro] In oratione ad Philip-pum, qua eum hortatur, ut præcipuis Græciæ urbibus reconciliatis, bellum Persis inferat.

179. Quoniam igitur causam quoque ostendimus: naturam nunc, (id enim erat tertium) si placet, explicemus: quæ disputatio non hujus instituti sermonis ^a est, sed ^b artis intimæ. ¹ Quæri enim potest, qui sit orationis numerus, & ubi sit positus, & natus ex quo: & is unusne sit, an duo, an plures, quaque ratione componatur, & ad quam rem, & quando, & quo loco, & quemadmodum adhibitus aliquid voluptatis afferat.

180. Sed, ut ^c in plerisque rebus, sic in hac, duplex est considerandi via: quarum ² altera est longior, brevior altera, eadem etiam planior. Est autem longioris ^d prima illa quæstio, ³ sitne omnino ulla numerosa oratio. Quibusdam enim non videtur: quia nihil insit in ea certi, ut in versibus: & quod ipsi, qui affirmant eos esse numeros, rationem, cur sint, non queant reddere. Deinde, si sit numerus in oratione: qualis sit, aut quales: & è poëticisne numeris, an ex alio genere quodam: & si è poëticis: quis eorum sit, aut ^e qui: namque aliis unus modò, aliis plures, aliis omnes iidem videntur.

181. Deinde, quicumque sunt, sive unus, sive plures; ⁴ com-

^a Quo ideam perfecti oratoris exprimimus. ^b sed reconditiore rhetorica, quæ de elocutione præcepta tradit. ^c ut in plerisque philosophicis quæstionibus, sic in hac de numeris disputatione, duplex est differendi methodus: altera longior, altera brevior, & facilior. ^d methodi. ^e qui ex poëticis numeris oratorium numerum conficiant.

¹ Quæri enim potest] Ad singula facile est respondere. Quid numerus? est conveniens sententiæ sonus ex compositione, & dispositione verborum ortus. Ubi positus? in tota orationis serie. Ex quo natus? ex animi, & aurium voluptate. An unus est? multiplex est pro varietate pedum, qui possunt adhiberi. Qua ratione componitur? aptè ad argumentum, quod tractatur. Ad quam rem? ad delectationem. Quando? semper usurpatur, alioquin orationi dissolutæ peribit gratia. Quo loco? præcipue in exordiis. Quemadmodum? ad modum, & rationem versus, qui certis pedibus definitus leniter in aures influit. Has ipsas quæstiunculas maximam partem paulò inferiùs Cicero ipse dissolvit n. 203.

² Altera est longior] Talis est illa rerum tractatio per decem categorias ab Aristotele (an ab alio potius?) ex-

plicatas; quibus inquiritur, quid sit res, de qua agitur, quanta, qualis, ad quid referatur, ubi, & quando sit, quem habeat situm, quem habitum, quid agat, quid patiatur.

³ Sitne omnino] Levioribus illis quæstiunculis satisfacere non est operosum. An est numerosa oratio? omnino, ut aurium iudicio probatur. An est à poëticis numeris? à poëticis certe: nullus enim alius est præter poëticos, ut infra dicitur n. 188. Nonnihil tamen observandum. Oratorius & poëticus conveniunt in adhibendis iisdem sæpè pedibus, discrepant in iisdem alia serie collocandis: imò à se ipse diversus semper esse debet oratorius, ne fastidium afferat.

⁴ Communesne] Numeri tardiores gravi & sedatæ orationi, celeriores vehementi & incitatæ sunt idonei.

munefne

munefne sunt omni generi orationis: quoniam aliud genus est narrandi, aliud persuadendi, aliud docendi: an dispares numeri cuique orationis generi accommodentur. Si communes, qui sint: si dispares, ¹ quid intersit, & ² cur non æquè in oratione, atque in versu numerus appareat. Deinde, quod dicitur in oratione numerosum, id ³ utrùm numero solum efficiatur, an etiam vel compositione quadam, vel genere verborum: ⁴ an est suum cuiusque: ut numerus intervallis, compositio vocibus, genus ipsum verborum quasi quadam forma & lumen orationis appareat: sitque omnium fons compositio, ex eaque & numerus efficiatur, & ea, quæ dicuntur orationis quasi formæ, & lumina, quæ (ut dixi) Græci vocant *ῥυθμίται*.

182. At ¹ non est unum, nec idem, quod voce jucundum est, & quod moderatione absolutum, & quod illuminatum genere verborum: quamquam ² id quidem finitimum est numero, quia ³ per se plerumque perfectum est: ⁴ compositio autem ab utroque differt, quæ tota servit gravitati vocum, aut suavitati. Hæc igitur ferè sunt, ⁵ in quibus rei naturæ querenda sit.

183. Esse ergo in oratione numerum quendam, non est difficile cognoscere. Judicat enim sensus: in quo ¹ iniquum est, quod accidit, non cognoscere, si, cur id accadat, reperire nequeamus. ² Neque enim ipse versus ratione est cognitus, sed natura atque sensu; quem dimensa ratio docuit,

¹ In oratione non unum, & idem est, id, quod voce jucundum, & quod numerus temperatum, & quod verborum figuris illustre est. ² Quod figuratum est, maxime accedit ad numerosum. ³ ex se suis partibus absolutum apud cadit. ⁴ junctura vocum differt à numero & figura. ⁵ quibus natura numerorum explicari debeat. ⁶ injustum est negare in oratione numerum, quia causam, cur numeri sint, non tenemus. ⁷ ratio ipsa in docet, cur certis numeris illigata oratio sit versus, sed id intelligitur ipso aurium sensu: ratio, quæ syllabarum intervalla dimetitur, docet versum esse factum.

¹ Quid intersit? Tristiores alii, jucundiores alii, alii leves, ut pyrrichius, alii graves, ut spondeus. Quorum omnium judicium esto penes eruditas aures.

² Cur non æquè? Quia nimirum poeticus numerus æqualiter ubique servatur, & sui semper similis est: oratorius autem vix in medio, sed initio, maximeque in fine attenditur.

³ Utrum numero solum? Numerus, cum ex syllabis, sive brevibus, sive lon-

gis, sive utrisque, componatur, abque vocibus per se ipsis constare non potest: efficitur coagmentatione quadam, & figura ipsa verborum.

⁴ An est suum cuiusque? In vocibus monosyllabis seorsum sumptis, numerosum nihil est: contra in verbis, quæ sono ipso aures implent, ut metri ratio, &c. Numerus apparet temporibus syllabarum longis, & brevibus, compositio accurata vocum delectu, ipsa vocum figura, elegantia, & concinnitas.

quid acciderit. Ita ^a notatio naturæ & animadversio peperit
artem. Sed in versibus res est apertior: quamquam etiam
^b à modis quibusdam, cantu remoto, soluta esse videatur ora-
tio, maximeque id in optimo quoque eorum poetarum, qui
^c à Græcis nominantur: quos cum cantu spoliaveris,
nuda penè remanet oratio.

184. Quorum similia sunt quædam etiam ^a apud nostros:
velut illa in ^b Thyeste,

Quemnam te esse dicam? qui tarda in senectute:

& quæ sequuntur: quæ, nisi cum tibicen accessit, orationi
sunt solutæ simillima. At ^c comicorum senarii propter simi-
litudinem sermonis sic sæpe sunt abjecti, ut nonnunquam
et in his numerus & versus intelligi possit: quo est ad
invenendum difficilior in oratione numerus; quam in
versibus.

185. Omnino duo sunt, quæ condiant orationem: ver-
borum, numerorumque jucunditas. In verbis inest quasi ma-
teria quædam: in numero autem expolitio. Sed ut cæteris
in rebus, NECESSITATIS inventa antiquiora sunt, quam vo-
luptatis: ita & in hac re accidit, ut multis sæculis antè ora-
tio nuda, ac rudis ad solos animorum sensus exprimendos
esset reperta, quàm ratio numerorum, causa delectationis
artum, excogitata.

^a Observatio. ^b in ipsis versibus, si cantus removeatur, oratio videtur à quibus-
dam numeris soluta.

Similitudo orationis videtur: aded ut ex
compositione tum numerus, tum figu-
ra orationis quasi ex fonte oriantur.

¹ Augustinus] Poetæ, qui carmina ad ly-
ricam mensuram scribebant, lyrici dicti
sunt; fidem & metrum appellati, à Græ-
co nomine μέτρος, quod tantum signifi-
cat. In Pindaro & aliis lyricis multa
similitudo orationem accedunt.

² Apud nostros] Quam ab oratione
soluta propè abest illud Horatii, quem
mætem etate inferiorem notare non po-
tuit Tullius.

Sicis omnia nam dura deus proposuit:
neque

Mordaces aliter assurgunt sollicitudi-
nes.

3 Thyeste] Tragedia Ennii.

⁴ Comicorum senarii] Hisce Terentii
versibus hexametris in Phormione actu
22. scena 111. quid usitato sermoni simi-
lius?

Quanta me cura, & sollicitudine af-
flect

Gnaeus, qui me, & se hisce impetivis
nuptiis?

Neque mi in conspectum prodit, ut sal-
tem sciam,

Quid de hac re dicat, quidvo sit sen-
tentia.

186. Itaque

186. Itaque & ¹ Herodotus, & ² eadem, superiorque ætate numero caruit, nisi quando temerè, ac fortuitò: & scriptores perveteres de numero nihil omnino, de oratione præcepta multa nobis reliquerunt. Nam quod & facilius est, & magis necessarium, id semper antè cognoscitur. Itaque tralata, aut facta, aut ³ juncta verba, facile sunt cognita, quia sumebantur è consuetudine, quotidianoque sermone. Numerus autem non ^b domo depromebatur, neque habebat aliquam ^c necessitudinem, aut cognationem cum oratione. Itaque seriùs aliquanto notatus, & cognitus, quasi quandam ^d palæstram, & extrema lineamenta orationi attulit.

187. Quodd si & ^e angusta quædam, atque concisa: & alia est collatata, & diffusa oratio: necesse est id non litterarum accidere natura, sed ^f intervallorum longorum, & brevium varietate, quibus implicata, atque permixta oratio, ^g quoniam tum stabilis est, tum volubilis, necesse est ejusmodi naturam numeris contineri. Nam ^h circuitus ille, quem sæpe jam diximus, incitator numero ipso fertur, & labitur, quoad perveniat ad finem, & ⁱ insistat. Perspicuum est igitur, numeris adstrictam orationem esse debere, ceterè versibus.

188. Sed hi numeri, poëticine sint, an ex alio genere quodam, deinceps est videndum. Nullus est igitur numerus extra poëticos, propterea quodd definita sunt genera numerorum. Nam omnis talis est, ut unus sit è tribus. ³ Pes enim

^a Composita. ^b familiari sermone. ^c conjunctionem. ^d leporem, & concinnitatem. ^e alia pressa, alia dilatata oratio. ^f varietate syllabarum longarum, & brevium, quibus contexta est oratio. ^g & quoniam oratio tum lenta, cum syllabæ longæ adhibentur: tum concitata, cum brevibus utimur, necesse est id totum ex numero pendere. ^h periodus. ⁱ & aures conquiescant.

¹ Herodotus] A Tullio peritissimi non recentiores modò, sed etiam antiquiores critici dissentiant. Lucianus in Herodoto, sive Aetione, inter alias Herodoti virtutes ¹ ἀδύνη, τὰς ἀδύων ἢ ἀπυρίας, orationum aut elegantiam aut numerosam concinnitatem imitari se posse desiderat. Dionysius Halicarnassæus in judicio de Thucydidis historia, Herodoti dictionem ad eò numerosam existimat, ut vel optimæ poësi solutam orationem similem faciat.

² Eadem, superiorque ætate] Quintilianus lib. ix. cap. 4. Ciceroni refragatur.

Nec mihi, inquit, quamlibet magnus aut Cicerò persuaserit Lysiam, Herodotum, Thucydidem parum studiosos ejus numeri fuisse.

³ Pes enim] Cujus loci hæc est sententia. Pedes, ex quibus numeri constiuntur, triplicis sunt generis. Alii sunt æquales, & unam partem habent æqualem alteri: tales sunt spondee, qui constant ex duabus longis, tales dactyli, quorum prima longa duabus brevibus æqualis est. Alii duplices sunt, quorum una pars altero tanto major est altera: ejusmodi iambus est, brevis

qui adhibetur ad numeros, ^a partitur in tria, ut necesse sit partem pedis aut æqualem esse alteri parti, aut altero tanto, aut sesqui esse maiorem. Ita fit æqualis dactylus, duplex iambus, ¹ sesqui pæon; qui pedes in orationem non cadere quæ possunt? quibus ordine locatis, quod efficitur, numerosum sit necesse est.

189. Sed quæritur, quo numero, aut quibus potissimum sit utendum. Incidere verò omnes in orationem etiam ex hoc intelligi potest, quòd versus sæpe in oratione per imprudentiam dicimus: ² quod vehementer est vitiosum: sed non attendimus, neque exaudimus nosmetipsos. ^b ³ Senarios verò, & ⁴ Hipponacteos effugere vix possumus. Magnam enim partem ex iambis nostra constat oratio. Sed tamen eos versus facillè agnoscit auditor: sunt enim usitatissimi. Inculcamus autem per imprudentiam sæpe etiam minùs usitatos, sed tamen versus; vitiosum genus, & longa animi provisione fugiendum.

190. Elegit ex multis Isocratis libris triginta fortasse versus ⁵ Hieronymus Peripateticus in primis nobilis, plerosque

^a Dividitur in tres partes. ^b versus iambicos sex pedum.

enim syllaba longa est dimidiata. Alii denique sunt sesquiplices, quorum altera pars altera dimidio major est, ut pæon, sive pæan, qui longa una syllaba, & tribus brevibus constat. at longa syllaba in temporum metrorum ratione duas breves æquare dicitur. ita fit, ut tres breves longam unam dimidio superent. nam ternarius ad binarium relatus sesquialteram proportionem habet. Ita ferè Budæus lib. 1. de Asse. Ceterum de pedibus pæone, dactylo, &c. jam diximus lib. 111. de Oratore.

¹ Sesqui] Legunt alii sesquiplez.

² Quod vehementer est vitiosum] Nec cavet Cicero, cui interdum versus etiam heroici exciderunt. ut pro Archia,

In quo me non inficior mediocriter esse Versarium.

Imo lib. 111. de Oratore, quo vitium hoc exagitur, inventum est integrum distichum. Sic enim loquitur Crassus num. 20.

Ac mihi quidem veteres illi majus quiddam animo

Complexi, plus multo etiam vidisse videntur,

Quam quantum nostrorum ingeniorum acies

Intueri possit.

Vide Vossium lib. iv. Institut. Orator.

³ Senarios] Qualis est hic in Catilinaria 1.

Senatus hoc intelligit, consul vides.

⁴ Hipponactes] Ab Hipponacte Iambographo sic appellatos. Versus autem Hipponacteus multiplicis est generis. Atilius Fortunatianus in Arte eundem illum esse ait, quem scazontem, ut,

Nec excisatur classico truci miles.

Si Servium audimus, constat alias trimetro catalecto; ut,

Dolus Thalia vatibus favebat.

alias tetrametro catalecto; ut,

Pelle tonsis terga freti, vela tende, pergamus.

alias dimetro brachycatalecto; ut,

Palmas cape victor.

De aliis Hipponactei metri generibus agit Marius Plotius libro de metris.

⁵ Hieronymus] Peripateticus appellatus ab Aristotelis secta, cui tamen non semper adhærebat, ut ex Tullio colligitur lib. de Finibus. Prætereo multos,

C c

inquit,

senarios, sed etiam ^aanapæsticos, quo quid potest esse turpius? etsi in eligendo fecit malitiosè. Prima enim syllaba dempta in primo verbo sententiæ, postremum ad verbum primam rursus syllabam adjunxit insequentis. Ita factus est anapæstus is, qui ²Aristophaneus nominatur. Quod ne accidat, observari nec potest, nec necesse est. Sed tamen hic corrector, in eo ipso loco, quo reprehendit, (ut à me animadversum est studiosè inquirenti in eum) immittit imprudens ipse senarium. Sit igitur hoc cognitum, in solutis etiam verbis inesse numeros, eosdemque esse oratorios, qui sunt poetici.

191. Sequitur ergo, ut, qui maximè cadant in orationem ^aaptam numeri, videndum sit. Sunt enim, ³qui iambicum putent, quòd sit orationi simillimus: qua de causa fieri, ut is potissimum propter similitudinem veritatis adhibeatur in ^bfabulis; quòd ille ^cdactylicus numerus hexametrorum magniloquentiæ sit accommodatior. Ephorus autem, levis ipse orator, sed profectus ex optima disciplina ^d, pæona sequitur, aut dactylum: fugit autem spondeum, & trochæum. Quòd enim pæon habeat tres breves, dactylus autem duas, brevitate, & celeritate syllabarum labi putat verba proclivius: contraque accidere in spondeo, & trochæo, quod ^ealter longis constaret, ^falter è brevibus fieret: ^galter

^a Cohærentem. ^b tragædiis & comædiis. ^c versus heroicus. ^d Isocratis. ^e spondeus. ^f trochæus. ^g Ephorus putat orationem ex trochæis compositam esse nimis precipitem, ex spondeis constans nimis lentam, neutram esse moderatam.

inquit, in his doctum hominem, & suavem Hieronymum, quem jam cur peripateticum appellem, nescio.

1 Anapæsticos.] Quales hi Senecæ in Hercule furente, actû 4.

Luceat ather, magnusque parens
Ætheri alti, tellusque ferax,
Et vaga ponti mobili unda.

2 Aristophaneus.] Nomen habet ab Aristophane, qui eo frequenter usus est. Multiplicis est generis, verum quem in exemplum affert Marius Victorinus in Arte grammatica, proximè ad versum anapæsticum accedit.

Mare non amo, quòd modo cum placido
fuit aquare, littorâ cadit.

3 Qui iambicum.] Sic sentit Aristoteles in poetica. Μᾶνισ' ὡς ἀνδρῶν τὰν

μῦθον τὸ ταχέως ἐστίν. Ex versibus enim maximè cadit in orationem iambicus.

Lib. III. Rhetor. cap. 8. idem ferè dicit.

4 Alter longu.] Quæ tardam admodum reddunt orationem; quid lentius eo verlu, quem Diomedes lib. III. ex vetere poeta profert,

Romani muru Albam cinxerunt longam.

5 Alter è brevibus.] Trochæus vulgò dicitur constare longa, & brevi syllaba. Aliquando tamen, ut testatur Quintilianus lib. IX. cap. 4. idem est, qui tribrachys, sive tres breves; qui pes cum crebrius incidit, nimium præceps fertur oratio, ut in illo versiculo, quem Diomedes citat lib. III.

Animula miserula properiter obii.

tertium, ac medium inter illos^a: sed ita factos¹ eos pedes esse, ut in eis singulis modus insit aut sesquipleus, aut duplex, aut par. Itaque illi, de quibus antè dixi, tantummodò commoditatis habuerunt rationem, nullam dignitatis.

194. Iambus enim, & dactylus in versum cadunt maxime. Itaque ut versum fugimus in oratione, sic hi sunt evitandi continuati^b pedes. Aliud enim quiddam est^c oratio, nec quidquam inimicius, quàm illa, versibus. Pæon autem minimè est aptus ad versum; quo libentiùs eum recepit oratio. Ephorus verò ne spondeum quidem, quem fugit, intelligit esse² æqualem dactylo, quem probat. Syllabis enim metiendos pedes, non^d intervallis, existimat: quod idem facit in trochæo, qui temporibus, & intervallis est par iambo: sed eò vitiosus in oratione, ³ si ponatur extremus, quòd verba meliùs^e in syllabas longiores cadunt. Atque hæc, quæ sunt apud Aristotelem, eadem à Theophrasto, Theodecteque de pæone dicuntur.

195. Ego autem sentio, omnes in oratione esse quasi permistos, & confusos pedes. Nec enim effugere possemus animadversionem, si semper iisdem uteremur: quia neque numerosa esse, ut poëma: neque extra numerum, ut sermo vulgi est, debet oratio. Alterum nimis est vinctum, ut de industria factum appareat: alterum nimis dissolutum, ut pervagatum, ac vulgare videatur: ut ab altero ^g non delectere, ^h alterum oderis.

196. Sit igitur (ut suprà dixi) permista, & temperata numeris, nec dissoluta, nec tota numerosa, pæone maxime, (quoniamⁱ optimus auctor ita censet) sed reliquis etiam nu-

^a Neque æqualem, neque duplicem, sed sesquipleicem. ^b Iambus, & dactylus. ^c soluta. ^d spatia temporum, quæ in pronuncianda syllaba infumimus. ^e syllabis longis desinunt. ^f non possemus impedire, quominus auditor observaret numeros eodem recurrentes, quos brevi fastidiret. ^g plebeio, ac trito sermone. ^h sermonem à poemate non discrepantem. ⁱ Aristoteles.

1 Eos pedes esse] Pedes, de quibus dis-
serit Aristoteles, vel sunt duplices, ut
iambus, & trochæus; vel sesquipleices,
ut pæon. Quæ ex suprà dictis satis pa-
tent.

2 Æqualem dactylo] Æqualis est
dactylo spondeus ratione non syllaba-
rum, sed intervallorum: ut enim qua-
tuor habet spatia dactylus, duo priora

ratione unius longæ, duo posteriora ra-
tione duarum brevium; sic spondeo
propter duas longas quatuor sunt spatia.

3 Si ponatur extremus] Numerosum
est hoc quartæ Catilinariæ exordium.
Video P. C. in me omnium vestrum ora,
atque oculos esse conversos. Desinat tro-
chæo conversos esse vel esse conversos vi-
deo, mirum quantum deficit.

meris,

meris, quos ille præterit, temperata. ^a Quos autem numeros, cum quibus, ¹ tanquam purpuram, misceri oporteat, nunc dicendum est, atque etiam quibus orationis generibus sint quique accommodatissimi. ² Iambus enim frequentissimus est in iis, quæ demisso, atque humili sermone dicuntur.

197. ³ Paon autem in amplioribus: ⁴ in utroque dactylis. Ita in varia, & perpetua oratione hi sunt inter se miscendi, & temperandi: sic minimè animadvertetur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria: quæ labeat ed magis, si & verborum, & sententiarum ponderibus utemur. Nam qui audiunt, hæc duo animadvertunt, & jucunda sibi censent, verba dico, & sententias: eaque dum animis attentis admirantes excipiunt, fugit eos, & prætervolat numerus: qui tamen si abesset, ^d illa ipsa delectarent.

198. ^e Nec verò nimius is cursus est numerorum, orationis dico, (nam est longè aliter in versibus) nihil ut fiat extramodum. Nam id quidem esset poëma: Sed ⁵ omnis nec

^a Qui numeri elegantiores cum minus elegantibus, tanquam purpura cum deterioribus coloribus, misceri debeant. ^b Paon in grandiori dicendi genere, dactylus & in humili sermone, & in elato adhibetur. ^c non notabitur id, quo delectare studet orator, & ars expoliendæ orationis, si verba, & sententias graves usurpet. ^d & verba, & sententia. ^e non scrupulosius certum quibusdam numeris inharendum in oratione soluta, (alia est enim versuum ratio) ut omnia definitum pedibus includantur.

¹ Tanquam purpuram] Purpuram cum amethystino, & coccineo colore aliquando permixtam fuisse indicat Plinius lib. ix. cap. 38, & 41.

² Iambus enim] Exemplum sit ex epistola 28. ad Servium lib. xiii. ad familiares. Esti libenter petere à te soleo, quid opus est meorum cuiquam: tamen multa libentius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea: quod semper facis. Hic demissus, atque humilis est sermo, qualem exigunt epistolæ.

³ Paon in amplioribus] Sic in Miloniana n. 102. O me miserum! o me infelicem! revocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos: ego te in patria per eosdem retinere non potero.

⁴ In utroque dactylus] Frequens dactylus modò servit grandi characteri, ut in oratione pro lege Manilia n. 11. Majores vestri saepe mercatoribus, ac navigantibus injuriosius tractatis, bella gerunt: vos tot civium Romanorum mil-

libus uno nuncio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Modò humili, & demisso sermone idoneus est; Cicero epist. xviii. lib. 2. ad familiares. Officium meum erga Rhodanem, ceteraque mea studia, qua tibi, ac tuis præstiti, tibi homini gratissimo grata esse vehementer gaudeo.

⁵ Omnis nec claudicans] Hoc numerosæ orationis exemplum esto ex Pisoniana n. 57. Ut levitatis est inanem aucupari rumorem, ut omnes umbras etiam falsa gloria consecrari: sic levis est animi, lucem, splendoremque fugientis, justam gloriam, qui est fructus vera virtutis honestissimus, repudiare. Immuta numeros, sententia prius numerosa, & elegans, fluctuabit, & incerta feretur hoc modo. Ut est levitatis consecrari etiam omnes umbras gloria falsa: ita animi est levis repudiare gloriam justam, qui est honestissimus fructus virtutis vera. Sublatis, ut vides, numeris, perit omnis sententiæ gratia.

claudicans,

claudicans, nec quasi fluctuans, & æqualiter, constanterque ingrediens, numerosa habetur oratio. Atque id in dicendo numerosum putatur, non quod totum constet de numeris, sed quod ad numeros proximè accedit: quo etiam difficilius est oratione uti, quàm versibus: quodd illis certa quædam, & definita lex est, quam sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. Itaque non sunt ^a in ea tanquam tibicini percussionum modi, sed universa comprehensio, & species orationis, clausa, & terminata est: quod voluptate aurium iudicatur.

199. Solet autem quæri, ^a totone in ambitu verborum numeri tenendi sint, an in primis partibus, atque in extremis. Plerique enim censent cadere tantum numerosè optere, terminarique sententiam. ^b Est autem, ut id maxime deceat, non id solum: ponendus est enim ille ambitus, non abijciendus. Quare cum aures extremum semper expectent, in eoque acquiescant, id ^c vacare numero non oportet: sed ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, ut ad extremum veniens ipsa consistat.

200. ^a Id autem bona disciplina exercitatis, qui & multa scripserint, & quæcumque etiam sine scripto dicerent, similia scriptorum effecerint, non erit difficillimum. Antea enim circumscribitur mente sententia, confestimque verba concurrunt: quæ mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quodque loco respondeat: quorum descriptus ordo alias alia terminatione concluditur: atque omnia illa & prima, & media verba spectare debent ad ultimum.

^a An ratio pedum habenda sit tota periodo, an sub initium tantum, & finem. ^b csi maxime deest numerosè terminari sententiam, tamen id unum non sufficit: debet enim numerus à principio ad finem leniter ferri, non sub finem violentè intrudi. ^c canore.

1 In ea tanquam tibicini] In musicis certi sunt determinati sive fidium modulis, sive vocum syllabis numeri, quos ultra, citraque ferri non licet: at multo solutior est orationis numerus, longæ sit, vel brevis periodus, modò eruditum aurium iudicio rectè concludatur, erit numerosa.

2 Id autem bona] Ut fidicen in psalteria lyra exercitatus sit, ita sublimiter habet manum, ut etiam aliud agens scilicet fidibus canat: ita orator longæ institutione exercitatus idem verba, sententiæ sedè conclusæ, eodem negotio proficiunt.

201. ^a Interdum enim cursus est in oratione incitator, interdum moderata ingressio: ut jam à principio videndum sit, quemadmodum velis venire ad extremum. Nec in numeris magis, quam in reliquis ornamentis orationis, eadem edum faciamus, quæ poëtæ, effugimus tamen in oratione poetæ similitudinem. Est enim in ^b utroque & materia, & tractatio: materia in verbis, tractatio in collocatione verborum. ^c Ternæ autem sunt utriusque partes verborum: translatum, novum, priscum: nam de propriis nihil hoc loco dicimus.

202. ^d Collocationis autem, eæ, quas diximus, compositio, concinnitas, numerus; sed ^e in utroque frequentiores sunt, & liberiores poëtæ. Nam & transferunt verba cum crebrius, cum etiam audacius: & priscis libentius utuntur, & liberius novis. ^f Quod idem fit in numeris: in quibus quasi necessitati parere coguntur. Sed tamen hæc nec nimis esse diversa, neque ullo modo conjuncta intelligi licet. Ita fit, ut non item in oratione, ut in versu, numerus exstet: idque, quod numerosum in oratione dicitur, non semper numero habet, sed nonnumquam, aut concinnitate, aut constructione verborum.

203. ^g Ita, si, numerus orationis quæritur qui sit: omnis est; sed alius alio melior, atque aptior. Si, locus: in omni parte verborum. Si, unde ortus sit: ex aurium voluptate. Si, componendorum ratio: dicetur alio loco, quia pertinet

^a Alias dicendum vehementius, alias temperatum genus adhibendum, adeoque vel celerioribus utendum pedibus, vel celerioribus. ^b in oratione, & poemate, live soluta, live numeris adstricta sit oratio, verba sunt triplicis generis, translata, nova, & antiqua. ^c Collocationis verborum tres sunt partes, junctura ipsa verborum, materia, & collocatione verborum. ^d religiosius semper adherent poëtæ numeris, sed tamen quisque potest facile intelligere apud poetas verba, & numeros non nimis diversa, & tamen nullo modo esse conjuncta.

^e Ternæ autem] De verbis translatis, novis, & antiquis jam alibi diximus. Eadem hic tamen ea poëtis, & oratoribus esse communia. Translatum est illud apud Virgilium Æneid. lib. 11.

Invadunt urbem somno, vinisque sepul-

cratores frequentes dicunt in consummum, inflammatum cupiditate, & lapsum. Declamare, novissimum, favor, beatitudo, & beatitas novata

erant ætate Tullii vocabula: nec minori licentia dixit Catullus, herifugus, & stultifonum, sylvicultrix, nemorivagus, & Menades hederigera. Prisca, & obloleta Cicero hæc adhibuit raudusculam, averruncare, muginari, tricare, noctuabundus. Virgilius quianam, aulai, pislai, aurai. Dixit Ovidius,

Mortemque timens, cupidusque moriri.

^g Ita, si numerus] Solvit quaestionculas, quas proposuerat n. 179.

ad usum, quæ pars quarta, & extrema nobis in dividendo fuit. Si, ad quam rem adhibeatur: ad delectationem. Si, quando: semper. Si, quo loco: in tota continuatione verborum. Si, quæ res efficiat voluptatem: eadem, quæ in versibus, quorum modum notat ars, sed aures ipsæ tacito eum sensu sine arte definiunt.

204. Satis multa de natura: sequitur usus, de quo est accuratius disputandum. In quo quæsitum est, in totone circuitu illo orationis, quem Græci ¹ *περίοδος*, nos tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicimus: an in principiis solum, an in extremis, an in utraque parte numerus tenendus sit. Deinde, quum ² aliud videatur esse numerus, aliud numerosum: quid interfit.

205. ³ Tum autem in ^b omnibusne numeris æqualiter particulas deceat incidere, an facere alias breviores, alias longiores: idque ⁴ quando, aut ⁵ cur, ⁶ quibusque partibus

^a Aliud videatur ex numeris constans, aliud numerosum. ^b An in omnibus partibus debeant aqualia esse membra, an alia alius breviora, aut longiora.

¹ *Περίοδος*] Periodus paulò inferiùs Ciceroni est ambitus, quo tanquam in orbe exclusa currat oratio, quoad insistat in singulis perfectis, absolutisque sententiis. Aristoteles autem libro III. Rhetor. cap. 9. Periodum definit orationem, quæ per se ipsa habet initium, & finem, & magnitudinem; quæ uno conspectu faciliè videri possit. Nomine initii, & finis intelligitur protasis, & apodosis. Periodum itaque rectè dixeris perfectum loquendi circuitum, in quo ab initio ad finem singulæ partes ita sibi coherent, ut quasi in orbem inclusa feratur oratio, donec sententiam perficiat, adeoque partes aliæ ab aliis distrahi non possunt, quin sensus pendeat imperfectus. Elegans est periodus in exordio pro Cæcina. Si quantum in agro, locisque desertis audacia potest, tantum in foro, atque in iudiciis impudentia valeat: non minùs nunc in causa cederet A. Cæcina Sex. Aebutii impudentia, quam tum in vi facienda cessit audacia. Notat Aristoteles jucundam esse huiusmodi orationem, tum quòd perenni loquacitati, quæ admodum molesta est, op-

ponatur: tum etiam quòd numeris comprehensa ab auditoribus faciliè accipi, adeoque memoriæ mandari possit.

² Aliud videatur esse numerus] Vide paulò inferiùs n. 220. ubi inter orationem constantem ex numeris, & numerosam, quid sit discriminis, explicam. Præterea numerosum non semper numero fit, sed aliquando aut concinnitate, aut constructione verborum.

³ Tum autem] Breviter hæc quæstionulæ dissolvendæ sunt. An in omnibus numeris æqualiter particulas decet incidere? minimè, sed ut auditorum fastidiis occurratur, varietate distinguendæ; alias æqualiter, alias inæqualiter incidendæ.

⁴ Quando] Cùm numerosiores esse volumus, æqualia sint membra: ac cùm numerum dissimulamus, inæqualia.

⁵ Cur] Ut sic ars oratoris lateat.

⁶ Quibusque partibus] Quibus utendum partibus, periodis, an membris, an incisus? Plerumque in exordiis periodi, in narratione, & temperato dicendi genere membra, in contentione, ac peroratione incisa adhibeantur.

¹ pluribusne,

¹ pluribusne, an singulis: ² imparibus, an æqualibus: & ³ quando aut istis, aut illis sit utendum: ⁴ quæque inter se aptissime collocentur, & ⁵ quomodo: ⁶ an omnino nulla sit in eo genere distinctio: quodque ad rem maximè pertinet, ⁷ qua ratione numerosa fiat oratio.

206. Explicandum etiam est, ⁸ unde orta sit forma verborum: dicendumque, ⁹ quantos circuitus facere deceat. Deque eorum particulis, & tanquam incisionibus differendum est, quærendumque, ¹⁰ utrùm una species, & longitudo sit earum, anne plures: & si plures, ¹¹ quo loco, aut quando, quoque genere uti oporteat. Postremò totius generis utilitas explicanda est, quæ quidem patet latiùs: non ad unam enim rem aliquam, sed ¹² ad plures accommodatur.

207. Ac licet non ad singulas res respondentem de universo genere sic dicere, ut etiam singulis satis responsum esse videatur. Remotis igitur reliquis generibus ^b unum selegimus, hoc ^c, quod in causis, foroque versatur, de quo dicere solent. Ergo in aliis, id est, in historia, & in eo, quod appellamus ^d *ἐκδιδυκµὸν*, ^e placet omnia dici Isocrateo, Theopompeoque more, illa circumscriptione, ambituque, ut tan-

^a De membris, & incisa periodorum. ^b exornativo, & deliberativo. ^c judiciali. ^d demonstrativum. ^e videntur omnia dicenda in periodis, quibus fieri semper uti solent Isocrates & Theopompus.

¹ *Pluribusne, an singulis*] Ad concinendam periodum pluribus utimur partibus: ad membra singulis.

² *Paribus, an imparibus*] Utrisque: nec enim est oratoris absoluti aded religiosè quadrare periodum, ut omnia sibi membra ex æquo perfectè respondent.

³ *Quando aut istis, aut illis*] In florido dicendi genere, quale est exornativum, cuius scopus est delectare, diligens parium membrorum concinnitas multum proderit: alibi paria imparibus miscenda.

⁴ *Quæque inter se aptissime collocentur*] Quæ ad se invicem referuntur.

⁵ *Quomodo*] Syllabarum longitudine, aut brevitate diligenter examinata.

⁶ *An nulla sit*] Varia est in colloendis partibus distinctio, pro rerum, quæ tractantur, diversitate.

⁷ *Qua ratione*] Ad quem finem? nempe, ut delectetur auditor, qui, cum sit oratio numerosa, nec mutila, ac de curtatis, nec productioribus aliis, & immoderantiùs excurrentibus offenditur.

⁸ *Unde orta sit forma verborum*] Ex pedum collocatione.

⁹ *Quantos circuitus*] Longos, ut plurimum duobus, tribus, quatuor, & aliquando pluribus pedibus.

¹⁰ *Utrùm una longitudo*] Minime verò, ut legentibus patet.

¹¹ *Quo loco, &c.*] Cum orationis finis est delectatio, membra sint æqualia: contra in contentionibus, ac forensibus causis, ubi de capite, graviorisque negotii rebus disceptatur, ejusmodi lepores persequi alienum est.

¹² *Ad plures*] Ad genus exornativum, ad elegantes descriptiones, ad festivas narrationes.

D d

quam

210 AD M. BRUTUM ORATOR.

quam in orbe inclusa currat oratio, quoad infistat in singulis perfectis, absolutisque sententiis.

208. Itaque posteaquàm est nata hæc vel circumscriptio, vel comprehensio, vel continuatio, vel ambitus, si ita licet dicere: nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem generis ejus, quod esset ad delectationem comparatum, remotumque à judiciis, forensique certamine, quin redigeret omnes ferè in ¹ quadrum, numerumque sententias. Nam cum is est auditor, qui non vereatur, ne compositæ orationis insidiis sua fides attentetur, gratiam quoque habet oratori, voluptati aurium servienti.

209. ² Genus autem hoc orationis neque totum assumendum est ad causas forenses, neque omnino repudiandum. Si enim semper utare, cum satietatem affert, tum, quale sit, etiam ab imperitis agnoscitur. ^b Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, ³ tollit funditus veritatem, & fidem. Sed, quoniam adhibenda nonnumquam est, primum videndum est, quo loco, deinde quamdiu retinenda sit, tum quot modis commutanda.

210. Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatius, ut nos in ³ accusationis secundo de Siciliae laude diximus; aut ⁴ in senatu de consulatu meo: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quàm doloris, ut in ⁵ quarto accusationis ⁶ de Ennensi Cerere, de ⁷ Segestana Diana, ⁸ de Syracusarum situ diximus.

^a Periodicum dicendi genus. ^b impedit, quominus inter agendum dolori indulgemus, destruit in oratore affectus, quibus homines vulgò solent commoveri, inducit suspicionem mendacii propter nimium affectatam concinnitatem.

¹ Quadrum] Hæc à Geometris ducta translatio perfectionem significat, cum in oratione nihil vel abundat, vel deficit.

² Tollis funditus veritatem] Pressis ac concisis disputationibus, quibus veritas limari solet, omnino contrarium est fufum illud, & tractum orationis genus.

³ Accusationis secundo.] Libro in Verrem, de jurisdictione Siciliensi, sub initium in Siciliae laudes excurrit. Atque adeò antequàm de incommodis Sicilia dico, pauca mihi videntur esse de provincia dignitate, vetustate, utilitate dicenda, &c. n. 2.

⁴ In senatu de consulatu meo] An ora-

tione prima in Servilium Rullum, in aliqua alia, quæ perierit?

⁵ Quarto accusationis] Libro in Verrem, de signis. Qui accessistis Ennam, &c. num. 109.

⁶ De Ennensi Cerere] De simulacro Cereris Ennensis. Enna Siciliae medietranæ urbs. Hodie castellum Anna, vel Castro Joanni Fazello dicitur.

⁷ Segestana Diana] Signum Dianæ positum Segestæ, de quo Tullius pluribus lib. iv. in Verrem n. 74. Segestæ porro, sive Egesta Siciliae urbs. Hodie Barbara à Fazello, Conterranea ab Aretio vocatur.

⁸ De Syracusarum situ] Vide lib. iv. in Verrem n. 117.

Sæpe

Sæpe etiam in amplificanda re, concessu omnium funditur numerosè, & volubiliter oratio. Id nos fortasse non perfecimus, conati quidem sæpissimè sumus: quod plurimis locis perorationes nostræ voluisse nos, atque animo contendisse declarant. Id autem tum valet, cum is, qui audit, ab oratore jam obfessus est, ac tenetur. ^a Non enim id agit, ¹ ut insidietur, & observet: sed jam favet, processumque vult, dicendique vim admirans, non inquit, quod reprehendat.

211. Hæc ^b autem forma retinenda non diu est, nec dico in peroratione, ^c quam ipse includit, sed in orationis reliquis partibus. Nam cum sis his locis usus, quibus ostendi licere, transferenda tota dictio est ad illa, quæ nescio cur, cum Græci ² κόμματα, & κῶλα nominent, nos non rectè incisa, & membra dicamus. Neque enim esse possunt, rebus ignotis, nota nomina: sed cum verba aut suavitatis, aut inopiæ causa transferre soleamus, in omnibus hoc fit artibus, ut, cum id appellandum sit, quod propter rerum ignoracionem ipsarum, nullum habuerit antè nomen, necessitas cogat aut novum facere verbum, aut à simili mutuari.

212. Quo autem pacto deceat incisè, membratimve dici, jam videbimus: nunc, quot modis mutantur ^d comprehensiones, conclusionesque, dicendum est. ^e Fluit omnino nu-

^a Auditor ab oratore captus non ejus reprehensioni intentus est, non eum observat, sed cum libenter audit, vult, ultra procedat, &c. ^b numerosa oratio. ^c quam ipse orator sponte stringit. ^d numerosæ orationis ambitus, & conclusio. ^e ab initio periodi numerus est celerior syllabis brevibus, tardior longu adhibitis. Numerus celerioribus in contentione, lentioribus in narratione utendum.

¹ Ut insidietur] Legit Lambinus, ut insidiatorem observet.

² Κόμματα & κῶλα] Κῶλος membrum, & κόμμα incisum nonnisi longitudine differre sentit Hermogenes lib. iv. de Inventione. Periodus sententiam comprehendit, in qua protasis est, & apodosis, ut supra diximus. Quæ autem sententia est uniusmodi, simplex, nec in se reflexa, si ultra versus heroïci longitudinem progrediatur, Hermogeni membrum dicitur, ut illud Ciceronis Philippica ii. n. 53. Omnino nulla causa iusta cuiquam esse potest contra patriam arma capiendi. Quæ brevius concluditur sententia, appellatur incisum: ut Furor

arma ministras. Trahit sua quemque voluptas. Membratim dixit Cicero lib. iii. in Verrem n. 208. Placent vobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari, ut per hæc tempora tractatos videtis? cur hæc à me opera consumitur? quid sedetis? cur non in media oratione consurgitis, atque disceditis? vultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte refocare? desinite dubitare, utrum sit utilius propter multos improbos uni parcere, an unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. Idem incisè dicit pro Roscio Amerino n. 74.

212 AD M. BRUTUM ORATOR.

merus à primo ¹ tum incitatus, brevitatem pedum, tum proceritate tardius. Cursum contentiones magis requirunt: expositiones rerum, tarditatem. ² Insistit autem ambitus modis pluribus, è quibus unum est secuta Asia maximè, qui ³ dichoreus vocatur, quum duo extremi chorei sunt, id est, è singulis longis, & brevibus. ⁴ Explanandum est enim, quod ab aliis iidem pedes aliis nominantur vocabulis.

213. Dichoreus non est ille quidem sua sponte vitiosus in clausulis, sed in orationis numero nihil est tam vitiosum, quam si semper est idem. Cadit autem per se ille ipse proclare, ⁵ quo etiam satietas formidanda est magis. Me stante ⁶ C. Carbo, C. F. tribunus plebis in concione dixit his verbis, *O Marce Druse, patrem appello*. ⁷ Hæc quidem duobus pedibus incisim: dein membratim, *Tu dicere solebas, sacrum esse rempublicam*.

214. ⁸ Hæc item membra ternis. Post ⁹ ambitus, *Quicumque eam violavissent, ab omnibus esse ei poenas persolutas*. ¹⁰ Dichoreus: nihil enim ad rem, extrema illa, longa sit, an brevis. Deinde, *Patris dictum sapiens, temeritas filii comprobavit*. Hoc dichoreo tantus clamor concionis excitatus est, ut admirabile esset. Quæro, nonne id numerus effecerit? verborum ordinem immuta, fac sic, *Comprobavit filii temeritas*: jam nihil erit, etsi temeritas ex tribus bre-

^a Clauditur periculus plurimis pedibus. ^b interpretandum est, quid sit pes choreus, c ternis pedibus effertur. ^d sequitur deinde periculus.

¹ Tum incitatus brevitatem pedum] Id præcipue patet in versibus. Quid his Virgilii numeris incitatus?

Inde ubi clara dedit fontem vitta, finibus omnes

Haud mora profluens suis, ferit aethera clamor.

Hic autem quid tardius?

Balli serratos rapit Saturnia postes.

² Dichoreus] Vox ex duobus trocheis sive choreis composita, ut dimicars, componitur, &c.

³ Quo etiam satietas] Optima quæque, ut superioribus libris eleganter probavit Tullius, nisi varietate temperentur, fastidium adhærescunt.

⁴ C. Carbo] C. Papirius Carbo, de quo jam in Bruto, tribunatum plebis gessit anno U. C. DCLXIII, ante Christum xci.

⁵ Hæc quidem dua] Nempe verba *O Marce Druse, & patrem appello*, exprimuntur incisim duobus pedibus, O Marce antibaechius est, Druse choreus: patrem appello duplex spondens, vel imbus & choreus.

⁶ Hæc item membra ternis] Horum membrorum (*Tu dicere solebas*) & (*sacrum esse rempublicam*) primum quidem continet spondentem, tribrachyn, & spondentem; alteram autem, si nulla fiat elisio, constat ex anapesto, iambo & dactylo.

⁷ Dichoreus] Qui hoc vocabulo solutus habetur. Neque enim refert ultima syllaba longa sit, an brevis, ut Terentiano Mauro ut versus, sic *Commataque hac ipsum juri habere videntur*.

vibus

vibus & longa est: ^a quem Aristoteles ut optimum probat, à quo dissentio.

215. ^b At eadem verba, eadem sententia. Animo istuc satis est, auribus non satis. Sed ^c id crebrius fieri non oportet. Primum enim numerus agnoscitur: deinde satiatur: postea cognita facilitate contemnitur. Sed sunt clausulæ plures, quæ numerosè, & jucundè cadant. Nam & ¹ creticus, qui est è longa, & brevi, & longa, & ejus æqualis ² pæon, qui spatio par est, syllaba longior: quàm commodissimè putatur in solutam orationem illigari, cum sit duplex. Nam aut è longa, & tribus brevibus, ³ qui numerus in primo viget, jacet in extremo: aut è totidem brevibus, & longa, in quem optimè cadere censent ⁴ veteres: ⁵ ego non planè rejicio, sed alios antepono.

216. ⁶ Ne spondeus quidem funditus est repudiandus. Eni, quod est è longis duabus, hebetior videtur, & tardior, habet tamen stabilem quandam, & non expertem dignitatis

^a Pedem pæonem. ^b At dices eadem sunt verba, idem sensus. Esto sane: istud satis est menti ad intelligendum, non satis auribus ad probandum. ^c ejusmodi dicere adhibere.

¹ Creticus] Pes amphimacer, seu Creticus, cujus inventio tribuitur Cretensibus, ex longa, brevi, & longa, ut manimer, audire, &c. spatio temporum, non syllabarum numero pæonem æquat. Cretico jucundè terminatur periodus. In Miloniana n. 1. Hæc novi judicii nota forma terro oculos, qui, quæcumque inciderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem judiciorum minime vident.

² Pæon] Hic à Cicetone duplex, ab aliis quadruplex statuitur; ex tribus brevibus, & una longa constat, hoc ordine, ut primus habeat primam longam, secundus secundam, tertius tertiam, quartus quartam.

³ Qui numerus] Primus pæon viget in principio, ut n. in Catilinam, Tandem aliquando, Quiriter, L. Catilinam forem audacia &c. Idem languet in fine, neque enim breves gravitatem orationis tueri satis possunt: ut in declaratione, quæ interibitur Apes pauperis. Quid prodixit? sic quoque me latentem cernitis invidia. Si tamen hic jacet ora-

tio, certè ab eo vitio non satis cavet Tullius, qui pluribus in locis periodum hoc pede terminavit. ut n. in Catilinam num. 4. Quem quidem ego hostem, Quiriter, quàm vehementer foris esse timendum putem, licet hinc intelligatis, quid illud etiam molestè fore, quod ex urbe parum comitatus exieris.

⁴ Veteres] Inter quos princeps est Aristoteles, qui hoc tradit lib. iii. Rhetoricorum.

⁵ Ego non planè rejicio] Nec vendi cuiquam videatur vitiosus hic numerus, A sapientia plurimum diffidet temeritas.

⁶ Ne spondeus quidem] Frequentissima partim occurrunt exempla, ut Verrina ultima n. 1. Nemini video dubium esse, judices, quin apertissimè C. Verres in Sicilia sacra, profanusque omnia & privatim, & publice spoliasset, versatusque sit sine ulla non modo religione, verum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atque prodandi. Sed quadam mihi magnifico, & proclara ejus defensione ostenditur: cui quænam admodum resistam, multo mihi ante, judices, providendum.

gradum:

gradum: ^a in ¹ incisionibus verò multo magis, & in membris: paucitatem enim pedum gravitatis suae tarditate compensat. Sed hos cum in clausulis pedes nomino, non loquor de uno pede extremo: adjungo (quod minimum sit) proximum superiorem, saepe etiam tertium.

217. Ne iambs quidem, qui est è brevi, & longa, aut ^b par choreo, qui habet tres breves, sed spatio par, non syllabis: aut etiam ^a dactylus, qui est è longa, & duabus brevibus, si est proximus à postremo, parum volubiliter pervenit ad extremum, si est extremus choreus, aut spondeus. ³ Numquam enim interest, uter sit eorum in pede extremo. Sed ⁴ iidem hi tres pedes malè concludunt, si quis eorum

^a Cum incisi, & membratim dicimus, multo magis laudatur adhibitus spondeus. ^b Iambs, qui est è brevi, & longa, aut tribrachys, qui, cum conficitur tribus brevibus, est par choreo non quidem numero, sed quantitate syllabarum, aut dactylus, qui est è longa, & duabus brevibus, si est proxime ante ultimum pedem, satis bene, ac numero claudit periodum, modo ultimus pes sit spondeus, vel choreus. ^c Iambs, tribrachys, & dactylus.

1 In incisionibus, &c.] Exemplum hoc esto ex Verrina II. n. 31. Nona sunt hodie sextiles. hora nona convenire capit. hunc diem jam ne numerant quidem. Decem dies sunt ante ludos votivos, quos Cn. Pompeius facturus est: hi ludi dies quindecim auferent. deinde continuo Romani consequentur.

2 Dactylus.] Tradit hic Tullius dactylo, & spondeo periodum volubiliter finire, qui congruit hæc præceptio cum iis, quæ superius dixit, & in partitione oratoria n. 72. expressis verbis ait, orationem circumscribendam esse numero, non ad similitudinem versuum? Qui convenit cum præcepto Quintiliani lib. IX. cap. 4. Ne dactylus quidem spondeo bene præponitur, quia finem versus damnamus in fine orationis? Mihi quidem vitiosa tum videtur conclusio, quæ fit duabus vocibus, quarum vel altera sit dactylus, altera spondeus: ut, Gaudia pelle; vel altera sit choreus, altera bacchius: ut, Pelle timorem; sic enim vulgè desinunt hexametri versus. At si unico vocabulo comprehendantur & dactylus, & spondeus, numerosè claudet periodum, ut patet ex lib. III. in Verrem n. 33. Cum in tantis incommodis aratorum, injuriisque decumanorum, nulum ex isto præclaro edito non modo factum, sed ne postulatum quidem iudicium

inveniat. Item eleganter claudet periodum vox ex duabus brevibus, tandemque longis composita, præsertim si ex pluribus syllabis compositum vocabulum præcedat: ut oratione post reditum in senatum n. 23. Qui mihi primus afflicto, & jacenti consularem sedem, dexteramque porrexit, qui me à morte ad vitam, à desperatione ad spem, ab exitio ad salutem revocavit. Aurum enim iudicio huiusmodi clausula, licet in iis sit dactylus, & spondeus, vix ullam videntur habere cum verbi similitudinem.

3 Numquam enim interest.] Dissentit à Cicerone Fabius lib. IX. cap. 4. Nuper ego ignoro, inquit, in fine pro longa accipi brevem, quod videtur aliquid vacanti tempori, ex eo quod insequitur, decedere. Aures tamen consulens meos intelligi multum referre, utrumne longa sit, quæ claudit, an pro longa. Neque enim tam plenum est dicere, incipientem timere, quam illud, ausus est confiteri.

4 Iidem tres pedes malè concludunt.] Videntur hæc superioribus præceptionibus repugnare. Si enim iambs malè concludit, cur bene creticus, & dochimus, in quibus est iambs? cur ipsi Cicero sexcentis locis periodum iambo concludit? Deinde cum nihil interest, brevis, an longa sit extrema syllaba, cur

in extremo locatus est, nisi cum pro cretico postremus est dactylus. Nihil enim interest, dactylus sit extremus, an creticus: quia postrema syllaba, brevis, an longa sit, ne in versu quidem refert.

218. Quare etiam pæona qui dixit aptiorem, in quo esset longa postrema, vidit parum: quoniam nihil ad rem est, postrema quàm longa sit. Jam pæon, quodd plures habeat syllabas, quàm tres, numerus ¹ à quibusdam, non pes habetur. Est quidem, ut inter omnes constar antiquos, Aristotelem, Theophrastum, Theodectem, Ephorum, unus aptissimus orationi vel ² orienti, vel mediæ: putant illi etiam cadenti: quo loco mihi videtur aptior creticus. ³ Dochimus autem è quinque syllabis, brevi, duabus longis, brevi, longa, ut est hoc, *Amicos tenes*; quovis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus, aut continuatus, numerum apertum, & nimis insignem facit.

219. His igitur tot commutationibus, tamque variis si utemur: nec deprehendetur manifestè, quid à nobis de industria fiat, & occurreretur satietati. Et quia ^b non numero solum numerosa oratio, sed & compositione fit, & genere, (quod antè dictum est,) concinnitatis: compositione potest intelligi, cum ita structa verba sunt, ³ ut numerus non quaesitus, sed ipse secutus esse videatur: ut apud Crassum, NAM UBI LUBIDO DOMINATUR, INNOCENTIAE LEVE PRÆSTIDIUM EST. Ordo enim verborum efficit numerum sine ulla aperta oratoris industria. Itaque si quæ veteres illi (Herodotum dico, & Thucydidem, ^c totamque eam ætatem) aptè,

^a Incipienti. ^b oratio fit numerosa non modo certis pedibus adhibitis, sed etiam verborum structura, & figuris. ^c scriptores illius ætatis.

cur volubiler perveniunt ad extremum spondeus, & creticus, non item choreus, & dactylus? Denique cur non semper pro cretico postremus est dactylus, cum nihil intersit dactylus sit ultimus, an creticus?

¹ *A quibusdam*] Quibus accedit Quintilianus lib. ix. cap. 4. ubi ait pedes non excedere tres syllabas, adeoque pæonem, & dochimum numeros esse, non pedes.

² *Dochimus*] Sentiant nonnulli pro

dochimo reponendum dochmium, unde *doxmatel pætes* dicitur, metrum dochmio pede constans.

³ *Ut numerus non quaesitus*] Cujus exempla non pauca vel ipsi, qui numeros minimè confectari solent, historici, suppeditabunt. Nam ubi malos præmia sequuntur, haud facile quisquam gratiù bonus est. . . . Nam ubi cupido arvitia-runt invasit, neque disciplina, neque artes bona, neque ingenium ullum satis pollet. Sallustius in fragmentis.

nume-

numeroséque dixerunt; ea non numero quæsto, sed verborum collocatione ceciderunt.

220. ^a Formæ verò quædam sunt orationis, in quibus et concinnitas inest, ut sequatur numerus necessario. Nam ¹ cum aut par pari refertur, ² aut contrarium contrario opponitur, aut, ³ quæ similiter cadunt verba, verbis comparantur: quidquid ita concluditur, plerumque fit, ut numerosè cadat. Quo de genere cum exemplis suprà diximus, ut hæc quoque copia facultatem afferat, non semper eodem modo definendi. ^b Nec tamen hæc ita sunt arcta, & adstricta, ut ea, cum velimus, laxare nequeamus. Multum interest, ^c utrum numerosa sit, id est, similis numerorum, an planè è numeris constet oratio. ^d Alterum si fit, intolerabile vitium est: alterum nisi fit, dissipata, & inculta, & fluens est oratio.

221. Sed quoniam non modò non frequenter, verum etiam tardè in veris causis, aut forensibus ^e circumscriptè, numeroséque dicendum est: sequi videtur, ut videamus, quæ sint illa, quæ suprà dixi incisa, quæ membra. Hæc enim in veris causis maximam partem orationis obtinent. Constat

^a Figura orationis sunt quatuor per se numerosa, per pari relatum, contraria, similiter cadentia, similiter desinentia. ^b illa numerosè scribendi leges non adei fructus sunt, ut ab eis aliquando discedere non liceat. ^c utrum aurium iudicio belli cula, quæsi numeris esset illigata, an revera instar versus numeris sit ascripta. ^d si planè constet numeris, intolerabile vitium erit, quia tota oratio non soluta, sed fricta numeris fiet: si negligantur omnino numeri, tota erit dissoluta, ac dissipata dictio. ^e periodici.

1. Cum par pari refertur] Ut in Sextiana n. 139. At verò qui horum impetrus, et conatus repræsentant: qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilii audacium resistunt: ii graves, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis, atque imperii semper haberi sunt.

2. Aut contrarium contrario opponitur] Sanè hac Demosthenis periodo Olynthiaca n. aptius nihil, nihil venustius. Et ille quidem Philippus quo pluribus fortiter gestis se se ipso superavit, eo admirabilior apud omnes habetur: Vos autem quanto deterius, quam par erat, resp. consulistis, tanta turpior infamia nota vobis iniusta est.

3. Quæ similiter cadunt] Similiter cadunt, quæ iisdem sive casibus nominum, sive verborum temporibus termi-

nantur: similiter desinunt, quæ similiter clauduntur. Cum autem quæ in se habent membra, solent plerumque invicem connecti, hinc periodi, & numerosa nascitur oratio.

4. Nec tamen hæc ita sunt arcta] Mixta superstitionis fuerit his, & aliis, quæ de singulis numerorum pedibus disserunt rhetores: ita scrupulose adherere, ut ab eis vel latum ungulam discedere religioni ducas. Dubium est, tràm in his negligentia, an sollicitudo sit pejor. Ut omnes syllabarum numeros aucupati fuerint Ilocrates, & Theopompus, constat à Demosthene, & Cicerone modicè fuisse observatos, perferim concitatis in motibus, in quibus aures demulcere intempestivum est. Nescio quo mentis impetu effundebant omnia, & usu edocti cavebant ne quid

enim ille ambitus, & plena comprehensio¹ è quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, ut & aures impleat, & ne brevior sit, quàm satis sit, neque longior. Quamquam utrumque nonnumquam, vel potius sæpe accidit, ut aut citius insistendum sit, aut longius procedendum, ne brevitatis defraudasse aures videatur, neve longitudo obtudisse. Sed habeo mediocritatis rationem: nec enim loquor de versu, & est liberior aliquanto oratio.

222. E quatuor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat ferè plena^b comprehensio. His igitur singulis^c versibus² quasi nodi apparent continuationis, quos in ambitu jungimus. Sin membratim volumus dicere, d insistimus: idque cum opus est, ab isto cursu^e invidioso facile nos, & sæpe disjungimus. Sed nihil tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minimè apparet, & valet plurimum. Ex hoc genere illud est Crassi, *Missos faciant patronos: ipsi prodeant*.^g Nisi intervallo dixisses, — ipsi

^a Plena, & absoluta periodus. ^b periodus. ^c membrum. ^d cursum orationis interruptum. ^e qui oratorem in invidiam adducit. ^f non inducant patronos, sed ipsi. ^g nisi sustinisses spiritum post hanc vocem, patronos.

aut longitudine obtunderet, aut brevitate defraudaret auditorem. Quorsum igitur, inquires, tam multa de pedibus, ac numeris differit Tullius? Cum totius artis oratoris arcana revelanda suscepisset, nihil eorum, opinor, quæ veteres illi rhetores attigerant, indidum relinquere voluit.

¹ E quatuor ferè partibus] Quadruplex vulgò periodus esse dicitur. prima ex mente quidem Aristotelis, à quo dissentit Tullius, qui nullam nisi compositam admittit, est simplex, quæ unico membro constans perfectam complectitur sententiam: ut, *Levas dolorem communis quasi legis & humana conditionis recordatio*. Cicero lib. vi, ad Familiares epist. 6. Altera est bipertita: Pro Roscio Comodo n. 2. *Quemadmodum tupe est scribere, quod non debeat: sic improbum est non referre, quod debeat*. Tertia tripartita: Pro lege Manilia n. 33. *Tantamne unius hominis incredibili, ac divina virtus tam brevi tempore lucem afferre reip. potuit, ut vos, qui modò ante osium Tiberinum classum hostium videbatis, nunc nullam intra Oceani ostium*

prædonum navem esse audiat? Quarta quadripartita: ut in exordio ejusdem orationis. *Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multo jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus*. Quirit: tamen hoc auditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea voluntas, sed mea vita rationis ab incerto arate suscepta prohibuerunt. Sunt & aliæ periodi, quæ nonnumquam ad quinque, sex, & plura etiam membra excurrunt: ac cavendum, ne propter longitudinem mente vix comprehendi possint.

² Quasi nodi] Consecitur periodus beneficio particularum, quæ pendentem ab initio ad finem orationis sensum efficiunt: sunt autem illæ particule, quibus quasi nodis membra periodi connectuntur, plerumque *lex*: vel pugnantes, ut quamquam, tamen, &c. vel augentes, ut non solum, sed etiam, cum enim, tum vero, &c. vel relativæ, quemadmodum ita, quantum tantum, &c. vel causales, quoniam, quia, &c. vel conjunctivæ &, &c. vel disjunctivæ, sive, aut, aut, &c.

E c

prodeant,

prodeant, — sensisset profecto effugisse senarium: omnino melius caderet, *prodeant ipsi*. Sed de genere nunc disputo.

223. *Cur clandestinis consiliis nos oppugnant?* ² *cur de perfugis nostris copias comparant contra nos?* ³ Prima sunt illa duo, quæ ~~ab ipso~~ Græci vocant, nos incisâ dicimus: deinde tertium, ~~καὶ~~ illi, nos membrum. Sequitur non longa, ex duobus enim versibus, id est, membris, perfectâ comprehensio est, & in spondeos cadit: & Crassus quidem sic plerumque dicebat: idque ipse genus dicendi maximè probo. Sed quæ incisim, aut membratim efferuntur, ea vel apertissime cadere debent: ut est apud me: ⁴ *Domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas.* Hæc incisè dicta sunt quatuor.

224. At membratim, quæ sequuntur, duo, *Incurristi amens in columnas,* ⁵ *in alienos insanus insanisti.* ⁶ Deinde omnia, ⁷ tanquam crepidine quadam, comprehensione longiore sustententur, *Depressam, cæcam, jacentem domum plaris, quàm te, & quàm fortunas tuas aestimasti.* Dichoreo finitur. At dispondeo proximum illud ⁸. Nam in iis, quibus ut pugiunculis, uti oportet, brevitâ facit ipsa liberiores pedes. Sæpe enim singulis ⁹ utendum est, plerumque binis (& utrisque addi pedis pars potest,) non ferè ternis amplius.

225. Incisim autem, & ¹⁰ membratim tractata oratio in veris causis plurimum valet, maximèque his locis, cum aut arguas, aut refellas: ut nostra ¹¹ in Corneliâna secunda, O

² Cur contra nos eorum auxilio utuntur, qui nostras partes deseruerunt? ³ b *superat.* c *postea membra omnia longiore periodo quasi obiecta mole firmantur.* d quod desinit hoc verbo, insanisti. e pedibus. f ut à luci suspitione aliena.

¹ De genere nunc disputo] De membris, & incisim generatim dico, quibus consent pedibus, examinare non vacat.

² Prima illa duo] Prima illa duo nempe *Missos faciant patroni*, & *ipsi prodeant* sunt incisâ, tertium illud, *Cur clandestinis consiliis nos oppugnant?* est membrum, sequitur brevis quidem, at perfecta periodus, *Cur de perfugis nostris copias comparant contra nos?* quæ videretur aliis simplex, Ciceroni dicitur duobus membris constans periodus, quippe quæ duas in partes facile dissolvi possit hoc modo, *Copias comparant contra nos, & de perfugis nostris comparant.*

³ Domus] Depromptum ex oratione, quæ non exstat, exemplum.

⁴ In alienos insanus insanisti] Victorius lib. xviii. cap. 9. variarum lectionum, non videre se ait, quem locum hic habeat harum vocum secunda.

⁵ Tanquam crepidine] Ad Græcorum imitationem Victorius ibidem ostendit expressam hanc metaphoram.

⁶ Membratim tractata] Legit Manutius tracta, quod verbum ad sententiam, & ad ulum Latinæ linguæ aptius existimat.

⁷ In Corneliâna secunda] Oratione dux pro Cornelio majestatis reo detrahatur.

callidos

callidos homines, o rem excogitatam, o ingenia metuenda! Membratim adhuc: deinde cæsum diximus. Rursus membratim, *Testes dare volumus.* Extrema sequitur comprehensio, sed ex duobus membris, qua non potest esse brevior, *Quem, quæso, nostrum fefellit, ita vos esse facturos?*

226. Nec ullum genus est dicendi aut melius, aut fortius, binis, aut ternis ferire verbis, nonnumquam singulis, paullo alias pluribus: inter quas variis clausulis interponit se raro numerosa comprehensio: quam perversè fugiens ³ Hegesias, dum ille quoque imitari Lyfiam vult, alterum pænè Demosthenem, ^a saltat, incidens particulas. Et ^b is quidem non minus sententiis peccat, quàm verbis: ut non quærat, quem appellat ineptum, qui illum cognoverit. Sed ego illa Crassa, & nostra posui, ut, qui vellet, auribus ipsis, quid numerosum etiam in minimis particulis orationis esset, judicaret. Et, quoniam plura de numerosa oratione diximus, quàm quicquam ante nos, nunc de ejus generis utilitate dicemus.

227. Nihil enim est aliud, Brute, (quod quidem tu minime omnium ignoras) pulchrè, & oratorie dicere, nisi optimis sententiis, verbisque lectissimis dicere. Et nec sententia ulla est, quæ fructum oratori ferat, nisi aptè exposita, atque absolute: nec verborum lumen apparet, nisi diligenter collocatorum: & ^c horum utrumque numerus illustrat. ^d Numerus autem (sæpe enim hoc testandum est) non modo non poetice junctus, verum etiam fugiens illum, eique omnium dissimilimus: non quin iidem sint numeri, non modo oratorum, & poetarum, verum omnino loquentium, denique etiam sonantium omnium, quæ metiri auribus possumus:

^a Subsultat ejus oratio minutis concisa particulis. ^b Hegesias. ^c Sententiam, & verba. ^d Numerus oratorius poetici numeri maxime dissimilis est, non quod alii sicut poetarum, alii oratorum, & vulgè loquentium pedes, sed certa pedum collocatio facit, ut id, quod recitatur, accedat modo ad solutam, modo ad strictam numeris orationem.

¹ *Quem, quæso*] Periodus hæc bipertita videtur Tullio: potest enim sic dividi. Vos hoc fecistis, & nemo nostrum id non vidit.

² *Binis, aut ternis ferire verbis*] Exemplum in eo genere sic illud ex 1. Catilinaria n. 2. *O tempora! o mores! Senatus hæc intelligit, consul videt: hic tamen vivit. Vivit? imò etiam in senatum venit: sit publici consilii particeps:* notat,

& designat oculis ad eadem unumquemque nostrum. Nos autem viri fortes satisfacere reip. videmur, si istius furorem, ac tela vitemus. Vides Catilinam incisis primum acriter urgeri: tum membra succedere, quæ omnia denique periodo tanquam crepidine sustinentur.

³ *Hegesias*] De quo in notis ad Brutum num. 286.

sed ordo pedum facit, ut id, quod pronuntiatur, aut orationis, aut poematis simile videatur.

228. Hanc igitur ^a sive compositionem, sive perfectionem, sive numerum vocari placet, & adhibere necesse est, si ornate velis dicere, non solum, (¹ quod ait Aristoteles, & Theophrastus) ne infinite feratur, ut flumen, oratio, quæ non aut ^b spiritu pronuntiantis, aut interductu librarii, sed numero coacta debet ^c insistere: verum etiam quod multo maiorem habent ^d apta vim, quam soluta. Ut enim ^e athletas, nec multo secus ^f gladiatores videmus nihil ^e nec vitando facere caute, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat ^f palestram quandam, ut quidquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad adspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuit apta: nec satis recte declinat impetum, nisi etiam in cedendo, quid deceat, intelligit.

229. Itaque, qualis eorum motus, quos ^g *ἀπαισις* Greci vocant, talis horum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias: tantumque abest, ne, quod ii, qui hoc aut magistrorum inopia, aut ingenii tarditate, aut laboris fuga non sunt affecuti, solent dicere, enervetur oratio compositione verborum, ut aliter in ea nec impetus ullus, nec vis esse possit. Sed magnam exercitationem res flagitat, ne quid eorum, qui genus hoc secuti non tenuerunt, simile faciamus; ^h ne aut verba ⁱ trajiciamus aperte: quo melius aut cadat, aut volvatur oratio.

^a Certam pedum collocationem. ^b aut respiratione dicentis, aut distinctione scribentis, qui notat puncta, & virgulas. ^c finem habere. ^d quibusdam numeris illigata. ^e nec callide fugiendo istum, nec fortiter inferendo. ^f ornatura quemdam ad exercitationem proficiscentem. ^g inexercitatos, sine ulla palestra. ^h perperam transponamus.

¹ Quod ait Aristoteles.] Locus Aristotelis est lib. iii. Rhetoric. cap. 9. ubi *Τραχίαν* dictionem appellat, quæ nullum ex se finem habet, nisi res, quæ exponitur, definat. Est autem injucunda, quod infinite feratur: finem enim omnes desiderant intueri.

² Athletas.] Qui in ludis publicis lustratione, cursu, disco, pugilatu, & saltu certabant.

³ Gladiatores.] Servi ut plurimum fuere, qui ad populi Romani delectationem in ludis publicis pugnabant, ac

mutuis sese vulneribus conficiebant.

⁴ *Ἀπαισις*.] A voce Græca *παισις*, quæ locum significat exercendo corpori idoneum, rectius deduxerit *ἀπαισις*, quàm, ut vulgò legunt, *ἀπαισις*.

⁵ Ne aut verba trajiciamus aperte.] Tale est illud Ennii in Epicharmo apud Ciceronem lib. iv. Academ. Quæst. numero 51.

Nam videbar somniare me *ἐγὼ εἴμι* mortuum.

Diceret grammaticus,

230. Quod se ^a L. Coelius Antipater in procemio belli Punici, nisi necessario, facturum negat. O vitium simplicem, qui nos nihil celat! sapientem, qui serviendum necessitati putet! Sed hic omnino rudis. Nobis autem in scribendo, atque in dicendo necessitatis excusatio non probatur. Nihil est enim necesse: & si quid esset, id necesse tamen non erat confiteri. Et hic quidem, qui hanc à Lælio, ad quem scripsit, cui se purgat, veniam petit, & utitur ea trajectione verborum, & ^b nihilo tamen aptius explēt, concluditque sententias. Apud alios autem, & Asiaticos maxime numero servientes, inculcata reperias inania quædam verba, quasi complementa numerorum. Sunt etiam qui illo vitio, quod ab Hegesia maxime fluxit, ^b infringendis, concidendisque numeris in quoddam genus abjectum incidant, ^c Siculorum simillimum.

231. Tertium est, in quo fuerunt fratres illi, Asiaticorum rhetorum principes, ^c Hierocles, & Menecles, minime mea sententia contemnendi. Et si enim à forma veritatis, & ab Atticorum regula absunt, tamen hoc vitium compensant vel facultate, vel copia: sed apud eos varietas non erat, quod omnia ferè concludebantur uno modo: quæ vitia qui fugerit, ut neque verbum ita trajiciat, ut id de industria factum intelligatur, neque inferciens verba, quasi rimas expleat, nec minutos numeros sequens, ^c concidat, delumbetque sententias, nec sine ulla commutatione in eodem semper versetur genere numerorum; is omnia ferè vitia vitaverit. ^d Nam de laudibus multa diximus, quibus sunt alia perspicuè vitia contraria.

232. Quantum autem sit aptè dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris benè structam collocationem dissolvas permutatione verborum. Corruptatur enim tota res, ut &

^a Non ideo tamen numerosius sententias concludit. ^b dum incisis tota oratione mutatur. ^c debilitet, & enervet sententias. ^d explicuimus, qui sint laudabiles numeri, ex quibus vitia contraria facile est intelligere.

Ego videbar somniare me esse mortuum. ^a Cornelii Nepotis in Chabria. Athe-
nenses diem certam Chabria prastituerunt,
nam ante, domum nisi redisset, &c.

^a L. Coelius] Consule notas in Bruto
n. 102.

² Siculorum simillimum] Qui Gorgiam Leontinum imitati, non, nisi incisum, dicebant.

³ Hierocles, & Menecles] De quibus in notis ad lib. II. de Orat. n. 95.

hæc nostra in Corneliana, & deinceps omnia, *Neque me divitiæ movent, quibus omnes¹ Africanos, & Lælios² multi venalitiis, mercatoresque superarunt.* Immuta paulum, ut sit, *multi superarunt mercatores, venalitiique:* perierit tota res. Et quæ sequuntur, *Neque vestis, aut calatum aurum, & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi eunuchi è Syria, Egyptoque vicerunt.* Verba permuta sic, ut sit, *Vicerunt eunuchi è Syria, Egyptoque:* Adde tertium, *Neque verò ornamenta ista villarum, quibus Paulum & L. Mummiuni, qui rebus his urbem, Italiamque omnem referferunt, ab aliquo video perfacile³ Deliaci, aut Syro potuisse superari:* Fac ita, *potuisse superari ab aliquo⁴ Syro aut Deliaci.*

233. Videſne, ut ordine verborum paulum commutato, iisdem verbis, ſtante ſententia, ad nihilum omnia recidant, cum ſint ex aptis diſſoluta? aut ſi alicujus^d inconditi aptias diſſipatam aliquam ſententiam, eamque, ordine verborum paulum commutato, in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diſſuens, ac ſolutum. Age, ſume de Gracchi apud cenſores illud; *ABESSE NON POTEST, QUIN EJUSDEM HOMINIS SIT, PROBOS IMPROBARE, QUI IMPROBOS PROBAT.* Quanto aptius, ſi ita dixiſſet, *quin ejusdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare?*

234. ⁸ Hoc modo dicere nemo umquam noluit: neque potuit, quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt, hoc aſſequi non potuerunt: ^h ita facti ſunt repente Attici: quibus

^a Multi mancipiorum mangones. ^b ſervo, qui emptus fuerit ex Delo, aut Cypro, cum ſiant diſſipata ea, qua prius recte coharebant. ^d inepti oratorum. ^e ſervus numero ſuo bello diſpanas. ^f fieri non poteſt. ^g hoc modo dicere omnes ſemper voluerunt & dixerunt, quicumque potuerunt. ^h nonnulli recentiores, quibus ita dicendi facilitas non fuit, Attici voluerunt appellari propter ſtilum conciliſum, minimeque numerofum.

1 *Africanos*] De Africanis, Læliis, &c. dictum in notis ad ſuperiores libros.

2 *Deliaci*] Delos Cycladum inſula in Egæo mari, teſte Sophiano, nunc dicitur Sdiles.

3 *Syro*] Syria Aſiæ regio mari mediterraneo prætenta, ſacris, profaniſque hiſtoriis notiſſima, hodiè *Soria* appellatur.

4 *Hoc modo dicere*] Carpit recentiores quosdam ætate ſua oratores, quos non poterant aſſequi numero contemnebant, & Atticorum nomine perperam gloriabantur, quorum iniquiſſimi ſolutam numeris orationem plerumque adhibuere. Eos autem eo reſellit, quòd Atticorum facile princeps Demotheſes numeris orationum ſemper illigaverit.

verò ^a Trallianus fuerit Demosthenes: ^b cuius non tam vibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur. ^c Sed si quos magis delectant soluta, sequantur ea sanè, modò sic ut quis ^d Phidiae clypeum dissolverit, collocationis universam speciem sustulerit, non singulorum operum venustatem: ut in Thucydide, orbem modò orationis desidero, ornamenta comparent.

235. Isti ^e autem cum dissolvunt orationem, in qua nec res, nec verbum ullum est, nisi abjectum: non clypeum, sed ut in proverbio est (etsi humilior dictum est, tamen simile est) ^f scopas (ut ita dicam) mihi videntur dissolvere, atque, ut planè genus hoc, quod ego laudo, contempsisse videantur, aut scribant aliquid vel Isocrateo more, vel quo Æschines, aut Demosthenes utitur: tum illos existimabo non desperatione formidavisse genus hoc, sed iudicio refugisse: aut reperiam ^g, ipsa eadem conditione qui uti velit, ut aut dicat, aut scribat utra voles lingua, eo genere, quo illi volunt. ^h FACILIOR est enim apta dissolvere, quam dissipata connectere.

236. Res autem se sic habet, (ut brevissimè dicam, quod sentio) compositè, & aptè, sine sententiis dicere, ⁱ infania est: sententiosè autem sine verborum & ordine, & modo,

^a Barbarus non Atticus. ^b cuius orationis fulmina non tam micarent, nisi tota oratio esset numerosa. ^c qui se jactant esse Atticos. ^d ut genus hoc orationis numerosum, quod ego laudo, jure videantur contempsisse, componant aliquid stilo Isocrateo, &c. ^e inveniam aliquos, qui numeris assueti, dissoluta possint scribere & Græcè, & Latine. ^f facilius est partes orationis conjunctas separare, quam separatas coniungere.

¹ Trallianus] Trallis-Ptolemæo Phrygiæ urbs, ubi corrupta, & inquinata oratio, ab Atticorum elegantia longè remotissima.

² Sed si quos] Hujus loci sensus est: Si quis pressum, concisum, & à numeris alienum dicendi genus usurpare voluerit: usurpet sanè: ea tamen conditione, ut singulis incis, & membris substat laudabilis sententia. Sit ejus dispositio similis clypeo Minervæ, quem sculptit Phidias: Qui si dissolvatur: collatur quidem universa species clypei, at in singulis partibus, puta in sua, quam Phidias ipse fabricatus est, effigie, supererit venustas. Tolerabile est non absolutas periodos conficere, si reliqua

suppetant ornamenta, ut in Thucydide, cui præter orationis comprehensionem, & ambitum vix quicquam deest.

³ Phidia clypeum] Phidias clypeo Minervæ effigiem suam inclusit: qua convulsa, tota operis colligatio solveretur. Valer. Maxim. lib. viii. cap. 14.

⁴ Scopas dissolvere] Est rem omnino inutilem efficere. colligatæ scopæ verendo saltem pavimento idoneæ sunt, dissolutæ nulli sunt usui. In epistolis ad Atticum Tullius homines contemptissimos appellat scopas dissolutas.

⁵ Infania] Insanit enim, qui quod vilius præponit nobiliori. Ut autem anima corpori, sic sententiæ verbis præstant.

² infania:

224 AD M. BRUTUM ORATOR.

^ainfantia: sed ejusmodi tamen infantia, ut ea qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerumque prudentes: quo qui est contentus, utatur. Eloquens verò, qui non approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat, movere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpe sit, quidquam aut spectari, aut audiri libentius.

237. HABES meum de oratore, Brute, judicium: quod aut sequere, si probaveris: aut tuo stabis, si aliud quoddam est tuum. In quo neque pugnabo tecum, neque hoc meum, de quo tantopere hoc libro asseveravi, umquam affirmabo esse verius, quam tuum. POTEST enim non solum aliud mihi, ac tibi, sed mihi ipsi aliud alias videri. Nec ^bin hac modò re, quæ ad vulgi assensum spectat, & ad aurium voluptatem: ^c quæ duo sunt ad judicandum levissima: sed ne in maximis quidem rebus ^d quidquam adhuc inveni firmitus, quod tenerem, aut quò judicium meum dirigerem, quàm id, quodcumque mihi quàm simillimum veri videretur, cum ipsum illud ^e VERUM in occulto lateret.

238. Tu autem velim, si tibi ea, quæ disputata sunt, minus probabuntur, ut aut majus opus ^f institutum putes, quàm effici potuerit, aut, dum tibi roganti voluerim obsequi, ^g verecundia negandi, scribendi me impudentiam suscepisse.

^a Est infantia, qui non potest animi sensu eloqui. ^b in elocutione. ^c quæ duo infirmum habent, & instabile judicium. ^d nihil reperi, nisi quod esset probabile, nihil inveni undecunque certissimum. ^e susceptum. ^f cum non auderem tibi negari, assensum esse scribere.

¹ Qua duo sunt ad judicandum levissima] Ut vulgus, sic instabile vulgi judicium, cui tamen probari debet orator. Deinde judicium aurium non modò superbissimum, ac fastidiosissimum est, sed etiam incertissimum. Aliud aliis

placet, atque hinc non leves inter peritissimos artis magistros de numeris oratoriiis controversiæ.

² Verum in occulto lateros] Notum illud Democriti, veritatem in profundis sive in puteo demersam jacere.

M. T.

M. T. CICERONIS
 A D
 C. TREBATIUM,
 TOPICA.
 ARGUMENTUM.

QUA occasione, quo tempore scriptus fuerit Topi-
 corum liber, intelligis ex ipsa Ciceronis ad Tre-
 batium præfatione, nostrisque in eam Notis.
 Quatuor in partes distribui satis commodè potest.

I. à n. 1. ad 6. præfatio ad Trebatium continetur.

II. à n. 6. ad 26. Locos tum intrinsecos, tum extrinse-
 cos breviter exponit Tullius.

III. à n. 26. ad 79. eosdem uberius persequitur, diversis
 ex jure allatis exemplis.

IV. à n. 79. ad finem, de quæstionibus ac variis cau-
 sarum generibus, quorum aliis alii loci sunt aptiores, paucis
 disserit.

MAJORES nos res scribere ingressos, ¹ C. Tre-
 bati, & iis libris, quos brevi tempore satis
 multos edidimus, digniores, è cursu ipso re-
 vocavit voluntas tua. Cum enim mecum in

^a Cum incepissem scribere res majores, nempe de Philosophia morali, & præstan-
 tiores libris oratoriis, quos brevi tempore satis multos in lucem emisimus, te volente
 lapsi.

¹ C. Trebati] C. Trebati Testa
 Cornelii Maximi auditor, celebris Ju-
 rilconsultus, cujus complures olim ex-
 stabant libri, sed teste Pomponio mi-

nus frequentati. Ciceroni maximè fa-
 miliaris fuit, & tribunatu plebis fun-
 ctus est anno U. C. DCCVII. ante Chri-
 stum XLVII.

F f

Tusculano

Tusculano esses, & in bibliotheca separatim uterque nostram ad suum studium libellos, quos veller, evolveret, incidisti in Aristotelis ¹ Topica quædam, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. ² Qua inscriptione commotus, continuo à me eorum librorum sententiam requisisti.

2. Quam tibi cū exposuissē, ^{b 2} disciplinam invenien-
dorum argumentorum, ut sine ullo errore, ^c ad eam ratio-
nem, via perveniremus ab Aristotele inventa, libris illis con-
tineri: ^d verecundē tu quidem, ut omnia, sed tamen ut fa-
cilē cernerem te ardere studio, mecum, ut tibi illa ^e trade-
rem, egisti. Cū autem ego te non tam vitandi laboris mei
causa, quā quod id tua interesse arbitrarer, vel ut eos per
te ipse legeres, vel ut totam rationem à doctissimo quodam
rhetore acciperes, hortatus essem: utrumque, ut ex te au-
diebam, es expertus.

3. Sed à libris te³ obscuritas rejecit. ⁴ Rhetor autem ille magnus hæc, ut opinor, Aristotelica se ignorare respondit. Quod quidem minimè sum admiratus, eum philosophum rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eo minùs ignoscendum est, quòd non modò rebus iis, quæ ab illo dictæ, & inventæ sunt, alluci debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suavitate.

4. Non potui igitur tibi, læpius hoc roganti, & tamen
verenti, ne mihi gravis esses, (facile enim id cernebam) de-

a *Quem titulum admiratus, à me petisti, quid sibi vellet ille titulus.* b *artem inveniendarum rationum, qua ad fidem faciendam valent.* c *ad excogitanda argumenta perveniremus methodo, quam invenit Aristoteles.* d *modeste.* e *explicarem.*

1 Topica] Dicuntur et *Topica* pars
dialectica de inventione argumen-
torum ex certis quasi locis: *Topica* enim
locus est. Topicorum octo libros edi-
dit Aristoteles.

2. *Disciplinam inveniendorum argumentorum*] Quodd inveniantur argumenta, ingenii est, ac solertiae naturalis: quodd sine labore; quodd non casu, quodd certa quadam methodo inveniantur, artis est. quam hoc libro tradere instituit.

3 *Obscuritas*] Alexandro Magno mollitè ferenti nonnullos Aristotelis libros in vulgus emanasse, hanc epistolam scripsit Philosophus, ut refert Gellius lib. xx. cap. 5. *Αριστοτέλης βασιλεῖ Αλε-*

εἰς τὸν νῦν περσέτω. Εἰς τὰς μὲν σελ. 11
 ἀπερσέτω τὸν λόγον, ὁμοίως δὲν αὐτὸν περ-
 σέτω ἐν ἀπερσέτω. Ἰδοὺ δὲ αὐτὸς ἐκ-
 ὁμοίως, ἐν μὲν ἐκδομένης. Εὐμενὶ γὰρ
 μέντοι τοῖς μὲν ἀνέστην. Ἐπὶ τοῖς Ἀρι-
 στοτελι regi Alexandro salutem. Scripsi
 me de acroasis differentiationibus, non
 oportere eas servare in secreto. Scito autem
 eas et divulgatas, & non divulgatas. Per-
 cipis enim possunt ab in folio, qui non au-
 diunt. Vale. Dicebat Aristoteles divul-
 gatos libros suos, quia in lucem exier-
 ant: non tamen divulgatos, quod pro-
 pter rerum, & orationis obscuritatem
 vulgo non possent intelligi.

4. Rhetor ille magnus] Ironice dictum.

berc

bere diutius, ne ipsi juris interpreti fieri videretur injuria. Etenim cum tu mihi, meisque multa ¹ scripsisses, veritus sum, ne, si ego graverer, aut ingratum id, aut superbum videretur. Sed, dum fuimus unà, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus.

5. Ut autem à te discessi, ² in Græciam proficiscens, cum opera mea nec respub. nec amici uterentur, nec honestè inter arma versari possem, ne si tutò id quidem mihi liceret: ut veni ³ Veliam, tuaque, & tuos vidi, ⁴ admonitus hujus æris alieni, nolui deesse ne tacitæ quidem flagrationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita, in ipsa navigatione conscripsi, tibi que ex itinere misi: ^b ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, etsi admonitorè non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed jam tempus est ad id, quod instituimus, accedere.

6. ^c Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes: unam inveniendi, alteram judicandi: ⁴ utriusque princeps, ut mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaboraverunt. Judicandi enim vias diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam dialecticè appellant. ^d Inveniendi verò artem, quæ topice dicitur, quæque

^a Admonitus me tibi debere aliquid. ^b ut, cum diligenter exsequeretur mandata tua. ^c cum omnis dialectica duas habeat partes, unam topicen, qua argumenta rebus confirmandis, vel refellendis idonea inveniuntur; alteram criticen, qua eadem examinantur, utramque partem optime omnium traxit Aristoteles. ^d Arte inveniendi.

¹ Scripsisses] Videtur hæc vera lectio: in plerisque editionibus habetur *cavisses*, dicebantur autem Jurisconsulti aliis cavere, cum certis formulis adhibitis eos adversus fraudes muniebant.

² In Græciam proficiscens] Anno U.C. dccx, ante Christum XLIV. occiso Julio Cæsare, Antonii potentiam veritus Cicero in Græciam non trito per Brundisium itinere, sed per Veliam secedere coegitavit. Ut primum Velia navigare cepit, instituit Topica Aristotelea conscribere ab ipsa urbe commonitus, quæ esset amantissima Trebatii. Eum librum v. Kal. Sext. Trebatio misit Rhegio, scriptum quàm plenissimè res illa scribi potuit. Cicero lib. VII. Epist. 19. ad Trebatium.

³ Veliam] Urbem Lucaniæ in Italia dictam antea Heliam, &, dum conde-

retur, Hyelam. Nunc omnino excisa est, ejusque ruinis crevit oppidulum proximum, *Castel a mare della Brucca*.

⁴ Utriusque princeps] Dialectica ars rectè differendi necessariò duas habet partes; cum enim de ulla re disputare nemo possit, quin & argumenta excogitaverit, eaque selecta maturo judicio expendat, ne quid fortè minus aptum obtrudatur: patet & topicen, quæ argumenta suppeditet, & criticen, quæ eadem momentis suis ponderet, ad absolutam dialecticam requiri. Eas partes accuratè persecutus est Aristoteles; & topicen quidem libris octo Topicorum: criticen verò tum in Analyticis, ubi argumentandi formam explorat, tum in sophisticis elenchis, in quibus captiosæ argumentationis solvendæ rationem tradit.

ad usum potior erat, & ordine naturæ certè prior, totam reliquerunt.

7. Nos autem, quoniam in utraque summa utilitas est, & ¹ utramque, si erit otium, persequi cogitamus, ab ea, quæ prior est, ordiemur. Ut igitur earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco, facilis inventio est: sic, cum pervestigare argumentum aliquod volumus, locos nōsse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ quasi sedes, è quibus argumenta promuntur.

8. Itaque licet definire, Locum esse argumenti sedem: ² Argumentum autem, rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem. Sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, ³ alii in eo ipso, de quo agitur, hærent: alii assumuntur extrinsecus. ³ In ipso, tum ex toto, tum ex partibus ejus, tum ex nota, tum ex his rebus, ⁴ quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt, longèque disjuncta sunt.

² Alii sunt intrinseci, alii extrinseci.

¹ *Utramque, si erit otium*] De inveniendi arte hoc libro differuit, at de iudicandi scientia scribere nihil potuit morte occupatus, quam altero, postquam hunc tractatum edidit, anno, Antonii iussu passus est.

² *Argumentum*] A Fabio lib. v. cap. 10. definitur, ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod est dubium, per id quod dubium non est, confirmat. rem enim certissimam, velle rationibus stabilire, idem est atque in clarissima solis luce faciem accendere. Vide notas in lib. 11. Heren. n. 28.

³ *In ipso*] Sententia est. Loci intrinseci peruntur tum ex toto, scilicet ex definitione, quæ totam rei, de qua agitur, naturam explicat; tum ex partium enumeratione, tum à notatione nominis, tum ex iis, quæ quodammodo ad rem referuntur, ut causæ, effecta, adjuncta, &c. Loci extrinseci sumuntur ab iis, quæ longè remota sunt, ut à tabulis, à testibus, &c.

⁴ *Quæ quodammodo affectæ sunt*] Res affectas Boetius interpretatur, quæ ad aliquid referuntur. Referri autem pos-

sunt, vel ut pars ad totum, tale est genus, ac species, sive forma ad definitum, vel ut causæ ad effecta, & vicissim effecta ad causas; vel ut comparata, vel ut adjuncta, vel ut repugnantia. Dixi hic aliquis definitionem, enumerationem partium, & notam ad id de quo quæritur referri, & tamen distinctus esse locos ab iis rebus quæ affectæ sunt ad illud de quo agitur. facilis & prompta responsio. ea propriè censentur ad aliquid esse, quæ ad aliud referuntur. distincta enim esse debent relata, ut dialectici demonstrant: at definitio, & definitum, partes simul collectæ, & totum, eadem revera sunt, licet voce differant. Nota ab eo cuius est nota non nisi voce discrepat. Visiorius res affectu exponit, quæ ad id, de quo differitur, propè accedunt, & locos veluti triplices constituit, intrinsecos, qui rem penitus attingunt, ut definitio, enumeratio partium, & nota: alios quasi medios, qui ad rem propè perveniunt, ut causæ, effecta, &c. alios denique extrinsecos à re omnino disjunctos. Porro de locis jam nonnihil perstrinximus in notis ad lib. 11. de Invent. n. 47.

9. Sed ad id totum, de quo differitur, ¹tum definitio adhibetur, quæ quasi involutum evoluit id, de quo quaeritur. Ejus argumenti ² talis est formula: ³ Jus civile est, æquitas constituta iis, qui ejusdem civitatis sunt, ad res suas obtinendas: ejus autem æquitatis utilis est cognitio: utilis est ergo juris civilis scientia.

10. Tum ⁴ partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo:
⁵ Si neque censu, neque vindicta, nec testamento liber

^a Si is quem constat fuisse servum.

¹ Definitio] Est oratio, quæ, quid sit id, de quo agitur, ostendit quam brevissimè. De qua paulò fusiùs infra n. 26.

² Talis est formula] Ut ad jurisperitum Topica scribebat Cicero, ita omnia locorum exempla desumit à jure. quæ quia sunt admodum jejuna, ac nullis distincta luminibus, locos singulos exemplis præstantioribus illustrabimus. A definitione consulis, nunquam eo magistratu functum esse Pilonem sic probat Tullius in Pisoniana n. 23. &c. Tu etiam mentionem facies consulatus tui! aut te fuisse Roma consulem dicere audebit? Quid! tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse consulatum putas? Animo consullem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantia, cura, toto denique munere consulatu. Ego consulem esse putem, qui solentem esse in rep. non putavit? Quilatores igitur, siquidem vos consules? qui gradones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magnâ dignitas, magna maiestas consulis; non capiunt angustia pectus tui, non recipit levitas ista, non egrediam animi, non infirmitas ingenii sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam gravem, tam severam.

³ Jus civile] Jus civile est, quod nonne totum à naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei servit; itaque cum ali-quid addimus, vel detrahimus juri communi, jus proprium, id est, civile efficitur. Ulpianus D. lib. 1. tit. 1.

⁴ Partium enumeratio] Cicero Pom-pilium numeris omnibus absolutum ostendit enumeratione partium pro Cornelio Balbo. n. 9. Quid enim abest huic homini . . . ? Usus rerum! qui pueritia tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum? cujus plerique aequales minus sæpe castra viderunt, quam hic triumphavit? qui tot

habet triumphos, quot ora sunt, partesque terrarum? tot victorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum? an ingenium? cum etiam ipsi casus, eventusque rerum non daces, sed comites ejus consiliorum fuerint? in quo uno ita summa fortuna cum summa virtute certavit, ut omnium judicio plus homini, quam decet, tribueretur? an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requisita est? quem provincia nostra, quem liberi populi, quem reges, quem exteræ gentes castiorem, moderatiorem, sanctiorem non modò viderunt, sed aut sperando unquam aut optando cogitaverunt? Quid dicam de auctoritate? &c.

⁵ Si neque censu] Ciceronis temporibus libertate donabantur servi triplici modo, censu, vindicta, testamento. Censu quidem, cum quis jubente aut consentiente domino nomen defererebat in censum; soli enim cives Romani olim censebantur. Vindicta, cum lictor vindictam, quæ virgula est, manumittendi servi capiti imponens, eundem servum hac solenni verborum formula, liber esto, in libertatem vindicabat. Quo tempore dominus servum alapa percussum circumagebat in gyrum, ut sic intelligeret sibi licitum in quamlibet partem abire. Hæc indicat Persius Satyra v.

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit

Marcus Damas.

Et paulo post.

Vindicta postquam meus à prætoris recessi.

Denique testamento manumittebantur, cum quis servum suum testamento liberum esse jussisset. Ex quibus sic colliges, cum sint tantum tres faciendi alicujus liberi partes, census, vindicta, & testamentum, si quem servum probare

230 AD C. TREBATIUM TOPICA.

^a factus est, non est liber: neque est ulla earum rerum: non est igitur liber. Tum ^b ¹ notatio, cum ex vi verbi argumentum aliquod elicitur, hoc modo. ² Cum lex Ælia Sentia ³ assiduus vindicem assiduus esse jubeat, locupletem jubet locupleti. Locuples enim est assiduus, ut ait Ælius, appellatus ab ære dando.

II. Ducuntur etiam argumenta ex iis rebus, quæ ^c quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia conjugata appellamus, alia ex genere, alia ex ^d formula, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adjunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione majorum, aut parium, aut minorum.

12. ⁴ Conjugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis ejusdem. Ejusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab

a Et civis Romanus. b nominis interpretatio. c quæ aliquatenus referuntur. d summa.

bare volueris non fuisse manumissum, id enumeratione partium duce Cicerone perfacile conficies. Non me fugit tres alios manumissionis modos recenseri in Institutionibus Justiniani lib. 1. Tit. v. nempe inter amicos, cum presentibus amicis quempiam manumittebant; per mensam, cum libertatis dandæ causa servum convivio adhibebant; & per epistolam, cum aliis in locis agenti missis litteris permittebant, ut liber viveret. At Tullius agit non de libertate minima, quæ de servitute tantum aliquis eximebatur, sed de legitima, & maxima, quæ præterea civis Romani jure donabatur.

¹ Notatio] Locus hic argumentum suppeditat ex vi nominis: ut si quis probet Pisonem non esse consulem, quia patris non consulit. Vide inferius n. 35.

² Cum lex Ælia] Inducenda, tollendaque sunt hæc verba Ælia Sentia, cum ea quæ consequuntur ex legibus duodecim tabularum deprompta sint, non ex lege Ælia Sentia multis post Ciceronis necem annis sancita.

³ Assiduus vindicem assiduus] In XII. tabulis hæc erat scripta lex, ASSIDUO VINDEX ASSIDUUS ESTO. Teste Gellio lib. XVI. cap. 10. Assiduus pro divite ponitur; dictus est ab assibus, id est, ære

dando, cum id reip. tempore exigebant: Quibus, inquit Varro, erant pecunia locupletes, assiduos: contrarii, proletarios vocabant. Vindex, ut refert Varro, is est, qui vindicabat, quominus is, qui prehenfus erat ab aliquo, teneretur. Porro sententia legis est. Vir locuples à creditoribus coniectus in carcerem vindicetur, & redimatur assibus, si opus est, à viro locuplete. Neque enim licebat tenuioris fortunæ hominibus divitem ex vinculis eximere, ne ipsi deficientibus opibus cum tota familia in discrimen adducerentur. Cum autem locuples & assiduus vocabula sint synonyma, ex eo quod assiduus assiduo vindex esse debeat, rectè à notatione nominis inferitur locupletem locupleti vindicem esse oportere.

⁴ Conjugata] Locum hunc ut inutilem improbat Fabius lib. v. cap. 10. immerito, cum sæpe vim ad persuadendum habeat, ut cum ait Tullius pro Marcello n. 32. Ingratus est, injustusque civis, qui armorum periculo liberatus, armum tamen retinet armatum. Elegans est illud Ovidii.

Aurea nunc verè sunt sacula: plurimum

auro

Venit honus.

uno

uno variè commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia: hæc verborum conjugatio, ¹ *αὐζύια* dicitur, ex qua hujusmodi est argumentum: ² Si compascuus ager est, jus est compascere.

13. ³ A genere sic ducitur: Quoniam argentum omne mulieri ⁴ legatum est, non potest ⁵ ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. ⁶ Forma enim à genere, quoad suum nomen retinet, numquam sejungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet; legata igitur videtur.

14. ⁷ A forma generis: quam interdum, quò planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: ⁸ Si ita Fabia ⁹ pecunia legata est à viro, si ei viro materfamilias esset: si ea in manum non convenerat, nihil debetur. Genus enim

^a Testamento relictum, ^b ea pecunia, quæ est in argento signato, quæ est ad manum, non autem ea, quæ est in nominibus, aut tabulis. ^c forma enim quamdiu forma est, à genere nunquam separatur. ^d à specie. ^e si vir testamento reliquit uxori suæ Fabia pecuniam, ea tamen conditione, si, cum vir morietur, illa fuerit materfamilias: Ea si erit tantum uxor, & in manum non convenerit, nihil potest jure repetere.

1 *Συζύια*] Victorio *συζύια* videtur legendum, qua una voce Aristoteles in Topicis, unde hoc desumit Cicero, conjugata explicat.

2 *Compascuus*] Compascuus ager relictus ad pascendum communiter vicinis.

3 *A genere*] Genus est attributum commune multis specie differentibus. Virtus est genus, quippe quæ convenit prudentiæ, justitiæ, fortitudini, ac temperantiæ, quæ virtutes specie, & forma differunt. Si quis sit omni virtute præditus, rectè à genere concludetur cum, & prudentia, & fortitudine, & temperantia esse ornatum.

4 *A forma*] Forma, quam speciem appellant philosophi, est pars generi subiecta. Cujus loci talis est usus: si virtutem esse laudabilem probare volueris, ostende species, & formas omnes virtutum esse laudabiles, hoc serè modo. Cum omnium consensu & prudentia, & justitia, & temperantia, & fortitudo summis laudibus efferendæ sint: quis dubitet virtutem omnium esse prædicatione celebrandam?

5 *Si ita Fabia*] Ut Ciceronis mens intelligatur, observandum ex Boetio,

tribus modis apud veteres Romanos duci solitam uxorem, farre, usu, & coemptione. Confarreatio ad Pontifices tantum pertinebat, erant sacræ nuptiæ dictæ, ut ait Dionysius in Romulo, quod eodem farre conjuges vescerentur, quo etiam victimas respergerent. Usu fiebat matrimonium, cum uxoris, & mariti convictus per annum constans, & stabilis fuerat, tuncque dicebatur uxor ulscapta. Denique coemptio certis solemnitatibus peragebatur: & se se in coemptio invicem interrogabant. Vir ita, an sibi mulier materfamilias esse vellet. Illa respondebat, velle. Item mulier interrogabat, an vir sibi paterfamilias esse vellet: ille respondebat, velle. Itaque mulier viri conveniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem: quod, teste Varrone, assensu unum tanquam emendi causa marito darent. Jam verò ut ad exemplum à forma petitum redeamus. Uxor genus est: ejus duæ formæ: altera matrum familias, altera uxorum tantum. Si cui uxori, quæ mater esset familias, legata sit pecunia: à forma rectè concludetur nihil ei jure deberi, quæ uxor tantummodò habetur.

est,

est, uxor: ejus duæ formæ; una matrumfamilias, earum, quæ in manum convenerunt; altera, earum, quæ tantummodò uxores habentur. Qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non videtur.

15. ¹ A similitudine hoc modo: Si ædes eæ corruerunt, ² vitiumve fecerunt, quarum ³ ususfructus legatus est, ⁴ hæres restituere non debet, nec reficere, non magis, quam servum restituere, ⁵ si is, cujus ususfructus legatus est, deperisset.

16. ³ A differentia: ⁴ Non, si uxori vir legavit omne argentum, quod suum esset; idcirco, quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt, in arcane positum sit argentum, an in tabulis ⁵ debeatur.

17. ⁶ Ex contrario autem, sic: ⁷ Non debet ea mulier, cui vir bonorum suorum usumfructum legavit, cellis vinatis, & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. Usus enim, non abusus, legatus est. ⁸ Ea sunt inter se contraria.

² Ruinam minari cøperunt. ⁴ in integrum statum reponere. ⁵ ille servus. ⁸ Nemo usus, & abusus.

¹ A similitudine] Vide lib. iv. Herennian. n. 59. & lib. iiii. de Orat. n. 205. Cæterum plus ad rem illustrandam, quam probandam valet similitudo.

² Ususfructus] A Jurisconsultis definitur jus alienis rebus utendi salva rerum substantia. Exemplum autem à Cicerone allatum est hujuscemodi peti- tum à simili. Nemo servi, cujus ususfructus legatus est, morbum, aut interitum præstare debet; ergo neque domus vitium, aut ruinam.

³ A differentia] Sive à dissimilitudine, cum res duæ inter se diversæ conferuntur. Quod fecit eleganter Catullus,

*Soles occidere, & redire possunt;
Nobis, cum semel occidis brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

⁴ Non si uxori vir] Sententia Ciceronis hæc est. Vir uxori testamento reliquit argentum omne, quod suum esset; Non igitur reliquit illud, quod sibi debebatur, quod dederat mutuum: scilicet argentum in arca nostra positum nostrum est, at quod est in nominibus, sive in tabulis, in quibus nomina creditorum scribebantur, non est nostrum. Mutuum enim, inquit Jurisconsulti, dicitur, quod ex meo tuum fiat. Cæterum, ut acutè vidit Hotoma-

nus, lib. i. observ. cap. 25. hic locum minimè est à differentia. Ut enim in similitudine aliud quippiam propositum rei simile investigandum est, quo probetur eæ convenire: sic in hoc loco aliud quiddam inveniendum est dissimile, ut demonstretur dissimilia dissimilibus competere. Argentum autem in arca non est alia res, quam argentum in nominibus.

⁵ Debeatur] Hotomano rectè videtur glossema.

⁶ Ex contrario] Consule lib. i. de Invent.

⁷ Non debet ea mulier] Quæritur ut mulier, cui vir legavit bonorum suorum usumfructum, possit uti cellis vinariis, & oleariis, quæ plenæ relictæ sunt. Id minimè licere probatur ex contrario. Utimur rebus, quæ nobis utentibus permanent, his abutimur, quæ nobis utentibus pereunt; cum igitur permanere, & perire contraria sunt, usus quoque, & abusus opponuntur. At qui ususfructus tantum legatus est, non igitur abusus. abusus autem esset, si vinum & oleum ad se devocaret: sunt enim hujusmodi, ut usu consumantur. Vinum igitur, & oleum ad usumfructum mulieris pertinere nullo modo potest.

18. ¹ Ab adjunctis: ² Si ea mulier testamentum fecit, quæ ³ se capite numquam diminuit, ^b non videtur ex edicto prætoris secundum eas tabulas possessio dari. Adjungitur enim, ut secundum servorum, secundum exsulum, secundum puerulorum tabulas possessio videatur ex edicto dari.

19. Ab antecedentibus autem, & consequentibus, & repugnantibus, hoc modo: ⁴ Ab antecedentibus, ⁵ Si viri culpa

^a Quæ nunquam fuit sui juris. ^b Si talis testamenti, non videtur prætor debere dare sui adeundi possessionem: alioquin & servi, & exsules, & pueri possent testamentum scribere.

¹ Ab adjunctis] Adjuncta sunt ea, quæ licet rem non necessariò comitentur, cum ea tamen plerumque conjuncta sunt: ut pallor & timor, furtum & effraus. Infidias à Milone non struètas esse Clodio probat ab adjunctis Tullius in Miloniana, n. 55. *Age nunc iter expellitis latronis Clodii cum Miloni impudentis comparate. Semper ille ante eam uxore: tum fuit ea. nunquam non in rheda: tum in equo. comites Graculi, quicumque ibat, etiam cum in castra Estrusa properabat: tum negarum in comitatu nihil. Milo qui nunquam, tum casu pueri symphonias uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille qui semper secum scortis, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum coniunx, nisi ut virum à viro lectum esse diceret. Cur igitur victus est? quia non semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur: quia nunquam paratus in imparatis Clodium, tamen mulier inciderat in viros.*

² Si ea mulier] Ea est argumenti vii, Servis, exsulis, & pueris, quia sui juris non sunt, non licet testamentum facere, neque igitur licebit mulieri, antequam nubat, siquidem ante id tempus alienæ potestati subest. Hoc argumentum ad similitudinem referri solet.

³ Se capite nunquam diminuit] Capitis diminutio est prioris status permutatio. Triplex autem recensetur. *Prima enim, inquit Paulus, habemus, libertatem, civitatem, familiam, cum hæc omnia amittimus, maxima est capitis diminutio: cum civitate amissa, libertas retinetur, ut cum quis in colonias Latinas transmigrabat, erat media capitis diminutio. minima autem, cum familia tantum mutabatur, cum quis*

adoptabatur, vel alieno juri subiciebatur, vel emancipabatur. Mulieres autem antiquo jure tutela perpetua continebantur, nec recedebant à tutoris potestate, nisi in manum viri convenissent, atque ut tunc erat status prioris mutatio, ita dicebatur capite diminuta. Adde quod cum ejus familia uno capite, id est, una persona diminuta esset, uxor in viri familiam transiens, diminuta capite non immeritò vocaretur.

⁴ Antecedentibus] Antecedentia sunt ea, quibus positis aliud necessariò sequatur. Ex hoc loco Cicero probat Murenam non fuisse saltatorem, pro Murenæ n. 13. *Nemo ferè saltat sobrius, nisi forte insanit: neque in solitudine, neque in convivio moderato, atque honesto. semper in convivio, amari loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. Tu mihi arripis id quod necesse est, omnium viriorum esse postremum: relinqui illas, quibus remotis hoc vitium omnino esse non potest. Nullum surpe convivium, non amor, &c.*

⁵ Si viri culpa] Questio est an mulier factò divortio debeat partem dotis viro relinquere, unde communes liberi alantur. Solvitur ab antecedentibus. Si viri culpa factum est divortium, v. g. si conjugem asperius tractaret, licet uxor secesserit à marito, eam nihil oportet relinquere liberis, qui in patris potestate sunt. Sp. Carvilius primum Romæ divortium fecit plus quingentis viginti post Romam conditam annis, uti tradunt Gellius lib. iv. cap. 3. & Dionys. Halicarnassicus lib. ii. cum à Romulo, ut scribit Plutarchus, tum XII Tabularum lege concessum erat divortium.

G g

factum

factum est divortium, etsi mulier nuntium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet. ¹ A consequentibus: ² Si mulier, cum fuisset nupta cum eo, ³ quicum connubium non esset, nuntium remisit, quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

20. ³ A repugnantibus: ⁴ Si paterfamilias uxori ancillarum usumfructum legavit à filio, neque à secundo hærede legavit: mortuo filio mulier usumfructum non amittet. Quod enim semel testamento alicui datum est, id ab eo invito, cui datum est, auferri non potest: repugnat enim rectè accipere, & invitum reddere.

21. ⁵ Ab efficientibus causis, hoc modo: ⁶ Omnibus

² Cui iure nubere non poterat. ⁴ Si paterfamilias filio suo hæredi instituto præcipit testamento, ut sua patrisfamilias uxori usumfructum ancillarum permittet: neque ad mandatis secundo hæredi, quem substituit: si filium hæredem institutum non conigerit, mulier non amittet usumfructum, quem debetis secundus hæres concedere. Idque convincit argumentum à repugnantibus. Quod iure acceptum est, ab invito non potest eripi: hac enim repugnant, rectè accipere, & invitum reddere. Ususfructus autem ille testamento legatus iure à muliere acceptus est, ab ea igitur invita non potest auferri. ⁵ licet omnibus ad parietem communem adungere alterum parietem, qui eam attingat, sive paries adjunctus sit rectus, sive in arcum inflexus.

¹ A consequentibus] Consequentia sunt ea, quæ rem necessariò consequuntur. Cicero Philipp. vii. n. 17. Luculentum tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. à consequentibus probat, quoniam cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

² Si mulier] Civi Romano non licebat nisi civem Romanam ducere. Quæritur an mulier non legitimo matrimonio implicata, si nuntium remittat viro, debeat ex dote sua aliquid viro relinquere, unde liberi sustententur. pro liberis apud patrem manere nihil oportere probatur à consequentibus: ex matrimonio non legitimo quod præcessit liberi suscepti patrem non sequuntur, sed matrem: nihil est igitur causæ, cur mulier alendis liberis relinquat aliquid conjugii, à quo discessit. Mirum hoc argumentum Boëtio videri ductum ab antecedentibus.

³ A repugnantibus] Repugnantia neque certa lege, neque numero inter se dissident: & sic à contrariis, & dissimilibus differunt. Amare, & odisse contraria sunt, amare, & injuria afficere, repugnantia.

⁴ Si pater] Ex interpretatione patet vis, & forma huius loci.

⁵ Ab efficientibus causis] Quilibet rei quatuor causæ sunt. 1. Finalis, cuius causa aliquid fit, finis domus est habitatio. 2. Efficiens, quæ aliquid est, sic architectus domum fabricatur. 3. Formalis, per quam res est id, quod est, & ab aliis distinguitur: causa formalis domus est certa quadam structura. 4. Materialis, ex qua res est, domus ex lapidibus, & lignis ædificatur.

⁶ Omnibus] Exemplum hoc aliquanto obscurius statu quæstionis propositæ sic explicari potest. Jus est omnibus ad parietem communem adungere vel solidum vel cameratum parietem. Sempronius ad parietem sibi cum Titio communem pro suo jure fornitem adjunxit. Titius cum subinde vellet aliquid extruere, de pariete communi, nonnihil demolitus est, pollicetur damnum, si quid ex ea demolitione contingeret, se reparaturum. Eversus est cum reliquo pariete fornix: postulat damni Titius, quod parietem communem subverterit. Hic ab efficiente causa sic se purgat, nisi fornitem

¹ est jus parietem directum ad parietem communem adjungere vel solidum, vel fornicatum. ² At si quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit: ^b non debet prestare quod fornix vitii fecerit. Non enim ejus vitio, qui demolitus est, damnum factum est, sed ejus operis vitio, quod ita ædificatum est, ut suspendi non posset.

22. ² Ab effectis rebus, hoc modo: ^c ³ Cum mulier ⁴ viro in manum venit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri sunt ⁵ dotis nomine.

23. ⁶ Ex comparatione autem omnia valent, quæ sunt ejusmodi: ⁷ Quod in re majore valet, valeat in minore: ut

^a Si quis promiserit se damnum resarciturum, si quod ex illa demolitione eveniret. ^b Si fornix à vicino constructus, qui communi pariete nitebatur, corruat, damnum reparare non debet is, qui demolitus est parietem communem: neque enim illius culpa damnum factum est, sed vitio ejus operis &c. ^c cum per coemptionem materfamilias facta est.

cem adjunxisset Sempronius, accisus maris non corruisset; non igitur damnum prestare debeo, quod meo vitio factum non est.

¹ Est jus parietem] Jus est ad parietem communem ædificium adjungere, modo non in ipsum parietem incumbat, nec impediat communis parietis restorationem. Vide D. lib. viii. Tit. ii. l. Quidam Hibernus.

² Ab effectis rebus] Effecta sunt ea, quæ oriuntur ex causis: cum autem effectum habeat qualibet causa, tot esse debent effecta, quot causæ: quorum exempla passim occurrunt.

³ Cum mulier] Perinde ad causas atque ad effecta revocari potest hoc exemplum; Mulier in manum venit cum viro, omnia igitur ejus bona ad virum pertinent: en habes hic locum à causis. Immuta argumentationem hoc modo: Omnia mulieris bona ad virum pertinent, in manum igitur cum viro convenerat: locus est ab effectis.

⁴ Viro in manum venit] Matrimonii, quod per coemptionem fiebat de qua supra diximus n. 14. hæc erat vis, ut mulier in viri manum, potestatemque transiret, filiaque familias loco haberetur.

⁵ Dotis nomine] Dotis nomen ad omnia uxoris bona latius extendit Tullius. Dos enim proprie est donatio, quæ uxoris nomine in virum propter

onera matrimonii confertur. Hotomani Disput. de Dotibus.

⁶ Ex comparatione] Res comparari possunt vel cum majoribus, vel cum minoribus, vel cum paribus. Quare triplex est à comparatione locus, majorum, minorum, & parium. A comparatione majorum ducitur argumentum hoc modo. Si quod magis videtur convenire, non convenit, ne id quidem quod minus. Ita probat Tullius non mirum, si omnibus consulere non potuerit Sylla, cum ne ipse quidem Jupiter possit. pro Roscio Amerino n. 131. A comparatione minorum, si quod minus videtur convenire, tamen convenit, ergo & id quod videtur magis. Horat. lib. i. Epist. 2. ad Lollium.

Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones:

Ut te ipsum servas non expergiscaris?

A comparatione parium, ut rerum, quæ sint æquè verisimiles, par sit judicium. v. g. quæ poena adversus interfectorem patris justa est, eadem adversus matris.

⁷ Quod in re] Hotomano lib. ii. Observe. cap. 2. placet eorum sententia, qui duplicem hic negationem deesse putant, ut locus sic legatur: Quod in re majore non valet, non valeat in minore: quoniam, ut ex tertio Aristotelis Topicorum libro patet, argumentum ex majore ductum, tantum valet ad

236 AD C. TREBATIUM TOPICA

^a si in urbe fines non reguntur, neque aqua in urbe arceatur. Item contra: Quod in minore valet, valeat in maiore: ¹ licet idem exemplum convertere. Item: Quod in re pari valet, valeat in hac, quæ par est: ut, ^b Quoniam usus auctoritas fundi, biennium est, sit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus. Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria jura desiderat.

24. ^c Quæ autem extrinsecus assumuntur, ea maximè ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes, ² ἀρίστους vocant, id est, artis expertes: ut, ^d si ita respondeas, Quoniam P. Scævola ⁴ id solum esse ambitus ædium dixerit,

^a Si qua in civitate singuli agri non proprii finibus terminantur: neque cuiquam juris impediendi, quominus aqua pluvia per sua spatia transfundatur. ^b quoniam possessio fundi per biennium continuata est iusta, & legitima causa retinendi dominium fundi: sit etiam ædium. At, dicit aliquis, in lege ædes fundi nomine non continentur, & numerari debent inter eas res, quæ anno usucapiuntur. Esto sanè: verum cum ædes perinde, ac fundi sint res minimè moventes, pari juri consensu debent. ^c Lex extrinseci. ^d si respondeas id æquum tibi videri, quod de ambitu ædium dixit Scævola, nempe id esse tantummodo ambitus ædis, quoad uterque vicinus communem parietem prajecerit: unde divortium aquarum fiat, & in cujusque illorum ædes aqua pluvia defusa, nimirum ut dimidia parietis pars ad unum, altera ad alterum pertineat: & linea communem parietem æquabiliter secans, ambitum ædium utrinque designet.

refellendum, & majus id dicitur, quod probabilius est. Itaque allatum à Cicerone exemplum, uni refutationi idoneum est, quasi videlicet probabilius fuisset fines in ea urbe regi, quam aquam in eadem arceri. Hoc idem exemplum Cicero inferius ad similitudinem locum remittit.

¹ Licet idem exemplum.] Exemplum superius convertatur, hæc comparatio à minori ad majus, hoc modo. In ea civitate aqua arceatur: ergo multo magis fines reguntur. minus enim quiddam est aquam arceri, quam fines regere.

² Quoniam usus.] Hæc est lex XII Tabularum. USUS AUCTORITAS FUNDI BIENNII ESTO: CÆTERARUM OMNIUM RERUM USUS, ANNUS ESTO. Hocomanus pro biennium delinquit reponendum esse biennii, & annuus pro annus. Sed frustra, cum in oratione pro Cæcina n. 54. etiam idem serò legatur. Lex usum, & auctoritatem fundi jubet esse biennium: at utimur eodem jure in ædibus, quæ in lege non appellantur. Hic auctoritas est jus domini. Quod autem à

pari ducatur argumentum, ex ipso Tullii verbis, & interpretatione nostra manifestum est. In eo conveniunt ædes, & fundi, quod sint res non moventes.

³ Aristo.] De locis illis extrinseci, & artis expertibus consule notas in lib. 11. de Invent. n. 47.

⁴ Id solum esse ambitum.] Obscurum, & implicatum locum interpretati sumus ex mente Hotomani, qui lectionem suam putat restituendam; ut quoad pro quo reponatur, & vox restus tollatur. Ceterum erat lege XII Tabularum, ut inter vicinorum ædes ad circumeundi scilicet spatium esset pedis festerii, sive ut exponit Volusius Macrianus, duorum pedum, & semis. Ejus structura domus, insule dicebantur, quarum ambitum definire cuivis facillimum erat. At juris controversi fuit earum ædium ambitus, quæ communi pariete jungebantur. In interpretatione exposuimus Scævola mentem, quæ Hotomano videtur perquam obscura. Ista enim ratione videretur Scævola significare, non licere in communem parietem signum immittere

quod parietis communis regendi causa tectum projiceretur, ex quo in tectum ejus, ædes qui¹ protexisset, aqua deflueret, id tibi jus videri.

25. ^a His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum, tanquam elementis quibusdam, significatio, & demonstratio datur. ^b Utrum igitur hactenus satis est? tibi quidem tam acuto, & tam occupato, puto. Sed, ² quoniam avidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere.

26. Quando ergo unusquisque eorum locorum, quos exposui, ³ sua quædam membra habet, ea quàm subtilissimè persequamur, & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio, est oratio, quæ id, quod definitur, explicat, quid sit. Definitionum autem duo sunt genera prima. Unum earum rerum, quæ sunt: alterum earum, quæ intelliguntur.

27. Esse ea dico, quæ cerni, tangive possunt, ut ⁴ fundum, ædes, parietem, ⁵ stillicidium, ⁶ mancipium, pecudem, ⁷ su-

^a Ex superioribus locis, tanquam principiis, eruantur omnia argumenta, quibus probari possint res verisimiles, & necessaria demonstrari. ^b an autem hæc pauca sufficiunt?

immittere ultra lineam, quæ medium parietem interfecat; cum tamen aliud in jure definiatur. Fortasse ad eam contrariam Scævola responsum pertinet, quo uterque vicinus communi pariete uti vult in ædificando, & suis trabibus pari, eodemque loco immittendis. Quo casu locus esset Q. Mucii sententiæ, ut rectè conjicit Hotomanus, *Oblerv. lib. 11. cap. 3.*

¹ *Protexisset*] Protegere est tectum projicere, inquit Budæus: protecta, & projecta partes sunt domus prominentes, qualia sunt, meniana, & podia penultima, unde aspectus est nobis in vicus, & plateas.

² *Quoniam avidum hominem*] A Platone in Phædro usurpata translatio, qua Cicero significat se, cum has institutiones elagitante Trebatio scripserit, durum operam, ut in iis redundet potius aliquid, quam deficit.

³ *Sua quædam membra*] Boëtius censet nulla esse membra in notatione nominis. Ciceronem ut tueatur Rodolphus Agricola, triplicem hujus loci

usum facit. primum ab interpretatione vocabuli, alterum ab homonymia, quam *aquirocationem* appellant, tertium à metaphora.

⁴ *Fundum*] Fundi appellatione, omne ædificium, & omnis ager continetur: sed in usu urbana ædificia ædes, rustica villæ dicuntur. Locus verò sine ædificio in urbe area, rure autem ager appellatur. idemque ager cum ædificio fundus dicitur. *D. lib. 1. Tit. de verb. signif. l. 211.*

⁵ *Stillicidium*] Dicitur est, inquit Varro, quod aqua stillatim cadat: differt autem à flumine, quod hoc continuè fluat.

⁶ *Mancipium*] Est quicquid manu capi potest. Mancipia dicta sunt, quod ab hostibus manu capiantur. Mancipia item veteres videntur appellasse, quæ posteriores mobilia, prædia verò, quæ iidem immobilia.

⁷ *Supellectilem*] Supellex, inquit Pomponius, est domesticum parastamias instrumentum, quod neque argento, aurove factò, vel vesti annumeretur.

pellectilem,

pellectilem, ¹ penus, cætera, quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi, demonstrative non possunt, cerni tamen animo, atque intelligi possunt: ut ² si usucapionem, si tutelam, si ³ gentem, si ⁴ agnationem definias, quarum rerum nullum subest corpus: est tamen quædam conformatio insignita, & impressa intelligentia: quam notionem voco. Ea sæpe in argumentando definitione explicanda sunt.

28. Atque etiam definitiones, ⁵ aliæ sunt partitionum, aliæ divisionum. Partitionum, cum res ea, quæ proposita est, quasi in membra discerpitur: ut, si quis jus civile dicat id esse, quod in ⁶ legibus, ⁷ senatusconsultis, rebus judicatis, jurisperitorum auctoritate, edictis magistratum, ⁸ more, æquitate consistat. Divisionum autem definitio formas omnes complectitur, quæ sub eo genere sunt, quod definitur, hoc modo: ⁹ Abalienatio, est ejus rei,

¹ Penus] Penus est, inquit Q. Scævola apud Gellium lib. iv. cap. i. quod esculentum, aut poculentum est. Quod enim ipsius patrisfamilias, aut liberorum patrisfamilias, ejusque familia, qua circum eum, aut liberos ejus est, & opus eorum facit, causa paratum est, ut Mucius ait, penus videri debet. Nam quæ ad edendum, bibendumque in dies singulos prandii, aut cæna causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ hujusce generis longa usum gratia contrahuntur, & reconduntur, ex eo, quod non in promptu sint, sed intus, ac penitus habeantur, penus dicta sunt.

² Si usucapionem, si tutelam] De quibus diximus lib. i. de Orat. n. 173.

³ Gentem] Id discriminis est gentem inter, & familiam, quod gens ad nomen, familia ad cognomen referatur. Ex eadem gente erant, v. g. Cornelii omnes, qui ab eodem capite genus ducebant. In gente Cornelia Scipiones Asiatici, Africani, Nasica, &c. diversas efficiebant familias. Ad gentilitatem nomen unum videtur suffecisse, cum Tullius Tuscul. i. n. 38. Tullium regem vocet gentilem suum. Vide paulò inferius n. 29.

⁴ Agnationem] Agnati virilis sexus propinquitate juncti sunt.

⁵ Aliæ sunt partitionum] Accurata, & propriè dicta definitio genus, ac diffe-

rentiam complectitur, ut si quis hominem definat animal rationis particeps. Aliæ non sunt, nisi improprie definitiones. Quare quæ appellantur hic definitiones partitionum, ad enumerationem partium revocantur.

⁶ Legibus] Legis definitionem attulimus in notis ad lib. ii. Heren. n. 19.

⁷ Senatusconsultis] Senatus consultum appellabatur jus, quod jubebat, & constinebat Senatus. Res judicata, causa de quibus ante judicatum fuisset.

⁸ More] Quid consuetudo, diximus in notis ad lib. ii. Heren. n. 19.

⁹ Abalienatio] Cum plures sint rerum acquirendarum modi, duo sunt quibus res à dominio nostro ad alienum traducantur, mancipatio, & in jure cessio. Mancipatio, inquit Boetius, est imaginaria quædam venditio, quæ sic transigebatur. Testibus adhibitis quinque Romanis civibus puberibus, & eo, qui libripens vocabatur, is, qui mancipium accipiebat, æs in manibus habens, ita dicebat, Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære. Deinde ære percutiebat libram, idque æs dabat ei, à quo mancipium accipiebat, quasi pretii loco. Mancipationem Tullius vocat traditionem alteri nexu, quia, ut ait Ælius Gallus, quodcumque per æs, & libram geritur, dicitur neci. Quod obligatur

¹ quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio,
² inter quos ea jure civili fieri possunt. Sunt & alia genera
³ definitionum : sed ad hujus libri institutum illa nihil perti-
 nent : tantum est dicendum, ^a qui sit definitionis modus.

29. Sic igitur ⁴ veteres præcipiunt ; cum sampseris ea,
 quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia,
 usque eò persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in
 aliam rem transferri possit. Ut hoc, ⁵ Hæreditas est ⁶ pecu-
 nia. Commune adhuc : multa enim genera sunt pecuniæ.
 Adde quod sequitur : quæ morte alicujus ad quempiam per-
 venit. Nondum est definitio : multis enim modis sine hæ-
 reditate teneri mortuorum pecuniæ possunt ^b. Unum adde
 verbum, jure. Jam à communitate res disjuncta videbitur,
 ut sit explicata definitio, sic : Hæreditas est pecunia, quæ
 morte alicujus ad quempiam pervenit jure. Nondum est
 satis : adde, nec ea aut legata testamento, aut ⁷ possessione
 retenta. ^c Confectum est. Itemque, ut illud, ⁸ Gentiles sunt,

^a Qua sit ratio conficienda definitionis,
^c habet perfectam definitionem.

^b ut si quis in prælio occisus spoliatur.

obligatur per libram, nec faum sit, inde
 nexum appellatur. Cessio in jure, quæ
 altera species erat alienationis, fiebat,
 eo modo, quo Caius exponit, Apud ma-
 gistrum populi Romani, vel apud
 prætorem, vel præsidem provincie.
 Hominem manu tenens is, cui cedeba-
 tur, ita vindicabat. Hunc ego hominem
 ex jure Quiritium meum esse aio. Tum
 prætor cedentem interrogabat, an con-
 tra vindicaret : quò negantè, aut tacen-
 te, prætor vindicanti hominem addice-
 bat ; idque legis actio dicebatur, quòd
 ex legibus omnia peragerentur.

¹ *Quæ mancipi est*] Res mancipi di-
 cuntur, quæ sunt in nostra potestate,
 quas ex nostro ad alterius dominium
 transferre possumus. Mancipi est inde-
 clinabile in singulari, & plurali.

² *Inter quos ea jure civili fieri possunt*]
 jure civili fieri aliquid non inter alios,
 nisi inter cives Romanos potest ; quo-
 rum est etiam jus civile, quod duode-
 cim Tabulis continetur. Boetius.

³ *Definitionum*] Quales sunt, quæ
 per translationem, similitudines, contra-
 ria, &c. conficiuntur. Ut si dixeris
 cum Horatio :

*Virtus est vitium fugere, & sapientia
 prima
 Stultitia caruisse.*

⁴ *Veteres*] Ac præcipue Aristoteles
 lib. 11. posteriorum analyticorum cap.
 13.

⁵ *Hæreditas*] Rectius, ac brevius cum
 Juliano D. lib. 1. Tit. de diversis regu-
 lis juris, l. 62. hæreditatem sic definie-
 ris, est successio in universum jus, quod
 defunctus habuerit. Successio, genus est ;
 universum in jus, quod defunctus habuit,
 differentia.

⁶ *Pecunia*] Pecunia verbum, inquit
 Ulpianus D. lib. 1. de verb. signif. l.
 178. non solum numeratam pecuniam
 complectitur ; verum etiam omnem omni-
 no pecuniam, hoc est, omnia corpora. Nam
 corpora quoque pecunia appellatione conti-
 neri, nemo est, qui ambiget.

⁷ *Possessione retenta*] Nam si ad do-
 minum redeat mortuo usufructuario,
 alio jure, quam hæreditatis obvenit.

⁸ *Gentiles*] Debent esse primò ejus-
 dem nominis, ut Sempronii, Julii &c.
 deinde parentibus, & majoribus liberis
 esse nati. Deinde non capite diminuti.
 Cum enim in alienam familiam adop-
 tione

qui inter se eodem nomine sunt. Non est satis. Qui ab ingenio oriundi sunt. Ne id quidem satis est. Quorum majorum nemo servitutem servivit. Abest etiam nunc: Qui capite non sunt diminuti. Hoc fortasse satis est. Nihil enim video Scævola pontificem ad hanc definitionem addidisse. Atque hæc ratio valet in utroque genere definitionum, ^a sive id, quod est, sive id, quod intelligitur, definiendum est.

30. Partitionum autem, & divisionum genus quale esset, ostendimus, sed ^a quid inter se differant, planius dicendum est. In partitione quasi membra sunt: ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cætera. In divisione, formæ sunt, quas Græci *ιδεας* vocant: nostri, si qui hæc forte tractant, *species* appellant: non pessimè id quidem, ^b sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, *specierum*, & *speciebus* dicere: & sæpe his casibus utendum est: at *formis*, & *formarum* velim. Cum autem utroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam.

31. Genus & formam definiunt hoc modo: ^a Genus est notio ad plures differentias pertinens. ^d Forma, est notio, cujus differentia ad caput generis, & quasi fontem referri potest. Notionem appello, quod Græci tum *εἶδος*, tum *οὐσία* dicunt. Ea est insita, & antè percepta cujusque formæ cognitio, ^e enodationis indigens. Formæ igitur sunt hæc, ^f in quas genus sine ullius prætermissione dividitur: ut ^g si quis jus in legem, morem, æquitatem dividat. Formas qui putat

^a Sive afferenda sit definitio rerum, qua in sensus cadunt, sive earum, qua animo tantum comprehendi possunt. ^b sed incommode, quia debent in oratione casus mutari: non possum autem dicere specierum, & speciebus. ^c est attributum, quod pertinet ad plures species differentia. ^d species est id, cujus differentia ad genus tanquam ad principium refertur. ^e qua indiget explanatione. ^f in quas, cum adhibetur divisio, genus in distribuitur, ut nulla species omittatur.

tionem transierant, gentiles non dicebantur eorum quorum à familia exierant. De capitis diminutione supra diximus in notis ad n. 18.

1. Quid inter se differant. Partitio totum in partes dividit, ut, si dicam, domum fundamento, parietibus, & tecto constare. Divisio in formas, seu species genus distribuit; ut, si quis dicat: virtus est vel prudentia, vel iustitia, vel fortitudo, vel temperantia.

2. Genus. De genere consulenda superiora notæ n. 13. de forma n. 14.

3. In quas genus. Vide inferius n. 33.

4. Si quis jus. De jure universim sumptum loquitur, quod vel scriptum, vel consuetudine receptum, vel naturale est. primum tabulis & legibus, alterum more, tertium æquitate, quam hominum in animis impressa natura, continetur.

idem

idem esse, quod partes, ¹ confundit artem: & similitudine quadam conturbatus, non satis acutè, quæ sunt secernenda, distinguit.

32. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poëtæ ² per translationem verbi, ex similitudine cum quadam suavitate. Sed ego à ³ vestris exemplis, nisi necessario, non recedam. Solebat igitur ⁴ Aquilius, collega, & familiaris meus, cum de littoribus ageretur, quæ omnia publica esse vultis, quærentibus iis, ad quos id pertinebat, ⁵ quid esset littus, ita definire, ⁶ Quæ fluctus eluderet: hoc est, quasi qui adolescentiam, florem ætatis: senectutem, occasum vitæ, velit definire. Translatione utens discedebat à verbis propriis rerum, ac ⁷ suis. Quod ad definitiones attinet, hæcenus: reliqua videamus.

33. ⁸ Partitione autem sic utendum est, nullam ut partem relinquant, ut si partiri velis ⁹ tutelæ, inscienter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationum, aut judiciorum formulas partiare, non est vitiosum in re infinita prætermittere aliquid. Quod idem in divisione vitiosum est. Forum enim certus est numerus, quæ cuique generi subjiciantur. Partium distributio, sæpe est ¹⁰ infinitior, tamquam rivorum à fonte deductio.

¹ Quæ vos jurisconsulti afferitis. ² quibus jurisperiti utuntur. ³ multis plurâ completitur, quam ut possint enumeratione comprehendere.

¹ Confundit artem] Scilicet quantum à toto genus, tantum à partibus formæ differunt. Ex genere infirma est formæ probatio: v. g. animal est, igitur homo. At ex toto validissima est partis probatio: ut, Sempronius callet jus civile, ergo leges, senatusconsultæ, mores, &c. Forma genus non refellit: non est homo, ergo non est animal: nulla conclusio. Contra pars totum refellit: ut, non tenet leges; juris igitur civilis est imperitus: optima conclusio.

² Per translationem] Ut Philippica V. a. 5. Nervus belli pecunia. Adde & illud poëtæ:

Stulte quid est somnus, gelida nisi mortui imago?

³ Aquilius] De quo Tullius in Bruto n. 154.

⁴ Quid esset littus] Celsus ff. lib. l. de verb. sign. l. 96. Littus est, inquit, quæque maximus fluctus à mari pervenit.

Idque M. Tullium aiunt, cum arbitretur, primum constituisse. Ceterum littus est maris, ripa fluviorum.

⁵ Quæ fluctus eludunt] Ducta à gladiatoribus translatio, qui vario accessu, & recessu adversariorum ictus effugiant, & eludunt.

⁶ Partitione] Etsi vix quicquam est discriminis partitionem inter, ac divisionem, nonnihil tamen hic ex rhetoricorum institutionibus statuit Tullius. partitionem vult esse totius in partes, divisionem generis in formas. cum totum infinitas aliquando partes habeat, in partitione minus insignes omittere non est vitiosum. At cum certus sit formarum numerus, quæ generi subjiciantur, in divisione aliquas omittere vitiosum est.

⁷ Tutelæ] Alia est legitima, quam leges: alia testamentaria, quam alicui testamentum deferit.

H h

34. ¹ Itaque

34. Itaque in oratoriis artibus, quæstionis genere proposito, quot ejus formæ sint, subjungitur absolutè. At cum de ornamentis verborum, sententiarumque præcipitur, quæ vocantur *ῥήματα*, non fit idem. Res enim est infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur, quod velimus inter partitionem, & divisionem interesse. Quamquam enim vocabula propè idem valere videantur: tamen quia res differebant, nomina rerum distare voluerunt.

35. Multa etiam ex notatione sumuntur. Ea est autem, cum ex vi nominis argumentum elicitur: quam Græci *ὑπολόγιον* vocant, id est, ² verbum ex verbo, veriloquium. Nos autem novitatem verbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt verba rerum notæ. Itaque hoc idem Aristoteles *σύμβολον* appellat, quod Latine est nota. Sed cum intelligitur, quid significetur, minus laborandum est de nomine.

36. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex verbo, ut, cum quæritur, ³ *Postliminium* quid sit, non dico, quæ sint postliminii. Nam id caderet in divisionem, quæ talis est: Postliminio redeunt hæc, homo, navis, mulus clitellarius, equus, equa, quæ fræna recipere solet. Sed cum ipsius postliminii vis quæritur, & verbum ipsum notatur: in quo Servius noster (ut opinor) nihil putat esse notandum, nisi *post*; & *liminium* illud, productionem esse verbi vult, ut in *finitimo*, *legitimo*, *editimo*, non plus inesse *timum*, quam in *meditullio tullium*.

37. Scævola autem, P. filius, junctum putat esse verbum, ut sit in eo, & *post*, & *limen*: ut quæ à nobis alienata sunt, cum ad hostem pervenerint, & ex suo tanquam limine exie-

¹ Itaque in oratoriis] Sententiam exemplo probat Cicerò. In arte oratoria quæstionis genus dividendum proponatur; nefas erit vel unum præterire. Dicendum erit triplicem esse quæstionis statum: primum conjecturæ, ubi quod factum objicitur, negas: alterum definitionis, ubi quod antè factum fueris, sed negas eam vim nominis habere, quam adversarius criminatur: tertium denique qualitatis, ubi contendis jure factum, quod objicitur. At si recensendis elocutionis luminibus, ac

figuris partitionem volueris adhibere, non est necesse singula tum verborum, tum sententiarum ornamenta persequi: hoc enim infinitum foret: illustrionis facis est enumerare.

² Verbum ex verbo] *Ερμῶς* enim verus, λόγος, sermo est.

³ Postliminium] Est jus amissæ rei recipiendæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ inter nos, ac liberos, populos, regesque, moribus, legibus constitutum. *Paulus ff. lib. xlii. l. 19.*

rint, dein cùm redierint pòst ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Quo in genere etiam ¹ Mancini causa defendi potest postliminio rediisse: deditum non esse, quoniam non sit receptus. Nam neque deditioem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.

38. Sequitur is locus, qui constat ex iis rebus, quæ quodammodo ^a affectæ sunt ad id, de quo ambigitur: quem modò dixi in plures partes distributum. Cujus primus est locus ex conjugatione, quam Græci *συζυγίας* vocant, ^b finitimus notationi, de qua modò dictum est: ut, si ² aquam pluviam eam modò intelligeremus, quam imbri collectam videremus: veniret Mucius, qui, quia conjugata verba essent pluvia, & pluendo, diceret, omnem aquam oportere arceri, quæ pluendo crevisset.

39. Cùm autem à genere ducetur argumentum, non erit necesse ^c id usque à capite arcessere: sæpe etiam citrà licet, dummodo suprà sit, quod sumitur, quàm id, ad quod sumitur: ³ ut aqua pluvia ^d ultimo genere ea est, quæ de cælo veniens crescit imbri: sed propiorè loco, in quo quasi jus arcendi continetur, genus est, aqua pluvia nocens: ejus generis formæ, loci vitio, & manu nocens: quarum altera jubetur ab arbitro coerceri: altera non jubetur.

40. Commodè etiam tractatur hæc argumentatio, quæ ex genere sumitur, ⁴ cùm ex toto persequere partes, hoc modo: ⁵ Si dolus malus est, cùm aliud agitur, aliud simulatur: enu-

^a Referuntur. ^b similis notationi. ^c argumentum à genere maxime remoto deducere: sumenda sunt genera formis proxima, ita tamen ut latius pateant iis, ad qua sumuntur. ^d maxime remoto.

¹ Mancini causa] Quam explicuimus in notis ad lib. i. de Orat. n. 131.

² Aquam pluviam] Definuit ab Ulpiano aqua pluvia, quæ de cælo cadit, atque imbre excrescit, sive per se hæc aqua celestis noceat, sive cùm alia mista sit. Hinc posset aliquis argumentò à conjugatis ducto sic ratiocinari. Aquam pluviam licet arceré, ergo fluvium, qui aqua pluvia crevit.

³ Ut aqua pluvia] Argumenta non esse ab ultimo genere repetenda probat exemplo Tullius. Aqua pluvia genus est ultimum, cui subjiuntur duæ species, aqua pluvia nocens, & aqua plu-

via non nocens. Rursus aqua pluvia nocens fit genus, ejusque species sunt nocens loci vitio & manu nocens, cùm de industria alio derivatur ad alterius detrimentum. Si quis contendat arcendam esse aquam pluviam, generibus illis superioribus prætermisiss, hæreat in infimo, atque ostendat aquam pluviam manu nocentem arceri oportere.

⁴ Cùm ex toto] Totum pro genere, partes pro formis, seu speciebus sumuntur. Multum igitur ab enumeratione partium distat hic locus.

⁵ Si dolus malus est] Labeo ff. lib. iv. De dolo malo; Sic definiit, dolum ma-

244 AD C. TREBATIUM TOPICA.

merare licet, ^a quibus id modis fiat: deinde ^a in eorum aliquem id, quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmum videri solet.

41. Similitudo sequitur, quæ latè patet: sed oratoribus, & philosophis ^b magis, quàm vobis. Etsi enim omnes loci sunt omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen ^c aliis disputationibus abundantius occurrunt, aliis angustius. Itaque ^d genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te admonebunt.

42. Sunt enim similitudines, quæ ex pluribus collationibus perveniunt, quod volunt, hoc modo: Si ² tutor fidem ^e præstare debet, si socius, si, ^f cui mandaris, si ³ qui fiduciam acceperit: debet etiam ^g procurator. Hæc ex pluribus perveniens quod vult, appellatur ⁴ inductio: quæ Græcè *ἐπαγωγή* nominatur: qua plurimum est usus in sermonibus Socrates.

43. Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum ⁵ si in urbe de finibus controversia est, quia fines, ma-

^a Demonstrare ad aliquam doli mali speciem pertinere id, quod contendit dolo malo esse factum. ^b magis est in usu, quàm vobis jurisconsultis. ^c locorum alii in philosophicis, alii in oratoris, alii in forensibus disputationibus vel frequentius, vel rarius adhibentur. ^d loci universi tibi noti esse debent, ubi autem his potius utaris, quàm illis, intelliges ex ipsi argumentis. ^e servare. ^f id, cui faciendum aliquid commissum. ^g qui aliorum negotia administrat.

lum esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam.

¹ Quibus id modis fiat] Doli mali in rebus forensibus species sunt, calumnia, qua falsa crimina intenduntur; pravaricatio, qua vera absconduntur; tergiversatio, qua in universum desistitur ab accusatione; cavillatio denique, qua falsis disputationibus imponitur. Adde reliquas doli mali formas, quæ inter contrahendum, ut in promissione, donatione, munus, negotiatione, &c. vel clam, vel aperte fieri possunt.

² Tutor] Quasi tutor ac defensor, is est, qui vim, ac potestatem in pupillos habet.

³ Qui fiduciam acceperit] Fiducia est redhibendi aut revendendi lex venditioni appositæ. Fiduciam accipit, inquit Boetius, cuiusque res aliqua man-

cipatur, ut eam mancipanti remaneret. velut si quis tempus dubium timentis amico potentiori fundum mancipet, ut si, cum tempus, quod suspectum est, praeterierit, reddat: hæc mancipatio fiduciaris nominatur, idcirco quod restituendi sibi imponitur.

⁴ Inductio] Confule lib. 1. de Invent. n. 51.

⁵ Si in urbe] Si, cum de finibus in urbe discipras, non potes uti arbitro finium regundorum, quia fines videntur agrorum magis, quàm urbis; ne arcenda quidem in urbe aqua, quia res totius mixta agrorum est, arbitrum adigere possis. Arceri enim aquam in agris tantum dici solet, ut observat Boetius, ubi si ex aliquo loco aqua pluvia colligatur, & defluens in campos vicini pascua frugesve corrumpat, arbitri arcenda aqua a magistratibus statuiebantur.

gis agrorum videntur esse, quàm urbis, ^a finibus regundis adigere arbitrum non possis: sic, si aqua pluvia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluviae arcedæ adigere non possis arbitrum.

44. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus ¹ in Curiana causa exemplis plurimis usus est, agens de eo, qui testamento sic hæredem instituisset, ut, si filius natus esset in decem mensibus, isque mortuus prius, quàm in suam tutelam venisset: secundus hæres hæreditatem obtinisset. Quæ commemoratio exemplorum valuit, eaque vos in respondendo uti multum soletis.

45. Ficta etiam exempla similitudinis habent vim: sed et oratoria magis sunt, quàm ^b vestra: quamquam uti etiam vos soletis, sed hoc modo: Finge ² mancipio aliquem dedisse id, quod mancipio dari non potest: Num idcirco id ejus factum est, qui accepit? aut num is, qui mancipio dedit, ob eam rem se ulla re obligavit? In hoc genere oratoribus, & philosophis concessum est, ut ³ muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, aut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, aut minuendæ: quæ ⁴ hyperbole dicitur: & multa mirabilia alia. Sed cæterior est campus illorum. Eisdem tamen ex locis (ut antè dixi) & in maximis, & in minimis quæstionibus argumenta ducuntur.

46. Sequitur similitudinem ^d differentia rei, maximè contraria superiori: sed est ejusdem, dissimile, & simile invenire. Ejus generis hæc sunt: Non, ⁵ quemadmodum quod

^a Eam, qui decidit lites de finibus. ^b jurisperitorum propria. ^c de his longior est disputatio. ^d dissimilitudo.

¹ In Curiana causa] Quæ tota explicata est in notis ad lib. i. de Orat. n. 86.

² Mancipio aliquem dedisse] Mancipio dare, est rem sua dare, ut evictionem præstare nos spondeamus: mancipio accipere, est eadem lege eñere: mancipium enim significat domini traditionem. Furtiva mancipio dari non possunt. Quare apud Plautum in Pessa Actu IV. Scena III. de muliere furto abducta dicitur.

At suo periculo is erat, qui eam meretur:

Mancipio neque promittet, neque quisquam dubit.

³ Muta etiam loquantur] Per prosopopœiam scilicet, de qua lib. iv. ad Heren. n. 66.

⁴ Hyperbole] Vide lib. iv. ad Heren. n. 44. & lib. ii. de Orat. n. 267.

⁵ Non, quemadmodum] Mulieres non nuptæ erant olim sub tutela, ut & pupilli. Si quid mulieri debebatur, solvi poterat sine tutore, non item pupillo. Quippe nullam est pupillo rei familiaris procurandæ judicium: mulieri verò, et si non firmus, est tamen aliquis in administranda re domestica delectus.

mulieri

mulieri debeas, rectè ipsi mulieri sine tutore auctore solvas: ita quod aut pupillæ, aut pupillo debeas, rectè possis eodem modo solvere.

47. Deinceps locus est, qui à contrario ducitur. ¹ Contrariorum autem genera sunt plura. Unum eorum, quæ in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, & stultitia. Eodem autem genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tamquam è regione quædam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas: ex quibus contrariis argumenta talia existunt: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: & bonitatem, si malitiam. Hæc, quæ ex eodem genere contraria sunt, appellantur adversa.

48. Sunt enim alia contraria, quæ ² privantia licet appellamus Latinè, Græcè appellantur *σεντινέ*. Præpositio enim *IN*, privat verbum ea vi, quam haberet, si *IN* præpositum non fuisset: ut, *dignitas, indignitas; humanitas, inhumanitas*, & cætera generis ejusdem. Quorum ³ tractatio est eadem, quæ superiorum, quæ adversa dixi.

49. Nam alia quoque sunt contrariorum genera, velut ea, quæ cum aliquo conferuntur: ut, *duplum, simplum; multa, pauca: longum, breve: majus, minus*. Sunt etiam illa valdè contraria, quæ appellantur negantia. Ea *ἀντιπαρ* Græci, contraria aientibus; ut, ⁴ Si hoc est, illud non est.

¹ Contrariorum] Oppositorum, quæ Tullius contraria vocat, quatuor genera statuit Aristoteles. Alia sunt contraria, quæ sub eodem genere maximè distant, ut album, & nigrum in ratione coloris se totis discrepant. Contrariorum hoc sit exemplum ex Cicerone. *Quid? cum fateamur satù magnam vim in vitium ad miseram vitam: nonne fatendum est eandem esse vim virtuti ad beatam vitam?* Alia privantia, de quibus mox agemus, quæ sunt inter habitum, & privationem, ut visus, & cæcitas. Relativa alia, ut pater, & filius, dux, & miles. Alia denique contradictoria, ut elementum, & non elementum. Consule lib. 1. de Invent. n. 42.

² Privantia] Definit Tullius ea esse vocabula, quibus præfigitur præpositio *in*, quæ verbum privat ea vi, quam haberet, si *in* non fuisset præpositum, ut *pietas, impietas*, &c. Rectius Aristoteles notionem privantium hujuscemodi par-

ticularis non astringit, sed ait cum esse privationem, cum forma, quæ negatur de subiecto, ipsi convenire potest: ut si quis homo visu, & auditu careat; cæcitas, & surditas, qua laborabit, inter privantia numerabitur.

³ Tractatio est eadem] Ut si quis dicat, si ignorantia probrum fugimus, artes liberales persequamur. Notum est illud Ciceronis in Miloniana. *Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam, si putatis per vos restitui posse, nolitis.* Privantia sunt mors & vita, ignorantia & artes liberales.

⁴ Si hoc est, illud non est] Hoc à consequentibus peritum potius videtur, quam à negantibus, quorum tale esset exemplum: hoc est, hoc non est. Elegans est illud Martialis,

Difficili, facilis, jucundus, acerbus et idem:

Nec possum tecum vivere, nec sine te. Quid

Quid enim opus exemplo est? tantum intelligatur, argumento querendo, contrariis omnibus ¹ contraria non convenire.

50. Ab adjunctis autem posui equidem ² exemplum paullo ante, multa scilicet adjungi, quæ suscipienda essent, si statuissimus, ³ ex edicto secundum eas tabulas possessionem dari, quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ⁴ ad conjecturales causas, quæ versantur in judiciis, valet: cum queritur, quid aut sit, aut evenierit, aut futurum sit, aut, quid omnino fieri possit.

51. At loci quidem ipsius forma, talis est. Admonet autem hic locus, ut queratur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem evenierit. ⁵ Nihil hoc ad jus; ad Ciceronem, inquit ⁶ Gallus noster, si quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quereretur. Tu tamen pati, nullum à me artis institutæ locum præteriri, ne si nihil, nisi quod ad te pertineat, scribendum putaris, nimium te amare videre. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modò non jurisconsultorum, sed ne philosophorum quidem.

52. Ante rem enim queruntur, quæ talia sunt, ⁷ apparatus, colloquia, locus, constitutum convivium. Cum re autem, ⁸ pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbræ, & si quid ejusmodi. At post rem, rubor, pallor, titubatio, & si qua alia signa conturbationis, & conscientiae: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraque, quæ suspicionem facti possunt movere.

¹ Ex edicto dari possessionem juxta testamentum illius, qui testamenti faciendi jus non haberet. ² hoc non pertinet ad Jurisconsultos, aiebat amicus noster Gallus. Ciceroni orator, ad quem hoc spectat, consulatur. ³ topicorum.

¹ Contraria non convenire] Contrariis enim, quæ cum aliquo conferuntur, contraria non conveniunt: v. g. si maximus numerus utilis est, minor non est idcirco inutilis. Alioqui valet hoc pronunciatum: contrariorum contraria est ratio.

² Exemplum paulo ante] N. 18.

³ Ad conjecturales causas] In quibus investigandum, an aliquid factum fuerit, ut mox exponet Tullius.

⁴ Gallus] De C. Aquillio Gallo videtur n. 154.

⁵ Apparatus] Si quis, ex. g. accusetur initæ cum scelero conjurationis in patriam, ab antecedentibus probandum erit, eum ad id facinus sese præparasse, de eo collocutum esse in locis, in conviviis constitutis, &c.

⁶ Pedum crepitus] Quibus signis reum convincimus, quod in aliquem locum se contulerit.

⁷ Restinctus ignis] Ut si quod facinus furtim admissum ostendere velimus, quod aliorum notitiæ subductum tutius in tenebris perpetraretur.

53. Deinceps

53. Deinceps est locus dialecticorum proprius ¹ ex consequentibus, & antecedentibus, & repugnantibus, qui etiam ab adjunctis longè diversus est. Nam adjuncta, de quibus paullo antè dictum est, non semper eveniunt: consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia, quæ rem necessariò consequuntur. Itemque & antecedentia, ² & repugnantia ³. Quidquid enim antecedit quamque rem, id coherere cum re necessariò: &, quidquid repugnat, id ejusmodi est, ut coherere numquam possit. Cum tripertitò igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecessionem, repugnantiam, ⁴ reperiendi argumenti locus simplex est, tractandi triplex. Nam quid interest, cum hoc sumpseris, pecuniam ⁵ numeratam mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, utrùm hoc modo concludas argumentum: Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri: est autem pecunia signata argentum: legata igitur. An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum: ⁶ legata igitur est. An illo modo? ⁷ Non & legatum argentum est, & non est legata numerata pecunia: legatum autem argentum est: legata igitur numerata pecunia est.

54. Appellant autem dialectici eam conclusionem argumenti, in qua, ⁸ cum primum assumpseris, consequitur id, quod annexum est, primum conclusionis modum. ⁹ Cum id,

a Quæ rem necessariò antecedunt. b quæ rei necessariò repugnant. c quæ signata, & parata est. d si non est legatum argentum, non est legata numerata pecunia.

¹ Ex consequentibus] Locus hic, cum sit unus, in tria membra dividitur: Boetio videtur appellandus conditionalis, qui cum conditione concludit aliquid, si aliud fuerit, ex. g. si sol ortus est, dies est.

² Reperiendi] Inventionem unus est, ac simplex hic locus, quia sive ab antecedentibus, sive à consequentibus, sive à repugnantibus argumentum ducas, eadem est semper conclusio, ut rectè sentit Visorius. Tractatione autem triplex dicitur, quia dispositio propositionum triplex est, ut liquet exemplo, quod ipse Tullius subjicit.

³ Legata igitur est] Neque hæc, neque sequentis argumentationis conclusio probabitur logicis, quorum hoc est

effatum, si vel propositio, vel assumptio fuerit negans, negantem non aientem debere esse conclusionem.

⁴ Cum primum assumpseris] Septem syllogismorum hypotheticorum, seu conditionalium, ut vocant, modos hic subjicit Tullius. Ac primus quidem is est, quo cum assumpseris id, quod primum est, rectè concludis, quod conjunctum est. v. g. Si justus est, jus suum unicuique reddit; atqui justus est; ergo jus suum unicuique reddit.

⁵ Cum id, quod annexum est] Alter syllogismi modus priori oppositus, quo cum negatum illud fuerit, quod conjunctum est, id quoque cui fuerit conjunctum, negari oportet. Ut, si jus unicuique suum non reddit, justus non est: atqui

quod annexum est, negaris, ut id quoque, cui fuerit annexum, negandum sit, secundus appellatur concludendi modus. ¹ Cum autem aliqua conjuncta negaris, & his alia negatio rursus adjungitur, & ex his primum sumpseris, ut, quod relinquitur, tollendum sit: is tertius appellatur conclusionis modus.

55. Ex hoc illa rhetorum sunt ex contrariis conclusa, quæ ipsi ² enthymemata appellant: non quodd non omnis sententia, proprio nomine enthymema dicatur, sed, ut Homerus propter excellentiam, commune poetarum nomen, efficit ³ apud Græcos suum: sic, cum omnis sententia, enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrariis conficiatur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet. Ejus generis hæc sunt.

"³ Hunc metuere, alterum ^b in metu non ponere.

"Eam, quam ^c nihil accusas, damnas:

Benè quam meritam esse ^d autumas, dicis malè mereri.

"Id, quod scis, prodest nihil: id, quod nescis, obest.

56. Hoc differendi genus attingit omnino ^a vestras quoque in respondendo disputationes: sed philosophorum magis; quibus est cum oratoribus illa ex repugnantibus senten-

^a Apud Græcos sibi vindicatur, ut proprium. ^b non metuere. ^c nullo crimine. ^d credi. ^e jurisperitorum proprias.

atque jus suum unicuique non reddit: ergo justus non est. Improbabitur à leverioribus dialecticis hic argumentandi modus; contendunt enim ex propositionibus negantibus nihil posse colligi. at facile fuerit ad legitimam formam sic revocare. Qui jus suum unicuique reddit, justus est; atqui hic jus suum unicuique non reddit; ergo hic justus non est.

¹ Cum autem] Tertius est hic argumentandi modus, quo, ut explicat Vossius, pronunciato connexo duplex negatio additur, quarum una toti propositioni, altera posteriori parti præfigitur; tum in assumptione prior pars affirmatur, ut in conclusione negetur posterior: cujus hoc sit exemplum. Non si jus suum unicuique reddit, non justus est; atqui jus suum unicuique

reddit; justus est igitur. Ad primam argumentandi formam refertur hic syllogismus: duplex enim negatio vim habet affirmationis.

² Enthymemata] Vulgari notione significat enthymema syllogismum imperfectum ex duabus constantem partibus, qualis est hic. Laudanda est omnis virtus, ergo & ipsa justitia. Hic autem enthymema sumitur pro acuta sententia, quæ ex contrariis conficitur. Tale est illud Ciceronis pro Milone. *Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis?* Enthymema propriè est cogitatio, inventum, *ἀπὸ τῆς ἀδυναμίας, intelligere, concipere.*

³ Hunc metuere] Versiculi ex veteribus poetis, quorum opera periire, desumpti.

iis communis conclusio, quæ à dialecticis tertius modus, à rhetoribus enthymema nuncupatur. Reliqui dialecticorum ^a modi plures sunt, qui ex disjunctionibus constant: ¹ aut hoc, aut illud: hoc autem: non igitur illud. Itemque, ² aut hoc, aut illud: non autem hoc: illud igitur. Quæ conclusiones idcirco ^b ratæ sunt, quod ³ in disjunctione plus uno verum esse non potest.

57. Atque ex iis conclusionibus, quas supra scripsi, prior, quartus: posterior, quintus à dialecticis modus appellatur. Deinde addunt conjunctionum negantiam, sic: ⁴ Non & hoc est, & illud: hoc autem: non igitur illud. Hic modus est sextus. Septimus autem, ⁵ Non & hoc, & illud: non autem hoc: illud igitur. Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quo est ferè tota dialectica. Sed ne eas quidem, quas exposui, ad hanc institutionem sunt necessariae.

58. Proximus est locus rerum efficientium, quæ causæ appellantur: deinde rerum effectuum ab efficientibus causis. Harum exempla, ut reliquorum locorum, paullo antè posui, & quidem ex jure civili: sed hæc patent latius. Causarum igitur ⁶ genera duo sunt: Unum, quod vi sua id, quod sub ea subiectum est, certè efficit, ut ^c ignis accendit: Alterum, quod naturam efficiendi non habeat, sed sine quo effici non possit: ut, si quis ⁷ æs, causam statuae velit dicere, quod sine eo non possit effici.

a Argumentandi. b vera. c ignis est causa efficiens inflammationis.

¹ Aut hoc, aut illud.] Quartus hic argumentandi modus est huiusmodi. Iudex hic aut iustus est, aut iniustus; est autem iustus; non igitur iniustus.

² Aut hoc, aut illud.] Quintus hic exponit argumentandi modum, cujus hoc exemplum. Iudex hic aut iustus est, aut iniustus; non est autem iustus; ergo est iniustus.

³ In disjunctione.] In disjunctione alterum verum, alterum falsum esse necesse est, cum ea, quæ in disjunctione ponuntur, medium non admittunt: ut, aut iustus est, aut non iustus. At conclusio rata non est, si quid medium interferri possit. Tum enim utrumque potest esse falsum: ut si quis dicat, hoc est vel album, vel nigrum. Quid enim? nonne potest esse viride, rubrum, cinereum, aut alio modo coloratum?

⁴ Non & hoc.] Exemplum sit: Non & iustus est, & iniustus; est autem iustus: non igitur iniustus.

⁵ Non & hoc.] Tale est illud. Non & iustus est, & iniustus; non autem iniustus; ergo iustus.

⁶ Genera duo sunt.] Dnas item sunt causas Placò in Phædone, & Timæo: alteram primariam *αὐτὴν αἰτία*, vel *αἴτιον αἰτίας*, qui sit Deus: alteram secundam *ἐξωτερικήν*, sine qua causa non sit causa. Hic autem Tullius causas restringere videtur ad efficientem tantam, & materialem. Clariùs Aristoteles quatuor esse definit, quas strictim exponimus paulo superius n. 27.

⁷ *Æs causam statuae.]* Æs causa materialis est statuae, quia ex eo, & in eo statua est.

59. Hujus generis causarum, sine quo non efficitur, alia sunt quæta, nihil agentia, stolidæ quodammodo, ut locus, tempus, materiæ, ^a ferramenta, & cætera generis ejusdem: Alia autem præcursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adjuvantia, etsi non necessaria, ut amor congressio causam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ^a ex æternitate pendentium ^b fatum à Stoicis nectitur. Atque ut earum causarum, sine quibus effici non potest, genera divisi, sic etiam efficientium dividi possunt. Sunt enim aliæ causæ, quæ planè efficiant, nulla re adjuvante: aliæ, quæ adjuvari velint: ut ^a sapientia efficit sapientes sola per se: beatos efficiat, nec ne sola per se, ^b quæstio est.

60. Quare ^a cum in disputationem inciderit causa efficiens aliquid necessariò, sine dubitatione licebit, quod efficitur ab ea causa, concludere. Cum autem erit talis causa, ut in ea non sit efficiendi necessitas: necessaria conclusio non sequitur. Atque illud quidem genus causarum, quod habet vim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere

^a Alia præparant causas ad efficiendum. ^b in controversiam vocatur.

[^a Ferramenta] Quibus utitur artifex ad fabricandam v. g. statuum; melius referunt Physici ad causas verè efficientes, sed inanimatoras, & ut ipsi vocant, instrumentales.

[^a Ex æternitate pendentium] Quæ enim fato regerentur, putabant à causis ab æternitate connexis pendere: v. g. in exemplo mōx proposito, flagitium totum ab amore, amorem à congressu, congressum ab aliqua alia causa, quæ ipsa ab aliis sibi mutuo succedentibus originem traheret.

[^a Fatum] Definitur à Chrysippo apud Cellium, lib. vi. cap. 2. *Sempiterna quædam, & indelictinabilis series rerum, & eadem volvens semetipsa se se & implicans per æternas consequentia ordinis, ex quibus apta, connexaque est. Pro diversa notione nominis, fatum vel est omnino rejiciendum à Christianis, vel admittendum: si sumatur pro connexionæ causarum ita necessaria, ut quædam fidetur efficiencia humanæ voluntati vim afferat, detestandum est; quippe quod & Dei potestatem, à quo pendent omnia,*

& liberum hominis arbitrium evertat. Sin autem per fatum intelligatur ordo ille, quo juxta divinæ providentiæ leges, causæ non modò naturales, sed etiam libere obtinent effectum; ut consequenti necessitate non alio modo res possunt evenire, quàm quo prævisæ sunt à Deo, ita hoc sensu debet admitti fatum; quemadmodum Thomas Aquinas ex Augustini doctrina egregie colligit.

[^a Sapientia] Stoici hominem virtute sola beatum effici censabant; Peripatetici conjunctam cum bonis corporis virtutem ad beatitatem desiderabant.

[^a Cum in disputationem] Causa efficiens duplex est: altera necessariam habet efficiendi vim, altera non item. Ex priorè conclusio certa elicitur; ut sol ortus est, ergo discussæ sunt noctis tenebræ. Posterior in errorem sæpe inducit; neque enira si sine arte non potest esse simulacrum æreum, propterea ubicunque fuerit æs, ibi simulacrum sit æreum.

solet: hoc autem, sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria.

61. Hoc igitur, sine quo non fit, ab eo, in quo certè fit, diligenter est separandum. Illud enim est tamquam,

"¹ Utinam ne in nemore Pelio securibus

"Cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes!

Nisi enim cecidisset abiegna ad terram trabes, Argo illa facta non esset: nec tamen fuit in his trabibus efficiendi vis necessaria. At ² cum in Ajacis navim ³ *crispisulcans igneum fulmen* injectum est, inflammatur navis necessariò.

62. Atque etiam est ⁴ causarum dissimilitudo, quodd aliz sunt, ut sine ulla appetitione animi, sine voluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, velut, ut omne intereat, quod ortum est. Aliæ autem aut voluntate efficiuntur, aut perturbatione animi, aut habitu, aut ^b natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu, cum hunc libellum legis. ^c Perturbatione, ut si quis ⁵ eventum horum temporum timeat. Habitu, ut facilè, & citò irascatur. ⁶ Natura, ut vitium in dies crescat. Arte, ut bene pingat. ⁷ Casu, ut prosperè naviget.

^a Non recto tractu, sed per varios flexus à caelo decedens. ^b ingenio cuiusque, & indolo. ^c aliquo affectu animi.

¹ *Utinam ne in nemore*] Exemplum causæ, sine qua non efficitur; nisi enim ex nemore Pelio cæsa cecidissent arbores, navis Argo facta non esset: quamquam in his arboribus efficiendi vis necessaria non fuit. Cæterum hoc ex Ennio desumptum interpretatione, & notis illustravimus lib. 11. ad Heren. n. 54.

² *Cum in Ajacis*] Exemplum causæ necessariò efficientis: Immissum à Pallade fulmen in Ajacis naves, eas necessariò incendit. Ajax Oileus, violata in Palladis templo Cassandra, sacrilegii poenas dedit. Virgilius 1. Æneid.

— *Pallasne exurere classem*

Argivum, atque ipsos pœnis submergere ponto,

Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei?

Ipsa Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem,

Disjecitque rates, evertitque aquora ventum:

Illum expirantem transfixo pectore summas

Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

³ *Crispisulcans igneum fulmen*] Verba veteris poetæ.

⁴ *Causarum dissimilitudo*] Alia causarum divisio, non secundum vim, quæ efficiunt, sed secundum efficiendi modum. Aliæ sine ulla appetitione animi, aliæ voluntate opus suum efficiunt. Quodd intereat id omne, quod natum est, fit sine voluntate: quodd Trebatium hunc librum legat, efficitur voluntate.

⁵ *Eventum horum temporum*] Si quis timeat, ne his temporibus temp. operimar Antonius, id evenit perturbatione, nempe metu.

⁶ *Natura*] Naturali quadam malignitate, nisi quis animi motus ratione coerceat, fit in dies deterior.

⁷ *Casu*] Casus ex Aristotelis mente lib. 11. Physicorum cap. 5. est causa per accidens in iis, quæ alicujus gratia fiunt,

Nihil horum sine causa, nec quidquam omnino, sed huiusmodi causæ non necessariae.

63. Omnium autem causarum ^a in aliis inest constantia, in aliis non inest. In natura, & in arte constantia est, in cæteris nulla. Sed tamen ^b earum causarum, quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, ^c quæ appetitionem animi, iudiciumque tangunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat; ^d hoc ipsum est fortunæ eventus, obscura causa, quæ latenter efficitur. Etiam ut ea, quæ fiunt, partim sint ignorata, partim voluntaria. Ignorata, quæ necessitate effecta sunt. Voluntaria, quæ consilio.

64. ^b Quæ autem fortuna, vel ignorata, vel voluntaria. Nam ^a jacere telum, voluntatis est: ferire, quem nolueris, fortunæ. Ex quo ^c aries ille subicitur in vestris actionibus: Si telum ^d manu fugit magis, quam jecit. ^e Cadunt etiam in

^a Qua afficiunt iudicium, aut appetitionem animi. ^b qua fortuito eveniunt, vel sunt ignorata, vel voluntaria. ^c firmissima illa defensio. ^d imprudenti potius excidit.

sunt, sine delectu tamen: ut si quis animi causa tractans machinam bellicam, telo fugiente amicum occidat, casus est. Casus & raro evenit, & præter opinionem agentis.

¹ In aliis inest constantia] Rursus alia causarum divisio, quarum aliæ sunt constantes, & suum semper opus efficiunt, nisi impediuntur. Talis est natura, ars, & habitus. Natura suum semper effectum habet, homo hominem gignit, nec nisi materiæ vitio monstrum producit: ars à scopo non solet aberrare: habitus aut bonus, aut malus in virtutem, vel vitium inclinat. Aliæ causæ sunt inconstantes.

² Earum causarum] Causæ inconstantes iterum dividuntur in perspicuas, quæ in iis, qui agunt, sui sensum excitant, & in latentes. Perspicuæ sunt, vel à iudicio, vel à voluntate, cui subest appetitio, ut amor, odium, ira, &c. Fieri enim non potest, ut qui ex consilio agit, non intelligat opus suum ratione dirigi, & qui ex aliquo affectu v. g. spe aut desperatione agit, non sentiat, modò advertere voluerit, operis sui principium. Causæ latentes sunt à fortuna, & casu.

³ Hoc ipsum est fortuna] Fortunam

hic Cicero definit, eventum causis latentibus effectum. At si vera maris æstus causa lateret, num continuò diceretur fortuna fieri? minimè verò. Quanto accuratius, & subtilius Aristoteles lib. 11. Physic. cap. 5. Η τὴν ἀρίαν κατὰ οὐρανὸν ἐκείνη ἐστὶν κατὰ ἀναγκαζομένην τοῦ ἐν αὐτῇ. Fortuna est causa per accidens in illa, quæ per electionem sunt alienius causa. Homo fodiens terram ad fundamentum domus jaciendum, reperit thesaurum, id fortuito evenit: fossioni terræ, quam consilio moliebatur architectus, annexa erat inventio thesauri. Fortuna nonnunquam cum casu confunditur: utrumque juxta subtiliorum peripateticorum sententiam distinximus.

⁴ Jacere telum] Qui amicum in silva latentem occidit pro fera, ille quidem liberè telum mittit, eo misso invitus percutit, quem minimè vellet.

⁵ Aries] Metaphora ducta à machina bellica, quæ trabs prægrandis ferro in formam arietis præfixa est. Suspenditur ex altissima trabe transversa firmissimis utrinque tignis suffulta, tum magna vi libratus aries, & impulsus, muros labefactat, & evertit.

⁶ Cadunt etiam] Id sentiunt quicumque violento animi motu, ut ira, se se sinunt

ignorationem, atque in imprudentiam perturbationes animi: quæ quamquam sint voluntariæ, (objurgatione enim, & admonitione^a dejiçiantur) tamen habent tantos motus; ut ea, quæ voluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata videantur.

65. Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differrentia in magnis quidem causis vel oratorum, vel philosophorum magna argumentorum suppetit copia. In^b vestris autem si non uberior, at fortasse subtilior: ^c Privata enim judicia maximarum quidem rerum, in jurisconsultorum mihi videntur esse prudentia. Nam &^d adfunt multum, & adhibentur in consilio: &^e patronis diligentibus, ad eorum prudentiam confugientibus, ^f hastas ministrant.

66. In omnibus igitur iis judiciis, in quibus, ^g Ex fide bona, est additum: ubi verò etiam, ^h Ut inter bonos bene agier: imprimisqueⁱ in arbitrio rei uxoriæ, in quo est: ^j Quid æquius, melius; parati esse debent. ^k Illi enim

^a Coercentur. ^b jurisconsultorum. ^c argumenta quibus causam adversariorum impugnent, suam tueantur: jus suggerunt, quo se defendant. ^d oportet agere. ^e quemadmodum inter bonos bene agi convenit. ^f judicent ex æquo, & bono. ^g jurisperiti.

finuat abripi. Dum server estus vehementior, aded turbatur iudicium, & voluntas impellitur; ut sibi videantur vel ignorantia, vel necessitate agere.

¹ Privata judicia] Judicia alia fuere privata, in quibus injuria, quæ homini privato illata erat, vindicabatur: alia publica, in quibus, quæ reipublicæ. Utrum autem facinus aliquod publica, an privata esset injuria, populi fuit iudicare. Si actionis privata controversia esset de jure, iudices primum à regibus, deinde à consulibus, postremo à prætoribus dabantur, vel arbitri, vel centumviri, vel decemviri; si de factis, recuperatores: si de neutro, edictum interponebatur. Judicia publica de criminibus majestatis, parricidii, perduellionis, ambitus, & peculatus exercebantur. Temporibus Ciceronis, sex prætores quæstionibus publicis præerant. Vide Sigoniam lib. 11. de antiquo jure civium Romanorum, & Græchum lib. 1. de comitiis Romanorum.

² Adfunt multum] Solebant in causis implicatis ad jurisperitos confugere,

à quibus juris persequendi rationem ediscerent, ut patet ex lib. 111. de Orat.

³ Patroni] Qui alterum in iudicio defendit, aut patronus est; si est orator: aut advocatus, si jus suggerit, & præsentiam suam commodat amico: aut procurator, si negotium suscipit: aut denique cognitor; si causam præstare novit, & tunc ut suam. *Astionum peritiam.*

⁴ Ex fide bona] Bonæ fidei judicia dicebantur illa, in quibus per prætorem licebat de re controversa ex æquo, & bono pro arbitrato sententiam ferre, non habita stricti juris ratione. Summum enim jus, summa injuria, ut trito proverbio verè dicitur.

⁵ In arbitrio rei uxoriæ] Arbitrium uxoriæ rei tunc erat, cum post divortium de dote controversia oriebatur. Matrimonio contracto, dos penes virum erat; at ubi divortium contigisset, si viri culpa, bonum, & æquum exigebat nihil apud virum manere: si mulieris, ipsa dotem amittebat.

dolum

dolum malum, illi fidem bonam, illi equum, bonum, illi quid socium socio, quid eum, qui negotia aliena curasset, ei, cujus ea negotia fuissent; quid eum, qui mandasset, eumve, cui mandatum esset, alterum alteri præstare oporteret; quid virum uxori, quid uxorem viro, tradiderunt. Licebit igitur, diligenter cognitis argumentorum locis, non modò oratoribus, & philosophis, sed juris etiam peritis copiosè de consultationibus suis disputare.

67. ^a Coniunctus huic causarum loco ^a locus ille est, qui efficitur ex causis. Ut enim causa effectum indicat, sic quod effectum est, quæ fuerit causa, demonstrat. Hic locus sup-
 peditare solet oratoribus, & poëtis, sæpe etiam philosophis, sed iis, qui ornate, & copiosè loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denuntiant, quid ex quaque re sit futurum. CAUSARUM enim cognitio cognitionem eventorum facit.

68. Reliquus est comparationis locus, cujus genus, & exemplum ^a supra positum est, ut cæterorum: nunc explicanda tractatio est. Comparantur igitur ea, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur: in quibus spectantur hæc, numerus, species, vis, ^b quædam etiam ad res aliquas affectio.

69. Numero sic comparabuntur, ut ^a plura bona paucioribus bonis anteponantur: ^a pauciora mala malis pluribus: ^a diuturniora bona brevioribus: ^a longè, & latè pervagata angustis: ^a ex quibus plura bona propagentur, quæque plures imitentur, & faciant. Specie autem comparantur, ut anteponantur, ^a quæ propter se expetenda sunt, iis, quæ propter aliud: & ut ^a innata, atque insita assumptis, & adventitiis:

^a Locus ab effectis. ^b certa quædam ratio, quæ ad res aliquas referuntur.

1 Coniunctus huic.] Consultantur superiores notæ, n. 22.

2 Supra positum est.] N. 23.

3 Plura bona paucioribus.] Et animi, & corporis bona solis vel animi, vel corporis bonis antecellunt.

4 Pauciora mala.] Præstat divitiarum duntaxat, quàm & divitiarum, & honoris iacturam facere.

5 Diuturniora.] Satiùs est nomen suum immortalitati commendare, quàm eundem nominis & vite exitum habere.

6 Latè pervagata.] Illustrior est, qui toto orbe, quàm qui unica tantum provincia inclarius.

7 Ex quibus plura bona.] Sanitas corporis delectationi anteponenda.

8 Quæ propter se expetenda.] Virtus, in qua conquiescit animus, melior divitiis, quæ non nisi propter aliud expeti possunt à sapiente.

9 Innata.] Ingenium, corporis robur, & formæ dignitas præstant nobilitati, divitiis, cæterisque fortunæ bonis.

¹ integra contaminatis: ² jucunda minus jucundis: honesta ipsis etiam utilibus: proclivia laboriosis: ³ necessaria non necessariis: ⁴ sua alienis: ⁵ rara vulgaribus: desiderabilia iis, quibus facile carere possis: perfecta inchoatis: tota partibus: ratione utentia rationis expertibus: voluntaria necessariis: animata inanimatis: ⁶ naturalia non naturalibus: ⁷ artificiosa non artificiosis.

70. Vis autem in comparatione sic cernitur, efficiens causa ^a gravior, quam non efficiens: ^b quæ seipsis contenta sunt, meliora, quam quæ egent aliis: quæ in nostra, quam quæ in aliorum potestate sunt: stabilia, incertis: quæ eripi non possunt, iis, quæ possunt. Affectio autem ad res aliquas, est hujusmodi, ^c principum commoda majora, quam reliquorum, itemque, quæ jucundiora, quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoque laudata. Atque, ut hæc in comparatione meliora, sic ^d deteriora, quæ iis sunt contraria.

71. Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem: est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur: quæ ita ferè concluduntur. Si consilio juvare cives, & auxilio, æqua in laude ponendum est: ^e pari gloria debent esse ii, ^f qui consulunt, & ii, ^g qui defendunt: at quod primum, ^h est: quod sequitur igitur. ⁸ Perfecta est omnis argumentorum ¹⁰ inveniendorum præ-

^a Causa efficiens, ut artifex, præstantior est, quam non efficiens, v. g. instrumentum. ^b qua sibi ipsis sufficiunt. ^c meliora qua principibus, quam qua privatis tantum profunt. ^d jurisperiti. ^e oratores. ^f est verum. ^g absoluta sunt omnia præcepta argumentorum inveniendorum.

¹ Integra contaminatis] Alia enim suum omne decus servant, alia ex parte sunt corrupta.

² Jucunda] Quod præferenda sunt jucunda minus jucundis, nemo non videt: Quod honesta utilibus, opinantur sapientes: quod facilia laboriosis, consentiunt omnes: nullus sanè quod facili compendio possit, difficili ratione velit assequi.

³ Necessaria] Quo ex capite vino potior est aqua.

⁴ Sua alienis] Homo rationem, quæ sibi propria est, pluris facere debet, quam voluptatis appetitionem brutis communem.

⁵ Rara] Marmor vulgari lapide, adamas marmore pretiosior.

⁶ Naturalia] Præstantior est flos ætivus, quam summa arte depictus.

⁷ Artificiosa] Tabellæ Apellis, signa Phidiaz pretiosiora, quam rudis antiquitatis opera.

⁸ Deteriora, qua iis contraria] Sic comparata numero, pejora sunt bona pauciora pluribus: specie, inchoata perfectis: vi, non efficiens causa, quam efficiens: affectione, utiliora privatis, quam principibus.

⁹ Pari gloria] Blanditur Trebatio, cum juris scientiam iisdem, quibus artem oratoriam, laudibus dignam censet.

¹⁰ Inveniendorum] Argumenta intrinseca, de quibus hætenus differui, excogitantur ab oratore: extrinseca ad eum

ceptio, ut cùm profectus sis à definitione, à partitione, à notatione, à conjugatis, à genere, à forma, à similitudine, à differentia, à contrariis, ab adjunctis, à consequentibus, ab antecedentibus, à repugnantibus, à causis, ab effectis, à comparatione majorum, minorum, parium, nulla præterea sedes argumenti quærenda sit.

72. Sed quoniam ita à principio divisimus, ut alios locos diceremus ¹ in eo ipso, de quo ambigitur, hæere, de quibus satis est dictum: alios assumi extrinsecus: ² de iis pauca dicamus: etsi ea nihil omnino ad vestras disputationes pertinent: sed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neque enim tu is es, quem nihil, nisi jus civile, delectat: & quoniam ad te hæc ita scribuntur, ut etiam in aliorum manus sint ventura, detur opera, ut quamplurimum iis, quos recta studia delectant, prodesse possimus.

73. Hæc ergo argumentatio, quæ dicitur artis experts, in testimonio posita est. ² Testimonium autem nunc dicimus, omne, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem. ³ PERSONA autem non qualiscumque, testimonii pondus habet: ad faciendam enim fidem auctoritas quæritur. Sed ⁴ auctoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ

^a Intrinsicos.

eum deferuntur. Quare loci, unde eruntur, dicuntur *αὐτοχθόνες*, artis experts.

¹ De iis pauca] De locorum extrinsecorum numero diximus lib. 11. de Orat. n. 116. Eorum exempla nonnulla subjecimus lib. 11. ad Heren. n. 9.

² Testimonium] Hic latiori notione sumitur à Tullio: propriè est eorum sententia, qui ea, quæ de re gesta vel viderunt, vel audierunt, in iudicio proferunt.

³ Persona] Si testimonium alicujus confirmare voluerit orator, ostendat eum esse maxima probitate, deinde oculatum esse, vel auritum: tum alias à iudicibus fuisse auditum, ac præterea esse juratum. Contra si velit infirmare, dicat voluntatem testis nullo negotio flecti, ac detorqueri posse: deinde, si fas, impugnandi ejus mores; reculandus, quod sit in sua causa testis, quodd domesticus, quodd amicus, quodd servus. Si testes, qui in aliqua causa nobis favent, ejus amici sunt, adversus quem

dicimus, tum maximè triumphat orator, ut Tullius lib. 111. in Verrem n. 122. *Quid vultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus is, qui multos in istum testes imperio, & potestate deterruit, idem absens de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? non opinor. At is optimè, qui successit isti, potuit cognoscere. Ita est: verum amicitia impeditur. At certiores nos debet facere, quo pacto se habeat provincia. Debet: verum tamen non cogitur. Num qui in Verrem L. Metelli testimonium requirit? nemo. num qui postulat? non opinor. Quid, si testimonio L. Metelli, ac litteris hac omnia vera esse docebo? quid dicetis? utrum Metellum falsum scribere? an amicum laudandi esse cupidum? an prætorem, quemadmodum provincia affecta sit, nescire? Recita litteras L. Metelli, &c. Contra testes exemplum attulimus lib. 11. ad Heren. n. 9.*

⁴ Auctoritatem aut natura] Auctoritatem dividit Cicero in naturam, & tempus: naturæ virtutem, tempori ingenium,

auctoritas in virtute inest maximè. In tempore autem multa sunt, quæ afferant auctoritatem: ingenium, ¹ opes, ætas, fortuna, ars, usus, necessitas, concursio etiam nonnumquam rerum fortuitarum. Nam & ingeniosos, & opulentos, & ætatis spatio probatos, dignos, quibus credatur, putant: ² non rectè fortasse, sed VULGI opinio mutari vix potest, ad eamque omnia dirigunt, & ³ qui iudicant, & qui existimant. Qui enim ⁴ his rebus, quas dixi, excellunt, ipsa virtute videntur excellere.

74. Sed reliquis quoque rebus, quas modò enumeravi, quamquam in iis nulla species virtutis est: tamen ^a interdum confirmatur fides, si aut ars quædam adhibetur, (magna enim est vis ad persuadendum scientiæ) aut usus: plerumque enim creditur iis, qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem, ^b quæ cùm à corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & ⁵ verberibus torti, & in igne fatigati, quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere, &, quæ à perturbatio-

^a Fidem facere solent, qui aut adhibent artem, multum enim ars ad persuadendum valet, aut usus, &c. ^b qua necessitas duplex est, altera à corporibus, altera ab animis oritur.

genium, artem, usum, & alia subijcit. ut primùm virtus non natura nobis insita est, sed recta exercitatione comparatur: deinde ingenium non temporis est, sed naturæ donum: ipse denique usus, & ars partim naturæ, partim temporis tribuenda. Nodum hunc sic solvit Boëtius. Ex divisione Ciceronis, inquit, omnis auctoritas aut ex magnis, atque excellentibus rebus, & per naturam optimis venit; aut ab his, quæ inferiore loco sunt constituta, non ex naturæ qualitate, sed ex vulgi opinionibus capit. Res maximè excellentes, qualis est virtus, quæ in deterius flecti non potest, Tullius sub natura constituit: posteriora autem, ut ingenium, opes, artem, usum, quæ sæpe vitiosa exercitatione depravantur, sub tempore collocavit. Virtutem naturæ tribuit, vel ex sententia Platonis affirmantis virtutes à natura nobis insitas, vel quia ut natura, sic virtus stabilis est. Tempori subijcit ingenium, quia ingenii rudimenta naturæ, tempori autem perfectio debetur; tempore adolescit, viget, & deficit.

¹ Opes] Huc referendum illud Juvenalis Sat. III.

Quantum quisque sua numerum servat in arca,

Tantum habet & fidei.

² Non rectè fortasse] Suspecta debere videri fides ingeniosorum, qui ceteris sagaciores fucum facere facilius possunt. Cur autem major opibus, quam homini sit auctoritas?

³ Qui iudicant] Iudicant, qui in causa sedent iudices; existimant auditores, qui ipsam iudicum sententiam examinant, rectè, an secus lata fuerit.

⁴ His rebus, quas dixi] Non omnibus, sed nonnullis, quales sunt ingenium, & opes, in quibus species aliqua virtutis adumbratur. Vulgus enim virtutem ingenio, & opibus metitur. In ætate verò, & concursione rerum fortuitarum virtutis umbram inesse nemo dixerit.

⁵ Et verberibus] Perstringit hic locum à tormentis, qui ex eo confirmatur, quòd & quæ tormentis subiecti dicunt, ea videatur veritas ipsa dicere; & scelerati urgente conscientia conspectum carnificis non sustineant. Infirmitur ex eo, quòd fragilis sit, & fallax, quæ cruciatibus exprimitur, confessio. Vide lib. II. Herennian. n. 10.

nibus

nibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia
 1 necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem, & fidem.

75. Cujus generis etiam illa sunt, ex quibus nonnumquam verum invenitur, pueritia, somnus, imprudentia, 2 vinolentia, insania. Nam & pueri sæpe indicaverunt aliquid, ad quod pertineret, ignari: & per somnum, vinum, insaniam, multa sæpe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, ut 3 Staleno nuper accidit: qui ea locutus est, bonis viris subauscultantibus, pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis jure damnatus est. Huic simile quiddam 4 de Lacedæmonio Pausania accepimus.

76. 5 Concurfus autem fortuitorum talis est, ut, si interventum est casu, cum aut ageretur aliquid, quod proferendum non esset, aut diceretur. In hoc genere etiam illa est
 6 in Palamedem conjecta suspitionum prodicionis multitudo:

a Multa signa concurrentia sunt hujusmodi, ut, &c.

1 Necessitatis vim habent] Vehementissima perturbatio, ut dolor, metus, &c. ita rationem obruit, ut si libertatem penitus non tollat, certè admodum labefactet.

2 Vinolentia] Tritum hoc proverbium, In vino veritas. Rectè itaque Horatius,

Quid non obrietas designat? aperta recludit.

Et Euripides apud Athenæum,

Καὶ δὲ λέγει τίς τις χαλκός ἐστι, ἀπὸ τοῦ οἴνου.

Speculum est forma as, vinum autem animi.

3 Ut Staleno] Rem aliquanto fusiùs narrat Cicero in Cluentiana n. 78. Illo ipso tempore in ades T. Annii, hominis honestissimi, necessarii, & amici mei noctu Stalenus accessit ab Oppiano venit. Jam cetera nota sunt omnibus: ut cum illo Oppianicus egerit de pecunia: ut ille se redditurum dixerit, ut eorum sermonem omnem audierunt viri boni, qui tum consules prope in occulto steterant: ut res patefacta, atque in forum prolata, & pecunia omnis a Staleno extorta, atque erepta sit. Consulantur nota in Brutum n. 241.

4 De Lacedæmonio] Pausanias Lacedæmonius, cum de patria Persa-

rum regi tradenda cogitaret, Argilio adolescentulo epistolam ad Artabazum ferendam dedit. Argilius in suspitionem venit aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum rediisset, qui super tali causa eodem missi erant: resignata epistola, cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. Erant in eadem epistola, quæ ad ea pertinebant, quæ inter regem, Pausaniamque conveniant. Has ille litteras Ephoris tradidit, qui Argilium jusserunt ad aram in fanum Neptuni confugere, locum autem sub terra fecerant, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex Ephoris quidam descenderunt, Pausanias audita causa, cur Argilius supplex in ara sederet, perturbatus orare cepit, ne quid enunciaret, nec se meritum de illo optimè proderet. His cognitis, Ephori hominem suo convictum testimonio, in æde Minervæ conclusum fame enecarunt. Anno II. Olympiadis LXXVIII. ante Christum CCCCLXVII. Thucyd. lib. I. & Cornelius Nepos.

5 In Palamedem] Hic Ulysses, qui ne ad bellum Trojanum proficisceretur, insaniam simulabar, fraudem detexit. Irritatus subinde Ulysses, suppositicias Priami ad Palamedem de prodendis Græcis litteras fingit, quibus magnam se

quod genus refutare interdum veritas vix potest. Hujus etiam generis est ¹ fama vulgi, quoddam multitudinis testimonium.

² Quæ autem virtute fidem faciunt, ea bipertita sunt. Ex quibus alterum, natura valet: alterum industria. DEORUM enim virtus, natura excellit: hominum autem, industria.

77. ³ Divina hæc ferè sunt testimonia: Primum orationis: oracula enim ex eo ipso appellata sunt, quod inest in his deorum oratio: Deinde rerum, in quibus insunt quasi opera divina quædam: Primum, ⁴ ipse mundus, ejusque omnis ordo, & ornatus: deinceps ⁵ ærei volatus avium, atque cantus: deinde ejusdem ⁶ æris sonitus, & ardores, multarumque rerum in terra portenta: atque etiam ⁷ per exta

se pecuniæ vim mittere aiebat Priamus. Accusatur Palamedes, cujus interim in tentorio auri pondus furtim infodi curaverat Ulysses. Hic illius causam tueri se simulat, nec antè damnandum contendit, quàm aurum à Priamo missum reperiretur. auro reperto Palamedes quasi reus lapidibus obrutus est. Servius in 11. *Aeneidos*.

¹ *Fama vulgi*] Qui locum à fama stabilire voluerit, dicat famam esse consensum civitatis, ac veluti testimonium publicum de aliqua re: melius omnibus, quàm singulis credi; singuli enim decipere, & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes sefellunt. Contra famam ostendet orator sermonem esse sine ullo certo auctore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas: quod nulli non etiam innocentissimo possit accidere fraude inimicorum falsa vulgantium: famam esse *malum*, quæ non aliud velocius ullum. Exempla promissus lib. 11. *Her.* n. 9. Vide Fabium lib. v. cap. 9.

² *Quæ autem virtute*] Ciceronis hæc est sententia. Quæ virtute, non incerta opinione, fidem faciunt, ea sunt duplicitis generis. Alia deorum virtute nituntur, ut oracula, & per se sola valent ad fidem faciendam. Quis enim diis statim non credat? Alia hominum virtute fidem faciunt, ut humana testimonia: nec valent, nisi adjungatur industria.

³ *Divina testimonia*] Divinis testimoniis certius nihil aut esse, aut excogitari potest: at oraculis, quæ ad lu-

dibrium hominum fundebant demones, præsertim cum de futuris agebatur, fraus ferè semper suberat. Maligni illi spiritus, ut nihil prævidere possum, nisi quod naturali sagacitate conjicere licet, in liberis eventis futuris prædicendis sæpe fallebant, sæpe falsebantur. Hinc ambigua, & perplexa semper oracula, ut, quicquid evenisset, anticipi interpretatione malè credulas hominum mentes deluderent. Nihilominus, quæ cæcitas erat, adeo præjudicatis opinionibus miseri olim mortales laborabant, ut in libro de oraculis Pythiæ Plutarchus splendide mentiat oraculum Apollinis Pythii, nunquam falsitatis ad eam diem convinci potuisse.

⁴ *Ipsè mundus*] Ex mundi fabrica, partiumque omnium ornatu egregè Tullius lib. 11. de nat. Deor. probat esse Deum.

⁵ *Ærei volatus*] Ex volatu avium auspicia, ex captu, sive garritu auguria petebant ad investiganda futura. Augurum collegium summo semper fuit in honore. Eorum erat de cælo servare, fulmina, & tempestates procurare, &c.

⁶ *Æris sonitus*] Visæ alias in ære præliantium exercituum species, audita interim fulmina horrendo fragore, imminencia bella non semel portenderunt.

⁷ *Per exta*] Extispices sive haruspices extis victimarum inspectis futura prædicere se se jactabant. Haruspices ab haruga, hoc est, victima; harugam autem ab hara, id est, stabulo dictam scribit Donatus in Phormione Terentii.

inventi

inventa præfensio. A¹ dormientibus quoque multa significata visis, quibus ex locis sumi interdum solent ad fidem faciendam testimonia deorum.

78. In homine VIRTUTIS opinio valet plurimum. Opinio autem est, non modò eos virtutem habere, qui habeant, sed eos etiam, qui habere videantur. Itaque, quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos vident, quorumque vitam constantem, & probatam, ut Catonis, Lælii, Scipionis, aliorumque plurium, rentur eos esse, quales seipsi velint. Nec solum eos censent tales esse, qui in honoribus populi, reque publica versantur, ² sed & oratores, & philosophos, & poëtas, & historicos: ex quorum & dictis, & scriptis sæpè auctoritas petitur ad faciendam fidem.

79. EXPOSITIS omnibus argumentandi locis, illud primum intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in quam non aliquis locus incurrat, nec ferè omnes locos incidere in omnem ² quæstionem, & ³ quibusdam quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. Quæstionum ⁴ duo sunt genera: alterum infinitum, alterum definitum. Definitum est, quod ὁρισμένη Græci, nos causam. Infinitum, quod ἄσπετος illi appellant, nos propositum possumus nominare.

^a Propositionem, de qua differitur.

¹ Dormientibus] Hieronymus in cap. 6. Isaie ad illud, In delubris idolorum dormiunt, scribit eos, qui somnia prænuntia quærerent, solitos stratis hostiarum pellibus incubare in templis, ut somniis futura cognoscerent. Id præcipue in Esculapii fano ad suam usque ætatem fastidium narrat. Eodem pertinent Virgilii versus:

— huc dona sacerdos
Cum tulit, & casarum ovium sub nocte
flanti
Pellibus incubuit stratis, somnosque pe-
tivit,
Multa modum simulacra videt volitantia
miri,
Et varias audit voces, fruiturque deo-
rum
Colloquio.

² Sed & oratores] Citantur aliquando cum laude veterum testimonia: Oratorum, ut si quis ad laudem humaniorum litterarum hæc Ciceronis pro Ar-

chia laudaret. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversus perfugium, ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Philosophorum, ut si quis illud Platonis in Gorgia retulerit, injuriam accipere melius esse, quàm inferre. Poëtarum, sic ad excitandum voluptatis horrorem valebit illud Horatii,

Sperne voluptates, nocet empta dolore
voluptas.

Historicorum denique dicta inserere possumus, ut illud Sallustii in bello Jugurthino. Na illi falsi sunt, qui diversissimas res pariter expectant, ignavia voluptatem, & præmia virtutis.

³ Quibusdam quæstionibus alios] Alii ad conjecturæ, alii ad definitionis, alii denique ad qualitatæ statum pertinent.

⁴ Duo sunt genera] Vide lib. 1. de Orat. n. 138.

80. Causa

80. Causa certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, ^a aut in omnibus, aut in plerisque eorum. ^b Propositum autem ^c in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen ^d in maximis. Itaque ^e propositum pars causæ est. Sed ^f omnis quæstio, earum aliqua de re est, quibus causæ continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnumquam omnibus.

81. Quæstionum autem, quacunque de re sint, duo sunt genera: unum cognitionis: alterum actionis.

82. ^g Cognitionis sunt hæc, quarum finis est scientia. Ut, si quærat, à naturane jus profectum sit, an ab aliqua quasi ^h conditione hominum, & pactione. Actionis autem huiusmodi exempla sunt: Sitne sapientis ad rempub. ⁱ accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt, cum, ^j an sit: aut, quid sit: aut, quale sit, quæritur. Horum primum, conjectura: secundum, definitione: tertium, juris & injuriæ di-

^a Hypothesis definitur aut omnibus, aut plerisque illis circumstantiis. ^b Thesis constat aliqua circumstantia, non plurimis, nec maximis. ^c omnis infinita quæstio complectitur vel unam, vel plures, vel aliquando omnes circumstantias, quæ causam constituunt: verum illæ circumstantiæ sunt latentes, & infinitæ. ^d conventionis. ^e administrandam.

1 In aliquo eorum] Qui tandem ista congruunt cum iis, quæ alibi non semel, tum in partitione oratoria n. 61. perspicue tradidit Tullius, hypothesin sive causam temporibus, ac personis esse finitam: thesin autem, sive propositum nullis neque personis, neque temporibus notari? Nodum hunc sic solvit Visforius. Propositum caret expressis, ac definitis circumstantiis, at infinitas, & indeterminatas, nec propriis nominibus explicatas habere potest: ut, cum quæritur an uxor ducenda sit, propositum est, in quo tamen est persona latens, uxor; sed quænam sit illa, non definitur. si suo nomine notaretur, non propositum, sed causa diceretur, ut an Cornelia ducenda sit.

2 In maximis] Maximas illas circumstantias nonnulli personam, locum ac tempus interpretantur. falsò. Quis enim has quæstiones (quo supplicio afficiendi sint seditiosi: an in templo mercaturam facere, an diebus festis jus reddere liceat) vel esse theses, vel partim personis, partim locis, partim tem-

poribus restrictas negaverit? Melius itaque Visforius maximas circumstantias eas esse sentit, quæ certæ, notæ, & propriis nominibus exprimuntur.

3 Propositum pars causæ est] Est quæ pars: videtur enim causa propositum includere. v. g. hæc causa, an bellum Romani debeant inferre Carthaginensibus, includit hanc quasi partem quod propositum est, an bellum inferri debeat.

4 Cognitionis] Cognitionis quæstiones in ipsa rei notitia conquiescunt, ut cum inquiritur, utrùm terra, an sol sit immobilis, an sit ignis, ut vocant, elementaris: Quot partibus sol sit terra major, &c. Actionis quæstiones, ad aliquid efficiendum, aut omittendum diriguntur, ut cum inquiritur; quæ sint in pactis, & conventis servandæ leges, an amicis in re turpi obsequendum, &c.

5 An sit, quid sit] Triplicem causarum statum notat, de quo lib. 1. Herenn. n. 18.

inctione

inctione explicatur. ¹ Conjecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarum una est, cum quæritur, sitne aliquid. Altera, unde ortum sit. Tertia, quæ id causa effecerit. Quarta, in qua de mutatione rei quæritur. Sit, necne sit: Ecquidnam honestum sit, Ecquid æquum re vera, an hæc tantum in opinione sint. Unde autem sit ortum, ut cum quæritur, natura, an doctrina possit effici virtus. Causa autem efficiens sic, ut, cum quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione, sic: ² Possitne eloquentia commutatione aliqua converti in infantiam.

83. Cum autem, quid sit, quæritur: notio explicanda est, & proprietas, & ^b divisio, & partitio. Hæc enim sunt definitioni attributa: additur etiam descriptio, quam Græci *περιγραφή* vocant. Notio sic quæritur, ^c sitne id æquum, quod ei, qui plus potest, utile est. Proprietas sic: ³ In hominemne solum cadat, an etiam in belluas ægritudo. Divisio, & eodem pacto partitio, sic: ⁴ Triane genera bonorum sint. Descriptio, ⁵ Qualis sit avarus, ⁶ qualis assentator, cæteraque ejusdem generis, in quibus natura, & vita describitur.

84. Cum autem quæritur, quale quid sit: aut simpliciter

^a Possitne eloquens fieri indifferens. ^b totius in partes distributio, & divisio generis in formas. ^c an illud sit æquum, quod conducit ei, qui potentior sit.

¹ Conjectura] De statu conjecturali consule librum secundum ad Heren. n. 3.

² Sitne æquum] Ut id decidatur, necesse est definire, quid sit æquum. Est autem æquum, sive jus æquabile, non quod omnes æquat, sed quod omnia omnibus, paria paribus, potiora potioribus tribuit. Id vocatur ab Aristotele, *ἀναισθησία*, id est *ἀναισθησία* dicitur, jus æquatum, & ex proportionibus.

³ In hominem] Cum ægrotatio sit corporis, ægrotatio animi, constat hanc belluis cum homine non posse convenire. *Ægrotatio* est opinio rebus mali præsentis, in quo demeriti, contrahique animi relictum esse videntur. Tullius iv. Tulcul. Quæst. n. 14.

⁴ Triane genera] Sentiant Peripatetici tria esse bonorum genera, alia animi, ut virtus, ingenium, &c. alia corporis, ut vires, forma, &c. alia fortunæ,

ut divitiæ, &c. Stoici bonum una virtute metiuntur.

⁵ Qualis sit avarus] Quem sub Euclionis persona festivè describit, ac deridendum proponit Plautus in Aulularia.

⁶ Qualis assentator] Suis coloribus exprimitur à Terentio in Eunuchis Actu ii. Scena ii. ubi Gnatho sic de se ipse loquitur:

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,

Nec sunt: hos confessor: hisce ego non paro me, ut rideant,

Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:

Quicquid dicunt, laudo: id rursus si negant, laudo id quoque.

Negat quæ, nego: ait, aio: postremò imperavi egomet mihi,

Omnia assentari: is quæstus nunc est multa aberrimus.

quæritur,

quæritur, aut comparatè. Simpliciter, ¹ Expetendane sit gloria: Comparatè, ² Præponendane sit divitiis gloria. Simplicium tria genera sunt: de expetendo, fugiendoque: de æquo, & iniquo: de honesto, & turpi. Comparationum autem duo, unum de eodem, & alio: alterum de majore, & minore. De expetendo, & fugiendo, hujusmodi: ³ Si expetendæ divitiæ, si fugienda paupertas. De æquo, & iniquo: ⁴ Æquumne sit ulcisci, à quocumque injuriam acceperis. De honesto & turpi: ⁵ Honestumne sit, pro patria mori.

85. Ex altero autem genere, quod erat bipartitum, unum est de ^a eodem, & alio: ut, si quærat, quid intersit ⁶ inter amicum, & assentatorem: ⁷ regem, & tyrannum. Alterum ^b de majore, & minore: ut, si quærat, ⁸ eloquentiane plaris sit, an juris civilis scientia. De cognitionis quæstionibus hæctenus.

86. Actionis reliquæ sunt: quarum duo sunt genera: unum ad officium: alterum ad motum animi vel gignendum, vel sedandum, planève tollendum. Ad officium sic; ut, cum quæritur, suscipiendine sint liberi. Ad movendos animos, cum fiunt cohortationes ad defendendam rempub. ad gloriam, & ad laudem: quo ex genere sunt querelæ, incitationes, miserationesque flebiles, rursusque oratio cum iracundiam restinguens, tum metum eripiens, tum exultan-

^a De iis, quæ videntur eadem, & tamen sunt diversa. ^b de iis, quorum majus, aut minus pretium est.

¹ Expetendane sit gloria] Cum gloria sit consentiens laus bonorum, incorrupta vox bonè judicantium de excellenti virtute, meritò videtur expetenda.

² Præponendane] Nemo nisi abjecti animi fluxas, & caducas opes solidæ, veræque gloriæ prætulit.

³ Si expetenda] Nobilissima sæpe ingenia latent in tenebris, si premant res familiaris difficultates. Juv. Sat. III.

Haud facillè emergunt, quorum virtutibus obstat

Res angusta domi.

⁴ Æquumne sit] Ultionis cupiditatem in magnanimos non convenire alibi dictum. lib. II. de Invent. n. 66. & lib. I. de Orat. n. 32.

⁵ Honestumne] Horat. lib. II. Ode 1. Dulce & decorum est pro patria mori.

⁶ Inter amicum, & assentatorem] Multiplex discrimen est; Amici mores, ut veritatis, simplices sunt, & sinceri: adulatoris, callidi, & pravi. Amicus non ad quævis minima ministeria se offert paratum: in his totus est adulator. Amicus non promittit, nisi quæ prestare potest: adulator omnia. Plura profert Plutarchus in libro de hoc ipso argumento.

⁷ Regem, & tyrannum] Rex subditorum, tyrannus suis tantum utilitatibus servit.

⁸ Eloquentia] Juris scientiæ præstet eloquentia, quæ si perfecta est, non modò juris civilis cognitionem; sed etiam alias omnes disciplinas complectitur, ut sæpius variis locis Cicero confirmat.

tem

tem lætitiā comprimens, tum ægritudinem abstergens.
 • Hæc cum in propositis quæstionibus genera sint, eadem in causas transferuntur.

87. Loci autem, qui ad quasque quæstiones accommo-
 dati sunt, deinceps est videndum. Omnes quidem illi, quos
 supra diximus, ad plerasque sunt: sed alii ad alias, ut dixi,
 aptiores. ^b Ad conjecturam igitur maximè apta, quæ ex
 causis, quæ ex effectis, quæ ex conjunctis, sumi possunt.
 • Ad definitionem autem ^a pertinet ratio, & scientia defi-
 niendi. Atque huic generi finitimum est illud, quod appel-
 lari de eodem, & altero diximus: quod genus forma quæ-
 dam definitionis est. Si enim quæritur, ³ idemne sit perti-
 nacia, & perseverantia, definitionibus judicandum est.

88. Loci autem convenient in ejus generis quæstionem;
 • consequentes, antecedentes, repugnantes, adjunctis etiam
 duobus iis, qui sumuntur ex causis, & effectis. Nam si hanc
 rem illa sequitur, hanc autem non sequitur: aut si huic rei
 illa antecedit: huic non antecedit: aut si huic rei repugnat,
 illi non repugnat: aut, si hujus rei hæc, illius alia causa
 est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est: ex quo-
 vis horum id, de quo quæritur, idemne, an aliud sit, inve-
 niri potest.

^a Hæc cum pertineant ad theses, possunt ad hypotheses accommodari. ^b ad statum
 conjecturalem. ^c ad statum definitionis.

1. Ad conjecturam] Status conjectu-
 ralis tres loci sunt, voluntas, facultas,
 & signa. Voluntas, & facultas ad effe-
 ctus, signa ad effectus, & adjuncta révo-
 cantur. Si quis enim neget crimen, eum
 facillè convinces, si hæc tria ostenderis.
 1. eum voluisse scelus admittere. 2.
 eum potuisse. 3. aliquot signis id pate-
 ficisse. Voluntas innotescit ex affectu,
 odio, invidia, &c. facultas respicit lo-
 cum ac tempus. Signa sunt triplicia,
 antecedentia, comitantia, consequentia.
 Ita eadem alicujus antecesserunt odia,
 minis, &c. conjuncta fuere clamor, pu-
 gna, sanguis: consecuta sunt pallor ho-
 micidæ, fuga, &c.

2. Pertinet ratio definiendi] Quia quod
 obijcitur fateris quidem, sed negas ha-
 bere vim criminis. Neque enim si
 quem percussisti, idè affecisse injuria
 dicendus es.

3. Idemne sit pertinacia] Perseverantia

est in ratione bene considerata stabili, &
 perpetua permansio, ut ait Tullius l. 11.
 de Invent. n. 164. Pertinaciam autem
 rectè dixeris immutato verbo in ratione
 malè considerata stabilem, & perpe-
 tuam permansionem. Pertinacia enim
 ex mente Varronis est, cum quis per-
 tendit in eo, in quo pertendi non de-
 bet. Imo ipsam inter pertinaciam, &
 perversitatem est aliquid discriminis.
 Nam ut ex Attio poeta in Myrmidoni-
 bus, quem citat Nonius, intelligitur,
 pertinax est, qui in ea re, quam susce-
 pit, firmiter persequitur: perversus, qui
 præterea rem ad exitum perducit, adeq-
 ue vincit.

4. Consequentes] Omnino enim fieri
 non potest, ut vel rerum, quarum ea-
 dem est definitio, sint diversa adjuncta,
 causæ, & effecta, vel hæc eadem repe-
 riantur in iis, quibus diversa definitio
 convenit.

89. Ad tertium genus quæstionis, in quo, quale sit, quæritur, in comparisonem ea cadunt, quæ paullo antè in comparisonis loco enumerata sunt. In illud autem genus, in quo de expetendo, fugiendoque quæritur, adhibentur ea, quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa vel commoda, vel incommoda. Itemque cum ¹ de honesto, turpique quæritur, ad animi bona, vel mala omnis dirigenda oratio est.

90. Cum autem de æquo, & iniquo disleritur, æquitatis loci colliguntur. ² Hi cernuntur bipartitè: & natura, & instituto. Natura partes habet duas, ³ tuitionem sui, & ulciscendi jus. ⁴ Institutio autem æquitatis tripertita est: una pars legitima est, altera conveniens, tertia moris vetustate confirmata. Atque etiam rursus æquitas, tripertita dicitur esse: una ad superos deos, altera ⁵ ad manes, tertia ad homines pertinere: Prima, ⁶ pietas: secunda, sanctitas: tertia, iustitia, aut æquitas nominatur. ⁷ De proposito satis multa: deinceps de causa pauciora dicenda sunt. Pleraque enim sunt ei cum proposito communia.

91. ⁸ Tria sunt igitur genera causarum: iudicii, deliberationis, laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus utendum locis sit. Nam iudicii finis est jus: ex quo etiam nomen. Juris autem partes tum expositæ, cum æquitatis ⁹. Deliberandi finis, utilitas: cujus hæ partes, quæ modò expositæ, rerum expetendarum. Laudationis finis, honestas: de qua item est antè dictum.

92. Sed ¹⁰ definitæ quæstiones à suis quæque locis quasi propriis instituuntur, ¹¹ in accusationem, defensionemque par-

¹ Dividuntur duas in partes, in jus naturale, & jus institutum. ² Jus institutum tres in partes distribuitur: una pars legibus, altera pactis, & conventibus, tertia consuetudine antiqua constat. ³ De thesi, & quæstionibus infinitis satis multa: de hypothesis, & quæstionibus finitis, &c. ⁴ Partes exposuimus. ⁵ Hypotheses, seu quæstiones definita proprios habent locos, & in accusationem, defensionemque dividuntur.

¹ De honesto] Omne enim honestum cum virtute conjunctum est; virtus autem ad animum pertinet.

² Tuitionem sui] Id fuscè ostendit Cicero in Miloniana.

³ Ad manes] Manes ab antiquis vocati modò dii inferi, quos, ne nocerent, sacrificiis placabant: modò animæ corporis vinculis exsolutæ: quod vetera monumenta testantur; in quibus inscriptum D. M. S. hoc est, diis manibus sacrum.

⁴ Pietas] Est pietas iustitia adversus deos, inquit Tullius lib. 1. de nat. Deor. n. 116.

⁵ Tria sunt] Vide lib. 1. ad Heren. n. 2. & partitionem oratoriam, ubi, quæ spectant ad tria causarum genera, fusiùs explicantur.

⁶ In accusationem] Licet enim propriè ad iudiciale tantum genus pertineat accusatio, & defensio; extendunt tamen ad reliqua causarum genera: quisquis enim suadet aliquid, aut la-

titæ. In quibus existunt hæc genera, ut accusator personam arguat facti: defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum: aut, si sit factum, aliud ejus facti nomen esse: aut jure esse factum. Itaque aut infutialis, aut conjecturalis prima appelletur: definitiva, altera: tertia, quamvis molestum nomen hoc sit, juridicialis vocetur. Harum causarum propria argumenta ex iis sumpta locis, quos exposuimus, in præceptis oratoriis explicata sunt.

93. Refutatio autem accusationis, in qua est depulsio criminis, quæ Græcè *σδοις* dicitur, Latine appelletur status, in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus, & laudationibus iidem existunt status. Nam & negantur sæpe ea futura, quæ ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possint. In qua argumentatione status conjecturalis existit.

94. At cum aliquid de utilitate, honestate, æquitate disferitur, deque iis rebus, quæ iis sunt contrariæ: incurrunt status aut juris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest, id factum esse, quod laudetur: aut non eo nomine afficiendum, quo laudator affecerit: aut omnino non esse laudabile, quod non rectè, non jure factum sit. Quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Cæsar contra Catonem meum.

a Nondum usu receptum. b in quo defenso quasi stat ad resistendum parata.

dat, ad ejus defensionem accedit; contra id accusat quodammodo, quod vel dissuadet, vel vituperat.

1 Hæc genera] Quæ explicuimus lib.

1. Heren. n. 18.

2 In præceptis oratoriis] Quæ breuiter in partitione oratoria, fusc lib. 11. de inventionem persequitur.

3 In quo primum insistit] V. g. sic procedat accusatio, Roscius occidit patrem; repugnabit defensio, Roscius non occidit patrem. hic quodammodo hæret accusatio: hic status conjecturalis, inquirendum enim ulterius, an Roscius patrem occiderit. Eadem est cæterorum statuum ratio.

4 Negari potest] Exempli gratia: Si quis laudasset Catonem, quod omnia Cæsaris consilia patriæ perniciose sub-

vertisset. Cum id posset negari, oriretur status conjecturalis, an scilicet id verè de Catone prædicaretur. Si quis Catonis constantiam extolleret, adversarius eam contendens pertinaciam, definitivo statui locum daret. Denique, Si quis Catonem eundem de morte sibi allata laudaret, & obrectator eum idcirco insectaretur, tum nasceretur status qualitatis, rectè an secus id à Catone factum fuisset.

5 Cæsar] C. Cæsar, de quo dictum in Bruto, primus Romanorum imperator, ut laudes à Cicerone collatas in Catonem Uticensem dederet, in eum anno U. C. DCCVII. scripsit libros duos, quorum hæc inscriptio, *Anticato*. Citat Gellius lib. 14. cap. 16.

95. Sed ^a quæ ex statu contentio efficitur, eam Græci ^c *νεμωσις* vocant: mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, ^b qua de re agitur, vocari. Quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur, hæc continentia vocentur, quasi firmamenta defensionis; quibus sublati, defensio nulla sit. Sed, quoniam lege firmius in controversiis disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legem adjutricem, & testem adhibeamus. In qua re ³ alii quasi status existunt novi, qui appellantur legitimæ disceptationes.

96. Tum enim defenditur non id legem dicere, quod adversarius velit, sed aliud: id autem contingit, cum ⁴ scriptum ambiguum est, ut duæ differentes sententiæ accipi possint: Tum opponitur scripto voluntas scriptoris, ut quærat^{ur} verbane plus, an sententia valere debeat: Tum legi lex contraria affertur. Ita sunt tria genera, quæ controversiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti, & voluntatis, & scripta contraria. Jam hoc perspicuum est, non magis in legibus, quàm in testamentis, in stipulationibus, in reliquis rebus, quæ ex scripto aguntur, posse controversias easdem existere. Horum tractationes in ⁵ aliis libris explicantur.

97. ^c Nec solum perpetuæ actiones, sed etiam partes orationis iisdem locis adjuvantur, partim propriis, partim communibus: ut in principiis, quibus ut benevoli, ut dociles, ut attentis sint, qui audiant, efficiendum est propriis locis. Item

^a Judicatio. ^b id, à quo tota causa pendet. Hoc autem potest appellari continens, quasi firmamentum causa, sine quo nulla esset aut defensio, aut accusatio. ^c Nec solum orationes integre, sed singula orationis partes suas habent locos, quibus, exempli gratia, exordium auditores attentos reddat, dociles, & benevolos: narratio fiat probabilis, &c.

1. *Quæ ex statu contentio*] Id totum præclare exponitur lib. 1. Heren. n. 26.

2. *Quæ de re agitur*] Hæc verba sunt in juris formulis solemnia, quibus ad Trebatium jurisperitum scribens utitur: alibi enim *re agitur*, judicatio vocatur.

3. *Alii quasi status*] De constitutione legitima auctor ad Herennium lib. 1. n. 19. sed multo copiosius differit Cicero lib. 11. de Invent. n. 144. &c. Huc etiam referri possunt, quæ eodem libro de controversia scripti & sen-

tentiæ suse disputantur. n. 122. &c.

4. *Scriptum ambiguum est*] De controversia ex ambiguo agunt scriptor Herennianus lib. 1. n. 20. & Cicero lib. 11. de Invent. n. 116.

5. *Alii in libris*] De concigenda indignatione copiose dictum lib. 1. de Invent. n. 100. &c. de commiseratione ibidem n. 106. De amore, odio, timore, spe, læticia, dolore, & invidia, lib. 11. de Oratore n. 206. &c. quæ, si vacat, consule.

que

que narrationes, ut ad suos fines spectent, id est, ut ^a planæ sint, ut breves, ut evidentes, ut credibiles, ut moderatæ, ut cum dignitate. Quæ quamquam in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrandi.

98. Quæ autem consequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, qui ad persuadendum loci maxime valeant, dictum est in ^b his, in quibus de omni ratione dicendi. Peroratio autem & alia quædam habet, & maxime amplificationem: cujus effectus is debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & si ita jam affecti antè sunt, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio.

99. Huic generi, in quo & misericordia, & iracundia, & odium, & invidia, & cæteræ animi affectiones perturbantur, præcepta suppeditantur, ^c aliis in libris, quos poteris mecum legere, cum voles. Ad id autem, quod te velle senseram, cumulatè satisfactum esse debet voluntati tuæ.

100. Nam, ne præterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura, quam à te desiderata erant, sum complexus, ^c fecique quod sæpe liberales venditores solent, ut, cum ædes, fundumve vendiderint, ^c ruitis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa aptè, & loco positum esse videatur. Sic tibi nos ad id, quod ^a quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam volumus non debita accedere.

^a *Aperta.* ^b *libris, in quibus de eloquentia agimus, in libris de Oratore, &c.* ^c *ut venditores liberales, cum fundum, aut ædes vendiderint concepta suppellectili, quæ si aliqua demolitione domus auferri potest, tamen ex illa suppellectili aliquid largiuntur, quod certis adiutis partibus ita convenient, ut inde via possit extrahi, nisi domus summo privetur ornamento, sic ad commentarios in Topica, quos tibi promiseram, ornamenta non debita ex cæteris eloquentia partibus accedere volui.*

^c *Quasi mancipio dare.]* Res ad- *sia omnino faciamus. At ita liber hic*
iunxit particulam *quasi*, nam mancipio *datus erat Trebatio, ut in eum jus etiam*
dato, est alienare, ita ut rem accipien- *Cicero retineret.*

[270]

M. T. CICERONIS
'D E
PARTITIONE ORATORIA,
DIALOGI
A R G U M E N T U M.

M Tullius Cicero anno U. C. ut quidem censet Corradus, DCCVIII. ante Christum XLVI. aetatis LXI. Partitiones oratorias scripsit, quo libello quidquid cæteris in libris de arte Oratoria fusiùs differnerat, paucis, & eleganter complectitur. Totum opus tres in partes, quibus dicendi doctrina explicatur, distribuit, vim oratoris scilicet, orationem, & questionem.

A n. 8. ad 27. Disputat de vi oratoris, quæ in eo consistit, 1. Ut quæ ad persuadendum, & movendum pertinent, inveniantur in locis tum intrinsecis, tum extrinsecis, quos singillatim enumerat. 2. Ut inventa recte collocentur. 3. Ut deinde elocutione exornentur. 4. Ut memoria commendata pronuncientur cum dignitate.

A n. 27. ad 61. De oratione disserit; de cuius quatuor partibus, exordio, narratione, confirmatione, & conclusione, egregia præcepta tradit. Nonnulla interserit de triplici statu causarum, de argumentatione, & amplificatione.

[De partitione oratoria] Partitio, quod jam in Topicis explicuimus, ea est, qua res aliqua tota suas dividitur in partes: divisio autem, qua genus in suas formas distribuitur. Partitionem igitur oratoriam inscripsit Tullius hunc libellum, quo tota dicendi ratio in tres

partes diducitur, in vim oratoris, in orationem, & in questionem. Cæterum partitio oratoria, an partitiones oratoriarum, utra potior sit inscriptio, disputent otiosi interpretes, utramque rectam esse constar.

A n.

A n. 61. ad 139. Quæstionum locum tractat, quarum duo sunt genera, alterum finitum, alterum infinitum. Ad quæstiones pertinet triplex causarum genus; demonstrativum, cujus finis honestas, partes duæ, laudatio, & vituperatio: deliberativum, cujus finis utilitas, partes duæ, suasio, & dissuasio: judiciale, cujus finis æquitas, partes etiam duæ, accusatio, & defensio. Triplex est causarum constitutio, conjecturalis, finitiva, & juridicialis: oritur nonnunquam scripti, & voluntatis controversia. De quibus omnibus eleganter agit.

Cicero filius, & Cicero pater, loquentes introducuntur.

CICERO FILIUS.

1. **S**TUDEO, mi pater, Latinè ex te audire ea, quæ mihi tu de ratione dicendi ^a Græcè tradidisti; si modò tibi est otium, & si vis. **CICERO PATER.** An est, mi Cicero, quod ego malim, quàm te quam doctissimum esse? Otium autem primum summum est, quoniam aliquando Roma exeundi potestas data est: deinde ista tua studia vel maximis occupationibus meis anteferebam libenter.

2. **C. F.** Visne igitur, ut tu me Græcè soles ordine interrogare, sic ego te vicissim eisdem de rebus Latinè interrogem? **C. P.** Sanè, si placet. Sic enim & ego te meminisse intelligam, quæ accepisti: & tu ordine audies, quæ requiris.

a Vehementer cupio. b de rhetorica. c maximum est.

¹ Cicero filius] A paterna dignitate mirum quantum degeneraverit, qui, ut ait Seneca suaforia ultima, nihil ex paterno ingenio habuit præter urbanitatem. Refert Plinius lib. xiv. cap. 22. Ciceroni filio objectum, quòd binos congios simul haurire solitus esset, Marconem Agrippæ scyphum temulentus impigisset. Adolescens tamen spem de se non mediocrem concitavit Græcè, Latinèque utcumque doctus, quanquam cum Pop. Romanus non agnoscebat loquentem, ut ex antiquo scriptore ait Sidonius Apollinaris lib. vii. epist. 14. nec bellicæ laudis expers; in bello enim civili sub Pompeio duce militans, insignem gloriam consecutus est, ut narrat

ipse Tullius lib. ii. de Offic. Quin etiam patris in se meritorum memor. Augustus Cæsar filium in consulatu sibi collegam delegit in senatu anno U. C. dccxxiv. ante Christum xxx. Syriam proconsul postea obtinuit. Appianus, Plutarchus, Valer. Max. &c.

² Græcè tradidisti] Tullius non modò de rhetorica libellos, sed etiam consulatus sui commentarium Græcè scripsit: de cujus stilo sic ipse loquitur lib. ii. epist. 1. ad Atticum. Meus autem liber totum Isocrati *μυροδίνιος*, unguentorum capsulam, atque omnes ejus discipulorum arcus, ac nonnihil etiam Aristotelis pigmenta consumpsit. . . . Quid quæris? conturbavi Græcam nationem.

3. **C. F.**

3. C. F. Quot in partes distribuenda est omnis doctrina dicendi? C. P. ¹In tres. C. F. Cedd quas? C. P. Primum in ipsam vim oratoris, deinde in orationem, tum in quaestionem. C. F. In quo est ²ipsa vis? C. P. In rebus, & verbis. Sed & res, & verba inveniendae sunt, & collocandae. Propriè autem in rebus invenire, in verbis eloqui dicitur. Collocare autem, etsi est commune, tamen ad inveniendum refertur. Vox, motus, vultus, atque omnis actio, eloquendi comes est, earumque rerum omnium custos est memoria.

4. C. F. Quid? orationis ³quot sunt partes? C. P. ⁴Quatuor. Earum duæ valent ad rem docendam; narratio, & confirmatio: ad impellendos animos duæ; principium, & peroratio. C. F. Quid? Quæstio quasnam habet partes? C. P. Infinitam, quam ⁵consultationem appello: & definitam, quam causam nomino.

5. C. F. QUONIAM Igitur invenire oratoris primum est, quid quæret? C. P. Ut inveniatur, quemadmodum fidem faciat eis, quibus volet persuadere, & quemadmodum motum eorum animis afferat. C. F. Quibus rebus fides fit? C. P. Argumentis, quæ ducuntur ex locis, aut in re ipsa inestis, aut assumptis. C. F. ⁶Quos vocas locos? C. P. Eos, in quibus latent argumenta. C. F. Quid est argumentum? C. P. Probabile inventum ad faciendam fidem.

6. C. F. Quomodo igitur duo genera ista dividis? C. P. ⁷Quæ sine arte putantur, ea remota appello, ut testimonia.

¹ In tres] Cicero non tradit hoc loco partes rhetoricæ, quæ agendo spectantur, quæ quinque numerantur, inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio: sed eas partes docet, quæ in præceptis artis spectari diligentissimè debent, facultatem artificis, opus, & materiam, ex qua opus conficitur. *Majoragius.*

² Ipsa vis] Vis oratoris primum in natura, deinde in arte posita est: utraque duce orator dicenda invenit, inventa suis quæque locis collocat, collocata exornat, tum memoria complectitur, denique cum dignitate pronuntiat.

³ Quot sunt partes?] De iis omnibus fuscè dictum lib. 1. ad Heren. n. 4. &c.

⁴ Quatuor] Alii sex statuunt, ut patet ex superioribus libris. Duæ sunt tantum omnino necessariae, narratio, & con-

firmatio. Necessariè enim orator & debet proponere de quibus est dicturus, tum argumentis confirmare. Exordium, & peroratio ad impellendos animos valent: hæc quidem ad movendos sive ad misericordiam, sive ad severitatem iudices, illud autem ad captandam auditorum benevolentiam.

⁵ Consultationem] Quam consultationem vocat hic quaestionem infinitam, in Topicis thesım, ac propositum appellat, causam autem hypotheseın. Consultule Topica, n. 79.

⁶ Quos vocas locos?] De locis tum intrinsicis, tum extrinsicis, fuscè Tullius in Topicis.

⁷ Quæ sine arte putantur] Argumenta ex locis extrinsicis petita licet ab Aristotele vocentur ἀτῶνα ἀναρτιστικά, quippe quæ sine arte reperiat orator,

C. F. Quid insita? C. P. Quæ inhærent in ipsa re. C. F. Testimoniorum quæ sunt genera? C. P. Divinum, & humanum. Divinum, ut ¹ oracula, ut auspicia, ut ² vaticinationes, & ³ responsa sacerdotum, haruspicum, ⁴ conjectorum. Humanum, quod spectatur ex ⁵ auctoritate, & ex ⁶ voluntate, & ex ⁷ oratione, aut libera, aut expressa: in quo insunt scripta, pacta, promissa, jurata, quæsitæ.

7. C. F. Quæ sunt quæ dicis insita? C. P. Quæ infixæ sunt rebus ipsis, (⁸ tum ex toto, tum ex partibus, tum ex notatione, tum ex iis rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Et ad id totum, de quo differitur, tum definitio adhibetur, tum partium enumeratio, tum notatio verbi. Ex iis autem rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur, alia conjugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ⁹ ex conjunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione majorum, aut parium, aut minorum :) ut definitio, ut contrarium, ut ea, quæ sunt ipsi, contrariove ejus aut similia, aut dissimilia, aut consentanea, aut dissentanea: ut ea, quæ sunt quasi con-

tor, ad ea tamen tractanda opus est arte. Rectè itaque dictum à Tullio sine arte putantur, non autem sine arte sunt.

¹ Oracula, auspicia] De quibus in Topicis n. 77.

² Vaticinationes] Existimabant antiqui à vatibus sacro furore correptis futura prædici. Talis ille Proteus, de quo sic Virgilius iv. Georg.

— novit namque omnia vates
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trabantur.

³ Responsa sacerdotum] Sacerdotes jus pontificum, & Sibyllina carmina interpretabantur.

⁴ Conjectorum] Conjectores interpretes sunt somniorum, de quibus explicandis libros quinque eleganter scripsit Artemidorus. Librum de divinatione per somnum Aristoteles vir acerrimi iudicii edidit.

⁵ Auctoritate] Cui pondus afferunt

viri probi, ac sapientes. Hi enim decipi, illi decipere non possunt.

⁶ Voluntate] Tum vivorum, quæ dictis, mandatis, & scriptis; tum mortuorum, quæ testamentis innotescit.

⁷ Oratione] Oratio vel ab invitis exprimitur per tormenta, vel à liberè agentibus habetur. Oratio libera, si incerto auctore dissipetur, rumor est: si certum habeat auctorem, vel ad præjudicium, vel ad tabulas, vel ad jusjurandum refertur. In utraque illa oratione insunt scripta, sive syngraphæ, sive epistolæ, pacta, promissa, jusjurandum, & quæstiones.

⁸ Tum ex toto] Totum id, quod lineis duabus, & quasi parenthesi vides inclusum ad hæc verba, aut minorum, è Topicis huc perperam translata rectè censet Lambinus; quippe quæ & supervacanea sint, nec in antiquissimis codicibus reperiuntur.

⁹ Ex conjunctis] Quæ Cicero in Topicis appellat adjuncta, id est, rerum circumstantias.

M m

juncta,

juncta, aut ea, quæ sunt quasi pugnancia inter se: aut earum rerum, de quibus agitur, causæ: aut causarum eventus, id est, quæ sunt effecta de causis, ¹ ut distributiones, ut genera partium, generumve partes, ut ² primordia rerum, & quasi præcurrentia, in quibus inest aliquid argumenti: ut rerum ³ contentiones, quid majus, quid par, quid minus sit, in quibus aut naturæ rerum, aut facultates comparantur.

8. C. F. Omnibusne igitur ex his locis argumenta sumemus? C. P. Imò verò scrutabimur, & quæcunque ex omnibus: sed adhibebimus judicium, ut levia semper rejiciamus, nonnumquam etiam communia prætermittamus, & non necessaria. C. F. ⁴ Quoniam de fide respondisti, volo audire de motu. C. P. ⁵ Loco tu quidem quæris, sed planius quod vis explicabitur, cum ad orationis ipsius, quæstionumque rationem venero.

9. C. F. Quid sequitur igitur? C. P. Cum inveneris, collocare. Cujus in infinita quæstione, ⁶ ordo est idem ferè, quem exposui, locorum. In definita autem, adhibenda sunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. C. F. ⁷ Quomodo igitur ista explicas? C. P. Habeo communia præcepta fidem faciendi, & commovendi. Quoniam fides, est firma opinio: motus autem, animi incitatio aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem: (tot enim sunt motus genera, partes plures generum singulorum:) omnem collocationem ad finem accommodo quæstionis. Nam est in ⁸ proposito finis, fides: in causa & fides, & mo-

¹ Comparationes rerum, quibus quaritur, an melior sit earum natura, an major virtus. ² siquidem respondisti, unde sumenda essent argumenta ad persuadendum, cupio audire, quemadmodum animi sint commovendi. ³ opportune tu quidem id rogas. ⁴ Quomodo potest simul & fides fieri, & animi motus concitari. ⁵ thesi, seu infinita quæstione, id unum orator spectat, ut persuadeat: in hypothesi autem, siue finita quæstione, ut & persuadeat, & affectus animi concitet. Itaque cum dixerò de hypothesi, qua thesim complectitur, de utraque præcepta tradidero.

¹ Ut distributiones] Distributio ad enumerationem partium, genera partium ad locum à genere, partes generum ad locum à forma revocari debent.

² Primordia] Quasi semina quadam argumentorum. Ita cum Tullius ostendit Roscium simplicem, ac rusticam elegisse vitam, semina jacit innocentie illius, ex qua subinde probat eum non

à parricidio solum, sed etiam ab aliis flagitiis esse alienissimum.

³ Ordo est idem] In quæstionibus infinitis ad faciendam fidem, quod unum ferè semper sibi proponit orator, argumenta seligere debet ex locis, eodem ferè, quo Cicero recensuit, ordine: scrutetur definitionem, enumerationem partium, &c.

tus.

tus. Quare cum de causa dixerò, in qua est propositum, de utroque dixerò.

10. C. F. Quid habes igitur de causa dicere? C. P. Auditorum eam genere distingui. Nam aut auscultator est modò qui audit, aut disceptator, id est, rei, sententiæque moderator: ita ut aut delectetur, aut statuat aliquid. Statuit autem aut de præteritis, ut iudex: aut de futuris, ut senatus. Sic tria sunt genera, Iudicii, deliberationis, exornationis: quæ, quia in laudationes maxime confertur, proprium habet jam ex eo nomen.

11. C. F. Quas res sibi proponet in istis tribus generibus orator? C. P. Delectationem in exornatione: in iudicio, aut sævitiam^a, aut clementiam^b iudicis: c in suasionem autem, aut spem, aut reformidationem deliberantis. C. F. Cur igitur exponis hoc loco genera controversiarum? C. P. Ut rationem collocandi ad finem cuiusque accommodem.

12. C. F. Quonam tandem modo? C. P. Quia, quibus in orationibus delectatio finis est, varii sunt ordines collocandi. Nam² aut temporum servantur gradus: aut³ generum distributiones, aut à minoribus ad maiora ascendimus, aut à maioribus ad minora delabimur, aut hæc inæquabili varietate distinguimus, cum⁵ parva magnis, ⁶ simplicia con-

^a Si accuset. ^b si defendat reum. ^c in genere deliberativo finem proponit sibi *sem deliberanti*, si suadeat, aut metum, si dissuadeat.

1 Auditorum] Consulendus lib. 1. ad Heren. n. 2.

2 Aut temporum servantur gradus] In genere exornativo haud inepta collocatio fuerit, si heroem laudaturus ab ejus genere, patria, & parentibus exordium ducas; tum servato temporum ordine, ad ejus natales, infantiam, adolescentiamque progrediaris: deinde quibus virtutibus, & egregie factis adulta jam ætate incluseris: denique qua morte sit defunctus, exponas. In Philippica 11 Cicero in Antonium invehens temporum gradus persequitur.

3 Generum distributiones] Ut si quem propter bona & fortunæ, & corporis, & animi extollas: vel ejus rectè facta omnia tum ad prudentiam, tum ad justitiam, tum ad fortitudinem, tum ad temperantiam revoces. Sic enim genus, cuiusmodi est bonum, & virtus, luas in formas distribuitur.

4 Aut à minoribus] Quod præstitit Ilioneus apud Virgilium Æneid. lib. 1. ubi sic laudat Didonem,

O regina, novam cui condere Juppiter urbem,

Justitiaque dedit gentes franare superbas.

Minus est enim urbem condere, quam superbam gentem optimis legibus temperare. Contrarium ordinem expressit Virgilius Æneid. lib. iv. cum Didonem de laudibus Æneæ cogitantem sic facit.

Multa viri virtus animo, multaque recursas

Gentis honos, harent infixi pectore vultus, Verbaque.

5 Parva magni] Ut si quis ad ceteras Alexandri Magni virtutes, ejus in amicos benignitatem adjungeret.

6 Simplicia conjuncta] Simplicia ad unam tantum virtutem, conjuncta ad

junctis, ^a obscura dilucidis, læta tristibus, incredibilia probabilibus inteximus, quæ in exornationem cadunt omnia.

13. C. F. Quid? in deliberatione quid spectas? C. P. ^a Principia, vel non longa, vel sæpe nulla. Sunt enim ad audiendum qui deliberant, sua causa parati. Nec multum sanè sæpe narrandum est. Est enim narratio, præteritarum rerum, aut præsentium: suasio autem futurarum. Quare ^b ad fidem, & ad motum adhibenda est omnis oratio.

14. C. F. Quid? in judiciis quæ est collocatio? C. P. Non eadem accusatoris, & rei: quodd accusator ^a rerum ordinem prosequitur, & singula argumenta, ^b quasi hasta in manu collocata, vehementer proponit, concludit acriter, confirmat tabulis, decretis, testimoniis, accuratiusque in singulis commoratur: perorationisque præceptis, quæ ad incitandos animos valent, & in reliqua oratione ^b paululum digrediens de cursu dicendi, utitur, & vehementius in perorando. Est enim propositum, ut iratum efficiat judicem.

15. C. F. Quid faciendum est contrà reo? C. P. Omnia longè secus. Sumenda principia ad benevolentiam conciliandam. Narrationes aut amputandæ, quæ lædunt, aut relinquendæ, si totæ sunt molestæ. ^c Firmamenta ad fi-

^a Simili militi hostem hasta persequenti. ^b aliquam digressionem adhibens. ^c firmissima argumenta, quibus ad persuadendum usi sunt adversarii.

multas referuntur. Incredibiles Alexandri victoriæ stare non poterant absque multarum virtutum, puta fortitudinis, iustitiæ, prudentiæ, temperantiæque præsidio. Una magnanimitate ductus posuit conjugem, ac liberos Darii victos humaniter accipere.

^a Obscura dilucidu] Cum iis, quæ communi omnium sermone celebrantur, nonnulla recondita, ac minus nota inteximus. v. g. inter alia bellicæ fortitudinis miracula narrabimus Alexandrum Magnum in Getas progredientem cum mille quingentis equitibus, pedumque quatuor millibus, Danubium omnium Europæ fluminum amplissimum, atque altissimum, nullo ponte injecto, transisse, frustra repugnantibus ex adversa ripæ parte quatuordecim milium millibus: quod idem exemplum

recenseri potest inter ea, quæ incredibilia videantur.

^a Principia] Hanc præceptionem magister artis Tullius aliquando non observavit, ut pro Lege Manilia, & de Lege Agraria sat suis utitur exordiis. Artis est nonnunquam ab artibus legibus discedere.

^b Ad fidem] Cum duas potissimum partes habeat oratio in genere deliberativo: confirmatio fidem facere, peroratio animos commovere debet.

^c Rerum ordinem] Sic Cicero lib. i. in Verrem, ejus quaesturam, legationem, & præturam urbanam, lib. ii. vel iniqua, vel venalia in jurisdictione Siciliensi edicta, lib. iii. avaritiam in re frumentaria, lib. iv. sacrilega latrocinia, lib. ultimo crudelitatem insectatur.

dem

dem posita, aut ¹ per se diluenda, aut ² obscuranda, aut ³ digressionibus obruenda. Perorationes autem ⁴ ad misericordiam conferendæ. C. F. ⁵ Semperne igitur ordinem collocandi, quem volumus, tenere possumus? C. P. Non sanè. Nam ⁶ auditorum aures moderantur oratori prudenti, & provido, & quod respuunt, immutandum est.

16. C. F. Expone deinceps, quæ ipsius orationis, verborumque præcepta sunt. C. P. ^b Unum igitur genus est eloquendi sua ^c sponte fufum: alterum verfum, atque mutatum. Prima vis ^c est in simplicibus verbis: in conjunctis secunda. Simplicia inveniendæ sunt: conjuncta collocandæ sunt. Et simplicia verba partim nativa sunt, partim reperta. ¹ Na-

^a Prudentis est oratoris ad auditores sese accommodare. ^b unum est dicendi genus tritum, naturale, & quod sponte occurrit, alterum artificiale. ^c orationis.

¹ Per se diluenda] Diluunt argumentum, cum ostenditur esse falsum, ut cum Clodianos in Miloniana n. 7. ita refellit. Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum fateatur. In qua tandem urbe hos homines stultissimi disputant? nempe in ea, qua primum iudicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri, qui nondum libera civitate pop. Rom. comitiu liberatus est, cum sua manu sororem interfecisset esse fateretur. &c.

² Obscuranda] Si negari non potest argumentum, ejus vim infringat orator, ut apud Ovidium Metam. lib. xiiii. delectatæ militiæ dedecus Ulysses sic obsecrat:

Quid? quid me duri fugientem munera belli

Arguit incepto serum accessisse labori?

Nec se magnanimo maledicere sentis Achilli.

Si simulasse vocas crimen, simulavimus ambo,

Si mora pro culpa est, ego sum maturior illo:

Me pia detinuit conjux, pia mater Achillem.

³ Digressionibus obruenda] Ab iis iudicium animos aliò avocando. Caelio obiectum à Clodia veneficii crimen obruit Tullius, cum ab ipsa Clodia conjugem Q. Metellum veneno sublarum deplorat n. 39. Pro dii immortales! cur interdum in hominum sceleribus maximis

aut conviveris, aut presens fraudis pœnas in diem reservatis? Vides enim, vidi, & illum hausi dolorem vel acerbissimum in vita, cum Q. Metellus abstraheretur è sinu, gremisque patria, &c.

⁴ Ad misericordiam conferenda] Quo in genere præ cæteris excellit Miloniana.

⁵ Semper ne igitur] Oratorem non adeò severis legibus astringere debent rhetorum præceptiones, ut ab iis vel larum unguem discedere religioni dicat. Mutantur, inquit Fabius lib. ii. cap. 13. pleraque causis, temporibus, necessitate, occasione; atque ideo res in oratore præcipua consilium est; quia variè, & ad rerum momenta convertitur.

⁶ Sponte fufum] Exempli gratia: hæc sententia, Omnia vincit amor, naturalis est, & sponte fusa, adhibeatur aliqua figura, ut interrogatio, Quid non vincit amor? artificiosa erit, & versa.

⁷ Nativa] Non eo sensu nativa sunt verba, quod naturaliter res significant, una enim semper fuisset, & esset etiamnum communis omnia lingua; quemadmodum fumus, quod naturale signum est ignis, ubique, ac semper idem est. Verùm dicuntur nativa, propterea quod primò imposita ab aliis vocabulis deducta non sunt; ut amor, odium, ira, &c. Reperta verò à nativis derivantur, ut amabilis ab amor, odiosus ab odium, &c.

tiva

278 ORATORIÆ PARTITIONES.

tiva ea, ^a quæ significata sunt sensu: ¹ Reperta, quæ ex his facta sunt, & novata aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adjunctione verborum.

17. Atque etiam est hæc distinctio in verbis: altera, natura: tractatione, altera. Natura, ut sint alia ^a consonantiora, ³ graviora, ⁴ leniora, & quodammodo nitidiora: ^b alia contrà. Tractatione autem, cum aut propria sumuntur rerum vocabula, aut ^c addita ad nomen, ⁵ aut nova, aut prisca, aut ab oratore modificata, & inflexa quodammodo: qualia sunt ea, quæ transferuntur ^d, aut immutantur ^e, aut ea, quibus tanquam abutimur ^f, aut ea, quæ obscuramus ^g, quæ incredibiliter tollimus ^h, quæque mirabilius, quàm sermonis consuetudo patitur, ornamus ⁱ.

18. C. F. Habeo de simplicibus verbis: nunc de conjunctione quæro. C. P. ⁶ Numeri quidam sunt in conjunctione fervendi, consecutioque verborum. Numeros aures ipsæ metiuntur, ne aut non compleas verbis, quod proposueris, aut redundes. ⁷ Consecutio autem, ^k ne generibus, numeris, temporibus, personis, casibus perturbetur oratio. Nam, ut in

^a Quæ ad exprimenda mentis sensu primò prolata sunt. ^b alia contrà minime sonantia, leviora, asperiora, & horrida. ^c epistola. ^d adhibita metaphora. ^e hypallage. ^f catachresi. ^g obscuriore allegoria. ^h hyperbole. ⁱ ceteris figuris assumptis. ^k ne quod sit vitium in generibus, numeris, & casibus nominam, & in temporibus, personisque verborum.

1. *Reperta*] Quatuor modis efficiuntur verba; primò, similitudine, & analogia, ut à bono bonitas, sic à beato beatitas deducitur; deinde similitudine, ut *grunire, mugire, hinnire, pipire*, &c. quæ voces ad animalium, & voluerum sonos accedunt: terciò inflexione, qua à nativis derivantur, sive aliqua, sive nulla sit analogia, ut à *fido fiducia*, à *detero deterior*, &c. denique adjunctione verborum, ut *ara thuricrema, mare velivolam, versutiloquus*, &c.

2. *Consonantiora*] Qualia sunt superlativa, verbalia, composita, pluribus syllabis constantia, quorum exempla passim obvia sunt.

3. *Graviora*] Quæ majorem vim aut bonitatis aut vitiositatis ostendunt. Graviora sunt, *charitas & pietas*, quàm *amor & benevolentia*. Item *prædo & parricida*, quàm *fur & homicida*.

4. *Leniora*] Mendosè nonnulli legunt *leviora*. neque enim hic Cicero. ponit contraria, cum paulo post dicat: *alia contrà*. Leniora sunt, & nitidiora, quæ omnem turpitudinis imaginem procul relegant. Leniora etiam Majoragus interpretatur, quæ molliter inflectuntur, ut *meliusculè, corculum*, &c.

5. *Aut nova*] De verbis novatis, prisca, & translatis fusiè lib. iii. de Oratore n. 153. &c. de hypallage, catachresi, ænigmatè, & hyperbole variis locis jam differuimus.

6. *Numeri*] De oratione numerosa diximus lib. iii. de Oratore n. 198. & in Oratore n. 67. & 164. & sequentibus.

7. *Consecutio*] Quàm syntaxin, constructionem, & concordantiam partium orationis appellant Grammatici, Tullius consecutionem vocat.

simplicibus

simplicibus verbis, quod non est Latinum: sic in conjunctis, quod non est consequens, vituperandum est.

19. ^a Communia autem simplicium, conjunctorumque sunt hæc quinque quasi lumina, dilucidum, breve, probabile, illustre, suave. Dilucidum fit usitatis verbis, ^b propriis, dispositis aut ^c circumscriptione conclusa, aut intermissione, aut concisione verborum. Obscurum autem, aut ¹ longitudine, aut ² contractione orationis, aut ³ ambiguitate, ^d aut ^e inflexione, atque immutatione verborum. Brevitas autem conficitur simplicibus verbis: semel unaquaque re dicenda: nulli rei, nisi ut dilucidè dicas, serviendo. Probabile autem genus est orationis, ^f si non nimis est comptum, atque expolitum, si est auctoritas, & pondus in verbis, si sententiæ vel graves, vel aptæ opinionibus hominum, & moribus.

20. Illustris autem oratio est, ^g si & verba gravitate de-

^a Hæc quinque sunt virtutes communes verbis simplicibus, & conjunctis. ^b non translativæ. ^c ita ut oratio constet aut periodis, aut membris, aut incis. ^d quæ à propriis significatione ad aliam transferuntur.

¹ Longitudine] Quam in rebus festivum est Cleomenis Lacedæmoniorum regis dictum Samiorum legatis, qui proluxa oratione hortati fuerant, ut bellum Polycrati tyranno inferret. Sic enim respondit: Eorum, quæ dixistis, prima non memini, idèquæ nec media intelligo: ultima verò mihi non probantur. *Plutarchus in Lacedæmoni apophthegmatist.*

² Contractione] Notum illud Horatii in arte,

— brevis esse laboro,

Obscurus fio.

³ Ambiguitate] Ut si dicas, Chremetem audiivi percussisse Demeam. De variis obscuritatis modis vide Quintilianum lib. viii. c. 2. ubi notat eam præterea oriri & ex verbis exoletis, & ex iis, quæ sunt vel nonnullis regionibus propria, vel artium propria, ut *Arabulus ventus, & navis saccaria, & in malaco sanum.*

⁴ Inflexione] Quam sæpissimè adhibet poetarum longè obscurissimus Persius, ut Sat. 1.

O JANE, à tergo quem nulla ciconia pinxit,

Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,

Nec lingua, quantum striat canis Apulla, tantum.

Quot hic voces à nativa significatione ad peregrinam translata? Aliud enim nihil vult nisi beatum esse, qui instar Jani bisfrontis, à tergo non possit irrideri, triplici, ut illis temporibus, sanarum genete, quem nemo complicatis in totam rostri ciconiæ digitis, possit percutere; cui nullus à tergo asininas aures apponere audeat; cui denique averso nemo possit ad ludibrium linguam longissimè exerere.

⁵ Si non nimis comptum] Qui artis oratoriæ lepores omnes aperit sectatur, sit suspectus, quasi tendat auditori laqueos, & quod bonitate causæ non potest, arte, ac dolo velit obtinere.

⁶ Si & verba] Septem omnino modos recenset, quibus fiat illustris oratio: quorum omnium exempla ex una Pisoniana depromemus. Sint primò verba gravia, & selecta, ut n. 57. Ut levitatis est inanem aucupari rumorem, ut omnes umbras etiam falsa gloria consolari: sic levis est animi, lucem, splendoremque fugientis, justam gloriam, qui est fractus vera virtutis honestissimus, repudiare.

lecta

lecta ponuntur, & ¹ translata, & ² superlata, & ³ ad nomen adjuncta, & ⁴ duplicata & idem significantia, atque ⁵ ab ipsa actione, atque imitatione rerum non abhorrentia. Est enim hæc pars orationis, quæ rem constituat præne ante oculos. Is enim maximè sensus attingitur: sed cæteri tamen, & maximè mens ipsa moveri potest. Sed quæ dicta sunt de oratione dilucida, cadunt in hanc illustrem omnia. Est enim plus aliquanto illustre, quàm illud dilucidum: altero fit, ut intelligamus, altero verò, ut videre videamur.

21. Suave autem genus erit dicendi, primùm elegantia, & jucunditate verborum sonantium; & lenium: deinde conjunctione, ^a quæ neque asperos habeat concursus, neque disjunctos, atque hiantes: & ^b sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, ^c habeatque similitudinem, æqualitatemque verborum: tum ex contrariis sumpta verbis: ⁶ crebra crebris, paria paribus respondeant, relataque ad idem verbum: & geminata, atque duplicata, vel etiam

^a Qua neque asperos vocalium concursus, neque duriorem consonantium collisionem habeat. ^b non vocem, ac spiritum longis periodis fatiget. ^c oratio sit æqualis, ac temperata, vel apta sit rebus propositis; magnifica magnificis, tenuibus tenuia accommodentur.

¹ Translata] Usurpentur metaphora, ut ibidem n. 21. *Alios ego vidi ventos, alias propexi animo procellas, aliis impendentibus tempestatibus non cessi, sed his unum me pro omnium salute obruli.*

² Superlata] Verba ad hyperbolem accedant, ut n. 32. *Unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redii, cum senatum egressum vidi, populumque Rom. universum, cum mihi ipsa Roma propè convulsa sedibus suis, ad complectendum conservatorem suum procedere visa est: qua me ita accepit, ut non modò omnium generum, atatum, ordinum omnes viri, ac mulieres, omnis fortuna, ac loci: sed etiam mania ipsa viderentur, & tota urbis, ac templa latari.*

³ Ad nomen adjuncta] Ut n. 34. *De mea salute P. Lentuli præstantissimi viri, atque optimi consulis, Cn. Pompeii clarissimi, atque invictissimi civis, cæterorumque principum celeberrima, & gratissima conciones fuerunt.*

⁴ Duplicata & idem significantia] Verba synonyma repetantur, ut n. 24. *Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna majestas consulis, &c.*

⁵ Atque ab ipsa actione] Adhibeatur hypotyposis, qua præne sub aspectum res subjiciuntur; ut n. 67. *Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magno præ quidem quidquam, præter libidines, sumptuosum, torcuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere suos videatur, Placentini: instructa mensa, non conchyliis, aut piscibus; sed multa carne subtracida: servi sordidati ministrant: nonnulli etiam senes: idem coquus, idem atriensis: pistor domi nullus, nulla cella: panis, & vinum à propola, atque de cupa: Gracii stipati, quos in lectulis, sæpe plures: ipse solus: bibitur usque eo, dum de folio minifretur. ubi Galli cantum audivit, avum suum revixisse putat: mensam tolli jubet.*

⁶ Crebra crebris] Ut Cicero in Milon. n. 10. *Est enim hæc, Judices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus. Crebra, ut vides, crebris opponuntur. De paribus, relatis, geminatis, &c. passim egimus, cum de verborum figuris disseruimus.*

Capitulum

sepius iterata ponantur: constructioque verborum tum conjunctionibus ^a copuletur, tum dissolutionibus relaxetur ^b.

22. Fit etiam suavis oratio, cum aliquid aut ¹ invisum, aut inauditum, aut novum dicas. Delectat enim quidquid est admirabile, maximèque movet ea, quæ motum aliquem animi miscet, oratio: quæque significat oratoris ipsius amabiles mores: qui exprimuntur, ^c aut significando iudicio ipsius ex animo humano, ac liberali, ^d aut inflexione sermonis, cum aut augendi alterius, aut minuendi sui causa, alia dici ab oratore, alia existimari videntur, idque comitate fieri magis, quàm vanitate. Sed multa sunt suavitatis præcepta, quæ orationem aut magis obscuram, aut minùs probabilem faciunt. Itaque etiam hoc loco nobis est ipsis, quid causa postulet, iudicandum.

23. C. F. Reliquum est igitur, ut dicas de ^e conversa oratione, atque mutata. C. P. Est itaque id genus totum situm in commutatione verborum: quæ simplicibus in verbis ita tractatur, ut aut ex verbo dilatetur, aut in verbum contrahatur oratio. Ex verbo, cum aut proprium, aut idem significans, aut factum verbum ² in plura verba ducitur. Ex oratione, cum aut definitio ³ ad unum verbum revocatur, aut assumpta verba removentur, ⁴ aut in cir-

^a Per polysyndeta. ^b per asyndeta. ^c si animum suum ostendit ingenium, & humanum, cum suam de aliqua re sententiam profert. ^d aut si aliquantulum à causa digreditur, ad alterum extollendum, ad se non vanitate, sed modestia deprimendum, licet aliud iudicet auditor. ^e de oratione artificiosa, & figurata. ^f aut qua fusa, & prelixa oratione essent dissipata, unius periodi finibus comprehenduntur.

¹ Invisum] Inopinatum scilicet, quod *invisum* vocat Aristoteles lib. iii. Rhetoric. Tale est Ciceronis exordium pro Ligario: Novum crimen, C. Casar, & ante hunc diem inauditum, &c.

² In plura verba] In Miloniana n. 90. poterat tantum dicere Cicero, Vidimus curiam incendi: At quanto eloquentius verbum illud unicum dilatat. Quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput urbi, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo pop. Rom. concessam uni ordini inflammari, excindi, funestari?

³ Ad unum verbum] Ait Tullius in Pisoniana n. 21. Complexus es illud funestum animal ex nefarius stupris, ex civili

cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum. Definitionem revocasset ad unum verbum, si diceret, Complexus es Clodium.

⁴ In circuitu diriguntur] Exemplum fit istud fusioris orationis, quæ in circuitu à Cicerone dirigatur. Pro Archia potuit dicere, Multa scripsit Archias summo studio, industria singulari, & acuti iudicio: quare mirum in modum eruditus omnibus probatur: imo, si cum veterum scriptis conferantur, pari laude digna doctissimus quisque facile iudicabit. Hæc laxiora, ac pæne dissoluta membra brevi periodo sic Tullius contraxit. Qua verò accurate, cogitatèque scripsisset, ea sic vidi probari, ut ad veterum scriptorum laudem pervenirent.

N n

cuitus

entus diriguntur, aut in conjunctione ¹ fit unum verbum ex duobus.

24. ² In conjunctis autem verbis triplex adhiberi potest commutatio, non verborum, sed ordinis tantummodo: ut, cum semel dictum sit directè, sicut natura ipsa tulerit, invertatur ordo, & idem quasi ³ sursum versus, retròque dicatur; deinde idem intercise, atque permixtè. Eloquendi autem exercitatio maximè in hoc toto convertendi genere versatur.

25. C. F. Actio igitur sequitur, ut opinor. C. P. Est ita: quæ quidem oratori & ⁴ cum rerum, & cum verborum momentis commutanda maximè est. Facit enim & dilucidam orationem, & illustrem, & probabilem, & suavem, non verbis, sed varietate vocum, motu corporis, vultu, quæ plurimum valebunt, si cum orationis genere consentiant, ejusque vim, ac varietatem subsequantur.

26. C. F. Num quidnam de oratore ipso restat? C. P. ⁵ Nihil sanè, præter ⁶ memoriam, quæ est ⁷ gemina litteraræ quodammodo, & in dissimili genere persimilis. Nam ut illa constat ex notis litterarum, & ex eo, in quo imprimatur illæ notæ: sic confectio memoriæ, tanquam cera, locis utitur, & in his imagines, ut litteras, collocat.

27. C. F. QUONIAM igitur vis oratoris omnis exposita est, quid habes de orationis præceptis dicere? C. P. ⁸ Quatuor esse ejus partes: quarum prima, & postrema ad motum ani-

² Ordine retrogrado. ³ nihil superest dicendum, nisi de memoria artificiosa, quæ similissima est litterarum conformationi, licet in genere dissimili. Nam ut ad litterarum descriptionem, opus est & signis litterarum, & tabulis, in quibus illa signa inscribantur: sic memoria artificiosa pro charta utitur locis, & rerum imaginibus pro litteris.

¹ Fit unum verbum] Ut si quis pro patris interfecitore, patricidam dicat: texcenta suppedietabit Plautus.

² In conjunctis] In conjunctis verbis triplex est orationis ordo. Unus directus, ut, Labor improbus vincit omnia; alter inversus, ut, Omnia vincit improbus labor; tertius permixtus, ut, Labor omnia vincit improbus. Quis modus præceteris eligendus, ex aurium judicio pendet.

³ Cum rerum] Actio ad res, & verba debet accommodari, juxta illud Horatii in Arte:

— Tristis mastrum
Vultum verba decens, iratam plenum
narum,
Ludentem lascivis, severum seria dictu.

⁴ Memoriam] De memoria artificiali vide lib. 11. Heren. n. 28. & sequentibus. Lib. 1. de Orat. n. 157. & lib. 11. de Orat. n. 358.

⁵ Gemina] Ita optima notæ codices: legunt alii germana.

⁶ Quatuor] At cur propositionem omittit? Eam nimirum sub confirmatione comprehendit. Quod idem sentit

Fabius

mi valet. Is enim initiis est, & perorationibus concitandus. Secunda, narratio: & tertia, confirmatio, fidem facit orationi. Sed amplificatio quamquam habet proprium locum^a, sæpe etiam primum, postremum quidem ferè semper, tamen reliquo in cursu orationis adhibenda est, ¹ maximeque, cum aliquid aut confirmatum est, aut reprehensum. Itaque ad fidem quoque vel plurimum valet. Est enim amplificatio, vehemens quædam argumentatio, ^b ut illa docendi causa sit: hæc commovendi.

28. C. F. Perge igitur ordine quatuor mihi istas partes explicare. C. P. Faciam, & ¹ à principiis primum ordiar. Quæ quidem ducuntur aut ex personis, aut ex rebus ipsis. Sumuntur autem trium rerum gratia: ^c ut amicè, ut intelligenter, ut attentè audiamur. ^d Quorum primus locus est in personis nostris, disceptatorum, adversariorum: è quibus initia benevolentiae conciliandæ comparantur, aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatibus, officii, iustitiæ, fidei: contrariis rebus in adversarios conferendis, & ^e cum iis, qui disceptant, aliqua conjunctionis aut causa, aut spe significanda: & si in nos aliquod odium, offensivæ collocata sit, tollenda ea, minuendave, aut diluendo, aut extenuando, aut ³ compensando, aut deprecando.

29. Intelligenter autem ut audiamur, & attentè, à rebus

^a In peroratione. ^b ut argumentatio doceat, amplificatio commoveat. ^c ut reddamus auditores benevolos, dociles, & attentos. ^d benevolentia conciliatur ex personis nostris, iudicium, & adversariarum. ^e cum ostendimus nostram causam ad iudices pertinere, nosque eorum prudentia considerare.

Fabius lib. iv. cap. 4. Mihi propositio videtur omnis confirmationis initium; quod non modo in ostendendo questione principii, sed nunquam in singulis argumentis proponi solet; maximeque in iis, quæ luxuriantur vocantur.

¹ Maxime] Tullius exposita Verris crudelitate, Verrina ultima n. 169. & sequentibus mirabilem adhibet amplificationem. Facinus est vinciri civem Rom. scelus verberari, prope parricidium necari: quid dicam in crucem tollere? verbo satis dicto tam nefaria res appellari nullo modo potest. Si hæc non ad civem Rom. non ad aliquos amicos nostra civitatis, non ad eos, qui pop. Rom. nomen audissent:

denique si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa, & scopulos hæc conqueri, & deplorare vellem: tamen omnia muta atque inanima, tanta, & tam indigna rerum atrocitate commoverentur. Nunc verò, cum loquar apud senatores, &c.

² A principiis] Quæ ad exordia pertinent, ea omnia fusè explicata sunt in notis ad lib. 1. Heren. n. 6. ac deinceps ad n. 12. & lib. 1. de Invent. n. 19. &c.

³ Compensando] Si obiectum crimen negare non possumus, exponendæ sunt aliæ virtutes, quibus reus vitium aliquod compenset.

ipsis ordiendum est. Sed facillimè auditor discit, & quid agatur, intelligit, si complectare à principio genus, naturamque causæ, si definias, si dividas, si neque ^a prudentiam ejus impedias confusione partium, nec memoriam multitudine: quæque mox de narratione dilucida dicentur, eadem etiam huc poterunt rectè referri.

30. Ut attentè autem audiamur, trium rerum aliqua consequemur. Nam aut magna quædam proponemus, aut necessaria, aut conjuncta cum ipsis, apud quos res agetur. Sit autem hoc etiam in præceptis, ut, si quando tempus ipsum, aut res, aut locus, aut interventus alicujus, aut interpellatio, aut ab adversario dictum aliquod, & maximè in perorando, dederit occasionem nobis aliquam, ut dicamus aliquid ad tempus aptè, ne derelinquamus: & quæ suo loco de amplificatione dicemus, multa ex his poterunt ad principiorum præcepta transferri.

31. C. F. Quid? in ¹ narratione quæ tandem conservanda sunt? C. P. Quoniam narratio est rerum explicatio, & ^b quædam quasi sedes, ac fundamentum constituendæ fidei, ea sunt in ea servanda maximè, quæ etiam in reliquis ferè dicendi partibus: quæ partim sunt necessaria, partim assumpta ad ornandum. Nam ut dilucidè, probabiliterque narremus, necessarium est: sed assumimus etiam suavitatem.

32. Ergo ad dilucidè narrandum eadem illa superiora explicandi, & illustrandi præcepta repetemus, in quibus est brevitatis: eaque sæpissimè in narratione laudatur, de qua suprà dictum est. Probabilis autem erit: si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur, consentient: si cujusque facti, & eventus causa ponetur: si ^c testata dici videbuntur: si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione conjuncta: ² si probitas narrantis

^a Intelligentiam. ^b id, unde incipimus persuadere, ubi sparguntur quædam semina argumentationum. ^c ab idoneis testibus confirmata.

¹ In narratione] De qua dictum pluribus locis lib. 1. Heren. n. 12. &c. lib. 1. de Invent. n. 27. &c. & lib. 11. de Orat. n. 330.

² Si probitas, &c.] Fides enim habetur viris probis; quorum mores alie-

nam à fūco antiquitatem redolent; quorum memoria in narrando prompta est, non hærens, ac titubans; qui antea soliti sunt vera dicere, & quorum sermone virtus affert auctoritatem.

signifi-

significabitur, si antiquitas, si memoria, si orationis veritas, & vitæ fides. Suavis autem narratio est, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates. Sed jam ad reliqua pergamus.

33. C. F. Nempe ^a ea sequuntur, quæ ad faciendam fidem pertinent. C. P. Ita est: quæ quidem in confirmationem, & ^b reprehensionem dividuntur. Nam in confirmando nostra probare volumus: in reprehendendo redarguere contraria. Quoniam igitur omne, quod in controversiam venit, ¹ id aut sit, necne sit: aut quid sit: aut quale sit; quæritur: ^c in primo conjectura valet, in altero definitio, in tertio ratio.

34. C. F. Teneo istam distributionem. Nunc ² conjecturæ locos quæro. C. P. ³ In verisimilibus, & in propriis rerum notis posita est tota. Sed appellemus docendi gratia verisimile, quod plerumque ita fiat: ut adolescentiam procliviorē esse ad libidinem. Propriæ autem notæ argumentum, quod numquam aliter fit, certumque declarat, ut fumus ignem. Verisimilia reperiuntur ex partibus, & quasi membris narrationis. Ea sunt ⁴ in personis, in locis, in temporibus, in factis, in eventis, in rerum ipsarum, negotiorumque naturis.

35. In personis naturæ primum spectantur, ⁵ valetudinis

^a Ea pars orationis sequitur. ^b refutationem. ^c ex primo nascitur status conjectura, ex altero status definitionis, ex tertio status qualitatibus. ^d status conjecturalis status positus est in argumentis, ex quibus aliquid factum vel probabiliter, vel necessario colligitur.

¹ Id aut sit] De triplici causarum constitutione diximus in notis ad lib. 1. Heren. n. 18.

² Conjectura locos] Vide lib. 11. Her. n. 3. &c. & lib. 11. de Inv. n. 17. &c.

³ In verisimilibus] Verisimilis est hæc conjectura. Ignavus est, & timidus; ergo militiæ nomen non dabit: Hæc autem certa, & ex propriis rerum notis ducta. Apparet ejus in vultu cicatrix: ergo vulnus accepit.

⁴ In personis] Ea omnia quisque observare potest in oratione pro Roscio parricidii reo. Ab eo scelere alienissimum esse conjecturam ducit Cicero à persona, quod integris esset moribus, & rusticæ vitæ addictus: à loco, quod

parens occisus fuerit Romæ, filius Americæ versaretur. Reliqua, quæ tempus, facta, & eventa spectant, facile est annotare.

⁵ Valetudinis] Aliter enim, & aliud agunt sanus, & æger; pulcher, & deformis; robustus, & imbellis; vir, & mulier; bonus, & improbus; perturbationibus commotus, & ab affectibus liber. Item qui obscuris natalibus, & qui claro genere: qui amicis, liberis, propinquis, affinis abundat, & qui eget: dives, & pauper; honoratus, & inglorius; liber, & servus. Personarum igitur consideratio ad eliciendam facti conjecturam plurimum valet.

figuræ,

286 ORATORIÆ PARTITIONES.

figuræ, virium, ætatis, marium, foeminarum: atque hæc quidem in corpore. Animi autem, aut quemadmodum affecti sunt, virtutibus, vitiis, artibus, inertiis: aut quemadmodum commoti, cupiditate, metu, voluptate, molestia. Atque hæc quidem in natura spectantur. In fortuna, genus, amicitia, liberi, propinqui, affines, opes, honores, potestates, divitiæ, libertas, & ea, quæ sunt iis contraria.

36. In locis autem & illa naturalia, maritimi, an remoti à mari: plani, an montuosi: leves, an asperi: salubres, an pestilentes: ^a opaci, an aprici: & illa fortuita, culti, an inculti: ^b celebres, an deserti: ^c cœdificati, an vasti: ^d obscuri, an rerum gestarum vestigiis nobilitati: consecrati, an profani.

37. In temporibus autem, præsentia, & præterita, & futura cernuntur. In his ipsis, vetusta, recentia, instantia, paulo post, aut aliquando futura. Insunt etiam in temporibus illa, quæ temporis quasi naturam notant, ut hyems, ver, æstas, autumnus: aut anni tempora, ut mensis, ut dies, ut nox, hora, ^e tempestas, quæ sunt naturalia.

38. ^f Fortuita autem, sacrificia, festi dies, nuptiæ. Jam facta, & eventus, aut consilii sunt, aut imprudentiæ: quæ est aut in casu, aut in quadam animi permotione. Casu, cum aliter accidit, ac putatum sit. Permotione, cum aut oblivio, aut error, aut metus, aut aliqua cupiditatis causa permovet. Est etiam in imprudentia necessitas ponenda. Rerum autem bonarum, & malarum tria sunt genera. Nam aut in animis, aut in corporibus, aut extrâ esse possunt. ^g Hujus igitur materiæ ad argumentum subjectæ, perlustrandæ animo partes erunt omnes, & ad id, quod agetur, ex singulis conjectura capienda.

39. Est etiam genus argumentorum aliud, quod ex facti ^h vestigiis sumitur, ut telum, cruor, clamor editus, titubatio, permutatio coloris, oratio inconstans, tremor, & eorum aliquid, quod sensu percipi possit: etiam si præparatum ali-

^a An arborum densitate umbrosi, an solibus expositi. ^b an ibi sit frequens multitudo, an à paucis habitentur. ^c an ibi sint ædificata, & urbes edificata, an secus. ^d ignobiles. ^e tempus simpliciter dictum. ^f quæ spectant humanas actiones. ^g cum igitur aliqua materia tractanda proposita fuerit, ejus omnes partes consideranda erunt, & quantum satis erit, ex singulis ducenda conjectura. ^h signi.

quid,

quid, si communicatum cum aliquo, si postea visum, auditum, indicatum.

40. Verisimilia autem ¹partim singula movent suo pondere, partim etiam si videntur esse exigua per se, multum tamen, cum sunt coacervata, proficiunt. Atque ²in his verisimilibus insunt nonnumquam etiam certæ rerum, & propriæ notæ. Maximam autem facit fidem ad similitudinem veri, primum, ³exemplum: deinde, introducta rei similitudo: ⁴fabula etiam nonnumquam, etsi sit incredibilis, tamen hominēs commovet.

41. C.F. Quid? ⁵definitionis quæ ratio est, & quæ via? C.P. Non dubium est id quidem, quin ⁶definitio genere declaretur, & proprietate quadam, aut etiam communium fre-

² Definitio constat genere, & differentia; aut, quia rare sunt propriæ cuiusque rei differentie, definitio constat genere; & plurium accidentium communium collectione, ex qua intelligitur, id, quod est proprium.

¹ Partim singula] Quam in rem sic egregie præcipit Fab. lib. v. cap. 12. Firmissimi argumentorum singula instendum: infirmiora congreganda sunt, quia illa per se fortia non oporret circumstantiis obscurare, ut qualia sint, appareant. Hæc imbecilla natura, mutuo auxilio sustinetur. Itaque si non possunt vivere, quia magna non sunt, valebunt quia multa sunt, qua ad ejusdem rei probationem omnia spectant; ut si quis hereditatis gratia hominem occidisse dicatur. Hereditatem sperabat, & magnam hereditatem, & pauper eras, & tum maxime à creditoribus appellaberis, & offenderas eum, cuius heres eras, & mutaturum tabulas sciebas. Singula levia sunt, & communia: universa vero nocent, etiam si non ut fulmine, tamen ut grandine.

² In his verisimilibus] Sententia est, tot verisimilia in unam rem coacervari posse, ut quæ seorsim essent tantum probabilia, conjunctim sumpta fiant necessaria.

³ Exemplum] Lucanus nullam inter regni socios esse fidem exemplo Romuli, & Remi probat,

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas

Impatiens consortii eris, nec gentibus ullis

Credere, nec longi factorum exempla perantur,

Fraterno primi maduerunt sanguine rivis.

⁴ Fabula] Sic intra mediocritatis fines quemque debere se continere sua forte contentum Ictive ostendit Horatius lib. 1. Epist. 20.

Cervus equum pugna melior communibus herbis

Pollebat, donec minor in cetramine longo Imploravit opes hominū, frantumque recepit.

Sed postquam visor videns discessit ab hoste,

Non equitem dorso, non frantum depulit ora.

Sic qui pauperiem veritus, potiore mortalibus

Liberato caret, dominum venit improbus, atque

Serviet æternum, quia parvo nescies uti.

Tum pergit idem similitudine apposita probare,

Cui non conveniet sua res, ut calcet olivæ,

Si pede major erit, subvertet: si minor, uret.

⁵ Definitionis] De statu definitionis diximus lib. 11. Heren. n. 17. & lib. 11. de Invent. n. 154. De loco autem oratorio, qui à definitione dicitur, lib. 11. de Orat. n. 108. sed præcipue in Topicis n. 9. & 26. &c. fusiùs egimus.

quentia,

quentia, ex quibus proprium quid sit, eluceat. Sed quoniam de propriis oritur plerumque magna dissensio, definiendum est sæpe ex contrariis, sæpe etiam ex dissimilibus, sæpe ex paribus. Quamobrem descriptiones quoque sunt in hoc genere sæpe aptæ, & enumeratio consequentium, in primisque commovet explicatio vocabuli, ac nominis.

42. C. F. Sunt exposita jam ferè ea, quæ de facto, quæque de facti appellatione quærentur. Nempe igitur ea ^a restant, quæ, cum factum constet, & nomen, ^b qualia sint, vocatur in dubium. C. P. Est ita, ut dicis. C. F. Quæ sunt igitur in eo genere partes? C. P. ^b Aut jure factum depellitur, aut ulciscendi doloris gratia, aut pietatis, aut pudicitiae, aut religionis, aut patriæ nomine, aut denique necessitate, inscitia, casu.

43. Nam quæ motu animi, & perturbatione facta ratione sunt, ea defensionem contra crimen, & in legitimis judiciis ^c non habent, in liberis disceptationibus ^d habere possunt. Hoc in genere, in quo quale sit, quæritur, ^e ex controversia, jure, & rectene actum sit, quæri solet: quorum disputatio ex locorum descriptione sumenda est.

44. C. F. Age sis ergo, ^f quoniam in confirmationem, & reprehensionem diviseras orationis fidem, & dictum ^g de altero est: expone nunc de reprehendendo. C. P. ^h Aut totum est negandum, quod in argumentatione adversarius sumpserit, si fictum, aut falsum esse possis docere; aut redarguenda ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt: Primum dubia sumpta esse pro certis: Deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici: Tum ex iis, quæ sumpserint, non effici, quæ velint. ⁱ Accedere autem oportet ad singula: sic universa franguntur. Commemoranda sunt etiam exempla,

^a Restat status qualitatis. ^b id, quod objicit adversarius, depellitur aut tanquam jure factum, &c. ^c in quibus sedent arbitri iudices jurejurando additi sententia ex legibus ferenda. ^d ubi qui sunt arbitri, legum vinculis exsoluti sunt. ^e in hoc statu qualitatis inquiri solet, an factum sit secundum leges, an contra. Quorum duorum dissertatio, ex loci rhetorici sumenda est. ^f quandoquidem eam orationis partem, qua ad fidem faciendam pertinet, diviseras in confirmationem, & refutationem. ^g de confirmatione. ^h argumenta verisimilia sunt singillatim impugnanda: sic enim universa facile evertuntur.

¹ Qualia sint] De statu qualitatis, qui etiam generalis dicitur, consulatur lib. 1. de Invent. n. 14. &c.

² Aut totum negandum] De refutatione fuscè lib. 1. de Invent. n. 79. breviter lib. 11. de Orat. n. 215.

quibus

libus simili in disputatione creditum non sit: conquerenda conditio communis periculi, si ingeniis hominum criminorum sit exposita vita innocentium.

45. C. F. Quoniam unde inveniuntur, quæ ad fidem pertinent, habeo, quemadmodum in dicendo singula tractentur, inspecto. C. P. Argumentationem quærere videris, quæ est argumenti explicatio: quæ sumpta ex iis locis, qui sunt expositi, conficienda, & ^a distinguenda dilucidè est. C. F. Planè hic ipsum desidero.

46. C. P. Est ergo (ut supra dictum est) explicatio argumenti argumentatio: sed ea conficitur, cum sumpseris aut non dubia, aut probabilia, ex quibus id efficias, quod aut verum, aut minus probabile per se videtur. Argumentandi autem duo sunt genera: quorum alterum ad fidem directò spectat: alterum se inflectit ad motum. Dirigitur, cum proponit aliquid, quod probaret, sumpsitque ea, quibus uteretur: atque his confirmatis, ad propositum retulit, atque conclusit. Illa autem altera argumentatio, quasi retrò, & contrà prius sumit, quæ vult, eaque confirmat: deinde id, quod proponendum fuit, per motis animis jactit ad extremum.

47. ² Est autem illa varietas in argumentando, & non incommunda distinctio: ut, cum interrogamus nosmetipsos, aut

^a Clarè, & ornate exponenda.

[Duo sunt genera] Duplex est argumentatio, directa altera, altera inflexa: directa id tantum sibi proponit, ut si fieri faciat: adeoque plerumque probationem, ejusque probationem præstitit, deinde assumptionem subiungit, atque confirmationem, denique conclusionem, sive conclusionem adhibet. Hujusmodi argumentatio directa, & quinqueperitæ exemplum habes lib. 1. de Inv. n. 58. & 59. Inflexa, quæ non modo fidem facit, sed etiam animos movere, directæ argumentationis ordinem non servat, sæpe à conclusione orditur, & excitatis animis nulli retrogreditur ad argumentationis principium. Exemplum suggerit Tullius in Cæliana n. 44. &c. In M. Cælio... nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum aut alienum, nulla convivi-um, ac lustrorum libidō. . . . Vides primo loco conclusionem: sequitur sumptus. Audisti, cum pro se disceres:

audisti antea, cum accusares: defendendi hac causa, non gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atque verborum, quæ vestra prudentia est, perspexistis. Denique subiungit propositionem, quam rationibus confirmat. Aliquis scitote, Judices, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cælio, atque hac studiis, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. fieri enim non potest, ut animus libidinis deditus, amoris, desiderio, cupiditate, sapie nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, hæc quidquid est, quod nos facimus in discendo, non modo agenda, verum etiam cogitando possit sustinere.

² Est autem] Varia argumentationum tractatione occurreremus auditorum sarietati. Usurpandæ igitur varis figure, v. g. dubitatio, quæ nosmetipsos interrogamus, quid sit faciendum, aut communicatio, quæ idem ab aliis exquirimus, aut apostrophie, quæ aliquid

percunctamur, aut imperamus, aut optamus, quæ sunt cum aliis compluribus sententiarum ornamenta. Vitare autem multitudinem poterimus, non semper à proposito ordientes & si non omnia confirmando disputabimus, breviterque interdum, quæ erunt satis aperta, ponemus: quodque ex hoc efficietur, si id apertum sit, non habebimus necesse semper concludere.

48. C. F. Quid? illa, quæ sine arte appellantur, quæ jam dudum assumpta dixisti, ecquonam modo, ecquonam loci artis indigent? C. P. Illa verò indigent: nec eò dicuntur sine arte, quòd ita sunt, sed quòd ea non parit oratoris ars, sed foris ad se delata, tamen arte tractat, & maximè in testibus.

49. Nam & ¹ de toto genere testium, quàm id sit infirmum, sæpe dicendum est: & argumenta, rerum esse propria testimonia, voluntatum: utendumque est exemplis, quibus testibus creditum non sit: & de singulis testibus, si natura, si vani, si leves, si cum ignominia, si spe, si metu, si iracundia, si misericordia impulsæ, si præmio, si gratia adducti: comparandique ² superiore cum auctoritate testium, quibus tamen creditum non sit.

50. Sæpe etiam ³ quæstionibus resistendum est, quòd & ⁴ dolorem fugientes multi in tormentis ementiti per sæpe summi morique maluerunt falsum fatendo, quàm inficiando dolere. Multi etiam suam ⁵ vitam neglexerunt, ut eos, qui his cariores, quàm ipsi sibi essent, liberarent. Alii autem aut naturæ corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu supplicii, aut mortis, ⁶ vim tormentorum pertulerunt. Alii ⁷ ementiti sunt

² Cum testibus fide dignioribus, quibus creditum non sit.

sive seriò, sive ironicè imperamus, aut optatio; de quibus sententiarum ornamentis jam diximus.

¹ De toto genere testium] Locus à testibus quomodo sit confirmandus, quomodo evertendus exemplis lib. 11. ad Heren. n. 9. & præceptionibus exposuimus in Topicis n. 73.

² Quæstionibus] Consule lib. 11. ad Heren. n. 10. & Topica n. 74.

³ Dolorem fugientes] Ut M. Agrii servus, qui Alexandrum C. Fannii servum occidisse accusatus, eoque nomine tortus à domino, admisisse se id facinus constantissimè asseveravit. Itaque sup-

plicio affectus est. Paulo post ille, cuius de nece credium fuerat, domum rediit. Valerius Maximus lib. viii. c. 1.

⁴ Vitam neglexerunt, &c.] Philippus servus Fulvii Flacci octies tortus nullum omnino verbum, quo dominus perstringeretur, emisit. Ibidem.

⁵ Vim tormentorum pertulerunt] Fannii servus Alexander, cum in suspiciem C. Flavii equitis Romani occisus venisset, sexies tortus pernegavit ei culpæ auiem fuisse; nihilominus crucem actus est. Ibidem.

⁶ Ementiti sunt] Testis est Zenobius Eleates, is tyrannidis odio in Phalaride

in eos, quos oderant. Atque hæc exemplis firmanda sunt.

51. Neque est obscurum, quin, (quoniam in utramque partem sunt exempla, & item ad conjecturam faciendam loci) in ^a contrariis contraria sint sumenda. ^b Atque etiam incurrit alia quædam in testibus, & in quæstionibus ratio. Sæpe enim ea, quæ dicta sunt, si aut ambigunt, aut inconstanter, aut incredibiliter dicta sunt, aut etiam aliter ab alio dicta, subtiliter reprehenduntur.

52. C. F. Extrema tibi pars restat orationis, quæ posita in perorando est, de qua sanè velim audire. C. P. Facilior est explicatio ¹ perorationis. Nam est divisa in duas partes, amplificationem, & enumerationem. Augendi autem & hic est proprius locus in perorando: & in cursu ipso orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua, aut reprehensa.

53. Est igitur amplificatio, gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Verba ponenda sunt, quæ vim habeant illustrandi, nec ab usu sint abhorrentia, ² gravia, plena, sonantia, juncta, facta, cognominata, non vulgata, superlata, in primisque translata, ³ nec in singulis verbis, sed in continentibus soluta, quæ dicuntur sine conjunctione, ut plura videantur.

54. Augent etiam ⁴ relata verba, ^e iterata, ^f duplicata, &

^a Cum dicimus pro quæstionibus, debeant dici contraria iis, quæ diximus contra quæstiones. ^b præter ea, quæ de testibus, & quæstionibus infirmendis disputavimus, est etiam quadruplex alia ratio refutandi; nempe si subtiliter ostendatur, ea, quæ dicta sunt in testimonio, & in quæstione, prolata esse aut ambigunt, &c. ^c non in singulis verbis, sed in ipsa orationis serie dissoluta, & sine conjunctionibus posita. ^d verba, quibus vel paria paribus, vel contraria contrariis referuntur. ^e repetita sæpius. ^f bis repetita.

rim nobilissimos Agrigentiorum adolescentes concitavit: conjuratione detecta tormentis subiectus, & de consciis interrogatus, proximum quemque, ac fidiissimum tyranno suspectum reddidit. Valerius Max. lib. iii. c. 3. Huc etiam pertinet exemplum Theodori ibidem relatum.

¹ Perorationis] De qua consulantur notæ in librum secundum Heren. n. 47.

² Gravia] Verba gravia pondus habent, & auctoritatem: plena multitudine syllabarum, sonantia litterarum amplitudine conficiuntur: juncta sunt

composita: facta, quæ facit orator: cognominata synonyma idem significant: non vulgata sublimia: superlata hyperbolica: translata metaphorica.

³ Nec in singulis verbis] Tale est illud Ciceronis in Antonium. Nos penates, aras, focos, sepulcra majorum, nos leges, jura, libertatem, conjuges, liberos, patriam defendimus, M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hac omnia perturbet, evertat.

⁴ Relata] De quibus, ut & cæteris, quæ hic subjiciuntur, dictum est, cum figuræ verborum expostæ sunt.

ea, quæ ascendunt gradatim ab humilioribus verbis ad superiora, ^a omninoque semper quasi naturalis, & non explanata oratio, sed gravibus referta verbis, ad augendum accommodatior. ^b Hæc igitur in verbis: quibus actio vocis, vultus, & gestus congruens, & apta ad animos permovendos, accommodata est. Sed ^c & in verbis, & in actione causa erit tenenda, & pro re agenda. Nam hæc, quia videntur perabsurda, cum graviora sunt, quam causa fert; diligenter, quid quemque deceat, judicandum est.

55. Rerum amplificatio sumitur eisdem ex locis omnibus, quibus illa, ^d quæ dicta sunt ad fidem: maximèque ^e definitiones valent conglobatæ, & ^f consequentium frequentatio, & ^g contrariarum, & dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictio: & causæ, & ea, quæ sunt de causis orta, maximèque similitudines, & exempla: fictæ etiam personæ: muta denique loquantur, omninoque ea sunt adhibenda, si causa patitur, quæ magna habentur: quorum est duplex genus.

56. Alia enim magna natura videntur, alia usu. Natura, ut ^h coelestia, ut ⁱ divina, ut ea, ^k quorum obscuræ causæ, ut, in tectis, mundoque admirabilia quæ sunt: ex quibus, sumi-

^a Omnis fuci expertis oratio, nec studiosius perpolita. ^b hujusmodi oratio, si accipietur docens gestus, & pronuntiatio, maximè idonea est ad concitandos affectus. ^c tum in verbis, tum in actione considerandum, quid exigit causa, & quid in ea deceat. ^d quæ pertinent ad fidem faciendam.

1. Definitiones conglobatæ.] Quæ congregatæ naturam rei quasi oculis subjiciunt, ut 11. de Orat. n. 36. *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memorie, magistra vitæ, nuntia vetustatis.*

2. Consequentium frequentatio.] Est enumeratio crebra rerum, quæ consecuturæ sunt. Luculentum habes exemplum in peroratione pro Muræna n. 88. Si (quod Jupiter omen avertat) hunc vestris sententiis afflictiis, quo se miser vertet? domumne? ut eam imaginem clarissimi viri parentis sui, quam pauci ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque videat. an ad matrem? qua misera modo consulens osculata filium suum, nunc cruciatur, &c.

3. Contrariarum.] Cum ponuntur contraria, ut ibidem n. 89. *Habet magnam*

dolorem, unde cum honore decesseris, eodem cum ignominia reverteri. De dissimilibus, repugnantibus, causis, effectibus, &c. alibi dictum.

4. Coelestia.] Ad quæ revocari debent, tonitrua, procellæ, comete, insolita solis, ac lunæ defectiones: quæ persecutus est accuratè Virgilius 1. Georg. in deploranda Cæsaris nece,

*Ille etiam (sol) extincto miseratus Co
sare Romanum*

*Cum caput obscura nitidum ferrugine
texit,*

*Impiaque aternam timuerunt sacula no-
ctem, &c.*

5. Divina.] Qualia sunt oracula, vatum responsa, somnia, &c.

6. Quorum obscuræ sunt causæ.] Ut subiti terræ motus, repentini fluviorum inundationes, monstra, portenta, &c.

libusque,

hisque, si attendas, ad augendum permulta suppetunt. Ufusque videntur hominibus aut prodesse, aut obesse vehementius: quorum sunt genera ad amplificandum tria. Nam aut caritate moventur homines; ut deorum, ut patriæ, ut parentum: aut amore; ut fratrum, ut conjugum, ut liberorum, ut familiarium: aut honestate; ut virtutum, maximèque earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem valent. Ex his & cohortationes sumuntur ad ea retinenda: & in eos, à quibus ea violata sunt, odia incitantur, & miseratione nascitur.

§7. ^a Proprius locus augendi in his rebus aut amissis, aut amittendi periculo. Nihil est enim tam miserabile, quam ex beato miser. ² Et hoc totum quidem moveat, si bona ex fortuna quis cadat: & à quorum caritate divellatur: quæ amittat, aut amiserit: in quibus malis sit, futurusve sit, exponatur breviter. ³ Cito enim arescit lacryma, præsertim in alienis malis. Nec quidquam in amplificatione nimis enucleandum est: minuta est enim omnis diligentia: hic autem locus grandia requirit.

§8. Illud jam est iudicii, quo quaque in causa genere utamur augendi. In illis enim causis, quæ ad delectationem exornantur, ii loci tractandi sunt, qui movere possunt expectationem, admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem, bonorum ac malorum enumerationes, & exempla valent plurimum. In iudiciis accusatori ferè, ⁴ quæ ad iracundiam: reo plerumque, quæ ad misericordiam pertinent. Nonnunquam tamen accusator misericordiam movere debet, & defensor iracundiam.

§9. ⁵ Enumeratio reliqua est, nonnunquam laudatori, sua-

^a Pietate. ^b res magna dant locum cohortationibus, ut illa diligenter retineantur. ^c Pios concitatur odium, in eos, qui res eas violaverint, denique commiseratio oritur. ^d amplificationi locus est, cum ostendit orator aliquem magnas illas res pietatem in deo, amorem in familiam, & honestatem aut amississe, aut paulo post amissurum.

¹ Odis incitantur] Exemplis refertæ sunt Verrinæ, in quibus in rapinas, sacrilegia, & sævitiam Verris copiose, & acriter invehitur.

² Et hoc quidem totum] De variis miserationis excitandæ modis fuscè differimus in notis ad lib. 1. de Invent. n. 106. & sequentibus.

³ Cito arescit lacryma] Vide lib. 11. Heren. n. 51.

⁴ Quæ ad iracundiam] Iræ, & indignationis concitandæ artem, & exempla exposuimus lib. 1. de Inventionem n. 100. &c.

⁵ Enumeratio] Est validissimorum argumentorum repetitio, quam Græci *ἀναστροφῶν* vocant. Exempla protulimus lib. 11. Heren. n. 47. & lib. 11. de Invent. n. 98.

fori non sãpe, accusatori sãpius, quàm reo, necessaria. ^a Hujus ipsa tempora duo sunt, si aut memoriæ diffidas eorum apud quos agas, vel intervallo temporis, vel longitudine orationis: aut ^b frequentatis firmamentis orationis, & breviter expositis, vim est habitura causa majorem.

60. Et reo rariùs utendum est, quodd' ¹ ponenda sunt contraria, quorum dissolutio in brevitate latebit, aculei pungent. Sed erit in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriæ suscepta, videatur esse puerilis. Id effugiet, qui non omnia minima repetet, sed breviter singula attingens, pondera rerum ipsa comprehendet.

61. C. F. QUONIAM & de ipso oratore, & de oratione dixisti, expone eum mihi nunc, quem ex tribus extremum proposuisti, quæstionis locum. C. P. ² Duo sunt, ut initio dixi, quæstionum genera: quorum alterum finitum temporibus, & personis, causam appello: Alterum infinitum, nullis neque personis, neque temporibus notatum, quod propositum voco. Sed est ^c consultatio quasi pars causæ quædam, & controversiæ. Inest enim ³ infinitum in definito, & ad illud tamen referuntur omnia.

62. Quamobrem priùs de proposito dicamus: cujus genera sunt duo: cognitionis alterum: ejus scientia est finis, ut, ⁴ verine sint sensus: alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut, si quæretur, quibus officiis amicitia collenda sit. Rursus ^d superioris ⁵ genera sunt tria: Sit, necne: quid sit: quale sit. Sit, necne, ut, ⁶ jus in natura sit, an in

^a Enumeratio duplici de causa usurpatur. ^b breviter repetitis præcipuis rationibus. ^c Thesis, quæ & consultatio, & propositum appellatur, est pars hypotheseos, sive causæ. ^d Illius generis, quod ad actionem refertur, tres sunt species; quæritur enim an res aliqua sit, necne; quid sit; qualis sit.

¹ Ponenda sunt] Sensus est: Reus asserere debet contraria iis, quæ ab accusatore objecta sunt, quorum refutatio in enumeratione, quæ brevis esse debet, non satis habebit virium; imò crimina repetitione renovata judicum animos ad ultionem stimulant.

² Duo quæstionum genera] Quæ ad ea pertinent, explanata sunt in Topicis n. 79. &c.

³ Infinitum in definito] Vide Topica n. 80.

⁴ Verine sint sensus] Hanc quæstio-

nem solvimus in notis ad lib. 1. de Invent. n. 8.

⁵ Genera sunt tria] Primum res sit, necne; ad conjecturalem statum: alterum, quid sit; ad finitivum: tertium, qualis sit; ad generalem spectat.

⁶ Jus in natura] Callicles apud Platonem in Gorgia jus à consuetudine; contra Socrates, aut sub nomine Socratis Plato, & Cicero lib. 1. de Legibus, à natura sentiunt emanare. Constat jus esse aliud à natura nobis insum, aliud consuetudine receptum.

more.

62. ¹ Quid autem sit, sitne jus id, ² quod majori parti sit utile. Quale autem sit, iuste vivere sit, necne, utile.

63. Actionis autem duo sunt genera. Unum, ad perseverandum aliquid, aut declinandum: ut, quibus rebus adifici gloriam possis, aut quomodo invidia vitetur: Alterum, quod ad aliquod commodum, usumque refertur: ut, quemadmodum sit respub. administranda, aut quemadmodum in civitate vivendum.

64. Rursus autem ³ ex cognitionis consultatione, ubi, sit, necne sit, aut fuerit, futurumve sit, quaeritur, unum genus est quaestionis, possitne aliquid effici: ut, cum quaeritur, nequisnam perfecte sapiens esse possit: Alterum, quemadmodum quidque fiat, ut, quonam pacto virtus pariat, ⁴ naturane, an ratione, an usu. Cujus generis sunt omnes, in quibus, ut in obscuris, naturalibusque quaestionibus, causae, rationesque rerum explicantur.

65. Illius autem generis, in quo, quid sit id, de quo agitur, quaeritur, duo sunt genera: quorum in altero disputandum est, ⁵ aliud, an idem sit, ut, pertinacia & perseverantia: In altero autem descriptio generis alicujus, & quasi argumeto exprimenda est, ut, ⁶ qualis sit avarus, aut ⁷ quid sit superbia.

66. Tertio autem in genere, in quo, quale sit, quaeritur, ut de honestate, aut de utilitate, aut de aequitate dicendum est. De honestate sic: ut, ⁸ Honestumne sit pro amico pe-

in statu conjecturali, quo inquiratur, an sit res, habita ratione temporis praeteriti, & futuri, tria investigari possunt, an res sit, an fuerit, an futura sit.

¹ Quid sit] Jus ab Ulpiano definitur boni, & aequi.

² Quid majori parti sit utile] Thrasymachus apud Platonem lib. 1. de Rep. omne putat esse jus, quod est potentibus utile: verum ibidem à Socrate repugne refellitur.

³ Nequisnam perfecte sapiens] Perfectionem sapientem solum esse deum docet in Phaedro. Τὸ μὲν σοφὸν, ὃ θεὸς μόνος ἵσκει, καὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων. Sapiensem, o Phadre, appellari quendam esse mihi videtur, & sui convenire. Platoni consentit Tullius lib. 11. de Divin. n. 61. Sapius muneris peritisse arbitror, quam perfecte sapientem fuisse.

⁴ Naturane] Vide lib. 1. de Oratore n. 247.

⁵ Aliud, an idem sit] In statu definitionis quaeritur, an aliqua res sit eadem, atque alia quæpiam proposita: v. g. an pertinacia sit idem, quod perseverantia. Id facile colligetur ex definitione: eadem enim erunt, quibus eadem definitio congruet. De perseverantia, & pertinacia discrimine diximus in Topicis num. 37.

⁶ Qualis sit avarus] Avarum sub Euclionis persona lepidè describit Plautus in Aulularia.

⁷ Quid sit superbia] Est animi præter rationem elatio.

⁸ Honestumne sit] Imò & omnium sermone

riusculum, aut invidiam subire. De utilitate autem sic: ut
^a Sitne utile in rep. administranda versari. De æquitate ver-
 sic: ut, ^b Sitne æquum, amicos cognatis anteferre. Atque in
 hoc eodem genere, in quo, quale sit, queritur, exoritur aliud
 quoddam disputandi genus. Non enim simpliciter soluitur
 queritur, quid honestum sit, quid utile, quid æquum, sed
 etiam ex comparatione, quid honestius, quid utilius, qui
 æquius: atque etiam, quid honestissimum, quid utilissimum
 quid æquissimum: cujus generis illa sunt, ^c quæ præstantissi-
 ma sit dignitas vitæ. Atque ea quidem, quæ dixi, cognitio-
 nis sunt omnia.

67. Restant actionis: cujus alterum est præcipiendi ge-
 nus, quod ^d ad rationem officii pertinet: ut, quemadmodum
 colendi sint parentes: Alterum autem ad sedandos animos
 & oratione sanandos, ut in consolandis incedoribus, ut in ira
 cundia comprimenda, aut in timore tollendo, aut in cupi-
 ditate minuenda. Cui quidem generi contrarium est dispu-
 tandi genus ad eosdem illos animi motus, quod in ampli-
 canda oratione sæpe faciendum est, vel gignendos, vel con-
 citandos. Atque hæc fere est partitio consultationum.

68. C. P. Cognovi: sed quæ ratio est in his inveniendi
 & disponendi, requiro. C. P. Quid? tu aliamne censes,
 non eandem esse, quæ est exposita, ut ex eisdem locis
 fidem, & ad inveniendum ducantur omnia? Collocandi au-
 tem quæ est exposita in aliis ratio, eadem huc transfertur.
 Cognita igitur omni distributione propositarum consultatio-
 num, cauterarum genera restant omnino.

69. Et earum quidem forma duplex est: quarum altera
 delectationem sectatur aurium: ^b alterius, ut obtineat, per

^a Quod sit optimum vita genus. ^b altera causarum forma id tantum spectat,
 probat, & evincit id, quod sibi proposuit.

sermone celebrantur, qui non modo se
 periculis, sed etiam morti amicorum
 causa obulere.

^c Sitne utile? Huc pertinet, quod in
 hunc locum Majoragius ex veteribus de
 Chrysippo retulit. Is interrogatus affi-
 quando, cur temp. non administraret;
 respondit, quia mala administratio deos,
 bona homines offendit.

^d Sitne æquum? Id humana societas

exigit, ut, quo quisque propior
 sanguinitatis gradu nobis compari-
 est, eo potiori jure ceteris antepo-
 niti forte cognatus vitiis, amicus
 leni virum alium charitatis ordine
 servare jubeat.

^e Ad rationem officii? Quæ ad
 pertinerent, tribus libris optime
 explicuit.

bet, & efficiat, quod agit, omnis est suscepta contentio. Itaque illud superius ^a exornatio dicitur: quod cum latum genus esse potest, sanèque varium ^b, unum ex eo delegimus, quod ad laudandos claros viros suscepimus, & ad improbos vituperandos. Genus enim nullum est orationis, quod aut uberius ad dicendum, aut utilius civitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum, vitiorumque versetur. Reliquum autem genus causarum, aut in ^c provisione posterius temporis, aut in præteriti disceptatione versatur: quorum alterum deliberationis est, alterum iudicii.

70. Ex qua partitione tria genera causarum exstiterunt: unum, quod à meliori parte laudationis est appellatum: deliberationis alterum, tertium iudiciorum. Quamobrem de primo primum, si placet, disputemus. C. F. Mihi verò placeat. C. P. Ac laudandi, vituperandique rationes, quæ non ad bene dicendum solum, sed etiam ad honestè vivendum valent, exponam breviter, atque à principiis exordiar & laudandi, & vituperandi.

71. Omnia enim sunt profectò laudanda, quæ ^a conjuncta cum virtute sunt: & quæ cum vitiis, vituperanda. Quamobrem finis ^d alterius est honestas, ^e alterius turpitudine. Conscitur autem genus hoc dictionis, narrandis, exponendisque factis, sine ullis argumentationibus, ad animi motus leniter tractandos magis, quam ad fidem faciendam, aut confirmandam accommodatè. Non enim dubia firmanur, sed ea, quæ certa, aut pro certis posita sunt, augentur. Quamobrem ex iis, quæ antè dicta sunt, & narrandi, & augendi præcepta repetentur.

72. Et, quoniam in his causis omnis ratio ferè ad voluntatem auditoris, & ad delectationem refertur, utendum erit iis in oratione singulorum verborum ^f insignibus, quæ habent plurimum suavitatis: id est, ut factis verbis, aut vetustis,

^a Quod aures demulcet. ^b nihil est enim, quod non laudari, vel vituperari possit. ^c in providendis iis, quæ futura sunt, aut in examinandis iis, quæ jam gesta sunt. ^d laudationis. ^e vituperationis. ^f figuris.

¹ Conjuncta cum virtute] Quare quæ mediis sunt virtutem inest, & vitium, ut nec in laudationem, nec in vituperationem per se cadunt: Nemo igitur laude dignus, quod v. g. claris paren-

tibus ortus sit, sed quod paternam dignitatem suis moribus repræsentet: nemo vituperandus, quod obscuris sit natalibus, sed quod ab avita ignobilitate rectè factis non emerferit, &c.

P p

aut

aut translatis frequenter utamur, & in ipsa constructione verborum, ut paria paribus, & similia similibus sæpe referantur: ut contraria, ut ^a geminata, ut ^b circumscripta numerosè, non ad similitudinem versuum, sed ad explendum aurium sensum, ^c apto quodam quasi verborum modo.

73. Adhibendaque frequentius etiam illa ornamenta rerum sunt, siue quæ admirabilia, & nec opinata, siue ¹ significata monstris, prodigiis, & oraculis: siue quæ videbuntur ei, de quo agimus, accidisse divina, atque ² fatalia. Omnis enim expectatio ejus, qui audit, & ³ admiratio, & improvisi exitus habent aliquam in audiendo voluptatem.

74. Sed quoniam in tribus generibus bona, malave rantur, externis, corporis, & animi; prima sunt externa, quæ ducuntur ⁴ à genere; quo breviter, modicèque laudato, aut, ⁵ si erit infame, prætermisso: ⁶ si humile, vel præterito,

^a Bis repetita. ^b periodis comprehensa. ^c idonea quidam vocum mensura.

¹ Significata monstru] Ut Midæ puer dormienti formicæ in os grana congerentes portenderunt illum mortaliū omnium fore ditissimū. Apes Platonis infantis insidentes labris singularem ejus eloquentiam prænuñciarunt. Plura Valer. Maximus lib. 1. c. 6. prodigiorum exempla suppeditabit.

² Fatalia] P. Nigidius ut horam partus, quo Octavius Cæsar Augustus in lucem editus est, accepit, affirmavit dominum orbi natum. Suet. in Octavio cap. 94.

³ Admiratio] Quam movere potest id, quod paulo post Suetonius de eodem Augusto refert; cui apud Aetium in aciem descendenti asellus cum asinario occurrit: Eutyclus (id est, Felix) homini: bestia Nicon (id est, Vincens) erat nomen. Utrique simulacrum athenæum victor posuit in templo.

⁴ A genere] Ilocrates Evagoram à splendore natalium commendat, sed fuscè, contra Ciceronis præceptum, cui meritò videtur potior ea laus, quæ à rectè factis ducitur.

⁵ Si erit infame] Dicere tamen poterit orator eum, cujus laudes persequitur, majorum infamiam virtute sua correxisse, eoque magis prædicandum, quod parentum vestigiis non institerit.

⁶ Si humile] Dicit orator omnes pari sorte nasci, sola virtute distingui. Per-

vulgatum illud est Ulyssis in Ajacem apud Ovidium lib. Metam. xiii.

Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

Egregiè Marius humili loco natus apud Sallustium in bello Jugurthino, inquit: Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quamquam ego naturam unam, & communem omnium existimo: sed fortissimum quemque generisum esse. Ac si jam ex patribus Albini, aut Bestia quæri posset, mène, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros crediti, nisi se liberos quam optimos voluisse? Quod si jure me despiciunt, faciant idem majoribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas capis. . . . Nunc videte, quam iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est, quam certè peperisse me, quam acceptam corripisse melius est. . . . Non possum imagines, neque triumphos, aut consularum majorum meorum ostentare; at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices adverso corpore. Ha sunt meae imagines, hæc mea nobilitas non hereditate relicta, ut illa illi, sed quam ego plurimis meo laboribus, & periculis quaesivi.

vel

vel ad augendam ejus, quem laudas, gloriam, tacto: deinceps, si res patitur, ¹ de fortunis erit, & facultatibus dicendum: postea de corporis bonis, in quibus quidem, quæ virtutem maximè significat, facillimè ² forma laudatur.

75. Deinde est ad facta veniendum, quorum collocatio triplex est. Aut enim temporum servandus est ordo, aut in primis recentissimum quodque dicendum, ³ aut multa, & varia facta in propria virtutum genera sunt dirigenda. Sed hic locus virtutum, atque vitiorum latissimè patens, ex multis, & variis disputationibus nunc in quandam angustam, & brevem concludetur.

76. Est igitur vis virtutis duplex. ⁴ Aut enim scientia cernitur virtus, aut actione. Nam quæ ⁵ prudentia, quæ calliditas, quæque gravissimo nomine sapientia appellatur, ⁶ hæc scientia pollet una. Quæ verò moderandis cupiditatibus, regendisque animi motibus laudatur, ejus est munus in agendo: cui temperantiæ nomen est. Atque illa prudentia in suis rebus, domestica; in publicis, civilis appellari solet.

77. Temperantia autem in ⁷ suas itidem res, & in communes distributa est, duobusque modis in rebus commodis discernitur; & ea, quæ absunt, non expetendo, & ab iis, quæ in potestate sunt, abstinendo. In rebus autem incommodis est itidem duplex. Nam quæ venientibus malis obstat, fortitudo: quæ, quod jam adest, tolerat, & perfert, patientia nominatur. ⁸ Quæ autem hæc uno genere complectitur, magnitudo animi dicitur, ⁹ cujus est liberalitas in usu pecuniæ: simulque altitudo animi in ¹⁰ capiendis incommodis, & maximè injuriis, & omne quod est ejus generis, grave, infedatum, & turbulentum.

78. In ¹¹ communione autem quæ posita pars est, justitia

¹ Multa, & varia facta ad certam aliquam virtutis formam revocanda sunt. ² consistit aut in cognitione, aut in actione. ³ in una consideratione versatur. ⁴ in privatis. ⁵ qua virtus fortitudinem simul, & patientiam complectitur. ⁶ huic adjuncta est liberalitas in usu pecuniæ. ⁷ qua in eo posita est, ut tolerantur incommoda, & maximè injuria, & omnia id genus molesta, aspera, & inquieta. ⁸ virtus, qua ad res communes pertinet.

¹ De fortunis] Quibus rectè aliquis usus fuerit.

² Forma laudatur] Cum virtute conjuncta: juxta illud Virgilii v. Æn.

Gratior est pulchro veniens e corpore virtus.

³ Prudentia] Hujus definitionem attulimus lib. ii. de Invent. n. 160. Temperantiæ ibidem n. 164. Fortitudinis n. 163. Justitiæ lib. iii. Heren. n. 4.

dicatur, eaque erga deos religio, erga parentes pietas, ^a vulgò autem bonitas: ^b creditis in rebus fides, ^c in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in ^d benevolentia nominatur. Atque hæc quidem virtutes cernuntur in agendo. ^e Sunt autem aliæ quasi ministræ, comitesque sapientiæ: quarum altera, quæ sunt in disputando vera, atque falsa, quibusque positis quid sequatur, distinguit, & iudicat: quæ virtus omnis in ratione, scientiaque disputandi sita est: altera autem oratoria.

79. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiosè loquens sapientia: ^f quæ ex eodem hausta genere, quo illa, quæ in disputando, uberior est, atque latior, & ad motus animorum, vulgique sensus accommodatior. Custos verò virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maxime consequens, ^g verecundia est. ^h Atque hi sunt quidem ferè ⁱ quasi quidam habitus animi, sic affecti, & constituti, ut sint singuli inter se proprio virtutis genere distincti: à quibus ut quæque res gesta est, ita sit honesta necesse est, summæque laudabilis.

80. ^b Sunt autem alii quidam perfecti animi habitus ad virtutem quasi præculi, & præparati rectis studiis, & artibus: ut ^j in suis rebus studia litterarum, ut numerorum, ac sonorum, ut mensuræ, ut siderum, ut equorum, ut venandi, ut armorum: ^k In communibus, propensiora studia in aliquo genere virtutis præcipue colendo, aut divinis rebus deser-

^a Iustitia, qua nemini nocemus, pluribus prosumus, vulgò bonitas appellatur. ^b cum pacta, & conventa servamus. ^c cum in puniendo moderati sumus. ^d cum boni alteri volumus. ^e prudentia comites duæ sunt, dialectica & rhetorica. ^f quæ sapientiæ, & dialectica est ejusdem generis, cuius ipsa eloquentia: utraque enim est ars differendi, sed eloquentia est copiosior, & aptior ad concitandos animi motus. ^g virtutes tum actionis tum cognitionis sunt quidam habitus animi ita dispositi, ut certum virtutis genus constituent; à quibus ut quæque res oritur, ita sit honesta, & laudabilis. ^h sunt alii habitus ad animum jam perfectum pertinentes, qui ingenuis ar-
tibus, ac studiis homines ad virtutem præparant: tales sunt, præter dialecticam, & rhetoricam, de quibus paulo ante dictum est, grammatica, arithmetica, musica, geometria, astrologia, ars equestris, venatoria, & militaris. Et hæc quidem artes privatis studiis inserviunt. ⁱ quod autem spectat virtutes, quæ ad publicam utilitatem faciunt, ea præcipue iustitia pars est amplectenda, qua religionem erga res sacras, pietatem in parentes, in amicos benevolentiam colimus.

¹ Verecundia] Definitur ab Aristotele Rhet. lib. II. cap. 6. Verecundia est deſer quidam, & perturbatio orta ex iis, quæ ad infamiam ducere videntur malum, aut præſentibus, aut præteritis, aut futuris.

² Quasi quidam habitus] Idem ſentit

Aristoteles lib. II. Ethic. cap. 6. Est igitur virtus habitus elationis compos in eo medio conſiſtens, quod ratio, & vir prudens deſignat.

³ In ſuis rebus] Diſciplinæ, quas enumerat, poſſunt aliquando publicas ad

viendo, aut parentibus, amicis, hospicibus, præcipue, atque insigniter diligendis. Atque hæc quidem virtutum: vitiorum autem sunt genera contraria.

81. Cernenda autem sunt diligenter, ne fallant ea nos vicia, quas virtutem videntur imitari. Nam & ^a prudentiam ^a malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extol- lendis, & ^b desipientia in contemnendis honoribus, & li- beralitatem ^c effusio, & fortitudinem ^d audacia imitatur, & patientiam ^e duritia immanis, & justiciam acerbitas, & reli- gionem ^f superstitio, & lenitatem mollitia animi, & vere- cundiam timiditas, & ^g illam disputandi prudentiam concer- tatio, captatioque verborum, & ^h hanc oratoriam vim ina- nis quædam profluentia loquendi. ⁱ Studiis autem bonis si- milia videntur ea, quæ sunt in eodem genere nimia.

82. Quamobrem omnis vis laudandi, vituperandique ex his sumetur virtutum, vitiorumque partibus: sed in toto quasi contextu orationis hæc erunt illustranda maxime, quemad- modum quisque generatus, quemadmodum educatus, quem- admodum institutus, ^j moratusque fuerit: & si quid cui ma- gnum, aut incredibile acciderit, maximeque si id divini-

^a Prodigia largitio. ^b temeritas in adveniendo periculo. ^c didollicam imitatur so- phistica, qua verbum fallacibus utitur. ^d eloquentiam imitatur inanis verborum pro- fluentia fontus, ac discendi volubilitas. ^e virtutibus videntur similia, qua virtutes ipsas excelsius, ut fortitudinis videretur similis temeritas. ^f quibus moribus imbutum fuerit.

ad utilitates referri, privatas tamen eas dicit, quid plerumque minus ad com- mune bonum, quam ad privatam cupi- que aut delectationem, aut commodum servatæ solent.

¹ Prudentiam] De qua, ut & tempe- rantia &c. diximus lib. 11. de Invent. n. 160. &c.

² Malitia] Malitia certi cujusdam vi- tii nomen est, ut vitiositas omnium. Ci- cero iv. Tule. n. 34. Malitia est versu- ra, & fallax nocendi ratio. Idem iii. de Nat. Deor. n. 75.

³ Desipientia] Ut levitatis est ina- tem aucupari tumorem, & omnes umbras vitam falsa gloria consistari: sic levitas est animi, lucem, splendoremque fugientis, ju- stam gloriam, qui est fructus vera virtu- tis honestissimus, repudiare. Tullius in Pi- soniana n. 57.

⁴ Duritia immanis] Qualis fuit So- cratis, qui pertinaci statu perditus, at- que pernox a sustinendo lucis ortu ad sa- lem alterum orientem, inconnivena, immobilis, lisdem in vestigiis stabat, ore, atque oculis eundem in locum di- rectis. Gellius lib. 11. cap. 1.

⁵ Superstitio] Est falsus dei cultus. De religione, & superstitione ita Cicero lib. 11. de Nat. Deor. Majores nostri re- ligionem a superstitione separaverunt. Nam qui totos dies præstantur, & immola- bant, ut sui liberi sibi superstites essent, supersticiosi sunt appellati: quod nomen postea latius paruit. Qui autem omnia, qua ad cultum deorum pertinerent, dili- genter retractarent, & tanquam relegerent, disti sunt religiosi ex relegendo, tanquam à deligendo diligentes, ex intelligendo in- telligentes.

tus

tus accidisse potuerit videri: tum quod quisque senserit, dixerit, gesserit, ad ea, quæ proposita sunt, virtutum genera accommodabuntur, ^a ex illisque iisdem inveniendi locis causæ rerum, & eventus, & consequentia requirentur. Neque verò mors eorum, quorum vita laudabitur, silentio præteriri debet, si modò quid erit animadvertendum aut in ipso genere mortis, aut in iis rebus, quæ post mortem erunt consecutæ.

83. C. F. Accepi ista, didicique breviter, non solum quemadmodum laudarem alterum, sed etiam quemadmodum eniterer, ut possem ipse jure laudari. Videamus igitur deinceps, ^b in sententia dicenda quam viam, & quæ præcepta teneamus. C. P. Est igitur in deliberando ¹ finis utilitas, ad quem omnia ita referuntur in consilio dando, sententiaque dicenda, ut illa prima sint suavori, aut dissuavori videnda, quid aut possit fieri, aut non possit, & quid aut necesse sit, aut non necesse. Nam &, si quid effici non potest, deliberatio tollitur, quamvis utile sit: &, si quid necesse est, (NECESSE autem id est, sine quo salvi, liberive esse non possumus,) id est reliquis & honestatibus in civili ratione, & commodis anteponendum.

84. Cum autem quæritur, quid fieri possit, videndum etiam est, quam facile possit. Nam quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sæpe sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus, etsi aliquid non necessarium videbitur, videndum tamen erit, ^c quam sit magnum. Quod enim permagni interest, pro necessario sæpe habetur.

85. Itaque cum constet hoc genus causarum ex suavione, & dissuavione; suavori proponitur simplex ratio: si & utile est, & fieri potest, fiat. Dissuavori duplex: una, si non utile est, ne fiat: altera, si fieri non potest, nec suscipiatur. ^d Sic suavori utrumque docendum est, dissuavori alterum infirmare sat est.

86. Quare quoniam in his versatur omne consilium duobus, de utilitate antè dicamus, quæ ^e in discernendis bonis,

^a Factorum, quæ laudabuntur, causa, eventus, & consequentia investigari debent locorum rhetoricorum subsidio. ^b in genere deliberativo. ^c quam sit magni momenti. ^d qui suadet, debet docere rem esse utilem, & fieri posse; qui dissuadet, ostendat vel rem inutilem esse, vel ad exitum non posse perducere. ^e posita est in prosequendis bonis, & in fugiendis malis.

¹ Finis utilitas] vide lib. III. Heren. n. 3.

malisque versatur. Bonorum autem partim necessaria sunt, ut vita, pudicitia, libertas, ut liberi, conjuges, germani, parentes: partim non necessaria, quorum alia sunt per se expetenda, ut ea, quæ sita sunt in officiis, atque virtutibus: ^a alia, quodd aliquid commodi efficiunt, ut opes, & copiæ.

87. ¹ Eorum igitur, quæ propter se expetuntur, partim honestate ipsa, partim commoditate aliqua expetuntur. Honestate, ea, quæ proficiuntur ab iis virtutibus, de quibus paullo antè est dictum: quæ sunt laudabilia ipsa per se: Commoditate autem aliqua, quæ sunt in corporis, aut fortunæ bonis expetenda. Quorum alia sunt quasi quodammodo cum honestate conjuncta, ut honos, ut gloria: alia diversa, ut vires, forma, valetudo, nobilitas, divitiæ, ² clientelæ.

88. Est ^b etiam quasi quædam materies subjecta honestati; quæ maximè spectatur in amicitiiis. Amicitia autem ³ caritate, & amore cernuntur. Nam cum deorum, tum parentum, patriæque cultus, eorumque hominum, qui aut sapientia, aut opibus excellunt, ad caritatem referri solet. Conjuges autem, & liberi, & fratres, & alii, quos usus, familiaritasque conjunxit, quamquam etiam caritate ipsa, tamen amore maximè continentur. In his igitur rebus cum bona sint, facile est intellectu, quæ sint contraria.

^a Alia non per se expetenda sunt, sed tantum alienius commodi causa. ^b Ad honestatem referuntur amicitia.

¹ Eorum igitur] Cum prius haberetur, Eorum autem, &c. Majoragis notam lectionem ex probatissimis codicibus hausit: quorum subsidio locum hunc difficilem sic se evoluit. Est hæc Ciceronis de divisione bonorum sententia. Bonorum alia sunt necessaria, quæ propter necessitatem expetuntur, & sine quibus esse non possumus, ut vita, & libertas: alia non necessaria, quæ propter se, sive propter naturam suam expetuntur. Atque hæc prima bonorum divisio, cui secunda subjungitur. Bonorum non necessariorum alia sunt expetenda per se, ut virtutes: alia propter commodum, quod ex iis percipimus, ut opes. Deinde Cicero his verbis, Eorum igitur, non tertiam affert divisionem, ut nonnulli perperam existimant; sed secundam, quam duobus membris strictim exposuerat, sic clarius & fufius explicat hoc modo. Bo-

norum igitur non necessariorum, quæ propter se expetuntur, alia sunt expetenda propter honestatem, ut virtutes: alia propter commoditatem. Rursus quæ propter commoditatem, sunt vel corporis, vel fortunæ bona. Denique hæc ipsa tum corporis, tum fortunæ bona partim cum honestate conjuncta, ut honos, & gloria: partim non conjuncta cum honestate, ut vires, & forma.

² Clientela] Clientes liberi homines apud Romanos potentiorum aliquem, cujus patrocinio defenderentur, omni observantia colebant. Clientela vel est clientum multitudo, vel principis aliquis tutela.

³ Caritate, & amore] Caritas est insignius quoddam amicitia genus, quo deos, parentes, patriam, & illustres viros colimus: amore vel patres, vel inferiores prosequimur.

89. Quodd

89. Quod si semper optima tenere possemus, haud sanè, quoniam quidem ea perspicua sunt, consilio multum egeremus. Sed quia ^b temporibus, quæ vim habent maximam, persæpe evenit, ut ^c utilitas cum honestate certet, ^e earumque rerum contentio plerumque deliberationes efficit: ne aut ^d opportuna propter dignitatem, aut honesta propter utilitatem relinquuntur, ad hanc difficultatem explicandam præcepta referamus.

90. Et quoniam non ad veritatem solùm, sed etiam ad opiniones eorum, qui audiunt, accommodanda est oratio: hoc primum intelligamus, hominum duo esse genera: alterum indoctum, & agreste, quod anteferat semper utilitatem honestati: alterum humanum, & politum, quod rebus omnibus dignitatem anteponat. Itaque ² huic generi laus, honor, gloria, fides, justitia, omnisque virtus: ³ illi autem alteri, quæstus, emolumentum, fructusque proponitur: ⁴ atque etiam voluptas, quæ maximè est inimica virtuti, bonique

^a Si semper optima sequi possemus, siquidem illa patent, non esse opus deliberatione. ^b in pluribus circumstantiis. ^c honestatis, & utilitatis comparatio det locum deliberationibus. ^d res aliqua utilis propter aliorum honestatem relinquuntur.

¹ Utilitas cum honestate.] Ut si v. g. de Carthagine evertenda Romani deliberent: hinc honestas, & gloria sollicitabit ad egregiam urbem servandam, & ad hostes humaniter tractandos: inde utilitas suadebit, ne civitas firmissima, loci opportunitate ad bellum renovandum sepius excitata, ad Romanorum fortasse cladem superstes relinquatur.

² Huic generi laus.] Noverant hanc artem Scytharum legati, qui ut Alexandrum à bello sibi inferendo revocarent, Denique si deus es, inquebant, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sit autem homo es, id, quod es, semper esse te cogita. Curtius lib. vii.

³ Illi autem alteri quæstus.] Alexander ut desectos diurnis militis laboribus milites ad ultimos orientis fines armis subigendos excitet, utilia primum proponit apud Curtium lib. ix. Nolite, quod pigri agricola faciunt, maturi fructus per inertiam amittere à manibus. Majora sunt periculi premia. Divites eadem, & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vias ducis, quam ad

pradam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invexit, resonatu in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Deinde honestatis etiam amore incendit. Per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastidium exceditis, perque de meo in vos, & in vos vestra merita, quibus invicti constandimus, ero, quasque ne humanarum rerum termines adveniens alumnus, commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deservatis.

⁴ Atque etiam voluptas.] Operum pretium est pensare plebeiis voluptatem proponere, non illam quidem belluam, sed ab honestate minimè abhorrentem. Corydon apud Virgilium jucunditate puerum Alexin invitavit:

Huc ades, o formose puer: tibi lilia
plenis
Ecce ferunt Nymphae calathis: tibi candida Maïs
Pallentes violas, & summa papaveris
carpens.
Narcissum, & florem jungit bene olens
anthesi.

naturam

naturam fallaciter imitando adulterat; quam immanissimus quisque acerrimè sequitur, neque solum honestis rebus, sed etiam necessariis anteposit.

91. In suadendo, cum ei generi hominum consilium des, sæpe sanè ^a laudanda est: & illud videndum, QUANTO MAGIS homines mala fugiant, quàm sequantur bona. Nam ^b neque honesta tam expetunt, quàm devitant turpia. Quis enim honorem, quis gloriam, quis laudem, quis ullum decus tam umquam expetat, quàm ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? quarum rerum dolor gravis est. Est genus hominum ad honestatem natum, ^b malo cultu, pravisque opinionibus corruptum. Quare in cohortando, atque suadendo propositum quidem nobis erit illud, ut doceamus, qua vi, bona consequi, malaque vitare possimus.

92. Sed apud homines bene institutos plurimum de laude, & de honestate dicemus, maximèque ea virtutum genera tractabimus, quæ in communi hominum utilitate tuenda, augendaque versantur. Sin apud indoctos, imperitosque dicemus, fructus, emolumenta, voluptates, vitationesque dolorum proferantur: addantur etiam contumeliæ, atque ignominia. NEMO enim est tam agrestis, quem non, si ipsa minus honestas, contumelia tamen, & dedecus magnoperè moveat. Quare quod ad utilitatem spectat, ex iis, quæ dicta sunt, reperietur.

93. Quod autem possit effici, necne possit, in quo etiam, quàm facillè possit, quàmque expediat, quæri solet, maximè ex causis iis, quæ quamque rem efficiant, est videndum. ^a Causarum autem genera sunt plura. Nam sunt aliæ, ³ quæ ipsæ conficiunt; aliæ, quæ vim aliquam ad conficiendum afferunt. Itaque illæ superiores, conficientes vocentur: hæ reliquæ ponantur in eo genere, ut sine his confici non possit.

^a Voluptas cum honestate conjuncta. ^b perversa institutione.

¹ Neque honesta tam expetunt] Satiùs est igitur, ubi quid agendum suadere volueris, ostendere in eo non tam inesse laudem, si fiat, quàm probum, & ignominiam, si omittatur. Cicero pro Lege Manilia n. 12. Videte, ne, ut illis antiquioribus Romanis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam relin-

quere: sic vobis turpissimum sit illud, quod accepistis, tueri, & conservare non posse.

² Causarum genera sunt plura] De quibus sæpe jam dictum superius.

³ Quæ ipsæ conficiunt] Exempli gratia, pictor est causa, quæ conficit tabellam, penicillum autem ad conficiendam vim affert.

94. Conficiens autem causa¹ alia est absoluta, & perfecta per se: alia aliquid adjuvans, & efficiendi focia quædam: cujus generis vis varia est, & sæpe aut major, aut minor, ut & illa, quæ maximam vim habet, sola² sæpe causa dicatur. Sunt autem aliæ causæ, quæ³ aut propter principium, aut propter exitum conficientes vocantur. Cum autem quaeritur, quid sit optimum factum, aut utilitas, aut spes efficiendi ad assentiendum impellit animos.

95. Et, quoniam de utilitate jam diximus, de efficiendi ratione dicamus. Quo toto genere, quibuscumque, & contra quos, quo tempore, aut quo loco, aut quibus facultatibus armorum, pecuniæ, sociorum, earumve rerum, quæ ad quamque rem efficiendam pertinent, possumus uti, requirendum est. Neque solum ea sunt, quæ nobis suppetunt, sed etiam illa, quæ adversantur, videnda. Et, si ex contentione procliviora erunt nostra: non solum effici posse, quæ suademus, erit persuadendum: sed curandum etiam, ut illa facilia, proclivia, jucunda videantur. Dissuadentibus autem aut utilitas labefactanda est, aut efficiendi difficultates efferendæ, neque aliis ex præceptis, sed iisdem ex suasionis locis.

96. Uterque verò ad augendum habeat exemplorum⁴ aut

^a Si ex comparatione faciliora nostra erunt.

¹ Alia est absoluta] Sic perfecta dici causa sol est: terra autem stirpium est imperfecta, quippe quæ eas non producat, nisi imbris, & calore solis adjuta.

² Sæpe sola causa dicatur] Sic tamen, quia præcipua est, sola sæpe dicitur armorum causa.

³ Aut propter principium] Causas præcipuas appellat hic Cicero conficientes: talis est causa materialis, quæ rei principium est, ut lapides, & ligna domus: talis causa finalis, quæ rei exitus est, ut victoria prælii, scientia studii, &c.

⁴ Quibuscum] Alexander apud Curtium lib. vi. Quanta autem præstas reris adhuc Bellum, & vix mensi sua campatē opprimere. Quatridui nobis iter superest, qui tot proculeavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium iuga transcurimus: non mare illud, quod exastuant iter fluctibus occupat, cunctas nos moratur: non Cilicia fauces, & angustia includunt: plana omnia, & prona sunt:

in ipso limine victoria stamus. Pauci nobis fugitivi, & domini sui interfectoris supersunt.

⁵ Aut recentium] Cæsar apud Sallustium dissuadens, ne socii Catilinæ comprehensi extremo supplicio afficerentur, hujuscemodi exemplum adhibebat. Nostra memoria victor Sylla, cum Damasippum, & alios hujuscemodi, qui mala res. creverant, jugulari iussit, quæ non factum ejus laudabat? homines sceleratos, & furtivos, qui seditionibus remp. exagitaverant, merito necatos aiebant. Sed ea res magno initium cladis fuit. Nam ut quisque aut domum, aut villam, propterea vix, aut vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in praetorium numero esset. Ita illi, quibus Damiasippi mors laxata fuerat, paulo post ipsi traherantur. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus verat: sed in magna civitate multa, & varia ingenia sunt.

recentium,

recentium, quo notiora sint, ¹ aut veterum, quo plus auctoritatis habeant, copiam. Maximeque sit in hoc genere meditatus, ut possit vel utilia, ac necessaria sæpe honestis, vel hæc illis anteferre. Ad commovendos autem animos maxime proficient, si incitandi erunt, hujusmodi ² sententiæ, quæ aut ad explendas cupiditates, aut odium satiandum, aut ad ulciscendas injurias pertinebunt. Sin autem reprimendi: de incerto statui fortunæ, dubiisque eventis rerum futurarum, & retinendis suis fortune, si erunt secundæ: sin autem adversæ, de periculo commonendi. Atque hi quidem sunt perorationis loci.

97. Principia autem ³ in sententiis dicendis breviter esse debent. Non enim supplex, ut ad judicem, venit orator, sed hortator, atque auctor. Quare proponere, quæ mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet, hortarique ad se breviter dicentem audiendum. Tota autem oratio simplex, & gravis, & sententiis debet ornatiores esse, quam verbis.

98. C. F. Cognovi jam laudationis, & suasionis locos: nunc, quæ judiciis accommodata sint, exspecto: idque nobis genus restare unum puto. C. P. Rectè intelligis: atque ejus quidem generis finis est, ⁴ æquitas: quæ non simpliciter spectatur, sed ex comparatione nonnumquam: ut, cum ⁵ de

¹ In genere deliberativo.

¹ Aut veterum.] A Cesare eadem in causa dissentiens M. Cato ad severè vindicandum in seditiosos antiquo exemplo ibidem hortabatur. Apud majores nostros A. Manlius Turquatius bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverit, necari jussit, atque ille egregius adulescens immoderata fortitudinis morte pœnas dedit: vos, de crudelissimæ patriciæ quid statuat, cunctamini? Eleganter etiam M. Furius Camillus apud Liv. l. v. Pop. Rom. post incensam à Gallis Romam, ne Veios transmigret, majorum exemplo dehæretatur. Majores nostri convensa, pastoresque, cum in hæc loca nihil præter sylvas, paludesque esset, novam urbem tam brevi adificarunt: hæc Capitolio, arce incolunt, sanctibus templis decorant, adificare incensam piget? Et quod singuli saluti fuimus, si adeo nostra deflagrasset, hoc in pu-

dictis incendiis universi recusamus facere?

² Sententia.] Quales multa passim occurrunt in oratorum, maximeque historicorum libris. Theodorus Chyus Ptolemæi præceptor Possipetum interficiendum iussit hoc dicto: Mortui non mordent. Catilina apud Sallustium focios ad audaciam sententiis exultat. Semper in prælio sitis maximum periculum, qui maxime timent: audacia pro more habetur.

³ Equitas.] De qua lib. i. de Orat. n. 146. & Topica n. 83.

⁴ De verissimo accusatore.] In judiciis olim deligebatur ex pluribus accusatoribus, is, qui omnium optimè manus illud tueri posset. Cognito de constitutione accusatoris divitiis dicebatur, quo nomine inscripta est prima Verriana, qua contendit Tullius Verri accusandi partes sibi potius, quam Cecilio defendendas.

Qq 2

verissimo

verissimo accusatore disputatur, aut ¹ cum hæreditatis sine lege, aut sine testamento petitur possessio: in quibus causis quid æquius, æquissimumve sit, quæritur: quas ad causas facultas petitur argumentationum ex iis, de quibus mox dicitur, æquitatis locis.

99. Atque etiam ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio, cum aut, ² sitne actio illi, qui agit, aut jamne sit, aut num jam esse desierit, aut illane lege, hisne verbis sit actio, quæritur: quæ etiam si antè, quam res in iudicium venit, aut concertata, aut dijudicata, aut confecta non sunt: tamen in ipsis iudiciis permagnum sæpe habent pondus, cum ita dicitur: ³ Plus petisti: serò petisti: ⁴ non fuit tua petitio: non à me, non hac lege, non his verbis, non hoc iudicio.

100. ^b Quorum causarum genus est positum in iure civili: quod est in privatarum, ac publicarum rerum lege, aut more positum: cujus scientia neglecta ab oratoribus plerisque, nobis ad dicendum necessaria videtur. Quare de ⁴ consti-

^a Non est tuum petere. ^b Harum causarum tractatio exigit scientiam juris civili, quod quadruplex est, vel privatum, vel publicum, vel in lege, vel in consuetudine.

¹ Cum hæreditas] Si quis non habens agnatos intestato moritur: qui ad hæreditatem aspirabunt, eam petent & sine testamento, & sine lege, quæ tantum agnatis dat jus hæreditatis adeundæ. Quærendum erit quis tandem æquius eam cernere possit.

² Sitne actio] Constitutionis translativæ est controversia, inquit Tullius lib. 1. de Invent. n. 16. cum aut quem, aut quicum, aut quomodo, aut apud quos, aut quo iure, aut quo tempore agere oporteat, quæritur: aut omnino aliquid de commutatione, aut infirmatione actionis agitur. Ante iudicium plusibus modis tractari potest hæc constitutio. Primo queri potest, sitne actio illi, qui agit, v. g. pecuniam à Sempronio mutuatus sum, an illam Sempronii nomine repetere potest Titius, qui neque hæres, neque procurator ejus est: minime verò. Deinde, si Sempronius exigit ante præstitutum solvendi tempus, quæstio est, jamne possit exigere: nullatenus. Tertio, si bona fide per multos annos agrum Sempronii possedi: jure præscriptionis factus est meus, actio repe-

tendi jam desit. Præterea potest esse de lege controversia, ut, si quis lege duodecim tabularum de furto ad capitalem poenam deposcat eum, qui vitæ sustentandæ causa extrema necessitate pressus, aliquid ab altero subripuerit. Denique an actor litem in iudicio persequatur certa verborum formula à prætore præscribi solita.

³ Plus petisti] Plus petitur quatuor modis: 1º. Re, ut si quis pro decem aureis, quæ sibi debentur, viginti poscat. 2º. Tempore, si ante præstitutam diem exigar: ut enim, qui tardius solvit, minusolvere videtur, ita qui ante tempus petit, plus petere videtur. 3º. Loco, ut, si, cum stipulatus sim daturum me tibi pecuniam Ephesi, Romæ exigas. 4º. Causa, ut, si, cum vel pecuniam, vel domum promiserim, alter pecuniam exigit, hic plus petere intelligitur, quia mea optio est, an pecuniam, an domum dare velim. Justinianus lib. 1v. Instit. Titulo 6. de Actionibus.

⁴ Constituendis actionibus] Actionem, & iudicium constituit prætor in privatis causis, cum agendi potestatem li-

tigato-

tuendis actionibus, ¹ accipiendis, subeundisque judiciis, ² de excipienda iniquitate actionis, ³ de comparanda æquitate, quodd ea ferè generis ejus sunt, ut, quamquam in ipsum judicium sæpe dilabantur, tamen ante judicium tractanda videantur, paululum ea separo à judiciis, ⁴ tempore magis agendi, quàm dissimilitudine generis. Nam omnia, quæ de jure civili, aut de æquo, & bono disceptantur, ^b cadunt in eam formam, in qua, quale quid sit, ambigitur, de qua dicturi sumus: quæ in æquitate, & jure maximè consistit.

101. In omnibus igitur causis ^c tres sunt gradus, ex quibus unus aliquis capiendus est, si plures non queas, ad resistendum. Nam aut ^d ita consistendum est, ut, quod obijciatur, factum neges: aut illud, quod factum fateare, neges eam vim habere, atque id esse, quod adversarius criminetur: aut, si neque de facto, neque de facti appellatione ambigi potest, id, quod arguere, neges tale esse, quale ille dicat: & rectum esse, quod feceris, concedendumve, defendas.

102. Ita primus ille status, & quasi conflictio cum adversario, conjectura quadam: secundus autem definitione, atque descriptione, aut informatione verbi: tertius æqui, & veri, & recti, & humani ad ignoscendum disputatione tractandus est. Et quoniam semper is, qui defendit, non solum resistat oportet, aliquo statu, aut inficiando, aut definiendo, aut æquitate opponenda: sed etiam rationem subjiciat recusationis suæ: ^e primus ille status rationem habet iniqui criminis, ipsam negationem, inficiationemque facti: secundus, quodd non sit in re, quod ab adversario ponitur in verbo: tertius, quodd id rectè factum esse defendat, quod sine ulla nominis controversia factum fatetur.

^a Non quia discrepant à judiciis, sed quia ipsa judicia tempore præcedunt. ^b pertinent ad statum qualitatis. ^c tres sunt status. ^d ita in defensione causa standum est. ^e primus ille status conjecturalis ad defensionem causæ non, aliam offert rationem, nisi, quod sictum sit crimen, tantum negat id, quod factum esse dicit accusator.

igatoribus, judicandi verò judicibus sumptis permittit.

1 Accipiendū] Accipit, & subit judicia reus, qui constitutione translativa non utitur, sed cum eo, qui actionem intendit, paratus est judicio contendere.

2 De excipiendā] Excipit iniquitatem actionis reus, cum actoris dolum

malum, & injustitiam excludit, ne, si vocetur in jus, patiatur injuriam.

3 De comparandā] Comparat æquitatem, qui ex pluribus rebus propolitis inquirat, quænam sit æquissima.

4 Ita consistendum] Triplex hæc est causarum constitutio, cujus partes singulas jam alibi sæpius tractavimus.

103. De-

310 ORATORIÆ PARTITIONES.

103. Deinde ^a unicuique rationi opponendum est, ab accusatore id, quod si non esset in accusatione, causa omnino esse non posset. Itaque ea, ^a quæ sic referuntur, ^a contentio-
tia causarum vocentur: quamquam non ea magis, quæ contra rationem defensionis afferuntur, quam ipsæ defensionis rationes, continent causas. Sed distinguendi gratia ^b rationem appellamus eam, quæ affertur à reo ad recusandum, depellendi criminis causa: quæ nisi esset, quid defenderet, non haberet: firmamentum autem, quod contra ad labefactandam rationem refertur, sine quo accusatio stare non potest.

104. ^a Ex rationis autem, & ex firmamenti consilione, & quasi concursu, quæstio exoritur quædam, quam disceptationem voco: in qua, quid deveniat in iudicium, & de quo disceptetur, quæti solet. Nam prima adversariorum contentio ^c diffusam habet quæstionem, ut in ^d conjectura, Ceperitne pecunias ^e Decius. In definitione, Minueritne majestatem ^f Norbanus. In æquitate: Jurene occiderit ^g Opimius Gracchum. Hæc, quæ primam contentionem habent ex arguendo, & resistendo; lata, ut dixi, & confusa sunt.

^a Rationum, & firmamentorum contentio adducit in angu-

^a Quæ sic opponuntur ab accusatore contra reum, dicuntur totam causam continere.
^b Quod affert reus, dicitur ratio: quod objicit adversarius, firmamentum appellatur.
^c Latam, & quasi confusam habet quæstionem, nullam enim rationem complectitur.
^d In constitutione conjecturali. ^e cum rationes, & firmamenta adiunguntur primæ adversariorum contentioni, tum quæ prius diffusa erat, angustioribus terminis disceptatio coarctatur.

¹ Unicuique] Sententia Ciceronis hæc est: Unicuique rationi, quæ sui purgandi causa affertur à reo, accusator debet objicere id, quod si non esset in accusatione, causa esse omnino non posset. Exempli gratia, Milo reus homicidii vocatus in ius, sic se defendit. Equidem Clodium interfeci, at ille vitæ meæ insidiabatur. Quid accusator? Illud idem opponere debet, Clodium non struxisse insidias Miloni; quas si revera struxisset, causa esse non posset. Licitum est enim vim vi repellere.

² Contentio causarum] Verbum Græcum reddidit ² *καὶ ἀντιλογία*, quæ sunt fundamenta causarum.

³ Ex rationis] Revocanda sunt in memoriam, quæ cum Herennianus auctor lib. 1. tum maxime Cicero lib. 11. de inventionem n. 87. de iudiciis tradiderat, hæc sunt observanda. Exemplum

nobis sit Orestis causa. 10. Est intentio accusatoris, matrem occidisti. 20. Est depulsio, jure occidi. 30. Quæstio est, an jure matrem Orestes occiderit. 40. Est ratio defensionis, occidi, ut patrem ulciscerer. 50. Est firmamentum accusationis: at filius nece matris patrem ulcisci non debuit. 60. Ex rationis, & firmamenti conflictu adducitur in angustum tota causa, & nascitur disceptatio, sive judicatio, quod vocant Græci *καὶ ἀντιλογία*, quo tota vis causæ innuitur, hoc modo: Cum dicat Orestes se patriam ulciscendi causa matrem occidisse, rectumne fuerit à filio sine iudicio Clytemnestram occidi.

⁴ Decius] De quo consule lib. 11. de Orat. n. 135.

⁵ Norbanus] De ejus causa diximus lib. 11. de Orat. n. 89.

⁶ Opimius] Vide librum eundem n. 106. stum

ORATORIÆ PARTITIONES. 312

sum disceptationem: ^a ea in conjectura nulla est. Nemo enim ejus, quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima questio, & disceptatio est extrema.

105. In illis autem, ubi ita dicitur, ^b Non minuit majestatem, quodd egit de Capione turbulentius: populi enim Romani dolor justus vim illam excitavit, non ^c tribunus actio. Majestas autem, quoniam est magnitudo quædam populi Romani in ejus potestate, ac jure retinendo, aucta est potius, quam diminuta: & ubi ita refertur, Majestas ^d est imperii, atque in omni populi Romani dignitate, quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad seditionem vocavit: existit illa disceptatio, Minueritne majestatem, qui voluntate populi Romani rem gratam, & æquam per vim egerit.

106. ^e In his autem causis, ubi aliquid rectè factum, aut concedendum, esse factum defenditur, cum est facti subjecta ratio, sicut ab Opimio, Jure feci, salutis omnium, & conservandæ reipubl. causa: ^f relatumque est ab Decio, Ne feceratis civem sine judicio jure ullo necare potuisti: oritur illa disceptatio, Potueritne rectè, salutis reipublicæ causa, civem, everforem civitatis, indemnatum necare. Ita ^g disceptationes ex, quæ in his controversiis oriuntur, quæ sunt certis personis, & temporibus notatæ, ^h fiunt rursus infinitæ, detractisque temporibus, & personis, rursus ad consultationis formam, rationemque revocantur.

107. Sed ⁱ in gravissimis ^j firmamentis, etiam illa ponenda

^a Rationum, & firmamentorum contentio. ^b Norbanus non est reus majestatis, quod Servilius Capione à Cimbris victum seditionis concionibus ultra modum exaggravit. ^c Norbani. ^d consistit. ^e in statu qualis sit. ^f obiectum est. ^g judicatio, id, ad quod totius causæ robur conferri debet. ^h rationibus, quibus utitur accusator.

ⁱ Fiunt rursus infinita] Neque enim in causa Opimii v. g. quaeretur an Opimius sediciosum civem indemnatum poterit necare: sed universum an poterit sediciosus civis indemnatus necari. Ad causam nihil faciet Opimii persona.

^j In gravissimis firmamentis] Rationes accusatoris gravissime desumuntur ex quinque capitibus. 10. Ex lege, ut si cui petenti hereditatem, objiciant adversarii scriptum testamentum à prodigo, qui lege prohibetur. 20. Ex te-

stamento, ut si legatum reposcenti, negetur quicquam ex testamento deberi. 30. Ex formula judicii, ut si quis pra-judiciois, & sententiæ alias à iudicibus lata utatur contra alterum. 40. Ex stipulatione, ut si quis munus aliquod spondiderit, repeti potest. 50. Ex cautione, quæ syngrapha est, qua ratum aliquid sit: ut si neges te centum aureos debere, si tabulam cautionis adior proferat, gravissimum adhibebis firmamentum.

312 ORATORIÆ PARTITIONES.

da sunt, ^a si qua ex scripto legis, aut testamenti, aut verborum ipsius iudicii, aut alicujus stipulationis, aut cautionis opponuntur defensioni contraria. ^b Ac ne hoc quidem genus in eas causas incurrit, quæ conjectura continentur. Quod enim factum negatur, id argui non potest scripto. Ne in definitionem quidem venit, ^c genere scripti ipsius. Nam etiam si verbum aliquod de scripto definiendum est, quam vim habeat: ut, cum ex testamentis, quid sit ² penus, aut cum ex lege prædii quæritur, quæ sunt ³ ruta cæsa: non scripti genus, sed verbi interpretatio controversiam parit.

108. Cum autem ^d plura significantur scripto, propter verbi, aut verborum ambiguitatem, ut liceat ei, qui contra dicat, eò trahere significationem scripti, quò expediat, aut velit: aut, etiam si ambigüe scriptum non sit, vel à verbis voluntatem & sententiam scriptoris abducere, vel alio se eadem de re contrariè scripto defendere: tum disceptatio ex scripti contentione existit, ut in ambiguis disceptetur, quid maximè significetur: in scripti, sententiæque contentione, utrum potius sequatur iudex: in contrariis scriptis, utrum magis sit comprobandum.

109. ^e Disceptatio autem cum est constituta, proposita esse debet oratori, quò omnes argumentationes repetitæ ex inveniendi locis conjiciantur. Quod quamquam satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quique illos locos, tamquam thesauros aliquos argumentorum, notatos habet: tamen ea, quæ sunt certarum causarum propria, tangemus.

110. In conjectura igitur ^d cum est in inficiando reus, accusatori hæc duo prima sunt, (sed accusatorem pro omni actore, & petitore appello: possunt enim etiam sine accusatore in causis hæc eadem controversiarum genera versari,) sed hæc duo sunt ei prima, causa, & eventus. Causam ap-

^a Si qua defensioni contraria opponantur delumpta ex lege, ex testamento, ex formula iudicii, ex stipulatione, & cautione. ^b firmamenta gravissima, quæ ex scriptis opponuntur, neque conjecturali, neque finitivo statui conveniunt. ^c cum inventa est judicatio, in qua totius causæ cardo vertitur, eò conferri debent rationes omnes, quæ petuntur ex locis inventionis rhetorica. ^d quo in statu, qui accusatur, debet negare.

1. Genere] Rectius fortasse cum Lambino legeris, venit genus scripti ipsius.

2. Penus] Est omnis, quæ vescitur homines, penus. Cicero lib. 11. de Nat. Deor. n. 68.

3. Ruta cæsa] Vide lib. 11. de Orat. n. 226.

4. Plura significantur scripto] Consultantur, quæ annotavimus de statu scripti & voluntatis lib. 11. ad Heren. n. 13.

pello,

pello, rationem efficiendi: eventum, id, quod est effectum.
 1. *Arque ipsa quidem partitio causarum paulo ante in suasio-
 nis locis distributa est.*

III. ^b Quæ enim in consilio capiendo futuri temporis præ-
 cipiebantur, quamobrem aut utilitatem viderentur habitura,
 aut efficiendi facultatem, eadem, qui de facto argumenta-
 bitur, colligere debet, quamobrem & utilia illi, quem ar-
 guet, fuisse, & ab eo effici potuisse demonstret. Utilitatis
 conjectura movetur, si illud, quod arguitur, aut spe bono-
 rum, aut malorum metu fecisse dicitur: quod sit actius, quo
 illa in utroque genere majora ponuntur.

II.2. Spectantur etiam ad causam facti, ² motus animo-
 rum, si ira recens, si odium vetus, si ulciscendi studium, si
 injuriæ dolor: ³ si honoris, si gloriæ, si imperii, si pecuniæ
 cupiditas: si ⁴ periculi timor, si ⁵ æs alienum, si angustiae rei
 familiaris: si audax, si levis, si crudelis, si impotens, si in-
 cautus, si insipiens, si amans, si commota mente, si vinolen-
 tus; si ⁶ cum spe efficiendi, si cum opinione celandi: aut,
 si patefactum esset, depellendi criminis, vel pertrumpendi

^a *Et de ipsa quidem divisione causarum, quæ aliquid efficiunt, diximus paulo su-
 prius, cum de suasionis locis disputarem.* ^b *Quæ enim in genere deliberationis præcepta
 præbentur, ex quibus investigabatur, quid in futurum tempus utile foret, quid effi-
 ciendi vim haberet, eadem, quæ de præterito argumentabitur, colliget, ex quibus demon-
 strabit, cur & illa, quæ facta dicet, ei, quem accusabit, fuerint utilia, & cur ab eo
 fieri potuerint.*

¹ *Aus spe bonorum*] Ea creditur egre-
 giè Tullius in Miloniana, qua probat
 insidias Miloni factas à Clodio: fuscè
 ostendit, quantam hic ex illius morte
 utilitatem fuerit percepturus, quod Clo-
 dii spem excitare poterat. Deinde quan-
 tum Clodio à Milone scelerum ultore
 verendum esset, si Milo consulatum,
 quem petebat, adipisceretur.

² *Motus animorum*] Tullius lib. 11.
 de Invent. n. 17. &c. impulsionem, &
 rationationem duplicem esse causam
 illi, quæ valet in conjecturis. Impul-
 sio est animi motus, quo ad agendum
 excitamur. Consule, quod in eum lo-
 tum contulimus, loculentum exem-
 plum. Ratio cinatio est considerata ra-
 tio aliquid faciendi, vel non faciendi.

³ *Si honoris*] Nihil est tam iniquum,
 quod moliri non audeat ambitiosus, &
 enus. Quod pertinet illud Cæsaris ex
 Euripide,

*Nam si violandum est jus, regnandi
 gratia
 Violandum est, aliis rebus pietatem colas.*

Et illud Virgilii,

— Quid non mortalia pectora cogit
 Auri sacra fames?

⁴ *Periculi timor*] Cùm is, qui alteri
 nocere cogitat, timeret, ne, nisi fecerit,
 ipse aliquo afficiatur incommodo.

⁵ *Æs alienum*] Ita Caelium crimi-
 nabantur adversarii ingenti ære alieno
 contracto aurum à Clodia motuum
 sumpsisse; tum, ne id reddere cogere-
 tur, Clodii venenum parasse.

⁶ *Cum spe*] Hæc pertinent ad ratio-
 cinationem, & desumpta sunt ex Ari-
 stotelis lib. 1. Rhet. cap. 12. quo recen-
 set eos, qui ad faciendam injuriam pro-
 clives sunt.

R r

periculi,

periculi, vel in longinquum tempus differendi: aut si iudicii poena levior, quàm facti præmium: aut si facinoris voluptas major, quàm damnationis dolor.

113. His ferè rebus facti suspicio confirmatur, cùm & voluntatis in reo causæ reperiuntur, & facultas. In voluntate autem utilitas ex adeptione alicujus commodi, vitatio neque alicujus incommodi quæritur, ut aut spes, aut metus impulisse videatur, aut alius repentinus animi motus, qui etiam citius in fraudem, quàm ratio utilitatis, impellit. Quamobrem sint hæc dicta de causis.

114. C. F. ^a Teneo, & quæro, qui sint illi eventus, quos ex causis effici dixisti. C. P. Consequentia quædam signa præteriti, & quasi impressa facti vestigia: quæ quidem vel maximè suspicionem movent, & quasi tacita sunt criminum testimonia: atque hoc quidem graviora, quodd ^b causæ communiter videntur insimulare, & arguere omnes posse, quorum modò interfuerit aliquid: hæc propriè attingunt eos ipsos, qui arguuntur, ut telum, ut vestigium, ut cruor, ut ^c deprehensum aliquid, quod ablatum, ereptumve videatur, ut responsum inconstanter, ut hæsitatum, ut titubatum, ut cum aliquo visus, ex quo suspicio oriatur, ut eo ipso in loco visus, in quo facinus ^d, ut pallor, ut tremor, ut ^e scriptum, aut obsignatum, aut depositum quippiam. ^f Hæc enim, & talia sunt, quæ aut re ipsa, aut ^g etiam antè, quàm factum est, aut postea, suspiciosum crimen efficiant.

115. & Quæ si non erunt, tamen causis ipsis, & efficiendi

^a Scio, quæ ad causas spectant, ex quibus conjectura peti potest: nunc quare, quæ sint illa effecta, quæ ex causis oriri dixisti, & quæ ad conjecturam faciunt. ^b Causa, ex quibus elicitur conjectura, videntur accusare posse omnes, quibus utile fuerit aliquod crimen: at signa, & effecta proximè attingunt eos, qui accusantur. ^c si inveniantur apud aliquem id, quod dicitur furto sublatum, si quis respondeat inconstanter, hæset, titubet. ^d commissum est. ^e si quis ex suo scripto, aut sigillo, aut traditis custodiis v. g. armis arguatur. ^f hæc enim signa sunt ejusmodi, ut suspicionem criminis afferant, vel ex iis, quæ acciderunt in ipso crimine perpetrando, vel ex iis, quæ antecessere, vel denique ex iis, quæ consecuta sunt. ^g si desint effecta, quibus conjecturam stabiliamus, ad causas confugiendum erit, & adjungendus illa locus communis

1 ^a *Pœna levior*] Sic & Aristoteles sentit lib. 11. Rhetor. cap. 24.

2 *Causa communiter*] Omnibus enim, ut notat Srebræus, proposita est peccandi causa, sed pauci sunt maleficii, signorumque vestigio notati.

3 *Etiã antequam factum est*] Si ef-

fecta, de quibus loquitur, sunt signa præteriti facinoris, ut modò aiebat, quomodo possunt facinus antegredi? Signa illa sunt pleraque præteriti criminis vestigia, ut cruor, pallor, titubatio, &c. nonnulla etiam sunt futuri indicia ut armorum apparatus, &c.

faculta

facultatibus niti oportebit, adjuncta illa disputatione communi, non fuisse illum tam amentem, ut indicia facti aut effugere, aut occultare non posset: ^a ut ita apertus esset, ut locum crimini relinqueret. ^b Communis ille, contra locus, AUDACIAM temeritati, non prudentiæ esse conjunctam.

116. Sequitur autem ille locus ad augendum, non esse expectandum, ^c dum fateatur: argumentis peccata convinci: & hic etiam exempla ponuntur.

117. Atque hæc quidem de argumentis. Sin autem erit etiam ^d testium facultas: primum genus erit ipsum laudandum, dicendumque, ne argumentis teneretur reus, ipsum sua cautione fecisse, testes effugere non potuisse. Deinde singuli laudentur. Quæ autem essent laudabilia, dictum est. Deinde etiam argumento firmo, quia tamen sæpe falsum est, posse rectè non credi: viro bono, & firmo, sine vitio iudicis, non posse non credi. Atque etiam, si obscuro testes erunt, aut tenues: dicendum erit, NON ESSE ex fortuna fidem ponderandam, aut eos esse ^e cujusque locupletissimos testes, qui id, de quo agatur, facillimè scire possint. ^f Sin quæstiones habitæ, aut postulatio ut habeantur, causam adjuvabunt: confirmandum genus primum quæstionum erit: dicendum de vi doloris, de opinione majorum, qui eam rem totam, nisi probassent, certè repudiassent.

118. ^g De institutis Atheniensium, Rhodiorum, doctissimorum hominum, apud quos etiam (id quod acerbissimum est) liberi, civelque torquentur. De nostrorum etiam prudentissimorum hominum institutis, qui, cum de servis in dominos ^h quæri noluisse, de incestu tamen, & ⁱ conjuratione, quæ facta me consule est, quærendum putaverunt. Irridenda etiam disputatio est, qua solent uti ad infirmandas quæstiones, & meditata, puerilisque dicenda: tum facienda fides, diligenter esse, & sine cupiditate quæsitum: ^k dicta-

^a Ut ita palam ac manifestè scelus perpetraret, ut nullo negotio posset deprehendi. ^b communis in contrarium locus esse poterit, si dicat orator, audaciam, &c. ^c dum reus fateatur crimen. ^d optimos rei cujusque testes. ^e si quæstiones habitæ fuerint, aut petitum fuerit, ut haberentur, idque causa proferat. ^f dicendum erit. ^g tormentis adhibitis facinus inquiri. ^h qua dicta sunt in quæstione.

ⁱ Testium] De testibus, ac quæstionibus dictum in Topicis.

^k Conjuratiōe] Catilinaria, quam Ci-

cero consul oppressit anno ætatis sue XLIV. U.C. DCXCI. ante Christum LXIII.

316 ORATORIÆ PARTITIONES.

quæ quæstionis, argumentis, & conjectura ponderanda. Atque hæc accusationis ferè membra sunt.

119. ¹ Defensionis autem primum infirmatio causarum; ² aut non fuisse, aut non tantas, aut ³ non sibi soli, aut commodius potuisse ⁴ idem consequi; aut non iis se esse moribus, non ea vita; aut nullos animi motus, aut non tam ⁵ impotentes fuisse. ⁶ Facultatum autem infirmatione utetur, si aut vires, aut animum, aut copias, aut opes abfuisse demonstrabit: aut alienum tempus, aut locum non idoneum, aut multos arbitros, quorum crederet nemini: aut non se tam ineptum, ut id susceperet, quod occultare non posset, neque tam amentem, ut poenas, ac iudicia contemneret.

120. Consequentia autem diluet exponendo ⁷ non esse illa certa indicia facti, quæ etiam nullo admissio consequi possent: consistetque in singulis: & ⁸ ea, aut eorum, quæ ipse facta esse dicet, propria esse defendet potius, quam criminis: aut ⁹ si sibi cum accusatore communia essent, pro periculo potius, quam contra salutem valere debere: testiumque, & quæstionum genus universum, & quod poterit, in singulis, ex reprehensionis locis, de quibus antè dictum est, refellet.

¹ Defensionis autem hinc sunt membra: primum, ut non erant causas, quibus dicebatur ad maleficium indutus, dicet non fuisse tantas illas causas. ² non solum, ³ alia ratione, quam scelere. ⁴ effraatas, ⁵ offendit sibi facultatem criminis admittendi defuisse. ⁶ affirmabit ea signa ad aliquas alias res, quas consuevisse dicet, potius referenda esse, quam ad crimen. ⁷ si quibus signis utitur accusator ad apprimendum reum, eadem potest ad se defendendum reus adducere, hoc dicet ea debere ad periculum averendum potius valere, quam contra salutem suam.

¹ Aut non fuisse] Harum omnium præceptionum exempla abundè suppeditabunt orationes Tullianæ.

² Non esse illa certa] Ita cum Erucius patriciis reum parageret Roscium, quod hic esset odiosus patri, idque probaret, quod Roscium patris in prælia rustica relegasset: hoc iudicium se elevat Cicero n. 42. Quod Erucio accidebat in mala, negatoniaque accusatione, idem mihi usu venit in causa optima. Ille quomodo crimen commentitium confirmaret, non inveniebat: ego res tam leves qua ratione infirmem, ac diluam, reperire non possum. Quid aut, Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sen. Roscius filio suo relegationis, ac supplicii gratia colenda, ac tuenda tradiderat? &c. Simile est illud, quod sequitur n. 74. Illa,

opino, in quoque concessis levia esse, atque inopem. Continuo cum parte non inibat. Quippe qui ne in oppidum quidem, nisi perire, veniret, &c.

³ Si sibi cum accusatore] Ut ne à superiore causa discedamus: suspectum patriciis Roscium favebat Erucius, quod rus à patre fuisset relegatus; contra Cicero ex rusticæ vitæ innocentia, Roscii mores ab omni flagitio probat esse alienos. Eadem arte Manlius à dictatore Cornelio accusatus, quod plebem largitionibus sibi devinisset, hoc ipsum sibi laudi ducit apud Lævium lib. vi. Offendit te, A. Corneli, vosque P. C. circumfusa turba lateri meo. Quia cum deducis à me singuli vestri beneficia? intercedendo, eximando de nervis civis vestros, prohibendo iudicibus additisque duci;

121. Harum causarum principia, ^a suspiciosa ad acerbitatem ab accusatore ponentur: denunciabiturque insidiarum commune periculum, excitabunturque animi, ut attendant. A reo autem, querela confati criminis, collectarumque suspicionum, & accusatoris insidias, & item commune periculum proferetur, animique ad misericordiam allicientur. Narratio autem accusatoris, ^b erit quasi membratim gesti negotii suspiciosa explicatio, sparsis omnibus argumentis, obscuratis defensionibus. Defensori, aut præteritis, aut obscuratis suspicionum argumentis, rerum ipsarum eventus erunt, casusque narrandi.

122. In confirmandis autem nostris argumentationibus, infirmandisque contrariis, sæpe erunt accusatori motus animorum incitandi, reo mitigandi. Atque hæc quidem utrique maximè in peroratione facienda: ^c alteri frequentatione argumentorum, & coacervatione universa: ^d alteri, si planè causam redarguendo explicarit, enumeratione, ut quidque diluerit, & miseratione ad extremum.

123. C. F. Scire mihi jam videor, quemadmodum conjectura tractanda sit. Nunc de definitione audiamus. C. P. Communia dantur in isto genere accusatori, defensorique præcepta. Uter enim definiendo, describendoque verbo magis ad sensum iudicis, opinionemque penetrarit, & uter ad communem verbi vim, & ad eam præceptionem, quam inchoatam habebunt in animis ii, qui audient, magis & propius accesserit, is vincat necesse est.

^a Plena sint suspicionum, quæ iudices ad severitatem excitent. ^b sit non peroratio, sed membratim contenta, suspensiones moveat contra reum, jactis argumentationibus seminis, & obscuratis iis, quæ pro reo dici possent. ^c accusatori adhibenda est enumeratio, & coacervatio argumentorum. ^d reo.

et re, quod affuit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum. Sed quid ego, vos de vestro impendatis, doctor? Sororem aliquam forte, de capite deducto, quod usuris pernumeratum est: jam nihilo mea turba, quam altius, conspectior erit. At enim quid ita salus civium curam ago? nihilo magis, quid respondeam, habeo, quam si quæras, quid ita salus Capitolium, arcemque servaverim. Et tum uti-verse, quam patui, apertum tuli, & nuda regali feram.

1 Alteri frequentatione] Consule per-

orationem ultimæ Verrinæ, & Pisonianæ.

^a Communia . . . præcepta] Debet tum accusator, tum reus eam asserre definitionem, quæ communi sapientum consensu maximè recepta sit. Ut in causa, qua quis privatum pecuniam de templo subripuit, si quæretur, an id facinus sit sacrilegium; Actor ita definit: sacrilegium est subripere aliquid de sacro: Reus autem contendet sacrilegium esse subripere aliquid sacri. Vide Quintil. lib. vii. cap. 3.

124. Non

124. Non enim argumentando hoc genus tractatur, sed tanquam explicando, excutiendoque verbo: ¹ ut, si in reo pecunia absoluto, rursusque revocato, ² prævaricationem accusator esse definiat, omnem iudicii corruptelam ab reo: defensor autem, non omnem, sed tantummodò accusatoris corruptelam ab reo. Sit ergo hæc contentio prima verborum, in qua etiam si propius accedat ad consuetudinem, mentemque sermonis ³ defensoris definitio, tamen accusator sententia legis nititur.

125. ⁴ Negat enim probari oportere eos, qui leges scripserunt, ratum habere iudicium, si totum corruptum sit: si unus accusator corruptus sit, rescindere. Nititur æquitate: ut illa quasi scribenda lex sic esset, quæque tamen complecteretur in iudiciis corruptis, ea verbo uno prævaricationis comprehendisse dicitur.

126. Defensor autem testatur consuetudinem sermonis, verbique vim ⁵ ex contrario reperiet quasi ex vero accusatore, cui contrarium est nomen prævaricationis: ex consequentibus, quod ⁶ ea littera de accusatore soleat dari iudici: ex

¹ Accusator dicit minimè probabile esse, à legistatore legitimum haberi iudicium, si totum corruptum sit: & irritum haberi, si unus accusator corruptus sit. Deinde ab æquitate sic argumentabitur: illam legem sic scribendam fuisse, quia sapiens solet accusator corrupti, nihilominus uno prævaricationis verbo omnia comprehendere, quæ ad corruptelam iudiciorum pertinent.

² Ut si in reo] Definitionis exemplum sit huiusmodi: Verres plurimum scelerum accusatus, corruptis clam pecunia iudicibus, è iudiciorum laqueis effugit: ab acri accusatore revocatus in jus prævaricationis præterea arguitur. Quid Verres? definitione sic à se prævaricationis crimen amolietur. Ille solum prævaricationis est reus, qui accusatorem corrumpit: Ego non corrupti accusatorem; non igitur sum prævaricationis reus. Contrà sic instabit actor: Omnis iudicii corruptela, quæ sit corruptis vel iudicibus, vel accusatoribus est prævaricatio: per Verrem facta est iudicii corruptela, iudicibus ipsis corruptis; Verres igitur prævaricationis reus est.

³ Prævaricationem] Prævaricator, inquit Ulpianus, quasi varicator, qui diversam partem adjuvat, prædita causa sua. Varicare autem, est crura in di-

versas partes distendere. Aliud Trogius affert inferius Cicero. Propriè is dicitur, qui cum accusandum suscepit reum, veras probationes dissimulat, falsas verò accusationes admittit.

⁴ Defensoris definitio] Ad communem loquendi consuetudinem propius accedit, ut ex definitione mox allata patet.

⁵ Ex contrario] Defensor contendet eum, qui opponitur prævaricatori, appellari verum accusatorem; adeoque prævaricatorem esse tantum accusatorem falsum.

⁶ Ea littera] Hoc est: Quando crimen prævaricationis intenditur, libellus accusatorius dari solet non in iudices, sed in accusatorem, qui cum reo colligit. Græcis γένειν est accusare, γένειν αἴτια de publico crimine, quam Cicero Latine vertit litteram, ut rectè coniecit Nannius.

nomine

nomine ipso, quod significat eum, qui in contrariis causis, quasi variè esse positus videatur. Sed huic tamen ipsi confugiendum est ad æquitatis locos, ad rerum judicatarum auctoritatem; ¹ ad finem aliquem periculi: communeque sit hoc præceptum, ut, cum uterque definierit, quàm maximè potnerit ad communem sensum, vimque verbi, tum similibus, exemplisque eorum, qui ita locuti sunt, suam definitionem, sententiamque confirmet.

127. Atque accusatori in hoc genere causarum locus ille communis, minimè esse concedendum, ut is, qui de re confiteatur, verbi se interpretatione defendat. Defensor autem & ea, quam proposui, æquitate nitatur, &, ea cum secum faciat, non re, sed ² depravatione verbi se urgeri queratur. Quo in genere percensere poterit plerosque inveniendi locos. Nam & ³ similibus utetur, & contrariis, & consequentibus; quamquam uterque, tamen reus, nisi planè erit absurda causa, frequentius.

128. Amplificandi autem causa, quæ aut cum digredientur à causa, dici solent, aut cum perorabunt, hæc vel ad odium, vel ad misericordiam, vel omnino ad animos iudicum movendos ex iis, quæ sunt antè posita, sumentur, ⁴ si modò rerum magnitudo, hominumve aut invidia, aut dignitas postulabit.

129. C. F. Habeo ista: nunc ea, ^a quæ quum, quale sit quippiam, disceptatur, quæri ex utraque parte deceat, ve-

^a Qua pertinet ad statum qualitatis.

¹ Ad finem aliquem periculi] Ostendat defensor imminere periculum, si vox prævaricationis ad alium, quàm accusatorem detorqueatur.

² Depravatione verbi] Sic Cicero pro Cæcina n. 38. *Isne apud vos causam obtrinebit suam, qui ita defenderit? Ejeci ego te armatis hominibus, non defeci; ut tantum facinus non in aequitate defensionis, sed in una littera latuisse videatur?*

³ Similibus] Ut passim utitur Cicero in eadem oratione n. 60. *Quid dicemus? armatos, si Latine loqui volumus, quos appellare verò possumus? opinor eos, qui scutis, telisque parati, ornatique sunt. Quid igitur? si glebæ, aut saxa, aut fustibus aliquem de fundo præcipitem egeris, iussusque sis, quem hominibus armatis de-*

ceris, restituere: restituisse te dicis? verba si valent: si causa non ratione, sed vocibus ponderantur: me auctore dicite: vinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa jacerent, quæ de terra ipsi tollerent: non esse arma cespites, neque glebas: non fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quæ qui non habuerint, eos inermes fuisse vinces.

⁴ Si modò rerum magnitudo] Cicero pro Cæcina, quia in tenui genere verlabatur, non admodum graves adhibet amplificationes: contra in peroratione pro Rabirio, quòd de perduellionis crimine ageretur, insignes animorum motus excitat.

lim

lim audire. C. P. Confitentur in isto genere, qui arguuntur, se id fecisse ipsum, in quo reprehenduntur : sed, quoniam jure se fecisse dicunt, ¹ juris est omnis ratio nobis explicanda : quod dividitur in duas partes primas, naturam, atque legem : & utriusque generis vis in divinum, & humanum jus est distributa : quorum æquitatis est unum : alterum, religionis. Æquitatis autem vis est duplex : cujus ² altera, directi, & veri, & iusti, &, ut dicitur, æqui & boni ratione defenditur : altera ad vicissitudinem referendæ gratiæ pertinet : quod in beneficio, gratia : in injuria, ultio nominatur.

130. Atque hæc communia sunt naturæ, atque legis : sed propria legis & ea, quæ scripta sunt, & ea, quæ sine litteris aut gentium jure, aut majorum more retinentur. Scriptorum autem privatum aliud est ; publicum, aliud. Publicum, lex, senatusconsultum, foedus : Privatum, tabulæ, ³ pactum, conventum, stipulatio. Quæ autem scripta non sunt, ea aut consuetudine, aut ⁴ conventis hominum, & quasi consensu obtinentur. Atque etiam hoc in primis, ut nostros mores, legesque tueamur, quodammodo naturali jure præscriptum est.

131. Et quoniam breviter aperti fontes sunt quasi quidam æquitatis, meditata nobis ad hoc causarum genus esse debebunt ea, quæ dicenda erunt in orationibus, de natura, de legibus, de more majorum, de propulsanda injuria, de ulciscenda, de omni parte juris. ⁵ Si imprudenter, aut necessitate, aut casu quippiam fecerit, quod non concederetur iis, qui sua sponte, & voluntate fecissent : ad ejus facti deprecationem, ignoscendi petenda venia est : quæ sumetur ex plerisque locis æquitatis. Expositum est, ut potui brevissime, de omni controversiarum genere, nisi præterea tu quid requiris.

132. C. F. Illud equidem, quod jam unum restare video,

² Altera absoluta considerat, quid verum sit, & iustum sine ulla comparatione.

¹ Juris] De jure, & æquitate jam superioribus libris sæpius diximus.

² Pactum] Pactum propriè ex parte stipulantium : conventum, cum, quæ pepigerunt, promissa sunt, de hisque est conventum : aliquando etiam utriusque notio.

³ Conventis] Non scriptis scilicet :

Quæ enim conventa scripta sunt, ad jus scriptum juxta superiorem divisionem referenda sunt.

⁴ Si imprudenter] Hæc revocari debent ad concessionem, de qua elegantè differit Cornificius lib. 11. ad Heren. 2. 23. &c.

quale

quale sit, cūm disceptatio ^a versatur in scriptis. C. P. Rectè intelligis: eo enim exposito, munus promissi omne confecerō. Sunt igitur ^a ambigui duobus adversariis præcepta communia. Uterque enim hanc significationem, qua utetur ipse, dignam scriptoris prudentia esse defendet. Uterque id, quod adversarius ex ambigūe scripto intelligendum esse dicet, aut absurdum, aut inutile, aut iniquum, aut turpe esse defendet, aut etiam discrepare cum cæteris scriptis, vel aliorum, vel maximè, si poterit, ejusdem: quamque defendet ipse, eam rem, & sententiam quemvis prudentem, & justum hominem, si integrum daretur, scripturum fuisse, sed planius: eamque sententiam, quam significari posse dicet, nihil habere aut captionis, aut vitii: contrariam autem si probarit, fore ut multa vitia stulta, iniqua, contraria consequantur.

133. Cūm autem aliud scriptor sensisse videtur, & aliud scripsisse: qui scripto nitetur, ^b eum, re exposita, recitatione uti oportebit: deinde instare adversario, iterare, renovare, interrogare, num aut scriptum neget, aut contrā factum inficietur. Post, judicem ad vim scripti vocet.

134. Hac confirmatione usus, amplificet rem lege laudanda, audaciamque confutet ejus, qui cūm palam contrā fecerit, idque fateatur: adsit tamen, factumque defendat. Deinde infirmet defensionem: cūm adversarius aliud voluisse, aliud sensisse scriptorem, aliud scripsisse dicat, non esse ferendum, à quoquam potius latoris sensum, quàm à lege, explicari. Cur ita scripserit, si ita non senserit? Cur, cūm ea, quæ planè scripta sint, neglexit: quæ numquam scripta sint, proferat? Cur prudentissimos in scribendo viros, summæ stultitiæ putet esse damnandos? ^c Quid impedierit scriptorem, quo minùs exciperet illud, quod adversarius, tanquam si exceptum esset, ita dicit se secutum?

135. Utetur exemplis iis, quibus idem scriptor: aut, si id non poterit, quibus alii, quod excipiendum putarint, ex-

^a Duobus adversariis, qui de scripto ambiguo disceptant. ^b postquam rem exposuerit, debet legere scriptum. ^c quid impedierit, quominus legislator addiderit illam exceptionem, quam adversarius dicit se fuisse secutum, quasi fuisset addita.

¹ Versatur in scriptis] De statu scripti, & voluntatis eleganter auctor ad Herennium disserit lib. 11. n. 13. & seq.

ceperint. Quærenda etiam ratio est, si qua poterit inveniri, quare non sit exceptum: aut iniqua lex, aut inutilis futura dicetur, aut ¹ alia causa obtemperandi, alia abrogandi: dissentire adversarii vocem, atque legis. Deinde amplificandi causa, de conservandis legibus, de pericula rerum publicarum, atque privatarum, cum aliis locis, tum in perorando maxime graviter erit, vehementerque dicendum.

136. Ille autem, qui se sententia legis, voluntateque defendet, in consilio, atque in mente scriptoris, non in verbis, ac litteris vim legis positam esse defendet: quodque nihil exceperit in lege, laudabit, ^a ne diverticula peccatis darentur, atque ut ex facto cujusque iudex legis mentem interpretaretur. Deinde erit utendum exemplis, in quibus omnis æquitas perturbaretur, si verbis legum, ac non sententiis pareatur.

137. Deinde ^b genus ejusmodi calliditatis, & calumnie retrahatur in odium judicis, cum quadam invidiosa querela. Et si incidet imprudentiæ causa, quæ non ad delictum, sed ad casum, necessitatemve pertineat, quod genus paullo antè attigimus: ^c erit iisdem æquitatis sententiis contra acerbiter verborum deprecandum. Sin ³ scripta inter se dissentient: ^d tanta series artis est, & sic inter se sunt pleraque connexa & apta, ut quæ paullo antè præcepta dedimus ambigui, quæque proximè sententiæ, & scripti, eadem ad hoc genus causa tertium transferantur.

138. Nam quibus locis in ambiguo defendimus eam significationem, quæ nos adjuvat, eisdem in contrariis legi-

^a Ne inde peccandi occasio sumeretur. ^b ostendat orator argutiam eorum, qui scripto nituntur, odium concitare in iudices. ^c præcabitur, ut ne severè ex ipsa legis vocibus, sed ex ipsa æquitate judicent. ^d tanta est connexio institutionum oratoriarum.

1. *Alia causa*] Sensus est: Esset quidem causa obtemperandi; siquidem id verba ipsa legis præscribunt: non esset autem causa obtemperandi; siquidem exceptione sua, ne obtemperetur, prohibet, qui contra legis scriptum agit.

2. *Ne diverticula*] Exceptio in lege sæpe daret occasionem peccandi. Exempli gratia, sancitur hæc lex absoluta: Qui pulsaverit aliquem, injuriarum tenetur. Metu poenæ coercerentur omnes. At addatur exceptio, injuriarum

tenentur, nisi leviter percussisset, nisi læcessitus percussisset, illa exceptione, si expressa fuerit, forebitur impunitas scelerum: illa pessimi quique se tuebuntur, dicentque se non percussisse, nisi leviter, aut nisi læcessitos. Legislator igitur æquitati judicis commisit, ut id videret, an injuriarum ille tenetur, qui non, nisi leviter, aut læcessitus, percussisset.

3. *Scripta inter se dissentient*] De statu contrariarum legum consulatur lib. II. ad Hieron. n. 15.

ORATORIÆ PARTITIONES. 323

bus nostra lex defendenda est. Deinde est efficiendum, ut alterius scripti sententiam, alterius verba defendamus. Ita quæ modo de scripto, sententiaque præcepta sunt, eadem huc omnia transferemus.

139. **EXPOSITÆ** sunt tibi omnes oratoriæ partitiones, quæ quidem ē mediā illa nostra ¹ Academia floruerunt: neque sine ea aut inveniri, aut intelligi, aut tractari possunt. Nam & partiri ipsum, & definire, & ambigui partitiones dividere, & argumentorum locos nosse, & argumentationem ipsam concludere, & videre, quæ sumenda in argumentando sint, quidque ex iis, quæ sumpta sunt, efficiatur: & vera à falsis, verisimilia ab incredibilibus dijudicare, & distinguere, aut malè sumpta, aut malè conclusa reprehendere, & eadem vel angustè differere, ut dialectici qui appellantur: vel, ut oratorem decet, latè exprimere: illius exercitationis & ² subtiliter disputandi, & copiosè dicendi artis est.

140. De bonis verò rebus, & malis: æquis, iniquis: utilibus, inutilibus: honestis, turpibus, quam potest habere orator, ³ sine illis maximarum rerum artibus, facultatem, aut copiam? Quare hæc tibi sunt, mi Cicero, quæ exposui, quasi indicia fontium ⁴ illorum, ad quos si nobis eisdem ducibus, aliter perveneris, tum & hæc ipsa melius, & multo majora alia cognosces. C. F. Ego verò, ac magno quidem studio, ⁵ mi pater: multisque ex tuis præclarissimis muneribus nullum majus exspecto.

¹ Quæ ex dialectica, de qua differunt Platonici, hunc acciperunt. ² sine philosophiæ morali. ³ philosophicorum. ⁴ velim ad illas artes philosophicas pervenire. ⁵ quam si mihi aditum ad philosophiam aperiat.

¹ Academia] De qua lib. 1. de Orat. n. 9. & 43.

² Subtiliter disputandi] Dialectica

enim est dividere, definire, & argumentari, sed suo, id est, subtili modo.

M. T. CICERONIS
DE
OPTIMO GENERE
ORATORUM.
ARGUMENTUM.

CICERONEM, ut refert Fabius lib. XII. c. 10, suorum homines temporum incesse audebant, ut tumidiorem, & Asianum, & redundantem, & repetitionibus nimium, & in salibus aliquando frigidum, & in compositione fractum, exsultantem, ac penè (quod procul absit) viro molliorem. Quorum imperitam maledicendi licentiam ut reprimeret Tullius, Demosthenis, & Æschinis, in dicendo facile principum, orationes duas præstantissimas Latine expressit, ut omnes intelligerent, quàm propè ad Atticum, sive perfectum dictionis charactere Tullianus accederet. Exstabant orationes illæ Latina tempore Hieronymi, qui eas etiam censura perstrinxit in epistola ad Pammachium de optimo genere interpretandi. Æschinis, ac Demosthenis duas contra se orationes pulcherrimas Cicero transtulit. Quanta in illis prætermiserit, quanta addiderit, quanta mutaverit, ut proprietates alterius linguæ suis proprietatibus explicaret, non est hujus temporis dicere. Quod nobis jam superest Tullianæ interpretationis, est præmium, quo probat unum duntaxat esse genus perfecti

M. Tullii Ciceronis] Ciceroni tribuitur hic liber à Charisio lib. 11. de instit. grammat. & jam tum ætate sua

eidem inscriptum fuisse testatur Asconius Pedianus in argumento orationis pro Milone.

oratoris,

oratoris, nempe Atticum, adeoque oratores, qui propter diversam orationis formam se totis videntur differre, non ipso oratoris genere, sed facultate, & gradu discrepare.

I. **O**RATORUM genera^a esse dicuntur, tanquam poetarum. Id secus est: nam^b alterum est multiplex. Poëmatis enim^c tragici, comici,² epici,³ melici etiam, ac⁴ dithyrambici,⁵ quod magis est tractatum à Latinis, suum quodvis est diversum à reliquis. Itaque &⁶ in tragoedia comicum vitiosum est, & in comœdia^c turpe tragicum: & in cæteris^d suus est cujusque certus sonus, & quædam intelligentibus nota vox.

2. Oratorum autem si quis ita numerat plura genera, ut alios grandes, aut graves, aut copiosos; alios tenues, aut subtiles, aut breves; alios eis interjectos, & tanquam medios, putet: ^e de hominibus dicet aliquid, de re parum. In re enim, quod optimum sit, quæritur: in homine dicitur, quod est. Itaque licet dicere & Ennium, summum epicum poetam, si cui ita videtur: & Pacuvium, tragicum: &⁷ Cæcilium fortasse, comicum.

3. ^f Oratorem⁸ genere non divido: perfectum enim

^a Diversa. ^b poetarum genus. ^c dedecet. ^d sua est certa dictionis forma, quam mirum periti. ^e dicit aliquid de hominibus, quorum aliis alius est dicendi character, pauca dicit de ipsa eloquentia, cujus idea perfectissima quæritur. ^f oratorem in plura genera non divido.

1 *Tragici*] De poemate tragico, & comico vide lib. 1. ad Heren. n. 13.

2 *Epici*] Epicum carmen ab *ἔπος* verbum nomen habet, quod totum poetæ narratione contineatur. Ex Aristotele hæc ejus definitio colligitur. Imitatio est actionis unius illustris, completæ, certe magnitudinis, quæ narratione, & versu hexametro, viros principes cum admiratione, & delectatione ad heroicæ virtutes alliciat.

3 *Melici*] Idem est melicum, quod lyricum poema. Ducta vox à *μῦθος* cantus.

4 *Dithyrambici*] Consule notas in lib. III. de Orat. n. 185.

5 *Quod magis*] Mirum, cum dithyrambici carminis genus dicatur maxime tractatum à Latinis, ejus monumenta omnia vel injuria temporum, vel veterum incuria periisse. Nisi cui forte magis ardeat interpretatio Tur-

nebi lib. 1. Advers. cap. 4. qui, *Quod magis est tractatum à Latinis*, non ad dithyrambicum, sed universum ad poematum genus referendum putat.

6 *In tragoedia*] Rectè præcipit Horatius in Arte:

Versibus exponi tragicis res comica non vult:

Indignatur item privatu, ac propè socco
Dignis carminibus narrari cæna Thyesta.
Singula quæque locum teneant sortita
decenter.

Interdum tamen & vocem comædia tollit,

Iratusque Chremes tumida delirigat ora:
Et tragicus plerumque dolet sermone potest.

7 *Cæcilium fortasse*] Multi primas inter comicos tribuere Cæcilio, ut jam annotavimus lib. 11. de Orat. n. 40.

8 *Genere non divido*] Oratoris munus est docere, delectare, permovere: quo

quæro. Unum est autem genus perfecti, à quo qui absunt, non genere differunt, ^a ut ab ^a Accio Terentius; sed in eodem non sunt pates. Optimus est enim orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permovet. Docere, debitum est: delectare, honorarium: permovere, necessarium.

4. Hæc ut alius ^b melius, quam alius, concedendum est: verum id sit non ^c genere, sed gradu. Optimum quidem unum est; & proximum, quod ^d ei simillimum: ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse deterri- mum. Nam quoniam eloquentia constat ex ^e verbis, & senti- tentiis, perficiendum est, ut ^f purè, & emendatè loquentes, quod est Latine ^g; verborum præterea & propriorum, & translatorum elegantiam persequamur: in propriis, ut aptis- sima eligamus: in translatis, ut similitudinem secuti ^h vere- candè utamur alienis.

5. Sententiarum autem totidem genera sunt, ⁱ quot dixi- mus esse laudum. ^j Sunt enim docendi, acutæ: delectandi, quasi argutæ: commovendi, graves. Sed & verborum est ^k structura quædam, quas res efficiens, numerum, & lenita- tem: & sententiæ suam ^l compositionem habent, & ad pro- bandam rem accommodatum ordinem. Sed earum omnium rerum, ut ædificiorum, memoria est quasi fundamentum, lu- men actio.

6. Ea igitur omnia ^m in quo summa, erit orator peritissi- mus: in quo media, mediocris: in quo minima, deterrimus. Et appellabuntur omnes oratores, ut pictores appellantur etiam ⁿ mali: ^o nec generibus inter sese, sed facultatibus

^a Ut Accius genere differt à Terentio. Accius enim pœta tragicus, Terentius comicus est. ^b præstet. ^c Diversa eloquentia specie. ^d optimo. ^e loqui. ^f nō audaciter, nec frequentius: ^g quod sunt genera dicendi cum dignitate. ^h ad docen- dum adhibentur subitiles sententiæ; ad delectandum; concinna & urbana; ad moven- dum, graves. ⁱ collocatis. ^k dispositionem. ^l in quo perfectissima fuerint. ^m qui non bene pingunt. ⁿ nec specie differunt, siquidem artem eandem profitentur, sed facultate, & industria; quæ aliis aliis superat.

si quis non fungatur, inter oratores non numerabitur. Ut autem id alius alio melius præstet, non genere ipso, sed gradu dubitabit à cæteris. Pœta differunt genere; qui enim in arte dra- matica excelsit, si minime sit epice peritus, is ab epicorum pœtarum genere exclusus locum inter comicos tenebit.

1 Accio] Vide lib. III. de Orat. n. 27.

2 Verbis, & sententiis] De quibus copiose, & elegantè præcipit lib. III. de Orat.

3 Purè, & emendatè] Purè loquitur, qui sine pœtegrinis, & barbaris vocabulis; emendatè, qui sine solacismo lo- quitur.

different.

different. Itaque nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse velit: at ^a Menander, ^b Homeri noluit. ^c Genus enim erat aliud. Id non est in oratoribus: aut si est, ut alius gravitatem sequens, subtilitatem fugiat: contra, alius acutorem se, quam ornatiorem, velit: etiam si est in genere tolerabili, certe non est in optimo. Siquidem, ^d quod omnes laudes habet, id est optimum.

7. Hæc dixi brevius equidem, quam res petebat: sed ad id, quod agimus, non fuit dicendum pluribus. Unum enim cum sit genus, id quale sit, quaerimus. ^e Est autem tale, quale floruit Athenis, ex quo Atticorum oratorum ipsa vis ignota est, nota gloria. Nam alterum multi viderunt, vitiosi nihil apud eos: alterum pauci, laudabilia esse multa. Est enim vitiosum in sententia, si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subinsultum est. In verbis, si inquinatum, si abjectum, si non aptum, si durum, si longè petiturum.

8. Hæc vitaverunt fere omnes, qui aut Attici numerantur, aut dicuntur Atticè. ^f Sed quatenus valuerunt, sani & sicci duntaxat habeantur; ^g sed ita, ut palastricè spatari in xysto eis liceat, non ab ^h Olympiis coronam petant. Qui, cum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quaerunt, quandam etiam

^a Esse similia. ^b nam genus poëseos comicum Menander, epicum Homerus vixit. ^c quod est ex omni parte perfectum. ^d est simile Attico dicendi generi. ^e in qua genere præcellenti, pauci nati sunt, in quo consistat, uti oratorum, Atticorum, multi nati sunt, quanta gloria floreant. ^f sed quatenus ab illis orationis visus, absumptus, similes habeantur eis, qui, sano cum sint corpore, possunt ad modicam exercitationem deambulare in porticu, in qua solent hiberno tempore exerceri athletæ: sed non sunt tam robusti viribus, ut in ludis Olympiis decurrere cum athletis possint.

¹ Menander. Poeta comicus Atheniensis, comedias amplius centum, & epistolas aliquot scripsit; quæ omnia excerptis quibusdam fragmentis desiderantur. Menander unus (ut ait Quintilianus, lib. 10. cap. 1.) diligenter lectus, ad cuius, quæ præcipimus, oratoris opera, sufficiens: ita omnem vitam imaginem accepit: tanta in eo invenimus copiam, & eloquentiæ secretum: ita est omnibus rebus, personis, quibus accommodatus. Natus est Olympiadis cix anno iiii. ante Christum cccxlii. Obiit Eusebio teste, Olympiadis cxi anno ix. ante Christum cccxiii.

² Sed ita ut palastricè] Ea metaphora

Cicero monet eos, quæ ad magnificentiam, & sublime dicendi genus non finxit natura, debere non in gravioribus, sed levioribus causis tractandis versari.

³ Olympiis] De Ludis Olympiis breviter diximus lib. 19. ad Heren. 2. 4.

⁴ Sed vires, &c.] Qua translatione hortatur oratorem Tullius, non modò ad vitanda orationis vitia, sed præterea ad comparandum orationis robur, validas argumentationes, copiam denique, & venustatem. Quod assequi si non liceat, eligatur potius sana ac pressa Atticorum dictio, quam vitiosa Asiaticorum redundantia.

suavitatem

suavitatem coloris: ^a eos imitemur, si possumus: ^b sin minus, illos potius, qui incorrupta sanitate sunt, (quod est proprium Atticorum,) quam eos, quorum vitiosa abundantia est, quales Asia multos tulit.

9. Quod cum faciemus (si modò id ipsum assequemur; est enim permagnum) imitemur, si poterimus, Lyfiam, & ejus quidem tenuitatem potissimum. Est enim multis in locis grandior: sed quia & privatas ille plerasque, & eas ipsas aliis, & parvarum rerum causulas scripsit, videtur esse ^b junior, quoniam se ipse consultò ad minutarum genera causarum ^c limaverit. Quod qui ita faciet, ut, si cupiat uberior esse, non possit, habeatur sanè orator, sed de minoribus: magno autem oratori etiam illo ^d modo sæpe dicendum est in tali genere causarum.

10. Ita fit, ut Demosthenes certè possit ^e summisse dicere: elatè Lyfias fortasse non possit. Sed si eodem modo putant, exercitu in foro, & in omnibus templis, quæ circum forum sunt, collocato, dici ^f pro Milone decuisse, ut si de re privata ad unum judicem diceremus, vim eloquentiæ sua facultate, non rei natura, metuantur.

11. Quare quoniam nonnullorum sermo jam increbuit, partim seipsum Atticè dicere ^g, partim neminem nostrum dicere ^h; & alteros negligamus: satis enim his ⁱ res ipsa respondet; cum aut non adhibeantur ad causas, aut adhibiti derideantur. Nam ^j si arrideantur, esset id ipsum Atticorum. Sed qui dici à nobis Attico more nolunt, ipsi autem se non oratores esse profitentur, si ^k teretes aures habent,

^a Eos imitari debet orator, qui, cum omni vitio corporis careant, &c. ^b scilicet. ^c expolivit. ^d tenui. ^e quod jejune, & exiliter dicant. ^f quod uberius dicimus. ^g contemnimus eos, qui Atticorum nomen immeritò usurpant. ^h res ipsa convincit eos minimè dicere Atticè. ⁱ si communi plausu exciperentur, hoc esset signum eos Atticè loqui. ^k eruditus.

1 Summisit dicere] Et verò in oratione contra Leptinem adhibuit exile dicendi genus.

2 Pro Milone] Qui in judicium vocatus, quod Clodium interfecisset, frustra à Cicerone defensus est anno U. C. dcc. ante Christum lrv. Tullius Clodianorum acclamatione, & armatis in foro militibus à Pompeio positus territus, non ea, qua solebat, dixit constantia: Orationem autem illam, quam

quotidiè admiramur, scripsit, cum fuisset Milo Massiliam in exilium pulsus, uti tradit Asconius.

3 Si arrideantur] Hoc est, quod ait Tullius in Bruto n. 290. Volo hoc oratori contingat, ut cum auditum sit cum esse dicturum, locus in subsellio occupetur, compleatur tribunal deinde crebra assensiones, multa admirationes, &c. . . . Hac cui contingant, cum scito Atticè dicere.

intelli-

intelligensque iudicium: ^a tanquam ad picturam probandam adhibentur etiam inficii faciendi cum aliqua solertia iudicandi.

12. Sin ^b autem intelligentiam ponunt in audiendi fastidio, neque eos quidquam excelsum, magnificumque delectat: dicant se subtile quiddam, & politum velle; grave, ornatumque contemnere: id verò desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos Atticè dicere, ^c id est, ^d quasi siccè. At integrè, & amplè, & ornatè, & copiosè, cum eadem integritate, Atticorum est. Quid? dubium est, ^e utrùm orationem nostram tolerabilem tantum, an etiam admirabilem esse cupiamus? Non enim jam quatimus, quid sit Atticè, sed quid sit optimè dicere.

13. Ex quo intelligitur, quoniam Græcorum oratorum præstantissimi sunt ii, qui fuerunt Athenis, eorum autem princeps facilè Demosthenes: hunc si quis imitetur, eum & Atticè dicturum, & optimè: ut, quoniam Attici nobis propositi sunt ad imitandum, bene dicere, id sit Atticè dicere. Sed cum in eo magnus error esset, quale esset id dicendi ^f genus; putavi mihi suscipiendum laborem, utilem studiosis, mihi quidem ipsi non necessarium.

14. Converti enim ex Atticis, duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes inter se contrarias, Æschinis, Demosthenisque: nec converti, ut interpretes, sed ut orator, ^g sententiis iisdem, & earum formis, tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinem aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum, vimque servavi. Non enim ea me ^h annumerare lectori putavi oportere, sed tanquam appendere.

^a Iudicent ipsi, an Attico more dicamus, quemadmodum aliquando adhibentur ad iudicium de tabellis ferendum, qui tabellas pingere nesciunt, modo valeant ingenio. ^b quid si putant ideo se intelligentes esse, quod in audiendo gravi, & sublimi orationis genere fastidium præ se ferant. ^c id est, quasi dicerent eos solos loqui Atticè, qui sicci, & jejune loquerentur, reliquis orationis vitiis evitatis. ^d Atticum. ^e sententiis iisdem sententiis, & earum figuris, adhibitis verbis Latinis.

^f Quasi siccè] Esse aliquam hoc loco libem diversæ lectiones ostendunt. Legit Lambinus, Eos solos Atticè dicere, id est, quasi sicci, & integri. At si amplè, & ornatè, & copiosè, cum eadem integritate, Atticorum est: cui dubium est.

^g Utrùm orationem] Sensus est: Si oratio omnibus suis partibus æquabiliter fluens, & integra, videtur ipsis At-

sicorum propria, & revera tolerabilia est: certè cum ad orationis integritatem accesserit amplitudo, ornatu, & copia, non modò tolerabilis erit, sed etiam admirabilis. Jam verò quis sane mentis orationem admirabilem tolerabili non præstulerit?

^h Annumerare] Ducta à vendentibus translatio: quorum alii rerum, quas

15. Hic labor meus hoc assequetur, ut nostri homines, quid ab illis exigant, qui se Atticos volunt, & ad quam eos quasi formulam dicendi revocent, intelligant. ^a Sed ¹ exorietur Thucydides; ejus enim quidam eloquentiam admirantur. Id quidem rectè: sed ^b nihil ad eum oratorem, quem quaerimus. Aliud est enim explicare res gestas narrando, aliud argumentando ^c criminari, crimenve dissolvere: aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare.

16. At loquitur pulchrè. Num melius, quàm ² Plato? necesse tamen est oratori, quem quaerimus, controversias explicare forenses dicendi genere apto ad docendum, ad delectandum, ad permovendum. Quare ^d si quis erit, qui Thucydidio genere causas in foro dicturum se esse profiteatur, is abhorreat etiam ^a suspicione ejus, quæ versatur in re civili & forensi: ^e qui Thucydidem laudavit, adscribat suæ nostræ sententiam.

17. Quin ipsum ³ Isocratem, quem divinus auctor Plato suum ferè æqualem admirabiliter in Phædro laudari fecit à Socrate, quemque omnes docti summum oratorem esse dixerunt: tamen hunc in numero non repono: ^f non enim in acie versatur, & ferro; quasi rudibus ejus eludit oratio. ^g A me autem (ut cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur. Æschines, tanquam Æserinus

^a Sed obijcietur mihi dictionis genus, quod usurpavit Thucydides. ^b nihil confert ad oratorem, qui in causis civilibus exerceri debet. ^c accusare, aut defendere. ^d si quis in foro causas peroret eo stilo, quo Thucydides in historia utitur, is alienissimus erit à dicendi genere, quod in re forensi ac civili adhibendum est. ^e qui laudaverit Thucydidem, ejus sententia facili subscribimus. ^f non enim tanquam in acie, ac vero certamine graviore causas tractavit, sed in levioribus causis, velut in umbratili pugna, sese exercuit. ^g à me autem, ut cum facultate dicendi gladiatoriam artem conferam, duo oratores quasi gladiatores nobilissimi inducuntur. Æschines, tanquam Æserinus gladiator, non tamen ut spurcus, id est, sanguinarius homo, quo modo vocatur à Lucilio poeta satyrico, sed doctus, & acer, cum Demosthene confertur, tanquam cum Pacidiano longè optimo gladiatore.

distrahunt, numerum, alii pondus attendunt. Qui verbum verbo reddit interpret; singulas voces quasi numerat: appendit, qui sententias sententiis exprimit, nec verbis singillatim vertendis scrupulosius adhæret.

¹ Exorietur Thucydides] Vide lib. 2. de Orat. n. 56. Brutum n. 287. & Oratorem n. 30. in quibus omnibus locis, ut & hic, exemplo Thucydidis probat Oratorem ab historico etiam optimo

longè dissimilem esse.

² Plato] Quis enim uberior in dicendo Platone? Jovem aiunt Philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui. Tullius in Bruto n. 121.

³ Isocratem] Isocrates magnus orator, ac perfectus magister, quanquam forensi luce caruit. Tullius in Bruto n. 32. Locum, de quo hic agitur, ubi Plato cum laudat, ipse Cicero Latine reddit in Oratore n. 41.

(ut

(ut ait ¹ Lucilius) ² non spurcus homo, sed doctus & acer,
Cum Pacidiano hic componitur, optimus longe
Post homines natos.

Nihil enim ³ illo oratore arbitror cogitari posse divinius.

18. Huic labori nostro duo genera reprehensorum opponuntur. ³ Unum hoc, *Verum melius Græci*: à quo quærat, ecquid possint ipsi melius Latine. Alterum, *Quid istas potius legam, quàm Græcas?* Idem ⁴ Andriam, & Synephebos: nec minùs Terentium, & Cæcilium, quàm Menandrum legunt: ⁵ nec Andromacham, aut Antiopam, aut Epigonos Latinos recipiant: sed tamen Ennium, & Pacuvium, & Accium potius, quàm Euripidem, & Sophoclem legunt. Quod igitur est eorum in orationibus è Græco conversis, fastidium, nullum cum sit in versibus?

19. Sed aggrediamur jam quod suscepimus, si prius exposuerimus, quæ ^b causa in iudicium deducta sit. ^c Cum esset lex Athenis, NEQUIS populi ^c scitum faceret, ut quis-

a Demosthene. b controversa. c decretum ferret.

¹ Lucilius] De quo vide notas in lib. 2. Heren. n. 19.

² Non spurcus] Spurcum sævum & sanguinarium interpretatur Nonius Marcellus n. 425. qui hunc ipsum è Lucilii Satyrarum lib. IV. locum subiicit: —

Æterninus fuit Flaccorum munere quidam

Samnii, spurcus homo, vita illa dignus

locoque;
Cum Pacidiano componitur, optimus

multo
Post homines natos gladiator qui fuit

unus.
Quæ quatuor ultimæ voces hic etiam addi debent; alioqui enim vox [*optimus*] ad *Æschinem* referenda esset, quam sine dubio *Demostheni* Cicero attribuit. *Æterninus* porro est ex Samnitum oppido *Æsernia*; cui jam, *Leandro* teste, nomen est *Sergna*.

³ Unum hoc] Sensus est: Duo contra nos potissimum obijciunt; primò melius scripsisse Græcos. Sed ex illis quæro, num melius Latine scribere possunt, quàm nos scribimus. Deinde opponunt, satius esse Græcas orationes legere, quàm in Latinum sermonem converteras. Quibus respondeo, eos, cum

fabellas Latinas ad verbum de Græcis expressas non inviti legant, posse etiam Latine redditis orationibus delectari.

⁴ Andriam, & Synephebos] Menandri Græcas comedias, quorum prior à Terentio, posterior à Cæcilio in Latinam linguam conversa est.

⁵ Nec Andromacham] Quasi dicat: Esto sanè, tragædias Andromacham, aut Antiopam, aut Epigonos dicant se respicere è Græco conversas. Cur igitur Ennium, Pacuvium, & Accium Latinos poëtas potius, quàm Euripidem, & Sophoclem legunt? Porro Andromache uxor Hæctoris tragædia est Euripidis, quæ etiamnum existat. Antiopa conjux Lyci regis Thebanorum adversus, ac deinde secundis casibus celebris, tragædiæ dedit argumentum. *Ætῆρας* veteris fabulæ titulus plura potest significare. Est enim *ἑτῆρας* privignus, vel etiam ex secundis nuptiis natus. *ἑτῆρας* dicuntur præterea posteræ.

⁶ Cum esset] Celebris illa, quam inscripsit Demosthenes *ὑπὲρ τῆς κορωνῆς* de corona, oratio incepta est Charonda archonte, uti tradit in Demosthene Plutarchus, sive Olymp. ex. anno III. ante Christum cccxxxviii.

T t 2

quam

quam corona donaretur in magistratu prius, quam rationes
² retulisset: & altera lex, eos, qui à populo donarentur, in
concione donari debere: quia ¹ in senatu Demosthenes cu-
rator ² muris reficiendis fuit, eosque refecit pecunia sua: de
hoc igitur ³ Ctesiphon scitum fecit, nullis ab ipso rationibus
relatis, ut corona aurea donaretur: eaque donatio fieret in
theatro, populo convocato: qui locus non est concionis le-
gitimæ: atque ita prædicaretur, EUM DONARI VIRTUTIS
ERGO BENEVOLENTIÆQUE, QUAM ERGA POPULUM ATHE-
NIENSEM HABERET.

20. Hunc igitur Ctesiphontem in judicium adduxit Æschines, quod contra leges scripssisset, ut & rationibus non relatis corona donaretur, & ut in theatro; & quod de virtute ejus, & benevolentia, falsa scripssisset; quoniam Demosthenes nec vir bonus esset, nec bene meritus de civitate. Causa ipsa abhorret illa quidem à formula consuetudinis nostræ: sed est magna. Habet enim & legum interpretationem satis acutam in utramque partem, & meritorum in rempublicam contentionem sanè gravem.

21. Itaque causa Æschini^b, quoniam ipse à Demosthene
esset capitis accusatus, quod^c legationem ementitus esset,
^cut ulciscendi inimici causa, nomine Ctesiphontis, iudicium
fieret de factis, fama^dque Demosthenis. Non enim tam
multa dixit de rationibus non relatis, quàm de eo, quod ci-
vis improbus, ut optimus, laudatus esset.

22. ^d Hanc ^e multam Æschines à Ctesiphonte petit quadriennio ante ^f Philippi Macedonis mortem: sed iudicium

a Rei administrare. b fuit accusandi Ctesiphontem. c ut ad ultionem de ini-
miis sumendam, specie accusatoris in Ctesiphontem instituenda, in mores, & facta
Demosthenis iudicium exerceretur. d erat Abschne, ut multa Ctesiphonti irrogaretur.

1 In senatu] Lambini lectio, in sua
tribus, eo probabilior est, quod ipsius
Ulpiani, qui in Demosthenem com-
mentarios edidit, auctoritate confirme-
tur.

2. *Muris reficiendis*] Cùm Philippus Alexandri Magni pater hostis Athenis immineret, jam victis Thebanis, quibuscum belli societatem inierant Athenienses.

3 *Crasiphon*] Unus ex magistratibus,
qui urbem administrabant.

4 *Legationens ementitus*] Hoc est argumentum orationis *wie* † *unempir-*

*Suar de falsa legatione, qua Demosthenes Aeschinern accusat, quòd ad Philip-
pum de pace legatus turpes, & inutiles
pacis conditiones admiserit, & ad sena-
tum falsa retulerit.*

5 *Mutuum*] Notat Viperanus eam
fuisse quinquaginta talentorum; quæ
summa ad monetam nostratam redacta
libras Gallicas conficit 52500, vel jux-
ta aliorum calculum 90000, aut etiam
120000.

6 Philippi] Qui communibus Græcorum suffragiis belli dux contra Persas electus, in ipsa ludorum celebritate à Pau-

factum est ¹ aliquot annis pōst, Alexandro jam Asiam tenente: ad quod iudicium concursus dicitur è tota Græcia factus esse. Quid enim aut tam visendum, aut audiendum fuit, quam summorum oratorum in ² gravissima causa, accurata, & inimicitii incensa contentio?

23. Quorum ego orationes si, ut spero, ita expressero, virtutibus utens illorum omnibus, id est, sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, verba persequens eatenus, ut ea non abhorreant à more nostro: (quæ si è Græcis omnia conversa non erunt, tamen ut generis ejusdem sint, elaboravimus) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Atticè volunt dicere. Sed de nobis satis. Aliquando enim Æschinem ipsum Latine dicentem audiamus.

à Pausania corporis sui stipatore confossus obiit, Olympiadis cxi anno. i. ante Christum cccxxvi. Diodorus, Justinus, &c.

¹ Aliquot annis] Decennio pōst, Aristophonte archonte, ut narrat Plutarchus in Demosthene.

² Gravissima causa] Cujus hic exitus fuit. Suffragiis destitutus Æschines voluntario sese multavit exilio, ac Rhodum secessit: ubi, cum Demosthenis orationem admirantibus amicis legisset, Quid, inquit, si audissetis?

INDEX

INDEX

In Ciceronis Brutum, Oratorem, Topica, Partitiones Oratorias, & librum de Optimo Genere Oratorum.

Prior numerus paginam, posterior sectionem indicat.

- A** Balienatio quid sit 238, 28.
abducere à verbis voluntatem
scriptoris 312, 108. abduca-
mus eum ex acie 85, 222. ab-
ducet animos 149, 49.
abhorreat etiam à suspitione ejus 330,
16. causa abhorret à formula consue-
tudinis nostræ 332, 20. abhorreant
à more nostro 333, 23.
abjecta oratio 115, 295.
abrogavit collegæ suo imperium 21, 53.
legem 84, 222.
ab in sermone non adhibetur 188, 158.
absorbuit eum æstus quidam gloriæ
109, 282.
abstergens ægritudinem oratio 265, 86.
abstraxerat se à similitudine Græcæ lo-
cutionis 100, 259.
absūm. abesse à forensi contentione
145, 57. à versu 155, 67. à forma
veritatis 221, 231. à talibus ineptiis
longissimè abfuerunt 146, 39. à bo-
nis absunt 194, 171. à quo genere
qui absunt 326, 3. aberat illa laus
107, 276. hoc illi, si nihil utilitatis
habebat, absuit ~~ibid.~~ tantum absuit,
ut inflammare animos 108, 278. ut
nostra miremur 167, 104. vires, aut
animum abfuisse demonstrabit 316,
119. non ut eloquentiam meam per-
spicias, unde longè absūm 124, 318.
hæc figura non procul abesse putatur
à vitæ periculo 122, 313.
abutitur insolentius his festiuitatibus
196, 176.
abusio, seu catachresis 164, 94.
Academici philosophorum disertissimi
50, 120. ex Academiæ spatiis orator
136, 12.
accedere ad quotidianum sermonis ge-
nus 169, 109. ad id, quod instiui-
mus 227, 5. ad rempublicam 262, 82.
uter ad communem verbi vim pro-
pius accesserit 317, 123. propius ac-
cedat ad consuetudinem 318, 124. si
accedit labor 122, 313. lateribus vi-
res, & corporis mediocris habitus
accesserat 123, 316. cum tibicen ac-
cessit 199, 184.
accessio quanta ad rem, tanta ad
orationem fiat 175, 124.
acciderit acerbitatis aliquid 355.
accipere fiduciam 244, 42. injuriam
ab aliquo 264, 84. totam rationem à
Rhetore accipere 225, 2. jejunas ci-
uitatis aures accipimus 168, 106.
contra, ac dicat, accipi vellet 179, 137.
accepti tabulæ 188, 158.
T. Aecius Pifsaurensis copiosè dicebat
105, 271.
acclamare alicui 99, 256.
accommodo collocationem ad finem
quæstionis 274, 9. an dispares nu-
meri cuique orationis generi accom-
modentur 198, 181. ad opiniones ho-
minum accommodanda oratio 304,
90.
accusatus capitis 332, 21.
accusator est omnis actor & petitor
312, 110. quid maximè sequi debeat
310, 103.
acquiescunt in extremo aures 206, 199.
acuo. ad dicendum si quis acuat iuven-
tutem 180, 142. linguam acuisse
exercitatione dicendi 129, 331.
aculei oratorii ac forenses 153, 62.
cum delectatione in animis audito-
rum relictæ 15, 38. aculeo, & male-
dicto facetus 68, 173.

acuta

INDEX.

- acuta vox in omni verbo est 152, 58.
 addit aliquos, ut in coronâ, toros 139,
 21. vocabula addita ad nomen 278, 17.
 adducere judicem ad iracundiam 126,
 322. disceptationem in angustum
 310, 104. hunc in iudicium adduxit
 332, 20.
 adducta ad veritatem res 18, 70.
 nunquam sum adductus, ut crederem
 41, 100. præmio, seu gratia adducti
 290, 49.
 adeo. adire ad causas 121, 311. peri-
 culum adire 122, 314. 165, 98.
 aditus ad causam 149, 50.
 adhærescens in eloquentiæ partibus 125,
 320.
 adhibere rationem 100, 258. 101, 261.
 religionem 115, 293. consolationem
 alteri literis 129, 330. iudicium 149,
 48. Græcam literam 189, 160. adhi-
 bebat curam & gratiam ad obtinen-
 das causas 89, 233. præcursionem ad-
 hibent ad efficiendum 251, 59. le-
 gem adiutricem & testem adhibea-
 mus 268, 95. adhibet subtilis concin-
 nitatem 161, 83. adhiberi ad causas
 117, 301. 328, 11. in consilio 254, 65.
 ad picturam probandam 329, 11. ad
 has res adhibenda sunt ornamenta
 137, 17. in illud genus adhibentur
 266, 89. ad fidem & motum adhi-
 benda est omnis oratio 276, 13. pes,
 qui adhibetur ad numeros 201, 188.
 nimis insidiarum ad capiendas aures
 adhiberi videtur 193, 170.
 adiparæ dictionis genus 140, 25.
 adipisci gloriam 295, 63. ex virginum
 iudicio magnam laudem est adeptus
 91, 236. sententiis, & suffragiis ad-
 eptus est honorem 109, 281.
 adungere verbis solutis numeros 195,
 174. locus ab adiunctis 233, 18.
 adjuvat in dicendo juventutem 180,
 142. sic adjuvat, ut palæstra histrio-
 nem 136, 14. partes orationis locis
 adiuvantur 268, 97.
 adjutus philosophorum disputationi-
 bus orator 136, 12.
 administrare res 83, 218. rempublicam
 295, 63.
 admoveere orationem animis iudicum
 76, 200. certum vocis admovebit so-
 num 151, 55.
 adoptaverat se ipse 93, 241.
 adoptatus testamento alicujus 80, 212.
 ascendisset ad honores 93, 241. à mi-
 noribus ad majora ascendimus 275,
 12. propter quem ascendit in tan-
 tum honorem eloquentia 175, 125.
 ascendens gradibus magistratum
 109, 281.
 adsciscere sibi omnia, quæ sunt claro-
 rum virorum 104, 268. hanc con-
 suetudinem adscivimus 79, 209. ad-
 sciverunt aptum suis auribus genus
 dicendi 140, 25.
 adscribat suæ nostram sententiam 330,
 16.
 adspargentur huic generi orationis fa-
 les 162, 87.
 adspirare ad eam laudem hæc non pos-
 sunt 180, 140.
 adspiratione nisi in vocali non ure-
 bantur veteres 189, 160.
 adstricta verborum comprehensio 128,
 327. adstricta numeris verba 106,
 274. dialectica adstricta eloquentia
 putanda est 120, 309. cum versu sit
 adstrictior 155, 67.
 adversa sunt ex eodem genere contra-
 ria 246, 48.
 adversor. quæ adversantur nobis 306,
 95. quis ei est adversatus insensu?
 194, 172.
 adulterat boni naturam fallaciter imi-
 tando 305, 90.
 adumbrabimus eloquentiæ speciem 147,
 43.
 adumbratio generum dicendi omni-
 um 167, 103.
 Sex. Ælius eloquens jurisperitus 32, 78.
 Ælius scripsitavit orationes multas
 nunquam orator 66, 169.
 L. Ælius scripsit orationes, quibus alii
 uterentur 78, 206.
 æquitas judicialis generis finis 307, 98.
 ejus partes 266, 90. 320, 119.
 Æschines paulo inferior Demosthene
 14, 36.
 Æschines Milesius non concinnus 127,
 325.
 Æschylus Gnidius rhetor celebris 123,
 316. non concinnus 127, 325.
 æstimator hujus generis acerrimus 97,
 272.
 ætas certa magistratibus à majoribus
 relicta 110, 282.
 afferre delectationem alicui 6, 13. fa-
 lutem *ibid.* dignitatem 9, 25. venu-
 statem 153, 60. auctoritatem orationi
 & fidem 173, 120. ornatum orationi
 178, 134. satietatem 210, 209. erro-
 rem 251, 60. vim ad conficiendum
 305, 93. numerus nil affert, nisi ut
 sit aptè verbis comprehensa senten-
 tia 193, 170. quædam afferunt per se
 adju-

INDEX.

- adjuvantia 251, 59. accuratius dicendi afferebat genus 110, 283. consuetudinem Latine dicendi Græca oratio afferebat 121, 310. causas elaboratas afferebamus 122, 312. boni aliquid attulimus juventuti 51, 123. palustram & extrema lineamenta orationi attulit 200, 186. hæc copia facultatem affert 216, 220. motum eorum animis affert 272, 5. amoris congressio causam attulerit 251, 59. legi lex contraria affertur 268, 96. contra rationem defensionis afferuntur 310, 103. affertur à reo ad recusandum *ibid.* nihil afferens præter æquabilitatem 239, 21. allatum est mihi de re 2, 1. domo allata 163, 89. afficere aliquem molestia 5, 11. aliquid nomine 267, 94. nos afficit ex te sollicitudo 129, 332. sic afficiet animos, ut volet 175, 125. res afficit ad id, de quo queritur 228, 8. 230, 11. utique se affectum videri volet 151, 55. affingit probam orationem improbo 198, 74. affligere rem vituperando 18, 47. L. Afranius postea perargutus 65, 167. P. Africanus imprimis eloquens 34, 82. agere gratias 36, 86. causam 37, 87. æratem 67, 172. alias res 90, 233. priores partes 124, 317. rem gratiam & æquam per vim 311, 105. aliud agimus 162, 87. primas in causis agebat 120, 308. necum, ut tibi illa traderem, egisti 226, 2. egit de Cæpione turbulentius 311, 105. qua de re agitur, jurisconsultorum formula 107, 275. 268, 95. res, quæ ex scripto aguntur 268, 96. hæc cadunt in causas, sed jejuniis aguntur 172, 118. agens de eo 245, 44. acta vita 47, 112. actio dominatur in oratore 58, 142. est corporis eloquentia 151, 55. huic primas, secundas, & tertias tribuebat Demosthenes 58, 142. 151, 56. eloquendi comes 372, 3. cum rerum & verborum momentis commutanda est 282, 25. lumen sententiarum, & verborum 226, 5. actio summis oratoris qualis esse debet 162, 86. aditare causas 95, 246. agito. motus cogitationis celeriter agitur 178, 134. aggredi ad dicendum 57, 139. de suis factis aggressus est dicere 178, 133. aggrediar illud non tam perficiendi spe, quam experiendi voluntate 132, 2. aggrediamur, quod suscepimus 331, 19. aggressiores, Mulsæ 136, 12. *Ala* vox propria contracta ex *Anilla* 185, 153. A. Albinus litteratus, & disertus 33, 87. A. Albinus *alter* bene locutus est 55, 135. Albinus flamen etiam disertus *ibid.* Sp. Albinus scripsit multas orationes 39, 94. T. Albucius Græcis doctus 14, 131. Alcibiades dicendi laude celebris 11, 29. alienum tempus 316, 119. *ms* alienum 227, 5. 313, 112. non alienum à te putabam 116, 299. eos docere, quæ sit laus Atticorum, non alienum putato 140, 24. non alienum fuit dicere 147, 44. à persona, aut tempore alienum 163, 88. erunt ab hac summifione orationis alienæ 162, 85. causis aliena 149, 48. alienissimum reip. tempus 3, 2. alienata sunt à nobis 242, 37. alienatio sacrorum 181, 144. allegoria continuata translatio 164, 94. allevaret sollicitudines meas 6, 12. alligi rebus iis debuerunt 226, 3. animi ad misericordiam allicientur 317, 121. *alo*. ab hac verborum copia alitur 145, 37. amentata velutibus hastæ 105, 271. amictu capere homines 85, 224. amo. amanti nihil difficile 143, 33. amico amisso, qualis sequantur incommada 2, 1. amicitie caritate cernuntur 303, 88. amplificatio vehemens est argumentatio 283, 27. ex quibus locis sumatur 291, 53. *et seq.* in eâ nihil nimis enucleandum 293, 57. amputanda narrationes, quæ ledunt 276, 15. anapaestici versus 202, 190. anfractu longo circumscripta 280, 21. angor animo 4, 7. angustia rei familiaris 313, 112. animus. magna, & tanquam animi instar in corpore 148, 44. T. Annius Luscus non indiseruus 33, 79. T. Annius Velina prudens orator 69, 178. appumerare verba lectori 329, 14. ex antegredientibus locus 248, 53. Antigenidas tibicen 72, 187. Antimachus Clarius disertus ab auditoribus uni Platoni volumen legit 73, 191. Antiochus

INDEX.

Amiochus Academicus philosophus, Ciceronis magister 122, 315.
 L. Cassius Antipater scriptor aetate sua
 luculentus 42, 102. utitur traiectione
 verborum 221, 230.
 Antiphon orator egregius 18, 47.
 antiquitas maiore honore in aliis arti-
 bus, quam in eloquentia versatur 28.
 69. auctoritatem habet in exemplis
 192, 169.
 P. Antistius rabula probabilis 86, 226.
 antitheta numerosam orationem neces-
 sario efficiunt 192, 166.
 Antonii eximii oratoris character 36,
 139. ejus actio singularis 77, 141.
 multos disertos, eloquentem nemi-
 nem viderat 138, 18.
 aperire definiendo involute rei noti-
 tiam 172, 116.
 ita apertus, ut locum criminis relin-
 queret 315, 115.
 Aphilia aptus concionibus orator 69,
 178.
 appendere verba lectori 329, 14.
 Appius caecus disertus homo 22, 55.
 ejus orationum quoniam optima sunt
 25, 61.
 Appius Claudius à Pyrrhi pace senatum
 revocavit 22, 55.
 Appius Claudius alter exercitatus ora-
 tor 103, 267.
 applicavit aie ad Molonem 123, 316.
 accessere à capite argumentum 243, 39.
 artes accessivissae ex urbe est 130, 332.
 ardere studio 226, 2. cupiditate 117,
 302. communi non ardet incendio
 143, 34. verbum ardens 141, 27. ju-
 dices ut vidit ardentes 140, 26.
 arefcit citò lachryma 293, 57.
 arguere personam facti 267, 92. id, quod
 arguas dolo malo factum 244, 40. id
 argui non potest scripto 312, 107.
 argumentum quid sit 228, 8. 272, 5.
 argumenta quomodo collocanda 149,
 50.
 in argumentando varietas profunda
 289, 47.
 argumentatio argumenti explicatio
 est 289, 45.
 aries in jurisconsultorum actionibus
 253, 64.
 Aristophaneus versus 202, 190.
 Aristoteles in dictione nervosus 50, 121.
 plerisque philosophis ignotus est 226,
 3. ab eo Topica sunt pluribus libris
 explicata 226, 1. eorum obscuritas
 226, 3. Aristotelis laus 194, 172.
 Aristus haeres Academicus 130, 332.

arma consilii, ingenii, & auctoritatis
 4, 7. armant pro armorum antiquata
 vox 186, 155.
 arripio. medium, quoties vult, arripio
 170, 111.
 Q. Arrius M. Crassi secundarum 94, 242.
 arrogare sibi sapientiam 114, 292.
 arrogantiae crimen in veritate exci-
 metere 177, 132.
 arrogantia rhetorum verba 12, 30.
 artium magnarum altitudo delectat,
 radices non item 182, 147.
 arrixer suavitatis consuetudo 190,
 161. arrixer stilus 40, 96.
 Astartea dictio adolescentiae magis con-
 cessa, quam senectuti 127, 325. ejus
 duo genera ibid. Astartei oratores ni-
 mis redundantes 10, 51.
 assequor illud his commemorandis 104,
 270. ut viderer excellere, dolere al-
 sequebar 177, 130. hic labor meus
 hoc assequatur 330, 15.
 assiduus assiduo sit vindex 230, 10.
 assuescitur puro sermone domus 81, 213.
 assumere dialecticam est eloquentis 170,
 113. sententiarum lumina assumere
 162, 85. loci assumuntur extrinsecus
 228, 8. 236, 24. &c.
 assumpta ad ornandum 184, 31. ge-
 nus hoc non totum assumendum est
 ad causas forenses 210, 209.
 Athenis primum se orator extulit 102, 26.
 attendo. cum de necessitate attendemus
 302, 84.
 attentetur sua fides compositae orationis
 insidiis 210, 208.
 attenuata nimia religione oratio 110, 283.
 T. Pomp. Atticus libro omnem rerum
 memoriam complexus est 6, 14. 173,
 120.
 Atticus dicendi character 159, 76. &
 seq. Atticum dictionis genus varium
 111, 285. Attici oratoris quoniam sunt
 indicia 113, 290. Attici qui videri
 velint, cum sicce dicant, exagitantur
 à Tullio 328, 11.
 Attii seu Accii error de Livio 30, 73.
 attingere historiam 17, 44. aliquid cau-
 sae popularis 63, 160. hoc attingit ve-
 stras disputationes 249, 56. haec pro-
 prie attingunt eos, qui arguuntur
 314, 114. verborum lumina attingi-
 mus 178, 134. quod genus paulo ante
 attingimus 322, 137. qui orationes at-
 tingerunt 147, 41. ipsum librum nun-
 quam attingissem 144, 135. is maxi-
 me sensus attingitur 280, 20. breviter
 singula attingens 294, 60.
 U u aucupari

INDEX.

aucupari delectationem dicendo 153,
 63. aucupium delectationis 162, 84.
 205, 197.
 audacia temeritati, non prudentiæ con-
 juncta est 315, 115.
 audio, si me audire voluisset 109, 280.
 auditorum prudentia eloquentiæ mo-
 deratrix est 140, 24.
 avertat animos ab eo, quod agitur 179,
 138.
 T. Aufidius bonus vir, & innocens 69,
 179.
 augere rem laudando 18, 47. memo-
 riam alicujus 129, 331. motus animi
 269, 98. non desitebam nostrum il-
 lud omni genere exercitationis, cum
 maxime stilo augere 125, 321. capere
 hoc munus augere cumulatiùs 151,
 54.
 auctor rerum Romanarum religio-
 sissimus 18, 44. auctor salutis 104,
 268. intelligendi, & dicendi gravis-
 simus auctor 135, 10.
 auctoritatem habet in exemplis anti-
 quitas 192, 169. argumenta ex au-
 thoritate ducta 236, 24. eam natura,
 aut tempus affert 257, 73.
 augurum instituta 2, 1.
 quid de illo augurer, lubet dicere
 146, 41.
 avidum hominem ad discendi epulas
 recepi 237, 25.
 advocat à propriis personis controver-
 siam 148, 45.
 aures sunt judices vocum, & numero-
 rum 190, 162. earum voluptati mo-
 rigerari debet oratio 189, 159. ear-
 um judicium superbissimum 183,
 150. & naturale 196, 177.
 P. Autronius voce tantum probabilis
 93, 241.

B

Baechari inter sobrios vinolentus 166,
 99.
 L. Lucilius Balbus jurisconsultus 61,
 154.
 bellum à duello contrahitur 185, 153.
 L. Bestia non indifertus 53, 128. bona
 initia tribunatus, tristes exitus con-
 sularis habuit *ibid.*
 T. Betucius Barrus omnium extra Ro-
 mam eloquentissimus 66, 169.
 M. Bibulus scriptitavit accuratè 103, 267.
 C. Bilienus homo per se magnus 68,
 175.
 bonorum oratorum duo genera 77, 201.
 bonarum rerum tria genera 286, 38.

298, 74. bonorum divisiones 303, 86.
 in bonis omnia, quæ summa sunt,
 laudantur 77, 201.
 brevitatem quomodo conficitur 279, 19.
 laus est interdum in aliqua parte di-
 cendi, sed non in universa eloquen-
 tia 20, 50. brevitatem pura, & illustri
 in historia nihil dulcius 101, 262.
 M. Antius Briso legi tabellarum restitit
 40, 97.
 D. Brutus non inculte dicebat 44, 107.
 D. Brutus alter consul doctus 68, 175.
 L. Brutus nobilitatis Brutorum princeps
 21, 53.
 M. Brutus accusator molestus 54, 130.
 M. Junius Brutus Atticus, & Ciceroni ca-
 rus 5, 10. ejus laus 143, 34. ejus ju-
 dicio suum Cicero subicit 224, 237.
 Burrum & Bruges, non Pyrrhum & Phry-
 ges dicit Ennius 189, 160.

C

Cadit pes per se ipse præclare 212, 213.
 in hominem ægritudo 263, 83. quod
 sub aurum mensuram aliquam ca-
 dit 155, 67. quæ sub oculos cadunt
 135, 9. non in unam formam cadunt
 omnia 145, 37. in idem genus ora-
 tionis cadunt verborum lumina 164,
 95. quæ sæpe cadunt in causas 172,
 118. in exornationem 276, 12. ver-
 ba melius in syllabas longiores 204,
 194. in ignorationem perturbationes
 animi 253, 64. in orationem numeri
 202, 191. similiter verba 178, 135.
 ea non numero quæfiro, sed verbo-
 rum collocacone ceciderunt 216, 219.
 si bonâ ex fortunâ quis cadat 293,
 57. id caderet in divisionem 242, 36.
 si semel confiteri, nunquam cadet
 165, 98. qui pedes in orationem non
 cadere qui possunt 201, 188. in quem
 pedem optime cadere censent 213,
 215. alitè cadere non potest 165, 58.
 id intelligant cecidisse jucundè 196,
 177.
 cadens ad numerum articulus 152, 59.
 verba eodem pacto cadentia 162, 84.
 casus dicendi incipientes, incertique
 165, 98.
 Cæcilius male locutus 99, 258.
 Cæciliæ causa 166, 102. in eâ fratus de-
 finitionis *ibid.*
 cæco, cæcata celeritate oratio 102, 264.
 C. & L. Cæpasi inconditi oratores 93,
 242.
 Cæpiones duo disertis 40, 97. Q. Cæpio
 vir acer, & fortis 56, 135. turbulen-
 tis

INDEX.

- tis concionibus aptus fuit 85, 223.
 Cæsar elegantissimè loquitur 97, 252.
 ejus de Cicerone testimonium 98, 253. ejus commentarii valdè probandi 101, 262. contra Catonem Ciceronis impudenter scripsit 267, 94.
 L. Cæfulenus accusator de plebe 54, 131.
 calamistri ne adhibebuntur 160, 78.
 calamistris scripta inurere 101, 262.
 M. Calidius singularis orator 106, 274.
 ejus character *ibid.* & seq.
 C. Sextius Calvinus est fuit valetudine incommoda, non deerat in causis 53, 130.
 Calvus tenuis orator 110, 283.
 campus illorum latior est 245, 45.
 canesceret nostra oratio 4, 8.
 canere inclinata, ululantique voce 141, 27. de bellicis rebus canit quodammodo bellicum 146, 39. carmina in epulis canuntur 29, 71.
 canticata à convivis carmina 30, 75.
 cantus obscurior in dicendo 152, 57.
 P. Canutius homo disertissimus 78, 205.
 capere conjecturam 286, 38. incommoda, & injurias 299, 77. homines specie & motu 85, 224. capio magnum fructum 6, 13. nomine nos capis summi viri 115, 295. cepi voluptatem 59, 147. ceperat fructum diligentie 84, 222.
 in uno *capis* tria verba sunt 185, 154.
 capite se diminuere 233, 18. arcessere à capite argumentum 243, 39.
 C. Carbo melior orator, quàm civis 43, 103. ejus orationes quales sunt 43, 104.
 C. Carbo prioris filius orator gravis 84, 221.
 Cn. Carbo turbulentis concionibus aptus 85, 223.
 carent omni vitio 327, 8. caruit forensi luce Isocrates 12, 32. ea ætas numero caruit 200, 186. carere verbis debet oratio 200, 187.
 carmina in epulis canticata 29, 71. 30, 75.
 L. Cassius ipsâ severitate popularis 40, 97.
 catachresis 164, 94.
 Cato perfectissimus Stoicus & orator 49, 118.
 C. Cato Africani sororis filius 45, 108.
 M. Cato pater orator 85, 222.
 M. Cato Ennii testimonio cognitus 24, 60. ejus tempus *ibid.* orationes amplius centum quinquaginta illustres 26, 65. impolitæ sunt 115, 294. horridulæ sunt 184, 152. ejus Origines liber ornatissimus 26, 66. in figuris creber est 27, 69.
 Q. Catulus pater eruditus 54, 132. non princeps in numero patronorum 55, 134.
 Q. Catulus filius non in oratorum numero 55, 133. forensibus judiciis non aptus orator 85, 222.
 causa Deiotari à Bruto ornatissimè defensa 8, 21.
 causarum *forensium* tria genera 266, 91. 275, 10.
 causarum *efficientium* duo genera 250, 58. locus à causa efficiente 234, 21. 250, 58. 305, 93. causæ conficientes 306, 94. earum dissimilitudo 252, 62.
 causa est hypothesis 261, 79.
 cedere è vita 3, 4.
 celeritas ingenii 20, 53.
 celo. nos nihil celat 221, 230.
 censoriæ tabulæ 186, 156.
 C. Censorinus non invenustus orator 91, 237.
 cernere genus & speciem cujusque rei 137, 16. consequentia *ibid.* cernebat animo speciem 138, 18.
 certamen controversiæ 175, 126.
 M. Corn. Cethegus primus orator apud Romanos 23, 57.
 P. Cethegus veterator in causis privatis 69, 178.
 Charisius Atticus orator 111, 286.
 Cicero magnis clamoribus adolescens dixit de supplicio parricidarum 168, 107. pro Roscio Amerino 169, 108. plures orationes scripsit, quàm quilibet è Græcis *ibid.* adversarios aliquando coëgit obmutescere 176, 129. in affectibus movendis vehemens 177, 131. eloquentiam populo, disputationem privatam eruditus probari vult 71, 184. ejus adolescentis studia 119, 305. exercitatio in Philosophia 120, 309. iter in Asiam 122, 314. quæstura 124, 318. prætura 125, 321. exquisitum orationis genus *ibid.* consulatus 126, 323. de Hortensii morte dolor 2, 1. orator est ex Academiæ spariis 136, 12. in ejus orationibus adumbratio omnium generum dicendi 167, 103.
 cinnus amborum 139, 21.
 in jejunitate concinni 139, 20.
 circumscribitur mente sententia 206, 200. circumscripta sit non longo anfractu 280, 21.
 U u 2 civitate

INDEX.

- aivitate aliquem donare 33, 79.
 clamor hoc est excitatus 212, 214. cla-
 mores movere 179, 181. quantis cla-
 moribus diximus 168, 107.
 clamatorem quem existimem, quem
 oratorem 71, 182.
 claudicare in una parte eloquentiæ 81,
 214. claudicare orationem malunt,
 quam excurrere 193, 179. claudica-
 bantio cum vitio vocis, tum in-
 cepit 87, 227.
 Appius Claudius volubilis orator 45,
 108.
 claudunt numeris sententias 220, 229.
 Cleon turbulentus civis, sed eloquens
 19, 28.
 Clithestes inter primos dicendo valuit
 19, 27.
 C. Clodius mediocriter eloquens 65,
 166.
 Cogmentare verba 27, 68, 159, 77.
 C. Cælius orator mediocris 65, 165.
 M. Cælius facetus & perturbans 106,
 173.
 coërceat interpellatorem 179, 138. aqua
 necans jubetur ab arbitro coërce-
 ri 242, 39. extra ripas diffuentes coër-
 ceret 123, 316.
 cogitare possumus pulchriora, quam
 que videmus, pulcherrima 135, 8.
 cognoscere aliquem non navo aliquo,
 sed corpore toto 122, 313. cognovi
 suasionis locos 307, 98. ejus scitum
 genus dicendi cognovimus 119, 306.
 jus civile cognoverat 41, 98. rem-
 publicam 69, 178. cognoscerent, &
 statuerent ea de re consules 35, 85.
 in Italiæ luce cognosceris 144, 34.
 cognitus per se homo 40, 96.
 cognitionis dies 36, 87.
 coheret id cum re necessario 248, 53.
 apertissime cohereant extrema cum
 primis 183, 149.
 colligavit uno libro annorum septin-
 gentorum memoriam 173, 120. ver-
 bis colliguntur sententia 192, 168.
 colligere memoriam antiquitatis 81,
 214. eadem colligere debet 313,
 111. oratores, quos colligo 104, 270.
 collocare filiam suam alicui 41, 98. or-
 namenta in bono lumine 101, 261.
 in his imagines, ut literas, collocat
 282, 26. judicium vocum natura in
 auribus collocavit 195, 173. quæ in-
 venerit, quæ diligentia collocabit 149,
 50. si in nos odium, offensivæ col-
 locata sit 283, 28.
 collocata verba quando ornata ha-
 bent 160, 82. exercitum in foro collo-
 cato 322, 12.
 colo. in parentis loco colere 2, 1.
 colenda officia amicitia 294, 62. co-
 lendi parentes 296, 67. in aliquo ge-
 nere virtutis colendo 300, 80.
 color veritatis sine ullo fuce 64, 162.
 colorat ipsa se eloquentia 147, 42.
 urbanitate quadam quasi colorata ora-
 tio 66, 170.
 comicorum senarii similes sermonis
 199, 184.
 comitate magis, quam vanitate se mi-
 nuat orator 281, 22.
 commentabar declamitans 120, 310.
 P. Comminius Spoletinus acer 104, 171.
 committere flagitium 83, 219.
 commoditas in dicendo 240, 30.
 commemoratur accuratius in singulis 276,
 14. in eadem sententia commemoratur
 179, 137. in quo studio commora-
 bar attentius 119, 306.
 commovere cachinnos 82, 216. assen-
 sionem, oratoris officium maximum 76,
 198. hoc eos, quibus eram cerus,
 commovebat 122, 313. rem commo-
 vidi 116, 298. animi maxime voce
 commoveatur 151, 55. primis ab his
 historia commota est 146, 39.
 communis inscriptione 226, 1. men-
 tione eorum 102, 166. verborum &
 actionis genere commotior 123, 317.
 comparantur invidia benevolentia con-
 cilianda è personis 283, 28. major,
 quam ut cum orationibus Lyfæ com-
 pararetur 147, 41. comparantur con-
 traria 145, 38.
 comparatus erit coram ille fortior
 165, 95. delectationis causa com-
 paratum 145, 37. ad delectationem 210,
 208. ex comparatione locus 235, 23.
 255, 68. in comparatione quam
 ceteris anteponenda 255, 69.
 comparandi testes superiorem cum au-
 diente solum 290, 49.
 compascuus ager 231, 12.
 compensat paucitatem pedum gravitatis
 suæ tarditate 214, 216. judicii nostri
 errorem laus tibi dati muneris com-
 pensabit 144, 35.
 complecti cogitatione rem 132, 1. divi-
 sionum definitio formas omnes com-
 plectitur 238, 28. quæ hæc uno ge-
 nere complectitur 299, 77. rem com-
 plectebatur memoriter 17, 303. com-
 plectar nonnulla 121, 313. compli-
 cat brevi, differam pluribus 166,
 100. complexus sum plura 269, 100.
 philo-

INDEX.

philosophiam complexus 125, 322.
 compleremus lamentatione forum 177, 131.
 complementa numerorum 221, 230.
 compono. qua ratione componatur numerus 197, 179. componentur verba ratione 191, 164. *composuit*, *consuevit* &c. brevi prima littera pronunciantur 188, 159.
 compos. illud, cuius qui sit compos 166, 101.
 comprehendebat ea memoria 81, 215.
 comprehensam animo habuit formam 138, 19. comprehensio cadat numerose 183, 149.
 comprimens lætitiā exultantem oratio 265, 86. in iracundia comprimens 296, 67.
 concedere aliquid emptori 269, 100.
 uñum loquendi populo concessi 189, 160. vis soli huic conceditur 153, 61.
 concido. cum meæ forenses artes, &c. actiones publicæ concidissent 182, 148.
 conciliet fidem motu animorum 291, 58.
 concitare auditorem 330, 15. admirabili studio ad philosophiam concitatus 119, 306.
 concludat argumentum ratione 179, 137. alias alia terminatione concluditur 206, 200.
 conclusionis modi apud dialecticos septem 248, 54. ad 250, 57.
 concursatio operosa opportunorum 130, 333.
 condicio. duo sunt, quæ condiant orationem 199, 185.
 conditus urbanitate, lepore, &c. suauitate 69, 177. sit id, quod dicitur, vocis, vultu, motuque conditus 46, 110.
 conferat in adversarium culpam 179, 137. consulit se ad hostes 17, 42.
 multi in orationem, quod quisque posuisset, contulerunt 44, 99. ingenium contulerat ad juris civilis scientiam 68, 175. consulisset se ad amicitiam meam 109, 281. in laudationes maxime confertur 275, 10. parva magnis sepe rectè conferuntur 136, 14. crebrò conferantur pugnantia 145, 38.
 nullo genere virtutis quonquam cum illo conferendum puto 105, 272. conferendæ ad misericordiam perorationes 277, 15.
 conficiat orbem suum forma verborum

183, 149. prope centum confecit annos 196, 176. suauitas vocis bene loquendi famam confecerat 100, 259.
 munus promissi omne confecero 321, 132. hunc cursum confecerat 126, 324. conficior desiderio 143, 33. conficitur hoc narrandis factis 297, 71.
 confectum iter sit 129, 330.
 confirmatur his rebus facti suspicio 314, 113. moris veritate confirmata institutio 266, 90.
 constatum crimen 317, 121.
 conformatio sententiæ 179, 136.
 confugientes ad eorum prudentiam 254, 65. ipsi confugiendum est ad equitatis locos 319, 126.
 confundit artem 241, 31.
 confutet ejus audaciam 321, 134.
 congesti turbam in hunc sermonem 130, 332. congestisti operarios omnes 116, 297.
 conglobatæ definitiones 292, 55.
 conglutinatio verborum 159, 77.
 conjiciunt oratio in idem verbum 178, 135. quæ omnes argumentationes conjiciantur 312, 109. conjecta est in Palamedem suspitionum multitudo 259, 76.
 conjectura ducor ad suspicandum 23, 56. conjectura movenda vim habebat 58, 144. conjecturæ loci unde petantur 285, 35. conjecturalis causa 247, 50, & 52. 263, 62. 265, 87.
 conjugata 230, 12. 243, 38.
 conjungit eos usus, familiaritasque 303, 88. consilatus meus rerum mearum gestarum laude nos conjunxerat 126, 323. vocales etiam rusticus polit conjungere 183, 150. virtutes specie dispares prudentia conjunguntur 143, 33.
 conjunctus consiliorum societate 2, 2. amicitia, &c. studiis 93, 240. etate cum aliquo 102, 264. quæ conjuncta cum virtute sunt 297, 71.
 conjunctio officiorum 2, 1. conjunctionibus copuleatur constructio verborum 281, 21.
 connectere dissipata 213, 135. inter se connexa sunt 322, 137.
 conquerenda conditio communis periculi 289, 44.
 conscire sibi mortem veneno 17, 43.
 consedit in mediocritate insignie orationis genus 165, 96.
 consensio. valebunt, si cum orationis genere consentient 282, 25.
 consequi majorem 87, 228. eloquentiam

INDEX.

tiam 120, 309. 137, 7. rem facultate
132, 1. honores, quam opes conse-
qui maluisset 109, 280. commodius
potuisse idem consequi 316, 119. con-
sequeris, ut eos equos dimittas 143,
34. quæ consequitur narrationem, fi-
des 269, 98. consecutus sum, quod
volui 6, 13. summam laudem est con-
secutus 63, 159. horum generum qui-
cunque vim consecuti sunt 139, 22.
res post mortem consecutæ 302, 82.
consequencia, quæ rem necessario con-
sequuntur 248, 53. locus à conse-
quentibus 234, 19. 248, 53. in con-
iunctis quod non est consequens 279,
18.
consecratus ea studiosè 145, 38.
consistere in secundis honestum est 133,
4. in forensibus causis potest præclare
consistere 142, 30. consistit in singu-
lis 316, 120. ad extremum veniens
ipsa consistat 206, 199.
consolari aliquem amicissimè 5, 11.
consoletur se cum conscientia opti-
mæ mentis, tum etiam usurpatione
doctrinæ 97, 250. in consolandis mœ-
roribus 196, 67.
constituit rem præne ante oculos 280, 20.
constituta bene civitas 4, 7. ab Ari-
stotele exercitatio elegans 175, 127.
disceptatio cum est constituta 312,
109. constitutum convivium 247, 52.
leges & judicia constituta 121, 311.
de constituendo iudicio 308, 99.
consto. præclare tibi constas 97, 251.
constat actio è voce & motu 151, 55.
magnam partem ex iambis nostra
constat oratio 201, 189. alter *per* lon-
gis constaret 202, 191.
constructio minuta 183, 150.
consuetudo elegans Latini sermonis 185,
153. artifex suavitatis 190, 161. con-
suetudinis regula pravissima 100, 258.
consule veritatem 189, 159.
consumere tempus 181, 143.
contendere animo 211, 210. pervenire,
quo contendimus 168, 105. cum ju-
dice jurgio contenderet 95, 246.
contextitur memoria rerum veterum
cum superiorum ætate 173, 120.
conticuit studium nostrum 126, 324.
conticuerunt tuæ litteræ 8, 19.
continet sæpe totas causas illa pars ora-
tionis 175, 126. tales res, quales hic
liber continet 182, 148. animus au-
rium nuntio naturalem in se conti-
net vocum mentionem 196, 177. si-
gnificabat, quod maximè continebat

rem, fidem 47, 112. contine te in tuis
studiis 129, 332. necesse est ejusmo-
di naturam numeris contineri 200,
187. disciplinam inveniendorum ar-
gumentorum illis libris contineri
226, 2. eas *ideas* ait ratione & intel-
ligentia contineri 135, 10. fons elo-
quentiæ litteris continetur 125, 322.
in quo jus arcendi continetur 243,
39. amore maximè continentur 303,
88. causæ, quæ conjecturâ continen-
tur 312, 107. jus omne retinendæ
majestatis Rabinii causa continebatur
167, 102.
continentia causarum *quam* vocen-
tur 310, 103.
contorta, & acris oratio 155, 66. fulmi-
na numeris contorta ferrentur 223,
234.
contrahebant verba brevitatis, usûs, &
aurum causa 185, 153. in verbum
contrahatur oratio 281, 23.
à contrario locus 232, 17. 246, 47. con-
trariorum plura sunt genera 246, 47.
contrariis omnibus contraria non
conveniunt 247, 49.
controverſa natura gens 18, 46.
controverſia aut sit re, aut verbis 173,
121.
conturbatus quadam similitudine 241,
31.
convenit inter eos, qui disceptant, quid
sit id, de quo ambigitur 172, 117.
huic omnia dicendi ornamenta con-
veniunt 163, 92. mulierem viro in
manum convenire 231, 14. 235, 21.
convertebat vitium ei in bonum 58, 141.
in hilaritatem, risumve convertat
animos 179, 138. converti ex Atticis
nobilissimas orationes 329, 14. ad
hujus generis audiendi studia conver-
timus 168, 106. animos ad me di-
cendi novitate converteram 125, 321.
possitne eloquentia converti in in-
fantiam 263, 82.
convicio aurium 189, 160.
convinci peccata argumentis 315, 116.
coopare in collegium 2, 1. 42, 101.
M. Coponii causa defensa à Scævola, im-
pugnata à Crasso 74, 194. ad 76, 198.
copuletur conjunctionibus constructio
verborum 281, 21.
Corax præcepta rhetoricæ scriptus 18, 46.
Coriolani fortuna 17, 42.
Corneliæ Gracchi matris diligentia 43,
104. 80, 211.
correxerat se ipse 196, 176. non corrigi
possem à Græcis doctoribus 121, 310.
corrum-

INDEX.

corrumperetur tota res 221, 232.
 corruptum malo cultu, pravisque opinionibus genus hominum 305, 91.
 corruptela iudicii & accusatoris 318, 124.
 C. Cosconius orator vocalis 93, 242.
 Cottæ acuti oratoris character 77, 202.
 ejus oratio quæ inscribitur, ab Ælio scripta est 78, 205.
 C. Cotta pauca dixit pro Rutilio adulescens 48, 115.
 L. Cotta vesterator in arte dicendi 34, 82.
 L. Cotta pratorius imitabatur antiquitatem 56, 137.
 L. Crassi præstantissimi oratoris character 58, 143. 62, 158. hujus cum Scævola comparatio 59, 148. quas orationes scripserit 63, 159, & seq.
 Licin. Crassus ingenio summo 80, 212.
 Crassi avi, proavi, & abavi eloquentes 80, 212, & seq.
 M. Crassi æqualis Hortensii character 89, 233.
 P. Crassus eloquens Catoni suppar 31, 77.
 P. Crassus valdè probatus orator 41, 98.
 P. Crassi M. F. infelix exitus 109, 282.
 crepidine quadam sustententur 218, 224.
 crescat in dies vitium 252, 62. aqua, quæ pluendo crevisset 243, 38.
 creticus pes commodè in orationem illigatur 213, 215.
 criminari argumentando 330, 15.
 crispifuscans igneum fulmen 252, 61.
 Critias facundus 11, 29.
 cum nobis non dicitur, sed nobiscum 185, 154.
 cupiditas dicendi 18, 45.
 C. Curio illustris orator 50, 122.
 C. Curio ejus filius splendidis verbis utebatur 80, 210. ejus character 81, 213, & seq. nulla memoria 82, 217, & seq.
 C. Curio posterioris filius orator ornatus, & expeditus 109, 280.
 M. Curius disertus fuisse censetur 22, 55.
 M. Curii causa contra Coponium 74, 195. 245, 44.
 currat in orbe inclusa oratio 210, 207.
 curriculum habere 9, 22. in curriculum esse 67, 173. curricula multiplicium sermonum 136, 12.
 cursus quidam incitatus verborum 90, 233. admirabilis orationis cursus 127, 325. cursus ingenii 129, 332.
 curta in periodis aures sentiunt 192, 168.

D

Dactylus sermoni & grandi, & humili idoneus 205, 197.
 damnatus rei capitalis jure 259, 75.
 summæ stultitiæ damnandus 321, 134.
 debilis hac parte animi 83, 219.
 debilitati desperatione 133, 3.
 decere & oportere quid differant 158, 74. decorum in oratione servandum 156, 70.
 P. Decius & vita & oratione turbulentus 45, 108.
 declamator de ludo 149, 47.
 declarat perfectionem officii 158, 74.
 declinat impetum rectè 220, 228. declinet à proposito 179, 137, & 158.
 declinationes ad amplificandum dantur 291, 52.
 dederunt se studio eloquentiæ 134, 6.
 me aut desidiæ, aut mœstitiæ potius, quàm litteris dederem 182, 148.
 deditus eram doctori, & ejus artibus 120, 309. deditus studio litterarum 33, 79. dedita opera quæ sita res 13, 33.
 deducebant me antea in judicia, & in curiam 182, 148. de sententia deductus 40, 97. causa in iudicium deducta 331, 19.
 deductio infinita rivorum à fonte 241, 33.
 defendere alienorum hominum pericula 108, 278. verbi se interpretatione defendat 319, 127. vix suas regiones, finesque defenderet 180, 141. quibus sacra defendi possint 181, 144.
 defensionis unum debet esse corpus 79, 208. ejus ratio 316, 119.
 deferreo. quæ nequaquam satis debuisse possent sentire crepimus 168, 107.
 deferre primas alicui 35, 84. 141, 29.
 causam ad aliquem 36, 86. manifestam rem 107, 277. longi sermonis initium detulisti 116, 298. dixit id se majori filię detulisse 42, 101. præmium virtutis iudicio civium delatum ad aliquem 109, 281. foris ad se delata 290, 48.
 deficio. non postea defecerunt oratores 134, 6. siquem natura aut ingenii vis deficiet 133, 4.
 defigo. speciem intuens, in eaque defixus 135, 9.
 definiunt extrema similiter 154, 65. aures ipsæ tacito eum sensu sine arte definiunt 208, 203. definiendo explicare rem 137, 16. definita illis lex est

INDEX.

- est 206, 198. definita sunt genera numerorum 200, 188.
 definitio quid sit 172, 116. necessaria est oratori 172, 117. ejus exemplum 229, 9. 237, 26. status 263, 87. 265, 87. 295, 65. 317, 123. in Ciceronis causa 166, 102. definitionis divisio 237, 26. 238, 28. consicienda modus 239, 29. 287, 41. definitio ex translatione 241, 32.
 desistere judiciorum vastitatem 8, 21.
 impendentes casus desilevimus 128, 329.
 desinuit à sophistarum fontibus in forum hoc orationis genus 165, 96.
 deformitas agendi 151, 56.
 defraudasse aures brevis videatur 217, 221.
 degeneravisse cerneret naturale stirpis bonum vicio depravatae voluntatis 54, 130.
 deiecit adversarios de statu omni 176, 129. objurgatione perturbationes deiciuntur 254, 64.
 dehorbor. à gravissimo discedens, eo potissimum delabitur 170, 111. à majoribus ad minora delabimur 275, 12.
 deliberativum genus 176, 13. respicit exordia, & plerumque narrationes *ibid.* ejus finis & loci 302, 83. partes, fusiō, & dissuasiō 302, 85.
 delibutus medicamentis 82, 217.
 definitur judicis esse debet orator 95, 246.
 delumbare sententias 221, 231.
 Demades orator 14, 36.
 demensa verba verbis respondeant 145, 38.
 Demetrius Syrus vetus dicendi magister 123, 315.
 demissior ornamentis verborum, & sententiarum 160, 81.
 Demochares Atticus orator 111, 236.
 demonstrativum genus delectationis causa comparatum est 145, 37.
 Demosthenes perfectus orator 13, 35. propter sententiarum ornamenta oratorum princeps habitus 57, 141. Platonis auditor 137, 15. verè Atticus Ciceronis iudicio 140, 23. non Atticus Aeschini videtur 141, 26. non tam dicax, quam facetus 163, 90. vix aliquando satisfacit Ciceroni 167, 104. ceterorum oratorum dotes complectitur 170, 110. Lyfiae officit 27, 66. cum is dicturus esset, necesse fuit, ut concursus audiendi causa ex tota Graecia fierent 113, 239. eo nihil divinius 331, 17. ejus orationis de corona argumentum 331, 19.
 denuntiant, quid ex quaque re sit futurum 255, 67.
 depellitur jure factum 288, 42.
 depulso criminis 267, 95.
 deperdebat verum sanguinem 110, 287.
 depravatio verbi 319, 127.
 depromebatur non domo numerus 206, 186.
 deservire divinis rebus 301, 80.
 desidero istuc ipsum 289, 45. maxime desiderat diligentiam 183, 149. plus dignitatis, quam doloris 210, 210. in paribus causis paria jura desiderat equitas 276, 23. volumen aliud hic locus 158, 73. dicit se desiderant Atticos 139, 23. aures aliquid immensum desiderant 167, 104. grandior numerus, quanti desideret soluta oratio 203, 192. multa & in se, & in aliis desiderans 138, 18. quae deerant, non desiderabantur 90, 234. malo desiderari à te prudentiam meam, quam benevolentiam 132, 2.
 designatus aedilis cum designato consule Hortensio 124, 319.
 desinant similiter verba 178, 135.
 desisto. nos non desistebamus nostrum istud augere 125, 321.
 desumi deesse officio 95, 245. nullam ei deesse virtutem puro 97, 250. nolui deesse tacitae flagitationi tuae 227, 5. id, quod deest antiquitati 193, 169. dilectis elegans doctrinae desuit 136, 13. si nihil utilitatis habebat, absuit; si opus erat, desuit 107, 276.
 desuerunt ei paucae centuriae ad consulatum 91, 237. non deerat oratio 102, 265. instrumenta naturae deerant 104, 268. cui quoniam nihil deerat, eos, quibus aliquid, aut plura deerant, non poterat includere 138, 19. intelliges nihil illius lineamentis desuisse 116, 298.
 deterruit sanos à scribendo 101, 262. Aristotelem non deterruit à scribendo amplitudo Platonis 133, 5. non ab eo deterreri potuit, quominus uteretur 100, 259. à studiis deterrui non sunt 133, 5.
 detrahere sibi sapientiam, faceri est 114, 292. detrahit actionis dolorem 210, 209. quantum detrahit ex studio, tantum amittit ex gloria 91, 236. tantum de facultate detrahit, quantum imminuit industriae 96, 247. tantum quasi de picturae veteris colore detraxerat

INDEX.

traxerat 125, 320. omni orata orationis, tanquam veste, detracto 101, 262.
devincire se affinitate cum aliquo 41, 98. verba comprehensione 57, 140. aliquem beneficio 86, 224. animos voluptate 107, 276. acervatim multa frequentans una complexione devinct 162, 85. devinctus fasciis 98, 217. regum dominatione devincti 18, 45. devorabatur à multitudine senum oratio 110, 289. devorandæ nobis sunt hominum inopia 91, 236.
dialectica ars omnium artium maxima 61, 153. contracta eloquentia est 126, 309. ejus duo partes, *topica*, & *oristica* 227, 6. eam eum pugno confestabat Zeno 171, 113.
dialecticorum modi septem 248, 54. ad 290, 57.
dichoreus frequentior est vitiosus 212, 213.
dicere causam 36, 86, 37, 88. testimonium 47, 111. diem alicui 70, 179. loci communes sine contentione dissentunt 165, 95. de re communia dissentant 175, 127.
dicendi tria genera 138, 20. *tenuis character* 159, 76, & *seq. modicis* 163, 91, & *seq.* amplius & gravis 165, 97, & *seq.*
diuiditur verbum in verba 281, 23.
differe genere 326, 3. facultatibus 326, 6. compositio ab utroque differt 198, 182. hoc differunt inter se 171, 114. quid inter se differant 240, 30. differamus in aliud tempus 116, 298. ab indifferis re plus, quam opinione, differens 159, 76.
à differentia locus 232, 16. 245, 46.
dividere alicujus memoriz 294, 59.
digredi parumper à causa 126, 322.
digrediens de cursu dicendi 276, 14.
digressio à proposita oratione 114, 292.
dijudico, in controversiis *dijudicandis* 143, 34.
dilabentur ea in iudicium 309, 100.
dilatare litteras 100, 259. verbis sententias 146, 40. cum manum dilataverat 171, 113. ex verbo dilatatur oratio 281, 23.
diminvere se capite 233, 18.
dimittit ea mens, ut suo quodque loco responderet 206, 200. exercitationem, studiumque dimiserat 128, 327. eos placatos dimittit 145, 34. persuasisset mihi, ut se dimitterem 166, 100.

non cum dimittis à manibus 168, 105.
Dinarchus orator 14, 36.
Dionysius Magnes rhetor. celebris 123, 316.
Diophanes Mitylenæus disertissimus 43, 104.
dirigunt ad eam omnia 258, 73. ad illius similitudinem artem, & manum dirigebat 135, 9. quod iudicium mentem dirigerem 224, 237. in circuitu dirigitur verba 222, 23. regula, ad quam dirigantur orationes 333, 23. ad animi bona vel mala omnis dirigenda oratio est 266, 89. varia secta in propria virtutum genera sunt dirigenda 299, 75.
discedere à sperata gloria 122, 314. non discedit à communi more verborum 144, 36. à re sepe discedunt 154, 65. discedebat à verbis propriis 241, 32. discessu meo discessit à sese 106, 273. ipse nunquam ab acerrima contentione discederem 169, 109. à gravissimo discedens eo delabitur 170, 113.
disceptare licet laus de genere, quam de parte 148, 45.
disceptatio unde exoritur 310, 102.
discepsatur in membra res ea, quæ proposita est 238, 28.
disjungimus nos ab isto cursu invidioso 217, 222. à communicare disjuncta res 239, 29. in disjunctione plus uno verum esse non potest 250, 56.
dispar specie virtutes prudentia conjunguntur 143, 33.
dispartiat aliud alii tribuens 179, 138.
disputo, quid desiderem 166, 101. dum de legibus disputat 140, 26. de eo crimine accuratè disputavisset 107, 277. quidquid est, de quo ratione, & via disputeur 135, 10.
dissonare adversarii vocem, atque legis 322, 135.
dissonare à senatu 85, 223.
dissemblant ea se valere 181, 145. dissimularem me didicisse 182, 146. dissimulare non finit, quin delectat 182, 147.
disparata inconditi oratoris sententia 222, 233.
dissolvere scopas 223, 235. apta *ibid.* crimen 330, 15. dissolvunt orationem 223, 235. dissolvat struam collocationem permutatione verbarum 221, 232. Phidias clypeum quis dissolverit 223, 234.
distinguere ambiguus 137, 16. omnem orationem

INDEX.

tionem ornamentis verborum distinguit 139, 21. non satis acutè, quæ sunt, discernenda, distinguit 241, 31. verba ambigua distinguit 167, 102. causa auditorum genere distinguitur 275, 10. distinguebatur omnis oratio figuris, tanquam insignibus 107, 275. sophistarum distinguenda similitudo videtur 154, 65. distrahere voces 184, 152. divellatur ab eorum caritate 293, 57. diversa à propòsita ratione 120, 307. diverticula peccatis dare 322, 136. divortium cum viri culpa factum est, pro liberis manere nihil oportet 234, 19. divido oratorem non genere 325, 3. genus universum in species certas dividit 172, 117. continuationem verborum dividat 162, 85. divinitus si id accidisse potuerit videri 305, 82. divulgari librum tuo nomine necesse est 170, 112. do. dare fabulam 30, 73. poenas 93, 241. operam alicui discendi causa 61, 154. aliquid mancipio 245, 45. 269, 100. consilium alicui 305, 91. occasionem 284, 30. præcepta 322, 137. diverticula peccatis 322, 136. pulcrum operæ dabam Q. Scævola; qui nemini se ad docendum dabat 119, 306. dabat hanc licentiam consuetudo 186, 155. dedit operam, ut reprimeret 123, 316. dedimus operam Moloni 120, 307. 121, 312. testimonium meorum consiliorum darent 129, 330. cum id ei crimini dedisset 107, 277. datur eligendi patroni optio 73, 189. venia concinnitati 145, 38. his locis, tanquam elementis, significatio, & demonstratio 237, 25. quoties dabitur minuendi, vel amplificandi locus 176, 127. possessio videtur ex edicto dari 233, 18. littera de accusatore solet dari iudici 318, 126. data est potestas exeundi 271, 1. res alicui testamento 234, 20. hora ad dicendum data 126, 324. danda vela sunt 159, 75. donare aliquem civitate 33, 79. corona donari 332, 19. docere fabulam 29, 72. docere in ludo dignitatem non habet 181, 144. docere gloriosum est, quod nōsse pulchrum & honestum 181, 142, & 145. si fictum esse possis docere 288, 44. consulentibus respondendo studiosos

audiendi docebat 119, 306. in omnibus, quæ ratione docentur & via 171, 116. doctus auditor indocto quid præstat 76, 199. doctoris intelligentis est videre, quod ferat natura sua quemque 78, 204. dochimus pes quovis loco aptus 215, 218. dolere morte alicujus 3, 3. dignitatem nostri collegii diminutam dolebam 2, 1. si id dolemus, quod eo frui non licet 3, 5. nostro incommodo dolemus 3, 4. hoc doleremus 4, 8. dolus malus quid sit 243, 40. Domitius orator mediocris 65, 165. L. Domitius Latinè dicebat 103, 267. Doryphorus Polycleti Lyſippo magister 116, 296. M. Drusus oratione & auctoritate gravissimus 45, 109. C. Drusus M. frater ei proximè adjunctus 46, 109. dua sepulchra dixit Accius 186, 156. ducere os 162, 86. ex aliquo similitudinem 135, 9. quis à Thucydide quidquam duxit 142, 31. eam laudis viam rectissimam esse duceret 109, 281. nec in hoc ironiam esse duxeris 116, 298. non parere tibi nefas esse duxissem 144, 34. ducitur oratione multum 72, 188. ab eodem verbo ducitur sapius oratio 178, 135. ducuntur argumenta ex iis rebus 230, 11. ex auctoritate 236, 24. qui eloquentiæ laude ducatur 171, 115. ductus benevolentia 73, 190. ingressio non ex oratoris disputationibus ducta 136, 11. omnis ubertas ducta ab illis est 136, 12. Duellius contractione fit Bellius 185, 153.

E

Edicuntur ab eo nullus locus sine conformatione sententiæ 179, 136. edo. edere libros 225, 1. educati filii non tam in gremio, quam in sermone matris 80, 211. educata hujus nutrimenti eloquentia 147, 42. efferre fruges 7, 16. in celum efferre aliquem laudibus 114, 292. si inconditis verbis sententiæ efferuntur 183, 150. elata alio, atque alio verbo probatur aut rejicitur 157, 72. efficit plurimum in dicendo 170, 111. tractatio rerum efficit admirabiliora orationem 174, 122. commune nomen efficit suum 249, 55. aliquid concin-

INDEX.

concinnitatis efficiunt 160, 81. hæc suspiciosum crimen efficiunt 314, 114. tantos processus efficiebat 105, 272. distantia effecerunt genera dicendi 150, 52. ex eo, quod quis dicendo efficit, poterit intelligi 71, 184. stilius exercitatus efficit hanc viam componendi 183, 150. concursus extremorum verborum cum insequentibus hiulcas voces efficit 183, 150. cum effeceris, ne quid ineptum sit 153, 60. effecerit speciem oratoris 84, 220. quantum nos efficere potuissimus 121, 311. ex uno scalmio captionis centumvirale iudicium hæreditatis effecisse 75, 197. ex ea numerus efficitur 198, 181. versus 191, 166.

effigiem eloquentiæ auribus quærimus 135, 9.

effluere ei solitam mentem minimè mirum est 83, 219.

effugere hospitis speciem 67, 172. versus 191, 166. animadversionem 204, 195. indicia facti 315, 115. testes 315, 117. hanc turbam effugere voluisti 97, 251. id, quod dissimulat, effugit 181, 145. effugimus in oratione poematis similitudinem 207, 201. sensisset effugisse senarium 218, 222.

effundunt segetes fecundæ fruges & herbas 149, 48. id, quod casus effudit 196, 177.

egrederetur à proposito ornandi causa 34, 82.

elaborant alii in lenitate 150, 53. qui in illo subtili, & acuto elaboravit 165, 98. Stoici in altera elaboraverunt 227, 6. elaborata concinnitas 162, 84.

elicere voces, & querelas ex infantium ingeniis 108, 278. curiosius eliceretis ex me, quid iudicarem 89, 231. ex vi verbi argumentum aliquod elicitur 230, 10.

eligo. elegit ex Isocratis libris tringenta versus 201, 190.

elegans verbum 175, 125. 178, 134. consuetudo sermonis 185, 153.

elegantia verborum ingenio civi necessaria 101, 261.

eloqui in verbis propriè dicitur 272, 3. eloquens quis est 156, 69. 166, 100, & 101. 174, 123.

eloquentia res omnium difficillima 9, 25. pacis comes, otiiq; socia est 18, 45. lumen ingenii 24, 59. foro

nata 110, 283. dialectica dilatata 110, 309. copiosè loquens sapientia 300, 79. primas in populo Romano tenuit 180, 141. cum palma comparatur à Zenone 171, 113. eloquentiæ perfectæ fons litteris continetur 125, 322. ejus genus aliud aliis placet 150, 53. eloquentiæ qui dat operam, dat prudentiæ 9, 23. eam nullis, nisi mentis, oculis videre possumus 166, 101. cur eam non docerent oratores 181, 143.

eluceat omnis oportet eloquentiæ magnitudo 180, 139. ex quibus, proprium quid sit, eluceat 288, 41. in aliqua parte eluceat aliquando 134, 7.

elucubræ causæ 122, 312.

eludit quasi rudibus ejus oratio 330, 17. qua fluctus eluderet 241, 32.

emanet per nos hic sermo tuus 89, 231.

emendat consuetudinem vitiosam & corruptam, pura & incorrupta consuetudine 101, 261. à quibusdam emendatur antiquitas 185, 155. emendator sermonis usitati 100, 259.

ementitus esset legationem 332, 21. e mentiti sunt in eos, quos oderant 290, 50.

eminet inter omnes in dicendo 167, 104. sententiarum ornamenta, quæ emineant, pauciora sunt 160, 81. enervetur oratio compositione verborum 220, 229.

enitor. didici, quemadmodum eniterer, ut possem iple jure laudari 302, 83. Ennius auctor eloquentiæ Cethegi 23, 57. ejus natales 29, 72. mors 32, 78.

enodationis indigens notio 240, 31.

enthymema acuta ex contrariis sententia 249, 55.

enumeratio partium 229, 10.

Epaminondas doctus homo 19, 50.

Ephorus levis orator 202, 191. quos pedes sequitur *ibid.* ei calcarea adhibebat Ilocrates 78, 204.

epulæ discendi 237, 25.

erectus sit iudex 113, 290. si adspexerit erectos intuentes iudices 76, 200.

eripuit se flamma propter pueros 38, 90. te eripias ex ea turba patronorum 130, 332. quo causæ eripiuntur 175, 128. metum eripiens oratio 264, 86. sibi venenis ereptam memoriam diceret 176, 129.

errata ex abdito sententiæ 160, 79.

errat ita totus 83, 219.

evadunt tales à philosophorum scholis 185, 95.

INDEX.

- 115, 95. in eo pauci digni nomine
 evaderent 116, 299.
 evanuerunt jam orationes 44, 106. cum
 pax evanisset Hortensius 126, 323.
 evellit infirmas opiniones eloquentia 165,
 97. confusio Latini sermonis lit-
 teram à verbis evellit 185, 153.
 everteret vultus omnem commendatio-
 nem ingenii 91, 238. evertere ad-
 versaria 174, 122.
 evoluit involutum id, de quo queritur
 229, 9. uterque nostrum ad suum
 studium libellos evolvet 226, 1.
 exaggerata altius oratio 27, 66.
 exagitat verba quædam in Demosthene
 229, 26. exagitur, ut pu-
 tidus 141, 27. exagitur est orator
 philosophorum disputationibus 236,
 12.
 exagitur omnia rhetorum 247,
 68.
 examinare diligenter verborum pon-
 dera 140, 26.
 exarimus in omni genere amplificatio-
 nis 167, 102.
 exaruerunt orationes, vix jam ut appa-
 reant 34, 82.
 excedere vita 101, 262.
 excellit maxime in communibus locis
 175, 126. in quo ut videret excel-
 lere 277, 130.
 excidit verbum nullum, nisi grave, aut
 elegans 175, 125.
 excipere aliquid *in scriptis* 321, 134. ini-
 quitatem actionis 309, 100. animis
 strenuis admirantes ea excipiunt 205,
 197. in altero *vocabulo* vocalis exci-
 piebat 188, 158. me quaestorem Sici-
 liensis excepit annus 124, 318. labo-
 res magnos excepisset 94, 243.
 excitare ab inferis testes 125, 322. ab
 inferis mortuos 162, 85. 245, 45.
 verborum comprehensio summam
 hominum admirationem excitabat
 128, 327. dolor iustus vim illum ex-
 citavit 311, 105. ut ad memoriam
 nostrarum rerum excitarem 227, 5.
 hoc di choreo clamor concionis exci-
 tatus est 212, 214.
 exclamant in versu theatra tota, si syl-
 laba sit brevior 195, 173. conciones
 exclamare vidi, cum apud verba ce-
 cidissent 192, 168.
 excludit contrarias 140, 50. patrocinium
 pacis exclusum est errore hominum
 4, 7. pacis spem à consilio publico
 exclusam esse videremus 128, 329.
 extolli potuit victus hominum Athe-
 niensium beneficio, oratio non potuit
 142, 31.
 excultus omni vita, atque victu 39, 95.
 ingenia disciplinis exculta 149, 48.
 excurrere orationem pariter cum sen-
 tentia nolunt 193, 170. tantus pro-
 cessus efficiebat, ut evolare, non ex-
 currere videatur 105, 272. verba im-
 moderatius excurrentia 196, 178.
 excutere verbum 318, 124.
 exemplorum copia in deliberatione ha-
 benda 306, 96.
 exeat ex ore nullum verbum, nisi ele-
 gans 178, 134. ex suo limine exie-
 riat 242, 37.
 exercere studiosè apud magistrum sole-
 bam 125, 315. me multos annos in
 studio ejusdem laudis exercuit 31,
 230. se quotidianis commentationi-
 bus 96, 249. in hac adolescentem 148,
 46. exercebat cum oratoribus 123,
 315. ab eo studiosissimè in dialectica
 120, 309. exercebatur una lege judi-
 ciana 118, 304.
 exigam ea non, nisi tuo commode 7,
 17. quod ipse se incommode exadu-
 rum negat *ibid.*
 exiliores orationes 34, 82.
 eximamus eum à vinculis numerorum
 159, 77.
 existimare melius videris de ea facultate
 116, 298.
 existimator mementus magis, quàm
 admirandus orator 59, 146. doctus, &
 intelligens 125, 320. dicendi intelli-
 gens uno aspectu de oratore judicat
 76, 200.
 exordiar à Crasso 89, 233.
 exoritur in hoc genere aliud genus 196,
 66. ex eorum confusione questio
 exoritur 310, 104. exoritur Thucy-
 dides 330, 15.
 exornativum genus 275, 10. 276, 12.
quemodo conficitur 297, 71.
 expeditus verbis 84, 221.
 expendere hæc arte aliqua volumus 72,
 186. omnia expendit argumenta 149,
 47, & 48.
 experti sunt minis, quid efficere possent
 134, 5.
 expernat honesta 305, 91. decus expe-
 rat *ibid.*
 expetenda bona alia per se, alia, quid
 aliquid commodi efficiunt 303, 86.
 explere mollioribus numeris sententias
 146, 40. nihilo aptius explet senten-
 tias 221, 230. ad explendum aurium
 sensum 298, 72.
 expli-

INDEX.

explicare res gestas narrando 130, 15.
 eloquentiam vix explicemus 170, 112.
 si causam redarguendo explicabit
 317, 122. usus explicatur orationis
 aptus 195, 174. eruditae disputationes
 ab eo explicantur 165, 95. sine ea
 scientia nihil graviter, & ample ex-
 plicari potest 172, 118. narrationes
 propter quotidianum sermonem explicare
 dilucide 175, 124. orator explican-
 dus est nobis, qualis futurus sit 156,
 68. explicanda est verbis mens no-
 stra 172, 116.
 expositio facit in numero 199, 185.
 exponis genera controversiarum 275,
 11. quibus rebus ea pareatur, expo-
 nemus 147, 43. formam exponere
 optimi 144, 36. in sermone, qui est
 expositus in Bruto 139, 23. ingeniis
 hominum criminisolorum sit exposita
 vix innocentium 289, 44. expositae
 sunt tibi oratoris partitiones 323,
 139.
 exprimere res habet, ut oratorem decet
 323, 139. praescriptum aliquod, aut
 formulam exprimas 144, 36. tuum
 studium hoc à me volumen expref-
 sit 182, 147. si oratorem, quem qua-
 ris, exprefsero 132, 3. quorum ora-
 tiones si ita exprefsero 333, 23. ex-
 primitur ex ore aliquo, quasi imago
 135, 8. motus exprimuntur inflexio-
 nis sermonis 281, 22. expressa oratio
 173, 6. exprimenda est species 153,
 61. imago 295, 65. ad sensus animo-
 rum exprimendos reperta 199, 185.
 expromo. causa, in qua vis eloquentiae
 possit expromi 175, 125.
 expugnare castellum 99, 255.
 exquirunt concinnas magis sententias,
 quam probabiles 154, 65.
 exquisita ad sonum verba 190, 163.
 exquisita, quam vulgus hominum
 125, 922.
 efficax genus orationis 113, 291.
 extincta Hortensii vox fato suo est;
 nostra, publico 128, 328.
 exultavit in reliquis audacius 140, 26.
 extenuet saepe etiam aliquid 179, 137.
 extorqueere arma posset è manibus ci-
 vium boni civis auctoritas 4, 7. cum
 extorta mihi veritas esset 189, 160.
 evulserat vestram gratiam non videat-
 ur, sed conciliare 62, 156.

F

Fabius Labeo ornatus vir 33, 81.
 Ser. Fabius Pistor juris, & litterarum

peritus 33, 81.
 C. Fabricius orator 22, 55.
 fabula, etsi sit incredibilis, homines
 commovet 287, 40.
 facere sacrificium 23, 56. ludos 32, 78.
 damnatum 51, 125. mentionem ali-
 cuius 54, 131. sinera rei 74, 192. cla-
 mores 127, 326. formam alicujus
 135, 9. verbum 184, 152. circuitus
 209, 206. novum verbum 211, 211.
 testamentum 233, 18. divorcium 234,
 20. conjurationem 325, 118. scitum
 331, 19. verbum facere non possit
 74, 191. si possis meliores facere 181,
 144. cum gratia causa nihil facis,
 omnia tamen sunt grata, quae facis
 143, 34. fidem facit oratio 72, 187.
 res controversiam facit, aut verba
 173, 121. brevius facit liberales pe-
 des 218, 224. ordo pedum facit, ut
 id poematis simile videatur 220, 227.
 oratio plagam gravem facit 220, 228.
 orationem magis obscuram faciant
 281, 22. facit gratum inceptis 101,
 262. vitium fecerunt miles 232, 15.
 non facit rempublicam loquentem
 162, 85. duo admirabilem eloquen-
 tiam faciunt 176, 128. de cujus me-
 ritis tanta stentus iudicia fecerit 180,
 140. praetor suus factus 125, 321. na-
 tura non ita factus 107, 276.
 factum meum pro factorum meorum
 obsoletum 186, 155.
 factio cui nulla testamenti esset 247,
 50.
 factitaverit accusationem 54, 130. ar-
 tem, quam factioes 182, 147. ske-
 rum factitatum est, sketrum novum
 181, 143.
 facultas argumentationum 308, 98.
 testium 315, 117. de iis rebus quam
 potest habere orator facultatem sine
 illis artibus 323, 140. facultates ar-
 morum 306, 95. efficiendi 314, 115.
 facultatibus differunt oratores 326, 6.
 fax, de luce hauris 94, 244.
 fama vulgi multitudinis testimonium
 260, 76.
 C. Fannii duo oratores 41, 99. alterius
 oratio nobilis contra Gracchum *ibid.*
 alter historicus non infans 42, 101.
 fastidium audiendi 329, 12. quod est in
 orationibus fastidium 331, 18.
 fatigati in igne 258, 74.
 factum nescitur ex causis ex meritate
 pendebat 251, 59.
 fautores meorum laudum 180, 140.
 feracius ingeniis nihil est 149, 48.
 ferra

INDEX.

- ferre malum modicè 3, 5. aliquid molestè 67, 172. legem 44, 106. repul-
sam 47, 113. primas 71, 183. labo-
rem 91, 236. ineptias, ac stultitias
hominum 91, 236. pugnos, & plagas
94, 243. solem *ibid.* fert natura sua
quemque 78, 204. hoc in ejus sum-
mis laudibus ferunt 195, 174. cogi-
tandi non laborem ferebat 104, 268.
quantum res ferebat 107, 277. prae
me tui me didicisse 181, 146. judi-
cialis anni severitatem non tulit 94,
243. infantes actionis dignitate elo-
quentiae fructum tulerunt 151, 56.
sicut natura ipsa tulerit 282, 14. saepe
suprà feret, quàm fieri possit 180,
139. quis istos ferat 194, 172. sen-
tentia, quae fructum oratori ferat 219,
227. via, quae ad eloquentiam fer-
rent 180, 141. hoc saepius non tulif-
sent 184, 152. alter incitator fertur
146, 39. quod eum rapide fertur 176,
128. circuius incitator numero fer-
tur 200, 187. quocunque feremur,
danda nimirum vela sunt 159, 75.
quod incitatus feratur locutio 155,
67. infinita feratur, ut flumen, oratio
220, 228. eloquentia, quae cursu ma-
gno, sonituque ferretur 165, 97. ful-
mina numeris contorta ferrentur 223,
234. ad exitum à principio ferri de-
bet 206, 199. non est ferendum 321,
134.
fervida de musto ac lacu oratio 112, 288.
figet adversarios 163, 89.
figurae valetudinis 285, 35. figura in
summissione oratoris adhibenda 162,
85. omnes figura cadunt in mediocre
genus dicendi 164, 95. enumerantur
strictim figura verborum 178, 135. &
sententiarum 179, 137. his frequen-
tissime Demosthenes utitur 179, 136.
figura, in quibus sequitur numerus
necessariè 216, 220.
flum argumentandi tenue 175, 124.
C. Fimbria asper, & maledicus, sed lu-
culentus patronus 53, 129.
C. Fimbria infans orator 90, 233.
fugit se omnium rerum incitium 114,
292. ad eorum nutum totos se fin-
gunt 140, 24. nihil magis ipsius ar-
bitrio fingeretur 106, 274. in oratore
figendo 134, 7.
finis. fines magis agrorum, quàm urbis
sunt 244, 43. fines causarum 266, 91.
finiuntur verba aut compositione
ipsa, aut quodam genere verborum
191, 164.
finitima est huic generi historia 154,
66. finitimum id est numero 198,
182.
fio. necesse, ut concursus ex tota Graecia
fierent 113, 289. sui dissimilior vi-
debatur fieri quotidie 125, 320.
firmamentum, sine quo accusatio stare
non potest 310, 103. firmamenta de-
fensionis 268, 95. firmamenta ad fi-
dem posita 276, 15.
flaccescebat oratio 38, 93.
flagitare magnam exercitationem res
220, 229.
flagitator non molestus, sed assiduus,
& acer 7, 18.
flagrare studio dicendi 83, 220, 128,
327.
T. Flamininus diligenter Latine locu-
tus 46, 109.
C. Flaminus valuit dicendo 23, 57.
Catoni suppar 31, 77.
flectere animos judicum contentione
orationis 77, 202. animos audien-
tium, quocunque res postulet modo
108, 279.
flexio virilis laterum 153, 59. flexio-
nes votum 152, 57.
flexibilis ita ut sequatur, quocunque
torqueas 150, 52.
flos in ejus oratione nullus fuit 89, 233.
quem florem eloquentiae non habent
26, 66. illius lineamentis eorum pig-
mentorum florem & colorem defuisse
116, 298. versaris in optimorum ci-
vium flore 144, 34. flores, quos adhi-
bet orator in causis 154, 65.
floreo. tale genus, quale floruit Athe-
nis 327, 7. in singulis dicendi ge-
neribus quidam floruerunt 138, 20.
de media Academia floruerunt 323,
139. florens facultate 128, 327.
fluit is uno tenore in dicendo 139, 21.
sine salebris, quasi sedatus amnis, fluit
146, 39. fluit numerus à primo in-
citatus 211, 212. libere fluebat com-
prehensio verborum 106, 274. vi-
tium ab Hegesia maxime fluxit 221,
230. cum fluxerunt plures tralatio-
nes 164, 94. tota à capite ita debet
fluere verborum comprehensio 106,
199.
flumen verborum 150, 53.
fons sit omnium compositio 198, 181.
forma in corporis bonis laudatur 299,
74. à forma generis locus 231, 14.
240, 31. formae orationis 216, 220.
fortunae eventus ex latente causa 253,
63. quae fortuna effecta sunt 253, 64.
forum,

INDEX.

G

forum, quod fuisset theatrum illius ingenii 4, 6. fori strepitus acrem oratorem desiderat 124, 317. foro nata est eloquentia 110, 283.
forensis lux 12, 32. forense concertatorium judiciale dicendi genus 112, 287.
franguntur universa 288, 44.
fraudari debito 196, 178.
frequenter hic Phalereus maxime 164, 94. acervatim multa frequentans una complexione devinciet 162, 85.
frigere ad populum 72, 187.
frui eo amicus nobis non licet 3, 5. te tua frui virtute cupimus 129, 331.
frueris ipse te 143, 34. numerus liberior frui licentia 145, 37.
fucati medicamenta candoris repellentur ab oratione 160, 79.
Fulsius in aliquo patronorum numero 47, 113.
fugit ille spondeum 202, 191. eos numerus 205, 197. non te 157, 73. telum manu 253, 64. quod poeta fugit, ut maximum vitium 178, 74.
versum fugimus in oratione 204, 194. subtilitatem fugiat 327, 6. mala fugiant homines 305, 91. asperitatem fugiamus 190, 164. eas litteras tanto opere fugerit 183, 151. quae vitia qui fugerit 221, 231. fugiens etiam cogitandi laborem 96, 147. dedecus fugiens verecundia 300, 79.
novitatem verbi non satis apti fugientes 242, 35. dolorem 290, 50.
longa animi provisione fugiendum 201, 189. illa huic acuto fugienda sunt 161, 84.
fulmina Demosthenis non tam vibrant 223, 234.
M. Fulvius Flaccus mediocris orator 45, 108.
Ser. Fulvius eloquens 33, 81.
fundamentum constituendae fidei est narratio 284, 31.
funder se latius orator 175, 125. funditur numerosè oratio 211, 210. aequaliter toto corpore orationis amplificatio fusa esse debet 175, 126. aures civitatis aequaliter in omnia genera fusa orationis 168, 106.
fungor. functus omni civium munere 26, 63. omni fortuna prosperè functus 94, 243.
L. Furius Philus litteratus 45, 108.
L. Fufius orator 84, 222.

Ser. Galba eloquentia praestitit 34, 82. orationes ejus exaruerunt *ibid.* ejus in causa meditanda vehementia 37, 88. in dicendo summa vis 37, 89. cur nihilominus flaccescebat ejus oratio 38, 93.
C. Galba primus sacerdotum publico iudicio oppressus 52, 127.
C. Aquilius Gallus jurisconsultus 61, 154.
gaudent aures completo verborum ambitu 192, 168.
L. Gellius orator multum in causis versatus est 68, 174.
gemina litteraturae memoria est 282, 26.
gentiles quisnam sint 239, 29.
genus istius est ex ipsius sapientiae stirpe generatum 80, 212. generis nobilitas modicè laudanda 298, 74.
genus orationis triplex, judiciale, deliberativum, & exornativum 275, 10. 297, 70. à genere locus 231, 13. 240, 31. ab ultimo genere non sunt argumenta repetenda 243, 39.
geretur tibi mos 89, 233. tribunatus ejus arbitrio Africani gestus 42, 100. res Athenis gesta 111, 286. ad rem publicam bene gerendam 43, 103. gestus oratoris cum sententiis congruens 57, 141. gestus aliqui orationis 161, 83.
gignuntur non utilia ex illis locis 149, 48. ideas gigni negat 135, 10. ad motum animi gignendum 264, 86.
M. Glabrio orator negligens 92, 239.
C. Servilius Glaucia improbius, sed peracutus 85, 224.
gloriantur nominibus veterum 192, 169.
Gorgias rhetor 11, 30. antithetorum concinnitatem confectus est 191, 165. numerosa oratione intemperantiis est usus 195, 175.
C. Gorgonius eques acutissimus rabula 70, 180.
C. Gracchus praestantissimo ingenio, & flagranti studio 51, 125. ejus pater & avus illustres 52, 126.
Ti. Gracchus bis cos. eloquens 32, 79.
Ti. Gracchus alter summus orator 43, 103. à matre Cornelia eruditus 43, 104.
gracilitas corporis, & tenue collum 222, 313.
gradus, & quasi processus dicendi 89, 232. temporum gradus 275, 12. gradus in causis 309, 101. spondeus habet

INDEX.

bet stabilem, & non expertem digni-
tatis gradum 213, 216.
Græcia eloquentiæ studio excellit 9, 26.
Græci cur Cicero declamavit 121,
320.
Q. Granius dicitur 67, 172.
M. Grapidius sēptus ad dicendum 66,
168.
grato animo interpretamur ejus felici-
tatem 9, 5.
gratiam habet oratori 210, 208. cum
gratiæ causa nihil facias, omnia sunt
grata, quæ faciunt 143, 34.
gratiosi in dando & cedendo loco
113, 290.
gravis esse alicui 126, 4.
graver. si graverer, superbum vide-
retur 227, 4.
H
Habere senatum 83, 218. comitia 12,
57. rationem alicuius 86, 224, 204,
199. aliquem cognitum 59, 147. glo-
riam 92, 239. nomen 94, 244. con-
ditiones 118, 305. nihil molestiarum
aut ineptiarum 123, 325. maturita-
tem quandam suam 4, 8. 124, 318.
justitiam in populo 196, 13. exem-
plum 177, 133. virtutem 261, 78.
facilitatem, aut copiam de rebus 123,
140. judicavi, vacationem augures,
quæ minus judiciis operam darent,
non habere 49, 117. habeo de sim-
plicibus verbis 217, 18. habes mentem
de oratore judicium 224, 237. ea
multo, quam nos, habes notiora
170, 112. oratio nervos non habet
253, 62. siquid habet questionis 155,
68. si res suum nullum habet no-
men 261, 82. habet hiatus concur-
sus vocalium molle quiddam 159, 77.
res duplicem docendi viam 171, 114.
dignitatem docere non habet 181,
144. nomen invidiam 193, 170. gra-
tiam audire oratori 220, 208. causa
vim efficiendi 251, 60. comparatio
nec elationem, nec submissionem
256, 71. proprium locum amplifica-
tio 283, 27. præcepta si minorem ha-
bent apparatus, habent ordinem 102,
263. habent ea varietatem 169, 108.
verba casus in exitu similes 191, 164.
apta majorem vim, quam soluta 220,
228. tantos motus animi perturba-
tiones 254, 64. hæc pondus in judi-
ciis 308, 99. sententiam suam compo-
sitionem 326, 5. habebat actio ejus
splendorem 92, 239. genus dicendi

audacitatis parum 127, 327. quid in
Latinis potius imitarentur, non ha-
bebamus 116, 298. habebat necessitu-
dinem aliquam cum oratione 200, 286.
quem habebant docendi locum 181,
143. habuit studiis non multum acumi-
nis satis 92, 240. plus facultatis, quam
voluntatis 95, 245. maximus orato-
res æquales 168, 107. non habebi-
mus necesse 290, 47. habent orator
rem dignam, de qua dicit 172, 119.
exemplorum copiam 306, 96. quæ
aures habeant, nescio 192, 168. quid
defenderet, non haberes 310, 103.
habituus es similem tui 96, 249.
pro necessario habetur 302, 84. mi-
nor haberi est cæpta 91, 236. ho-
nores alicui habiti 20, 51. 21, 54.
domus semper habita doctrina 130,
373. pro relicto est habendum 98,
253.
habebant in rostris 118, 307. in bo-
nis habitabit suis 149, 49. cum ha-
bitavisset apud me 310, 309.
hærent loci in eo ipso, de quo agitur
228, 8. 277, 72. hærent orator in e-
dem simplicitate 179, 177. quomodo
in bonis hærebit suis 149, 49.
hereditatis definitio 239, 29.
hæta. argumenta, quæ hæta in manu
collocata, vehementer perponit 276,
14. hæta velinibus amantur 205, 271.
hæta patronis jurisconsulti ministrant
244, 65.
hauris de fovea 94, 244. cum domus ar-
tes haurire non posses 130, 332. ex
eodem hauris genere, quæ illis 200,
79. vinum de dolio sibi hauriendum
putat 112, 288.
hebes in causis 95, 246. hebetior pes
videtur 213, 216.
Hegesias vult Charisii esse similis 112,
286. orator ineptus est 229, 226.
M. Herennius mediocris orator 65, 166.
Hermagore disciplina ad inveniendum
expedita 101, 263. ejus præceptis apta
singulis causarum generibus argu-
menta traduntur 105, 271.
Herodotus mirabilis 146, 39. ejus cha-
racter 146, 39. numero caruit 200,
186.
Hierocles Asiaticus orator celebris 221,
231.
hio. hiabant, ut versum facerent 184,
153. hiantia locuti sunt 143, 32.
hiæce voces 183, 150.
Hippias Eleus in honore magno habi-
tus 12, 30.
historia

INDEX.

historia nostri oratori necessaria 173, 129.
in historia nihil pura brevitate dul-
cius 101, 162. ex historicorum di-
ctis auctoritas petitur ad faciendam
fidem 261, 78.
Homerus ornatus in dicendo 16, 40.
propter excellentiam commune poe-
tarum nomen efficit apud Græcos
suum 249, 55. ejus incerta tempora
16, 40.
honor proi onitur polito hominum ge-
neri 304, 90. premium est virtutis
109, 281.
honestas laudationis finis 266, 91.
297, 71. de honestate dicendum apud
homines bene institutos 305, 92. cum
ea utilitas persæpe certat 304, 89.
honestas non tam expetunt homines,
quàm devitant turpia 305, 91.
hora terna lege Pompeia ad dicendum
data 126, 324. ad horas mittere 76,
200.
horrida verba 27, 68.
horridulæ orationes 184, 152.
Hortensius quando primum in foro di-
xit 88, 229. quamdiu in numero pa-
tronorum fuit ibid. cum quorum æ-
tate coniungitur 88, 230. ejus charac-
ter 117, 301, & seq. cur adolescens
magis floruerit dicendo, quàm senior
126, 325.
hypallage figura 164, 93.
hyperbole figura 245, 45.
Hyperboli Atheniensis improbitatem
Atticorum comœdiæ notaverunt 86,
224.
Hyperides proximus Demostheni 13, 36.
hypothesin quod Græci, Latini causam
nominant 261, 79.
facet in extremo numerus paron 213, 215.
jactationem habuit in populo eloquen-
tia forensis 136, 13.
iambus per in versum cadit maximè
204, 194. frequentissimus est in iis,
quæ humili sermone dicuntur 205,
196. iambicus versus, quòd sit ora-
tioni simillimus, adhibetur in fabulis
202, 191.
idea Platonis 135, 10.
jejunæ civitatis aures 168, 106. hæc ca-
dunt in causas, sed jejunijs aguntur
172, 118.
illigari quàm commodissimè putatur in
solutam orationem per 213, 215. in
quo orationis genere omnes illigantur
lepores 165, 96.

illudentem tribuere aliis sapientiam;
faceti est 114, 292.
illuminat collocationem verborum con-
cinnitas 161, 83. illuminare aliqua
specie sententias 179, 136. splendidis
nominibus illuminatus versus 190,
163. quod illuminatum genere ver-
borum 198, 182.
illustrat horum utrumque numerus 219,
227. illustrant orationem, quasi stel-
læ, tralata verba 163, 92. illustraret
rem differendo 107, 276.
illustres ad causam faciet aditus 149,
50. lumina sententiarum non vehe-
menter illustra 162, 85.
imago animi vulnus 153, 60. cujus, in-
ter imagines tuas, ac tuorum, ima-
ginem ex ære vidi 169, 110.
imitari summum illum luctum penicil-
lo non posset 158, 74. vitia, quæ vir-
tutem videntur imitari 305, 81. imi-
temur Lyfiam, & ejus tenuitatem
328, 9. consuetudinem imitans ora-
tor 159, 76. imitando referuntur ad
speciem cogitatum 135, 9.
immigrasse ea verba in suum locum di-
ceres 106, 274.
impediæ neque prudentiam ejus con-
fusione partium, nec memoriam mul-
titudine 284, 29.
impellit animos ad assentiendum 306,
94. animi motus in fraudem 314,
113. misericordia impulsu 290, 49.
impendiis augere possumus largitatem
tui muneris 71, 16.
impetratum est à consuetudine, ut li-
ceret 187, 157.
implet non semper aures meas 167,
104. comprehensio aures impleat
217, 221.
implicaretur multarum ætatum orato-
ribus 68, 174. implicata oratio in-
tervallorum varietate 200, 187.
importuna clades civitatis 129, 332.
impressa intelligentia quædam rerum
earum 238, 27. in quibus sermonibus
Platonis primum impressa sunt ve-
stigia 136, 12. impressa facti vestigia
314, 114.
incendor non desiderio solum, sed et-
iam fama virtutum 143, 33. nec un-
quam is, qui audiret, incenderetur
177, 132. studium, quo à puero fue-
rat incensus 125, 320. principia ela-
tis incensa verbis 174, 124.
incendio communi Gallia non ardet
143, 34. restinctis animorum incen-
diis 141, 27.
incidisti

INDEX.

- incidisti* in Aristotelis Topica 226, 1.
imprudentes in res odiosas incidere-
 runt 259, 75. *inciderat* in Cotta æta-
 tem 117, 301. in quoddam genus ab-
 lectum incidant 221, 230. si incidet
 imprudentiæ causa 322, 137. cum in
 disputationem incidere causa effi-
 ciens 251, 60. cum in eorum tem-
 pora incidisset 146, 39. incidere
 omnes numeros in orationem intel-
 ligi potest 201, 189. doleo me in
 reipublicæ noctem incidisse 129, 330.
incidere particulas in numeris 208,
 205, 219, 226.
incisa *quam* sint 220, 211. *incisim*
tractata oratio ubi plurimum valet
 218, 225.
incitare animos audientium 153, 63.
 177, 132. oratores, qui me imitandi
 cupiditate incitant 123, 317.
includere eos in eam formam non po-
 terat 138, 19. volumus ejus ætatem in
 disparem oratorum ætatem 88, 229.
in peroratione, quam ipse orator in-
 cludit 211, 211.
inclusa in orbe currat oratio 210, 207.
 belli civilis causæ in privatorum cu-
 piditatibus incluse 128, 329. loci,
 in quibus argumenta inclusa sunt
 228, 8.
inclutus dicimus brevi prima littera,
 188, 159.
incompta hæc oratio delectat 159, 78.
increbruit apud oratores numerus 155,
 66. quorum sermo imperitus incre-
 bruit 139, 23. nonnullorum sermo
 increbruit 328, 11.
inculcamus per imprudentiam minus
 usitatos versus 201, 189. *inculcabit*
 leviora argumenta 149, 50.
inennabula oratoris 147, 41.
incurro in memoriam notam, & æqua-
 lem 92, 244. in memoriam miseria-
 rum 97, 251. in adolescentiam tuam
 fortuna reip. transversa incurrit 129,
 331. alia quædam in testibus ratio
 291, 51. hoc genus in eas causas 312,
 107. in disputationem locus incur-
 rat 261, 79. *incurreres* in multos
 Autronios 97, 251.
indagemus inusitatas vias 156, 11.
indices animi oculi 153, 60.
indicat effectum causa 255, 67. quem
 jamdudum nostra indicat oratio 151,
 55. quod indicet non ingratiæ ne-
 gligentiam 159, 77. pueri sæpe indi-
 caverunt aliquid 259, 75.
indicia fontium illorum hæc sunt
 323, 140.
indoctus in omni genere honestarum
 artium 81, 213.
indoles major ad virtutem 147, 41.
inducere in errorem imperitos 114, 293.
muta quædam loquentia inducat 179,
 138.
inductio *quam* appellatur 244, 42.
indulgens auribus consuetudo 187, 157.
industria. de industria prosequatur
 antiquitatem 56, 137. consequatur
 exilitatem 110, 284.
ineuntur plures gratiæ, si uno tempore
 dicas pro pluribus 79, 209.
infantia ejusmodi, ut ea prudentes utan-
 tur 224, 236.
inferciens verba quasi rimas expleat
 221, 231.
inferi. ab inferis excitare testes 125,
 321. excitare mortuos 162, 85, 245,
 45.
infirmabit orator contraria 149, 50.
inflammat me magna vis animi 177,
 132. qui inflammat judicem 37, 89.
inflammare rem coepit 166, 99.
infectit se ad motum *argumentandi* ge-
 nus 289, 46. *inflexa* ab oratore vo-
 cabula 278, 17.
informabo talem in oratore fingendo
 134, 7. *informandus* est ille nobis
 159, 75. referamus nos ad eum ea-
 dem eloquentia informandum 143,
 33.
informatio verbi 309, 102.
infringatur eorum spes 134, 6.
infunderentur homines humiliores in
 alienum ejusdem nominis genus 25,
 62.
infuscaverat eos barbaries domestica
 100, 258.
ingredi liberè, non licenter videatur
 errare *hoc genus orationis* 159, 77. æ-
 qualiter, constanterque *ingrediens*
 oratio 106, 198. *ingredientibus* con-
 siderandum fuit, quid ageremus 158,
 75. me paulo serius in vitam, tan-
 quam in viam, ingressum 129, 330.
 majores nos res scribere ingressos
 225, 1.
inquinatus versus 190, 163. *inquinatè*
 loqui 57, 140.
inquirens nimium in se 110, 283.
insanus dicimus prima littera producta
 188, 159.
infantia quædam orationis 111, 184.
infantia est aptè sine sententiis dicere
 223, 236.
inserit novas opiniones hæc eloquentia
 165, 97. forma, quæ est insita in men-
 tibus

INDEX.

- tibus nostris 178, 133.
 interviunt nonnullorum voluptati vo-
 cibus magis, quàm rebus 155, 68.
 infidebat in ipsius mente species quæ-
 dam 135, 9. 138, 18.
 insignis. sunt non tam insignia ad ma-
 ximam laudem 148, 44.
 insignia quæ appellantur in ornatu
 scenæ, aut fori 178, 134. orationis in-
 signia 178, 135. insignibus verborum
 utendum 297, 72.
 insignita conformatio eorum rerum
 238, 27.
 insitit ambitus modis pluribus 212,
 212. in quo insitit quasi ad repu-
 gnam congruam defensionem 267, 93.
 quoad perveniat ad finem *circuitus*,
 & insitit 200, 187. insitit in perfe-
 ctis sententiis *oratio* 210, 207. in-
 sistere orationem malunt, quàm ex-
 currere 193, 170. numero coacta ora-
 tio debet insistere 220, 228.
 instituere sermone 83, 218, & 219.
 testamento heredem 245, 44. primus
 instituit dilatare sententias 146, 40.
 à magistris parum institutus 109, 280.
 institutus Chryssippi disciplina 171,
 115.
 instruxerit si suum illud satis orator
 165, 98. instructus à doctrina medio-
 criter, angustius à natura 89, 233.
 minds instructus magnarum artium
 disciplinis 133, 4. nec dialecticis mo-
 do sit instructus 172, 118. ubertas di-
 cendi non satis instructa ad forenses
 causas 136, 12. oratio verbis instru-
 cta popularibus 154, 64. eum à do-
 ctissimo viro instructum omni copia
 videbam 97, 250. ad permovendos
 animos instructi 138, 20. quos pa-
 rum his instructos artibus vidimus
 81, 214.
 insum. inest natura in ejus mente phi-
 losophia quædam 147, 41. in ipsis
 concinnitas 191, 164. in verbis ma-
 teria 199, 185. in quibus inest ali-
 quid argumenti 274, 7. formæ ora-
 tionis, in quibus inest ea concinni-
 tas 216, 210. nihil insit in ea certi
 197, 180. aliquæ inessent in sermone
 nostro doctrinarum notæ 182, 146.
 in oratione forensi numerus inesse
 dicitur 193, 170. numeros in solutis
 verbis inesse 202, 190.
 interductu librarii coacta oratio 220,
 228.
 intereat omne, quod ortum est 252, 62.
 intermittis nunquam studia doctrinæ
 144, 34. judicia intermissa bello 118,
 303. cæteris legibus propter bellum
 intermissis 118, 304.
 interponit se inter *varias* clausulas
 numerosa comprehensio 219, 225.
 interpuncta in oratione intervalla 150,
 53.
 intersum. tantum interest, quemadmo-
 dum dicas 150, 51. nunquam inter-
 est, uter sit eorum 214, 217. quod
 permagni interest 302, 84. interfuit
 reipublicæ castellum capi 99, 256.
 Atheniensium tecta habere firma 99,
 257. quibus, quantum interfuit, quem-
 admodum utatur 151, 55. si dispa-
 res, quid interfuit 198, 181. quid in-
 terfuit inter regem, & tyrannum 164,
 85. quid inter has artes interesset
 171, 113. quorum interfuerit aliquid
 314, 114. id tua interesse arbitraretur
 226, 2.
 interventum est casu, cùm ageretur ali-
 quid 259, 76.
 inteximus incredibilia probabilibus
 276, 12. intexunt fabulas *sophista*
 154, 65.
 intuentur eorum, qui audiunt, volun-
 tatem 140, 24. in mente infidebat
 species, quam intuens manum diri-
 gebat 135, 9.
 inveheretur in Cæsarem Curio 83, 218.
 invenire propriè in rebus dicitur 272,
 3. cùm, quod dicat, invenerit 150,
 51. illa, ex quibus verum invenitur
 259, 75. nihil simul inventum, &
 perfectum 287, 70.
 invertatur ordo 282, 24.
 investigemus hunc, si possumus 138,
 19.
 invidia concitatur in factionem 64, 164.
 post decemviralem invidiam 21, 54.
 ex invidia fœderis Numantini 43,
 103. Jugurthinæ conjurationis invi-
 dia 52, 127.
 joci adspargentur tenui generi orationis
 162, 87. *eis quomodo utendum* 162, 88.
 ironia reprehendenda tam in historia,
 quam in testimonio 114, 292.
 irrepit in sensus hæc eloquentia 165,
 97.
 irruo. verba tralata sic, ut ea non ir-
 ruisset in alienum locum diceret 106,
 274.
 Isocrates magnus orator, & perfectus
 magister 12, 32. à Cicerone laudatur
 146, 40. à Socrate apud Platonem
 146, 41. verbis solutis numeros pri-
 mus adjunxisse fertur 195, 174. non
 summus

INDEX.

- summus orator videtur Ciceroni 330,
 17. qualem fecit Panegyricum 145,
 97. in Panathenaico concinnitatem
 studiosè confectum faretur 145, 38.
 ante hunc nulla erat verborum stru-
 ctura 12, 33.
 iudex de populo, & intelligens quid
 discrepant 76, 198, & 199.
 iudicium sapientis de oratore à judi-
 cio vulgi non discrepat 76, 198. ju-
 dicio oratoris in teligendis argu-
 mentis 149, 48. iudicium iuratus di-
 gnitatis mea fecerat 2, 1. eum in
 iudicium vocavit 47, 113.
 iudiciale genus 307, 98. ejus finis æ-
 quitas *ibid.* in eo genere quæ sit collo-
 catio 276, 14.
 iudico hanc formam summissi orato-
 ris 163, 90. iudicare, quæ vera, quæ
 falsa sint 137, 16. cum ego iudicare
 jam aliquid possem 96, 248.
 C. Julius orator festivus 69, 177.
 T. Junius ingenio probabili 70, 180.
 jus civile ad oratoris prudentiam ma-
 ximè necessarium 125, 322. oratori
 tenendum 173, 120. juris scientia
 secundas in rep. Romana tenuit 180,
 141. *ejus definitio* 229, 9. 238, 28.
 partes 266, 90. divisio 320, 129. jus
 civile docere semper pulchrum fuit
 180, 142. profiterentur, qui nesciunt
 181, 145.
 justitiae multiplex notio, ac nomen
 300, 78.
 T. Juventius frigidus, sed callidus ora-
 tor 69, 178.
 juvo. consilio juvare cives, & auxilio
 256, 71. L
 Labefactanda est dissuadentibus utilitas
 306, 95. ad labefactandam rationem
 refertur firmamentum 310, 103.
 labitur circuitus ille, quoad perveniat
 ad finem 200, 187. celeritate syllab-
 arum labi putat verba proclivius
 202, 191. non puto existimare te am-
 bitione me labi 94, 244.
 laborare de re magis, quam de verbis
 159, 77.
 lacescivit ipsum Aristoteles 153, 62.
 lacryma tunc arefcit 1293, 57.
 Lælia Caji filia patris elegantia cincta
 80, 211.
 C. Lælius inprimis eloquens 34, 82.
 comparatur cum Scipione 34, 83. *ejus*
 oratio de collegiis qualis sit *ibid.* di-
 xit causam pro publicanis 36, 86. *sibi*
 Galbam praelus *ibid.*
 languescat eorum industria 134, 6.
 Latinus sermo ab oratoribus plerisque
 neglectus 55, 133. Latine scire non
 tam præclarum, quam turpe nescire
 57, 140. dicendi Latine prima matu-
 ritas in qua ætate extitit 63, 161.
 latrant quidam oratores, non loquun-
 tur 24, 58.
 laudis eam viam rectissimam esse du-
 ceret, quam majores tritam reliquis-
 sent 109, 281.
 laudari id, quo nihil est melius, sem-
 per solet 115, 296.
 laudationis genus 297, 70. in eo qui-
 bus erit utendum 297, 72. laudatio-
 nibus historia mendosior facta 25, 62.
 laxaret iudicium animos 126, 322. ita
 sunt arcta, ut ea cum velimus, laxare
 nequeamus 216, 230.
 legata mulieri pecunia est à viro 231,
 14.
 legationis falsæ contra Æchinem o-
 ratio Demosthenis varia 170, 11.
 leniri nullo modo animus audientis po-
 test 177, 132.
 Cn. Lentulus opinionem dicendi actio-
 ne faciebat 90, 234.
 Cn. Lentulus Marcellinus nunc quam in-
 difertus 95, 247.
 L. Lentulus consul orator 32, 79.
 L. Lentulus satis fortis orator 104, 268.
 P. Lentulus orator cum Catone fuit 31,
 77.
 P. Lentulus princeps senatus eloquens
 45, 108.
 P. Lentulus nihil præter actionem ha-
 buit 90, 235.
 P. Lentulus magnum animi splendo-
 rem habuit 104, 268.
 M. Æmil. Lepidus Porcina scriptor sanè
 bonus 40, 95. in hoc Latino verbo-
 rum comprehensio primum apparuit
 40, 96.
 lepores verborum & sententiarum 165,
 96.
 contra Lepinam subtilis oratio Demo-
 sthenis 170, 11.
 levavit agrum publicum vestigali vi-
 tiosa lege 56, 136. quem laborem
 nobis Attici levavit labor 173, 120.
 lex. de legis verbis, & sententia contro-
 versa 321, 123, & seq.
 liber. carent libri spiritu illo, propter
 quem majora illa, cum aguntur, vi-
 deri solent 177, 130.
 liber dicendi locus 99, 256. I ac duo ei
 liberiores fuerint 159, 77.
 libertatis concedenda triplex modus 229,
 10. Libo

INDEX.

Libo non infans fuit 38, 90.
 licet per aurium iudicium 189, 160.
 limaverat arte, quod à natura habuit
 90, 236. se ad minutarum genera
 causarum limaverit 328, 9. subtili &
 pressa oratione limati 138, 20. lima-
 tius dicendi genus 38, 93.
 litteris perfectæ eloquentiæ fons conti-
 netur 125, 322.
 litteratæ senectutis plena oratio 102,
 265.
 litus quid sit 241, 32.
 Livius quo anno fabulam primus do-
 cuit 29, 72. ejus fabulæ non satis di-
 gnæ, quæ iterum legantur 29, 71.
 locupletavisses eloquentiam artium gra-
 viorum instrumento 129, 331.
 locus esset infans inter disertos 90, 233.
 erit dicendi 40, 96. 99, 256. est in
 arte tanta huic subtilitati 114, 291.
 dabitur amplificandi vel minuendi
 176, 127. locus in sublellis occupa-
 tur 113, 290. locum quandam cum
 hoc tenuit 33, 81. oratorum tenerent
 56, 137. in privatis causis illustrem
 obtinebat 92, 238. quem habebant
 insituerendi 181, 143. loco tu queris
 274, 8.
 locus *rhetoricus* quid sit 228, 8. 272, 5.
 alii *intrinseci*, alii *extrinseci* 228, 8.
 272, 5. *extrinseci* vocantur artis ex-
 perites 236, 24. 257, 73. 290, 48.
 quibusdam quæstionibus alii, quibus-
 dam alii aptiores loci 261, 79. loci
 argumentorum 148, 44. & 46. loci
 communes 18, 46. 149, 47. *hi quare*
communes appellati 175, 126.
 loqui stantes auli sunt 104, 269.
 locutio emendata fundamentum ora-
 toria 99, 258. sola oratoria locutio
 propriè locutio est 154, 64.
 Q. Lucretius Vispillo acutus orator 69,
 178.
 L. Lucullus & M. Lucullus oratores 84,
 222.
 lumina sententiarum 107, 275. verbo-
 rum 164, 95.
 Lycargus orator 14, 36. ab eo est disci-
 plina Lacedæmoniorum adstricta le-
 gibus 16, 40.
 lyricos cum cantu spoliaveris, nuda
 panè remanet oratio 199, 183.
 Lylas subtilis, & elegans 13, 35. ora-
 tiones aliis scripsit 19, 48. habet suos
 laudatores, est frigidior 26, 64. ve-
 nustissimus, ac polistissimus scriptor
 142, 29. alter panè Demosthenes
 219, 226. ejus orationes verè pluri-

ma 25, 63. inter ipsam, & Timarchum
 nonnulla est similitudo 26, 63.

M

C. Macer patronus diligentissimus 91,
 238.
 P. Magius in dicendo copiosus 70, 179.
 magna natura alia videntur, alia usu
 292, 56.
 majestas quid sit 311, 105. qui eam
 minuit *ibid.*
 malarum rerum tria sunt genera 286,
 38. 298, 74.
 Mamilia rogatio 52, 127.
 mancipio aliquid dare 245, 45. 269,
 100.
 mandare tam multa litteris de artificio
 dicendi 180, 140. monumentis, &
 litteris oratio est cœpta mandari 10,
 26.
 pro Manilia lege oratio temperata 167,
 102.
 M. Manilius prudens orator 45, 108.
 manus extrema non accessit operibus
 ejus 52, 126. si ea mulier in manum
 non convenerat 231, 14. indicia mor-
 tis se manu tenere diceret 107, 277.
 manu si prehensisset 166, 100. ma-
 nu demonstrare solebat 171, 113.
 manu nocens aqua 243, 39. manu
 fugit telum 253, 64. ecce in mani-
 bus vir 51, 125.
 Marcellus orator similis Ciceroni 96,
 249, & 97, 250.
 M. Marcellus Æternini pater promptus
 ad dicendum 56, 136.
 M. Marius aptissimus turbulentis con-
 cionibus 85, 223.
 matres familias *quanam* sint 232, 14.
 Q. Maximus Verrucosus orator 23, 57.
 cum Catone fuit 31, 77.
 Q. Maximus Paulli nepos eruditus 44,
 107.
 medicamenta fucati candoris, & rubo-
 ris 160, 79.
 meditatus sit in hoc genere 307, 96.
 medicata, puerilisque disputatio 315,
 118. meditata nobis ea esse debebunt
 320, 131. in meditando vehemens
 37, 82.
 medius. verba sumpta de medio 190,
 163.
 mediocritas omnis virtus est 59, 149.
 mehercule libentius dixerit Cicero, quam
 mehercules 187, 157.
 membra *qua sic dicta* 211, 211. mem-
 bratim tractata oratio ubi plurimum
 valet 218, 225.
 C. & L.

INDEX.

- C. & L. Memmii oratores mediocres** 36, 136.
C. Memmius, Lucii filius, argutus orator 95, 247.
memoria custos ceterarum ingenii partium 83, 219, 272, 3. communis est multarum artium 151, 54. fundamentum sententiarum, & verborum 326, 5. memoria magna Hortensii 117, 301. memoria rerum veterum 173, 120. memoriae confectio 282, 26. memoriae veteris ordo 173, 120. memoriae proditum est 3, 3. 15, 39. 23, 57. 113, 289. memoriam sui relinquere 64, 167. memoria teneo 35, 85. memoria patrum teste 43, 103. memoria comprehendere 81, 215. memoria dignus 94, 244. memoria repetita hac conscripsi 227, 5.
Menecles orator Asiaticus insignis 221, 231.
Menelaum dulcem tradit Homerus, sed pauca dicentem 20, 50.
Menippus Stratonicensis disertissimus 123, 315.
meritis bene de nomine, ac dignitate populi Romani 98, 253, & 254.
M. Messala prudens & acutus 95, 246.
Metelli duo, Celer & Nepos, populare genus dicendi erant affecti 95, 247.
Q. Metellus valuit dicendo 23, 57. cum Catone fuit 31, 77.
Q. Metellus, cujus quatuor filii consulares, imprimis eloquens 33, 81.
Q. Metellus Numidius mediocris orator 55, 135.
metiri auribus sonantia possumus 219, 227. numeros aures metiuntur 278, 28. vim eloquentiae sua facultate, non rei natura metiuntur 328, 10. eloquentiam ipsius viribus metiuntur 140, 23. syllabis metiendos pedes, non intervallis existimat 204, 194. mensura eadem, quae acceperis, aut cum mulatiore reddere jubet *Hesiodus* 7, 15.
metonymia figura 164, 93.
ministra, comitesque sapientiae virtutes 300, 78.
ministrant hastas patronis jurisconsulti 254, 65.
minuere majestatem 311, 105. minuendi sui causa 281, 22. in cupiditate minuenda 296, 67. nolo tam minuta haec constructio appareat 183, 150.
misceo. oratio, quae motum aliquem animi miscet 281, 22. quos numeros cum quibus misceri oporteat 205, 196.
miser. nihil tam est miserabile, quam ex beato miser 293, 57.
modus. non sunt in ea tanquam tibi-cini percussionum modi 206, 198.
moderatur causis totis oratio 150, 51.
auditorum aures moderantur oratori prudenti 277, 15.
moderator temporum, personarumque 174, 123. rei, sententiaeque 275, 10.
modificata ab oratore verba 278, 17.
modularetur hominum orationem natura 152, 58.
moestitia orationis 150, 55.
molimur aliquid exquisitius dicere 145, 37.
Molo scriptor praestans, & in docendo prudentissimus 123, 316. doctus vir ex Rhodia disciplina Molonis 94, 245.
Maloni Cicero dedit operam 120, 307. 121, 312.
monere te prudenter mihi visus est 5, 11.
moris vetustas 266, 90.
moratus quemadmodum quis fuerit 301, 82.
morigerari voluptati aurium debet oratio 189, 159.
movere clamores 170, 111. 224, 236.
suspicionem facti 247, 52. 314, 114.
expectationem, admirationem, voluptatem 293, 58. misericordiam, & iracundiam *ibid.* ne doctissimorum virorum eos movebit auctoritas 194, 172. quem non ipsa honestas, contumelia moveat 305, 92. utilitatis conjectura movetur 313, 111. suis sensibus non moventur 194, 173. caritate aut amore moventur homines 293, 56.
momenta argumentorum non semper eadem sunt 149, 47.
Mucius augur, quod pro se opus erat, dicebat 42, 102.
Q. Mucius enucleatè & politè dicebat 48, 115.
mulieres nonnullas decet inornatas esse 159, 78.
L. & Sp. Mummii fratres mediocres oratores 39, 94.
munditia in subtili oratione remanebit 160, 79.
munus promissi omne confecero 321, 132. ejus temperantia est munus in agendo 299, 76.
P. Murena orator studiosus 91, 237.
mutata verba quamvis sint 164, 92.
mutila quaedam locuti sunt 143, 32.
mutila sentit quaedam, quibus offenditur 196, 178.
mutuari à simili verbum 211, 211.
Navius

INDEX.

N
Navius ut versum faceret, saepe hiabat
 184, 152. *eius tempus* 24, 60.
novo aliquo non me totum, sed cor-
 pore omni videris velle cognoscere
 122, 313.
nascitur ex his modis conclusiones
 250, 57. nihil viriosius, quam nasci
 de integro causam 79, 208.
natum proximis consiliis vinum
 172, 287. postquam est nata haec cir-
 cumscriptio 210, 208.
natura in omni verbo posuit acutam
 vocem 152, 58. naturam habuit ad-
 mirabilem ad dicendum 109, 280.
natura duce utentem instituere do-
 ctoris intelligentis est 78, 204.
navarat miles operam imperatori 109,
 282.
neesse id est, sine quo salvi, liberive
 esse non possumus 302, 83. *neesse*
 nihil est, & siquid esset, id *neesse*
 tamen non erat confiteri 221, 230.
necessitatis inventa antiquiora, quam
 voluptatis 199, 185.
nequitur fatum ex hoc genere causarum
 251, 59. haec ornamenta structa, &
 nexa verbis 180, 140.
negantia valde contraria sunt 246, 49.
neglexit ea, quae scripta sunt 321, 134.
iuvam vitam neglexerunt 290, 50.
cujus scientia neglecta ab oratoribus
 plerisque 308, 100.
negligentia quaedam est diligens 159,
 78.
C. Licin. Nerva civis improbus non in-
 disertus 53, 129.
nervos oratorios, ac forenses horum
 oratio non habet 153, 62.
nimum magis offendit, quam parum
 157, 73. 196, 178. studiis bonis si-
 milia videntur ea, quae sunt in eo-
 dem genere nimia 301, 81.
nititur accusator sententia legis 318,
 124. equitate 318, 125. qui scripto
 nititur 321, 133. defensor ea equi-
 tate nititur 319, 127. causis ipsis, &
 efficiendi facultatibus niti oportebit
 315, 115.

Q. Nobilior eloquens 33, 79.
nobilis unde sit, quod dicitur, non
 cum nobis 185, 154.
necens aqua pluvia loci vitio, & manu
 243, 39.
nodi continuationis 217, 122.
nomen nullum habuit res 211, 215.
quae in nominibus fuerunt 212, 16.
nomino hos in clausulis pedes 214,
 216. ab aliis iidem pedes aliis no-
 minantur vocabulis 212, 212.
nosco. nec multitudo pedes novit 195,
 173. noverit argumentorum locos
 148, 44. vim, naturam, genera ver-
 borum 171, 115.
nota nomina non possunt esse, rebus
 ignotis 211, 211.
nota cujusque generis dicendi qua-
 ratur 158, 75. notae vini optima 112,
 287. argumentorum 148, 46. doctri-
 narum ineffent in sermone nostro
 182, 147. notae rerum verba sunt
 242, 37.
notat ars versuum modum 208, 203.
temporis naturam notant 286, 37.
tantum notetur locus 179, 136. no-
 tatus serius aliquanto numerus 200,
 186. notandum certe genus 196, 177.
notatione ista temporum delectat 30,
 74. *notatio* quando fit 230, 10. 242,
 136.
notitia involuta rei appetenda est
 172, 116.
notionem quid *Tullius* appellat 238, 27.
 240, 31.
novata similitudine aut inflexione ver-
 ba 278, 16.
nox reipublicae 129, 330.
nuda remanet oratio, cum cantu ipso-
 veris 199, 183. multis saeculis ante
nuda oratio fuerit reperta 199, 185.
numerus in oratione quid vocatur 155,
 67. secutus est, non quaesitus 191,
 165. *eius* natura explicata 197, 179.
num in oratione oportet servari 12,
 32. *quis* cum primus intellexit *ibid.*
eum efficiunt antitheta 192, 166. is
oratorum in numero non fuit 42,
 102. in aliquo numero erant 45, 108.
numeri non difficiles exercitatis 206,
 200. natura admonente inventi 196,
 178.
numerosa oratio quando adhibenda
 210, 210. tota a capite oratio debet esse
numerosa 206, 199. *numerosa* orationis
inventores 195, 174, & seq. *numerosa*
oratione conciones moventur 192, 168.
plura de numerosa oratione dixit *Ci-
 cero*,

INDEX.

cero, quàm quisquam ante 219, 226.
nurtix illa farina est ejus oratoris, quem
informare volumus 145, 37.

O

Obedire multorum temporibus 94, 242.
oblinere se externis moribus 20, 51.
obmutuit ipsa eloquentia 9, 22. hoc stu-
dium nostrum 126, 224. in senatu
accusatus homo audacissimus 176,
1129.
obnuebat eum nescio quo sapore vernacu-
lo 67, 172. obrueret hominem ar-
gumentorum copia 38, 145. hunc ve-
luntas oblivione obruisset 24, 60. fir-
mamenta ad fidem posita digressio-
nibus obruenda 277, 15.
obruissa, adhibenda, tanquam obrussa,
ratio, quæ mutari non potest 100,
1258.
obscurum quomodo fiat 279, 19.
obsequor libenter consuetudini auribus
indulgenti 187, 157. dum tibi ro-
ganti voluerim obsequi 224, 238.
cum tuo studio sum obsecutus 132, 2.
obfessus est jam ab oratore is, qui audit
211, 210.
obitat venientibus malis fortitudo 299,
77.
oblivum, quæ obesse vehementius homi-
nibus videntur 293, 56.
obtinere hæc maximam partem oratio-
nis 216, 221. in iisdem causis perpe-
tuum & eundem spiritum sine ulla
commutatione obtinebis 169, 110.
secundus hæres hereditatem obti-
nisset 245, 44.
obtricator laudum mearum 3, 2.
obtricator invidiæ, quæ solet lace-
rare plebsque 62, 156.
obundisse aures videtur longitudo 217,
221.
obvolvendum caput Agamemnonis esse
videtur 158, 74.
occasionem dederit res nobis aliquam,
ut dicamus 284, 30.
occupet ante orator, quod videat opponi
179, 138. odii locum rursus 163, 88.
cùm animos prima aggestione occu-
paverit 149, 50. locus in sublellis
occupetur 113, 290.
occurrunt aliis disputationibus abun-
dantiæ loci, aliis angustia 244, 41.
quibus propositis occurrunt è regio-
ne quadam contraria 246, 47. varie-
tas occurreret satietati 195, 174. his
si utemur, occurreret satietati 215,
219.

Cn. Octavii eloquentia in consilatu emi-
cult 68, 176.
Cn. Octavius reipublicæ facile satisfac-
cere potuit 85, 222.
L. Octavius Reatinus adolescens orator
93, 241.
M. Octavius elegans orator, & bonus
civis 40, 95.
M. Octavius auctoritate, dicendoque va-
luit 84, 222.
officina eloquentiæ domus ejus habita-
est 146, 40. orator ex rhetoricorum offi-
cinis 136, 12.
oleo non olet, unde sit, quod dicitur
185, 154.
ominare, queso, melius 128, 329.
opimum dictionis genus 140, 25. non
tam habitus corporis opimos, quam
gracilitates conficiantur 26, 64.
opinio virtutis in homine valet 261, 78.
ut opinio mea fert 14, 36. opinionem
dicendi adione faciebat 90, 234. opi-
nionem omnium majorem cepi dolo-
rem 2, 1. vulgi disertissimi habiti 73,
190. opinione querere voluntates 75,
196.
oportere, & decere quid differant 158,
74.
oppidanum genus dicendi 93, 242.
opportunitas illius mortis 3, 4.
opprimit, quæ dilui non poterunt 149,
49.
opimum id est, quod omnes laudes
habet 327, 6. in omnibus est aliquid,
etiam si lateat 144, 36. aliud aliis
videtur, id, neque illud ipsum, quod
est optimum, desperandum est: &
magna sunt ea, quæ sunt optimis
proxima 134, 6.
orbis orationis 223, 234.
P. Orbis mediocris orator 69, 179.
ordiat à principiis 283, 28. ab ea, quæ
prior est, ordiemur 228, 7. à propo-
sito ordientes 290, 47. orsus est in
foro dicere 117, 301. à rebus ipsis
ordiendum est 284, 29.
ordo memoriæ veteris 173, 120. tem-
porum servandus est 299, 75. ora-
tionis valet plurimum apud animos
hominum 74, 193. pedum facit, ut
id poematis simile videatur 220, 227.
quorum descriptus ordo alias alia ter-
minatione concluditur 206, 100.
L. & C. Aurel. Orestæ mediocres ora-
tores 39, 94.
oriuntur de propriis magna dissensio 288,
41. disceptationes, quæ in his con-
troverfiis oriuntur 311, 106. ex quo
suspicio

INDEX.

suspicio oritur 314, 114. oriens oratio 215, 218. numerus ortus ex aurium voluptate 207, 203. omne, quod ortum est, intereat 252, 62. ea, quæ sunt de causis orta 292, 55. ab ingenio oriundi 240, 29.
oro. ne defatigaretur, orant 36, 86. scripsit neminem melius ullam oravisse capitis causam 19, 47. orator præstat minutis imperatoribus 99, 256. qui optimus 326, 3. oratoris summi est summum videri populo 72, 186. oratoris tria officia 71, 185. quodnam maximum 76, 198. oratoris fundamentum locutio emendata 99, 258. unius locutio propriè locutio est 154, 64. oratori populi apud tanquam tibi sunt 74, 192. oratorem qualem fori strepitus desiderat 124, 317. duæ summæ sunt in oratore laudes 37, 89. de oratore nunquam doctis cum populo dissensio fuit 72, 185. 73, 188. oratores possunt esse summi, qui inter se sunt dissimiles 78, 204. oratorum bonorum duo genera 77, 201. ex oratorum dictis auctoritas petitur 261, 78. oratorum non sunt plura genera 325, 1, & seq.
oratorius urbanitatis, non scurrilis, lepos 58, 143. oratorium ingenium 46, 110. opus oratorium fieri intelligit 77, 200. oratio accurata, & facta quodammodo 11, 30. oratio septem modis illustris sit 279, 20. quomodo suavis sit 280, 21, & seq. orationis quot sint partes 172, 4. 282, 27. orationes pleæque scribuntur habitæ jam, non ut habeantur 38, 91. oracula unde appellata sunt 260, 77. otium si modò tibi est 271, 1. si erit otium 228, 7. ne in Græco quidem otio 169, 108.

P

Pacuvius malè locutus 99, 258. pzon minimè aptus ad versum 204, 194. in amplioribus frequentissimus est 205, 197. duplex est 213, 215. mollissimus, & amplissimus numerus 203, 192. de eo quid sentiat Aristoteles 203, 193. Palicanus auribus imperitorum aptus 85, 223. Pammenes longè eloquentissimus Græciæ 130, 332. L. Papirius Fregellanus discretissimus 66, 170.

par nobilissimum gladiatorum 330, 17. par est omnes omnia experiri 133, 4. erit rebus ipsis par oratio 174, 123. spatio par est pes unus alteri 213, 215. cum pares honore essemus 126, 323. in eodem genere non sunt pares 326, 3. paria paribus referunt 154, 65. paribus relata acuto fugienda sunt 161, 84. paribus adjuncta 195, 175. paribus in causis paria jura æquitas desiderat 236, 23. parium comparatio est æqualis 256, 71. parceret & amicitia, & dignitatibus orator 163, 89. parimonia aptæ hujus oratoris 161, 84. parere necessitati coguntur 207, 202. quamdiu auctoritati meæ paruit 106, 273. si verbis legum, ac non sententiis pareatur 322, 136. parit controversiam verbi interpretatio 312, 107. ea non parit oratoris ars 290, 48. notatio naturæ peperit artem 199, 183. dialecticæ spinosiora multa pepererunt 171, 114. quoniam pacto virtus pariat 295, 64. de parricidarum supplicio quæ dixit Cicero, nequaquam satis deferbuerunt 168, 107. pars. in partes incitata plebs 21, 54. particulas incidere 208, 205. 219, 226. partitur pes in tria 201, 188. genus universum in species certas orator partietur 172, 117. cum partiretur tecum causas 73, 190. partitione quomodo utendum est 241, 33. patior. si res patitur 299, 74. patiæ nullum à me locum præteriri 247, 51. me cum Socrate errare patiantur 147, 42. eloquentiam in civitatibus valere passæ sunt 165, 97. patronis diligentibus hastas jurisconsulti ministrant 254, 65. à lex patronis causæ illustres agebantur 79, 207. vitiosum est, ut causæ singulæ defenderentur à pluribus patronis 79, 207, & seq. patrociniū pacis exclusum est 4, 7. in patrociniū Siciliensi 124, 319. controversiarum patrociniū suscipere 173, 120. L. Paulus Africanus pater personam principis civis dicendo nebat 33, 80. peccant alii persona 157, 72. peccare suavitatis causa liceat 187, 157. decori ignoratione sapientissimè in oratione peccatur 196, 70. pello.

INDEX.

pello. quod cum animos hominum,
 aureſque pepuliſſet 196, 177. gnarus,
 quibus orationis modis, quæque ani-
 morum partes pellerentur 137, 15.
 penetrare definiendo verbo ad ſenſum
 judicis, opinionemque 317, 123.
 M. Pennus agitavit in tribunatu C. Grac-
 chum 46, 109.
 penuria magna ſapientium, bonorum-
 que civium 2, 2.
 percerſere poterit pleroſque inveniendi
 locos 319, 127.
 percipi poteſt neque oculis, neque au-
 ribus, neque ullo ſenſu 135, 8.
 percuffit me primus dolor, Cotta cum
 eſt expulſus 118, 305.
 perdifficilia quæ ſunt, habenda ſunt, ac
 ſi effici non poſſint 302, 84.
 perdo. nec iſtos excellentes viros, nec
 multos alios præſtantes cives reſpu-
 blica perdidit 103, 266.
 pereo. immuta paulum; perierit tota
 res 222, 232.
 perfectæ tam ſuavis varietas ſit in canti-
 bus è tribus omnino ſonis 151, 57.
 perſero. quæ, quod jam adeſt, perſert,
 patientia 299, 77. aſſi natura corporis
 vim tormentorum pertulerunt 290, 50.
 perfringit animos hæc eloquentia 165,
 97. ſuavis orator ſuavitate, qua non
 perfringeret animos 15, 38.
 perſundo. ſuavis fuit Phalereus ſuavi-
 tate, qua perſunderet animos 15, 38.
 Pericles omni genere virtutis, & elo-
 quentiæ laude clariffimus 10, 28. ful-
 gere, tonare, permiſcere Græciam
 dictus eſt 141, 29. Anaxagoræ Phy-
 ſici fuit auditor 137, 15. ejus vis di-
 cendi, terrorque 18, 44. ante eum
 nulla oratoris littera eſt 10, 27.
 periodus quæ dicitur 208, 204. è qua-
 tuor ſere partibus conſtat 217, 221.
 neceſſe eſt eam adhibere, nè infinite
 feratur oratio 220, 228. in ſpiritu
 periodi non modò deſici, ſed etiam
 laborare turpe eſt 13, 34.
 Peripateticorum inſtitutis commodius,
 quàm aliorum philoſophorum, fingitur
 oratio 49, 119.
 perluſtrandæ animo hujus partes erunt
 omnes 286, 38.
 permiſta oratio intervallis variu 200,
 187. ſit permiſta numeris 204, 196.
 permulceant aures ſonus, & numerus
 190, 163.
 perorata ab utroque cauſa 76, 198. ad
 perorandum ſpectare videtur ſermo
 tuus 114, 192.

peroratio maximè amplificationem
 habet 269, 98. ejus diviſio in duas
 partes 291, 52. iſta partes explicata
 291, 53. ad 294, 60. perorationem
 Ciceroni reliquiebant oratores 73,
 190, 177, 150.
 perſequi volunt flores, quos adhibet
 orator 154, 65. utramque partem co-
 gitamus 228, 7. verba perſequi 333,
 23. virtutes oratoris perſequitur 155,
 67. reliquos deinceps perſequar 77,
 201. omnes ſonorum perſequetur
 gradus 152, 59. cum ex toto perſe-
 quare partes 243, 40. perſequamur
 oratorum ætates, & gradus 50, 122.
 inſtitutum ordinem 62, 158. mem-
 bra ea quàm ſubtiliſſimè 237, 26. ver-
 borum propriorum elegantiam 326,
 4. ſumus in ſpatio Hortenſium iplius
 veſtigiiſ perſecuti 102, 307. tempe-
 rata oratione ornandi copiam perſe-
 cuti ſumus 167, 102. judicandi vias
 diligenter perſecuti ſunt 227, 6. ſtu-
 dium perſequenti illuſtrium homi-
 num ætates, & tempora 30, 74. ſtu-
 dium perſequentiæ ſuavitatis in vo-
 cibus 152, 58. nec iſtis cenſuerim il-
 lam Thucydidiſ orationem veterem,
 tanquam Anicianam notam, perſe-
 quendam 113, 288.
 C. Perſius litteratus homo 41, 99.
 perſpicere noſtrum curſum poſſis 120,
 307. non ut ingenium, & eloquentiam
 meam perſpicias, ſed ut laborem, &
 induſtriam 124, 318. ex litteris tuis
 te id maximè velle perſpexim 195,
 174. maximè perſpecta eſt utriuſque
 noſtrum exercitatio 126, 324. erit ei
 perſpectum, nihil ambigi poſſe 173,
 121.
 perſtrinxerat illum primò leviter con-
 ſulatus meus 126, 323.
 perterritum arinis hoc ſtudium noſtrum
 contuit 126, 324.
 perterritæpam iſtam habeo 191, 164.
 perſiſum conſuetudo non probavit 188,
 159.
 perturbetur generibus, numeris, tem-
 poribus oratio 278, 18. omnis æqui-
 tas perturbaretur 322, 136.
 perturbatione animi aliæ cauſæ effi-
 ciuntur 252, 62. perturbationes animi
 magnos habent motus 254, 64.
 pervagiſſimus verſus 182, 147.
 pervenio. pecunia, quæ morte alicujus
 ad quempiam pervenit jure 239, 29.
 ſimilitudines, quæ ex pluribus col-
 lationibus perveniunt, quo volunt
 244, 42.

INDEX.

244, 42. labitur circuitus, quoad perveniat ad finem 200, 187. ardens ad eum perveniret oratio 177, 132. ad eam rationem via perveniremus ab Aristotele inventa 226, 2. ad quos *fontes* si nobis ducibus, aliisve perveneris 323, 140. quæ cum ad hostem pervenerint 242, 37. ad summam amplitudinem pervenisset 109, 281. nunquam ad exitum perveniri potest 172, 116. pervertere scripta simplicium hominum interpretatione disertorum 75, 196. eos, quos ipse perverterat 106, 273. pervestigare argumentum 228, 7. pes in tria partitur 201, 188. pedum brevitate fuit numerus incitatus, proceritate tardius 212, 212. petit hanc ab eo veniam 221, 230. hanc multam Æschines à Ctesiphonte petiit 332, 22. plus petisti: serò petisti 308, 99. si res petet 180, 139. qui eloquentiæ principatum petet 151, 56. non ab Olympiis coronam petant 327, 8. cum quaesturam nos, consulatum Corra, ædilitatem peteret Hortensius 124, 318. ipsa *iuris scientia* auxilium ab eloquentia sæpe peteret 180, 141. hæreditatis sine lege petitur possessio 308, 98. quas ad causas facultas petitur argumentationum ex iis locis 308, 98. ad ejus facti deprecationem ignoscendi petenda venia est 320, 131. petitio tua non fuit 308, 99. petitio C. Julii consularis extraordinaria 86, 226. in eas petitionis angustias incidit 68, 175. Phalereus delectabat magis, quam inflammabat 14, 37. præstitit omnibus in mediocri dicendi genere 163, 92. ex illius orationibus redolere ipsæ Athenæ videntur 111, 285. Phidie *ideas*, cum faceret Jovis formam, aut Minervæ 135, 9. Philippicæ quædam Demosthenis totæ graves 170, 111. L. Philippus Crasso, & Antonio proximus accedebat 67, 173. Philisto Syracusio amatores deerant 27, 66. Philo Academiæ princeps 119, 306. philosophia mater omnium benefactorum beneque dictorum 125, 322. philosophia de natura antiquior, quam illa de moribus 12, 31. *philosophia diviso* 137, 16. philosophiæ *moralis*

locos notos habeat orator 172, 118. sine philosophia non potest effici eloquens 136, 14. physicorum ne sit ignarus orator 173, 119. pictor in Iphigeniæ *pictura* quomodo decorum servavit 158, 74. *pictura* in quibus *pictoribus* perfecta est 28, 70. Pifistratus inter primos valuit dicendo 10, 27. in eo studium eloquentia agnoscitur 16, 41. C. Piso statarius orator 92, 239. C. Piso gener Ciceronis ingenio præstitit 105, 272. L. Piso multarum legum aut auctor, aut dissuasor fuit 44, 106. M. Piso Gracæ eruditus 90, 236. Plato uberrimus in dicendo 50, 121. vocum concursionem non fugit 183, 151. ideas quas appellat 135, 10. ejus orationem funebrem quantannis recitari necesse est 184, 151. eum lectitavisse studiosè, audivisse etiam Demosthenes dicitur 50, 121. Plautus quando mortuus est 25, 60. pœnitet. me ipsum non pœnitet, quanta sunt 177, 130. nisi forte sic loqui pœnitet 190, 164. poëtæ ante Homerum fuerunt 29, 71. poëtæ divino ingenio 169, 109. ex poëtarum scriptis auctoritas petitur 261, 78. poëtarum plura genera sunt 325, 1. memoriæ proditum est, poëtas nobiles poëtarum æqualium morte doluisse 33. *postmeridianas quadrigas* libentius dixerit Cicero, quam *postmeridianas* 187, 157. Cn. Pompeius aliquem numerum oratorum obtinebat 68, 175. Sex. frater ejus præstantissimo ingenio *ibid.* Cn. Pompeius Magnus ad omnia summa natus 92, 239. Q. Pompeius non contemptus orator 40, 96. Q. Pompeius Bithyricus studiosissimus 93, 240. Pomponius orator minimè displicebat Ciceroni 79, 207. Cn. Pomponius lateribus pugnans, incitans animos 84, 221. pondera qui rerum ipsa comprehendet 294, 60. verborum omnium pondera examinare 140, 26. ponderandum est, non, quantum quisque profit, sed quanti quisque sit 99, 257. dicendum erit, non esse ex fortuna fidem ponderandam 315, 117. Z z 2 dicta

INDEX.

dicta questionis, argumentis, & conjectura ponderanda 316, 118.
pono satis in eo fuisse ingenii 65, 165.
alteram partem in universi generis questione pono, alteram in augendis rebus 175, 125. jejunitatem in Attico genere ponit 111, 285. hic noster, quem principem ponimus 166, 99.
ponunt in orationis celeritate eloquentiam 150, 53. intelligentiam in audiendi fastidio 329, 12. natura in omni verbo posuit acutam vocem 152, 58. nulla præcepta ponemus 147, 43. nullum verbum insolens ponere audebat 140, 25. memini me hoc ipsum posuisse pro argumento 207, 277. id in oratione humili ponitur, quod in alia deceret 161, 83.
continenter unum verbum non in eadem sententia ponitur 178, 135. non sit in re, quod ab adversario ponitur in verbo 309, 102. verba breviter commutata ponuntur 178, 135. hic exempla ponuntur 315, 116. cuiusque facti causa ponitur 284, 32. acute sententiæ ponuntur 160, 79. id in alio ponatur 158, 73. hæ reliquæ ponantur in eo genere 305, 93.
positus variè esse videtur in contrariis causis 319, 126. positum sit igitur imprimis 136, 14. quarum casuum genus est positum in jure civili 308, 100. in mente scriptoris vim legis positam esse defendit 322, 136. negat in eo positas esse fortunas Græciæ 141, 27. ponendus est ille ambitus, non abjiciendus 206, 199. est in imprudentia necessitas ponenda 286, 38. consilio juvare cives in laude ponendum est 256, 71.
M. Pontidius volubilis orator 95, 246.
pontificium jus 62, 156.
M. Popilius seditionem oratione sedavit 23, 56.
P. Popilius non indifertus 39, 95. C. vero, filius ejus, disertus *ibid.*
popularis oratio ad sensum vulgi debet moveri 74, 191. popolare dicendi genus 95, 247. popularis iudicii de oratore specimen 73, 188. populari incredibili voluntate prætor factus 125, 321.
portus. ætas nostra in portum non inertit, sed otii honesti confugere deberet 4, 8.
postliminio *quam* redeunt 242, 36. *qua sit* ipsius verbi vis *ibid.*
possidet ea sola propriè nomen commune 249, 55.

T. Posthumius non contemnendus in dicendo 104, 269.
postulo. ut veritas postulabat 188, 158. longius, quàm instituta ratio postulabat 190, 162. quocunque modo postulat causa 156, 70. 168, 105. cum res postulat 172, 117. ut causæ natura, & ratio temporis postulabit 175, 125. quid ab ipsa arte, & doctrina postulari putamus 190, 161.
præbebat populo verborum copiam cum magno clamore 93, 242. quis se tam durum, agrestemque præberet 182, 148.
præculci rectis studiis ad virtutem perfecti animi habitus 300, 80.
predicatore ingenii me non esse vis, sed laboris mei 89, 233.
præfatiior est Thucydides 146, 40.
præparati ad virtutem studiis, & artibus animi habitus 300, 80. non præparatis auribus inflammare rem coepit 166, 99.
præstare fidem debet tutor 244, 42. quid alterum alteri præstare oporteret 255, 66.
prætereo. qui pæona prætereunt, non vident mollissimum à sese numerum præteriri 203, 192. imprudens eum præterisse videre 104, 269. nulla ferè pars orationis silentio præteriretur 37, 88.
prævaricatio *quomodo* definienda 318, 124, & seq.
premit cursum ingenii tui hæc clades civitatis 129, 332.
prima sequentem honestum est in secundis consistere 133, 4.
primordia rerum 274, 7.
principia orationis ex quibus, & quarum rerum gratia sumuntur 283, 28. *quomodo* in benevolentia concilianda est *ibid.* *quomodo* efficitur, ut intelligenter audiamur 283, 29. *quomodo*, ut attentè audiamur 284, 30. principia qualia ab accusatore, qualia à reo ponuntur 317, 121.
privantia *quam* sint 246, 48.
processerat in solem, & pulverem, ut à Theophrasti umbraculis 15, 37. dicendi non ita multum laude processerat 56, 137. cum ætate processerit 147, 41. is processisset honoribus longius 70, 180. longius autem procedens, & in cæteris adhærescens 125, 320.
processus tantos efficiebat, ut evolare videretur 105, 272.
procli-

INDEX.

procliviorē esse adolescentiam ad libidinem 285, 34. si ex contentione procliviora erunt nostra 306, 95.
 procurator huius voluntarius 7, 17. procurator fidem præstare debet 244, 42.
 prodeo. quā ea eloquentia serō prodierit in lucem 15, 39.
 Prodicus Ceius magister dicendi existit 12, 30.
 produxi hunc ipsum sermonem longius 97, 251.
 profero quid poetas divino ingenio 169, 109. cur, quæ nunquam scripta sunt, proferat 321, 134. hæc idcirco à me proferuntur 120, 307. commune periculum proferetur 317, 121. fructus, & emolumenta proferantur 305, 92.
 prolaram esse rem à consulibus 36, 86. quibus patefactis, in iudiciumque prolatis 259, 75.
 prolatio exemplorum fidem affert orationi 173, 120.
 proficio. parum fortasse profeceram 182, 146. ad commovendos animos maxime proficient sententiæ 307, 96.
 proficilcor. ea causa mihi in Asiam proficiscendi fuit 122, 314. Roma sum profectus *ibid.* profectus ex optima disciplina 202, 191. à naturæ ius profectum sit 262, 82.
 profitentur ipsi se non esse oratores 328, 11. ius profitentur, qui nequeunt 181, 145. multi docere se profitebantur arrogantibus verbis 12, 30.
 progredi quod possent, minus experti sunt 134, 5. in quo longius progredimur 170, 112.
 prohibeamus eam ab armatorum imperu 129, 330.
 proloqui artem, quam facites, ne pudeat 182, 147.
 promitto. si quis in pariete demoliendo damni infecti promiserit 235, 21.
 promuntur ex his sedibus argumenta 228, 7.
 pronuntiavissent amplius de consilii sententiæ Consules 36, 86.
 propago. ex quibus plura bona propagentur 255, 69.
 proporo audire de te 89, 232.
 proponit singula argumenta vehementer 276, 14. omni huic sermoni propositum est 124, 318. Attici nobis propositi sunt ad imitandum 329, 13. maximis præmiis eloquentiæ propositis 71, 182.
 propositum thesīs nominatur 261, 79.

consulatio etiam appellatur 272, 4. 294, 61.
 prosequitur. serum ordinem 276, 14. sono subraffico. prosequetur antiquitatem 56, 157. illius mortis opportunitatem benevolentia potius, quā misericordia prosequamur 3, 4.
 prospiciet, quid sequatur, ut in legendo oculus, sic animus in dicendo 183, 150.
 Protagoras magister dicendi 11, 30. parati à Protagora communes loci 18, 46.
 protegere ades. 237, 24.
 prudentia hominibus grata est, lingua suspecta 181, 145.
 à puero quibuscum quisque loquatur, magni interest 80, 210.
 puerile in ipsa concinnitate 112, 287.
 ut pugiunculis, iis uti oportet 218, 214.
 pugnans lateribus 84, 221.
 pungent aculei 294, 60.
 purgat se Lelio 221, 230. se purgans jocatur Demosthenes 141, 27.

Q

 Quadro. tibi ita quadrat 17, 43. quadrandæ orationis industria 205, 197.
 in quadrum redigere sententiæ 210, 208. 222, 233.
 quero, qui sunt illi eventus 314, 114.
 perfectum oratorem 326, 3. querit ab ipso, utrū illa verba, an portenta sunt 141, 26. histrio, quid debeat, querit 158, 74. perfectæ eloquentiæ effigiem auribus querimus 135, 9. de genere, non de homine querimus 170, 112. si verum querimus 139, 21. vires, lacertos, sanguinem querunt 327, 8. consules de re atroci, magnæque quererent 35, 85. esset egregium non querere externa 139, 22. ab alijs, rerum; ab alijs, verborum doctrina queritur 138, 17. ad faciendam fidem auctoritas queritur 257, 73. in dicendo numeri ab oratore queruntur 193, 170. cuiusque generis nota queratur 158, 75. cum de vero ambigitur, queri conjectura solet 175, 126. cum de servis in dominos queri noluisent, de incestu querendum putaverunt 315, 218. non queritis numerus, sed secutus 191, 165. 215, 219. immutatione litteræ queritæ venustates 162, 84. vitabit querita orator 163, 89. hæc sunt, in quibus rei natura querenda sit 198, 182.

INDEX.

198, 182. querendum est, satiusne id
esset 139, 22.
questionis siquid habet 155, 68. si
sustinere tantam questionem non po-
tuerit 144, 35. poetæ questionem ar-
tulerunt, quidnam esset illud 155,
66. questione socios liberatos esse
37, 88. questiones perpetue quando
constitute sunt 44, 106. questionum
duo genera: alterum infinitum, al-
terum definitum 261, 79. 272, 4. 294,
61. questionum duo genera: unum
cognitionis, alterum actionis 262, 81.
294, 62. cognitionis questiones tri-
partite 262, 82. 294, 62. actionis duo
sunt genera 264, 86. 295, 63. locus
in questionibus, seu tormentis 258, 74.
290, 50. 315, 117, & 118.
qualitatis status 288, 42. 295, 66. 319,
129.
quatenus, in omnibus rebus videndum
est 157, 73.
queratur se depravatione verbi urgeri
319, 127.
querela constati criminis 317, 121.
quievit cum multos annos ager, ube-
riores efferre fruges solet 7, 16.
L. Quintius aptissimus turbulentis con-
cionibus 85, 223.
R
Rabirii causa jus retinendæ majestatis
continebatur 167, 102.
rabula de foro 149, 47. rabula sane pro-
babilis 86, 226. rabularum, qui &
indocti, aut inurbani fuerunt, acu-
tissimus 70, 180.
radices, stirpesque artium nos non de-
lectant 182, 147.
recedam non nisi necessario à vestris
exemplis 241, 32. à magnificentia
recedens 161, 83.
recidant omnia ad nihilum 222, 233.
contentio nimia vocis reciderat 123,
316.
recipere causas 61, 155. 79, 207. equa,
quæ fræna recipere solet 242, 36.
aures si inflatum non recipiunt 74,
192. recepi me biennio post 123, 316.
te avidum ad has epulas recepi 237,
25. libentius cum *padem* recepit ora-
tio 204, 194. cum è Sicilia me rece-
pissim 124, 318.
recuperata respublica 121, 311. de
captivis recuperandis missus orator
22, 55.
recordatio præteritorum est acerba, &
acerbior expectatio reliquorum 103,

246. recordatio eorum in maximis
curis jucunda fuit 4, 9.
reddere verbum pro verbo necesse non
habui 329, 14. rationem, cur sint,
non quant reddere 197, 180. ea,
quæ secum commentatus esset, sine
scripto verbis eisdem redderet, qui-
bus cogitavisset 117, 301. paribus pa-
ria redduntur 191, 164.
redeunt hæc postliminio 242, 36.
redigere in quadrum sententias 210,
208. 222, 232. id est ad ultimam sui
generis formam redigendum 137,
10.
redolere ex illius orationibus mihi ipsæ
Athenæ videntur 111, 285.
refercio. doctissimis hominibus referat
domus esset 182, 146. oratio gravi-
bus referat verbis 292, 54. invidi,
quibus referat sunt omnia 180, 140.
referre id non ad amicitiam, sed ad do-
mesticam utilitatem videamur 3, 5.
syllaba postrema brevis, an longa sit,
ne in versu quidem refert 215, 217.
paria paribus referunt *sophista* 154,
65. translationes transferunt animos,
& referunt 178, 134. quam oratio-
nem in origines suas retulit 37, 89.
ad propositum retulit 289, 46. siquis
ad eum tale quid retulerat 247, 51.
nunquam collegæ tuo gratiam refe-
res 82, 217. se à cœlestibus rebus re-
feret ad humanas 173, 119. refer ad
aures 189, 159. referamus nos ad eum
inchoandum 143, 33. ad hanc diffi-
cultatem explicandas præcepta re-
feramus 304, 89. si tibi inflatæ non
referant sonum 74, 192. eundem re-
ferant in cadendo sonum 145, 38. ne-
quis corona donaretur prius, quam
rationes retulisset 332, 19. intelligo
me non ita disertos & retulisse in
oratorum numerum, & relaturum
56, 137. refertur idem ad extremum
178, 135. quod refertur ad efficien-
dum quid 294, 62. ad aliquod com-
modum, usumque 295, 63. firmamen-
tum ad labefactandam rationem 310,
103. omnis ratio in his causis ad de-
lectionem 297, 72. ad cogitaram
speciem imitando referuntur ea, quæ
sub oculos cadunt 135, 9. hæc ad il-
lud indecorum referuntur 163, 88.
illa ad intelligentiam referuntur,
hæc ad voluptatem 190, 162. hæc
referuntur ad ea, ad quæ debent re-
ferri 191, 165. ad caput, & quasi
fontem referri potest 240, 31. multis
modis

INDEX.

modis contrariis relata contraria 178, 135.

reſerverat oratio 123, 316.

reficio. Demosthenes curator muris reficiendis fuit, eosque refecit pecunia sua 332, 19. reliquum in seipſis reficiendis tempus oratores confumerent 181, 143.

refuſiſſe genus hoc iudicio illos exiſtimabo 223, 235.

refutatio accuſationis quid ſit 267, 93.

reſpiciamus ſemper levia 274, 8. à libris te obſcuritas reſecit 226, 3.

relaxet orator continuationem verborum 162, 85. ſe ipſe relaxarat à nimia neceſſitate numerorum 196, 176. conſtructio verborum diſſolutionibus relaxetur 281, 21.

religio nobis adhibenda, ſi aſſeveramus 115, 293. fanitas quaſi religio oratoris 111, 284. eorum religioni cum ſerviret orator 140, 25. religione nimia attenuata oratio 110, 283. hac religione non ſum ab hoc conatu repulſus 244, 36.

religioſæ aures Atticorum 141, 27.

reliquerunt philoſophi forenſes cauſas agreſtioribus Muſis 136, 12. ſcriptores nobis multa de oratione præcepta 200, 186. Stoici totam invenienti artem 228, 6. aliquid relinquat orator, ac negligat 179, 137. vias tritas relinquamus 136, 11. hunc crimini relinqueret 315, 115. iſti Attici non modo à corona, ſed etiam ab advocatis relinquuntur 113, 289. pecunia, quæ numerata domi reſiſta eſt 231, 13. pro reſiſto eſt habendum 98, 253. numeri in hoc genere orationis omnino relinquendi 159, 77.

remiſit nuntium mulier 234, 19. ſummum ſuum ſtudium Hortenſius 125, 320. ad infirmitatem laterum Cotta contentionem omnem remiſerat 77, 202. cum remiſerant dolores pedum 54, 130. omnes ſonorum tum intendens, tum remittens perſequetur gradus 152, 59.

removerunt ſe artibus ſuis opifices 133, 5. cum aſſumpta verba removenſur 281, 23. tum removebitur omnis inſignis ornatus 159, 78. *genus orationis* remotum à iudiciis, forenſique certamine 210, 208. remotis reliquis generibus unum telegimus 209, 207. cujus ſermo eſt à forenſi ſtrepitu remotiſſimus 143, 32.

renovavi ſtudium philoſophiæ hoc ſum-

mo auctore 122, 315. generum ampliſſimorum renovare memoriam poſſis 129, 331.

rentur eos eſſe, quales ſeipſi velint 261, 78. ratum habere iudicium 318, 125. ratæ ſunt concluſiones 250, 56.

ratio iudiciorum ſublata eſſe videbatur 119, 306. ratio, & ſcientia definiendi 265, 87. rationem ſubjiciat recuſationis 309, 102. rationem, cur ſint, non queant reddere 197, 180. nec verſus ratione eſt cognitum, ſed natura, atque ſenſu; quem dimenſa ratio docuit, quid acciderit 198, 183.

repellentur ſuſciti medicamenta candoris omnia 160, 79. hac religione non ſum ab hoc conatu repulſus 144, 36. reprehendendi *adverſarium modi* 288, 44.

repudiaverunt funditus *illud diſtinctionis genus* Athenienſes 140, 25. tu aliquod cauſarum genus repudiabis 169, 110. impudentes procos repudiemus 129, 330. eam rem totam, niſi probaſſent, certe repudiâſſent 315, 117. eloquentia hæc à philoſophis repudiata 136, 13.

repugnat rectè accipere, & invitum reddere 234, 20.

à repugnantibus locus 234, 20. 248, 53.

requiſiſti à me eorum librorum ſententiam 226, 1. ſiquæ verborum iterationes clamorem requirunt 162, 85. ex illis iſdem locis cauſæ rerum, & eventus requiruntur 302, 82. major eloquentia non requiratur 178, 133.

res nobis cum iudicibus eſt 74, 192. ita ſe res habet *ibid.* 223, 236. &c. cum res poſtulabit 172, 117. res controverſiam facit 173, 121. ſi res patitur 299, 74. res ipla ſatis his reſpondet 328, 11. per vim multitudinis rem ad ſeditionem vocavit 311, 105.

reſcindere iudicium 318, 125.

reſpondere honoribus majorum non potuit 49, 117. dicit illam quaſi ex altera parte reſpondere dialecticæ 171, 114. ſatis his res ipſa reſpondet 328, 11. nobis pro reo non reſpondit orator 176, 129. forenſibus noſtris rebus etiam domesticæ litteræ reſpondebunt 182, 148. ſuo quodque loco reſpondeat 206, 200. quaſi ad interrogata ſibi ipſe reſpondeat 179, 137. verba verbis quaſi dementia reſpondeant 145, 38. paria paribus reſpondeant 280, 21. licet non ad ſingulas res

INDEX.

- res respondentem sic dicere, ut etiam singulis satis responsum esse videatur 209, 207. eis, quos aliquid reprehensos suspicabar, respondendum fuit 182, 147.
- restinguo. nec Aristoteles admirabili scientia ceterorum studia restinxit 133, 5. oratio iracundiam restinguens 264, 86. restinctis animorum incendiis 141, 27.
- retinebat me summa delectatione rerum ipsarum varietas 119, 306. retinenda maiestatis ius 167, 102.
- retrahatur genus ejusmodi calliditatis in odium iudicis 322, 137.
- reverti sumus ad paullo superiores mentem 86, 225.
- revocare se ad industriam coepit 126, 223. è cursu ipso nos revocavit voluntas tua 225, 1. se ipse revocet orator 179, 137. homines, ad quam eos formulam dicendi revocent, intelligant 330, 15. definitio ad unum verbum revocatur 281, 23. disceptationes ex, detractis temporibus, & personis, ad consultationis formam revocantur 311, 106.
- rhetorica ars ex altera parte respondet dialecticæ 171, 114.
- Rhodi oratores sani, & Atticorum similes 20, 51.
- rideo. nequid facias, cujus imitatio rideatur 26, 225.
- ridiculus cum primis orator 86, 224.
- homo admodum ridiculus 82, 216.
- in jaciendo, mittendoque ridiculo 262, 87. ridiculo quomodo usus orator 162, 88.
- rimas quasi expleat, verba inserciens 221, 235.
- roborat ipsa se postea educata hujus nutrimentis eloquentia 147, 42.
- rogatio privilegii similis 37, 89. rogatio Manilia 52, 127.
- Roscus in scena 113, 290.
- in rostris ii habitabant 118, 305. eo in rostris sedente 63, 161.
- rotundus non satis Thucydides 146, 40.
- rotunda constructio 105, 272.
- Q. Rubrius Varro acer acensator 65, 168.
- rudibus ejus eludit oratio 330, 17.
- C. Rufus accusator verus 100, 260.
- C. Rusticellus in dicendo exercitatus 66, 169.
- ruta calx 311, 107. 269, 100.
- Rutilius in severo genere dicendi veratus est 47, 113. ejus orationes junæ sunt 47, 114.
- S postremam litteram verborum definitum in us detrahebant veteres 189, 161.
- salebra. alter sine ullis salebris, quasi sedatus amnis, fluit 146, 39.
- sales in dicendo nimium quantum valent 162, 87.
- salta Hegesias, incidens particulas 219, 226.
- saltatio quedam, cui Titius nomen esset 86, 225.
- salubritas Atticæ dictionis 20, 51.
- sanguis incorruptus eloquentia, in qua naturalis inest nitor 14, 36. verum sanguinem orator deperdebat 110, 283.
- sani oratores Rhodii 20, 51.
- sanare oratione animos 296, 67.
- sapientia est eloquentia, sicut reliquorum rerum, fundamentum 156, 70.
- satisfacere reipublicæ facile possint hi oratores 85, 222. amicissimo viro re-cta petenti satisfacere voluissent 180, 140. studio huic non satisfecit 97, 245. nobis non satisfaciatur ipse Demosthenes 167, 104. eodem tempore & discentibus satisfacerent, & consultantibus 181, 143. ad id cumulatè satisfactum esse debet voluntati tue 269, 99.
- L. Apul. Saturninus seditiosorum eloquentissimus 85, 224.
- P. Scævola valde prudenter, & acutè loquebatur 45, 108.
- Q. Scævola jurisperitorum eloquentissimus 58, 145. qualis sit orator 59, 146. ejus cum Crasso comparatio 59, 148.
- scalmus captionis 75, 197.
- M. C. Scævola. Scævola in multis causis versatus erat 46, 110. in ejus oratione naturalis inerat auctoritas 47, 111.
- M. Aurel. Scævola postea dicebat 55, 135.
- Scipio collega Bruti bene loquebatur 80, 212.
- L. Scipio dicebat non imperitè 68, 175.
- P. Scipio Africanus Major non infans 31, 77. ejus filius disertus ibid.
- P. Scipio Nasica Corculum eloquens 32, 79.
- P. Scipio, qui est in consulari mortuus, Latine loquendo cuius erat par 52, 128.
- scopas dissolvere 223, 235.
- scripserunt luculentè, etiam si minus polid 31, 76. historia quædam scripta dulcissime 32, 77. scripti,

INDEX.

Scripti, & sententiæ controversia 268, 96, 312, 108, 321, 132, & seq.
 scriptio ad dicendum plurimum proficit 38, 92.
 secernere hanc eloquentiam ab hoc genere non difficile est 154, 63.
 secundarum M. Crassi fuit Arrius 94, 242.
 secundum vocem vultus plurimum potest 153, 60.
 sedes est constituendæ fidei narratio 284, 31. sedes, è quibus argumenta promuntur 228, 7. 257, 71.
 sedo. conatum iracundiæ suæ morte sedavit 17, 42. seditionem cum auctoritate, tum oratione sedavit 23, 56. quorum sedare animos malunt, quam incitare 153, 63. videmus dictatorem dicendo sedavisse discordias 21, 54. ad motum animi sedandum 264, 86.
 sedatus annis 146, 39. in ipsis numeris est sedator Ilocrates 196, 176.
 sejunctus orator à philosophorum eloquentia &c. 155, 68.
 selegimus unum remotis reliquis generibus 209, 207. seliget argumenta orator 149, 47. exempla selegissem, nisi nota arbitrarer 167, 103.
 sententiæ ad commovendos animos maxime proficiunt 307, 96.
 sepio. eloquentiam septam liberali custodia domi teneamus 119, 330.
 seponerent sibi ipsi nullum ad eam rem tempus 181, 143.
 sequitur, ut, qui cadunt in orationem numeri, videndum sit 202, 191. prænotia sequitur Ephorus, aut dactylum ibid. si exempla sequimur 177, 133. aliqui orationis mœsticiam sequuntur 150, 53. qui nihil illorum, nisi vitium, sequuntur 194, 171. habes meum judicium, quod sequere 224, 237. quandam sequatur ætatem vini 112, 288. oratio ita est flexibilis, ut sequatur, quocunque torqueas 150, 52. naturam ducem ad aurium voluptatem sequatur industria 152, 58. alias dicendi virtutes sequatur orator 179, 139. in his formis ea concinnitas inest, ut sequatur numerus necessarius 216, 220. in scripti, sententiæque contentione, utrum potius sequatur judex 312, 108. quanto magis homines mala fugiant, quam sequantur bona 305, 91. lex est, quam sequi sit necesse 206, 198. sequi videtur, ut videamus, quæ sint illæ 216, 221.

alius orator gravitatem sequens 327, 6. numeros secutus Ilocrates dicitur 195, 174. numerum non quæsitum esse, sed secutum intelligamus 191, 165.
 sectatur delectationem aurium altera causarum forma 296, 69.
 series tanta artis est, ut, quæ antè præcepta dedimus, huc transferantur 322, 137.
 Q. Sertorius acutissimus rabula 70, 180.
 M. Servilium Cicero præterit 104, 269.
 servire multorum vel honori, vel peniculo 94, 242. numeris 196, 176. compositio tota servit gravitati vocum 198, 182. quorum majorum nemo servitutem servivit 240, 29. eorum religioni cum serviret orator 140, 25. gratiam habet oratori voluptati aurium servienti 210, 208. serviendum necessitati putet 221, 230. brevis conficitur nulli rei, nisi ut dilucide dicas, serviendo 279, 19.
 servo. genus omnium verborum, vimque servavi 329, 14. temporum servantur gradus 275, 12.
 sevocanda est ab his hæc eloquentia 155, 66.
 C. Sicinius probabilis orator 101, 265.
 Cn. Sicinius homo ridiculus 82, 216. ejus de Curionis jactatione locus 82, 217.
 signata pecunia 248, 53. oratoris locutio hoc proprio signata nomine est 154, 64.
 significo. oratio, quæ significat oratoris amabiles mores 281, 22. orationes ejus significant quandam formam ingenii, sed rudem 115, 294. vultus, quo significant oratores ingenuæ, quo sensu quidque pronuntient 162, 86. verba duplicata, & idem significantia 280, 10. significetur à corona silentium 113, 290. probitas narrantis significabitur 284, 32. in ambiguis res duas significari videmus 174, 121. verba nativa, quæ significata sunt sensu 278, 16.
 significatio sæpe erit major, quam oratio 180, 139.
 D. Silanus acuminis satis habuit 92, 240.
 M. Silanus dicebat de republica, quod esset illi satis 55, 135.
 silebat is, ut erat à concione universa relictus 118, 305. sileamus de istis 103, 266.

INDEX

silva dicendi 136, 12. quasi silvam vides
 180, 139.
 à similitudine locus 232, 15, 244, 41.
 simulacrum talis oratoris utinam repe-
 rire possemus 139, 22. simulacrum
 Jovis Olympii 134, 5. Phidiae simu-
 lacris cogitare possumus pulchriora
 135, 8.
sis, contractum pro, si vis 185, 154.
 L. Sisenna doctus, & bene Latine lo-
 quens 87, 228.
 Sisenna rectè loqui putabat esse, inusi-
 tatè loqui 100, 260.
 sita est es virtus omnis in scientia di-
 sputando 300, 78. est id genus to-
 tum situm in commutatione verbo-
 rum 285, 23. ea bona, quæ sita sunt
 in officiis, atque virtutibus 303, 86.
 Socratis subtilitas disputandi 12, 31. ab
 es philosophia moralis inventa dici-
 tur *ibid.* ironia in es fuit faceta &
 elegans 114, 292.
soder, dictum pro, si audes 185, 154.
 solertia aliqua judicandi 329, 11.
 solimdo quædam ab oratoribus erat in
 foro 87, 227.
 Solon inter primos valuit dicendo 10, 27.
 sordes summae & fortunæ, & vitæ 86,
 224.
 spatium, sumus in spatio Hortensium
 ipsius vestigiis persecuti 120, 307.
 oratorem ex Academiæ spatiis existi-
 disse me fateor 136, 12.
 spatia palæstricè in xysto iis orato-
 ribus liceat 327, 8.
 species dicendi quæ sit optima 132, 2.
 pulchritudinis eximia in ejus mente
 insidebat 135, 9. eloquentiæ in ejus
 mente insidebat 138, 18. ad illam
 Platonis rei speciem redeo 166, 101.
 spectat hæc res ad vulgi assensum, & ad
 aurium voluptatem 224, 237. alter-
 rum genus ad fidem directè spectat
 289, 46. quod ad utilitatem spectat
 305, 92. narrationes ad suos fines
 spectant 269, 97. spectare ad pero-
 randum videtur sermo totus 114, 292.
 & prima, & media verba spectare
 debent ad ultimum 206, 200. res
 spectatur in philosophia, non verba
 penduntur 150, 51. humanum testi-
 monium spectatur ex auctoritate, &
 ex voluntate 273, 6. materies, quæ
 maxime spectatur in officiis 303,
 88. in personis naturæ primum spe-
 ctantur 285, 35. hæc in natura spe-
 ctantur 286, 35. spectantur ad cau-
 sam facti motus animorum 313, 112.

spiritu illo carent libri, propter quæ
 majora eadem illa, cum aguntur,
 quam, cum leguntur, videri solent
 177, 130. oratio non spiritu pronun-
 tiantis coacta debet insistere 220,
 228.
 splendor animi, & magnitudo 104, 268.
 spoliaveris cum cantu lyricos, nuda re-
 manet oratio 199, 183.
 spondeus orationem nimis tardam red-
 dat 203, 191.
 sputatilia crimina innotatum dictum
 100, 260.
 C. Stalenus furioso genere dicendi usus
 est 93, 241. propter imprudentiam rei
 capitalis jure damnatus est 259, 75.
 stella illustrant ejus orationem, quasi
 stellæ quædam, tralata verba 163, 92.
 stilus arusex in hoc oratore apparuit
 40, 96. idem est totius orationis sti-
 lus 42, 100. stilus exercitatus efficiet
 facile hæc viam componendi 183,
 150. cum otiosus stilum prehenderat
 38, 93. hujus orationes penè Atticæ
 stilo scriptæ esse videantur 65, 167.
 nos non desistebamus stilo nostrum
 illud augere 125, 321.
 sto tuo judicio stabis 224, 237. talis
 fuit, ut nemo contra civium dementi-
 am à senatu, & à bonorum causa
 steterit constantius 106, 275. cum is
 contra populi studium stasset 53,
 128. firmamentum, sine quo accusa-
 tio stare non potest 310, 103. omnes,
 qui ausi sunt stantes loqui 104, 269.
 ad stantem judicem dicant isti Attici
 113, 289.
 statarius orator 92, 239. statarii, ut
 in scena, sic etiam in foro laudari
 debent 48, 126.
 status Latine quid appelletur 267, 93.
 adversarios de statu omni dejecimus
 176, 129.
 statuo in ea licentiam majorem esse,
 quam in nobis 155, 68. statuit de
 præteritis judex, de futuris senatus
 275, 10. statuerent ea de re consules
 35, 85.
 Stoici prudentissimi in differendo, ad
 dicendum traducti, inopes 49, 118.
 eorum peracutum, sed exile orationis
 genus 47, 114.
 structum in vermiculato emblemate ver-
 bum 106, 274. compositi oratoris
 bene structuram collocationem dissol-
 vas 221, 232. cum ista structa verba
 sunt 215, 219.
 structura quædam fiat, nec tamen fiat
 operosè

INDEX.

operose 183, 149. verborum est structura quædam 326, 5.
 studio cognoscere processus mos dicendi 89, 232. Latine ex te audire ea 271, 1. in hoc orationum genere, cui nunc studet 147, 41. huic generi studet uni 166, 99. maxime Græcis litteris studuit 32, 78. nemo erat, qui videretur exquisitus, quam vulgus, studuisse litteris 725, 322.
 studium persequendæ suavitatis in vocibus 152, 38. is contra populi studium stetit 53, 128. in nullo unquam flagrantius studium viderim 117, 302.
 studia litterarum 306, 80. propensiora studia in aliquo genere virtutis præcipue colendo *ibid.*
 suadam quam appellavit Ennius 24, 59.
 suade medulla *ibid.*
 suave commune simplicium, conjunctorumque lumen 279, 19. suave quomodo sit genus dicendi 286, 21, & seq.
 suavitatis persequendæ in vocibus studium 152, 38. suavitatis plurimum est in hac mediocri orationis forma 163, 92.
 subijciat rem oculis dicendo orator 180, 139. rationem subijciat is reculationis sue 309, 102. materia ad argumentum subiecta 286, 38. causa, quæ subiecta sunt fortunæ 253, 63.
 subiungit Aristoteles hæc ipsa translationi 164, 94.
 sublata esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur 119, 306. sublato filio parvo plangere completeremus forum 177, 131. ex numero oratorum sublaci 121, 311.
 sublellia grandiore, & pleniorē vocem desiderant 113, 189. locus in sublellis occupetur 113, 290.
 subsum. subest earum rerum nullum corpus 258, 27.
 sublellitas orationis qualis sit 159, 76. quam Atticam appellant 27, 67. sublellitate quadam disputandi resellere eorum instituta solebat verbis 12, 31.
 successit ipse magnis oratoribus 168, 105.
 horum ætati Isocrates 146, 40. si quando minus succedet 165, 98.
 succus incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit 14, 36. habeat succum aliquem oportet oratio subtilis 159, 76.
 L. Sulla professionem inter, & reditum sine iure fuit respublica 87, 227.
 C. Sulpicius Gallus ornatus, atque elegans 32, 78.

P. Sulpicius tragicus orator 77, 203. *et* character *ibid.* ejus orationes, quæ feruntur, P. Canutius scripsisse putatur 78, 205.
 Ser. Sulpicius longe omnium in jure civili princeps 60, 151.
 sum. esse maximi ingenii 46, 110. infirma, & ægra valetudine 70, 180. in principibus patronis 89, 233. omnibus exemplo 94, 242. ait cætera non diutius esse uno, & eodem statu 135, 10. esse perfecte eloquentis puto 170, 113. iudicat iambum nimis è vulgari esse sermone 203, 192. neque extra numerum esse debet oratio 204, 195. *qua res esse dicuntur* 237, 27. *qua non esse* 238, 27. si es animo vacuo 8, 20. est aliis flumen cordi 150, 53. illud acrioris ingenii, hoc majoris artis 163, 90. disputatio non hujus instituti sermonis, sed artis intimæ 197, 179. Ephorus in culpa 203, 192. id nihil ad rem 215, 218. tempus ad id accedere 227, 5. in insidiando reus 312, 110. quid est causæ, cur 38, 91. non est cur 134, 6. non est bonitas vocis in nobis 152, 59. utrumque in differendo est 170, 113. valentiorum hæc laterum sunt 162, 85. tanto in honore ille epilogus erat 52, 127. præstito fuisse causis 126, 324. fuit ea res illi vituperationi 40, 97. assiduissime mecum Dionysius 123, 316. tota causa de verbis interdicta 166, 102. penes quos ea laus adhuc fuit, non fuit scientiæ, sed bonæ consuetudinis 99, 258. in iisdem exercitationibus fuimus 60, 151. in eodem cursu 128, 328. quæ in nominibus fuerunt 232, 16. omnia, quæ mulieris fuerunt 235, 22. oneris impositi tua culpa sit 144, 35. siue actio illi 308, 99. nullius oratoris æquæ in potestate fuerit comprehensio 106, 274. dico librum mihi saluti fuisse 6, 14.
 fiet & sit, licet utare utroque 187, 157.
 supellex oratoria 160, 80.
 suppeditat magnam orationis copiam cognitio natura 137, 16. quoad vita suppeditavit 43, 105. Græca oratio plura ornamenta suppeditans 121, 310. præcepta huic generi suppeditantur aliis in libris 269, 99.
 suppletio pedis in Antonio fuit 57, 141. non crebra à Crasso adhibita 62, 158. in Calidia pedis (quod minimum est) nulla suppletio 108, 278.
 A 2 2 2 sup

INDEX.

suppressior erit, ut voce, sic etiam oratione *orator* 162, 85.
 sulcipere patrocina controversiarum 173, 120. putes me scribendi impudentiam sulcipisse 224, 238. unum *genus* ad laudandos claros viros suscepimus 297, 69. alterius, ut efficiat, quod agit, omnis est suscepra contentio *ibid.* putavi mihi suscipiendum laborem 329, 13.
 suspicantur hi, unum modò quale sit *genus* 141, 28. ii, quos aliquid reprehensuros suspicabar 182, 147. hæc vis quanta sit, suspicemur 177, 133. homo nondum suspicans, quale esset copiosè, & ornatè dicere 115, 294.
 sustinere tantam questionem si non potuero 144, 35. omnia, tanquam crepidine quadam, comprehensione longiore sustinentur 218, 224. hoc vehemens, cum rapidè fertur, sustineri nullo pacto potest 176, 128.
 sustentor ea consolatione 129, 330.
 syllaba postrema, brevis, an longa sit, ne in versu quidem refert 215, 217.

T

Tabula censoriz 186, 156. accepti tabulae 188, 158.
 tacere id ipsum te malle arbitror, quam taciturnitatem nostram experiri 89, 231.
 tacita criminum testimonia 314, 114.
 tangit hic me dolor 129, 331. *causa*, quæ apperitionem animi, iudiciumque tangunt 253, 63. ea, quæ sunt causarum propria, tangemus 312, 109. genere, si humile, ad augendam ejus, quem laudas, gloriam tacto 299, 74.
 tardem studia multorum, si eum, quem quæris, expressero 132, 3.
 tegebat *ejus* tarditatem formæ dignitas 90, 235.
 temperavit suam copiam cum illis duobus generibus 166, 99. hilaritatis, & tristitiæ modum res ipsæ temperabunt 153, 60. temperata numeris oratio 204, 196.
 temperator hujus triperitiæ varietatis 156, 70.
 teneo istam distributionem 285, 34. tenet aures mediocris orator 74, 193.
 splendidam rationem dicendi Cæsar 101, 261. multitudo nullos numeros 195, 173. reliquæ partes *causæ* suam vim, & dignitatem tenent 79, 209.
 silum vix tenebam 114, 293. tenebat

plebem 86, 224. primas 127, 327. somnum vix tenebamur 108, 278. me omni tuo sermone tenuisti 89, 232.
 tenuit duo summe 107, 276. disciplinam à patre traditam 102, 264. genus hoc secuti non tenuerunt 220, 229. me ipse non teneam 177, 132.
 teneat eum cursum, quem poterit 133, 4. jus civile 173, 120. teneamus eam domi septam liberali custodia 129, 330. in sententia dicenda quam viam, & quæ præcepta teneamus 302, 83.
 puerum in manibus perorantes tenuerimus 177, 131. tenere se manu indicia mortis diceret 107, 277. memoriam rerum Romanarum 125, 322.
 animo rei formam 166, 101. ordinem collocandi, quem volumus 277, 15. narratione auditorem 330, 15.
 semper optima 304, 89. cum is, qui audit, ab oratore tenetur 211, 210.
 acerrimo studio tenebar 119, 305. ne argumentis teneretur reus 315, 117.
 viderit illos teneri oratione suspensos 77, 200. multis modis teneri mortuorum pecuniæ possunt 239, 29.
 Alexandro Asiæ tenente 333, 23. in verbis, & actione causa erit tenenda 292, 54. toto in ambitu numeri tenendi sunt 206, 199. hæc tenenda sunt oratori 171, 115.
 tenore uno is in dicendo fuit 139, 21.
 teretes aures 141, 27. 328, 11.
 à testibus locus 290, 49. 315, 117. 257, 73.
 testatur defensor consuetudinem sermonis 318, 126.
 testimonium Cæsaris iudicii, non benevolentiz 98, 255. testimonium quid sit 257, 73. testimonia divina quamam sint 260, 77.
 Themistocles cum prudentia, tum eloquentia præstitit 10, 28. *ejus cum Coriellano comparatio* 17, 42.
 Theodorus in arte subtilis, in orationibus jejunos 19, 48.
 Theopompus altitudine orationis officit Philisto, & Thucydidi 27, 66.
 cum quidam reprehendunt, quod literas *asperas* tanto opere fugerit 183, 151. ei se frenos adhibere Isocrates dixit 78, 204.
 Theophrastus in *distione* dulcis 50, 121.
 de eo anicula error 67, 172.
 Theramenes cui ætati suppar fuit 11, 29.
 thesauri argumentorum 312, 109.
 thesis quid sit 148, 46. propositum nominatur 261, 79. consultatio appellatur 272, 4. 294, 61. in hac Aristoteles

INDEX.

teles adoleſcentes exercuit 148, 46.
 Thraſymachus magiſter dicendi 11, 30.
 fuit princeps inveniendi *numeroſam orationem* 195, 175.
 Thucydides ſummus vir 17, 43. non aſperas litteras fugit 183, 151. rerum geſtarum pronuntiator ſincerus, & grandis eſt 112, 287. bella narrat graviter, & probe 142, 30. de bellicis rebus canit bellicum 146, 39. *ejus ſtilus non convenit oratori* 112, 287. 142, 30. 330, 15. *ei amatores deerant* 27, 66. tibiz ſunt oratori aures populi 74, 192. tibicen Antigenidas 72, 187. cum tibicen acceſſit 199, 184.
 T. Tinea Placentinus homo facetiſſimus 67, 172.
 Tilius præcepta *rhetorica* conſcripſit 18, 46.
 C. Titius argutus *orator* 65, 167.
 Sex. Titius acutus, ſed mollis in geſtu 86, 225.
 Topica Ariſtotelis 226, 1. *quid libris illius continetur* 226, 2. *eorum obſcuritas* 226, 3.
 Sp. Torius valuit in populari genere dicendi 56, 136.
 a tormentis locus 290, 50. 258, 74. 315, 117, & 118.
 L. Torquatus perurbanus *orator* 92, 239.
 L. Torquatus reconditæ *doctrina* vir 102, 265.
 T. Torquatus T. filius natura expeditus ad dicendum 94, 245.
 torqueo. eſt oratio ita flexibilis, ut ſequatur, quocunque torqueas 150, 52. apud eos liberi, civeſque torquentur 315, 118. verberibus torti 258, 74. torus. addit aliquos, ut in corona, toros 139, 21.
 tradidi me ei totum 119, 306. tradidit idem locos 148, 46. Ariſtoteles præcepta plurima diſcendi 171, 114. ſi proſitear me ſtudioſus præcepta traditurum 180, 141.
 traducere orationem à propria diſputatione ad communem quæſtionem univerſi generis 126, 322. 148, 46. poſſit eos ad majorem admirationem 203, 192. animos omnium, qui aderant, in hilaritatem à ſeveritate traduxit 75, 197. exercitationem mentis à reconditis rebus ad cauſas forenſes facile traduxerat 18, 44. à ſeveritate pauliſper ad riſum judicum animos traduceret 126, 322. id ita dici placet, ut traducatur ad perpetuam quæſtionem 175, 126. iidem

traducti à diſputando ad dicendum inopes reperiuntur 49, 118.
 traho. ita traxit ordo ætatum orationem 89, 232. liceat ei, eò trahere ſignificationem ſcripti, quò velit 312, 108. unde omnis in utramque partem traheretur oratio 149, 46. omnis, quæ ad dicendum trahi poſſit, loquendi ratio 171, 114. tracta quædam, & fluens oratio 154, 66.
 tractat arte *orator* ſoris ad ſe delata 290, 48. quod *dicendi genus* eleganter tractabat 110, 283. has partes quemadmodum tractet ſingulas, diſcile dictu 174, 122. hunc locum philoſophi ſolent in officiis tractare 157, 72. eorum, qui adſunt, mentes verbis, & ſententiis tractantur 72, 188. non omnis auditor eodem verborum genere tractandus eſt 157, 71. tractando impellebat animos judicum 77, 202. perſpicuum eſt cauſas alias alia forma dicendi eſſe tractandas 158, 74. quid tractandis *animis* perficiat orator 76, 199.
 trajicere verba 220, 229. 221, 231.
 tranſcurrerant ſuum curſum 110, 282.
 tranſeo. horum ſtudiorum cauſa mare tranſiſſem 182, 146.
 tranſitiones à plebe 25, 62.
 tranſerunt verba apertius 154, 65.
 tranſlationes propter ſimilitudinem tranſerunt animos 178, 134. altiùs tranſfertur verbum 161, 83. idem verbum ab his in ſententiarum ornamenta tranſfertur *ibid.* nihil ab eo tranſferri poſſet ad forenſem uſum 142, 30. proprium, quod nullam aliam in rem tranſferri poſſit 239, 29. multa ex his poterunt ad principiorum præcepta tranſferri 284, 30. tranſlatum verbum 160, 80. ad quos iſta non tranſlata ſunt, ſed neſcio quo pacto devenerint 62, 157. translata verba *quæ* dicuntur 163, 92. cum ſis his uſus, tranſferenda tota dictio eſt ad illa 211, 211.
 tranſverſa incurrit in adoleſcentiam *ſuam* miſera fortuna reipublicæ 129, 331.
 Triarii ſeveritas, & pondus 102, 265.
 tribuere rem univerſam in partes 60, 152. 137, 16. *aliis* ſapientiam 114, 292. cui primas eloquentiæ parum tribuebat ætas 138, 18. multum tribuerim Latinis 139, 23. tribuerit huic noſtro laudem ſingularem 98, 253.

INDEX.

257. aliud alii tribuens differtur 179.
138. plurimura tribuitur ambobus
34, 83. tribuitur in partes suis omnia
oratio 172, 116. faciles in suam cui-
que tribuendo 33, 85.
tritum quam majores reliquerunt, lau-
dis via rectissima est 109, 182. verba
quidam non trita Romæ 67, 171. tri-
tas. vix relinquamus 136, 11. non-
dum tritis nostrorum hominum au-
ribus 51, 124.
trochæum cordacem appellat *Tristitiles*
203, 193.
Q. *Ab. Tubero* vita severus, mediocris
in dicendo 49, 117.
C. *Tuditanus* expolitus & elegans 39,
95.
tuebatur facile dicendo personam prin-
cipis civis 33, 80. nostris mores, le-
gesque tutamur 120, 130. pono satis
in eo fuisse ingenii, quo consularem
dignitatem tueretur 87, 185.
tutor præstare fidem debet 244, 42.
nos orbi eloquentiæ quasi tutores re-
tuli sumus 128, 330.
M? *Tullius patricius* quando fuit 25, 62.
tumultus pro recuperanda republica 121,
311.
L. *Tullius* parvo ingenio, multo labore
91, 237.
Vacabat nullum illi tempus à foren-
sitione 185, 272. id vacare numero
non oportet 208, 189.
vacuus nullus dies ab exercitationi-
bus oratoris esset 120, 309. qui in
causa est vacuus prudentia 128, 44.
cùm se forem esse vacuum 8, 10.
si es animo vacuus *Ibid.*
valet ut cùm in factis, tùm in dictis
258, 174. plurimum apud me ipsum
antiquum 192, 189. hæc ratio in u-
troque genere 240, 19. locus hic ad
conjecturas datus 247, 70. pluri-
mum in homine virtutis opus 261,
98. valent in dicendo nimium quan-
tum sales 162, 87. ex comparatione
omnis 235, 24. virtutes ea ad com-
munionem hominum 293, 56. me-
moriam ille valebat 87, 227. qui tan-
tum auctoritate, dicendoque valuit
89, 222. valet æquitas 236, 23. an
perfectus nostrorum ingenio plus va-
luerint, quam doctrina 181, 143. elo-
quentiam in civitatibus plurimum
valere posse sunt 185, 97. illi elo-
quentia se valere committunt 181, 145.

vocabula idem valere videantur 242,
verbane plus, an sententia valere de-
beat 268, 96. defendet hæc pro peri-
culo potius, quam contra salutem
valere debere 316, 120. videatur illi
longè plurimum ingenio valuisse 22,
55.
valentiorum hæc laterum sunt 162,
87.
L. *Valerius Potitus* plebem incitatum
contionibus suis incitavit 21, 54.
M. *Valerius* dictator ob orationem ad
plebem *Maximus* appellatus 21, 54.
Q. & D. *Valerii Sorani* docti oratore
66, 169.
Q. *Varium* planè oratorem dicere aude-
res 84, 221.
Varro diligentissimus investigator an-
tiquitatis 25, 60. vir ingenio præ-
stant, omnique doctrina 78, 205.
C. *Varro* orator cùm *Citronem* fuit 31, 77.
vastitas iudiciorum, & fori 8, 21.
vendibilis orator 68, 174. populo non
erit satis vendibilis 102, 264.
vendicat sibi quisque partem aliquam
ceterarum rerum 153, 61.
venia ignoscendi petenda est ad ejus
fidei deprecationem 320, 131.
venio ad eos 115, 296. omne, quod in
controversiam venit 285, 33. venit
orator non supplex, ut ad iudicem
307, 97. res in iudicium 308, 99. ve-
niebat is ad dicendum audacter 93,
241. veni in certamen 124, 319. nos
in forum venimus 118, 303. legatus
ad senatum de præmiis venerat 121,
311. in aciem, dimicationemque ve-
nimus 147, 41. in comitium isti
veniant 113, 289. cùm ad questio-
num rationem venero 274, 8. mor-
tuus est ante, quàm in suam tutelam
venisset 74, 195. 245, 44. paratus is
ad causas veniens 102, 263. compre-
hensio ad extremum veniens confi-
stat 106, 199. non me existimavi ad
hanc ætatem esse venturum 89, 232.
hæc in aliorum manus sunt ventura
257, 72.
verbo alio, atque alio elata eadem res
probat, aut rejicitur 157, 72. verba
controversiam faciunt 173, 121. ver-
ba tractata atque immutata 163, 92.
nativa, & reperta 277, 16. sunt ver-
ba rerum nomen 242, 35. verba ne
plus, an sententia valere debeat 268,
96. verba legenda sunt bene sonan-
tia 190, 163. verba quomodo colloca-
buntur 183, 149. verborum splen-
dore,

INDEX.

- dare, & copia orator maxime commendatur 82, 216. verborum delectus origo eloquentiae 98, 253.
- vereor. veritus sum, ne ingratum videretur 227, 4. qui non verecetur, ne sua fides attentetur 210, 208. qui vereretur reprehensionem doctorum, atque prudentium 122, 1.
- verecundus erit usus oratoris supellectilis 160, 80. erit in verbis transferendis orator 160, 81. principia orationis verecunda 174, 124.
- verecundia virtutum omnium custos 300, 79. putes me verecundia negandi, scribendi impudentiam suscepisse 224, 238.
- verset orator multis modis eandem, & unam rem 179, 137. in iudiciis versaret causas 142, 31.
- versaris in optimorum civium vel flore, vel robore 144, 34. versatur antiquitas maiore honore in omnibus artibus, quam in hac una 28, 69. in causis, foroque hoc genus 209, 207. eloquendi exercitatio in hoc genere 282, 24. in praecepti disputatione reliquum genus causarum 297, 69. in his omne consilium duobus 302, 86. in acie, & ferro orator 530, 17. in eorum enumeratione versatur 56, 138. versantur ipsa res in perfacili cognitione 174, 122. ii in honoribus populi, reque publica 261, 78. ex virtutes in communi hominum utilitate ruenda 305, 92. in omnium doctrinarum meditatione versabar 220, 308. orator minima in lubrico versabitur 165, 98. quidquid est, quod in controversia versetur 148, 45. orator in cognitione virtutum versetur 297, 69. cum histriones in suis personis versarentur 169, 109. versari oratorem in illo iudicio intelligit 77, 200. inter arma versari 227, 5. in rep. administranda 296, 66. possunt in causis hac controversiarum genera versari 312, 110. versatus in causis 9, 22, 13, 35.
- versus orationis est vitium 155, 67. 201, 189. 204, 194. versus senarios, & Hipponacteos effugere vix possunt oratores 201, 189. versus triginta elegit ex Isocratis libris Hieronymus 201, 190.
- versutiloquas malitias 191, 164.
- verum in occulto latet 224, 237.
- veritas ipsa videtur ea dicere, quae torsi dicunt 258, 74. veritatis color sine suco inest in his orationibus 64, 162. in veritate causarum 145, 58. in veritate crimen arrogantiae extirpicerem 177, 132.
- verilogium 242, 35.
- verisimilia concervata multum proficiunt 287, 40.
- velcantur glande, frugibus inventis 142, 31.
- vestibula orationis faciat honesta orator 149, 50.
- vestigia Platonis in ea primam impressa sunt 136, 12. impressa facti vestigia 314, 114. ex facti vestigiis sumitur argumentum 296, 39. loci rerum gestarum vestigia nobilitati 286, 36.
- vestio. exquisitas sententias mollis, & pellicent vestiebat oratio 106, 274.
- vestigia orationis 128, 329.
- Q. Vetus Vettianus prudens vir 66, 160.
- vetustas nimia non habet suavitatem 112, 287.
- vibrarent non tam ejus fulmina 223, 234. vibrans erat oratio 127, 326.
- vicinus finitima artium, studiorumque 62, 156.
- vicissim referenda gratia 320, 129.
- videtur hominum beneficio Atheniensium excoli potuit 142, 31. omni vita, atque victu excultus orator 39, 95.
- videmus animo perfectam eloquentie speciem 125, 9. vidit ille parum 215, 218. sicut ita videtur 225, 2. vili multa a dormientibus significata 261, 77.
- viget in primo ille numerus 213, 215.
- vincio. vinxisse verba arte quadam primi traduntur 146, 40.
- vincula numerorum 159, 77.
- vindicasse illum morte a miseris videtur ipsius felicitas 128, 329.
- vini nota quae sunt optima 112, 287.
- M. Virgilius Sylla diem dixit 70, 179.
- virtus quomodo dividitur 299, 76. virtutis opinio in homine plurimum valet 261, 78. virtutes oratoris 26, 65. virtutes specie dispares prudentia conjunguntur 143, 33. virtutes, quae ad communioem hominum valent 293, 56. non de virtutibus dicendi tuis propere audire 89, 232.
- vis non ingenii solum, sed etiam animi cum dicentem incendebat 38, 93. siquem praestantis ingenii vis deficiet 133, 4. vis oratoris in flectendo est 156, 69. vis oratoris in rebus & verbis

INDEX.

bis est 272, 3. verbi vis 157, 72. nulla
me ingenii, sed magna vis animi in-
flammat 177, 132. magna vis ad per-
suadendum scientiæ 258, 74. ejus vim
dicendi, terroremque Athenæ timue-
runt 18, 44.
C. Visellius Varro vir imprimis doctus
101, 264.
vitium est orationis *versus* 155, 67. vi-
tia *quadam* virtutem videntur imi-
tari 301, 81.
ulcisci, à quocunque injuriam accepe-
ris, æquumne sit 264, 84.
ultor nostrarum injuriarum 104, 268.
ululanti voce canere 141, 27.
umbratilis est oratio philosophorum
154, 64.
unclior consuetudo loquendi 32, 78.
voluntatem tibi emetiar 7, 16. volun-
tatem eorum intuentur 140, 24. volun-
tate populari incredibili prætor
sum factus 125, 321. id aggrediar ex-
periendi voluntate 132, 2. sunt in di-
cendo varix voluntates 34, 83. volun-
tates varix inter se distantia effe-
cerunt genera dicendi 150, 52.
volvebat alter facile, solutæque verbis
acutas sententias 109, 280. quo me-
lius volvatur oratio 220, 229. vol-
vendi sunt libri 116, 298.
volubilitas. flumen aliis verborum,
volubilitasque cordi est 150, 53.
voluptas maximè est inimica virtuti
304, 90. agresti hominum generi
proponitur *ibid.* apud indoctos volu-
ptates proferantur 305, 92.
vox quomodo oratori moderanda 151, 55.
è tribus sonis constat 151, 57.
vocet orator judicem ad vim scripti
321, 133. per vim multitudinis rem
ad seditionem vocavit 311, 105. qua-
lia sunt, vocatur in dubium 288, 42.
vocalis orator 93, 242.
urbanitatis oratorius, non scurrilis, le-
pos 58, 143. urbanitatis qui est color
66, 171.
urgeat interrogando orator 179, 137. de-
fensor depravatione verbi se urgeri
queratur 319, 127.
igitur translatione sermo omnis fre-
quentissimè 161, 81. locis confectio
memoriæ, tanquam cera 282, 26. nec
graviore ornatu oratorio isti utuntur
113, 291. hoc adjumento ille sic ute-
batur 217, 301. historia usus est in

omni sermone 114, 292. oratoris vi-
cio pro argumento ad diluendum
crimen usi sumus 108, 278. nec ute-
tur orator imprudenter hac copia 149,
47. hoc ornamento liberius utetur
summissus, nec tam licenter tamen,
quàm si genere dicendi uteretur am-
plissimo 161, 82. quod *Platonis locutio*
clarissimis verborum luminibus uta-
tur 155, 67. bonitate nostrorum ver-
borum utamur 190, 164. numeros,
quibus in oratione uteremur 195, 174.
ne omnibus locis eadem contentione
posita isti uterentur 169, 109. majores
nusquam, nisi in vocali, adpiratione
uterentur 189, 160. opera mea nec
resp. nec amici uterentur 227, 5. illi,
qui didicerant *armis* uti gloriosè,
quemadmodum salutariter uterentur,
non reperiebant 4, 8. miseratione do-
lenter uti solemus 177, 131. diffici-
lius est oratione uti, quàm versibus
206, 198. perpetua felicitate usus ille
3, 4. magno semper usi impetu 176,
129. admonemus, ridiculo sic usu-
rum oratorem, ut nec nimis frequenti
163, 88. utendum non prava regula
100, 258. officio semper, & omnibus
158, 74. sæpe his casibus 240, 30.
usus oratoris suppellectilis erit vere-
cundus 160, 80. usu id omnibus ve-
nire necesse fuit 88, 229.
utilitas deliberandi finis 266, 91. 302,
83. persæpe cum honestate certat 304,
89. utilitatem agreste genus homi-
num anteferebat honestati 304, 90.
vulgus ad judicandum levissimum 224,
237. vulgi opinio mutari vix potest
258, 73.

vultus imago animi 153, 60.

X

Xenocles Adramytenus *inter* rhetorum
principes numerabatur 123, 316.
Xenophontis sermo est melle dulcior
143, 32. *ejus* voce Musas quasi locu-
tas ferunt 153, 62.
xyſtus. cùm inambularem in xyſto 5,
10. palæstricè spatari in xyſto 327, 8.

Z

Zeno manu demonstrare solebat, quid
inter dialecticam, & eloquentiam in-
teresseret 171, 113.

INDEX

INDEX IN NOTAS.

A

A Alienationis duæ species, manci-
patio, & in jure cessio 238.
ab, *ab*, & *a* præpositio eadem 188.
accusatores olim deligebantur 307. ac-
cusatoris rationes desumuntur ex
quinque capitibus 311.
ab adjunctis locus 233.
adoptio testamento facta 80.
advocatus 254.
ægritudo non convenit belluis 263.
Q. Ælius Pætus consul 46.
L. Ælius Stilo Varronis magister 78.
æquum quid sit 263.
Æschines cessit eloquentiæ Demosthe-
nis 14.
Æschines Milesius in exilio mortuus
127.
Æsternia Samnitium oppidum 331.
affectus res quænam sint 228.
de Albino, qui veniam precabatur im-
peritiæ in Græco sermone, elegans
Catonis dictum 33.
Sp. Albinus orator 39.
T. Albucius homo levissimus 54.
Alcibiades imperator eloquentissimus 11.
Algida terra 184.
altercatio oratoria quid sit 62.
amentatæ hastæ 105.
amici, & assentatoris discrimen 264.
amicus in oratore est certa componen-
dæ togæ ratio 85.
amphimacer pes 213.
ampliari reum quid sit 36. ampliacionis
& comperendinationis discrimen 36.
amplificationis exempla 292.
Andromache tragœdia Euripidis 331.
Antimachus poeta 73.
Antiochus Ascalonita philosophus Aca-
demicus 122.
Antiope tragœdia 331.
de Cælio Antipatro judicium Ciceronis,
& Quintiliani 42.
Antiphon orator Græcus 18. ejus cha-
racter 19.
P. Antistius Labeo tribuens plebis 86.
Appius Claudius cæcus eloquentissimus
22.
Appius Claudius consul 103.
aqua pluvia 243. aquæ arcendæ arbitri
244.
M. Aquillius consul 84.

Aratum vertit Cicero adolescens 184.
Archilochus poeta 133.
argumentatio duplex; directa, & in-
flexa 289. argumentatio Ciceronis
non probanda Logicis 248.
argumenti definitio ex Fabio 228. argu-
mentorum singulis firmissimis in-
standum, infirmiora congreganda
287.
aries machina bellica 253.
Aristophanes 141.
Aristoteles insensus Isocrati 194. in a-
croaticis obscurus 226. ejus methodus
135.
Q. Arrius quaestor 94.
assentatoris ex Terentio character 263.
assiduus est dives 230.
Athenæ quando fundatæ 15.
athletæ qui sunt 240.
Attici oratores 110.
Atticus eloquentiæ character limatus 20.
T. Pomponius Atticus s. multa scripsit 6.

B

L. Lucilius Balbus jurisconsultus 61.
L. Bestia tristes exitus habuit consularis
53.
T. Betucius quaestor 66.
M. Bibulus nomine potius, quàm re,
consul 103.
de bonorum divisione intricata Cicero-
nis sententia explicatur 303.
M. Junius Brutus 1. ejus studium litte-
rarum 144.
L. Brutus generis auctor 20.
D. Brutus Consul 68.

C

Cæcilio inter comicos multi primas tri-
buere 325.
Cæcinæ causa 166.
Cæpæ quaestores 93.
C. & Q. Servilii Cæpio testes coss. 40.
C. Julius Cæsar quid illustre gesserit 96.
libros scripsit de analogia ad Cicero-
nem 98. de ejus commentariis varia
judicia 101. Cæsaris Anticato 267.
Calamis statuarius 28.
calamister quid sit 101.
C. Cælius Caldus homo novus ad am-
plissimos magistratus pervenit 65.
M. Calidius orator subtilis 106.
C. Sextius Calvinus quaestor 53.
B b b C. Licinius

INDEX IN. NOTAS.

C. Licinius Calvus iniquè contendit cum Cicerone de eloquentiæ principatu 110.	M. Caelius ingeniosè nequam 105. ejus dictionis character 106.
Canachus statuarius antiquissimus 28.	coëmptione uxor ducta 231.
Cannensis clades 5.	cognati cæteris anteposendi 296.
cantus obscurior in dicendo adhibitus à Demosthene, & Æschine improbat- tur à Quintiliano 152.	cognitor 254.
M. Canuleius repetundarum reus 124.	Colchi 190.
capitis diminutio est prioris statûs mu- tatio 233. triplex est <i>ibid.</i>	comœdiæ aliz motoriz, aliz statariz, aliz mixtæ 48.
C. Papirius Carbo eloquens, & inquit- tus 43. quando tribunatum plebis gessit 212.	à comparatione locus triplex est 235.
Gn. Carbo vir perditissimus 85.	compalcius ager 231.
caritas amori præstat 303.	comperendiatu 36. ejus, & amplia- tionis discrimen triplex <i>ibid.</i>
L. Cassii Longini tribunal reorum sco- pulus 40.	confarreatione uxor ducta 231.
calûs definitio 252.	conjecturalis statûs loci tres 265.
per categorias rerum tractatio 197.	conjugatorum exemplum 230.
C. Cato Consul 45.	consecutio vocatur à Cicerone, quæ à grammaticis syntaxis 278.
M. Cato optimus imperator, senator, & orator 24.	à consequentibus locus 234. 246. dici- tur à Boetio conditionalis 248.
Q. Lutatius Catulus consul, & censor 55.	constitutionis translativæ controversia 308.
causæ duæ à Platone numerantur 250.	contraria quæ sunt 246.
causarum triplex status 148. 173.	Corax rhetoricæ artis scriptor antiquis- simus 18.
censu liber factus 229.	cordax saltationis species 203.
cessio in jure 239.	Corinthus urbs Achaiz 19.
P. Cethegus prætor 69.	Coriolani fortuna 16. quo mortis ge- nere perierit 17.
choreus versus cur sic dictus 203.	Cornelia magnis ingenii dotibus in- strueta 43.
Chryse quæ fuit 186.	G. Cosconius quaestor 93.
Chrysippi varii libri de dialectica 171.	L. Aurelius Cotta consul 34.
Cicero de Nævii ætate à se ipse dissen- tit 30. à se ipse dissentit de joci 162. & in tradenda pedum ratione ad di- ctionem numerosam 214. utitur nu- meris, quos judicat jacere 213. Græ- cè fuit peritissimus 271. secum ipse conciliatur 262. ejus quaestura, & prætura 124. actiones in Verrem 124.	P. Licinius Crassus rebus quinque ma- ximis clarus 41.
oratio prima publica pro Roscio A- merino 121. pro Quintio ne prima quidem fuit privata <i>ibid.</i> egregiè ge- sta in Cilicia 2. locus ejus suspectus 53. loci correcti 32. 230. 303. loci restituti 141. 150. inter eum, & Hor- tensium vera amicitia 2. ab eo de pictorum coloribus dissentit Plinius 28.	M. Crassi funestus in Syria exitus 89.
Cicero filius à patre degener 271.	P. Crassus M. filius infelicitèr occisus 109.
cinnus quid sit 139.	creticus pes 213.
Appius Claudius consul 45.	cum nobis dictum alias 185.
Cleon levitate insignis 10.	Cumanum 117.
clientelæ 303.	in Curionum familia tres oratores 50.
Clitthenes Atheniensis inclaruit 10.	C. Scribonius Curio facundus malo pu- blico 108.
Clitarchus non optimus historicus 17.	M? Curius Dentatus pro plebeis acriter egit 22.
C. Clodius Appius consul 65.	
Coa Venus 133.	

D

Daëtylus sermoni grandi, & humili aptus 205.	
Dædali opera ridicula tempore Socratis 29.	
decemviri consulibus succedere, & mox ejecti sunt 21.	
P. Decius tribunus plebis 45.	
declamare verbum temporibus Cicero- nis factum 120.	
decorum in oratione servandum 156.	
defensionis exempla 316. 317. definitio	

INDEX IN NOTAS.

definitio quid sit 229. ejus necessitas 172.
 Deiotari causa apud Cæsarem 8.
 Delos insula Cycladum 222.
 Demades Atheniensis orator 14.
 Demetrii vitiosa dicendi characterum partitio 165.
 Demochares insignis orator 111.
 Demosthenis Græcæ oratorum principis character 13. ejus oratio de corone quem exitum habuerit 333.
 dialecticæ partes, topica & critica 227.
 dialogus de claris oratoribus Romæ habitus 8.
 dicentes & oratores quid differant 69.
 dicendi tria genera 138.
 dichoreus 212.
 à differentia loci exemplum 232.
 diminuta, & imminuta verba, quid differant 187.
 Dinarchi patria, ætas, character 14.
 Diodotus Stoicus 120.
 Dionysius Halicarnassæus Platoni iniquior 50.
 disceptatio, seu cardo causæ, in quo sit, declaratur exemplo 310.
 diserti, & eloquentis discrimen 138.
 in disjunctione non semper alterum verum, alterum falsum est 250.
 dichryambica carmina vetera periere 325.
 divinatio dicebatur constitutio accusatoris 307.
 divisionis, & partitionis discrimen 241.
 divorcium primum apud Romanos factum à Sp. Carvilio 233.
 Cn. Dolabellæ causa 124.
 deli mali definitio 243. ejus genera 244.
 Doryphorus Polycleti 116.
 dotis nomen laicius extenditur à Tullio 235.
 C. Livius Drusus jurisconsultus insignis 46.
 M. Livius Drusus patronus senatus 45.
 duâ pondo dictum fuit ætate Quintiliani 186.
 C. Duellius consul 185.

E

ab efficientibus causis locus 234.
 Egesta vel Segesta urbs Siciliæ 210.
 eloquentis, & diserti discrimen 138.
 eloquentia præstat juris scientiæ 264.
 Enna urbs Siciliæ 210.
 Ennii versus visû ridiculi Senecæ 24.
 Ennius arte rudis 31.
 entymema 249.

ab enumeratione partium locus 229.
 epicum carmen 325.
 Epicurus philosophus 114. Epicurea disserendi ratio non apta eloquentiæ 54.
 Epigoni vetus tragedia 331.
 Eupolis veteris comediæ poeta 135.
 Eusebius in Chronico sedecim annis Plauti mortem anteverit 25. ejus error de Ciceronis in Asia commoratione 123.
 exemplum 287. vim habet in deliberativo genere 306. 307.
 exornativum genus fit pluribus modis 275.
 extispices 260.

F

Ser. Fabius annalium scriptor 33.
 Q. Fabius Labeo 33.
 fabula 287.
 à fama locus 260. quomodo confirmari, aut infirmari possit ibid.
 familia, & gens quid differant 238.
 C. Fannius Strabo orator 45.
 C. Fannius verax historicus 42.
 fascēs submittere 9.
 fatum quid sit, & an admittendum 251.
 fiducia in jure quid sit 244.
 figurarum per se numerosarum exemplum 216. figuras non Tullius appellat, quæ Græcis sunt ὑπομνηματα, sed orationis conformationes &c. 57.
 C. Flavius Fimbria consul 53.
 C. Flavius Fimbria furiosissimus 90.
 flamines capite semper operto 23. flamines Carmentales 23.
 C. Quintius Flaminius tribunus plebis 23.
 T. Flamininus consul 46.
 forma 231.
 fortuna malè definitur à Cicerone, rectius ab Aristotele 253. fortunæ, & casus distinctio 253.
 Fregellæ urbs Latii 65.
 Fufidius quaestor 47.
 Ser. Fulvius consul eloquens 33.
 M. Fulvius Flaccus conjurationis particeps cæsus est 45.
 fundus quid sit 237.
 L. Furius Philus varia eruditione insignis 45.
 A. Furius poeta 55.
 furtiva mancipio dari non possunt 245.
 L. Fufius quaestor 84.

G

C. Sulp. Galba sacerdotum primus damnatus 52.
 Gallicus ager Romanus vocatur 23.
 B b b 2 C. Aquil-

INDEX IN NOTAS.

C. Aquillius Gallus Ciceronis in præ- tura collega	61.	imminuta, & diminuta verba quid dif- ferant	187.
L. Gellius Poplicola	68.	incisa 211. quid distent à membris <i>ibid.</i>	
gens, & familia quid discrepent	238.	utrorumque exemplum 218. incisum	
gentiles quinam sint	239.	dicebant Siculi	221.
genus quid sit 231. generis partes sunt		ingenium oratorium quale sit	46.
formæ 172. è genere infirma est for- mæ probatio 241. ab ultimo genere		insulæ quæ domus dicebantur	236.
non sunt argumenta repetenda 243.		interregis manus	22.
gladiatores	220.	invidia inter ejusdem artis professores	62.
C. Servilius Glapcia stercus curiæ 85.		de joci à se ipse dissentit Cicero	162.
gloria an expetenda	264.	Jovis Olympii simulacrum	134.
Gorgias orator Siculus quo plausu ex- ceptus	11.	Iphigenia	158.
Tib. Gracchi duplex consulatus	32.	Isocrates plura scripsit, quàm nunc ex- sent 12. in panegyrico Helenæ multa	
Tib. Gracchus alter magnis virtutibus, vitiisque temperatus	43.	dicit non ad rem 154. ejus Panegy- ricus 145. Panathenaicus 145. ætas,	
C. Gracchus, ejus frater, seditiosus op- pressus est 51. utriusque pater, & avus illustres	52.	& character 12. de Isocrate judicium	
M. Gratius propinquus Ciceronis	66.	Quintiliani	147.
H		judicia privata, & publica, per quos, & de quibus exercerentur 254. ju- dicia bonæ fidei 254. judiciorum mos	
H aspiratione parcissime usi veteres	189.	36. judicialis annus quis	94.
hereditatis definitio	239.	Jugurtha victus à Romanis	52.
haruspices	260.	T. Junius tribunus plebis	70.
Hegesias orator ineptus	112.	jus an à natura, an à consuetudine	294.
Hellepontus	190.	juris civilis definitio	229.
M. Herennius homo novus consulatum obtinuit	65.	T. Juventius quaestor	69.
de Herodoti numeris à Cicerone discre- pant antiqui critici	200.	L	
Hipponactei versus variz species	201.	Lacedæmonii à litteris abhorruerunt	19.
Hister fluvius	184.	Lælii opera in componendis fabellis u- sus est Terentius	34.
histororum testimonia faciunt fidem	261.	lana vestis auguralis	23.
Homerus poetarum princeps 133. non semper servat decorum 156. de ejus ætate variz opiniones 16. sunt, qui ante Homerum Iliadem scripserunt, quod ignoravit Paternulus	29.	lampades dictæ Gorgiz orationes 11.	
Hortensii memoria 117. actio mirabilis		laudanda tantum quæ cum virtute con- juncta sunt	297.
118. in eo dicente aliquid placuit, quod legendo non invenitur	117.	L. Lentulus consul orator	32.
Hyperbolus civis Atheniensis nequissi- mus 86. ultra Hyperbolum prover- bium in litigiosos	<i>ibid.</i>	P. Lentulus princeps senatus, optimus civis	45.
de Hyperide varia veterum judicia	13.	Cn. Lentulus consul	90.
hypothesis quid sit	148.	P. Cornelius Lentulus Sura jussu Cicero- nis strangulatus	90.
hypotyposeos exemplum	280.	Cn. Lentulus Marcellinus consul	95.
I		M. Æmil. Lepidus consul	40.
Ialysi simulacrum	133.	Leptines accusatus à Demosthene	170.
iambus humili sermoni convenit 205.		lex Aquilia de damno injuria dato 54.	
iambo, quem in fine periodi impro- bat, sæpe utitur Cicero	214.	Glauca de comperendinatione 36.	
igæ Platonicæ 135. corruptioni non obnoxia	166.	Junia de prohibendis ab urbe pere- grinis 46. Licinia, & Mucia in sup- posititios, cives 26. Mænia pro im- minuenda senatus auctoritate 22. ta- bellaria de judiciis 40. Varia	78.
		libertate triplici modo donabantur servi	229.
		L. Scribonius Libo tribunus plebis	38.
		littera dicitur à Cicerone asio de pu- blico crimine	318.
			littus

INDEX IN NOTAS.

litus quid sit 241.
M. Livius per proleptin dictus Salinator 30.
loci intrinseci, & extrinseci 228. *arx*
non sine arte 272.
Lucretius usurpat, quod Ciceroni videtur subrusticum 189.
L. Licin. Lucullus quaestor 84.
Lycurgi distinctio aspera 14.
lyrici poetæ 199. ad solutam orationem accedunt 199.
Lysiae oratoris ætas, & character 13. ejus sunt 425 orationes 25.

M

C. Licin. Macer nullius auctoritatis 91.
Mænia lege auctoritas senatus debilitata 22.
malitiæ definitio 301.
Mamilius tribunus plebis Jugurthinæ conjurationis ultor 52.
mancipatio abalienationis species 238.
mancipium quid sit 237. res mancipi 239. mancipio aliquid dare, & accipere 245. 269.
manes 266.
Marathenus Menelaus ex qua urbe oriundus 42.
M. Claudius Marcellus Hannibalem vincit 5.
Marcellus hostis Cæsaris 96.
M. Marius Gratidianus 85.
Marsi Italiæ populi 66.
Q. Fabius Maximus orator 44.
melicum carmen 325. melici poetæ 199.
membra quid differant ab incisus 211.
utrorumque exemplum 218.
C. & L. Memmii tribuni plebis 56.
C. Memmius orator Epicureæ sectæ 95.
memoriæ & recordationis discrimen 4.
Menander poeta comicus 327.
M. Messala consul 95.
metaphora audacior Aufonii 154. metaphoræ nomen latius sumptum ab Aristotele 164.
Q. Cæcil. Metellus felicissimæ virtutis senex 33.
Q. Metellus unde Numidicus dictus 55.
Q. Metellus Celer veneno sublatu 95.
Q. Metellus Nepos inimicitias exercuit cum Cicrone 95.
pro Milone Ciceronis oratio 328.
Mithridaticum bellum 119.
Micylæ urbs in Lebo 97.
Molon magister Tullii 94.
mons facer 21.
mulieres sub perpetua tutela 233.
L. Mummius Achaicus de Corintho tri-

umphavit 39. Sp. Mummius ejus frater 39.
municeps 95.

P. Licinius Murena tribunus plebis 91.

N

C. Licin. Nerva tribunus, & prætor 99.
Nicomachus in arte pingendi velocissimus 28.
nimium magis offendit, quam parum 157.

Q. Fulvius Nobilior disertus 33.
numerus quid sit, ubi positus, ex quo ortus &c. 197. oratorius, & poeticus 155. quid differant 198.
numeri ex arte induci sunt Romam Cicrone puero 193. eorum legibus non est scrupulosius inhaerendum 216.
numerosa, & ex numeris constans oratio quid habeant discriminis 208.

O

Obscuritatis causæ in dictione 279.
M. Cæcina Octavius civis constantissimus 40.

Cn. Octavius consul disertus 68.
oppositorum quatuor sunt genera 246.
oracula cur semper ambigua 260.
orationis illustres exempla 279, 280. in orationem prolixam dictum Cleomenis 279.
orator non semper astringitur præceptionibus rhetoricis 277. oratorum sententiæ faciunt fidem 261.
orator Ciceronis quo tempore scriptus 131. de eo Ciceronis judicium *ibid.*

P. Orbius proconsul 69.
L. & C. Aurelii Orestæ 39.

P

Π in β mutatio usitata 189.
pæon quadruplicis generis 213. ex Aristotele neque æqualis, neque duplex 203. grandi characteri servit 205.
Palamedes Ulyssis fraude occisus 259.
M. Lollius Palicanus loquax magis, quam facundus 85.
de pariete communi quaestio juris 236.
parium paribus relatorum exemplum 161.
de parricidarum supplicii loci Ciceroniani censura 168.
partitio oratoria Ciceronis liber 270.
partitionis, & divisionis discrimen 241.
patronus quis 254.
L. Æmil,

INDEX IN NOTAS.

L. Ensil, Paulus de Perse triumphavit	Cn. Pompeii Magni mores egregii, & regesta
33.	92.
Pasianus suo convictus testimonio da-	Q. Pompeius
monstratus est	93.
M. Junius Pennus tribunus plebis	M. Popilius Lænas
46.	22.
penus quid sit	P. Popilius Lænas immerito perduel-
238.	lionis postulat
Periculis ætas in vis in dicendo	39.
118.	postliminium quid significet
periodi definitio ex Cicero, & Ari-	44.
stotele 208. de ea variz quæstiones	prævaricationis definitio
208. 209. periodus qua-	318.
druplex 217. beneficio particularem	prævantia quæ sint 226. locus abili du-
conficitur 217. periodum simplicem	246.
admittit Aristoteles, rejicit Cicero	privilegium
217.	37.
perseverantia, & pertinacia discrimen	præcurator quis
265.	254.
C. Perius Flaccus Romanorum ætate	Predicatio orator
suæ eruditissimus	12.
41.	propositio, pars orationis, ad confir-
periticia quid differt à perseverantia,	mationem reducitur
& à perversicia	282.
265.	in Protagoræ annis supputandis error
Phæaces incolæ Corcyra	Apollodori
29.	11.
Phalæres multo honore affectus est, &	protegere est tectum projicere
magno dedecore 14. multum habuit	237.
ingenii	Protogenes pictor insignis
114.	28.
Phidias idea in exprimendo Jove	Punicum bellum primum
137.	31.
Phidia clypeus	Pyrrhus Epirotarum rex
223.	22.
Philippi Macedonis mors	Q. questionibus quædam restitit
332.	290.
L. Philippus consul	Quintilianus dissentit à Cicero de
67.	quantitate ultimæ syllabæ periodi
Philo Academicus philosophus	214. non numerat pedes nisi trium
119.	syllabarum
Philosophia divisio 137. Philosopho-	215.
rum auctoritates persudant	L. Quæstus homo maxime popularis 85.
261.	
Picaria	R. Rabirii causa
135.	167.
Picenum Italie regio	rabula
23.	70.
pictores antiqui in tantum quatuor co-	recordatio præteritorum quando sit a-
loribus	cerba
28.	103.
pionatis definitio	regis, & tyranni discrimen
266.	264.
Pindarus poëta	à repugnantibus locus
133.	234.
Pireæum Athenarum portus	Rhodium eloquentiæ character tempera-
20.	tus
Pistraci tempus, & historia	20.
16.	Q. Rubrius Varro tribunus plebis 65.
M. Piso de Hispanis triumphavit	Rutilius vir omnis ævi optimus
90.	48.
L. Calpurnii Pisonis lex de repetundis	
pecuniis	S. S. insuavissima littera
44.	190.
Plato uberrime loquitur 336. Platonis	saltatio veterum in brachiorum motu
ditionem extollit Cicero, deprimunt	maxime consistebat
26.	86.
Platonicæ metho-	Samos insula triplex
234.	61.
Platonicæ idææ	sapiens perfectè unus Deus
135.	295.
Plauti ætas	Q. Sævola augur
25.	119.
plus potius quatuor modis	M. Scævola Scavrus princeps senatus
368.	246. naturalis ejus auctoritatis exem-
poëta ante Homeri tempora recenscen-	plum
tar 29. poetarum dicta faciunt fidem	114.
26.	M. Aurelius Scavrus consul
pollicemur sponte, promittimus ro-	55.
gari	Scipionis majoris quis filius degener
7.	31.
Polygnotus pictor insignis	scopas dissolvere
28.	223.
Q. Pompeius obscuris natalibus consul	Segesta urbs Siciliæ
40.	210.
Cn. Pompeius Magni pater populi odio-	P. Sempronium Tuditanum facundissi-
ssimus	210.
68.	210.

INDEX IN NOTAS.

mum in oratorum numerum non	Theodectes Platonis discipulus	194.
retulit Cicero	Theodorus Byzantius rhetor	19.
senatusconsultum	Theramenes tyssani mores	17.
sententia elegans verbis inconditis of-	in thesi moretur orator, cum de facto	
fendit 183. sententiarum maxima	constet	175.
vis in deliberatione	Thessalia Græciæ regio	196.
Q. Sertorii res gestæ	Thrasymachus orator 11. primus au-	
C. Sicinius quaestor	meros invenit	193.
Sila silva	Thucydides 142. asperior in dictione	
D. Junius Silanus consul	183. ejus ætate 17. ejus obsecrationis	
M. Junius Silanus consul	causæ	142.
similiter cadentia, & similiter desinen-	Timanthes pictor ingeniosus 18. ejus	
tia quid differant 216. similiter con-	Iphigenia	158.
clusorum exemplum	Tisias rhetoricæ artis scriptor vetustis-	
L. Silenna orator, & historicus tenuis	simus	18.
87.	Sex. Titius seditiosus	86.
Smyrna urbs Ionie	Topica Aristotelis 226. quando Topica	
Socratis duritia immanis	scripserit Cicero	227.
somnia prænuucia 261. somniorum	L. Torquatus consul	92.
conjectores	ex toto validissima est partis probatio	
Sophistæ qui dicuntur	241.	
spurcus, id est, falsus	tracta distinctio qua sit Aristoteli	220.
Spurii cur dicuntur incerto patre nati	in tragœdia servetur decorum	325.
39.	Trallianorum corrupta distinctio	223.
stabant publicè dicentes	Trasimenus Tuscie lacus	23.
C. Aelius Stalenus seditiosus	C. Trebatius Testa jurisperitissimus 225.	
statarii quinam in fabulis	triumviri alii alii muneribus additi	
status triplex causarum	49.	
148. 173.	trochæus aliquando tribrachys	203.
stillicidium quid sit, ex Varrone ex-	Troja quo anno capta	15.
ponitur 237. de stillicidiis multiplex	Q. Aelius Tubero Stoicus consul	48.
actio	Ser. Tullii Romanorum regis initium	
157.	15.	
stilus optimus dicendi magister	tyranni & regis discrimen	264.
Stratocles scriptor		
17.		
strigosus orator		
26.		
Suidæ error de Thrasymachi ætate 11.		
Sullæ victoriæ 121. mores ex Velleio		
121. expeditio in Mithridatem 87.		
C. Sulpicius Gallus multiplici scientia		
clarus		
32.		
Ser. Sulpicius Rufus secundus à M. Tul-		
lio orator 60. cur juri studuerit <i>ibid.</i>		
superstitionis definitio		
301.		
supellex quid sit		
237.		
supplicatio		
98.		
sylogismorum conditionalium exem-		
pla		
248. 249.		
Syria Asiæ regio		
222.		

T

Tarentius Lælii opera in scribendis fa-	
bulis usus est	34.
testamento aliquando fiebat adoptio 80.	
testamento liber factus erat servus	
229.	
à testibus locus 257. ejus vel confirman-	
di, vel infirmandi ratio	257.
Themistoclis res gestæ 10. ætas 16.	
mortis genus multiplex narratur 17.	

V

Varius sua lege damnatus	78.
Q. Varius Hybrida	84.
C. Terentius Varro Cannensis cladis au-	
ctor fuit eloquens	31.
M. Terentius Varro Romanorum doctis-	
simus	78.
vaticinationes	273.
Velia urbs Lucanæ	227.
Venus Coa	133.
verba nariva, & reperta 277. 278. trans-	
lata & facta 160. imminuta, & di-	
minuta 187. perperam transposita	
220. ætate Ciceronis novata 207.	
prisca à Cicerone adhibita <i>ibid.</i> verbi	
emolliendi exemplum	157.
verecundiæ definitio	300.
Verres accusatus à Cicerone	124.
versus heroici finis periodum aliquan-	
do bellè terminat 214. versus excidère	
Ciceroni in oratione soluta	201.
vindex quis sit	230.
vindicta factus liber	229.
vinum	

INDEX IN NOTAS

vinum de dolio, & diffusum	112.	vinum	112.	usufructus quid sit	232.
Opimum	112.	Anicium	112.	usor tribus modis ducta fuit, confar-	
Virgilius aliquando non elidit vocales				ratione, usu, & coëmptione	231.
concurrentes ad antiquitatis imagi-				uxoris rei arbitrium	254.
nem exprimendam					
	184.				
M. Virgilius tribunus plebis	70.			X	
Viriaci bellum	35.	Xenophon Cyri vitam scripsit	47.		
virtus est habitus	300.			Z	
virtutes Plato					
affirmat naturales	258.	Zeno Stoicorum princeps	170.		
voluptas à virtute non abhorrens					
quibusdam proponitur, ut finis	304.				

Errata hæc, & quæ alia fortè deprehendat, benevolus lector condonabit.

In textu. pag. 45. n. 108. *lege* copiosius. p. 47. n. 112. *quemadmodum.* p. 61. n. 155. *ille.* p. 71. n. 183. *dicis.* p. 80. n. 210. *quemadmodum.* p. 143. n. 34. *frueris.* p. 147. n. 42. *foro.* p. 288. n. 43. *dele &c.*

In Interp. & Notis. pag. 9. n. 1. translationem. p. 23. n. 5. jubente. p. 23. n. 8. 273. p. 86. n. 4. acriter. p. 92. n. 4. L. Torquatus. p. 98. li. p. 138. n. 2. ~~ex~~ ^{pro}. p. 208. n. 1. inclusa. p. 286. conjectura.

F I N I S.

Αιολόν ο χ^τι Κτησιφώντος, καὶ Δημοδίου οὗ ἐπὶ τερμένῳ λόγῳ. Interpretationem Latinam, & vocum difficiliorum explicationem adjecerunt *P. Foulkes*, & *J. Friend* Aedis Christi Alumni. Editio secunda.

M.T.Ciceronis de Oratore ad Q. Fratrem Dialogi, seu Libri Tres, cum Interpretatione ac Notis, quas in Usum Serenissimi Delphini Edidit *Jacobus Proust*, è Societate Jesu. *Oxonii*, è Typographeo Clarendoniano, *An. Dom. 1714*, Impensis *Stephani Fletcher* Bibliopolæ.